

ศาสตราจารย์ป๋วยเกียรติปัทมสาร

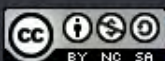

อาจารย์ป่วยกับธรรมศาสตร์

๑๖ ธ.ค. ๒๕๖๓
๐.๒๒.๖

สนับสนุนการจัดทำ E-Book โดย โครงการ Open School Thailand

ChangeFusion สสส. เครือข่ายจิตอาสา Volunteer Spirit Network

เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-Noncommercial-Share Alike 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทุกชิ้นไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

คณะผู้จัดทำ

บรรณาธิการ

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน

คณะบรรณาธิการ

สุกัญญา นิธังกร
วนิดา จันทรทัศน์
วนิดา พันธุ์แก้ว
วารุณี พลบูรณ์
ปกป้อง จันวิทย์

คณะกรรมการดำเนินงาน

นริศ ชัยสูตร
กมล ฉายาวัฒน์นะ
บำรุง สุขพรรณ
นวลฉวี สุธรรมวงศ์
คณิต พีชวณิชย์
นุตรฮายาตี โกศลศักดิ์
พรทิพย์ ทับทิมทองคำ
ธัญญา เชาวสุธา

ภาพประกอบ

Puey Collection
ฝ่ายประชาสัมพันธ์ มธ.
นิตยสาร *สารคดี*

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กทม. ๑๐๒๐๐ พ.ศ. ๒๕๕๒

คำนำ

เมื่อปี ๒๕๓๙ ในโอกาสครบรอบวันเกิด ๘๐ ปี ของ ศาสตราจารย์ ดร. ป่วย อึ้งภากรณ์ หรือที่ชาวธรรมศาสตร์เรียกท่านติดปากว่า “อาจารย์ป่วย” นั้น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้จัดพิมพ์ **หนังสือ ๘๐ ปี อาจารย์ป่วย ชีวิตและงาน** ซึ่งเป็นการรวบรวมและเรียบเรียงประวัติการทำงานของท่าน โดยได้รับความร่วมมือจากผู้เขียนในหน่วยงานต่าง ๆ ที่ท่านอาจารย์ป่วยเคยมีบทบาทอย่างสำคัญ เป็นหนังสือแนวสารคดีกึ่งวิชาการ

มาบัดนี้ ท่านอาจารย์ป่วยได้จากพวกเราไปแล้ว แต่ความทรงจำอันงดงามและความประทับใจเกี่ยวกับท่านยังมีอยู่มากมาย ดังนั้น เพื่อแสดงถึงกตเวทิตาที่มีต่อท่านอาจารย์ป่วย จึงได้จัดพิมพ์หนังสือที่ระลึกถึงท่านขึ้นมาอีกเล่ม ให้ชื่อว่า **อาจารย์ป่วยกับธรรมศาสตร์**

หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมข้อเขียนจากบรรดาอาจารย์ ข้าราชการ และศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตลอดจนญาติมิตร และผู้ที่รักและศรัทธาท่านอาจารย์ป่วย ผู้เขียนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีโอกาสติดต่อสัมผัสท่านอาจารย์ป่วยโดยตรงในขณะที่ท่านมีชีวิตอยู่ ทำให้ผู้อ่านได้รับทราบแง่มุมอันหลากหลายเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของท่านอาจารย์ป่วย ทั้งในด้านส่วนตัวและหน้าที่การงาน

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เชื่อว่า หนังสือ **อาจารย์ป่วยกับธรรมศาสตร์** จะเป็นเอกสารสำคัญอีกฉบับหนึ่งสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาชีวประวัติของท่านอาจารย์ป่วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับคนรุ่นใหม่ที่ได้มีโอกาสสัมผัสท่านด้วยตนเอง ทั้งนี้เพื่อตอบข้อสงสัยว่าเหตุใดอาจารย์ป่วยจึงเป็นบุคคลที่ผองศิษย์และผู้ร่วมงานรักใคร่นิยมด้วยน้ำใจจริง

อนึ่ง รายได้จากการจำหน่ายหนังสือเล่มนี้ จะนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในการสนับสนุนการศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นสถาบันที่อาจารย์ป่วยรักและทุ่มเทชีวิตให้

(นายนิติช ชัยสุตร)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒

สารบัญ

คณะผู้จัดทำ		(๖)
คำนำ		(๗)
สารบัญ		(๘)
คุณภาพแห่งชีวิตฯ		(๑๑)
ฐานคติแห่งการดำเนินชีวิตของอาจารย์ป่วย	รอล์ฟ วัลโด เอเมอสัน	(๑๒)
แต่อาจารย์ป่วย	รังสรรค์ ทัศนะพรพันธุ์	(๑๓)
ประมวลภาพพิธีไว้อาลัย ศาสตราจารย์ ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์		(๑๘)
อาจารย์ป่วยกับธรรมศาสตร์		(๓๓)
ทำงานกับอาจารย์ป่วยแล้วได้อะไร	นงเยาว์ ชัยเสรี	
อาจารย์ป่วย...ปูชนียบุคคลของเพื่อนมนุษย์	กรรณิการ์ เซ็นเสถียร	๑
อาลัย...อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์	กฤษณพล ศรีบรรพา	๔
คุณูปการของท่านอาจารย์ป่วย	กฤษณพล ศรีเสริมโชค	๖
จากประสบการณ์ของข้าพเจ้า		
อาจารย์ป่วยกับความทรงจำของข้าพเจ้า	เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม	๙
ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์		
อาจารย์ป่วยในความทรงจำ	จินตนา เชิญศิริ	๑๓
อาจารย์ป่วยกับคุณมาร์กาเร็ต : ใครดูใครไม่ดู?	จิรา สาครพันธ์	๑๗
แต่อาจารย์ป่วย	แจงคลอน	๒๑
สิ้นแล้ว สิ้นพ่อ สิ้นสังขาร	ชัยวัฒน์ คุณพาณิชอนันต์	๒๒
เพลง “เขาคือป่วย”	ชาลี ศรีพุกชาธรรม	๒๓
โชคดียี่สิบได้ทำงานกับอาจารย์ป่วย	ชูศรี มณีพิภักษ์	๒๕
ศาสตราจารย์ ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์	ดิเรก เต็งจำรูญ	๒๙
กับคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์		
ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์ :	ไตรรงค์ สุวรรณคีรี	๓๕
บนเส้นทางสร้างทรัพยากรมนุษย์		
นี่แหละอาจารย์ป่วย...ใช่เลย	ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์	๔๓
อาจารย์ป่วยกับความเสียบในต่างแดน	ธงชัย วินิจจะกุล	๔๖
อาลัยรัก อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์	ธีระศักดิ์ กำบรรณารักษ์	๕๑
กราบอาจารย์ที่เคารพรักยิ่ง	นงนาท สนธิสุวรรณ	๕๕

รำลึกถึงอาจารย์ที่ชื่อ “ปวย อึ้งภากรณ์”	นรนิติ เศรษฐบุตร	๕๗
คนดีของแผ่นดิน		
อาจารย์ปวยที่ผมรู้จัก	นริศ ชัยสูตร	๕๙
อาจารย์บุษชา	นับทอง จุลพันธ์	๖๗
ผลงานเสี้ยวหนึ่งของอาจารย์ปวย	นิตยา กบข. และอดีต นศ.มธ. ปี ๓๖	๖๘
แต่อาจารย์ปวย	นุชนาถ ธรรมมโนมัย	๗๑
ดร.ปวย ที่ข้าพเจ้ารู้จัก	บทเสวนา	๗๒
อาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ : คนดีที่เหลืออยู่	บทเสวนา	๙๒
แนวคิด การกระทำ และผลงานของท่านอาจารย์ปวย ที่เกี่ยวกับกิจการนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ข้าพเจ้ารู้จัก	บรรลือ คงจันทร์	๑๒๓
บางเสี้ยวของอาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์	บุญเกิด งอกคำ	๑๓๗
คนดีที่ข้าพเจ้าศรัทธา		
อาจารย์ปวยที่ข้าพเจ้ารู้จัก	บุญคง หันจางสิทธิ์	๑๔๘
อาจารย์ปวย...ยังอยู่ในใจเสมอ	ประภัสสร เสียวไฟโรจน์	๑๕๓
อาจารย์ปวยในฐานะผู้อำนวยการ โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง	ประยงค์ เนตยารักษ์	๑๕๕
อาจารย์ปวยพี่องเด็ก	ประเสริฐ วัฒราเศรษฐ์	๑๖๑
อาจารย์ปวย	ปราณีญ	๑๖๒
คิดถึงอาจารย์ปวย	ปราโมทย์ นาครทรรพ	๑๖๓
ประเด็นการนับอายุของอาจารย์ปวย	ผู้ที่บิดามารดาจบธรรมศาสตร์	๑๗๐
ระลึกถึงคุณปวย อึ้งภากรณ์	ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์	๑๗๓
เพื่อเป็นอนุสรณ์แต่ท่านอาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์	ภิรมย์ จันถาวร	๑๗๘
ตามรอยเสี้ยวปวย	มงคล ประสาทเสรี	๑๘๑
อาจารย์ปวยในความทรงจำ	มาดี วีระกิจพานิช	๑๘๔
อาลัยอาจารย์ปวย	มานิต ปางมณี	๑๘๖
อาจารย์ปวยกับชีวิตการทำงานของผม	เมธี ครองแก้ว	๑๘๗
DR.PUEY UNGPHAKORN	J.Carter Murphy	๑๙๒
REMEMBERING AJAAN PUEY	William A.McCleary	๑๙๔
ลุงปวยในชีวิตผม	ยงยุทธ ยุทธวงศ์	๑๙๗
ปวย อึ้งภากรณ์ กับ รัฐประหาร ๒๕๑๔	รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์	๒๐๖
อาจารย์ปวยผู้ริเริ่มให้มีการสอนวิชาเศรษฐกิจญี่ปุ่น	รัตมิตารา ชันติกุล	๒๑๐

อาจารย์ป่วย : ผู้สร้างศรัทธาต่อมวลมนุษยชาติ	ลิลี โกศัยยานนท์	๒๑๑
ศาสตราจารย์ ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์ กับ ข้าพเจ้า	วนิดา (รักบัว) ชัยมงคล	๒๑๔
ยึดมั่นในคำสอนของท่านอาจารย์	วรวรรณ ศุภจรรยา	๒๑๙
เราเรียนรู้อะไรจากชีวิตและงานของอาจารย์ป่วย	วิทยากร เชียงกุล	๒๒๑
ขอสดุดี อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์	วิบูลย์สวัสดิ์ โหมบรวงศ์	๒๓๒
ผมอยากเก่งเหมือนท่านอาจารย์ครับ	ร้อยเอก วิโรจน์ โอสธานุเคราะห์	๒๓๓
ความทรงจำที่งดงามของข้าพเจ้าต่ออาจารย์ป่วย	วิไลวรรณ วรณนธิกุล	๒๓๕
บิดาแห่งช้างเผือกธรรมศาสตร์	ศิษย์เก่าโครงการนักศึกษาเรียนดี จากชนบท	๒๓๙
“ดร.ป่วย” คนดีของประชา อาจารย์ดีของลูกศิษย์	ศุภกิจ นิมมานนรเทพ	๒๔๓
RECOLLECTIONS OF DR.PUEY	Laurence D.Stifel	๒๔๙
อาจารย์ป่วยของเรา	สมพล เกียรติไพบูรณ์	๒๕๓
ระลึกถึงท่านอาจารย์ป่วย	สมศักดิ์ เต็มบุญเลิศชัย	๒๕๔
งานสุดท้ายของอาจารย์ป่วย : ก่อนจะถูกบังคับ	สันหัต โรจนสุนทร	๒๕๗
ให้ขึ้นเครื่องบินไปนอกประเทศและกลับมาเป็นอัฐิ		
เมื่ออาจารย์ป่วยยอมเสี่ยงพัฒนา	สาวิตรี กาญจนกฤษ	๒๖๓
นักอักษรศาสตร์ให้เป็นนักเศรษฐศาสตร์		
อาจารย์ป่วย...บางแง่มุมในความทรงจำ	สุกัญญา นิชังกร	๒๖๔
ภูมิใจที่ได้ทำงานกับอาจารย์ป่วย	สุกฤตา สัจจมารงค์	๒๗๐
แรงดลใจจากแนวคิดอาจารย์ป่วย	สุพจน์ จุนอนันตธรรม	๒๗๑
อาจารย์ป่วยที่เคยรู้จัก	สุพจนา มีพันธุ์	๒๗๒
ขอสดุดีอาจารย์ป่วย	สุรัชย์ ณ ป้อมเพชร์	๒๗๔
อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ ที่ผมรู้จัก	เสรี เวชโช	๒๗๘
เสี้ยวหนึ่งของการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย	อภิชัย พันธเสน	๒๘๑
ในช่วงสุดท้ายของชีวิตเต็ม		

คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน

เมื่อผมอยู่ในครรภ์ของแม่ ผมต้องการให้แม่ได้รับประทานอาหารที่เป็นคุณประโยชน์ และได้รับความเอาใจใส่ และบริการอันดีในเรื่องสวัสดิภาพของแม่และเด็ก

ผมไม่ต้องการมีพี่น้องมากอย่างที่พ่อแม่ผมมีอยู่ และแม่จะต้องไม่มีลูกที่กิน

พ่อกับแม่จะแต่งงานกันถูกกฎหมาย หรือธรรมเนียมประเพณีหรือไม่ ไม่สำคัญ แต่สำคัญที่พ่อกับแม่ต้องอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข ทำความอบอุ่นให้ผมและพี่น้อง

ในระหว่าง ๒-๓ ขวบแรกของผม ซึ่งร่างกายและสมองของผมกำลังเติบโตในระยะเวลาที่สำคัญ ผมต้องการให้แม่ผมกับตัวผมได้รับประทานอาหารที่เป็นคุณประโยชน์

ผมต้องการไปโรงเรียน พี่สาวหรือน้องสาวผมก็ต้องการไปโรงเรียนจะได้มีความรู้หากินได้ และจะได้รู้คุณธรรมแห่งชีวิต ถ้าผมมีสติปัญญาเรียนชั้นสูง ๆ ขึ้นไป ก็ให้มีโอกาสเรียนได้ไม่ว่าพ่อแม่ผมจะรวยหรือจนจะอยู่ในเมืองหรือชนบทแรมแค้น

เมื่อออกจากโรงเรียนแล้ว ผมต้องการงานอาชีพที่มีความหมาย ทำให้ได้รับความพอใจ ว่าตนได้ทำงานเป็นประโยชน์แก่สังคม

บ้านเมืองที่ผมอาศัยอยู่ จะต้องไม่มีแม่ ไม่มีการเมืองชู้ กัดชู้ หรือประทุษร้ายกัน

ประเทศของผมควรมีความสัมพันธ์อันชอบธรรมและเป็นประโยชน์กับโลกภายนอก ผมจะได้มีโอกาสเรียนรู้ถึงความคิดและวิชาของมนุษย์ทั้งโลก และประเทศของผมจะได้มีโอกาสรับเงินลงทุนจากต่างประเทศมาใช้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม

ผมต้องการให้ชาติของผม ได้ขายผลิตผลแก่ต่างประเทศด้วยราคาอันเป็นธรรม

ในฐานะที่ผมเป็นชาวนาชาไร่ ผมก็อยากมีที่ดินของผมพอสมควรสำหรับทำมาหากิน มีช่องทางได้กู้ยืมเงินมาขยายงาน มีโอกาสรู้วิธีทำกินแบบใหม่ ๆ มีตลาดดีและขายสินค้าได้ราคายุติธรรม

ในฐานะที่ผมเป็นกรรมกร ผมก็ควรมีหุ้นส่วนมีส่วนในโรงงาน บริษัท ห้างร้านที่ผมทำอยู่

ในฐานะที่ผมเป็นมนุษย์ ผมก็ต้องการอ่านหนังสือพิมพ์ หรือหนังสืออื่น ๆ ที่ไม่แพงนัก จะฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ก็ได้ โดยไม่ต้องทนรบกวนจากการโฆษณามากนัก

ผมต้องการสุขภาพอนามัยอันดี และรัฐบาลจะต้องให้บริการป้องกันโรคแก่ผมอย่างฟรีกับบริการการแพทย์ รักษาพยาบาลอย่างถูกอย่างดี เจ็บป่วยเมื่อใดหาหมอหาพยาบาลได้สะดวก

ผมจำเป็นต้องมีเวลาว่าง สำหรับเพลิดเพลินกับครอบครัว มีสวนสาธารณะที่เขียวชอุ่ม สามารถมีบทบาทและชมศิลปะ วรรณคดี นาฏศิลป์ ดนตรี วัฒนธรรมต่าง ๆ เทียวงานวัด งานลอยกระทง งานนักขัตฤกษ์ งานกุศล อะไรก็ได้พอสมควร

ผมต้องการอากาศบริสุทธิ์สำหรับหายใจ น้ำบริสุทธิ์สำหรับดื่ม

เรื่องอะไรที่ผมทำเองไม่ได้หรือได้แต่ไม่ดี ผมก็จะขอร่วมมือกับเพื่อนฝูงในรูปสหกรณ์ หรือสโมสร หรือสหภาพ จะได้ช่วยซึ่งกันและกัน

เรื่องที่ผมเรียกร้องข้างต้นนี้ ผมไม่เรียกร้องเปล่า ผมยินดีเสียภาษีอากรให้ส่วนรวมตามอัตรา

ผมต้องการโอกาสที่มีส่วนในสังคมรอบตัว ผมต้องการมีส่วนในการวินิจฉัยข้อชะตาทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของชาติ

เมียผมก็ต้องการโอกาสต่าง ๆ เช่นเดียวกับผมและเราสองคนควรจะได้รับความรู้และวิธีการวางแผนครอบครัว

เมื่อแก่ ผมและเมียก็ควรได้ประโยชน์ตอบแทนจากการประกันสังคม ซึ่งผมได้จ่ายบำรุงตลอดมา

เมื่อจะตาย ก็ขออย่าให้ตายอย่างโง่ ๆ อย่างบ้า ๆ คือ ตายในสงครามที่คนอื่นก่อให้เกิดขึ้น ตายในสงครามกลางเมือง ตายเพราะอุบัติเหตุรถยนต์ ตายเพราะน้ำหรืออากาศเป็นพิษ หรือตายเพราะการเมืองเป็นพิษ

เมื่อตายแล้ว ยังมีทรัพย์สินสมบัติเหลืออยู่เก็บไว้ให้เมียผมพอใจในชีวิตของเธอ ถ้าลูกยังเล็กอยู่ก็เก็บไว้เลี้ยงให้โต แต่ลูกที่โตแล้วไม่ให้ นอกนั้นรัฐบาลควรเก็บไปหมด จะได้ใช้เป็นประโยชน์ในการบำรุงชีวิตของคนอื่น ๆ บ้าง

ตายแล้ว เมาผมเกิด อยาฝั่ง คนอื่นจะได้มีที่ดินอาศัยและทำกิน และอย่าทำพิธีรีตองในงานศพให้วุ่นวายไป

นี่แหละคือ ความหมายแห่งชีวิต นี่แหละคือ การพัฒนาที่จะควรให้เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ของคน

สุดท้ายนี้ ขอขอบพระคุณท่านทั้งหลายที่อุทิศสัจจะอันมาจนจบ ขอความสุขสวัสดิ์และสันติสุขจงเป็นของท่านทั้งหลาย และพระท่านกล่าวไว้ดังนี้ เกี่ยวกับความสวัสดิ์

“เราตถาคตไม่เห็นความสวัสดิ์อื่นใดของสัตว์ทั้งหลาย นอกจากปัญญา เครื่องตรัสรู้ ความเพียร ความสำเร็จอินทรีย์และความเสียสละ”

๒๐๖ ๖๖๖

ฐานคติแห่งการดำเนินชีวิตของอาจารย์ป่วย

“อันความยั่วยวนมายาแห่งโลกเรานี้แหละที่ทำให้เราเกิดความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีผู้เคร่งในการเรียนเป็นสมณะแห่งวิทยา และผู้รักเรียนนั่นเองก็มีหน้าที่และสิทธิที่จะบังคับโลกให้เดินตามตน มิใช่ตนเดินตามโลก จงน้อมรับเอาธรรมอันขจรยลอบอยู่แล้วในของทุกสิ่งประกอบขึ้นเป็นธรรมชาติ จงช่วยเป็นลิ้นให้ธรรมชาติได้กล่าวมธุรสกล่อมใจมนุษย์ และจงแสดงให้โลกอันโง่เขลาเล็งเห็นเสียที่ว่า วิชาความรู้นี้ประเสริฐเพียงใด เมื่อเราเห็นอยู่ต่ำตาแล้วว่า กาลสมัยของเรานี้มีบาปอยู่หนาแน่น และบ้านเมืองของเรานี้มีความเท็จ ความชั่วดาษตื้นอยู่ ก็ขอให้เราทั้งหลายจงเข้าสู่ความร่มเย็นแห่งวิชา และแสวงหาความรู้ซึ่งใคร ๆ เขาได้ละเลยเสียแล้ว ถึงแสงแห่งวิชานั้นจะริบหรี่ ก็จงพอใจเถิด เพราะแม้จะเป็นสิ่งเล็กน้อยก็ยังเป็นของของเราจริง ๆ จงมุ่งหน้าค้ำแล้วค้ำอีกต่อไป อย่าได้ห่อถอย อย่าได้ทะนงจนถึงกับวางมือจากการค้ำว่าหาความรู้ อย่าเชื่อถือในความคิดของท่านจนงมงาย และก็อย่าหลงลืมผู้อื่นโดยไม่พิจารณาถึงเหตุผล ท่านมีสิทธิที่จะเดินทางข้ามทะเลทรายไปสู่วิชา ถึงจะเป็นทะเลทรายทุรกันดาร ก็มีดวงดาราส่องแสงอยู่แพรวพราว และเหตุไฉนเล่าท่านจึงจะสละสิทธิ์ข้อนี้ของท่านเสีย ไปชิงสุกก่อนห่ามโดยเห็นแก่ความสำราญ ที่ดินสักแปลง บ้านสักหลังหนึ่ง และยุงข้าวสักหนึ่งยุง วิชาเองก็มีหลังคา มีพุก ที่นอน มีอาหารไว้ต้อนรับท่าน

จงบำเพ็ญตนให้เป็นผู้จำเป็นแก่โลก มนุษยชาติก็จะนำอาหารมาสู่ท่านเอง แม้จะให้ไม่ถึงยุงถึงฉาง แต่ก็เป็นบำเหน็จชนิดที่ไม่ลบล้างบุญคุณของท่านที่ทำไว้แก่มนุษยชาติ ไม่ลบล้างความรักใคร่นิยมของคนทั้งหลาย และไม่ลบล้างสิทธิของท่านที่มีอยู่ต่อศิลปะ ต่อธรรมชาติ และต่อความหวังของมนุษย์”

โดย ราล์ฟ วัลโด เอเมอร์สัน
ถอดความโดย ดร. ป่วย อึ้งภากรณ์

แต่อาจารย์ป่วย

ศาสตราจารย์ ดร.ป่วย อิงภากรณ์ ถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๔๒ สิริอายุรวม ๘๓ ปี

โลกได้สูญเสียสามัญชนผู้ยิ่งใหญ่ อันหาผู้ใดเสมอด้วยยาก และมีอาจหาผู้ใดทดแทนได้ด้วย

อาจารย์ป่วยเกิดในตระกูลสามัญชน เติบโตและได้รับการบ่มเพาะเลี้ยงสามัญชน และจบชีวิตอย่างสามัญชน แต่อาจารย์ป่วยก็แสดงให้เห็นแล้วว่า วิถีแห่งชีวิตสามัญชนเป็นวิถีที่ยิ่งใหญ่ได้ และเป็นวิถีที่งดงามได้ ความยิ่งใหญ่และความงดงามแห่งชีวิตมิได้ขึ้นอยู่กับชั้นชน มิได้ขึ้นอยู่กับฐานะและตำแหน่งแห่งหนในสังคม และมีได้ขึ้นอยู่กับอภิสิทธิ์ที่ได้รับ หากแต่ขึ้นอยู่กับความเป็นมนุษย์

ณ บัดนี้ มนุษย์พิภพได้สูญเสียมนุษย์ที่แท้ ผู้เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น ผู้มีความเอื้ออาทรต่อชนต่ำชั้น ทั้งในฐานะเพื่อนร่วมพิภพ และเพื่อนร่วมสังคมเดียวกัน อาจารย์ป่วยฝันที่จะได้เห็นชนต่ำชั้นหมดไปจากมนุษยพิภพ โดยที่คนทุกคนมีฐานะดีพอที่จะประทังชีวิตชนิดที่สมศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ในการนี้ อาจารย์ป่วยหวังว่ารัฐจะทำหน้าที่แก้กลกลุ่มชนผู้ด้อยโอกาสในสังคม ใครเกิดมามีน้อยรัฐต้องหยิบยื่นให้มาก ใน “ปฏิทินแห่งความหวัง : จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” อาจารย์ป่วยหวังที่จะได้เห็นรัฐจัดสวัสดิการแม่และเด็ก ป้องกันและแก้ปัญหาทุพโภชนาการ จัดบริการสุขภาพอนามัย และจัดระบบประกันสังคม

ณ บัดนี้ สังคมไทยได้สูญเสียนักต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยผู้ยิ่งใหญ่ ผู้ร้องหา ‘สันติประชาธรรม’ และผลักดันให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงโดยสันติวิธี ในทัศนะของอาจารย์ป่วย ราษฎรไทยทุกผู้ทุกนามจะมีฐานะการครองชีพที่สมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ก็ต่อเมื่อมีส่วนร่วมในการกำหนดชะตาของบ้านเมือง ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง แต่การที่ราษฎรจะมีส่วนร่วมเช่นนี้ได้ ก็แต่โดยมีสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานและมีหลักประกันเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพเหล่านั้น ดังที่ท่านกล่าวอ้างอยู่เสมอว่า

“...เสรีภาพเป็นเนื้อดิน อากาศ และปุ๋ย ที่จะทำให้พฤษชาติแห่งความคิดเจริญเติบโตใหญ่ขึ้นได้ และเมื่อความคิดนำไปสู่อุดมคติ อุดมคติจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลในสังคมสามารถใช้ความคิดอย่างเสรี ปราศจากพันธนาการของจารีตประเพณี หรืออภัยหนึ่ง เราต้องสนับสนุนให้มนุษย์แต่ละคนใช้ความคิดอย่างมีเสรีภาพ ชนิดที่ไม่ต้องพึ่งหวาดหวั่นว่าจะเป็นความคิดนอกกรอบนอกทาง นั่นแหละจึงจะเป็นการสนับสนุนอุดมคติให้ถือกำเนิดได้ แม่น้ำลำห้วยเปลี่ยนแนวเดิมได้ สมองมนุษย์อันประเสริฐจะแหวกแนวบ้างมิได้หรือ ในเมื่อไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อสังคม...”

วงวิชาการเศรษฐศาสตร์ต้องสูญเสียนักเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ผู้ยิ่งใหญ่ ผู้มีความสามารถอันสูงส่งในการประยุกต์หลักและทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการบริหารนโยบายเศรษฐกิจชนิดปฏิบัติได้ ใครก็ตามที่ได้เรียนรู้ “ทฤษฎีลูกโป่ง ๓ ลูกสูบ” ของอาจารย์ป๋วย ย่อมประจักษ์แจ้งในลักษณะปฏิบัตินิยมของทฤษฎีดังกล่าวนี้ โดยที่ “ทฤษฎีลูกโป่ง ๓ ลูกสูบ” มีอิทธิพลต่อการบริหารนโยบายการรักษาเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจไทยเป็นเวลาสามทศวรรษเศษ แม้จะมีใช้ทฤษฎีที่ทันสมัย แต่ก็มิใช่ทฤษฎีที่ล้าสมัย ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า วิกฤตการณ์การเงินที่เกิดขึ้นในปี ๒๕๔๐ เป็นเพราะขุนนางนักวิชาการไทยมิได้ใส่ใจสร้างและพัฒนากลไกและเครื่องมือในการกำกับการทำงานของ “ลูกสูบการเงินระหว่างประเทศ” ตาม “ทฤษฎีลูกโป่ง ๓ ลูกสูบ” ของอาจารย์ป๋วย

ราชการไทยต้องสูญเสีย ‘ข้ารับใช้แผ่นดิน’ คนสำคัญ ผู้อุทิศกายและใจรับใช้ราชการไทยด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และด้วยการทำงานที่ทรงประสิทธิภาพ อาจารย์ป๋วยพยายามรักษา ‘พรหมจรรย์’ ของข้าราชการการเมืองซึ่งเกี่ยวกับธุรกิจเอกชน ทั้งในฐานะกรรมการ ผู้จัดการ หรือผู้ถือหุ้น นับเป็นพรหมจรรย์สำคัญของขุนนางผู้มีหน้าที่กำหนดและบริหารนโยบาย ตลอดช่วงแห่งชีวิตข้าราชการอาจารย์ป๋วยได้รับการ ‘พรหมจรรย์’ ดังกล่าวอย่างยิ่ง และเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นเกลียดชังและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตาม ด้วยการรักษา ‘พรหมจรรย์’ ของวิชาชีพอย่างเคร่งครัดนี้เอง ธนาकारแห่งประเทศไทยจึงสั่งสมชื่อเสียงและกิตติคุณ จนได้ชื่อว่าเป็น ‘ปรากฏการณ์จริยธรรม’ และ ‘ปรากฏการณ์พุทธปัญญา’ ในสังคมไทย นานานานที่ชื่อเสียงและกิตติคุณเหล่านี้มลายูไปสิ้น เมื่ออาจารย์ป๋วยพ้นหน้าที่จากวังบางขุนพรหมเพียงสองทศวรรษ ความเสื่อมทรามของธนาकारแห่งประเทศไทยทุกวันนี้ ไม่เพียงแต่มีอาจโยนให้เป็นความผิดของอาจารย์ป๋วยได้เท่านั้น หากยังกลับเสริมส่งศักดิ์ศรีและเกียรติคุณของอาจารย์ป๋วย อย่างน้อยที่สุดเป็นประจักษ์พยานอันเด่นชัดว่า การรักษา ‘พรหมจรรย์’ ของขุนนาง ข้าราชการนั้นเป็นเรื่องสำคัญยิ่งเพียงใด

วงการศึกษาเมืองไทยต้องสูญเสียนักการศึกษาผู้ยิ่งใหญ่ ผู้เห็นความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และพยายามผลักดันให้มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งในด้านการศึกษาและสุขภาพอนามัย อาจารย์ป๋วยไม่เพียงแต่กำหนดนโยบายการพัฒนาบุคลากรในทุกแห่งหนที่เป็นผู้บังคับบัญชา ไม่ว่าจะเป็นธนาकारแห่งประเทศไทย สำนักงานประมาณ สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เท่านั้น หากยังมีบทบาทสำคัญในการผลักดันแผนพัฒนาการศึกษาในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๑๔) อีกด้วย สำหรับอาจารย์มหาวิทยาลัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาจารย์ป๋วยมีบทบาทสำคัญในการยกฐานะ ‘อาจารย์มหาวิทยาลัย’ ให้เป็นอาชีพ ด้วยการผลักดันให้มหาวิทยาลัยมีนโยบายการสร้างอาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยในเมืองไทยก่อเกิดด้วยการครอบงำของสำนักวิชาการขุนนาง การเรียนการสอนในเบื้องต้นแรกดำเนินการโดยขุนนางนักวิชาการประจำกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ในสภาพการณ์เช่นนี้ อาจารย์มหาวิทยาลัยในฐานะอาชีพยากที่จะเติบโตได้ มีผู้คนไม่มากนักที่ได้รับทราบความเหนื่อยใจของอาจารย์ป๋วยในการผลักดันนโยบายการสร้างอาจารย์ประจำ แม้อายุในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เอง

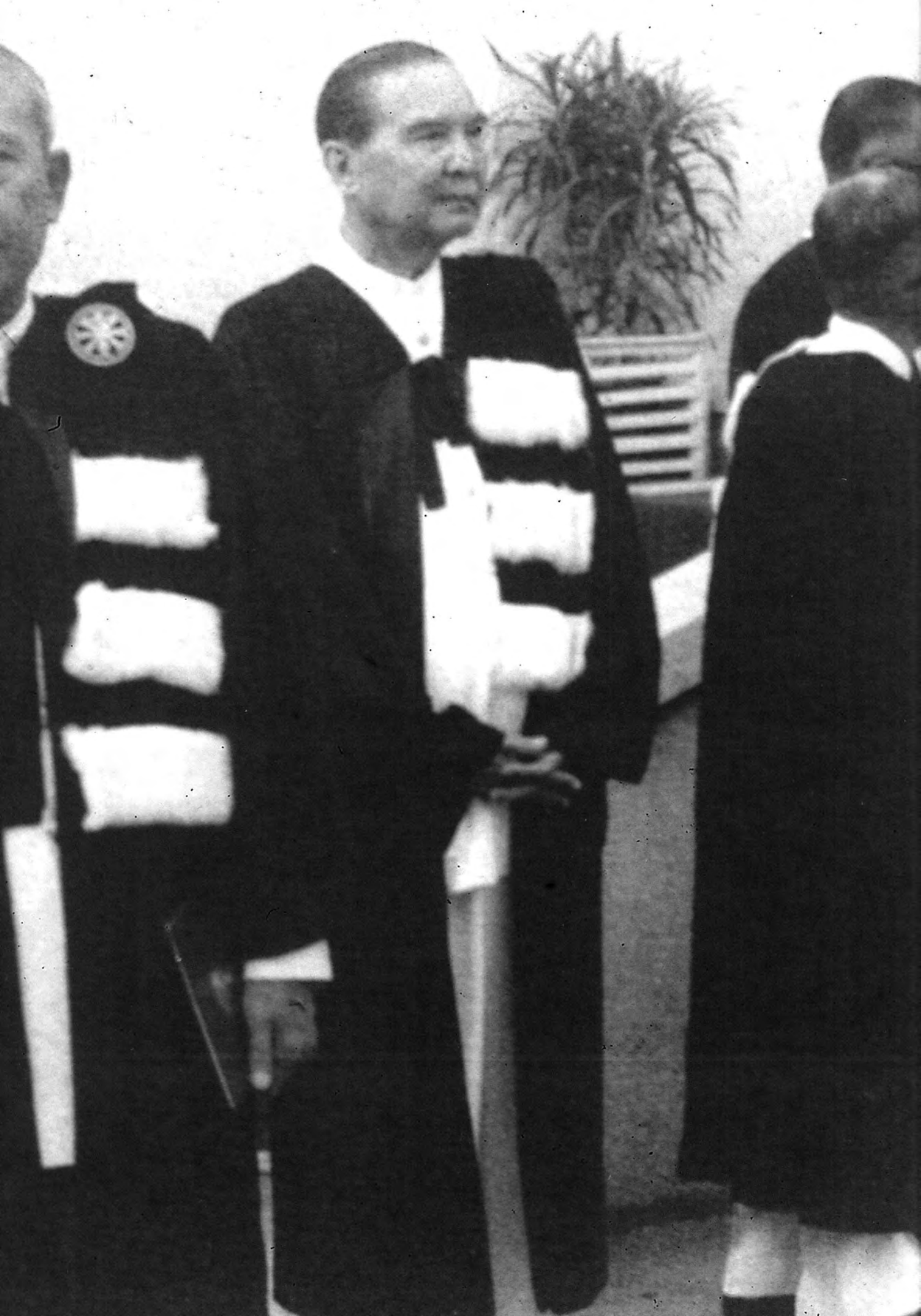
ชุมชนชาวจีนในเมืองไทยต้องสูญเสีย ‘ลูกจีน’ ผู้ยิ่งใหญ่ ผู้ทำคุณประโยชน์แก่แผ่นดินไทยชนิดที่หา ‘ลูกไทย’ เปรียบได้ด้วยยาก อาจารย์ป่วยชื่อสัตย์ต่อตนเองเกินกว่าที่จะเปลี่ยนชื่อเสียงเรียงนาม ในเมื่อชาติกำเนิด มีอาจเลือกได้ ถึงจะเปลี่ยนชื่อและสกุลให้มีความเป็น ‘ไทย’ มากเพียงใด ก็มีโอกาสเปลี่ยนประวัติที่แท้จริงแห่ง ชาติกำเนิดได้ หากสังคมไทยต้องจารึกประวัติอาจารย์ป่วย คงไม่มีจารึกอื่นใดที่ภูมิใจอาจารย์ป่วยมากไปกว่า การจารึกว่า อาจารย์ป่วยเป็น ‘ลูกเจ๊ก’ ที่มีใจเป็น ‘ไทย’

อาจารย์ป่วยมิได้ต้องการสิ่งอื่นใดนอกเหนือจากการเป็นคนดี ทั้งการเป็นพลโลกที่ดีของมนุษยพิภพ และการเป็นพลเมืองดีของสังคมไทย ชื่อหนังสือ **เสียชีพ อย่าเสียสัตย์** คงบ่งบอกความมอดม่นของอาจารย์ป่วย ในเรื่องนี้

ณ บัดนี้ สังคมไทยได้สูญเสียพลเมืองที่ดีที่สุดคนหนึ่ง ผู้อุทิศชีวิตเพื่อแผ่นดินไทยและมีได้หวัง ผลตอบแทนจากแผ่นดินแม่แต่อนุสาวรีย์

รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์

หมายเหตุ คำกล่าวในพิธีไว้อาลัย อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์
จัดโดยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เมื่อวันเสาร์ที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๔๒

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่น
นราธิปพงศ์ประพันธ์
ศาสตราจารย์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์
ศาสตราจารย์ สังเวียน อินทวิชัย

ประมวลภาพพิธีไหว้อาลัย

ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์

พิธีกล่าวไว้อาลัย อาจารย์ป่วย อังภาภรณ์ วันเสาร์ที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๕๒
ณ บริเวณหน้าตึกโดม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กล่าวอนุสติกรรม โดย พระศรีปริยัติโมลี

ท่านผู้หญิง พูนสุข พนมยงค์

ศาสตราจารย์ คุณหญิงนางเยาว์ ชัยเสรี นายกสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นายแพทย์เสมอ พริ้งพวงแก้ว

รองศาสตราจารย์ ดร. นริศ ชัยสูตร อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นายอุดม เย็นฤดี ประธานกิตติมศักดิ์ มูลนิธิโกลด์คิมทอง

นายพิภพ ชงไชย

อาจารย์ สุรัสวดี ทุนพยนต์ สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ รังสรรค์ ธาระพรพันธุ์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นายมานิต ปางมณี คิษย์เก่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นายอังคาร กัลยาณพงศ์

พิธีไว้อาลัยและเคารพอัฐิอาจารย์ป่วย อิงภากรณ์
วันที่ ๑๖-๒๒ สิงหาคม ๒๕๔๒ ณ ห้องอนุสรณ์สถานอาจารย์ปรีดี พนมยงค์

"อาจารย์ครับ
อาจารย์ได้กลับบ้านแล้ว"
๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๒
ใจ อึ้งภากรณ์ นำอัฐิพ่อ
มามอบให้แก่ชาวธรรมศาสตร์
นับพันคนที่มารอรับ
หน้าหอประชุมใหญ่
และเคลื่อนขบวนนำอัฐิ
มาไว้ที่ตึกโดม
เพื่อให้ประชาชนทั่วไป
มาแสดงความเคารพ

พระเจ้าหลานเธอ
พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา

พลเอกสิทธิ เศวตศิลา
องคมนตรี

นายมีชัย ฤชุพันธุ์

นายชวน หลีกภัย

นายพิชัย รัตตกุล

ท่านผู้หญิง พูนศุข พนมยงค์
และนายกันธีร์ คุ้มมงคล

กลุ่มอดีตเสวีไทย

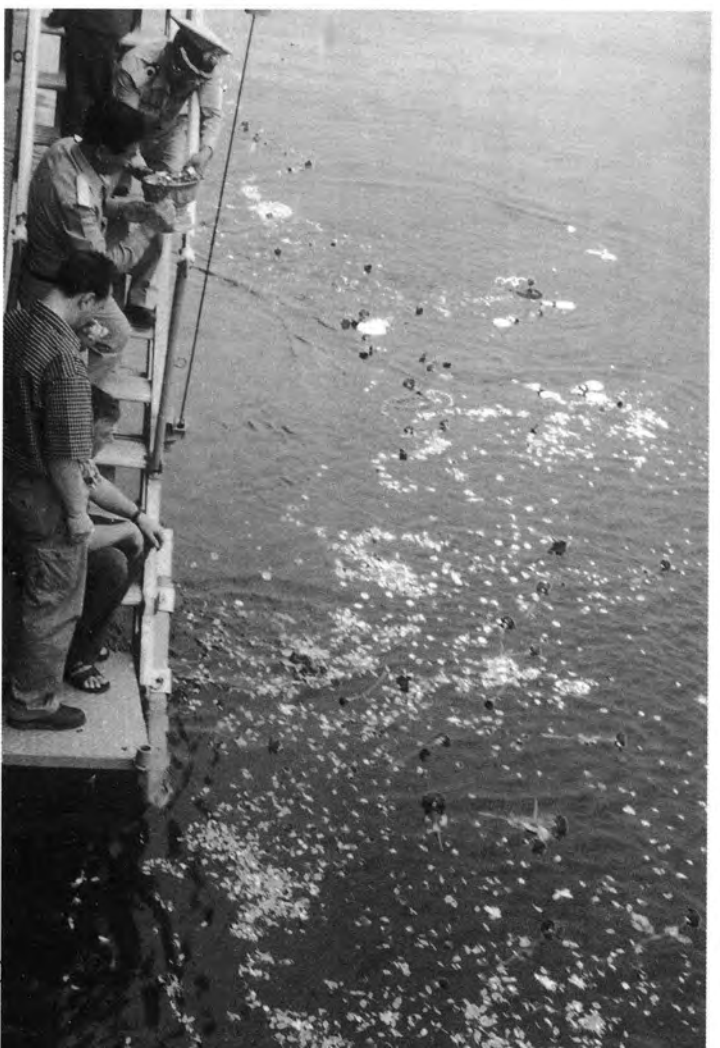
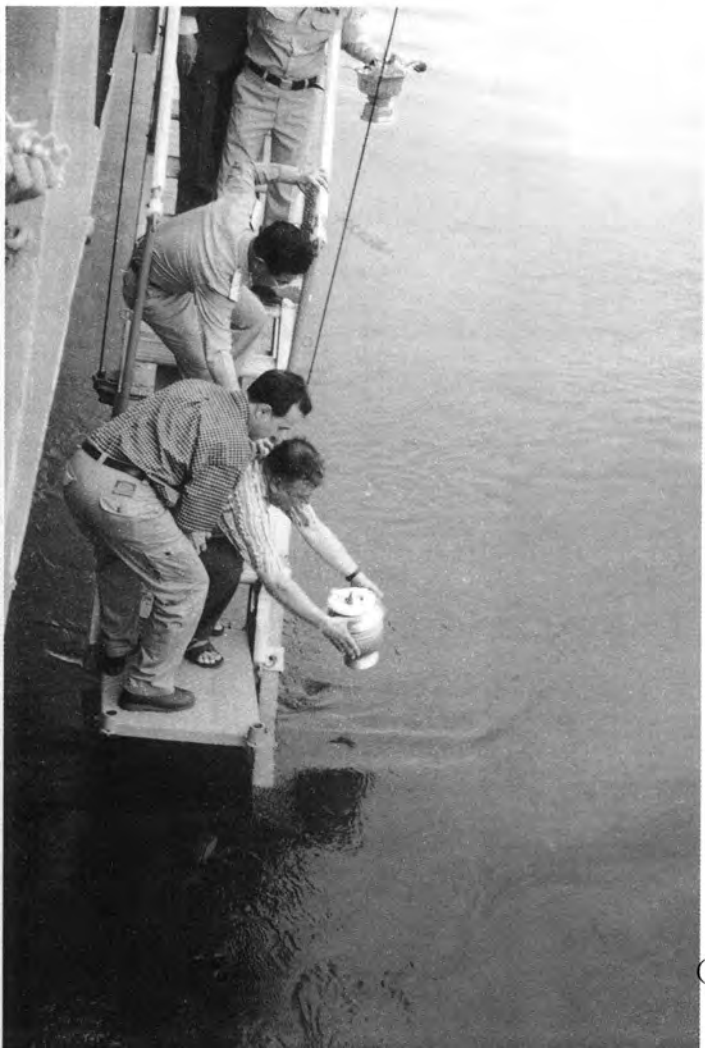
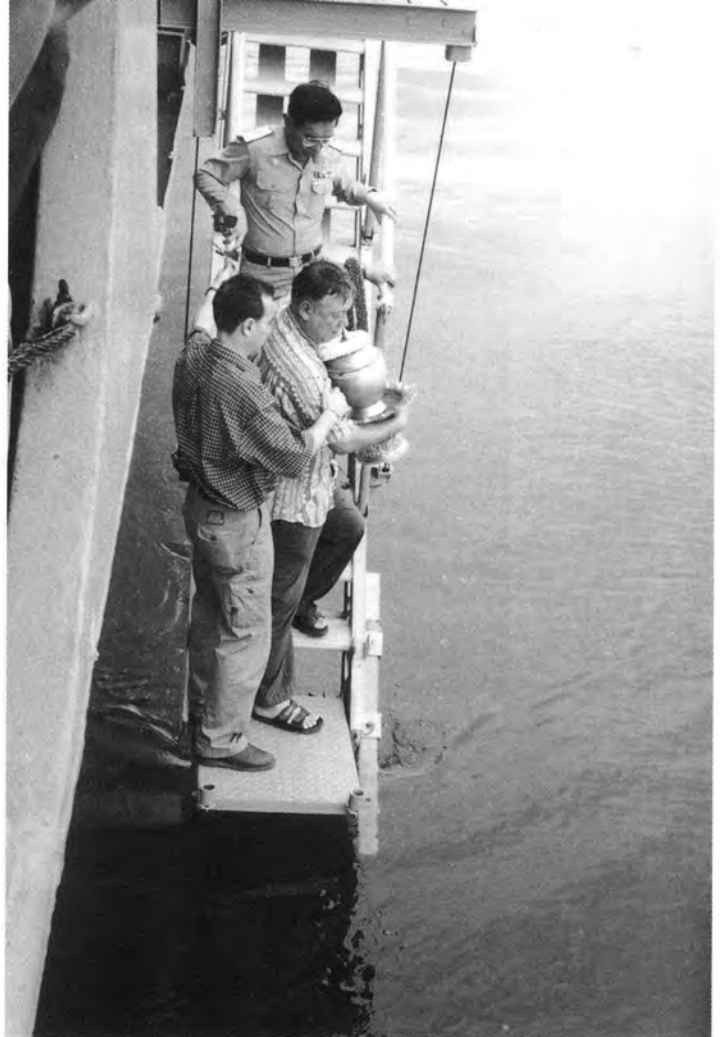
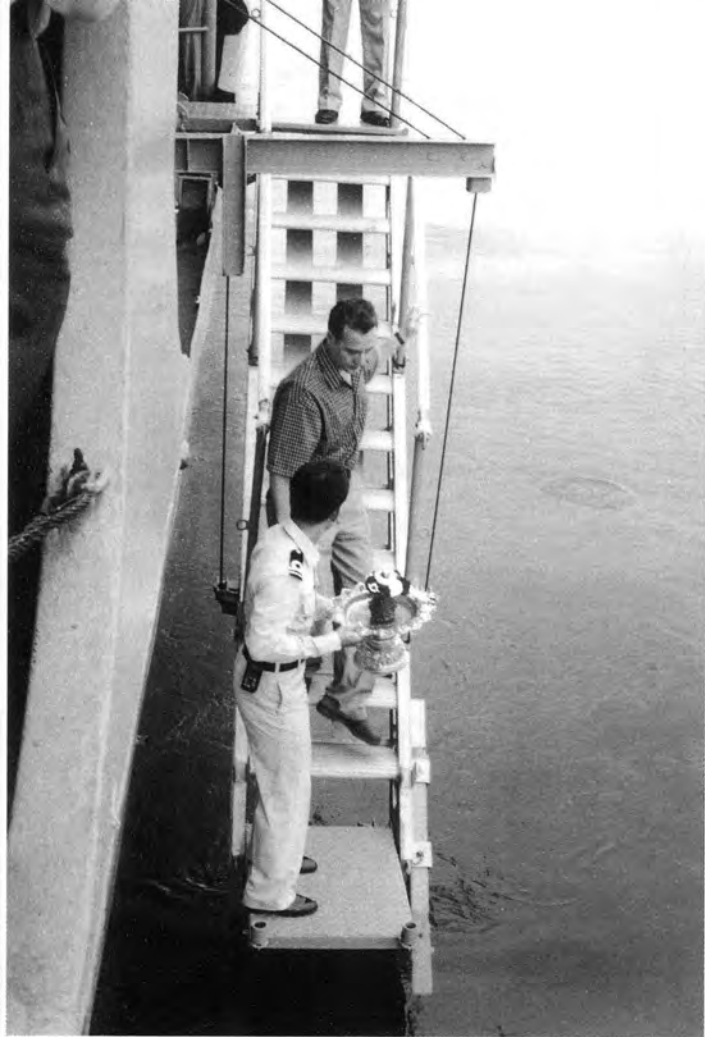
พิธีลอยอังคาร วันเสาร์ที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๔๒
ณ ท่าเรือลาดหญ้า จังหวัดชลบุรี โดยเรือรบหลวงกระบือ

แถวหน้า (ขวาสุด) คุณทศ พันธุมเสน อดีตเสรีไทย (สายอังกฤษ) และภรรยา

คุณระเบียบ (อิงภากรณ์) ยุทธวงศ์

พิธีบำเพ็ญกุศลครบ ๕๐ วัน วันพุธที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๔๒
ณ อาคารวิจัยและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต

พิธีบำเพ็ญกุศลครบ ๑๐๐ วัน วันอาทิตย์ที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๒
ณ วัดวังน้ำขาว กิ่งอำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท

เสาในศาลาวัดที่เคยผูกโยงอาจารย์ป่วย เมื่อถูกจับคราวเป็นเสรีไทย

เกวียนจำลองที่บรรทุกอาจารย์ป่วยจากชายปมายังวัดวังน้ำขาว

ปัจจุบันมีการรื้อศาลาวัดหลังเก่า และสร้างเป็นศาลาอเนกประสงค์ ภายในมีห้องสมุดเป็นที่ระลึกถึงอาจารย์ป่วย

อาจารย์ป่วยกับธรรมศาสตร์

ทำงานกับอาจารย์ป่วยแล้วได้อะไร

ปัจจุบันนี้ถ้าเราขอให้ใครทำงานให้กับส่วนรวม บางครั้งจะได้รับคำถามว่า “แล้วผมจะได้
อะไรบ้าง” ไม่ทราบว่าผู้ถามนึกถึงเงินหรือกล่อง ทำให้นึกถึงสมัยที่ทำงานกับอาจารย์ป่วยในฐานะ
รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร เมื่อปี ๒๕๑๘-๒๕๑๙ ซึ่งอาจารย์เป็นอธิการบดี เมื่อพิจารณาขึ้น
เงินเดือน ๒ ชั้นเป็นกรณีพิเศษ อาจารย์จะให้คนอื่นหมดไม่ได้ให้ดิฉัน และยังสอนไว้ว่า เราทำงาน
ให้มหาวิทยาลัยถ้ามหาวิทยาลัยเจริญก้าวหน้าเราก็ได้รับผลดียิ่งกว่าได้ ๒ ชั้นเสียอีก

ทุนไปต่างประเทศก็เช่นกัน อาจารย์แจกไปให้คนอื่นแต่ไม่ให้ดิฉัน และท่านก็สอนว่า เรา
ต้องให้โอกาสคนอื่นเขาก่อนของเราไว้ทีหลัง อีกอย่างหนึ่งถ้าเอาทุนมาแจกคนใกล้ชิดคนอื่นก็
จะคิดว่ามีความลำเอียง

ตกลงไม่ได้ทั้งเงินและกล่อง แต่ดิฉันได้ยิ่งกว่าอีก คือภูมิใจที่อาจารย์บอกว่าเราเป็น
คนใกล้ชิด แสดงว่าอาจารย์ไว้วางใจเรา เชื่อฝีมือเรา และได้สัมผัสความสำนึกถึงการทำประโยชน์ให้ผู้อื่น
สละโอกาสให้ผู้อื่น ก่อนที่จะนึกถึงตัวเอง ซึ่งคุณธรรมเหล่านี้อาจารย์ป่วยมีอยู่อย่างมาก

มีอีกหลายอย่างที่เรารู้คุณธรรมจากอาจารย์มาเป็นแนวทางดำเนินชีวิตต่อมา อย่างเช่น
ครั้งหนึ่งมีคนมาชุมนุมในมหาวิทยาลัยมาก มีความซุหลมุนุ่นวาย เราก็สั่งปิดประตูทางเข้าตั้งแต่
ตอนเช้า ให้เข้าได้ทางเดียวคือทางด้านสนามหลวงหอประชุมใหญ่ เพื่อรักษาความปลอดภัย รถ
ของอาจารย์ป่วยจะเข้าทางประตูด้านถนนพระอาทิตย์ ยามก็ไม่ให้เข้าเพราะมีคำสั่งห้ามไว้ ทั้ง ๆ ที่
เขาก็ทราบว่าเป็นรถของอธิการบดี อาจารย์ป่วยก็ไม่ว่าอะไร ยอมถอยรถมาเข้าทางประตูด้าน
สนามหลวงแต่โดยดี ท่านมาถึงก็ถามแต่เพียงว่า ออกคำสั่งให้ปิดประตูด้านถนนพระอาทิตย์หรือ
แล้วก็ไม่พูดอะไร ดิฉันก็ไม่ทราบเรื่อง จนกระทั่งมีผู้มาบอกเรื่องยามไม่ให้รถอาจารย์ป่วยเข้า นี่
ถ้าเป็นคนอื่นดิฉันคงถูกตำหนิแน่ ๆ ดิฉันคิดว่าได้รับการสอนจากอาจารย์โดยไม่ต้องพูดตรง ๆ เลย
คือความไม่ถือตัว ไม่ใช่อำนาจ และความเห็นใจผู้น้อย ที่ต้องทำตามคำสั่ง

อาจารย์จากเราไปแล้วแต่เพียงร่างกาย แต่ในใจของเราอาจารย์ป่วยยังคงอยู่เป็นผู้นำทาง
คุณธรรม มโนธรรม ตลอดไป

นางเยาว์ ชัยเสรี

อาจารย์ป่วย....บุชเนียบุคคลของเพื่อนมนุษย์

ดิฉันรู้จักชื่อท่านอาจารย์ป่วยเพราะเคยอ่านหนังสือเศรษฐศาสตร์ที่ท่านแต่งร่วมกับคุณหญิงสุภาพยศสุนทร พออ่านแล้วก็ติดใจ เพราะท่านใช้ภาษาที่ง่าย วิธีการอธิบายก็ชัดเจน ขณะนั้นก็รู้จักท่านแค่นั้น แล้วก็รู้ว่าท่านเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ชอบลายเซ็นชื่อของท่าน จนบัดนี้ก็ยังมีธนบัตรหลายใบที่เก็บไว้เป็นที่ระลึก ภายหลังได้มารู้จักท่าน ธนบัตรเหล่านั้นก็มีค่ายิ่งขึ้น ถ้ามีเพื่อนสนิทคนไหนอยากได้ ดิฉันจะแกลังตั้งราคาให้สูงปรี๊ดจนถูกไว้อยู่ทุกที

เมื่อดิฉันเรียนจบจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้มีโอกาสไปทำงานที่กรมศุลกากรด้วยความกรุณาของท่านอาจารย์ประชุม โฉมฉาย ที่ได้ฝากฝังกับท่านอาจารย์บุญมา วงษ์สวรรค์ ซึ่งเป็นอธิบดีในขณะนั้น ที่นี้ดิฉันได้เพื่อนใหม่คนหนึ่ง ซึ่งต่อมาก็กลายเป็นเพื่อนสนิท เมื่อคณะเศรษฐศาสตร์รับสมัครอาจารย์ เพื่อนคนนี้ได้ไปสอบเข้าเป็นอาจารย์ผู้ช่วย เขายังเล่าให้ฟังว่าระหว่างการสอบสัมภาษณ์ อาจารย์ป่วยซึ่งเป็นประธานกรรมการสอบสัมภาษณ์ ถามว่าทำไมจึงอยากมาเป็นอาจารย์ เขาตอบว่าเขาอยากไปเรียนต่อต่างประเทศ อาจารย์ป่วยบอกว่าที่นี่เปิดรับอาจารย์ไม่ใช่นักเรียน เขาก็เถียงว่าการจะเป็นอาจารย์ต้องมีความรู้ ต้องเรียนมากกว่านี้ และเป็นนักเรียนที่ติ๊ก่อนถึงจะสอนเด็กให้เก่งได้ ดีว่าอาจารย์ป่วยเป็นผู้ที่ใจกว้าง การเข้าไปเถียงกรรมการสอบสัมภาษณ์อย่างนี้ ถ้าเป็นที่อื่นก็สวัสดิ์ไปแล้ว อาจารย์ป่วยท่านรับฟังความคิดเห็นของทุกคน ท่านสนับสนุนช่วยเหลือทุกคน ดิฉันเคยได้ยินท่านพูดว่า ลูกศิษย์ต้องเรียนให้เก่งกว่าครู ประเทศถึงจะเจริญ

ภายหลังที่ดิฉันลาออกจากกรมศุลกากร และไปเรียนต่อในประเทศสหรัฐอเมริกา ก็ได้พบปะใกล้ชิดกับเพื่อนคนนี้ ซึ่งได้ทุนไปเรียนต่อที่นั่น พอเรียนจบจะกลับเมืองไทย ดิฉันก็ปรารภกับเพื่อนคนนั้นว่า คงจะหางานยากเพราะไม่ค่อยรู้จักใคร แล้วก็เคยแต่รับราชการ ในวงการธุรกิจสมัยนั้นเขาไม่นับว่าการทำราชการเป็นประสบการณ์ที่ดีในการจะเปลี่ยนมาทำงานกับวงการธุรกิจ ดิฉันและสามีกลับมาหางานอยู่หลายเดือน จนหมดกำลังใจ เพื่อนคนนั้น (ซึ่งยังเรียนอยู่ที่สหรัฐฯ) ได้อ่านจดหมายรำพันจากดิฉันบ่อย ๆ เข้า เขาก็เลยเขียนจดหมายมาขอความช่วยเหลือจากท่านอาจารย์ป่วยให้ ท่านก็ได้กรุณาช่วยเหลือเราทั้งสองคนให้ได้ทำงาน ทั้ง ๆ ที่ในชีวิตท่านไม่เคยรู้จักเราทั้งสองมาก่อนเลย ต้องนับว่าท่านมีเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์โดยแท้ ท่านช่วยใครได้ก็จะช่วย เป็นความซาบซึ้งที่ดิฉันจดจำไว้ตลอดชีวิต

ท่านฝากสามีดิฉันไปทำงานในบริษัทแห่งหนึ่งที่เพื่อนท่านเป็นกรรมการอยู่ ส่วนตัวดิฉันเองนั้น ท่านได้กรุณาฝากฝังให้อาจารย์เสน่ห์ จามริก รับไปทำงานที่อาจารย์เสน่ห์รับผิดชอบเป็นรองอธิการบดี และรับผิดชอบงานฝ่ายวิชาการ

ระหว่างที่รับราชการอยู่ที่ธรรมศาสตร์ ดิฉันได้เรียนรู้ถึงความมีน้ำใจ ความเมตตาที่ท่านมีต่อข้าราชการทุกคน ท่านไม่เคยถือตัวหรือมีพิธีรีตองใด ๆ บางที่ท่านเดินผ่านหน้าการภารโรง ท่านก็บอกว่าขอน้ำกินแก้วซิ เขาเอามาให้ ท่านก็ยื่นดื่มตรงนั้น แล้วก็ลงบันไดไป บ่อยครั้งที่ท่านมีเรื่องจะปรึกษาหารือกับรองอธิการบดี ท่านก็จะเดินไปหาเอง

มีอยู่ช่วงหนึ่งที่ทำงานอยู่ที่ธรรมศาสตร์ ดิฉันไปช่วยงานของฝ่ายบริหาร คือเข้าไปจดรายงานการประชุมคนปกติ ท่านเป็นคนที่ทำให้ที่ประชุมมีชีวิตชีวามาก ท่านจะประนีประนอมและหาทางออกให้ถ้ามีเรื่องที่มีความขัดแย้งกันในที่ประชุม ท่านจะรับเรื่องบางเรื่องไปทำถ้าท่านรู้จักกับหน่วยงานที่เราต้องขอความสนับสนุนจากเขา มีครั้งหนึ่งสมัยก่อนเกิดเรื่อง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีการประชุมคนปกติเกี่ยวกับเรื่องนักศึกษาซึ่งเคร่งเครียดมาก คือที่ประชุมคนปกติต้องการจะเตือนนักศึกษาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวต่อต้านเรื่องจอมพลถนอมบวชเป็นเถรเข้ามา ดิฉันยังจำได้ว่ามี ธงชัย วินิจจะกุล ซึ่งเป็นผู้นำของ อ.ม.ธ. เข้าไปประชุมด้วย ธงชัยเถียงฉอด ๆ ในที่ประชุม ท่านเลยหันมาบอกว่า **“ธงชัยนี่มันสาระแนจริง ๆ”** คำว่าสาระแนของท่านนี้ดิฉันชอบมาก (แต่ไม่ได้จดลงในรายงานการประชุมด้วย) และขอยืมมาใช้จนทุกวันนี้

ขอให้รับรู้เถิดว่าท่านอาจารย์ป่วยนั้น ท่านไม่เคยสนับสนุนนักศึกษาให้เคลื่อนไหวเลย มีแต่ห้าม ห้าม และห้าม แต่นักศึกษากำลังลำพองตัวมาก ไม่เชื่อฟัง แม้ท่านจะสั่งปิดมหาวิทยาลัยแล้วก็ยังเกิดเรื่องจนได้ เรื่องเศร้านี้ทำให้ทุกคนที่รับรู้เห็นเหตุการณ์เสียใจมาจนทุกวันนี้ ถ้าไม่มีเหตุการณ์นี้ ท่านก็คงยังได้อยู่ทำงานให้ธรรมศาสตร์และบ้านเมืองได้อีกมากมาย

ยังมีอีกหลายเรื่องที่ดิฉันประทับใจเกี่ยวกับอาจารย์ป่วย ท่านจะจดจำอะไรที่เราไม่คิดว่าท่านจะจำได้ เช่น ครั้งหนึ่ง เพื่อนดิฉันซึ่งยังเรียนอยู่ในสหรัฐฯ สอบปากเปล่าวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกผ่าน เพื่อนท่านซึ่งเป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยนั้นเขียนเล่าเรื่องนี้มาให้ท่านทราบ ท่านก็ยังกรุณาถ่ายสำเนาจดหมายส่งให้ดิฉัน เพราะทราบว่าเป็นเรื่องที่ดิฉันจะดีใจ ท่านมีน้ำใจ ท่านจำสิ่งอะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้ ใครที่ส่งดอกไม้มาถวายพรวันเกิดเมื่อท่านมีอายุครบ ๖๐ ปี ท่านก็มีหนังสือเขียนด้วยลายมือของท่านเองขอบใจทุกคน แม้ในขณะที่ท่านไปอยู่ที่อังกฤษและเริ่มเจ็บป่วย ต้องใช้มือซ้ายเขียนหนังสือ ท่านก็ยังอุตส่าห์ตอบขอบใจ เมื่อดิฉันและสามีส่งการ์ดไปกราบถวายพรท่านในวันเกิดหรือปีใหม่

เมื่อตอนที่ท่านอยู่ธรรมศาสตร์ เวลาท่านไปต่างจังหวัดเยี่ยมบัณฑิตอาสาสมัคร ดิฉันและสามีเคยติดตามไปด้วย ถ้าหยุดแวะที่ไหน เราจะลงไปซื้อของโดยรุมซื้อแม่ค้าอยู่เจ้าเดียว ท่านก็จะบอกว่าให้กระจายไปซื้อเจ้าอื่นบ้างเขาจะได้มีรายได้ ท่านคิดทุกเรื่อง และทำทุกอย่างที่ช่วยเพื่อนมนุษย์ เวลาท่านพาไปทอดกฐินหรือผ้าป่า ท่านออกค่าใช้จ่ายเองทั้งหมด และไม่เคยเห็นท่านไปแวะหาหรือรบกวนใครให้มาคอยต้อนรับทั้ง ๆ ที่ท่านมีลูกศิษย์ลูกหาหัวเมือง

เรื่องของท่านเล่าขานเท่าใดก็ไม่หมด นึกที่ใครก็เห็นภาพแจ่มชัดเป็นความทรงจำที่ไม่อาจลบเลือนได้ ตลอดชีวิตของท่านบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง ท่านเป็นผู้ว่าการธนาคารชาติที่ซื่อสัตย์ สุจริต ดูแลเรื่องการเงินของแผ่นดินอย่างดี หลายคนรำพันว่าถ้าศิษย์บางคนของท่านทำตามที่ท่านสอน เราคงไม่ต้องเชิญ IMF มาเป็นนาย

ท่านพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัย เมื่อท่านเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ และอธิการบดีธรรมศาสตร์ ท่านมีวิสัยทัศน์ที่ยาวไกล **อาจารย์ชาติปรีดี จักรภุติ อดีตอาจารย์คณะนิติศาสตร์เคยพูดว่า “อะไรที่อาจารย์ป่วยเห็นแล้ววันนี้ อีกสิบปีคนอื่นถึงจะเห็น”** ท่านตั้งโครงการบัณฑิตอาสาสมัครที่ธรรมศาสตร์ และมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ที่ชยันนาท ก็ด้วยความห่วงใยคนจน ชาวไร่ชาวนาที่ยากไร้ ท่านช่วยแม้แต่คนที่ไม่เคยรู้จักเช่นดิฉันเอง ท่านจึงเป็นปูชนียบุคคลของเพื่อนมนุษย์อย่างแท้จริง

ถ้าดิฉันมีพรสวรรค์ในการเขียนหนังสือ คงจะเล่าเรื่องตรงกับความรู้สึกได้ดีกว่านี้ น่าแปลกคือดิฉันได้รู้จักท่านเพียงช่วงสั้น ๆ ของชีวิต แต่ความรู้สึกรักและเคารพท่านจะยืนยาวไปชั่วชีวิต คนบางคนนั้นเราได้รู้จักมาเกือบเท่าชีวิต แต่ไม่มีความประทับใจอะไรเลย สิ่งที่จะทำได้ในวันนี้คือจดจำความดีของท่านไว้ และแม้จะไม่มีโอกาสทำประโยชน์ให้คนอื่นมากมายอย่างที่ท่านทำ ก็จะทำเท่าที่ทำได้ และเป็นคนดีของสังคมอย่างที่ท่านอยากเห็นทุกคนเป็น

กรรณิการ์ เซ็นเสถียร

อาลัย...อาจารย์ป่วย อังภากรณ์

โคลงสี่

กุชายชาญชาติเชื้อ
กุเกิดมาก็ที่
กุคาคก่อนสิ้นชี
กุจักไ้ลายเวัย

ชาตรี
หนึ่งเฮ้ย
วาอาตม์
โลกให้แลเห็น
ปณิธานอาจารย์ป่วย ๙ มี.ค. ๒๕๘๓

กุเป็น "ป่วย" ม้วยแต่
กุ่มันหมายลูกหลาน
กุฝากต่ออุดมการณ์
กุหวนเกรง เขาแย้ย
งาน "พัฒนา" หนึ่งนั้น
สมัครเพื่อเราลูกศิษย์
อาจารย์ท่านอุทิศ
ท่านล่วงลับเราอึ้ง
หัวใจศิษย์นั้นเศร้า
ยากยิ่งหาสิ่งใด
ธรรมศาสตร์นี้เงียบใจ
เสียงคร่ำครวญโหยให้

สังขาร
สูเฮ้ย
"สันติ ประชาธรรม"
ลุ่มลิ่งรัฐประหาร
บัณฑิต อาสา
ซาบซึ้ง
ทุกสิ่ง
ปริ่มน้ำตาไหล
แสนอาลัย
แทนได้
หุดหู่
รำสะอื้นขวัญหาย

โคลงห้า

ถูกใส่ร้าย
ท่านหลีกหนี
พวกอภัย
มันตบขว่า
สุขขึ้นแล้ว
วิญญานอัน
ชัวกัปกัลป์
สิ่งสถิตแก้ว

ป่วยสี่
ชอกช้ำ
อธรรมเถื่อน
จ่อปืน
สู่สวรรค์
เพริศแพรว
ปรโลก
ทิพย์สถานเทอมู

กฤษณพล ศรีบรรพา

บัณฑิตอาสาสมัคร รุ่นที่ ๒๕

คุณูปการของท่านอาจารย์ป่วย จากประสบการณ์ของข้าพเจ้า

ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มธ. และเคยมีท่านอาจารย์ป่วย เป็นทั้งคนปกติ และอธิการบดี เป็นผู้บังคับบัญชาที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล และมีเมตตาธรรมต่อผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นอย่างมาก ข้าพเจ้าประสงค์ที่จะถ่ายทอดประสบการณ์เล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ได้รับจากคุณงามความดีของท่านที่นักการเมือง และผู้บริหารทุกระดับชั้นสมควรที่จะเอาเป็นแบบอย่าง และถือเป็นนโยบายในการบริหารและปฏิบัติงานดังต่อไปนี้

ตั้งแต่ท่านอาจารย์ป่วย ได้รับเชิญเข้ามาเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. ความที่ท่านมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ท่านตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือบุคลากรของคณะฯ เป็นอย่างมาก ซึ่งในสมัยนั้นประมาณปี ๒๕๐๙ ถ้าข้าพเจ้าจำไม่ผิด คณะฯ มีบุคลากรที่เป็นอาจารย์ประจำของคณะฯ เท่าที่ข้าพเจ้าจำได้อยู่แค่ ๖ ท่าน เท่านั้น และความรอบรู้ทางวิชาการของท่านอาจารย์เหล่านี้มีโอกาสที่จะพัฒนาให้ทันสมัยเท่าเทียมกับความก้าวหน้าทางวิชาการสมัยใหม่ของโลกตะวันตกน้อยมาก อาจารย์ที่สอนส่วนใหญ่จึงเป็นอาจารย์ที่ได้รับเชิญมาจากภายนอก ทำให้ความผูกพันระหว่างอาจารย์และศิษย์จึงมีจำกัด กิจกรรมนอกชั้นเรียนของนักศึกษา ซึ่งมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากิจกรรมในชั้นเรียนในการพัฒนาบุคลิกภาพและประสบการณ์ของนักศึกษาอันถือได้ว่าเป็นขบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงขาดหายไป

ท่านอาจารย์ป่วย ได้เริ่มรับบัณฑิตปริญญาตรีเข้ามาเป็นอาจารย์ผู้ช่วย (Junior Lecturer) เป็นจำนวนมาก เพื่อเตรียมที่จะพัฒนาให้เป็นอาจารย์ทดแทนอาจารย์ที่ต้องเชิญมาจากภายนอกให้ได้ ข้าพเจ้าเองก็เป็นหนึ่งในจำนวนอาจารย์ที่ได้รับเข้ามาเป็นอาจารย์ผู้ช่วยรุ่นแรก สิ่งที่ทำให้ข้าพเจ้าสงสัยและกลับกลายมาเป็นความประทับใจมากในการที่ข้าพเจ้าได้รับคัดเลือกเข้ามาก็คือ ทำไมข้าพเจ้าจึงได้รับคัดเลือกทั้ง ๆ ที่ผลคะแนน GPA ของข้าพเจ้านั้นอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ แต่ท่านอาจารย์ป่วยก็คัดเลือกข้าพเจ้าเข้ามาเป็นอาจารย์ผู้ช่วยด้วยเหตุผลด้านบุคลิกภาพ ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษและคณิตศาสตร์ ซึ่งท่านเห็นว่าภาษาอังกฤษนั้นเป็นสื่อที่จำเป็นในการที่จะศึกษาต่อหรือแสวงหาความรู้ไม่ว่าจะมาจากตำราที่ไหนก็จะใช้ภาษาอังกฤษเกือบทั้งสิ้น หรือตำราที่ดีจากภาษาอื่น ๆ ก็จะมีการแปลมาเป็นภาษาอังกฤษทั้งสิ้น ส่วนคณิตศาสตร์ที่ดีจะเป็นตัวพื้นฐานในการเรียนการวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์เบื้องต้นได้ดี ด้วยเหตุผลพื้นฐานทั้งคณิตศาสตร์และภาษาต่างประเทศที่ดีนี้เองยังได้ช่วยตอบความสงสัยของข้าพเจ้าด้วยว่า ทำไมท่านอาจารย์ป่วยจึงรับบัณฑิตที่มีได้จบทางด้านเศรษฐศาสตร์ เช่น ประวัติศาสตร์ อักษรศาสตร์ ครุศาสตร์ วิทยาศาสตร์ แพทย์ วิศวศวะ ภาษาศาสตร์ เป็นต้น เข้ามาเป็นอาจารย์ผู้ช่วยเหมือนข้าพเจ้า วิสัยทัศน์เหล่านี้ของท่านอาจารย์ป่วยเริ่มได้ให้ประสบการณ์แก่ข้าพเจ้าในการมองการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

การบริหารคณะฯ ท่านก็ใช้วิธีการบริหารโดยตั้งเป็นรูปแบบของคณะกรรมการ ซึ่งอาจารย์ทุกคนจะต้องเป็นกรรมการในแต่ละคณะอย่างน้อย ๒ คณะกรรมการ คณะกรรมการเหล่านี้ก็จะในรูปแบบของคณะกรรมการปริญญาตรี ปริญญาโท คณะกรรมการวิจัย คณะกรรมการตำรา เหล่านี้เป็นต้น การบริหารคณะในรูปแบบคณะกรรมการนี้ได้ช่วยทำให้อาจารย์ทุกท่านมีส่วนร่วมในการบริหารงานคณะ และทำให้อาจารย์ทุก

ท่านมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของคณะฯ ทำให้ความรู้สึกผูกพันร่วมมือและรักองค์กร โดยมีได้มีการแบ่งแยกกลุ่มว่า กลุ่มนี้จบจากจุฬา ธรรมศาสตร์ หรือเกษตร แม้แต่น้อยเลย ปัจจุบันคณะเศรษฐศาสตร์มีอาจารย์ประจำ ประมาณ ๗๐ กว่าคน ในจำนวนนี้กว่าครึ่งจบปริญญาเอก และในหน้าที่เหลือจบปริญญาโทเป็นอย่างต่ำ

การปกครองผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของท่านอาจารย์ป่วย ท่านก็มองไกลไปถึงสวัสดิการของลูกน้องพยายามดูแลสารทุกข์สุกดิบ มีการตั้งกองทุนสวัสดิการโดยนำเอาเงินเดือนตำแหน่งคนบดในแต่ละเดือนที่ได้รับมาเป็นกองทุนสวัสดิการให้กู้ยืมเป็นเงินทุนหมุนเวียน ข้าพเจ้าเองสมัยเป็นนักศึกษาก็ยากจน พอมาเป็นอาจารย์ผู้ช่วยฐานะก็ยังไม่ได้ดีขึ้นต้องช่วยบิดามารดารับภาระภายในครอบครัว ข้าพเจ้าก็ได้ใช้บริการเงินกองทุนหมุนเวียนนี้เป็นประจำ แม้กระทั่งบิดามารดาเสียชีวิต ข้าพเจ้าก็ยังใช้บริการเงินกองทุนนี้มาจัดงานศพ นับว่าเป็นประโยชน์มากสำหรับผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ

ความมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและมองผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งของท่านอาจารย์ป่วยอีกประการหนึ่งที่ประทับใจข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่งในขณะที่ยังเป็นอาจารย์ผู้ช่วยอยู่นั้นก็คือ ท่านได้ผลักดันให้มีการยกเลิกฟรีเมีย่มข้าว ซึ่งในขณะนั้นได้มีการจัดประชุมขึ้นที่คณะเศรษฐศาสตร์ ข้าพเจ้าก็ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการประชุมด้วย ท่านอาจารย์ป่วยพยายามชี้แจงให้ที่ประชุมเห็นว่า การเก็บค่าฟรีเมีย่มข้าวจะทำให้ชาวนาซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศมีรายได้ลดลงอย่างมาก ถ้าเราต้องการยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ของประเทศหรือพัฒนาประเทศให้ดีขึ้น เราจำเป็นต้องยกระดับรายได้ของชาวไร่ชาวนาให้ดีขึ้น มิฉะนั้นแล้วการกระจายรายได้ของชาติก็จะไม่ดีขึ้น ในที่สุดด้วยความสามารถของท่านอาจารย์ป่วย ผลักดันให้รัฐบาลต้องลดการเก็บฟรีเมีย่มข้าวที่ส่งออกไปต่างประเทศเหลืออัตราเท่ากับศูนย์ ถึงแม้ว่าจะไม่ยอมยกเลิกกฎกระทรวงที่ให้อำนาจกระทรวงพาณิชย์เก็บฟรีเมีย่มข้าวก็ตาม

การที่ท่านอาจารย์ป่วย มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลต่อชนส่วนใหญ่ของประเทศนี้ ท่านได้ให้ความสำคัญต่อชุมชนชนบทเป็นอย่างมาก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้มีการตั้งสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มีสถานะเทียบเท่าคณะฯ ขึ้นในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดดำเนินการรับบัณฑิตปริญญาตรีมาศึกษาต่อเป็นบัณฑิตอาสาสมัครที่จะต้องไปศึกษาและใช้ชีวิตอยู่ในชนบทประมาณ ๗ เดือน ในขณะที่อยู่ในชนบทบัณฑิตอาสาสมัครได้ทำการศึกษาและเรียนรู้ชุมชนชนบท และอาจจะเป็น catalyst ในการพัฒนาชนบทด้วย ในปัจจุบันสำนักบัณฑิตอาสาสมัครได้ผลิตบัณฑิตอาสาสมัครมาทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาชนบทและงาน NGO เป็นจำนวนมาก ถือได้ว่าวิสัยทัศน์ของท่านอาจารย์ป่วยได้เน้นการพัฒนาตรงชุมชนเป้าหมายของประเทศ โดยมีสมมติฐานที่ว่าทำชุมชนชนบทให้สามารถรวมตัวกันอย่างมีประสิทธิภาพได้แล้ว ก็สามารถที่จะดึงสมาชิกชุมชนนั้นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของเขาได้ ซึ่งจะช่วยให้ประสิทธิภาพในการพัฒนาชนบทดีขึ้นนั่นเอง การเน้นองค์กรชุมชนชนบทนี้ได้กลายมาเป็นสภาตำบล และองค์กรบริหารส่วนตำบลในปัจจุบันนี้นั่นเอง

ในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์และอธิการบดีอยู่นั้น ท่านก็ยังได้สละเวลาอันมีจำกัดของท่านไปเยี่ยมบัณฑิตอาสาสมัครที่อยู่ในชนบทห่างไกลและพื้นที่สี่หมุ่ในสมัยนั้น เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแก่บัณฑิตอาสาสมัคร หลังจากที่ท่านกลับจากการเยี่ยมบัณฑิตอาสาสมัครในพื้นที่แล้ว ท่านได้บอกข้าพเจ้าในฐานะเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาให้เข้าไปเยี่ยมเยียนบัณฑิตอาสาสมัครในพื้นที่นั้นด้วย ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าตระหนักว่าควรเข้าไปเยี่ยมบัณฑิตอาสาสมัคร สมัยนั้นการคมนาคมยากลำบากและทุรกันดารมากในหลายพื้นที่ แต่ท่านก็ยังเป็นผู้นำที่มีความกล้าหาญเสี่ยงอันตรายเข้าไปเยี่ยมเยียน สมกับที่ท่านเคยเป็นเสรีไทยและเสี่ยงอันตรายมาโดดรมลงในประเทศไทยที่จังหวัดชัยนาท และถูกจับได้ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ถือได้ว่าท่านมีความรักชาติและเห็นประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

ในประเด็นสุดท้าย ในฐานะที่ข้าพเจ้าเคยดำรงตำแหน่งรองอธิการบดีฝ่ายการนักศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประสบการณ์ที่ข้าพเจ้าได้รับจากท่านอาจารย์ปวยในการบริหารงานนักศึกษาก็คือ ให้อำนาจงานกิจกรรมในชั้นเรียนกับกิจกรรมนอกชั้นเรียนของนักศึกษานั้นมีความสำคัญที่มีได้ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน กิจกรรมนอกชั้นเรียนนั้นเป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้นักศึกษาได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ให้ได้เต็มที่ ศักยภาพเหล่านี้ท่านหมายถึง ประเด็นแรก การส่งเสริมให้มีการใช้สติปัญญา คือให้มีความคิดที่เป็นระบบ มีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสามารถในการปรับตัว แก้ปัญหาได้และใฝ่รู้ ประเด็นที่สอง การส่งเสริมให้มีคุณธรรมและความเป็นประชาธิปไตย เคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์ มีมนุษยสัมพันธ์ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีความรับผิดชอบ และเสียสละต่อสังคมส่วนรวม ประเด็นที่สาม การส่งเสริมให้มีความเข้าใจปัญหาสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการเมือง ปัญหาชนบท เคารพในภูมิปัญญาของชาวบ้าน และประเด็นสุดท้าย การส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประสบการณ์โดยส่วนตัวของข้าพเจ้าที่ได้รับจากท่านอาจารย์ปวยเหล่านี้นับได้ว่ามีคุณค่าอย่างยิ่ง นักการเมืองและผู้บริหารในระดับสูงทุกท่านควรจะเอาท่านอาจารย์ปวยเป็นแบบอย่างยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติในการบริหารประเทศเป็นอย่างยิ่ง

กฤษณกุล ศรีเสริมโภค

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์ป่วยกับความทรงจำของข้าพเจ้า ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผมได้รับการติดต่อจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้เขียนบทความหรือข้อคิดเกี่ยวกับอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ ในขณะที่ท่านทำงานอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผมรับทราบด้วยความยินดี แต่เมื่อจะลงมือเขียนขึ้นมา กลับไม่รู้ว่า จะเขียนเรื่องอะไรดี ในที่สุดก็ตัดสินใจว่าควรเขียนเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์และการทำงานบางเรื่องที่ตัวเองเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย จะขอกกล่าวถึงเพียง ๓ เรื่อง คือ

- (๑) การสร้างอาจารย์ในคณะเศรษฐศาสตร์
- (๒) การพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- (๓) การพาอาจารย์ไปออกทีวีช่องสี่ในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม

๑. การสร้างอาจารย์ในคณะเศรษฐศาสตร์

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นสถาบันแห่งแรกที่สอนวิชาเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทย แต่เดิมเปิดสอนในระดับปริญญาโท สำหรับนักศึกษาหลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิต ต่อมาได้เปิดสอนระดับปริญญาตรีในราวปี พ.ศ. ๒๔๙๕ อาจารย์ที่สอนส่วนใหญ่เป็นอาจารย์พิเศษหรือผู้ทรงคุณวุฒิ ส่วนอาจารย์ประจำมีเพียงไม่กี่คน ในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ อาจารย์ป่วยได้รับแต่งตั้งให้เป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ นับว่าเป็นเรื่องที่น่ายินดีมากสำหรับชาวธรรมศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะเศรษฐศาสตร์ เพราะอาจารย์ป่วยนอกจากจะเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยแล้ว ยังเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียง เป็นข้าราชการที่มีความซื่อสัตย์ เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ทั้งในและนอกประเทศไทยจนเป็นผู้ที่ได้รับรางวัลแมกไซไซ

ในขณะที่อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ มาเป็นคณบดีที่คณะเศรษฐศาสตร์ มีอาจารย์ประจำเพียง ๕ คน ท่านได้เริ่มโครงการสร้างอาจารย์ประจำของคณะเศรษฐศาสตร์ โดยครั้งแรกเปิดรับอาจารย์ทั่วไป เพื่อคัดเลือกคนเข้ามาเป็นอาจารย์ผู้ช่วยและส่งไปศึกษาต่อเพื่อกลับมาเป็นอาจารย์ประจำ จำนวนที่รับในรุ่นแรกนี้มีประมาณ ๑๕ คน โดยเปิดกว้างทุกสาขาวิชา ไม่จำกัดเฉพาะคนที่จบทางเศรษฐศาสตร์เท่านั้น ในการสอบนั้น อาจารย์ป่วยท่านเป็นประธานกรรมการสอบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่าในรุ่นแรกนั้นมีผู้ได้รับคัดเลือกเพียง ๑๓ คน ปรากฏว่าผมสอบได้ ซึ่งนับว่าเป็นจุดสำคัญที่ได้ลิขิตเส้นทางชีวิตของผมในเวลาต่อมา จนถึงปัจจุบัน

ในช่วงที่เป็นอาจารย์ในระยะแรก ทุกคนมีหน้าที่เป็นอาจารย์ผู้ช่วย (tutor) ของนักศึกษาชั้นปีที่ ๒ (สำหรับนักศึกษารุ่นนั้น ที่เป็นที่ยุ่จักกันดีในปัจจุบัน คือ อาจารย์ รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ และ ม.ร.ว.ปรีดิยาทร เทวกุล) และศึกษาเพิ่มเติมเพื่อเตรียมก้าวไปศึกษาต่อต่างประเทศ แล้วกลับมาเป็นอาจารย์

ในฐานะคณบดี อาจารย์ป่วยได้เอาใจใส่ให้ความรักและให้โอกาสแก่พวกเราทุกคน ได้มีการปรับระบบการบริหารงานในคณะ โดยให้ทุกคนเข้ามีส่วนร่วมในงานของคณะ จนทำให้คณะเศรษฐศาสตร์เป็นหน่วยงานที่มีระบบการบริหารที่ดีและเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด แผนการสร้างอาจารย์ประจำได้ทำติดต่อกันหลายรุ่น และเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว จนทำให้คณะเศรษฐศาสตร์สามารถเปิดสอนหลักสูตรปริญญาโทที่สอนเป็นภาษาอังกฤษ และก็ได้เปิดสอนระดับปริญญาเอกในเวลาต่อไป

โครงการสร้างอาจารย์ประจำในคณะเศรษฐศาสตร์ ได้สร้างนักวิชาการและอาจารย์ขึ้นมาเป็นจำนวนมาก นอกจากจะเป็นรากฐานสำคัญของคณะเศรษฐศาสตร์และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อประเทศโดยรวมด้วย เพราะอาจารย์ที่อาจารย์ป่วยสร้างมานั้นจำนวนหนึ่งได้ลาออกจากคณะเศรษฐศาสตร์ไปทำงานในวงการต่าง ๆ มากมาย ในเรื่องนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ของอาจารย์ป่วยในการสร้างคนและนักวิชาการเพื่อรับใช้ประเทศชาติ

๒. การพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผมได้ทำงานเป็นอาจารย์ที่คณะเศรษฐศาสตร์มาตลอดจนถึงสมัยที่อาจารย์ป่วย ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอธิการบดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปี ๒๕๑๘ ในช่วงที่อาจารย์ป่วย เป็นอธิการบดีนั้น ผมเป็นรองประธานสภาอาจารย์และเป็นประธานสภาอาจารย์ในเวลาต่อมา ได้มีโอกาสช่วยอาจารย์ทำงานอยู่หลายเรื่อง และได้รู้เรื่องเกี่ยวกับการพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มากพอสมควร

อาจารย์ป้วย อึ้งภากรณ์ เป็นบุคคลสำคัญในการก่อตั้งวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต บริเวณพื้นที่วิทยาเขตศูนย์รังสิตและสถาบัน เอไอที แต่เดิมเป็นพื้นที่ของกระทรวงอุตสาหกรรม ที่มีโครงการจะสร้างนิคมอุตสาหกรรม มีพื้นที่รวมกันสองพันกว่าไร่ ส่วนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีที่ที่บางชั้น ลาดกระบัง ในสมัยที่อาจารย์ป้วย เป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ และเป็นที่ปรึกษาอธิการบดีในสมัยนั้น มีความเห็นว่าพื้นที่ที่บางชั้นมีขนาดประมาณ ๗๐๐ ไร่ เล็กเกินไปที่จะสร้างวิทยาเขตใหม่ และก็ไกลจากเส้นทางคมนาคมหลักในสมัยนั้น จึงได้เสนอให้มีการแลกที่กันระหว่างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กับกระทรวงอุตสาหกรรม ในที่สุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ได้ที่ที่ศูนย์รังสิต ซึ่งเป็นที่ตั้งวิทยาเขตในปัจจุบัน อาจารย์ป้วยมีความคิดจะให้บริเวณศูนย์รังสิตเป็นเมืองการศึกษา ดังนั้น ท่านจึงได้ชวนสถาบัน เอไอที และสถาบันสอนภาษาต่างประเทศให้มาตั้งที่เดียวกัน และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็เตรียมที่จะขยายวิทยาเขตไปที่นั่นด้วย

อาจารย์ป้วย อึ้งภากรณ์ ได้เป็นอธิการบดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในช่วงที่มีวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมือง กล่าวคือ หลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ประเทศไทยได้เผชิญกับวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งแรก ภาวะเศรษฐกิจปัจจุบันวุ่น มีการเรียกร้องต่าง ๆ และมีการนัดหยุดงานมากมาย ในขณะเดียวกันการต่อสู้ระหว่างฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาก็รุนแรงมาก อาจารย์ป้วยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ตกเป็นเป้าการโจมตีของฝ่ายขวารุนแรง ในช่วงเวลาดังกล่าวการบริหารและการพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก

อย่างไรก็ตาม อาจารย์ป้วยก็ได้ใช้ความสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ไปได้มาก เช่น ในเรื่องงบประมาณและการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ในด้านของการวางแผนพัฒนาระยะยาว และการพัฒนาศูนย์รังสิต ก็ได้เริ่มลงมือเตรียมการพัฒนาด้านกายภาพ ในด้านของการพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น ท่านอาจารย์ป้วยได้ให้ข้อคิดเห็นที่ประทับใจผมมาก และผมได้จดจำมาเป็นหลักในการทำงานเมื่อได้เป็นอธิการบดีในเวลาต่อมา ท่านอาจารย์ป้วยได้กล่าวไว้ในรายงานของอธิการบดี ปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ใจความว่า *“การพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มิได้ต้องการแข่งขันกับมหาวิทยาลัยใด แต่ธรรมศาสตร์ต้องการแข่งขันทำความดีเพื่อรับใช้สังคมไทยได้อย่างเต็มที่”*

ความคิดของอาจารย์ป้วยได้สะท้อนให้เห็นถึงจิตวิญญาณของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คือการรับใช้ประชาชนและสังคมไทย อย่างไรก็ตาม การที่มหาวิทยาลัยจะสามารถทำหน้าที่รับใช้สังคมนั้น มหาวิทยาลัยก็ต้องแข่งขันพัฒนาความดีและวิทยาการความรู้ต่าง ๆ ให้สามารถทำหน้าที่มหาวิทยาลัยที่ดีได้

เมื่อผมได้เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในช่วงปี ๒๕๓๑-๒๕๓๔ ความคิดเรื่องการพัฒนามหาวิทยาลัยของอาจารย์ป้วยได้มีอิทธิพลต่อการทำงานของผมน้อยมาก ในขณะนั้น เมื่อพูดถึงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในฐานะมหาวิทยาลัยชั้นนำหรือมหาวิทยาลัยระดับชาติแล้ว มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นับว่ายังล้ำหลังมหาวิทยาลัยชั้นนำอื่น ๆ อยู่มาก กล่าวคือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์สอนแต่วิชาทางด้านสังคมศาสตร์ และมีพื้นที่มหาวิทยาลัยที่เล็กและขยายตัวได้ยาก ในขณะที่เดียวกันความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็เป็นสิ่งที่จำเป็นและขาดแคลนสำหรับประเทศไทย ดังนั้นการที่จะทำให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทำหน้าที่รับใช้สังคมไทยได้ดียิ่งขึ้น จึงต้องพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีขึ้นในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และผมก็เห็นว่าคณะวิศวกรรมศาสตร์และแพทยศาสตร์จะเป็นหัวหอกสำคัญในการพัฒนาดังกล่าว ดังนั้นจึงได้มีความพยายามในด้านต่าง ๆ จนสามารถก่อตั้งคณะวิศวกรรมศาสตร์ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ และคณะแพทยศาสตร์ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ หลังจากนั้นก็ได้มีการขยายและพัฒนางานวิชาการในสาขาต่าง ๆ ในเวลาต่อมา

ซึ่งเชื่อมั่นว่าต่อไปมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะสามารถทำหน้าที่ของมหาวิทยาลัยชั้นนำที่จะรับใช้ประชาชน และสังคมไทยได้อย่างเต็มความภาคภูมิใจ

๓. การพาอาจารย์ไปออกทีวีช่องสี่ในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นปีที่การต่อสู้ทางการเมืองและความคิดในประเทศไทยได้เป็นไปอย่างดุเดือด อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ถูกโจมตีอย่างไม่เป็นธรรม รัฐบาลพลเรือนในขณะนั้นไม่สามารถปกครองและดูแลสื่อของทหารได้ การปลุกกระดมต่าง ๆ ได้ทำให้การขัดแย้งในสังคมไทยมีมากขึ้น

เมื่อมหาวิทยาลัยถูกวิฤภัยและสื่อของทหารที่รัฐบาลควบคุมไม่ได้ โจมตีหนักยิ่งขึ้น อาจารย์ป๋วยและผู้บริหาร จึงปรึกษากันเพื่อที่จะหาหนทางชี้แจงให้ประชาชนทราบข้อเท็จจริง ผมได้อาสาที่จะประสานงานกับรัฐบาลเพื่อให้อาจารย์ป๋วยไปออกโทรทัศน์ช่อง ๔ ซึ่งเป็นสถานีที่รัฐบาลควบคุมอยู่

ในช่วงต้นเดือนตุลาคมก่อนวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ผมได้ติดต่อกับอาจารย์เจริญ คันธวงศ์ และได้ประสานงานกับรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี คุณสุรินทร์ มาศดิตถ์ ได้อนุญาตให้อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ไปออกรายการหลังข่าวภาคค่ำ ประมาณเวลา ๒๐.๓๐ น.

เมื่อถึงวันนัดหมาย ผมได้ขั้บรรณนธ์ของผมพาอาจารย์ไปออกรายการที่ช่อง ๔ ที่บางลำพูได้สำเร็จ โดยคุณราชน ฐูเซ็น เป็นผู้สัมภาษณ์ใช้เวลาประมาณ ๓๐ นาที อาจารย์ป๋วยได้ชี้แจงถึงเรื่องราวที่เป็นจริงที่เกิดขึ้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่าเป็นอย่างไร ซึ่งได้ทำให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจเรื่องได้ดีขึ้น มิใช่ฟังแต่ข่าวบิดเบือนและใส่ร้ายตลอดเวลาเพียงข้างเดียว

ในวันนั้น ผมมีความสุขสบายใจมากที่ได้ทำหน้าที่ช่วยอาจารย์ไปออกทีวีได้สำเร็จ และช่วยให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลที่ถูกต้อง อย่างไม่รู้ก็ตาม สถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้นเลวร้ายมาก จนในที่สุดก็ได้เกิดเหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ฝ่ายทหารก็เข้ายึดอำนาจ และอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ก็ต้องไปลี้ภัยต่างประเทศ

เรื่องเล่ามานั้น เป็นส่วนที่เกี่ยวกับการทำงานของผมที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ได้มีโอกาสเป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และได้ร่วมทำงานกับอาจารย์ป๋วย ท่านอาจารย์ป๋วยถือได้ว่าเป็นปูชนียบุคคลของธรรมศาสตร์ เป็นตัวอย่างที่ดีของคนทั่วไป คนที่เคยเป็นผู้ร่วมทำงานกับท่านทุกคนคงจะมีความประทับใจและความทรงจำที่ดีเกี่ยวกับตัวท่านไม่แตกต่างกันมากนัก สำหรับตัวผมเองนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าอาจารย์ป๋วยได้ทำให้วิถีชีวิตของผมหักเหไป จากที่เคยตั้งใจว่าจะเป็นสมุหบัญชีหรือทำธุรกิจ ได้กลับกลายเป็นอาชีพการเป็นอาจารย์และนักวิชาการ ซึ่งก็นับได้ว่าชีวิตได้เจริญก้าวหน้าดีมากกว่าสมควร

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม

อาจารย์ป่วยในความทรงจำ

เมื่อ ๒๐-๓๐ ปีก่อน ผู้ที่จบปริญญาตรีและจะสอบเข้าทำงานที่ไหน ก็ต้องดูเสียก่อนว่ารุ่นก่อน ๆ ที่ทำงานอยู่ในหน่วยงานนั้นจบจากสถาบันไหนมาบ้าง การยึดถือยึดสถาบันค่อนข้างรุนแรง ถ้าเข้าทำงานผิดที่ผิดทางการเลื่อนขั้นก็จะลำบากมาก

แต่อาจารย์ป่วยกลับคิดเห็นตรงกันข้าม ในการรับสมัคร “อาจารย์ผู้ช่วย” หรืออาจารย์เข้าทำงานในคณะเศรษฐศาสตร์ อาจารย์ป่วยเห็นว่าคนที่มีความรู้มาจากต่างสถาบันต่างความคิด เมื่อมาอยู่ด้วยกัน หากสามารถนำความหลากหลายมาหล่อหลอมให้เป็นหนึ่งเดียวกันได้ ย่อมทำให้องค์กรมีความก้าวหน้าไปได้อย่างรวดเร็วและมั่นคง เมื่อครั้งที่อาจารย์ป่วยเป็นคณบดี ท่านจึงรับคนที่จบจากสถาบันต่าง ๆ ทั้งจากธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ มาเป็นอาจารย์ผู้ช่วย นอกจากนี้ ยังรับผู้ที่สำเร็จการศึกษาด้วยทุนโคลัมโบ และทุน ก.พ. จากประเทศต่าง ๆ อาทิ ฟิลิปปินส์ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฯลฯ เข้าเป็นอาจารย์ในคณะเศรษฐศาสตร์ และยังพยายามหาทุนส่งไปเรียนต่อในมหาวิทยาลัยในประเทศต่าง ๆ ตามทุนที่ได้รับ

ตอนที่ดิฉันมาสมัครสอบเข้าเป็นอาจารย์ผู้ช่วยนั้น ในห้องสอบสัมภาษณ์มีกรรมการ ๘ คนรวมทั้ง อาจารย์ป่วย กรรมการมีทั้งอาจารย์ไทยและอาจารย์ฝรั่ง ดิฉันคิดว่าคงจะไม่ผ่านการคัดเลือก เพราะไม่ได้ เรียนมาทางเศรษฐศาสตร์ ส่วนความรู้ทางคณิตศาสตร์ที่เรียนมาก็ลืมหืมหมด การสอบสัมภาษณ์จึงกลายเป็นว่าดิฉันเป็นฝ่ายซักถามอาจารย์ป่วยและกรรมการแทน พูดคุยกันแบบสบาย ๆ เหมือนไม่ใช่สอบสัมภาษณ์ อาจารย์ป่วยถามว่า ไหนคุยว่าเรียนคณิตศาสตร์เป็นวิชาโท ทำไมทำข้อสอบไม่ได้เลย ดิฉันก็ตอบว่าเรียนมาแล้วไม่ได้ใช้ก็ลืมหืมหมด อาจารย์ป่วยหัวเราะแล้วให้กำลังใจว่า การเรียนคณิตศาสตร์ก็เหมือนกับขี่จักรยาน ๒ ล้อ พื้นกันได้ ไม่มีลืมหืม และอาจารย์ป่วยก็ให้ออกาสดิฉันเข้ามาทำงานที่คณะเศรษฐศาสตร์

เมื่อเป็นอาจารย์ผู้ช่วย อาจารย์ป่วยได้มอบหมายงานต่าง ๆ ให้พวกเราทำเพื่อเพิ่มประสบการณ์ บางคนก็ให้แปลหนังสือ สำหรับอาจารย์จิตรา วุฒิศาสตร์ และดิฉัน ได้รับคำสั่งให้ไปช่วย Mr.Cookson และ Dr. Stifel ออกไปสำรวจข้อมูลการผลิตและการตลาดมันสำปะหลังในแถบภาคตะวันออกเฉียงและอีสาน เพื่อให้เรา ได้รับความรู้ความเข้าใจและมีประสบการณ์การสำรวจข้อมูลภาคสนามเพิ่มขึ้น แต่อาจารย์ป่วยลืมนึกไปว่าเวลานั้นเป็นช่วงสงครามเวียดนาม ผู้หญิงสาว ๆ ๒ คน กับฝรั่ง ๒ คน ไปเช่าโรงแรมอยู่กัน ใคร ๆ เขาจะนึกอย่างไร พวกเรา ๒ คนจึงต้องพยายามวางแผนมาให้ดูสมกับเป็นนักวิชาการ

ขณะที่อาจารย์ป่วยเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มูลนิธิรีอ็อกกีเฟลเลอร์ได้ให้ทุนอาจารย์ในคณะไปศึกษาต่อต่างประเทศ พวกเราต้องสอบ TOEFL, GRE และสอบวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งวิชาหลังนี้ออกและตรวจข้อสอบโดยอาจารย์ฝรั่งจากมูลนิธิ ดิฉันไม่ได้รับทุน อาจเนื่องมาจากพื้นฐานความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์ไม่แน่นพอ จึงชวนชายสมัครไปเอง อาจารย์คงจะสงสาร ในปีที่ดิฉันไปเรียนต่อต่างประเทศ อาจารย์ป่วยจึงได้มอบเงินส่วนตัวตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการเป็นปีแรก และบอกให้ดิฉันไปกู้เงินจากกองทุนเป็นค่าเครื่องบินไปเรียนต่อ โดยไม่คิดดอกเบี้ย จะได้ไม่ต้องไปรบกวนทางบ้าน

เมื่อพวกเราอาจารย์รุ่นแรก ๆ ได้มีโอกาสไปเรียนปริญญาโทกลับมาทำงานและสอนหนังสือในเวลาไล่ ๆ กัน ๘ คน พวกเราซึกปีกกล้าขาแข็ง เข้าไปเรียนกับอาจารย์ป่วยว่า เราคิดว่าตรงนั้นมีปัญหา ตรงนี้มีปัญหา คำตอบของอาจารย์ที่เราจำได้แม่น คือ พวกคุณคิดว่าจะแก้ปัญหานี้ได้อย่างไร ต่อไปคณะนี้ก็จะเป็นของพวกคุณแล้ว คิดกันเองซิ ทำให้พวกเราต้องถอยกลับมาตั้งหลัก ถกเถียงกันเองจนได้ข้อสรุปที่คิดว่าดีที่สุด จึงนำไปเสนออาจารย์ ถ้าพอใช้ได้ อาจารย์ก็จะบอกว่าดี ทำไปเลย ถ้าไม่ไหว อาจารย์ก็ชี้ข้อดีข้อด้อยให้กลับไปคิดกันใหม่

อาจารย์ป่วยมีวิสัยทัศน์กว้างไกล พยายามผลักดันให้มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ออกมาเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาลตั้งแต่ปี ๒๕๑๐-๒๕๑๒ แต่ไม่แน่ใจว่าเพราะเหตุใดจึงล้มเลิกไป จำได้ว่าในการประชุมครั้งล่าสุด ได้มีอาจารย์ท่านหนึ่งลุกขึ้นมาบอกว่าที่ตนเองมาเป็นอาจารย์ไม่ได้ต้องการเงิน เพราะท่านมีอยู่แล้ว แต่ท่านมาเป็นอาจารย์เพื่อต้องการสายสะพาย ทำให้ที่ประชุมชะงักไป

สำหรับเรื่องวิทยาเขตรังสิตก็เช่นเดียวกัน อาจารย์ได้จัดทำแผนงานไว้ตั้งแต่เมื่อท่านเข้ารับเป็นอธิการบดี ท่านได้ติดต่อให้หน่วยงานจากอังกฤษ มาทำ feasibility study และขณะเดียวกัน ก็ได้ติดต่อกับบริษัทบ้านจัดสรร ซึ่งมีที่ดินอยู่ในบริเวณนั้น เพื่อจัดเป็นสวัสดิการให้อาจารย์และข้าราชการ ในขณะนั้นบุคลากรของ ม.ธ. ส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นหนุ่มสาว ยังไม่มีครอบครัว ตามแผนเมื่อย้ายไปอยู่ที่นั่น ก็จะได้สะดวก มีบ้านอยู่ใกล้ที่ทำงาน ขณะเดียวกันท่านได้ให้ AIT เซ้าท์ของ มธ. ในราคาที่ถูกมาก ท่านบอกพวกเราว่าเมื่อเราย้ายไปอยู่ที่นั่น เราจะได้มีโอกาสใช้ facility ของ AIT ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ห้องสมุดของ AIT ซึ่งขณะนั้นเป็นห้องสมุดที่ดีมากแห่งหนึ่ง หากไม่เกิดเหตุ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๔ เสียก่อน เชื่อได้เลยว่า มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ที่รังสิตจะเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นมหาวิทยาลัยที่มีการวางแผน และวางผังอย่างดีไม่แพ้มหาวิทยาลัยต่างประเทศ

อาจารย์ป่วยชอบเล่นไพบริดจ์เป็นงานอดิเรก พวกเราไม่ทราบจนกระทั่งอาจารย์เมธี ครองแก้ว กลับมาจากสหรัฐอเมริกาใหม่ ๆ มาสอนให้พวกเราเล่นไพบริดจ์ (เพื่อหาเพื่อนเล่นบริดจ์) จากนั้นพวกเรา ก็เล่นกัน ทุกเย็น ภายหลังอาจารย์ป่วยทราบ หากมีเวลาว่างตอนเย็น ๆ ท่านก็แวะมาเล่นกับพวกมือน้อยอย่างเพลิดเพลินใจ อาจารย์ป่วยมีวิธีที่ทำให้การเล่นสนุกสนาน อย่างเช่นเวลาที่พวกเราจะต้องทิ้งไพ่ พวกมือน้อยก็จะทำทำอีกอีก เพราะไม่แน่ใจว่าจะทิ้งตัวไหนดี หรือไม่ก็คงจะทำท่าเอะ ๆ ะ ๆ อาจารย์มักแกล้งดักคอกว่า รู้ชะว่าเรามี เอโพดำ คิงโพแดง ทิ้งลงมาซะดี ๆ มีอยู่ครั้งหนึ่ง อาจารย์อภิชัย พันธเสน เข้ามาในวงบริดจ์แล้วพูดกับ อาจารย์ว่า ผมขอถามอะไรสัก ๓-๔ points อาจารย์ป่วยตอบว่า ๓-๔ points ถามไม่ได้ แต่รับได้ (คนที่เล่น บริดจ์จะเข้าใจมุขนี้ดี) แต่อาจารย์อภิชัย ไม่ได้เล่นบริดจ์ จึงทำท่าไม่ชอบใจนัก

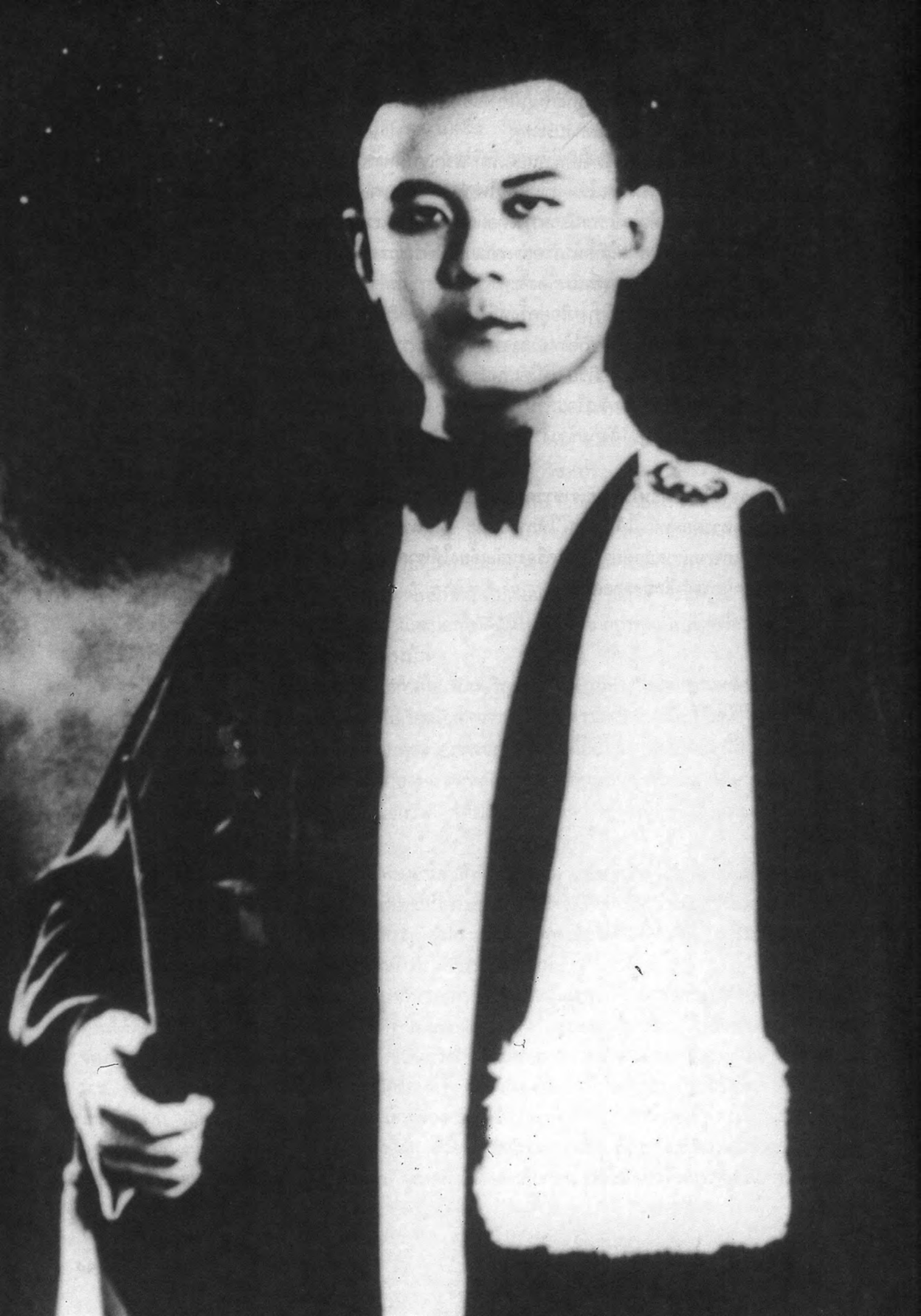
และบ่อยครั้งเมื่อเล่นบริดจ์เสร็จแล้วประมาณ ๖ โมงเย็น อาจารย์มักจะชวนพวกเราไปกินข้าวเย็นที่ ตลาดนานาข้างคลองบางลำพู สักกับข้าวง่าย ๆ มารับประทานกันและคุยกันอย่างสนุกสนานเหมือนอยู่ใน ครอบครัวเดียวกัน

สิ่งที่อาจารย์ป่วยมอบให้เราชาวคณะเศรษฐศาสตร์ มีทั้ง ความรัก ความเมตตา ความห่วงใย ความเอื้ออาทร ความอดทน ให้โอกาส ให้การชี้แนะ ให้แนวทาง ให้แบบอย่าง เสมือนเป็นธารใส่ไหลเย็น ยังความชุ่มชื้นแก่พวกเราตลอดมา เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงให้พวกเรา เป็นเราในวันนี้

พวกเราจักขอรำลึกถึงตลอดไป

จินตนา เชิญศิริ

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์ป่วยกับคุณมาร์กาเร็ต : ใครดูแลใครไม่ดูแล ?

- ผู้สัมภาษณ์** ขอเรียนถามมูลเหตุที่อาจารย์ได้มาเป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง อาจารย์รู้จักกับอาจารย์ป่วยมาก่อนหรือไม่
- อาจารย์จิรา** ต้องขอท้าวความเล็กน้อย ก่อนที่ดิฉันจะเข้าเป็นอาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ที่ธรรมศาสตร์ในปี ๒๕๑๒ ดิฉันทำงานเป็นนักสังคมสงเคราะห์กับหน่วยงาน NGO มาก่อน คือ ศูนย์อนามัยแม่และเด็กที่สาทร ซึ่งสนับสนุนโดยหน่วยงานเอกชนของอังกฤษ และได้รู้จักกับคุณมาร์กาเร็ต ภรรยาของอาจารย์ป่วย ซึ่งท่านทำงานเป็นนักสังคมสงเคราะห์ที่ศูนย์นี้เช่นกัน ก็สนิทกัน ช่วงที่ทำงานด้วยกันที่ศูนย์ ตอนเย็น ๆ อาจารย์ป่วยขับรถออสตินคันเล็ก ๆ ไปจอดรอรับภรรยาที่หน้าศูนย์ ถ้าดิฉันออกมาก่อนและเห็นท่านนั่งอยู่ในรถ ดิฉันจะรีบเดินย้อนกลับเข้าไปบอกคุณมาร์กาเร็ต ดิฉันไม่กล้าเข้าไปทัก กลัวท่านมาก
- ผู้สัมภาษณ์** ทำไม่จึงกลัว
- อาจารย์จิรา** คือรู้สึกว่าท่านมีตำแหน่งใหญ่โตเป็นถึงผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย และมีชื่อเสียงมาก รู้สึกเกรงขามมี การทำงานที่ศูนย์อนามัยแม่และเด็กก็มีโครงการเกี่ยวกับสล้มคลองเตย เข้าใจว่าอาจารย์ป่วยคงทราบการทำงานของดิฉันจากคุณมาร์กาเร็ต ดิฉันทำงานโครงการสล้มคลองเตยได้สำเร็จ ท่านก็เลยไว้ใจว่าทำงานสำเร็จได้ พอท่านเริ่มโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลองก็เลยเรียกดิฉันไปช่วยทำงาน ท่านไม่ได้พูดมาก บอกเพียงว่าอาจารย์มาช่วยงานหน่อย พูดแค่นี้ก็ตกใจ
- ผู้สัมภาษณ์** ขอทราบวิธีการทำงาน
- อาจารย์จิรา** เมื่อมาทำงานโครงการนี้ก็ไม่ได้สนิทกับท่าน อาจารย์ป่วยกับดิฉันติดต่อกันด้วย slip หรือ note ตลอดเวลา ท่านจะให้ทำอะไรก็เขียนโน้ตมา เราทำอะไรไปบ้างก็เขียนโน้ตเรียนท่าน ท่านก็ตอบมาเป็นโน้ต ก็รู้เรื่องกัน แต่ท่านเป็นคนมีเมตตา มีอยู่คราวหนึ่ง อาจารย์ป่วยมาที่บ้านท่านข้าวกับคุณพ่อ กับข้าวมีอยู่อย่างเดียว ยังจำได้เป็นแกงคั่วลับประรด ก็รับประทานกันง่าย ๆ ตอนกลางปี ๒๕๑๙ ดิฉันป่วยเป็นอัมพาต อาจารย์ป่วยก็ไปเยี่ยมที่โรงพยาบาล
- ผู้สัมภาษณ์** นอกจากเขียนโน้ตแล้ว ติดต่อกันทางโทรศัพท์บ้างไหม
- อาจารย์จิรา** ไม่ติดต่อกันทางโทรศัพท์ค่ะ นอกจากมีธุระสำคัญก็ติดต่อขอเข้าพบ พูดกับอาจารย์ป่วยนี้นับค่าได้ ท่านเป็นคนไม่พูดมาก ดิฉันรู้ว่าท่านเป็นคนดี ท่านแค่มอง เราก็กลัวแล้ว
- ผู้สัมภาษณ์** อาจารย์ป่วย เป็นคนเลือกผู้ช่วยผู้อำนวยการโครงการของมหาวิทยาลัยทั้ง ๓ แห่งด้วยตนเองหรือเปล่า หรือว่าแต่ละมหาวิทยาลัยเลือกมาให้
- อาจารย์จิรา** แต่ละมหาวิทยาลัยเป็นฝ่ายเลือกมา ท่านเป็นผู้เลือกเฉพาะในฝ่ายของธรรมศาสตร์เท่านั้น

- ผู้สัมภาษณ์** โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลองมีเขตพื้นที่ทดลองปฏิบัติงานอยู่ ๖ แห่ง อาจารย์ป่วยเป็นผู้คัดเลือกหรือไม่
- อาจารย์จิรา** ท่านไม่ได้เป็นผู้คัดเลือก ท่านมอบให้ผู้ช่วยผู้อำนวยการทุกท่านร่วมกันคัดเลือก
- ผู้สัมภาษณ์** อาจารย์ต้องนั่งอยู่ที่ประชุมคณะกรรมการอำนาจการ อาจารย์สังเกตพบหรือไม่ว่ากรรมการจากแต่ละมหาวิทยาลัยมีความไม่ลงรอยหรือมีอะไรทำให้อาจารย์ป่วย ทำงานลำบาก
- อาจารย์จิรา** อาจารย์ป่วยทำงานไม่ลำบาก เพราะกรรมการแต่ละท่านเกรงบารมีอาจารย์ป่วย ท่านเองไม่ค่อยพูดมาก ท่านฟังเฉย ๆ เงียบ ๆ ท่านไม่พูดมาก ไม่มีการถกเถียง
- ผู้สัมภาษณ์** การประชุมระดับผู้ช่วยผู้อำนวยการ ระหว่าง อาจารย์ศิริพัฒน์ อาจารย์สันต์ และอาจารย์อคิน ท่านถกเถียงกันบ้างไหม
- อาจารย์จิรา** ถกกันบ่อย คนที่ถกเถียงสู้เขาไม่ได้คืออาจารย์อคิน เพราะพูดซ้ำเถียงไม่ทันเขา ส่วนอาจารย์ศิริพัฒน์ กับดิฉันเรียนที่ Carolina เหมือนกัน เขาเรียนที่ Raleigh ดิฉันเรียนที่ Chapel Hill เขาเรียกดิฉันว่าป้า เวลาไม่พอใจดิฉันก็ดูเอาเหมือนกัน
- ผู้สัมภาษณ์** ทำไมอาจารย์จึงรู้สึกที่อาจารย์ป่วยเป็นคนดู
- อาจารย์จิรา** จะขอยกตัวอย่างที่ดิฉันประสบเองนะคะ คราวหนึ่งกลับจากภาคสนามที่ต่างจังหวัด คณะกรรมการอำนาจการนั่งรถผ่านแถววังสวนจิตรลดา ตอนนั้นน้ำกำลังท่วมกรุงเทพฯ เห็นคุน้ำที่ติดวังระดับน้ำปกติ ส่วนอีกด้านคุน้ำที่ติดสนามม้า น้ำท่วมเจิ่ง ดิฉันก็อุทานว่า เอ๊ะ ทำไมเป็นอย่างนี้ปรากฏว่าอาจารย์ป่วยหยิกดิฉันเจ็บมากทำนองว่าไม่ให้พูด อีกตัวอย่าง มีอยู่คราวหนึ่งอาจารย์ป่วยพากรรมการอำนาจการโครงการแม่กลองไปเลี้ยงอาหารที่ภัตตาคารจีนแถวถนนเกษร อาจารย์ป่วยให้ดิฉันเป็นคนสั่งอาหาร ดิฉันสั่งซุปรี่เต้าหู้ ซึ่งคล้ายซุปรี่หูลามแต่ทำด้วยเต้าหู้ เพราะเห็นว่ามีเนื้อหมูมากกว่าและไม่คาว พวกนี้ก็บ่น ดิฉันก็พูดแบบประชดว่า อาจารย์ป่วยชอบทาน ในใจดิฉันก็คิดว่าเราสั่งซุปรี่เต้าหู้เพราะอาจารย์ป่วยต้องเป็นคนจ่ายสตางค์ แล้วก็ทราบว่าเป็นครอบครัวอาจารย์ป่วยประหยัดกันทุกคน ขณะที่ดิฉันพูดสังเกตดูอาจารย์ป่วยท่านไม่เอ่ยอะไร ท่านเพียงแต่จ้องมองดิฉัน
- ผู้สัมภาษณ์** แต่กับลูกน้อง อาจารย์ป่วยไม่ประหยัด และค่อนข้างตามใจจนจะเสียผู้เสียคน โดยเฉพาะลูกน้องชั้นผู้น้อย มีอยู่ครั้งหนึ่งอาจารย์ป่วยพาอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์กลุ่มหนึ่งไปเยี่ยมบัณฑิตอาสาสมัคร แล้วไปพักที่สำนักงานสาขาของธนาคารแห่งประเทศไทยที่ลำปาง หลังอาหารเย็นมีบางคนเปรยว่าอยากจะนั่งรถม้า ก็มีคนค้านว่าตึกแล้วนอนตึกว่า รุ่งขึ้นต้องตื่นแต่เช้าเดินทางต่อ และควรจะเกรงใจคนที่ลำบากไปติดต่อดีจ้า แต่ปรากฏว่าสักพักก็มีเจ้าหน้าที่ของธนาคารมาเรียกให้ไปนั่งรถม้า บอกว่าอาจารย์ป่วยสั่งไว้ นี่ก็แสดงว่าท่านตามใจผู้น้อย
- เมื่อตอนที่อาจารย์จิราเข้าเฝ้าในหลวงกราบทูลเรื่องการดำเนินงานโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง เป็นการริเริ่มจากใคร
- อาจารย์จิรา** คุณชุมพล โลหะชาละ เป็นผู้แนะนำ อาจารย์ป่วยจึงให้ดิฉันไปเข้าเฝ้าแทน เหตุที่คุณชุมพลแนะนำให้เข้าเฝ้าก็คงเป็นเพราะโครงการนี้ถูกเฟื่องเลี้ยง ตัวดิฉันเองตอนนั้นมีตำรวจแก่ ๆ คนหนึ่งมาอยู่แถวหน้าบ้าน เราเห็นว่าแดดร้อน ฝนตกแดดออก สงสาร ไปบอกให้ตำรวจคนนั้นเข้ามาในบ้าน เลี้ยงอาหารกลางวัน เข้าห้องน้ำ เสร็จแล้วถามว่ามาเฝ้าฉันทำไม เขาว่าเจ้านายสั่ง ดิฉันบอกให้เข้ามาเฝ้าในบริเวณบ้านดีกว่า ไปยื่นใฝานอกบ้านจะไปเห็นอะไร

ผู้สัมภาษณ์ อาจารย์เล่าเรื่องนี้ให้อาจารย์ป่วย ทราบหรือเปล่า

อาจารย์จิรา ไม่ได้เล่า อย่างที่บอกแล้วว่าอาจารย์ป่วยกับดิฉันพูดกันไม่กี่คำ ในการประชุมคณะกรรมการ
 อำนวยการก็ไม่เคยพูดกันถึงปัญหาที่โครงการฯ ถูกคุกคามทางการเมือง

ผู้สัมภาษณ์ อาจารย์ทำงานโครงการฯ ได้คำตอบแทนเท่าไร

อาจารย์จิรา ไม่ได้รับคำตอบแทน ทั้งผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ ๓ ท่าน และดิฉัน ไม่มีใครได้
 คำตอบแทน ดิฉันได้เงินเดือนจากการเป็นอาจารย์ประจำ

ผู้สัมภาษณ์ พอเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ โครงการนี้ก็หยุดไปโดยปริยาย เท่าที่ทำงานร่วมกับ
 อาจารย์ป่วย มีอะไรจะวิจารณ์ท่านบ้าง

อาจารย์จิรา ชอบวิธีทำงานของท่านมาก ท่านทำงานลูกเดียว งานในหน้าที่ท่านทำเต็มที่ไม่มีให้บกพร่อง ดิฉัน
 กลัวเกรงท่าน แต่สนิทกับคุณมาร์กาเร็ต ทำงานกับอาจารย์ป่วย จะว่าง่ายก็ง่าย จะว่ายากก็
 ยาก ง่ายก็คือไม่พูด ยากก็คือไม่พูด แต่ถ้าเราไม่เข้าใจอะไรก็ตามได้

ผู้สัมภาษณ์ ตอนนั้นทางคณะกรรมการสงเคราะห์ทำโครงการสลับคลองเตย มีนักศึกษาจากหลายสถาบัน
 ตั้งเป็นชมรมขึ้นมาทำงานร่วมกัน จำได้ว่าตอนที่ข่าวสารมีราคาแพงในปี ๒๕๑๗ ชมรมของ
 นักศึกษาก็เสนอโครงการขายข่าวสารเพื่อช่วยเหลือคนจน แล้วเอาโครงการไปขอความ
 ช่วยเหลือจากอาจารย์ป่วย ท่านก็ให้ความช่วยเหลือ แถมแนะนำคนจนไม่มีเงินซื้อข่าวที่ละ
 มาก ๆ ให้แบ่งขายเป็นลิตร

อาจารย์จิรา อาจารย์ป่วยควักกระเป๋าเอาเงินให้ ๑๐,๐๐๐ บาท ดิฉันบอกกับนักศึกษากลุ่มที่จะไปดำเนิน
 งานว่า เงินนี้มีค่ามาก มาจากท่านอธิการบดี เสร็จงานแล้วต้องเอาเงินมาคืนท่าน นักศึกษาก็
 ส่งเงินคืนท่านเป็นงวด ๆ จนเงินครบแล้วท่านก็บอกมาว่าพอแล้วไม่ต้องส่งอีก นักศึกษาไป
 ซื้อข่าวจากโรงสีข้าวไทย เอามาตัดขายเป็นลิตร

ผู้สัมภาษณ์ คุณมาร์กาเร็ต อ่านหนังสือไทยได้ไหม

อาจารย์จิรา อ่านเขียนและพูดไทยได้ ดิฉันพูดกับคุณมาร์กาเร็ตที่ใช้ภาษาไทย **คุณมาร์กาเร็ตเรียนจบ
 ทางด้านสังคมสงเคราะห์จากมหาวิทยาลัยลอนดอน** ทำงานเป็นอาสาสมัครอยู่ที่ศูนย์อนามัยแม่
 และเด็กที่สาทร ทำงานเป็นทั้งผู้ฝึกและผู้ปฏิบัติงาน เวลาปีใหม่อีกพาลูก ๆ มาร่วมงานเลี้ยงด้วย
 เวลาคุณมาร์กาเร็ตไปทำงานในสลัม แรก ๆ บางครั้งอาจารย์ป่วยต้องไปเป็นเพื่อนเพราะคน
 ในสลัมคลองเตยสมัยก่อนค่อนข้างไม่ไว้ใจคนแปลกหน้า ตอนนั้นทางศูนย์ฯ เริ่มต้นโดยพา
 หมอด้านเด็กและหมอสตรีเวชเข้าไปให้ความช่วยเหลือ ความไม่เป็นมิตรก็ค่อย ๆ จางลงไป
 เรื่อย ๆ ต่อมาคุณมาร์กาเร็ตก็เข้าไปคนเดียว เข้าไปเกือบทุกวัน เวลาอยู่ที่ศูนย์อนามัยแม่และเด็ก
 คนไข้มาติดต่อจะขอพบแต่คุณมาร์กาเร็ตมากกว่าขอพบดิฉัน เพราะคุณมาร์กาเร็ตมักจะ
 ยิ้ม ๆ เฉย ๆ ไม่ว่าอะไร

ผู้สัมภาษณ์ ตอนผมเป็นนักศึกษาไปฝึกงาน คุณมาร์กาเร็ตเป็นคนพูดน้อย พูดจาไพเราะ ไม่ดู
อาจารย์จิรา ส่วนดิฉันใครมาเล่นตุ๊กตาก็จะไม่เฉย ตัวอย่างเช่น นมที่ศูนย์ฯ แจกมี ๒ ชนิด ชนิดหนึ่ง
 สำหรับแม่ อีกชนิดหนึ่งสำหรับเด็กเป็น full cream ปรากฏว่ามีแม่บางคนได้รับแจกแล้ว
 เอานมสำหรับเด็กไปขาย เอานมสำหรับแม่ให้เด็กกิน เด็กขาดสารอาหารเลยตาบอด เราจับ
 ได้ด้วยความบังเอิญ คือนั่งรถเมล์มีผู้โดยสาร ๒ คน นั่งอยู่ข้างหน้าคุยกันว่าเขามาขอนม
 สำหรับเด็กจะเอาไปขาย พอรถเมล์วิ่งมาถึงศูนย์ฯ ดิฉันก็ลงรถพร้อมกับหันไปบอกเขาว่า
 ดิฉันได้ยื่นหมดแล้ว ไม่ต้องไปพบอีกแล้วนะ หมดเรื่องหมดราวกันไป

ดิฉันเริ่มมาสอนที่ธรรมศาสตร์เป็นอาจารย์พิเศษ ปี ๒๕๐๒ พอดิฉันเป็นอาจารย์ประจำในปี ๒๕๑๒ คุณมาร์กาเร็ตก็หยุดงานที่ศูนย์ฯ คุณมาร์กาเร็ตเป็นผู้ปฏิบัติงานที่ดี มาทำงานตรงต่อเวลา กลับบ้านตรงต่อเวลา ใจดีต่อ client ทุกคนที่มาติดต่อที่ศูนย์ฯ จะขอพบแต่ “หมอเหม่ม”

หมายเหตุ : สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๙ กันยายน ๒๕๔๒ ผู้สัมภาษณ์ ได้แก่ อาจารย์ชูศรี มณีพฤษ์ อาจารย์ติเรก เต็งจำรูญ และอาจารย์วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน

แต่อาจารย์ป่วย

อาจารย์ แห่งอาจารย์ของผองไทย
ป่วย ย่อมยิ่งใหญ่อยู่ไม่สูญสิ้น
อึ้ง กับข่าวสูญเสียดังได้ยิน
ภากรณ์ จะอาจินต์ในความทรงจำ

นาย แห่งใจที่ไม่หลงในผลประโยชน์
เข้ม ด้วยการแยกคุณโทษได้เด่นชัด
เย็น ในจุดยืนที่ไม่มีเซซัด
ยิ่ง เป็นดัชนีวัดความดีคน

แจงคลอน

สิ้นแล้ว ลิ้นพ่อ ลิ้นสังขาร

สิ้นแล้ว ลิ้นพ่อ ลิ้นสังขาร
สิ้นหนึ่ง ดวงมัลย์ นักสู้
สิ้นเพียง วิญญาน์ ที่เชิดชู
ให้รู้ ศรัทธา ไม่สิ้นเลย.

ถึงผมจะเป็นลูกแม่โคมไม่ทันอยู่ได้ร่มเงาของพ่อ
แต่ความดีของพ่อก็เป็นสิ่งที่ผมได้รับรู้อยู่เสมอ
ถึงวันนี้...ไม่มีพ่อของพวกเราอีกต่อไป
แต่ในใจลูกพ่อและแม่โคมทุกคนจะขอยึดตามความดี
ที่พ่อเคยทำ
ให้สมกับที่ชีวิตหนึ่งได้ชื่อว่าเป็นลูกของ
อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์

ชัยวัฒน์ คุณพาดิซอนันต์

เพลง “เขาคือป่วย”

สร้อย*

เขาคือคนชื้อป่วย
ไม่โกงและไม่กิน

สันติประชาธรรม
เผด็จการคอยจับผิด

ผดุงเสรีไทย
ทรนรินทร์ถิ่นกายา

วางฐานเศรษฐกิจ
ช่วยเหลือปวงประชา

สิ้นแล้วต้องลาลับ
ประวัติศาสตร์เป็นตำรา

บ้านไม่รวยน้อยทรัพย์สิน
ไม่ดูหมิ่นชาวไร่นา

ตัวอย่างนำคนได้คิด
หวังรอนริดเสียงประชา *สร้อย

โถมกายใจช่วยรักษา
ทั่วทิศาแซ่ซ้องยิน *สร้อย

วางแนวคิดขบปัญหา
ค่ายอาสาร่วมอยู่กิน *สร้อย

แม่ชีพดับคนถามหา
เพื่อศึกษาประชาธรรม *สร้อย

ชาลี ศรีพทุธาธรรม

โชคดีที่ได้ทำงานกับอาจารย์ป่วย

ก่อนเข้ารับราชการเป็นอาจารย์ (ผู้ช่วยอาจารย์ในขณะนั้น) ในคณะเศรษฐศาสตร์ กิตติศัพท์ของอาจารย์ป่วยเท่าที่ข้าพเจ้าได้ยินมาก็คือ เป็นคนเก่ง และซื่อสัตย์ อาจารย์พทยา สายหู ซึ่งเป็นอาจารย์ที่เคยสอนข้าพเจ้า พูดทุกครั้งเมื่อเจอข้าพเจ้าว่า “ดี ดี ที่ได้ทำงานกับอาจารย์ป่วย” และหลังจากที่ได้ทำงานอยู่ได้บังคับบัญชาอาจารย์ป่วยกว่า ๗ ปี กล่าวคือ ๖ ปีในช่วงที่อาจารย์ป่วยเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ อีก ๑ ปีกว่าที่ท่านเป็นอธิการบดี ก็พบว่าคำกล่าวของอาจารย์ท่านนั้นเป็นความจริง

คิดถึงอาจารย์ป่วยเป็นเรื่องง่ายมาก มีเรื่องมากมายเกี่ยวกับอาจารย์ที่เราจำได้ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวเรา แต่จะเขียนถึงอาจารย์โดยไม่ให้กลายเป็นเรื่อง อาจารย์ป่วยกับข้าพเจ้า เป็นเรื่องยาก

ในฐานะผู้อยู่ได้บังคับบัญชา อาจารย์ป่วยเป็นเจ้านายที่มีความเมตตาและมีความอดทนสูงต่อพวกเรา ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้ช่วยรุ่นแรกที่อาจารย์รับเข้ามาเป็นอาจารย์ประจำของคณะจำนวน ๑๓ คน ความอ่อนท้งวัยวุฒิและคุณวุฒิ ทำให้อาจารย์ป่วยต้อง ‘เตรียม’ พวกเราให้มีความพร้อมสำหรับการศึกษาในระดับสูง ต้องทำให้เรามีความมั่นใจในความสามารถของตนเอง และกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น

ในช่วงที่อาจารย์ผู้ช่วยรุ่นแรกเข้าไปทำงานที่คณะมี Visiting Professor อยู่หลายคน ตามโครงการช่วยเหลือของมูลนิธิ Rockefeller อาจารย์เหล่านี้นอกจากสอนนักศึกษาในระดับปริญญาตรี (โครงการภาษาอังกฤษ) ยังต้องสอนอาจารย์ผู้ช่วยอีกด้วย พวกเรารู้ดีว่าแม้อาจารย์ป่วยจะไม่เคยย่างกรายเข้ามาในห้องเรียนของเราเลย แต่ท่านจะรู้พฤติกรรมของเราเป็นอย่างดีจากรายงานของอาจารย์ผู้สอน เราต้องเรียนวิชาที่จะสอนทุกวิชา ยกเว้นภาษาอังกฤษ

เพื่อความมั่นใจในความรู้และเพื่อเป็นการทดสอบความสามารถในการสอน อาจารย์ป่วยได้ให้พวกเราทดลองสอน และเชิญผู้มีเกียรติจากหน่วยงานภายนอกมาฟังการสอน ส่วนใหญ่มาจากธนาคารชาติ ซึ่งคงต้องจำใจมาด้วยความเกรงใจ อาจารย์ป่วยนั่งฟังอยู่ด้วย (บางครั้งหลับตาฟัง)

หลังจากประมาณ ๑ ปีผ่านไป พวกเราถูกเกณฑ์ไปสอบ GRE และ TOEFL ซึ่งเป็นเรื่องแปลกใหม่มากในปี ๒๕๐๘ จากนั้นพวกเราจะถูกเลือกให้ไปเรียนต่อในต่างประเทศตามความเหมาะสม บางคนไปสหรัฐอเมริกา บางคนไปฟิลิปปินส์ บางคนไปมหาวิทยาลัยใหญ่และดี บางคนไปมหาวิทยาลัยเล็ก และปานกลาง บางคนไวไปเร็ว (หลังจากเตรียมตัว ๑ ปี) บางคนก็ต้องเตรียมตัวอยู่นาน

เมื่อพวกเราไปเรียนต่างประเทศ พวกเราได้เขียนจดหมายมาถึงอาจารย์ในฐานะผู้บังคับบัญชา และได้รับจดหมายตอบจากอาจารย์ทุกครั้ง ครั้งไหนถ้าตอบข้าอาจารย์จะขอโทษ อาจารย์ทวี หมื่นนิกร ปลื้มใจมากกว่า อาจารย์ป่วยขึ้นต้นจดหมายว่า อาจารย์ทวีที่รัก ซึ่งในความเป็นจริงอาจารย์ป่วยจะเขียนถึงทุกคน เช่นนี้ จดหมายของอาจารย์เป็นจดหมายสั้น ๆ ได้ใจความ ให้กำลังใจและให้คำแนะนำ เพราะจดหมายจากพวกเรามักจะมีรายการบ่นถึงปัญหาต่าง ๆ นานาอยู่เสมอ

เมื่อสำเร็จการศึกษากลับมาทำงาน เราต้องสอนและทำงานบริหารให้คณะ (ในระหว่างที่เพิ่งกลับมาใหม่ ๆ ยังไม่รู้จะทำงานอะไร อาจารย์จะมอบหมายให้ไปเป็นผู้ช่วยวิจัยของ Visiting Professors) งานสอนเป็นงานที่พวกเราต้องรับผิดชอบเอง แต่งานบริหารต้องช่วยกัน เราถูกสอนให้ทำงานบริหารโดยได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกรรมการชุดต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการอำนวยการสอน คณะกรรมการห้องสมุด เป็นต้น เรามีเวทีที่จะฝึกการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ ทุ่มเถียงกัน จนกว่าจะได้ข้อตกลงอย่างหนึ่งอย่างใดออกมา อาจารย์ป่วยไม่เคยเข้ามาร่วมประชุมกับเรา แต่คงต้องพิจารณาข้อเสนอต่าง ๆ ที่เราส่งขึ้นไป จำได้ว่าท่านก็ไม่ได้ติเตียนอะไร (แต่จะทำตามความเห็นของเราหรือไม่อีกเรื่องหนึ่ง) ซึ่งเหล่านี้สร้างความมั่นใจให้แก่พวกเรามากกว่าพวกเราคิดเป็นและทำได้

นอกจากเป็นอาจารย์ทำหน้าที่สอน ช่วยงานคณะ เรายังมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมหลายอย่างที่ริเริ่มโดยอาจารย์ป่วย พวกเราหลายคนเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาบัณฑิตอาสาสมัคร ของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ได้มีโอกาสไปเยี่ยมบัณฑิตอาสาสมัครตามท้องถิ่นชนบทในหลายจังหวัด บางครั้งก็ได้ไปพร้อมกับอาจารย์ป่วย ถ้าไปกับอาจารย์เรามากจะได้เที่ยวเป็นการแถมพอก เพราะมีคณะผู้ต้อนรับนำรถยนต์พาไปเยี่ยมชมชมบางแห่ง ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในทางผ่าน แต่ถ้าต้องค้างคืนในหมู่บ้าน อาจารย์ป่วยก็ต้องนอนเปลือย อาบน้ำบ่อ กินข้าวกับชาวบ้านเหมือนเรา (บางหมู่บ้านก็ไปทะเลาะกับชาวบ้านด้วย เพราะชาวบ้านจะมาขอให้ช่วยแก้ปัญหาโน่นนี่ให้ ซึ่งอาจารย์ต้องบอกแล้วบอกอีกว่าทำไม่ได้ เพราะไม่ใช่หน้าที่)

ในปี ๒๕๑๗ อาจารย์ป่วยได้ริเริ่มโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง ร่วมกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยมหิดล มีอาจารย์หลายคนในธรรมศาสตร์สมัครเป็นผู้วิจัยหาข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ในการกำหนดรูปแบบการพัฒนา บางคนก็สมัครเป็นหัวหน้าทีมผู้ปฏิบัติงานในท้องที่ เคยถามอาจารย์ว่าทำไมอาจารย์จะต้องทำด้วย เพราะงานมันยาก งานมันลำบาก และไม่รู้ว่าจะทำได้สำเร็จหรือไม่ อาจารย์ตอบว่า ถ้าเราไม่เริ่มทำก่อนแล้วใครจะทำ ส่วนจะสำเร็จหรือไม่นั่นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งต้องคอยดูไป

ก่อนที่พวกเราจะออกงานสนาม อาจารย์ซึ่งเป็นประธานมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในขณะนั้น ได้ให้พวกเราไปดูงานของมูลนิธิที่ชียนนาท ได้ไปฟังวิธีการทำงาน ปัญหาต่าง ๆ ในการทำงาน ฟังดูแล้วใจคอไม่ดี เพราะกลัวว่าจะไปเจออย่างนั้นบ้าง แต่เมื่อตัดสินใจแล้วก็ต้องไปกัน จำได้อีกเช่นกันว่า เราทำงานโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลองค่อนข้างจะเป็นอิสระมาก ถ้ามีปัญหาหรือต้องการการสนับสนุนในการทำกิจกรรมอะไร (ขุดบ่อ ปราบโรคพืช ซ็อบปุ๋ย) ก็ส่งข่าวมาที่ส่วนกลาง อาจารย์ป่วย มักจะมอบให้อาจารย์จิราสาครพันธุ์ คอยดูแลพวกเราแทน อาจารย์ไม่ค่อยมีเวลามาร่วมประชุมด้วย (แต่ทราบจากอาจารย์จิราว่าการทำงานติดต่อสื่อสารกับอาจารย์ป่วยอยู่เสมอ แต่ใช้โน้ตแทนการพูด)

เมื่อนึกทบทวนดูแล้วมีความรู้สึกที่อาจารย์ทำอะไรมากมาย (ที่กล่าวมายังไม่รวมการเป็นผู้ว่าการธนาคารและอื่น ๆ อีกมาก) และอาจารย์จะต้องเป็นนักจัดการด้วย เพราะอาจารย์เลือกคนที่จะทำงานรับผิดชอบงานบางอย่างแทน ซึ่งทำให้อาจารย์เป็นเพียงผู้คอยกำกับ และดูแลในเรื่องใหญ่ ๆ และในขณะเดียวกันก็รู้สึกว่าอาจารย์ได้เปิดโอกาสให้ลูกน้องได้ทำอะไรต่ออะไรมากมายตามแต่สติปัญญาของแต่ละคนจะอำนวย

แม้จะมีงานมากมาย แต่อาจารย์ก็ยังมีเวลาพบปะสังสรรค์กับพวกเรา (อาจารย์ในคณะ นักศึกษา ข้าราชการ) อยู่บ้าง งานต้อนรับนักศึกษาใหม่ งานแข่งกีฬาระหว่างอาจารย์ต่างคณะ ต่างมหาวิทยาลัย งานเลี้ยงต้อนรับและอำลา Visiting Professor อาจารย์เป็นกันเองคุยสนุกในความรู้สึกของพวกเราซึ่งเป็นอาจารย์ใหม่ มีความรู้สึกต่าง ๆ เหล่านี้ นอกจากจะก่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน และความสนิทสนมระหว่างอาจารย์กับลูกศิษย์ และกับอาจารย์นอกคณะแล้ว ยังเป็นงาน 'เปิดตัว' หรืองาน 'ออกแขก'

สำหรับพวกเราด้วย พุดง่าย ๆ ทำให้เราออกสังคมเป็น รู้จักวางเนื้อวางตัว รู้จักพูดคุยกับคนอื่นเป็น (ไม่ใช่คุยกันเอง) และการ 'ออกแขก' ด้วยกันทำให้เรารู้สึกว่าอาจารย์จำลูกน้องเก่ง จำได้ว่าใครชอบร้องเพลง ใครกินเก่ง ใครช่างคุย ใครพูดเร็ว ใครขี้อาย ทำให้พวกเราภูมิใจมากกว่าอาจารย์จำเราได้

การทำงานของอาจารย์ในฐานะคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ และอธิการบดีเชื่อว่าจะราบรื่น อาจารย์ต้องเผชิญกับปัญหาความยุ่งยากอยู่หลายประการ บางเรื่องอาจารย์สามารถแก้ได้ แต่ในบางเรื่องก็มีความรุนแรงเกินกว่าที่อาจารย์จะรับมือไหว

เมื่ออาจารย์เสนอให้มหาวิทยาลัยออกจากระบบราชการมาเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล อาจารย์และทีมงานที่เสนอความคิดนี้ (ซึ่งประกอบด้วย อาจารย์สังเวียน อินทวิชัย อาจารย์เสน่ห์ จามริก อาจารย์เกษม ศิริสัมพันธ์ และอาจารย์นิออน สนิทวงศ์) ต้องตอบคำถามของอาจารย์ทั้งหลายในมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการออกนอกระบบ แน่ใจว่าคำถามส่วนใหญ่เป็นคำถามที่แสดงถึงความไม่แน่ใจและความไม่มั่นใจในระบบใหม่ การถกเถียง ได้ตอบ ได้ดำเนินไปจนถึงขั้นลงคะแนนเพื่อตัดสินใจ จำได้ว่าฝ่ายให้ออกนอกระบบเป็นฝ่ายชนะอย่างเฉียดฉิว แต่จำไม่ได้แล้วว่าเรื่องนี้ได้มีการดำเนินการต่อมาอย่างไร เข้าใจว่าคงจะจบไปด้วยสาเหตุบางประการ

ต่อมาก็คือช่วงที่อาจารย์เขียนจดหมาย นายเข้ม เย็นยิ่ง เพราะจดหมายฉบับนี้มีลักษณะเหมือนกับเป็นการประกาศสงครามกับพรรคชองอย่างอาจหาญ ตอนอ่านจดหมายของนายเข้มมีความรู้สึกกลัวแทนอาจารย์ แต่ในขณะเดียวกันก็ดีใจจนบอกไม่ถูก ดีใจว่าในที่สุดเราก็มีคนกล้าที่จะลุกขึ้นมาท้าทายอำนาจของเผด็จการ และจดหมายฉบับนี้เป็นจุดประกายให้ผู้รักเสรีภาพ ประชาธิปไตย อีกหลายร้อยคนมองเห็นแสงสว่าง มองเห็นทางที่จะร่วมกันเรียกร้องเสรีภาพ และประชาธิปไตยคืนมา และก็เป็นจริงดังหวังไว้เมื่อเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖

อาจารย์ได้รับเลือกตั้งเป็นอธิการบดี ทุกคนดีใจ และคิดว่าสิ่งดี ๆ คงเกิดขึ้นกับธรรมศาสตร์อย่างไม่ต้องสงสัย เราคงเป็นมหาวิทยาลัยที่มีความเป็นเลิศทางวิชาการ มีเสรีภาพทางวิชาการ มีความเป็นประชาธิปไตย และมีความสมานฉันท์ในการทำงาน และการอยู่ร่วมกัน โชคไม่เข้าข้างธรรมศาสตร์เอาเสียเลย ความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับผู้กุมอำนาจทางการเมืองได้ลุกลามจนมีการใช้กำลังปราบปรามนักศึกษาที่ชุมนุมกันที่ธรรมศาสตร์อย่างรุนแรงเมื่อเช้าตรู่วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ทำให้อาจารย์ต้องเดินทางออกจากประเทศไทยในคืนวันนั้นเอง เป็นการเดินทางออกไปโดยไม่มีเตรียมตัว ไม่มีการร่ำลา และไม่มีใครที่จะสามารถดูแลให้ความสะดวกต่อการเดินทางของอาจารย์ได้เลย และวันนั้นเป็นวันแรกที่เราได้เห็นอาจารย์อยู่ในอาการงุนงงและไม่ฉับไวอย่างที่เคยเห็น และวันนั้นก็ในวันสุดท้ายที่เราได้เห็นอาจารย์ในสภาพปกติ

อาจารย์เคยพูดครั้งหนึ่ง (หรืออาจจะมากกว่าหนึ่งครั้ง) ว่า ในบางครั้งเราต้องเสียสละและใจเด็ดเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น อาจารย์คงได้รับความใจเด็ดมาจากแม่ของอาจารย์ แต่ได้แสดงออกเมื่อเขียนจดหมายนายเข้ม ในการปกป้องธรรมศาสตร์ และทำความเข้าใจกับนักศึกษาธรรมศาสตร์ที่เป็นหัวทอกในการเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม เพื่อมิให้ถูกปราบปรามจากอำนาจรัฐ โดยไม่เกรงว่าจะถูกโจมตี กล่าวหาว่าร้ายแต่ประการใด อาจารย์เคยตำหนิพวกเราว่า พวกเราทำหน้าที่น้อยเกินไปในการต่อสู้กับความเท็จ ความไม่ถูกต้องในสังคม โดยเฉพาะความเห็นเกี่ยวกับธรรมศาสตร์ และตัวอาจารย์เอง จำได้ว่าในขณะที่ถูกตำหนิเราจะปฏิเสธและเถียงว่าไม่จริง เราทำเต็มที่แล้ว แต่ที่เป็นจริงก็คือ สิ่งที่เราทำนั้นมันเล็กน้อยเหลือเกินเมื่อเทียบกับการต่อสู้ของอาจารย์กับอภิปิณฑล อำนาจอันไม่ชอบธรรม ความเท็จในแผ่นดิน

อาจารย์ไม่สบาย และพูดไม่ได้อยู่เป็นเวลา ๒๒ ปี เราไม่ทราบว่าคุณรู้สึกอย่างไร ท้อแท้ ลึนหวัง หรืออย่างไร แต่ทุกครั้งที่อาจารย์กลับมาเมืองไทย มาเยี่ยมพวกเราที่ธรรมศาสตร์ หรือให้พวกเราไปเยี่ยมที่บ้าน เราจะพบว่าหน้าตาอาจารย์แจ่มใส อารมณ์ดี ตายังเป็นประกาย มองตาอาจารย์ก็รู้ว่าอาจารย์ยังจำเราได้ ดังนั้น เมื่อพบอาจารย์แต่ละครั้งก็จะมีความรู้สึกว่าอาจารย์เหมือนเดิม ยิ่งกล้าหาญ (ไม่ยอมแพ้ต่อโรคร้าย) ยิ่งใจดี มีเมตตา (ทนฟังเราพูด เรื่องราวต่าง ๆ ทั้งมีสาระ และไม่มีสาระ) ยังคงเป็นสุภาพบุรุษ (ลุกขึ้นมารับมาส่งแขก บางครั้งจนถึงประตูบ้าน)

เมื่อตอนอาจารย์เสียชีวิตใหม่ ๆ อาจารย์จินตนา เชิญศิริ เอาจดหมายของอาจารย์ที่เขียนถึงอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ตอนจะลาออกจากการเป็นคณบดีมาติดในห้อง ๔๐๓ เป็นจดหมายที่ทำให้เราระลึกได้ว่า จุดหมายปลายทางของการเป็นอาจารย์ของเราคืออะไร และเราจะต้องสืบทอดภาระหน้าที่ที่อาจารย์ได้มอบไว้ จุดหมายของอาจารย์เขียนในเดือนสิงหาคม ๒๕๑๔ บัดนี้เวลาได้ผ่านไปแล้วถึง ๒๘ ปี เราอาจจะทำอะไรบกพร่อง ไม่ถูกใจอาจารย์ไปบ้าง แต่เราเชื่อว่าเราได้ทำอะไรหลายอย่างที่ถูกใจอาจารย์ เช่น เราตั้งใจสอนหนังสือ อุทิศเวลาให้คณะและมหาวิทยาลัย (แม้จะไปทำงานข้างนอกบ้าง เพื่อความอยู่รอด) เป็นกันเองกับนักศึกษา เอาใจใส่การเรียนของนักศึกษา แสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เอาใจใส่ต่อปัญหาบ้านเมือง และพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ไขตามบทบาทและหน้าที่ของเรา ฯลฯ

ขอขอบคุณอาจารย์ที่กรุณาเป็นแบบอย่างที่ดีให้เราได้เห็นและปฏิบัติตาม (แม้ว่าจะไม่ครบทุกอย่างที่อาจารย์เป็น)

ชูศรี มณีพิทักษ์

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ กับคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

ผมขอเสนอบางมุมที่หลายท่านอาจจะไม่เคยทราบมาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนการศึกษาและวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ ซึ่งนับเป็นยุคบุกเบิกงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม ดังเช่นกรณีศึกษาชุมชนแออัดบริเวณท่าเรือคลองเตย ตลอดจนหลักสูตรการศึกษาที่ส่งนักศึกษาปีสุดท้ายก่อนจะเป็นบัณฑิตต้องไปศึกษาเรียนรู้ชีวิตชุมชนจากคนในชุมชน ซึ่งเป็นความคิดริเริ่มและผลักดันจากอาจารย์ป๋วย นั่นเอง

นอกจากนี้ผมขอเสนอบางมุมของชีวิตของอาจารย์ที่ผมได้มีส่วนร่วมงาน และได้มีโอกาสพบคุณมาร์กาเรต ภริยาของอาจารย์ที่ต่อไปนี้ผมจะเรียกว่าอาจารย์ແหม່ມ

จุดเริ่มต้นที่พบอาจารย์ป๋วย และอาจารย์ແหม່ມ

ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ผมเป็นนักศึกษาได้มีโอกาสใกล้กับอาจารย์เป็นครั้งแรกเนื่องจากอาจารย์มาสอนวิชาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทั้ง ๆ ที่ภารกิจของอาจารย์มากมายแต่ท่านยังสละเวลามาสอนพวกเราถึง ๓ ชั่วโมงเต็ม ๆ ในขณะนั้นพวกเราทุกคนเป็นปลื้มมากที่มีโอกาสเป็นศิษย์ของอาจารย์ที่เรียนเก่ง มีความรู้ความสามารถ เสียสละและซื่อสัตย์ต่อชาติบ้านเมือง

พวกเราประทับใจท่าทางและการสอนของอาจารย์ที่เป็นกันเองสบาย ๆ ไม่เครียด สอนแล้วนักศึกษาเข้าใจได้ ทุกคนเพลินกับการฟังคำสอนของอาจารย์

หลังจากศึกษาภาคทฤษฎีแล้ว จึงถูกส่งไปฝึกภาคปฏิบัติ ตามข้อบังคับของหลักสูตรการศึกษาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์สมัยนั้น ด้วยเหตุผลใดไม่ทราบผมถูกส่งไปฝึกภาคฯ ที่ศูนย์อนามัยแม่และเด็ก (Mother and Child Health) ที่สาร (ซึ่งปัจจุบันถูกรื้อย้ายไปแล้ว)

ผมอยู่ภายใต้การดูแลของอาจารย์ที่ปรึกษาในคณะ ท่านนั้นคือ รศ.จิรา สาครพันธ์ และมีอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม ๒ ท่าน คือ อาจารย์พนมวัลย์ พ่วงพงศ์ และอาจารย์ถาวร จิตโสภา

เหตุการณ์ที่ไม่เคยนึกมาก่อนเลย กล่าวคือได้พบสุภาพสตรีชาวอังกฤษท่านหนึ่งมาทำงานเป็นนักสังคมสงเคราะห์อาสาสมัคร ท่าทางของท่านที่ผมได้พบในวันนั้น คือ ท่าทางคล่องแคล่ว พูดภาษาไทยได้พูดได้เพราะด้วย และคงใจดี เห็นท่ายิ้มเวลาพูดกับคนไข้ (Client) สุภาพสตรีท่านนี้คือ คุณมาร์กาเรต ภริยาของอาจารย์ป๋วย นั่นเอง ผมในฐานะเป็นนักศึกษาตอนนั้น จึงได้เรียกท่านว่า อาจารย์ແหม່ມ

การทำงานอาสาสมัครของอาจารย์ແหม່ມ เป็นการทำงานอาสาสมัครจริง ๆ คือไม่มีค่าตอบแทน ตลอดเวลาของการฝึกภาคปฏิบัติที่นี้ของผมและคณะเพื่อนนักศึกษาอีก ๓ คน เราไม่ค่อยได้เห็นอาจารย์ແหม່ມนั่งโต๊ะทำงานสักเท่าไร จะพบท่านมักจะเป็นตอนเช้าและตอนใกล้เลิกงานซึ่งเป็นเวลาอยู่ในสำนักงาน ซึ่งท่านจะใช้เวลาบันทึกการทำ case เวลาที่ไม่อยู่สำนักงานอาจารย์ແหม່ມจะเข้าชุมชน ทำการเยี่ยมเยียนประชาชนติดตาม case ที่ให้การช่วยเหลือ

ชุมชนที่ท่านเข้าเยี่ยมเยียนประชาชน ที่น่าสนใจคือ สลัมคลองเตย เมื่อกว่า ๓๐ ปีที่แล้วเรียกแหล่งเสื่อมโทรมด้วยซ้ำไป ไม่ค่อยมีคนกล้าเข้าไปในชุมชนเหล่านี้ คนในชุมชนคลองเตยสมัยนั้นไม่ค่อยเป็นมิตรและไม่ไว้วางใจคนแปลกหน้า ซึ่งมีเหตุผลที่ชาวบ้านเขาเป็นเช่นนั้น เพราะจากสภาพเงื่อนไขการไร้รัฐที่การทำเรื่องต้องการขยายท่าเรือรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจ

อาจารย์แหม่มเข้าชุมชนคลองเตยได้ ไม่เพียงเท่านั้น อาจารย์จิรา และอาจารย์ณัฐไชย ยิ่งเล่าให้ฟังว่า อาจารย์แหม่มชวนอาจารย์ป๊วย เข้าชุมชนนี้ด้วย

บทบาทการทำงาน ตลอดจนพฤติกรรมท่าทางของอาจารย์แหม่มซึ่งเป็นฝรั่งสามารถเดินเข้าออกชุมชนคลองเตยได้ ย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์ถึงความสามารถในการทำงานกับชาวบ้านในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ผมได้ทราบจากท่าน ผศ.ณัฐไชย ตันติสุข อดีตคณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ซึ่งเป็นอาจารย์ผมว่า อาจารย์แหม่มมาเป็นนักสังคมสงเคราะห์อาสาสมัครคนแรกของศูนย์อนามัยแม่และเด็ก โดยมี รศ.จิราสาครพันธ์ เป็นนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพคนแรกเช่นกัน สมัยนั้นศูนย์ฯ นี้เป็นองค์กรที่ให้บริการแก่ประชาชนและชุมชน แล้วยังทำหน้าที่เป็นสถาบันฝึกอบรมให้แก่ข้าราชการไทยและเจ้าหน้าที่จากต่างประเทศด้วย

อาจารย์ป๊วยกับการศึกษาของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

ภูมิหลังของการที่อาจารย์จิรา และอาจารย์ณัฐไชย เคยทำงานที่ศูนย์นี้และทำงานร่วมกับอาจารย์แหม่มมาก่อน ภายหลังจากต่อมา อาจารย์จิรา และอาจารย์ณัฐไชย ได้โอนมาเป็นอาจารย์ประจำ (ก่อนหน้านั้นเป็นอาจารย์พิเศษอยู่หลายปี) แล้วต่อมาวันหนึ่ง อาจารย์ป๊วย ได้ถามอาจารย์จิรา กับอาจารย์ณัฐไชย ว่าทำวิจัยได้ไหม?

คำถามนี้มีที่มา โดยที่ต้องขออนุญาตย้อนยุคไปเกือบ ๓๐ ปี ชุมชนคลองเตยได้ชื่อว่าเป็นแหล่งเสื่อมโทรมที่ใหญ่ที่สุดในกรุงเทพ และมีลักษณะเป็นชุมชนที่บุกรุกที่ดินของการท่าเรือแห่งประเทศไทย เรียกว่าเป็นการบุกรุกเข้าไปอยู่อย่างผิดกฎหมาย ดังนั้นจึงขาดแคลนสาธารณูปการ สิ่งแวดล้อมไม่ดี เด็กเกิดมาไม่มีทะเบียนบ้าน เข้าเรียนหนังสือไม่ได้ ฯลฯ

นี่คือที่มาของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ในยุคของคณบดี ศาสตราจารย์คุณนวนานู อมาตยกุล โดยมีอาจารย์ปวยเป็นผู้จุดประกายไฟ ให้อาจารย์สองท่านลงมือทำการวิจัย ไม่เพียงแต่ให้ความคิด อาจารย์ปวยยังหาแหล่งทุนจากมูลนิธิไทยวัฒนา ต.สุวรรณ เพื่อสนับสนุนการวิจัย ชุมชนแออัดบริเวณท่าเรือคลองเตยให้อีกด้วย

การวิจัยสำเร็จประมาณปี ๒๕๑๔-๒๕๑๕ ขบวนการสร้างกลุ่ม ค้นหาผู้นำชุมชนได้เกิดขึ้นภายใต้ หลักการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหาตลอดจนแนวทางและวิธีการแก้ปัญหา นอกจากนี้ จะดำเนินการโดยคณะอาจารย์กับชาวบ้านแล้ว พลังที่สำคัญคือพลังหนุ่มสาว นักศึกษาอาสาสมัครจาก มหาวิทยาลัยที่มารวมตัวกันเป็นชมรม โดยมีธรรมศาสตร์เป็นศูนย์กลาง ผลงานเหล่านี้ปรากฏในงานเขียน งานวิจัยมากมาย ขอยกเว้นที่จะเอ่ยถึงกระบวนการทำงานและบทเรียน ความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค ไว้ในที่นี้

หลังจากค้นพบผู้นำ มีการรวมตัวในรูปคณะกรรมการชุมชน มีชมรมนิสิต นักศึกษาเข้าชุมชนกันทุกวันเสาร์และอาทิตย์ เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน เช่น คลินิกเคลื่อนที่ โรงเรียนวันเสาร์ อาทิตย์ เป็นต้น

เหตุการณ์ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ราคาข้าวสารในกรุงเทพฯ แพงมาก สร้างความเดือดร้อนให้กับคนยากจน โดยเฉพาะคนในชุมชนคลองเตย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกรรมกรรับจ้าง อาจารย์ปวย นำเงินส่วนตัว ๑๐,๐๐๐ บาท ให้อาจารย์จิรา แล้วบอกว่าคนจนเขาไม่มีเงินซื้อข้าวเป็นถัง ฉะนั้นให้เอาเงินไปซื้อข้าวแล้วแบ่งขายเป็นลิตร นี่คือหลักการสังคมสงเคราะห์ที่ถูกต้องมิใช่แจกฟรี ต้องช่วยเขาให้เขาสามารถช่วยตนเองได้โดยเขาไม่รู้สึก สูญเสียศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคน

ชมรมนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ อาทิ ธรรมศาสตร์ ศิลปากร รามคำแหง มศว.ปทุมวัน ฯลฯ จึงได้ร่วมแรงกันกับผู้นำชุมชน กิจกรรมนี้สนุกและเหนื่อยมาก แต่สร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชุมชนและเป็น กิจกรรมเสริมสร้างเครือข่ายขององค์กรนักศึกษาอีกด้วย

ด้วยความสามารถในการบริหารจัดการขององค์กรชุมชน และองค์กรนักศึกษา ในที่สุดได้นำเงิน ส่วนที่เป็นเงินทุนคืนแก่ท่านอาจารย์ปวย และกำไรยังคงเป็นทุนหมุนเวียนซื้อข้าวสารมาแบ่งขายให้ชาวบ้านต่อไป

นอกจากท่าน ศ.ดร.ป๋วย จะเป็นผู้นำทางปัญญาให้เกิดแสงสว่างการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดองค์กรชุมชน และผลกระทบต่อเนื่องมาอีกมากมายนานปีการ

ผลแห่งกิจกรรมสร้างการเรียนรู้ สร้างคน ก่อให้เกิดกระแสที่หนุนเนื่องไหลต่อไปไม่มีวันสิ้นสุด และยังล้ำยุคทางการศึกษา ได้เกิดขึ้นแก่คณะสังคมสงเคราะห์ใน พ.ศ. ๒๕๑๒-๒๕๑๓ อาจารย์จิรา ผู้ได้รับริเริ่มโครงการส่งนักศึกษาเข้าไปเรียนรู้และอยู่ร่วมกับประชาชนในชุมชนชนบท โดยเป็นหลักสูตรของคณะ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นการส่งนักศึกษาไปฝึกงานในชนบท

อาจารย์จิรา สาครพันธ์ ท่านนี้ต่อมาได้รับใช้งานของอาจารย์ป๋วย ในฐานะผู้ช่วยผู้อำนวยการโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง ซึ่งท่านอาจารย์ป๋วยเป็นผู้ดำเนินการ

ผมในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ จึงภาคภูมิใจเป็นที่สุดว่า คณะได้รับการสนับสนุนทั้งทางปัญญาความคิด ตลอดจนทรัพยากรจากท่านศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ จนทำให้คณะได้รับชื่อเสียงเกียรติคุณ กล่าวคือ งานวิจัยกรณีศึกษาคลองเตย ได้รับรางวัลดีเด่นจากสมาคมนักวิจัยแห่งชาติ องค์กรชุมชนและผู้นำของชุมชนคลองเตยสามารถพึ่งตนเองได้ และเติบโตด้วยตนเองอย่างเข้มแข็ง เป็นที่ประจักษ์แก่ท่านทั้งหลายอยู่แล้ว ตลอดจนมีหลักสูตรการศึกษาที่ก้าวไกล รับผิดชอบต่อประชาชน สมดังคำกล่าวชาวธรรมศาสตร์ที่ว่าฉันรักธรรมศาสตร์ เพราะธรรมศาสตร์สอนให้รักประชาชน หลักสูตรการส่งคนไปเรียนรู้ อยู่ร่วมทำงานกับประชาชน จึงเป็นหลักสูตรที่คณะได้ยึดเป็นแนวทางมากระทั่งปัจจุบัน

อารมณ์ขันของอาจารย์ป๋วย

ในสมัยที่ผมได้ร่วมงานในฐานะนักวิจัยของโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลองในระยะที่หนึ่ง เป็นการสำรวจวิจัยข้อมูลพื้นฐานของชุมชนในเขต ๖ จังหวัด การสำรวจแบ่งเป็นทีม ๆ หนึ่ง ๆ ประกอบด้วยอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหิดลและธรรมศาสตร์ และบัณฑิตอีก ๘-๑๐ คน

การสำรวจของแต่ละทีมต้องตระเวนรอนแรมพักค้างคืนตามโรงเรียน และครั้งหนึ่งของการสัมมนาสรุปปัญหาอุปสรรคของการสำรวจ ทุกทีมจะมาพร้อมกันเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ปัญหาที่พบและเทคนิควิธีการแก้ปัญหา โดยมีอาจารย์ป๋วย มารับฟังด้วย

ตอนหนึ่งของการเสนอปัญหา ทีมหนึ่งได้รายงานว่ วันหนึ่งหลังเลิกงานแล้วอาจารย์สาวและบัณฑิตสาวพากันไปอาบน้ำในห้องน้ำของโรงเรียน ห้องน้ำเป็นฝาไม้กระดานเก่า ๆ อุดมไปด้วยรูจำนวนหนึ่ง

กลุ่มอาจารย์และบัณฑิตสาวได้สังเกตว่าตอนอาบน้ำมีสายตาอยู่ตามรู จึงพบว่ามีคนแอบดูพวกตนอาบน้ำ ทันใดนั้นมีเสียงสุภาพสตรีในที่ประชุมร้องออกมาว่า อย่างนี้อาจารย์ป๋วย ต้องชดใช้ค่าเสียหายนะคะ เสียงนั้นทำให้หลายคนรู้สึกสนุกที่ได้มีโอกาสกระซออาจารย์เล่น

แต่แล้วมุขเด็ดของอาจารย์สวนกลับมาว่า “ผมไม่ได้ดูด้วย แล้วจะให้ผมชดใช้ให้ได้อย่างไร” เท่านั้นที่ประชุมได้เฮกันลั่น

อาจารย์ป๋วยกับชาวบ้านที่เขาอ้อยและยกกระบัตร

ผมเคยเป็นหัวหน้าทีมปฏิบัติงานโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลองที่หน่วยเขาอ้อย วันหนึ่งอาจารย์ป๋วยและคณะมีกำหนดเดินทางไปเยี่ยมประชาชนและคนของโครงการ ผมได้รับรู้ความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้านว่าอาจารย์จะมานอนค้างในหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงจริงหรือ อาจารย์จะอยู่ในหมู่บ้านได้อย่างไร ชาวบ้านเขารู้จักอาจารย์เพียงว่า เป็นผู้ใหญ่ เป็นอาจารย์ของพวกอาจารย์ที่มาทำงาน และที่รู้จักดี คือ “คนเซ็นแบงก์” ผมว่าอาจารย์ในสายตาของชาวบ้านที่จำกัดการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร รู้เพียงว่าอาจารย์เป็นคนลงนามในธนบัตรให้ใช้ก็ดูดีไปอีกแบบ

ในที่สุดอาจารย์นอนพักค้างคืนในหมู่บ้าน กินข้าวพูดคุยกับชาวบ้านอย่างกันเอง ความเป็นธรรมดาของอาจารย์ที่เป็นกันเองกับทุกคน จึงทำให้คนที่รู้จักจริงและใกล้ชิดจะรักและเคารพอาจารย์ ผมได้ยินชาวบ้านคนหนึ่งพูดว่า “คนใหญ่ทำเล็ก คนเล็กทำใหญ่” นี่คือความคิดของชาวบ้านจากการที่เขาได้สัมผัสกับอาจารย์ป่วยในหมู่บ้านแห่งนั้น

สำหรับที่ยกกระบัตร เป็นอีกหน่วยหนึ่งที่ผมได้มาเป็นหัวหน้าทีม และมีโอกาสใกล้ชิดเพราะว่าอาจารย์เข้าไปในหมู่บ้าน และมีการทอดกฐินของ ๓ มหาวิทยาลัย โดยการนำของท่านอาจารย์ป่วยนั่นเอง

การทำงานโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลองในช่วงปลายสมัย พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๑๙ การคุกคามการปล่อยข่าวลือ ข้อหาจกจกจกจกจกจกจก ค่อมมิวนิสต์ โครงการนี้เป็นเป้าถูกโจมตี ถูกใส่ร้ายป้ายสี

หน่วยยกกระบัตร เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงสูง มีวัด มีพระ ผู้นำชุมชน และชาวบ้านที่พยายามต่อสู้แก้ปัญหา

ชุมชนส่วนหนึ่งประสบความสำเร็จมาก จากชีวิตคนยากจน ตัดฟัน เย็บจาก กลายมาเป็นเศรษฐีปลูกมะพร้าว ทำน้ำตาลปีบ โดยมีมือของพระครูสาครสังวรวิจิ เจ้าอาวาสวัดยกกระบัตรสมัยนั้น

แต่อีกด้านหนึ่งของชุมชน ได้รับผลกระทบจากเขื่อน ชวนาประสบปัญหาน้ำเค็ม ทำนาไม่ได้ผลยากจนลง บางครั้งการแก้ปัญหาของทางราชการ ได้กลายเป็นข้อพิพาทระหว่างชาวบ้าน ๒ กลุ่มนี้

หน่วยยกกระบัตรของโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง ได้เรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมทำกับผู้นำชุมชน ได้ก่อให้เกิดกลุ่มชาวบ้านและเห็นศักยภาพของการเปลี่ยนวิถีชีวิตในการทำมาหากินของตนเอง จึงเป็นที่สนใจของคนทั่วไปเป็นอันมาก

และหน่วยนี้ได้ปิดตัวเองลงเมื่อ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ แต่องค์กรประชาชนยังคงเติบโตสามารถฟันฝ่าอุปสรรค ชุมชนที่เคยเป็นทุ่งนาร้าง กลายมาเป็นบ่อเลี้ยงปลา มีสวนผลไม้ สวนมะพร้าว ทำน้ำตาลปีบ มีผักสวนครัว ชีวิตที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติช่วยเหลือเกื้อกูล เอาแรงกันตอนจับปลา ชีวิตที่เคยเป็นหนี้ มีแต่คนดูถูก ได้กลับกลายเป็นชีวิตที่สุขสงบ

ท่านอาจารย์ครับชาวบ้านยังคงเคารพและระลึกถึงคุณูปการของอาจารย์ที่มีส่วนผลักดันให้ชีวิตของเขาเปลี่ยนจากความท้อแท้ ลึนหวัง กลับมามีชีวิตที่แจ่มใส กล้าแกร่ง

ผมประทับใจชาวบ้านที่เอาน้ำตาลปีบมาให้อาจารย์ป่วย ตอนแรกผมกลัวถูกดู แต่ชาวบ้านคนนั้นขอร้องให้ผมพาไปพบอาจารย์ที่ห้องอธิการบดี ผมก็ว่าไปก็ไป ถ้าโดนดูก็โดนด้วยกัน ในความรู้สึกผมคิดว่าอะไรกันแค่น้ำตาลปีบ คิดจะเอามาให้อาจารย์ แต่ตรงกันข้ามเมื่อพบอาจารย์ อาจารย์ป่วยต้อนรับชาวบ้านพูดคุยอย่างสนุกสนานและลุกไปเอาน้ำเย็นมาดื่มให้ชาวบ้านด้วย

อาจารย์ครับแนวคิด แนวทางของอาจารย์ที่สอนให้เคารพในหลักสันติประชาธรรม เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ลดอหังการของตนเอง รู้จักเรียนรู้จากชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วม และสามารถพึ่งตนเองปรัชญาของการพัฒนาในคุณภาพชีวิต ฯลฯ นี่คือนคุณค่าทางปัญญาที่ไม่มีเสื่อมสลาย ดังเช่น วัตถุที่รอวันเสื่อมไปตามกาลเวลา สังคมวัตถุนิยมคนนิยมแต่วัตถุ จึงคิดถึงแต่วัตถุ คิดถึงแค่อิฐ แคंपูน ที่ก่อรูปเป็นอนุสาวรีย์

ดิเรก เต็งจำรูญ

อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ : บนเส้นทางสร้างทรัพยากรมนุษย์

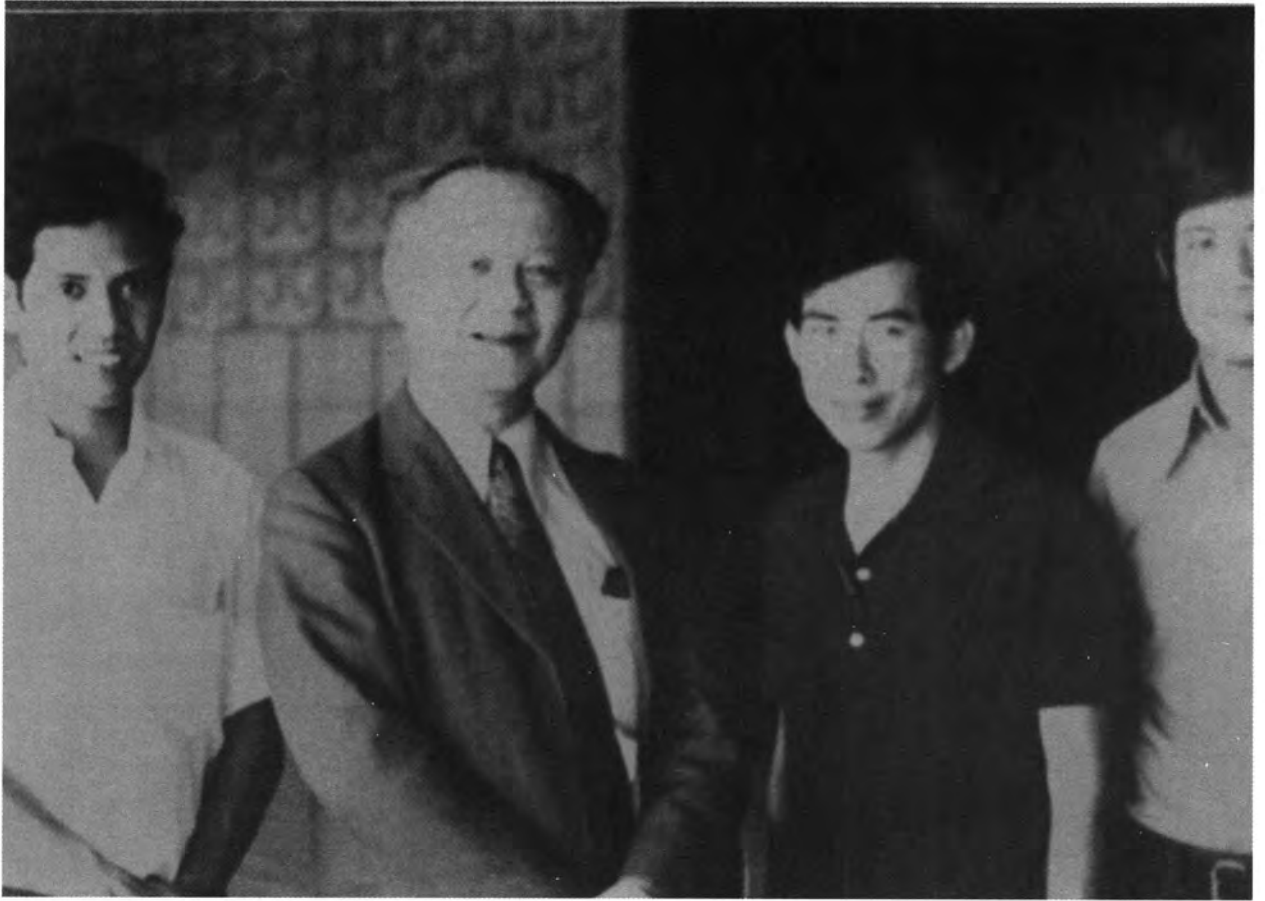
ดร.จีระ : การที่ธนาคารชาติมีแต่บุคลากรที่สมองดี มีการศึกษาจากมหาวิทยาลัยที่ท็อปที่สุดของโลก บางครั้งไม่พอ สิ่งสำคัญเท่านั้นคือ จริยธรรม สิ่งสำคัญเท่านั้นคือ ความดี นี่เป็นเรื่องที่ต้องดูต่อไป

พูดถึงประเด็นเรื่องของการสร้างคน ธนาคารแห่งประเทศไทยด้วยความริเริ่มของอาจารย์ป๋วย ได้ส่งนักเรียนทุนไปเรียนทั้งหมด ๓๐๐ กว่าคน ๓๐๐ กว่าคนนี้เป็นนักเรียนทุนเรียนในประเทศด้วย ถ้าเอาเฉพาะต่างประเทศประมาณ ๒๙๗ คน ขณะนี้ก็มีบางคนออกไปบ้างสัก ๕๐ คน และก็เสียชีวิตไปคนหนึ่งในประเทศ เสียชีวิตในต่างประเทศคนหนึ่ง ปัจจุบันเหลือทำงานในแบงก์ชาติ ๑๔๐-๑๕๐ คน เป็นกำลังที่สำคัญของแบงก์ชาติในขณะนี้ เพราะว่าการกระจายกระจายอยู่ในฝ่ายต่าง ๆ หน่วยราชการ โรงพิมพ์ธนบัตร และก็ฝ่ายอื่น ๆ เป็นผลการดำเนินการของอาจารย์ป๋วยที่มองไว้ไกล ก็ด้วยเหตุผลที่สำคัญที่สุดที่ริเริ่มครั้งนี้ก็เนื่องจากอาจารย์ป๋วยเองก็เป็นนักเรียนทุนของรัฐ

ท่านเป็นคนที่มีธรรมตา สมณะมาก ๆ เลย ตอนที่ท่านเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยและคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ ตอนนั้น ๆ ท่านก็จะไปที่ธรรมศาสตร์ ท่านจะขับรถออกสติน ๑๓๐๐-๑๔๐๐ คันเล็ก ๆ ไม่ได้แต่งสูทผูกไทอะไร ใส่เสื้อผ้าธรรมดา ๆ เหมือนคนธรรมดาทั่วไป ถือไม้เท้า เมื่อลงจากรถ ท่านจะทักทายนักศึกษาหัว ๆ ไป

ดร.ไตรรงค์ : ผมเอาตัวอย่างผมดีกว่า คือ ผมเป็นคนที่ยกขางเกรดตอนอยู่ธรรมศาสตร์แต่ว่าเรียนหนังสือเก่ง อันนี้ทำยากนะครับ ทำยาก รุ่นผม ๑๓๒ คน เหลือแล้ว ๔ ปี ผมได้ที่ ๒ ผมแพ้ผู้หญิงอยู่คนเดียว คุณวิไลวรรณ นุชเกษม ผมก็ได้ ๘๔.๕ ขณะนั้น ถ้า ๘๕ จะได้เกียรติคุณอันดับ ๑ ผมก็ได้เกียรติคุณอันดับ ๑ ท่านอาจารย์ป๋วยต้องการจะสร้างคณาจารย์ขึ้นมา ก็เปิดรับและก็ให้ทุกคนมาสมัครเป็นอาจารย์ อันดับ ๑ - อันดับ ๑๐ จะสมัครเป็นอาจารย์ เพราะมีมูลนิธิต้องอยู่แล้วที่นั่น มีทุนล่ออยู่แล้ว แต่ผมไม่สนใจ ผมไปสอบเข้ากรมวิเทศ เพราะว่ากรมวิเทศมี คุณบุญชนะ อັตถากร เป็นรัฐมนตรีว่าการพัฒนา และเป็นอธิบดี และชัดเจนมากถ้าสอบเข้ากรมวิเทศได้ ไปเรียนอินเดียน่าแน่นอน สมัยนั้นแน่นอนมาก เพราะว่าท่านมี connection และทุกคนก็จะไปที่นั่น เพราะว่าได้บ๊อบไปเลย ผมก็ไปสอบที่นั่น สอบประกาศผลมาก็ติด ติดก็ได้ไปสหรัฐอเมริกา

พออยู่มาวันหนึ่ง ผมต้องการข้อมูล IMF Statistics ผมก็ไปบอกท่าน ท่านบอกทำไมไม่ไปเยี่ยมที่ห้องสมุดธรรมศาสตร์ ผมบอกไม่มี มันมีเฉพาะที่ห้องสมุดแบงก์ชาติ และผมก็เยี่ยมไม่ได้ เพราะผมไม่ใช่พนักงาน ตอนเย็นท่านก็เอาผมติดรถมา บอกเยี่ยมให้ ก็พามาที่นี่ เป็นครั้งแรกที่ผมมาแบงก์ชาติ เดินหลงอยู่สักพัก เพราะมันสวย ก็ได้หนังสือไป แตระหว่าง

ทางที่มา ท่านถามว่า คนที่สอบได้ที่ ๑-๑๐ มาสมัครเป็นอาจารย์ มีอยู่คนเดียวเท่านั้น คุณ
ทำไมไม่มา ผมบอก ผมเป็นไม่ได้หรอกครับอาจารย์ ภาษาผม ผมจำไม่ได้ ผมนี่เหมือนลิง
ผมจะไปเป็นสรรพากร สรรพสามิต สุลกากร จะไล่จับไล่ยิงกับพวกโน้น ผมถนัดไปด้านนั้น
เป็นอาจารย์ไม่ได้

ท่านบอกว่าถ้าคิดอย่างนี้อีกหน่อยมหาวิทยาลัยจะมีปัญหา จะมีแต่พวกหนอน
หนังสือ ผมต้องการคนเหมือนคุณสักคน ที่อย่างน้อยมาดูพวกนักศึกษา เพราะที่นี้เป็น
ศูนย์กลางการเมือง เด็กจะมีความคิดทางการเมืองตลอด เพราะมันต้องมีคนที่สนใจการเมือง
เหมือนคุณ และมีบุคลิกเหมือนคุณ สามารถพูดจาปราศรัยกับนักศึกษาได้ คอยถนอมเอาไว
ไม่ให้หลงทาง จะเป็นอันตราย มาลองสมัครสอบหน่อย ที่นั่นก็ต้องสอบเหมือนกัน ครับ ๆ
ผมจะไปสอบ พอประกาศผลสอบออกมา ผมก็ติดอีก ติด ๒ แห่งที่นี้ผมทำยังไง เพราะว่า
ที่ธรรมศาสตร์ ยังไม่มีใครกระหน่ำว่าได้ไปหรือไม่ได้ไปต่างประเทศ เราต้องมาแข่งกันเองอีก
เพราะมีโปรเฟสเซอร์ ศาสตราจารย์ของร็อกกี้เฟลเลอร์ ที่เป็นฝรั่งทั้งนั้น และมันก็มาสอน
เศรษฐศาสตร์เป็นภาษาอังกฤษตอนเย็น ตอนภาคเช้าอาจารย์ AUA มาสอนให้อ่านออกเสียง
A-B-C-D เพราะทุกคนจบปริญญาตรีสมัยก่อน พูดภาษาอังกฤษขอชาวกินไม่ได้สักคน ผมก็
พูดไม่ได้ พูดขอชาวกินไม่ได้จริง ต้องฝึกกัน เอาหม่อม AUA มาสอน เราต้องแข่งขันกัน
ไม่มีอะไรแน่นอนเลยว่าใครจะได้ไปหรือไม่ได้ไป มันต้องมาแข่งอีกที่ แต่ที่กรมวิเทศไม่ต้องแข่ง
เลย คือว่าใครสอบได้บ๊อบก็ได้ไปแน่นอน เพราะต้องการ ๑๐ คน ๑๐ คนก็ไปเลย

ผมก็เริ่มปรึกษาหารือ เพราะพ่อเคยสอนเอาไว้ว่า ทศกัณฐ์ ๑๐ เคียร ๒๐ กร
เวลาออกรบยังต้องประชุมยักษ์ พระนารายณ์ ๔ กร ยังต้องประชุมพระยาสิง พระพุทธเจ้า
เวลาทำอะไรยังต้องประชุมเถรสมาคม เหตุไฉนเราจะเอาความคิดของเราเป็นใหญ่ ต้อง
ปรึกษาให้รอบคอบ ก่อนตัดสินใจ

ผมก็เริ่มปรึกษาญาติพี่น้องเท่าที่หาได้ มีอยู่น้อยมากในกรุงเทพฯ แต่ว่าที่มีความรู้
ดร.พิมล จิตต์ห่มัน ผมเป็นอาเขา เขาเป็นหลานตามศักดิ์ พ่อผมปักษีได้เป็นเสมียนมาเพีย
ตระกูลพ่อผมสูงมาก นี่เป็นหลานผมตามศักดิ์ ก็ปรึกษา ดร.พิมล ปรึกษา ดร.อดุลย์
วิเชียรเจริญ พี่อำนวยการ สุวรรณศิริ ทุกคนก็แนะนำอย่างนี้บอกว่า ให้ไปเป็นลูกศิษย์ ดร.ป๋วย
ดีที่สุด เพราะการเป็นลูกศิษย์ ดร.ป๋วย อ่างได้จนตาย และบารมี ดร.ป๋วยนั้น คุ่มครองได้
จนตาย เพราะ ดร.ป๋วย ได้ดีเพราะความดีของท่านจริง ๆ ไม่ได้ดีเพราะการเมือง ได้ดีเพราะ
การเมืองนั้น ขึ้นได้ตกได้ แต่ความดีของคนที่มีมันดีเพราะความดี มันดีด้วยตัวของมันเอง
มันไม่มีเสื่อมสลาย มันเป็นกาลปาวสาน มันนิรันดร

เพราะการที่เรามาเป็นลูกศิษย์อาจารย์ป๋วย ท่านจะได้สอนคุณธรรม เป็นลูกศิษย์ของ
ท่านและชื่อเสียงของท่าน จะคุ้มกระบาลเราไปได้ตลอด เราไปที่ไหน ถ้าเค้ารู้เป็นลูกศิษย์
อาจารย์ป๋วย อย่างน้อยคนก็เชื่อครึ่งว่ามันพอใช้ได้ นี่คือการแนะนำ และนี่คือเหตุผลที่ผม
ตัดสินใจ พรรคพวกนี้วิ่งมาหาผม เค้าเอา ๑๐ คนที่โน้น คนที่ ๑๑ วิ่งมาหาผมทุกวัน ไหว
เอา ๆ ให้เลือกธรรมศาสตร์เหอะ มันจะได้ไปที่โน้น มาหาผมทุกวัน ๆ ในที่สุด ผม
ตัดสินใจมาอยู่ที่คณะเศรษฐศาสตร์

ดร.จิระ : นักเศรษฐศาสตร์ มักเน้นในทุนทางมนุษย์ หรือ Human Capital แต่เดี๋ยวนี้มันไม่พอ คำว่า ทุนทางปัญญา เอาไป applied เพราะโลกในความจริง ซึ่งบางครั้งคนที่เรียนเก่ง IQ สูง ถ้าไม่ได้ applied กับความเป็นจริง ก็เป็นปัญหา ตรงนี้ต้องเรียนถามอาจารย์ไตรรงค์ นิดหนึ่ง ผมดูแล้วตอนนี้ ใน ครม. อย่างน้อย ๆ ๓ คน เป็นลูกศิษย์อาจารย์ป่วย คือ ศุภชัย ตัวท่านอาจารย์ไตรรงค์เอง คุณพิสิฐ แล้วคุณธรรมที่อาจารย์ป่วยให้ไว้ มันไปกระทบ พฤติกรรมของนักการเมืองบ้างไหม?

ดร.ไตรรงค์ : คนอื่นไม่ทราบ ผมโดนกระทบ หมายความว่าเพราะคนอื่นที่เอ่ยชื่อเป็นรัฐมนตรีกันสมัย สองสมัย พิสิฐเพิ่งมา ศุภชัยครั้งที่ ๒ ผม ๕ ครั้ง รัฐมนตรีช่วย ๒ กระทรวง ว่าการ ๒ กระทรวง แล้วเป็น รองนายก งดหน้าไม่พูดถึง แต่ละครกระทรวงมาอยู่ มันจะมีคนเข้ามา approach เพื่อให้เราคอร์ปชั่น เราต้อง guard สูงจริง ๆ ขาดต้องแข็งจริง ที่ท่านอดีตรัฐมนตรีพูดเมื่อตะกี้ คุณธรรมของเราในใจ มันต้องเบรกเราไว้ได้ มันต้องเป็นใหญ่กว่าความต้องการของเรา

เราต้องแยกให้ได้อย่างที่ผมพูดตอนต้น จิตใจส่วนหนึ่งเราอยากได้ เรามีกิเลส แต่ จิตใจส่วนหนึ่งเรามีธรรมะ ผมอ่านพระไตรปิฎกจบ และก็อ่านมหาคัมภีร์กูรอ่านที่เค้าแปลมา จุฬาราชมนตรีให้ทั้งฮาร์ดดีส (คำสอน) ของนะบีมุฮัมมัด เพราะเซตเลือกตั้งของผม ๖๐% เป็นมุสลิม เวลาเลือกตั้งผมต้องพูดได้ทั้ง ๒ ศาสนา เพราะฉะนั้น ของพวกนี้ รวมทั้ง คำสอนของท่านอาจารย์ อาจารย์ป่วยสอนมา และผมก็บวชวัดชลประทาน อาจารย์ปัญญา นันทะภิกขุ ก็เป็นอุปัชฌาย์ให้ อาจารย์ปัญญา นันทะ เป็นสามเณร เป็นลูกศิษย์พ่อผม เพราะพ่อผมเป็นรองเจ้าอาวาสช่วงนั้น มันจะล่อมจิตใจเราไม่ให้เรากล้าทำในสิ่งที่ against กับ equity ที่ผมพูด บางอย่างเราทำได้ ที่เค้าเรียกว่า กินตามน้ำ เรียกว่า Justice ถูกต้อง ยุติธรรม ถูกต้องตามกฎหมาย อาจารย์ป่วยระบุ ผมมีหลักฐาน justice ท่านเขียนไว้เลย ความแตกต่างระหว่าง equity กับ ความยุติธรรม, ความยุติธรรม ท่านใช้คำว่า equity แทน justice เพราะจงใจจะระบุไว้ คำว่า ยุติธรรม หมายถึงถึงศีลธรรมและยุติธรรม นี่คือบทความ อาจารย์ป่วย เขียนเมื่อปี ๒๕๐๓ สมัยเมื่อเป็นผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ

เพราะฉะนั้น มันจะมีคนมาติดต่อเวลาเป็นรัฐมนตรี ต้องการผลประโยชน์ ถ้าไม่ใช่ พรรคพวกไม่กล้าโผล่มา มันโดนอัด ส่วนมากรู้จักกัน ส่งคนรู้จักมา ช่วงเป็นรัฐมนตรีช่วย มหาดไทย คุม รพช. ต้องซื้อเครื่องมือเครื่องจักรเยอะ พรรคพวกที่สนิทมาให้ช่วยเขียน spec สั่งไปให้ช่วยเขียนว่าซื้อบริษัทนั้นะ แล้วจะให้เท่านั้นเปอร์เซ็นต์เท่านั้นเปอร์เซ็นต์ เราต้องบอก เราทำไม่ได้ เค้าบอกคนอื่นทำกัน เราบอกนั้นมันคนอื่น นี่มันกฎ เพื่อนรู้จักกัน ทำไม่ได้ ไม่ทำ อย่างนี้โกรธเป็นโกรธ ผมถือหลักอย่าง ถ้าเพื่อใครให้ผมทำชั่ว ทำไม่ดี ผมไม่ทำ ถ้ามันโกรธ ช่างหัวมัน คน ๖๐ กว่าล้านอยากคบผมตั้งเยอะเยอะ ทำไมผมต้องง้อไอ้บ้านี่ นั่นคือ หลักคุณธรรมในใจ แต่ผมไม่พูด ถ้าพูดผิดหู ผมไล่เลย ผมพูดไม่เพราะเลย เพราะผมตั้งใจจะเลิกคบกับมัน เพราะผมอยู่หลายกระทรวง เจออย่างนี้เยอะเยอะเลย

ดร.จีระ : อยากให้อาจารย์ช่วยสรุปนิดหนึ่ง อันนี้อาจารย์ไตรรงค์อาจจะทราบ คือ ท่านอาจารย์ป่วย นอกจากท่านจะพัฒนาคนในองค์กร ที่ธนาคารชาติ ที่ธรรมศาสตร์ ที่พัฒนาบัณฑิตอาสาสมัคร ที่มีมูลนิธิพัฒนาชนบท ท่านก็มีความคิดเกี่ยวกับนโยบายทรัพยากรมนุษย์ระดับประเทศด้วย ผมจำได้ท่านเคยไปที่สวางคินิวาส พยายามที่จะคิดเรื่องการศึกษาไทย ปัจจุบันท่านคงทราบว่า ในยุคโลกาภิวัตน์นี้ เราอ่อนแอมากเรื่องการศึกษา ทั้ง ๓ ท่านอาจช่วย comment แล้ว ตอนที่อาจารย์ป่วยเป็นที่ปรึกษาอาจารย์สัญญา อาจารย์ไตรรงค์ก็เข้าไปช่วยด้วย อาจารย์ป่วย ท่านมีความคิดที่แปลกคือ ความคิดของท่านในมุมหนึ่งคือเพื่อสังคม แต่อีกข้างเป็นความคิดของระบบเศรษฐกิจค่อนข้างเปิดกว้าง เพราะอาจารย์คงเห็นนักคิดบางคน ออกมาทางสังคม ก็สังคมไปเลย ออกมาทางทุนนิยม ก็ทุนนิยมไปเลย และขัดแย้งกัน ท่านอาจารย์ป่วย มีวิญญานเพื่อสังคมตลอดเวลา แต่ขณะเดียวกันเรียนเศรษฐศาสตร์ได้เกียรตินิยม A ที่ LSC เพราะฉะนั้น อยากฝากถามอาจารย์ไตรรงค์หน่อย ช่วย comment ว่า สมมติว่า ท่านอยู่ในตำแหน่งจะเป็นที่ปรึกษา อะไรก็แล้วแต่ นโยบายทรัพยากรมนุษย์ซึ่งขณะนี้ ก็ยังไม่มี มันจะเปลี่ยนไปได้ไหม

ดร.ไตรรงค์ : อาจารย์ป่วยไม่ได้คิดที่จะสร้างนักเศรษฐศาสตร์ไว้เป็นอาจารย์ที่ธรรมศาสตร์ และก็บริหาร ธนาคารชาติอย่างเดียว ที่ท่าน ดร.จีระ พูดถูกต้อง คือ ท่านคิดทุกสาขาเรื่องการพัฒนากำลังคน ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงเป็นตัวชูโรงในขณะนั้น ทราบได้ที่มหาวิทยาลัยยังเป็นหน่วยราชการอยู่ มันไม่มีทางที่พัฒนาการศึกษา คิดมา ๓๐ ปีที่แล้ว ท่านจึงเรียกร่องระดม เรียกว่า brain-storming หรือ วิธีที่ทำให้การศึกษาเป็นเลิศ academic excellency ความเป็นเลิศทางวิชาการจะเกิดขึ้นได้ ต่อเมื่อมหาวิทยาลัยแข่งขันกัน อาจารย์ที่อยู่ต้องมียาได้ ไม่ใช่ตามระบบราชการ เพราะว่าคนเก่ง ๆ เดี่ยวก็ถูกเอกชนซื้อไปหมด

ท่านก็อยากให้มีมหาวิทยาลัยทุกแห่ง ไม่ว่าจะจุฬา ธรรมศาสตร์ สอนนิเวศ ภาสัช แพทย์ สอนอะไรต่าง ๆ ให้ออกเป็นอิสระ อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ อีกรกฎเกณฑ์หนึ่ง ที่มีเสรีภาพในการกำหนดกฎเกณฑ์ของตัวเองและอัตราเงินเดือน อะไรต่าง ๆ ของตัวเอง แต่ว่าให้เรียกว่า อยู่ภายใต้การกำกับของรัฐบาล อะไร ๆ ยังเป็นสมบัติของรัฐบาล ตีกรามบ้านช่องต่าง ๆ กำกับเฉย ๆ แต่ว่าให้เสรีภาพในการบริหาร เพราะท่านร่างพระราชบัญญัติมา เราไปประชุมที่ สวางคินิวาส ท่านร่างมา ๓ มาตรา แค่นี้เอง ๓ มาตรา

มาตราที่ ๑ เรียกว่าอย่างนี้ มาตราที่ ๒ ให้มหาวิทยาลัยทุกมหาวิทยาลัย เป็นอิสระ ไม่เป็นราชการ และ ๓ แต่ว่าให้อยู่ภายใต้การกำกับของรัฐบาล มี ๓ มาตราแค่นี้จบแล้ว ประเทศจะเจริญ สามารถผลิตบัณฑิตในสาขาต่าง ๆ ที่มีคุณภาพ ครูบาอาจารย์ก็จะหลั่งไหลมาจากที่ต่าง ๆ มีคุณภาพดีขึ้นและจะมีการแข่งขันกันมากขึ้น นี่ความคิดของอาจารย์ป่วย ก็ปีแล้ว ยังไม่มีการนำพากันมา นี่เพิ่งเข้า ครม. เมื่อวันอังคารที่แล้ว จะเอาอย่างนี้ จะเอาอย่างอาจารย์ป่วยคิด เพิ่งเข้า ครม. เมื่ออังคารที่แล้ว ตกกลงจะเอาอย่างนี้กันแล้ว ตอนนั้น คิดเข้าไป ๓๐ ปี

ดร.ไตรรงค์ สุวรรณคีรี เคาร์พอัฐิอาจารย์ป่วย

ดร.จีระ : ในช่วงนี้ จะขออนุญาตท่านได้ตั้งประเด็นไว้ว่า คุณค่าที่อาจารย์ป่วย ถึงแม้ว่าท่านเสียชีวิตไปแล้ว มุมมองของเราในเรื่องทรัพยากรมนุษย์ก็เป็นเรื่องสำคัญ วันนี้เราได้พูดคุยเรื่องราวบางอย่างที่เป็นประโยชน์ ทำให้สังคมไทยได้รู้ว่า ในอดีตนั้น มีนักเศรษฐศาสตร์ที่สนใจเรื่องทรัพยากรมนุษย์มาตั้งแต่อดีต ผมเองเป็นผู้หนึ่งที่พยายามติดตามความคิดของท่าน เรายังไม่ได้พูดกันแม้กระทั่งเรื่องค่าจ้างขั้นต่ำ ซึ่งอาจเป็นครวหน่า

นอกจากเรื่องคุณธรรมที่เราพูดไปแล้ว มีมุมมองอื่นไหมครับ

ดร.ไตรรงค์ : ผมอยากให้ศพอาจารย์ป่วย เป็นอาจารย์ใหญ่ คือใช้ศพมาสอนคน สอนตัวผมด้วย สอนคนอื่นด้วย เพราะชัดเจนมาก ผมไปเยี่ยมอาจารย์ป่วยที่ลอนดอน อยู่ห้องเก่า ๆ บ้านเก่า ๆ ดูทีวีขาวดำ ผมขออนุญาตพลเอกเปรม บอกฝากเตือนอาจารย์ให้กลับมาอยู่เมืองไทยเกิดคนจะได้อบอุ่น อาจารย์ก็พูดไม่ได้แล้ว ท่านเขียนมือซ้ายอย่างเดียว ท่านบอกมาได้ตลอดชีวิตไม่เคยแสวงหาและสะสมความมั่งคั่ง เป็นกรรมการรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ เวลาได้โบนัสไม่เคยรับ เามาแจกเสมียนหมด แจกการโรงหมด ตัวเองไม่เอา ไม่สะสม

จอมพลสฤษดิ์ฯ ต้องการสร้างบ้านให้เป็นตึก เพราะท่านอยู่บ้านไม้ชั้นเดียว เพื่อว่าจะได้คุมดอกเตอร์ป่วยได้ ท่านบอกไม่เอา อยู่บ้านไม้สบายดี ให้อะไรไม่เอา ไม่สะสม แต่เวลาพอท่านตายไปทุกคนก็พูดถึงท่าน ทุกคนคิดถึงท่าน คนที่รวยกว่าอาจารย์ป่วยเยอะเยาะ อาจได้มาด้วยการโกงกิน ชูตริต เวลามันตายไป มีคนพูดถึงก็คน มนุษย์เราก็มีแค่นี้ ถ้าพูดจริง ๆ ชาติหน้าเกิดเป็นช้างไม่ดีกว่าหรือ เกิดเป็นวัว เป็นควาย ดีกว่า เพราะเวลาตายช้างยังมีงาคู่หลายแสน วัวมีเขาเอาไว้แขวนเสื้อได้ มนุษย์มีแต่จะระหว่างที่มีชีวิตอยู่ได้ทำอะไรไว้บ้าง เพราะฉะนั้น ให้ใช้ศพอาจารย์ป่วย เป็นบทเรียนบทสุดท้าย คนเวลาเกิด เลือกเกิดไม่ได้ อาจารย์ป่วยแก่เลือกเกิดไม่ได้ ผมก็เลือกไม่ได้ แต่ทุกคนเลือกตายได้ว่าจะให้ตายให้คนถ่มน้ำลายใส่ หรือให้คนยกมือไหว้คร่ำครวญ

ดร.จีระ : ผมคิดว่า ประวัตติผลงานอาจารย์ป่วย เป็นตัวอย่างที่ดี ที่นักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งหลาย ถือเป็นตัวอย่างที่ดี คือผมคิดว่า นักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เรา จะพัฒนาให้เค้ามีความรู้ดี มีสุขภาพดีอย่างเดียวไม่พอ จำเป็นต้องพัฒนาทางด้านคุณธรรมด้วย ผมยังจำได้ว่า อาจารย์ป่วยเขียนกลอนไว้อันหนึ่ง คนที่มีความรู้ จะต้องไม่ขื่นไม่หลงเหมือนกับน้ำ จะต้องไม่เปลี่ยนทิศเปลี่ยนทางไปตามกระแสหรือตามอำนาจอะไรทำนองนั้น ไม่เอาวิซามาใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัว อันนี้ผมคิดว่าผมจำกลอนท่านไม่ได้ แต่เป็นกลอนที่ไพเราะมาก ผมว่าอันนั้นคือหลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ประเทศที่พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ดีทางด้านความรู้ ทางด้านสุขภาพ ก็ไม่จำเป็นว่าจะต้องเหนือกว่าประเทศที่มีคุณธรรมสูง แต่ว่ามีความรู้ มีสุขภาพอะไรต่าง ๆ แคร่ระดับพอใช้ได้

ดร.ไตรรงค์ : ผมขอניתหนึ่งพูดในสิ่งที่ผมไม่เคยพูดเลย อาจารย์ป่วย ให้เงินผม ๑ หมื่นบาท แล้วให้ผมไปจ้างเด็ก ลีว ล้อ อะไรต่าง ๆ แล้วให้ไปที่หอสมุดแห่งชาติ ให้ไปค้นหนังสือพิมพ์ตั้งแต่ท่านเริ่มมีชื่อเสียง แล้วดูสิว่า ความคิดของท่านเคยเปลี่ยนแปลงไหมในทางการเมือง เพื่อพิสูจน์ว่า

consistency ความคงเส้นคงวาของท่าน อย่างที่อาจารย์นิมิตร พูด ขึ้น ๆ ลง ๆ เดี่ยวชอบ
เผด็จการ เดี่ยวชอบประชาธิปไตย ตรงไหนมีประโยชน์ ไปตรงนั้น ไม่ใช่ ดร.ป๋วย ดร.ป๋วย
ยึดมั่นในประชาธิปไตย ต้องการให้ประเทศนี้เป็นประชาธิปไตย มาตั้งแต่ปี ๒๕๐๓ ตั้งแต่
ก่อนหน้านั้น หนังสือที่ผมถืออยู่นี้ เขียนชัดเจนต้องการประชาธิปไตยตั้งแต่ปี ๒๕๐๓ แล้ว
ไม่เคยเปลี่ยนให้สัมภาษณ์ ไม่เคยเปลี่ยนแปลง ไม่ว่า ใครจะขึ้นจะลง ใครจะเสนอให้ ไม่
เคยเปลี่ยน แต่ความคิดของอาจารย์ป๋วย จนตาย ไม่เคยเปลี่ยนแปลง คือ ต้องการประชาธิปไตย
ต้องการเสรีภาพ ต้องการให้บ้านเมืองอยู่กัน มีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตทุกวงการ
ท่านเสียเงินไปหมื่น แต่หมื่นนั้น มีค่ามากสำหรับผม ไม่ใช่สำหรับท่าน consistency ความ
คงเส้นคงวา คือ ความเป็นมนุษย์ ท่านสอนผม

คัดจากเทปการสนทนาระหว่าง ดร.ไตรรงค์ สุวรรณคีรี และ ดร.จีระ หงส์ลดารมภ์ รายการสู่ศตวรรษใหม่ ครั้งที่ ๗๓ ตอน "ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ :
บนเส้นทางสร้างทรัพยากรมนุษย์" ณ พิพิธภัณฑ์ห้องสมุด ชั้นล่างพระตำหนักบางขุนพรหม ธนาคารแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๘ กันยายน
๒๕๕๒ เวลา ๑๐.๓๐-๑๒.๐๐ น.

นี่แหละอาจารย์ป่วย...ใช่เลย

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ผมกำลังเล็งว่าจะเรียนต่อคณะไหนดี หลังจากจบปี ๑ จากคณะศิลปศาสตร์แล้ว พอได้ข่าวว่า ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์ ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย จะมาดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ แทน ดร.สมทบ สุวรรณสุทธิ ซึ่งกำลังจะเกษียณอายุ ผมเชื่อกว่าจนแน่ใจว่า ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์ มาแน่ ผมตัดสินใจรอกไปสมัครเข้าเรียนคณะเศรษฐศาสตร์เลย

มีคนถามผมเสมอว่า ทำไมถึงเลือกเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์ ทั้ง ๆ ที่บุคลิกน่าจะไปทางนิเทศศาสตร์ หรืออักษรศาสตร์ หรือไม่ก็รัฐศาสตร์มากกว่า

ผมก็ตอบทุกครั้งว่า **ผมเลือกเรียนเศรษฐศาสตร์ เพราะอยากเป็นลูกศิษย์ ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์** ผมได้รับความไว้วางใจจากเพื่อนร่วมรุ่น ให้เป็นประธานนักศึกษา ร่วมกับเพื่อนอีก ๔ คน (ยงยุทธ ยงพันธ์กุล เปรมฤดี (ศรีตชาติ) จาติกวณิช จรุง สุวรรณพงษ์ ศุภกิจ นิมมานนรเทพ)

วันหนึ่งพวกผมเสนอโครงการจัดหารายได้เพื่อซื้อหนังสือให้ห้องสมุดป่วย อึ้งภากรณ์ ของคณะเศรษฐศาสตร์ โดยจัดฉายภาพยนตร์ และแสดงดนตรีในหอประชุมใหญ่ จำได้ว่าภาพยนตร์เรื่อง "HOW TO MURDER YOUR WIFE" นำแสดงโดย แจ็ค นิโคลสัน ส่วนดนตรีวงสโมสรนักศึกษาธรรมศาสตร์

ปรากฏว่าคนคูเต๋มีโรง มีรายรับประมาณ ๕ หมื่นบาทเศษ ผมและคณะผู้จัดก็เอาค่าใช้จ่ายมาเคลียร์กัน ก็มีค่าพิมพ์บัตร ค่าเขียนโปสเตอร์ ค่าสูจิบัตร ค่าเครื่องดื่ม ค่าเบี้ยเลี้ยงการฝึกซ้อมดนตรี ฯลฯ รวมประมาณ ๒ หมื่นบาท ก็ทำบัญชีรายรับรายจ่าย จัดหมายปะหน้าเรียบร้อย เงินสด ๓ หมื่นบาทเศษ ไล่พานเข้าไปมอบ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ คนบดี ด้วยความเบิกบานสำราญใจเป็นที่สุดที่งานสำเร็จด้วยดี

ดร.ป๋วย แกะซองจดหมายออกอ่านแล้วถามว่า “หักค่าอะไรตั้ง ๒ หมื่นบาท” ผมก็บอกว่า “หักค่าใช้จ่ายตามบัญชีที่แนบนั้นแหละครับ บางรายการก็มีใบเสร็จบางรายการก็ไม่มี แต่เป็นค่าใช้จ่ายจริงทั้งนั้นครับ”

“หักไม่ได้หรอก” ดร.ป๋วย บอก “ตอนคุณทำโครงการมาขออนุญาต บอกแต่เพียงว่าจะหารายได้ซื้อหนังสือให้ห้องสมุด คุณไม่ได้บอกว่าจะมีรายจ่ายอะไรนี่”

พวกผม ๔-๕ คนก็คอตกหมด ผมทำใจดีสู้เสือถามว่า “แล้วอาจารย์จะให้พวกผมทำอะไรเล่าครับ เงินตั้ง ๒ หมื่นบาท แล้วพวกผมก็ใช้ไปแล้วจริง ๆ”

“ผมก็ไม่ได้บอกว่าไม่จริง แต่มันผิดระเบียบ เรายังงี้ก็แล้วกันคราวนี้ผมออกให้พวกคุณก่อน” ดร.ป๋วย พุดพลาง คิ้วกึ่งเงินสด ๆ ๒ หมื่นบาท จากกระเป๋าใส่ลงไปในซองที่นำมาเสนอ “แล้วทีหลังจะทำโปรเจ็คอะไร ต้องเสนอมาทั้งรายรับและรายจ่าย จำไว้” ท่านลำทับ

พวกผมรีบยกมือไหว้ แล้วลนลานออกมาจากห้องท่านเหมือนตายแล้วเกิดใหม่

อาจารย์สอนดี สอนตรง สอนแรง และ สอนแพงมาก

มีคนเล่าว่า ตอนท่านเป็นคนบดีได้ครบเดือน เงินเดือนก็จะออก ต้นสังกัดคือธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งท่านยังเป็นผู้ว่าการอยู่ถามว่า จะรับเงินเดือนอย่างไร เพราะเป็นข้าราชการ ทำงาน ๒ แห่งพร้อมกัน ตามกฎ ก.พ. บอกว่าต้องรับเงินเดือนที่หนึ่งเต็ม อีกที่หนึ่งครึ่ง

(สมัยนั้นเงินเดือน ผู้ว่า ธปท. ๕ หมื่นบาท เงินเดือนคณบดี ๘ พันบาท)

ดร.ป๋วย ตอบว่า ผมขอรับเงินเดือนคณบดีเต็ม รับ ธปท. ครึ่ง เหตุผลคือ “ผมทำงานให้คณะเศรษฐศาสตร์มากกว่า งานแบงก์ชาติอยู่ตัวแล้ว ผมไม่ค่อยได้ไปทำเต็มที่”

สรุปแล้ว แทนที่จะรับเงินเดือน ๕๐,๐๐๐ บาท ๔,๐๐๐ กลายเป็นรับ ๘,๐๐๐ บาท ๒๕,๐๐๐

นี่แหละ อาจารย์ป๋วยของผม

รูปประกอบบทความนี้ ถ่ายตอนไปเยือนท่านที่ลอนดอน เมื่อปี ๒๕๓๑

ผมไม่รู้จักบ้านท่านหรอก ไปถามที่สถานทูตไทยประจำกรุงลอนดอน ท่านเอกอัครราชทูตไทยบอกว่า ตอนแรกก็ไม่รู้จัก ดร.ป๋วย แต่เข้าวันหนึ่ง เห็นคนแก่คนหนึ่งมาขึ้นเข้าคิวยาวเหยียด ทนไหวตัวสั้นง ๆ รอรับเงินบำนาญอยู่หน้าตึก พอรู้ว่า เป็น ดร.ป๋วย ก็ให้คนไปเชิญให้เข้ามานั่งข้างใน ท่านไม่ยอมเข้ามา ขอเข้าคิวตามลำดับไม่เอายกเอาเปรียบใคร

ก็นี่แหละอาจารย์ป๋วยละ

ยังเคยมีคนเล่าให้ผมฟังอีกว่า เมื่อคราวที่ ดร.ป๋วย ลี้ภัยการเมือง สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ลาออกจากผู้ว่าธนาคารแห่งประเทศไทย ไปอยู่ประเทศอังกฤษ สถานทูตไทย ณ กรุงลอนดอน ก็ตั้งให้ท่านเป็นที่ปรึกษา ดีกว่าอยู่เปล่า ๆ ว่างั้น

ต่อมาก็มีเงินเดือนตกเบิกพร้อมค่าเช่าบ้าน ดร.ป๋วย ก็แยกเอาเงินเดือนออกมา ส่วนค่าเช่าบ้าน ส่งคืนหลวงหมด พร้อมหมายเหตุว่า

“ผมไม่ได้จ่ายค่าเช่าบ้าน ผมนอนบ้านเมียผม”

นี่แหละอาจารย์ป๋วย.... ไซ่เลย

ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์

ศิษย์เก่าคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จบปี พ.ศ. ๒๕๑๐
อดีต ส.ส. กทม. และอดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข

อาจารย์ป่วยกับความเจ็บในต่างแดน

กันยายน ๑๙๙๙

กราบเรียน ท่านอาจารย์ป่วยที่เคราฟ

บรรณธิการ สารคดี ขอให้ผมเขียนบันทึกความทรงจำที่มีต่ออาจารย์ แต่ผมเขียนไม่ได้

ผมทราบว่าอาจารย์โหลี่ให้แก่ผมและเพื่อน ๆ มานานแล้วสำหรับการกระทำใด ๆ ที่พวกเราได้ล่วงเกินอาจารย์ท่ามกลางความขัดแย้งทางความคิดเมื่อ ๒๐ กว่าปีก่อน

แต่ผมขอฝากข้อเขียนที่ตีพิมพ์พร้อมจดหมายนี้มาเป็นการขออโหสิกรรมอีกครั้ง

ขอฝาก สารคดี ส่งจดหมายนี้ถึงอาจารย์ด้วยครับ

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

ธงชัย วินิจจะกุล

คงไม่จำเป็นต้องเริ่มด้วยบทสรรเสริญอาจารย์ป่วยอย่างที่ได้อ่านกันมากมายในหน้าหนังสือพิมพ์ คำสรรเสริญจากบางท่านทำให้อดคิดไม่ได้ว่า เรานัดสรรเสริญสามัญชนคนดี ๆ ต่อเมื่อเขาจากไปแล้วเท่านั้น

ข้อเสนอให้จัดสร้างอนุสาวรีย์อาจารย์ป่วยบอกถึงความ “เวอร์” ที่เรามากทำให้มนุษย์กลายเป็นเทวรูปเทวดาสำหรับบูชากราบไหว้จนแทบจะตะตะต้องไม่ได้ เมืองพุทธอย่างเรากลับยึดติดกับเทวดากันเคลื่อนเมืองจนไม่รู้ว่าจะเกิดวิกฤตขนาดไหนหากปราศจากเทวดาเหล่านั้น

อาจารย์ป่วยคงไม่ปรารถนาจะถูกนับเป็นหนึ่งในบรรดาเทวรูปเทวดาที่ทำให้ผู้คนงมงายกันหนักเข้าไปอีก

คำสรรเสริญอาจารย์ป่วยล้วนสอดคล้องกันถึงความซื่อสัตย์สุจริตและกล้าหาญของท่านในฐานะข้าราชการ ปัญญาความสามารถในฐานะนักเศรษฐศาสตร์ และอุดมคติที่มุ่งช่วยเหลือคนยากจนเสียเปรียบในสังคมไทย ในฐานะมนุษย์เดินดินคนหนึ่ง

เกียรติประวัติทั้งหมดนี้ประมวลจากตลอดชีวิตการทำงานของท่านจนถึงปี ๒๕๑๙ เมื่อสังคมไทยขับไล่ไสส่งท่านออกไปเมื่ออายุ ๖๐ ปี

พิมพ์ครั้งแรกใน สารคดี (ตุลาคม ๒๕๔๒)

แล้ว ๒๐ ปีสุดท้ายในความเจ็บของท่านล่ะ?

เคยลองคิดใหม่ว่า ความเจ็บของอาจารย์ป่วยบอกอะไรแก่เราบ้าง?

อาจารย์ป่วยประสงค์จะบอกเราอย่างไรหรือไม่มีอาจทราบได้ แต่ความเจ็บของท่านเป็นอรรถที่ชวนให้เราได้คิดมากมายเกี่ยวกับชีวิตและสังคมไทย

ใครก็ตามที่มีชีวิตอยู่กับการคิด พูด เขียน แต่จับปล้นกลับไม่สามารถพูดหรือเขียนได้อีก ชีวิตในความเจ็บคงจะเจ็บปวดน่าอึดอัดจนยากจะบรรยายได้

ยิ่งสติปัญญาของท่านยังรับรู้ความเป็นไปในเมืองไทยรวมทั้งเหตุการณ์พฤษภา ๓๕ และวิกฤตเศรษฐกิจล่าสุด แต่กลับไม่สามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนหรือแสดงความคิดเห็นใด ๆ ได้

แม้อาจารย์ป่วยจะปรับตัวได้ เราน่าจะลองพินิจถึงสภาวะเช่นนั้นดูบ้าง

นอกจากชวนให้เรานึกถึงเวชในชะตากรรมของปัจเจกบุคคลแล้ว ความเจ็บของอาจารย์ป่วยอาจมีความหมายมากกว่านั้น

ในขณะที่สังคมไทยถูกปิดปาก เสียงของท่านดัง เป็นความหวังอยู่ไกลโพ้น ท่านต่อสู้กับการปิดมดเท็จของรัฐไทยต่ออาชญากรรมที่ผู้ทรงอำนาจในสังคมไทยและกลไกรัฐร่วมกันก่อขึ้น ท่านต่อสู้กับการปกปิดไม่รับผิดชอบที่ยังคงสืบเนื่องมาจนถึงวันนี้ ท่านทำงานหนักจนล้มปล้นกลับกลายเป็นความเจ็บสนิท

ความเจ็บของท่านฟ้องถึงความทารุณโหดร้ายและด้านที่อัปลักษณ์ของสังคมไทย ในขณะที่คนที่พูดและเขียนได้กลับยังยกย่องสรรเสริญอาชญากรรมอยู่ทุกวี่วัน

ความเจ็บคือความสัตย์ ในขณะที่เสียงแข็งแซ่คือการหลอกตัวเองอย่างน่าอนาถ

เรื่องที่ยังไม่ได้พูดและพูดไม่ได้คือความจริง ส่วนประวัติศาสตร์ที่เขียนอ่านกันอยู่ทุกวี่วันกลับเต็มไปด้วยการประจบประแจงและหลอกลวงกันเอง

ความเจ็บคือยาขม ส่วนเรื่องราวที่บอกเล่ายากันแข็งแซ่ทุกวี่วันคือยาแก้ลมประสาท

เมื่อสังคมไทยอำปากได้ ก็กลับโอดออดหังการอยากจะเป็นเสือเศรษฐกิจ เราพากันระเริงหลงใหลกับความฝันสวยหรูที่จะบันดาลให้ไทยเป็นเมืองคนรวย เป็นใหญ่ทางเศรษฐกิจ ความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิมถูกล่อลวงด้วยคำหวานของคาสตาพยากรณ์มากมายหน้าหลายตา รวมทั้งชีวิตนักมายากลทางการเงิน

เสือตัวนี้เติบโตด้วยมายากล ขยี้กินทรัพยากรและทุกอย่างที่แปรเป็นสินค้าได้ รวมทั้งชีวิตของคนด้อยโอกาส

แต่แล้วเสือเศรษฐกิจกลับเป็นแค่ความเพ้อเจ้อ พูดกันไปมาบนฐานความเท็จและการหลอกลวงกันและกัน รวมทั้งหลอกลวงตัวเองด้วย

เรามีโอกาสที่จะพูด แต่เราไม่ได้เรียนรู้ที่จะพูดความจริง

อาจารย์ป่วยไม่มีโอกาสพูด แต่ความเจ็บของท่านกลับเต็มไปด้วยความซื่อสัตย์และเคารพตัวเองที่เราสามารถดูชมได้ยินได้ฟังเมื่อไรก็ได้

น่าเสียดายที่เราไม่เคยคิดจะฟังความเจ็บของอาจารย์ป่วย

ยี่สิบปีหลังของชีวิตในความเจ็บ อาจารย์ป่วยเลือกที่จะใช้ชีวิตอยู่ต่างแดน ทั้ง ๆ ที่คงไม่ต้องสงสัยอีกต่อไปแล้วว่า ท่านรักแผ่นดินเกิดของท่านมากขนาดไหน

ท่านไม่ต้องพูด ไม่ต้องเขียน แต่ความเจ็บในต่างแดนเปรียบเสมือนคำถามต่อสังคมไทยที่ไม่กล้าเผชิญหน้ากับความลึกลับจริงที่อัปลักษณ์ ไม่กล้าชำระสะสางอดีตที่คร่าชีวิตคนนับร้อยและทำร้ายท่านอย่างเจ็บปวด สังคมไทยกลับไม่นำพา ปล่อยให้อาชญากรผู้ใช้อำนาจบาตรใหญ่ลอยนวลและเป็นใหญ่เป็นโตขึ้นอีก

ความเจ็บในต่างแดนคือคำถามต่อวัฒนธรรมทางการเมืองที่เคยตัว ปล่อยให้ปละละเลย ไม่กล้ารับผิดชอบกับปัญหาใหญ่น้อยทั้งหลายตั้งแต่ความบกพร่องจนถึงการโกงบ้านกินเมืองและอาชญากรรมของรัฐ

ความเจ็บในต่างแดนคือคำถามต่อสังคมไทยที่กล้าตัวเข้าไปในความหลงระเหิงครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์ ด้วยเศรษฐกิจศาสตร์และเศรษฐกิจแบบ “หลอกตัวเอง”

ความเจ็บยืนตระหง่านในต่างแดน เพื่อเป็นกระจกเงาบานใหญ่ให้สังคมไทยส่องดูตนเอง และคอยเตือนสติสังคมไทยให้อยู่กับอุดมคติและเคารพความลึกลับ

ความเจ็บของอาจารย์ป่วยชวนให้นึกถึงเวชในชะตากรรมของสังคมไทยที่ไม่รู้จักดูกระจกเงาและไม่รู้จักฟังความเจ็บ

อาจารย์ป่วยไม่พูดและไม่เขียนตลอด ๒๐ ปีหลังของชีวิตท่าน แต่ “สันติประชาธรรม” ยังคงก้องอยู่ทุกวัน

น่าเสียดายที่เราไม่ได้ยินเองต่างหาก

อย่าสร้างอนุสาวรีย์ให้อาจารย์ป่วยเลย

ความคิดตื่น ๆ เช่นนั้นมาจากความเคยชินกับสิ่งปลูกสร้างโอ้อวดระการตาอีกที่ก่อกริกโครม ไม่รู้จักหัดฟังความเจ็บ

อย่าทำให้อาจารย์ป่วยกลายเป็นเทวรูปศักดิ์สิทธิ์ เมืองไทยไม่ขาดแคลนผู้ใหญ่ที่มีไว้สำหรับเซ่นไหว้บูชา และยังมีรอคิวอยู่อีกหลายคน

แต่สามัญชนคนธรรมดาที่ยึดมั่นและต่อสู้เพื่ออุดมคติของสามัญชนกลับหายากกว่า สามัญชนที่งามส่งอย่างอาจารย์ป่วย สมควรได้รับสิ่งที่พิเศษกว่าอนุสาวรีย์ดาด ๆ ที่อกเป็นดอกเห็ดในระยะหลัง

ถ้าหากอยากให้เห็นรำลึกถึงท่าน คงไม่มีอะไรดีไปกว่าให้อ่าน “ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” ของท่าน นี่คือนิพนธ์ของสามัญชนเดินดินที่ไม่ต้องปรุงแต่งด้วยถ้อยคำวิจิตรหรือทฤษฎีใด ๆ

หากมีอนุสรณ์ชนิดใดที่ชวนให้คนรุ่นหลังได้อ่านข้อเขียนชิ้นนี้ ก็คงดีกว่ารูปเคารพใด ๆ ทั้งสิ้น

ถ้าหากอยากตอบแทนคุณความดีของอาจารย์ป่วย คงไม่มีอะไรดีไปกว่าถามตัวเองและตอบตัวเองว่า จะมีส่วนร่วมสร้างความหวังและอุดมคติของคนเดินดินได้อย่างไร

แต่ก้าวแรกของการรำลึกถึงท่านและตอบแทนคุณความดีของท่าน คงไม่มีอะไรดีไปกว่าชำระสะสางเหตุการณ์ที่ทำร้ายทั้งร่างกายและจิตใจของท่าน อนุสรณ์ใด ๆ อย่างเก่งก็เป็นแค่อัฐิพูนของความอหิหลักอึเหลือคลุมเครือทางประวัติศาสตร์ ถึงแม้ในระยะหลังจะมีผู้ให้ความเคารพยกย่องท่านอย่างสูง การชำระสะสางอาชญากรรมของรัฐเมื่อ ๖ ตุลา ๑๙ คือการแสดงความเคารพต่อท่านที่มีความหมายที่สุด

อาจารย์ป่วยมีไข้สูงยิ่งใหญ่มาก แต่ท่านเป็นสามัญชนเดินดินอันทรงเกียรติและงามสง่าด้วยอุดมคติ คน
เช่นนี้มาเกิดในเมืองไทยน้อยกว่าราชันย์หรือขุนพลผู้ทรงอำนาจ
นับจากนี้ไป เราคงต้องทนอยู่กับเสียงโหวกเหวกหวนทุกวี่วัน ไม่มีความเจ็บในต่างแดนให้เรา
ได้ยินได้ฟังอีกแล้ว

ธงชัย วินิจจะกุล

หมายเหตุ : ขอขอบพระคุณอาจารย์ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ที่ชวนให้ผู้เขียนคิดถึงชีวิตช่วงสุดท้ายในความเจ็บของท่านอาจารย์ป่วย การตีความหมายทั้งหมดเป็นของผู้เขียนเอง

เกี่ยวกับผู้เขียน : รศ.ดร.ธงชัย วินิจจะกุล

รองนายกองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี ๒๕๑๙ ปัจจุบันสอนหนังสืออยู่ที่มหาวิทยาลัยวิสคอนซินแมดิสัน ประเทศสหรัฐอเมริกา

1960

1960

อาลัยรัก อาจารย์ป่วย อังภาภรณ์

นอกจากการจากไปของคุณพ่อ คุณแม่ของผมที่ทำให้ผมต้องร้องไห้จนน้ำตาเป็นสายเลือด ก็มีอาจารย์ป่วยอีกท่านหนึ่งที่ทำให้ต้องสะอื้นให้อยู่หลายครั้ง ทุกครั้งที่นึกถึงท่านแล้วมักจะน้ำตาไหลคลอเบาโดยไม่รู้ตัวเสมอ ด้วยความเสียใจและความโกรธ เสียใจที่ท่านต้องจากไปโดยไม่มีวันกลับ เสียใจที่สังคมต้องสูญเสียคนดีที่หายากในแผ่นดินไปอีกท่านหนึ่ง เสียใจที่ไม่ได้มีโอกาสได้ตอบแทนคุณงามความดีของท่าน เสียใจที่ท่านไม่มีโอกาสได้ชื่นใจและมีความสุขในบั้นปลายชีวิตของท่านในแผ่นดินเกิด

และที่ต้องโกรธก็คือกระทรวงการต่างประเทศไทยที่ไม่นำแนวคิดของท่านมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารการเงินการคลังของประเทศอย่างเคร่งครัด จนเศรษฐกิจของประเทศไทยพังยับเยินอย่างที่เราเห็น โกรธข้าราชการที่ไม่รักษา “พรหมจรรย์แห่งจริยธรรม” ของความเป็นข้าราชการที่ดีที่ซื่อสัตย์อย่างท่านจนกลายเป็นข้าราชการที่ไร้คุณธรรม จนเปิดโอกาสให้นักการเมืองชั่วได้มีโอกาสกินบ้านกินเมือง สร้างความเดือดร้อนให้กับคนไทยดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน โกรธตัวเองที่ไม่สามารถเป็นครูที่สมณะสันโดษ และเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ค่านิยมที่ดีให้กับลูกศิษย์ จนทำให้ศิษย์หลายคนเกิดปัญหาวิกฤติทางค่านิยมกลายเป็นคนฟุ้งเพื่อเอาวัตถุนั้น ต้องมีอาชีพเสริมด้วยการขายบริการทางเพศ โกรธตัวเองที่ขาดความกล้าความเด็ดเดี่ยวที่จะทำความดียึดมั่นในคุณธรรม กล้าหักท้วงผู้ทำผิดที่มีอำนาจเหมือนท่าน ทั้ง ๆ ที่เคยใกล้ชิดท่าน (เคยทำงานโครงการบัณฑิตอาสาสมัครของท่าน และเคยอยู่กับท่านสมัยที่ท่านหลบพิษการเมืองไทย หลัง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๔ ไปพบนักเรียนไทยในต่างประเทศขณะที่ผมเป็นประธานสมาคมนักเรียนไทยในรัฐออสเตรเลียตะวันตก) ท่านยึดมั่นในหลักการ ท่านกล้าที่จะวิจารณ์และคัดค้านการกระทำที่ไม่ถูกต้อง แม้นผู้นั้นจะมีอำนาจล้นฟ้า ดังจดหมายของท่านที่ใช้นามว่า “นายเข้ม เย็นยิ่ง” เขียนติดใจผู้มีอำนาจสมัยนั้น “นายทำนุ เกียรติก้อง” (จอมพลถนอม กิตติขจร) ก่อนเหตุการณ์นองเลือด ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ น่าเสียดายที่ท่านไม่มีโอกาสเขียนจดหมายเตือนผู้นำนายคนนี้ (เพราะเจ็บป่วยจากเหตุการณ์ครั้งนั้น) ที่ทำให้การเงินการคลังของประเทศชาติเดี้ยงจนเกือบจะต้องยกเมืองให้กับต่างชาติ

อย่างไรก็ตามการจากไปของท่านอาจารย์ป่วยก็คงจะทำให้สังคมตื่นตัว และได้รำลึกถึงคุณงามความดีมากขึ้น ดังประสบการณ์ของผมเมื่อไปบรรยายเรื่อง “แนวคิดจริยธรรมทางธุรกิจ” งานปัจฉิมนิเทศบัณฑิตมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย เมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๔๒ และได้พบ ศ.ดร.ปกรณ์ อุดุลพันธ์ อธิการบดีท่านได้เล่าให้ฟังถึงประสบการณ์ของท่านที่ได้พบนักการทูตชาติตะวันตกท่านหนึ่งในการประชุมนานาชาติ นักการทูตท่านนี้ได้พูดกับอาจารย์ป่วยว่า “Dr. Puey you were born in the wrong country, if you had been born in the civilize country, you would have been the Prime Minister” ผมได้ฟังแล้วปลื้มปีติยิ่งนัก ทุกคนที่ได้มีโอกาสพบอาจารย์ป่วย จะต้องมีเรื่องเล่าชื่นชมเกี่ยวกับท่าน แม้นักการภารโรงที่เคยทำงานกับท่านยังเล่าให้ฟังว่า “ครั้งหนึ่งขับรถพาอาจารย์ป่วยไปประชุมทางภาคใต้ แล้วไปซื้อแอปเปิ้ล แม่ค้าแถวชายแดนภาคใต้รู้ว่ามากับคณะอาจารย์ป่วย ถึงกับยกให้กินฟรีโดยไม่ต้องเสียเงิน เพราะแม่ค้าบอกว่าได้ยิน

กิตติศัพท์คุณงามความดีของท่านก็เลยอยากจะทำแทน” เห็นมั๊ยครับคนที่มีคุณงามความดี แม้นไม่มีอำนาจ แต่ชื่อเสียงก็คุ้มครองคนที่เป็นลูกน้อง พลอยได้รับผลประโยชน์และอันสิริไปด้วย

ยามที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เคยเล่าให้ผมฟังว่า ได้รับรางวัลจากอาจารย์ป่วย ๕๐๐ บาท ฐานที่ไม่ยอมให้ท่านนำรถของท่านเข้ามหาวิทยาลัยหลังเวลาราชการ โดยอ้างว่าเป็นคำสั่งของท่านอธิการบดี ทั้ง ๆ ที่ขณะนั้นอาจารย์ป่วยท่านเป็นอธิการบดี และยามคนนั้นจำท่านไม่ได้ จึงทำให้ท่านต้องจอดรถไว้นอกมหาวิทยาลัยแล้วเดินเข้ามหาวิทยาลัยเพื่อไปที่ห้องทำงานของท่านที่ตึกโดม

และถ้าหากผมจำไม่ผิดอาจารย์ป่วยเป็นผู้นำระบบอาจารย์ที่ปรึกษามาใช้กับนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ครั้งแรก และกำหนดให้อาจารย์แต่ละท่านมีเวลาพบนักศึกษา Office Hour เป็นครั้งแรก จำได้ว่าอาจารย์ป่วยเข้มงวดกับ Office Hour ของอาจารย์มาก ช่วงเวลาดังกล่าวท่านอาจจะโทรศัพท์มาสอบถามและถ้าหากไม่พบ ท่านจะเรียกมาสอบถามและตำหนิเป็นส่วนตัว นับเป็นวิธีการที่ทำให้อาจารย์และนักศึกษาได้ใกล้ชิดและเรียนรู้ตลอดเวลา

จำได้เมื่อสมัยที่ผมเรียนหนังสืออยู่ต่างประเทศ และมีปัญหาในเรื่องการเรียนอย่างมาก และเขียนจดหมายเรียนให้ท่านทราบโดยไม่คิดว่าท่านจะตอบจดหมาย แต่ท่านได้สละเวลาอันมีค่าของท่านเขียนจดหมายด้วยลายมือของท่านบนกระดาษเขียนจดหมาย Aerogramme ผมมีความประทับใจมากและซาบซึ้งในความเมตตาของท่านที่มีต่ออาจารย์ผู้น้อย เมื่อท่านหลบภัยการเมืองเดินทางไปประเทศ Australia ผมได้มีโอกาสไปรับท่านที่สนามบินเมืองเพิร์ธ ท่านลงจากเครื่องบินสวมแจ็กเก็ตและหมวกแก๊ป (ดังรูปที่พวกเรามักจะเห็นบนปกหนังสือที่พิมพ์มอบแก่ผู้ร่วมอัลบั้มของท่าน) เดินท่อม ๆ ประปนกับผู้โดยสารอื่นอย่างเรียบง่าย ไม่มีวีรกรรมวุ่นวายต้อนรับ นอกจากนักเรียนไทยที่รักและศรัทธาท่าน ๔-๕ คน ผมรู้สึกดีใจที่พบท่านแต่ก็เศร้าใจที่ท่านผอมและซูบไปมาก นี่แหละคนดีที่สังคมไทยไม่ต้องการ

ผมเคยได้ฟังผู้บริหารระดับสูงขององค์การรัฐวิสาหกิจพูดถึงท่านแล้วรู้สึกทึ่งใจยิ่งนัก นักบริหารท่านนี้บอกว่า เพราะอาจารย์ประพฤติปฏิบัติมีคุณธรรม อย่างนี้จึงไม่มีแผ่นดินจะอยู่ ทำให้คนไทยไม่กล้าที่จะทำตามอย่างท่าน และคนที่ทำตรงข้ามกับท่านมักจะได้ดิบได้ดีเป็นใหญ่เป็นโตเสวยสุขในแผ่นดินนี้ ผมคิดว่าความคิดเช่นนี้คงต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน มิฉะนั้นเราคงจะต้องพบความหายนะของแผ่นดินอย่างแน่นอน เพราะมันจะเข้าทำนองว่า “สังคมเลว เพราะคนดีท้อแท้” แต่ผมก็ชื่นใจที่คืนหนึ่งมีเด็กผู้หญิงคนหนึ่งเขียนคำคมส่งมาออกรายการทีวีช่อง ๓ ว่า “ทำดีแล้วคนซัง ดีกว่าดังเพราะทำชั่ว” ทำให้รู้สึกสังคมไทยยังพอมีความหวังอยู่บ้าง

อาจารย์ป่วยได้วางระบบการเงินและการคลังของประเทศจนเป็นผลให้เศรษฐกิจไทยเจริญอย่างต่อเนื่องในภายหลัง ถึงแม้ประเทศไทยจะพบภาวะวิกฤติเศรษฐกิจในยุคพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แต่การยึดมั่นต่อจริยธรรมทางการเงินและการคลังของรัฐมนตรีการคลังยุคนั้น คุณสมหมาย ชุนตระกูล จึงทำให้รอดพ้นจากภัยเศรษฐกิจในครั้งนั้น และเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องจนอัตราการขยายตัวรายได้ของคนไทยสูงขึ้น เฉลี่ยถึงร้อยละ ๘.๒ และร้อยละ ๘.๗ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ แม้ว่า จะมีความผันผวนในตลาดการเงินของโลกตลอดเวลา เศรษฐกิจในยุค พ.ศ. ๒๕๓๘ มีมูลค่าวัดได้ ๑๓๐ พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ใหญ่กว่าประเทศอินโดนีเซียเล็กน้อย แต่ใหญ่กว่ามาเลเซียกับสิงคโปร์ถึง ๒ เท่า ประเทศไทยจึงน่าจะเป็นประเทศที่มั่งคั่งในไม่ช้า

แต่การบริหารประเทศที่ขาดจริยธรรมและคุณธรรม มีการคอร์รัปชันอย่างหนัก การโกงภาษี การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การรับสินบนจากนักธุรกิจ นักการธนาคาร ธนาคารแห่งประเทศไทยแทนที่จะดำรงบทบาทด้านจริยธรรมดังยุคท่านอาจารย์ป่วย เป็นผู้ว่าเบงกอลชาติด้วยการกำกับตรวจสอบดูแลธนาคารพาณิชย์

ต่าง ๆ ด้วยความเป็นธรรม ถูกต้องตามหลักการ กลับเข้าไปปรับหุ้น รับผลประโยชน์ ดังเช่นจากธนาคาร BBC จนกลายเป็นสาเหตุการล่มสลายของธนาคาร BBC และเกิดภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจอย่างแรงต่อมาในปี ๒๕๔๐

ขณะที่อาจารย์ป่วยมีชีวิตอยู่ท่านได้วิเคราะห์ปัญหาสังคมและการเมืองขณะนั้น จึงได้เขียนปฏิทินแห่งความหวัง “จากกรรมมารดาถึงเชิงตะกอน” เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทย แต่ถ้าหากท่านยังมีชีวิตขณะนี้ เห็นความล่มสลายของระบบธนาคาร ระบบเศรษฐกิจและธุรกิจทุกวันนี้ ผมคิดว่าท่านคงอยากจะเขียนปฏิทินแห่งจริยธรรมของการประกอบธุรกิจและการธนาคารเพื่อความมั่นคงของสังคมและเศรษฐกิจดังนี้คือ

ท่านคงอยากเห็นสังคมไทยเริ่มทำธุรกิจด้วยการลงทุนแต่น้อยแบบ SME* ไม่ต้องกู้มากและแสวงหากำไรที่ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้บริโภค ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ท่านคงจะหวังให้นักธุรกิจหากำไรจากการประหยัด ทำงานหนักและสร้างสรรค์ มิใช่จากการกดค่าแรง โกงภาษี โกงหกหลอกลวงผู้บริโภค

ระหว่างการดำเนินธุรกิจท่านคงอยากที่จะเห็นการผลิตสินค้าและบริการที่เป็นจริงตามมาตรฐานและการโฆษณา ท่านคงจะไม่ต้องการที่จะเห็นการโฆษณาที่เกินจริงตามที่วิและสื่อสารมวลชนอื่น ๆ ที่มอมเมาคนไทยอย่างหนักเช่นทุกวันนี้

ท่านคงอยากที่จะเห็นนักธุรกิจไทย นักการธนาคารทำธุรกิจที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือเป็นอันตรายต่อความสงบสุขของสังคม การล่วงละเมิดศีลธรรม ดังเช่น หวยออนไลน์ ที่เป็นข่าว

ท่านคงหวังที่จะเห็นระบบการเงิน ระบบการทำกำไรที่ไม่ได้มาจากการเอาเปรียบส่วนรวม เช่น การโกงภาษี การโกงเวด การเสียด่าปากถูก การปล่อยกู้ที่ขาดหลักทรัพย์

ท่านคงหวังว่ากำไรที่ได้จากการทำธุรกิจต้องนำมาเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นของสังคม เริ่มตั้งแต่หน่วยเล็กที่สุด คือครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ

ท่านคงหวังว่ากำไรของธุรกิจ การธนาคารที่ได้มาต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อความเป็นมนุษย์ด้วย เป็นความเสมอภาค การเคารพศักดิ์ศรี การเคารพต่อสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพที่ดีระหว่างมนุษย์

ท่านคงหวังว่า เมื่อนักธุรกิจเหล่านี้จะต้องตายขอให้ตายอย่างสงบ บริษัทองค์กรยังคงอยู่ สามารถเป็นที่ทำงานของหัวหน้างาน ผู้จัดการต่อไป และมีเงินกำไร เงินปันผลให้กับผู้ถือหุ้น ไม่ใช่ล่มสลายเพราะเป็นหนี้ธนาคาร หรือมีหนี้ NPL จนทำให้เศรษฐกิจพังทั้งระบบ มีเงินเหลือพอที่จะเสียภาษีให้กับรัฐ เพื่อที่รัฐจะนำไปใช้พัฒนาประเทศ นักธุรกิจจะต้องไม่หาทางออกด้วยการฆ่าตัวตาย เพราะการล่มสลายของระบบการเงิน การคลังของประเทศ และเมื่อตายแล้วไม่ควรจะมีเงินมากเกินไปจนพี่น้องต้องเช่นฆ่ากัน ดังเช่นกรณีมรดกเลือด

ครับ... การจากไปของท่านอาจารย์คงจะช่วยทำให้พวกเราหันมาทบทวนบทบาทของตัวเองในฐานะที่เป็นศิษย์ของอาจารย์ป่วย เป็นคนที่อยู่ในชุมชนเดียวกับท่าน ขอให้พวกเราหันมาเดินตามรอยท่านและมาร่วมกันสานเจตนา และปณิธานที่ท่านได้วางไว้ ถ้าหากการจากไปของท่านสามารถทำให้สังคมไทยได้ตื่นตัวและสามารถปฏิบัติค่านิยมของสังคมไทยเสียใหม่ให้มีคุณภาพและจริยธรรมมากกว่านี้คงจะทำให้ท่านได้จากไปอย่างสงบ และคงจะเป็นกุศลบัญญาที่จะนำพาดวงวิญญาณของท่านได้สู่สุคติยิ่งขึ้น และเป็นการยกระดับจิตวิญญาณของคนไทยที่โชคดีเกิดร่วมแผ่นดินกับท่านอาจารย์ในสังคมให้สูงให้มีคุณค่า เพื่อเป็นการแสดงกตัญญูทศเวทต่อคุณงามความดีของท่านที่เกิดเป็นคนไทยและเป็นที่ยกย่องและยกย่องของคนทั่วโลก

* Small Medium Enterprises ธุรกิจขนาดย่อมและกลาง

กราบอาจารย์ที่เคารพรักยิ่ง

“คนที่มีบุญทำไว้แล้ว
ย่อมแช่มชื่นในโลกทั้งสอง
คือย่อมแช่มชื่นในโลกนี้ ล่วงลับไปแล้วก็ยังแช่มชื่น
นึกขึ้นมาว่า เราได้ทำบุญไว้แล้ว ย่อมแช่มชื่น
ไปสู่สุคติแล้วยังแช่มชื่น”

“เมื่ออยู่ ก็ให้เขาไว้ใจ เมื่อไป ก็ให้เขาคิดถึง”

ดิฉันขอกราบไว้อาลัยท่านอาจารย์ด้วยข้อความเดียวกันนี้ข้างต้น ที่ท่านอาจารย์เคยเขียนในจดหมายมาถึงดิฉันเมื่อ ๑๘ ปีที่ผ่านมา (วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๒๔) เพื่อไว้อาลัย คุณประทีป สนธิสุวรรณ ดิฉันเชื่อมั่นว่า ณ บัดนี้ ท่านอาจารย์กำลัง “แช่มชื่น” อยู่แล้วในสุคติภูมิ และท่านจะคงอยู่ในความ “คิดถึง” ของทุกคนตลอดกาลค่ะ

นางนาท สนธิสุวรรณ

ธนาคารแห่งประเทศไทย

รำลึกถึงอาจารย์ที่ชื่อ “ป่วย อึ้งภากรณ์” คนดีของแผ่นดิน

ยามที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจ อันเนื่องมาจากความผันผวนและวิกฤติการณ์ทางการเมืองของบ้านเมือง ที่มีผลกระทบมาถึงมหาวิทยาลัยหลายครั้ง ทำให้ออดนึกไม่ได้ว่าทำไมเราจึงถูกเล่นงานและกลั่นแกล้งถึงเพียงนั้น ทั้ง ๆ ที่เรามีได้ทำผิดคิดร้ายต่อแผ่นดิน

แต่ทั้ง ๆ ที่เราถูกเล่นงานหลายอย่าง มหาวิทยาลัยเคยถูกปิดด้วยอำนาจที่ไม่ถูกต้อง ถูกรุกรานด้วยกำลังอย่างรุนแรง ผมมานึกดูแล้ว บางอย่างที่เราคิดว่าต้องถือว่าเป็นความโชคดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ด้วย นั่นก็คือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้มีอาจารย์สอนศิษย์และอธิการบดีอย่าง ท่านอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ อยู่ด้วย

ผมเองแม้จะได้เป็นนักศึกษาเรียนกับท่านโดยตรงก็ตาม แต่ก็ได้อาศัยหลักการทำงานของท่านเป็นแนวทาง ตอนปลายสมัยที่ท่านอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ เป็นอธิการบดี ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้มีความไม่เข้าใจกันของนักศึกษา ท่านอธิการบดีป่วย อึ้งภากรณ์ ได้ตั้งผมเป็นประธานคณะกรรมการประสานงานกับนักศึกษา แต่ทำงานให้ท่านได้ไม่ทันไร ก็เกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๔

ความเป็นครูของอาจารย์ป่วยนั้น ใครที่เคยเป็นศิษย์จะรู้และจะรักท่าน นอกเหนือไปจากความเคารพนับถือ เพราะอาจารย์เป็นบุคคลที่ควรแก่การเคารพรัก คนที่รักนับถือท่านอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ นั้น ก็มีใช้จะมีอยู่เฉพาะศิษย์ที่เรียนจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เท่านั้น ผู้คนทั่วไปข้างนอกมหาวิทยาลัยก็มี

ผมยังจำได้ว่า เมื่อประมาณ ๑๓ ปีที่แล้ว ตอนที่ทางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ส่งผมไปเป็นรองอธิการบดีศูนย์รังสิตเป็นคนแรก ขณะที่ศูนย์รังสิตยังไม่เจริญ มีตึกไม่กี่หลังนั้น ได้มีผู้ที่เคารพนับถือท่านอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ท่านหนึ่ง ซึ่งผมจำไม่ได้แล้วว่าใคร เพราะท่านดูจะไม่ได้เน้นในเรื่องที่จะทำอะไรเป็นทางการ หากเพียงต้องการเอารูปร่างหน้าตาใหญ่ของท่านอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ ที่วาดด้วยสีฝุ่นหรือสีชอล์กมามอบให้ผม เพื่อให้ติดตั้งไว้ ภาพที่ขณะนี้ก็ยังอยู่ที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาประจักษ์ศิลปาคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และจะอยู่กับมหาวิทยาลัยตลอดไป

สิ่งที่อาจารย์ป่วยสอนและทำ เสมือนนำทางศิษย์นั้นได้เป็นตัวอย่างที่ดี เป็นมาตรฐานที่คนในธรรมศาสตร์รู้และเห็น ทั้งได้ตั้งเป็นข้อกำหนดได้ในใจว่านั่นเป็นความดี ที่ต้องมุ่งหวัง

แนวทางในการบริหาร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความโปร่งใส หรือเรื่องการมีส่วนร่วมของคนทั้งหลายในงาน หรือการตรวจสอบความรับผิดชอบได้ ที่เวลานี้พูดกันมากว่าเป็นการปกครองที่ดีนั้น ดูเหมือนว่าเราได้เคยเห็นรูปร่างมาแล้วจากการทำงานของท่านอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ที่หลายคนอยากทำตาม

ฉะนั้นจึงเป็นโชคของธรรมศาสตร์ แต่ก็น่าเสียดาย ท่านอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในระยะเวลาที่สั้นมาก เพียงปีกว่าเท่านั้นเอง นอกจากจะเป็นระยะเวลาที่สั้นมากแล้วยังเป็นเวลาที่บ้านเมืองไม่ปกติ การเมืองภายนอกมหาวิทยาลัยได้เข้ามาทำความเสียหายภายในมหาวิทยาลัย

ที่เสียดายก็เพราะเมื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์โชคที่ได้อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ มาเป็นอาจารย์และอธิการบดีแล้ว ถ้าอาจารย์ป่วย ท่านเป็นอธิการบดีนาน ได้นำทางมหาวิทยาลัยไปตามแนวทางที่ท่านวางไว้และบริหารจัดการตามที่ท่านคิด ป่านนี้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์คงได้พัฒนาไปยิ่งกว่าที่พัฒนามาอย่างที่เห็นในบัดนี้ โชคดีที่ได้ท่านมาเป็นอธิการบดี

แต่น่าเสียดายที่ท่านเป็นอธิการบดีได้เพียงระยะเวลาอันสั้น เพราะเหตุการณ์ร้ายที่เล่นงานมหาวิทยาลัย การจากไปของท่านอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ นั้น แม้เราจะทราบดีว่าชีวิตเป็นอนิจจัง ทุกคนเมื่อถึงเวลาก็ต้องไป แต่เราไม่อยากจะให้เวลานั้นมาถึงเร็ว เมื่อก่อนนั้นพอถึงเวลาที่ท่านอาจารย์เดินทางมาเมืองไทย เราก็คอยเวลาที่ท่านจะแวะมาที่มหาวิทยาลัย อาจารย์ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ และนักศึกษาพากันมาต้อนรับ มาพบท่าน เห็นท่านแข็งแรงและสุขภาพดี พวกเราที่รักเคารพท่านก็สบายใจ

ผมเองเมื่อครั้งสุดท้ายที่ได้ไปพบกราบท่านอาจารย์ที่บ้านท่าน ณ ประเทศอังกฤษ ตอนเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ ก็ในโอกาสที่ทางสภามหาวิทยาลัยได้มอบหมายให้ท่านนายกสภามหาวิทยาลัย คุณหญิงนงเยาว์ ชัยเสรี และผมผู้ซึ่งเป็นอธิการบดี นำปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ไปมอบให้แก่ท่าน ตอนนั้นก็ยิ่งดีใจว่าแม้ท่านอาจารย์จะเดินไม่สะดวกเลย แต่ดูหน้าตาท่าทางท่านอาจารย์ก็สบายดี

ท่านอาจารย์ครับ สิ่งที่ท่านอาจารย์ทำไว้ในแผ่นดินนี้ คนธรรมศาสตร์และคนไทยอีกมากมาย ไม่มีวันที่จะลืม ท่านอาจารย์มิใช่จะเป็นเพียงคนดีศรีธรรมศาสตร์เท่านั้น ท่านอาจารย์เป็นคนดีของแผ่นดินที่เรากุมมือใจด้วย

นรนิติ เศรษฐบุตร

อาจารย์ป่วยที่ผมรู้จัก

ในฐานะอธิการบดีธรรมศาสตร์ผมรู้สึกเป็นเกียรติที่ได้มาเขียนเรื่องราวของท่านอาจารย์ป่วยในหนังสือเล่มนี้

ในฐานะคนที่เรียนธรรมศาสตร์และทำงานธรรมศาสตร์ ผมได้สัมผัสท่านอาจารย์ป่วยในช่วงประมาณปี ๒๕๑๘ คือตอนที่ท่านมาดำรงตำแหน่งอธิการบดีของธรรมศาสตร์ แต่ในฐานะที่ท่านเป็นญาติผู้ใหญ่ ผมได้สัมผัสอาจารย์นับตั้งแต่ผมเองเริ่มจำความได้

ท่านอาจารย์ป่วยเกี่ยวข้องกับผมคือคุณแม่ของท่านอาจารย์ป่วยเป็นพี่สาวแท้ ๆ ของคุณย่าผม โดยคุณแม่อาจารย์ป่วยเป็นพี่สาวคนโต ในขณะที่คุณย่าผมเป็นน้องสาวคนที่สามในบรรดาพี่น้องชายหญิง ๗ คน ดังนั้นท่านอาจารย์ป่วยจึงเป็นลูกพี่ลูกน้องกับคุณพ่อของผม และท่านอาจารย์ป่วยจึงมีศักดิ์เป็น “คุณลุง” ของผม ซึ่งผมเองก็ติดปากที่จะเรียกท่านอย่างนั้น แม้ตอนที่ท่านเป็นอธิการบดีแล้วก็ตาม

นับตั้งแต่จำความได้ ท่านอาจารย์ป่วย หรือ ที่ญาติ ๆ รุ่นคุณพ่อผมเรียกกันติดปากว่า “เฮียป่วย” หรือ “พี่ป่วย” ก็เป็นหลักชัยในหมู่ญาติของเรา สมัยเด็ก ๆ ผมจำได้ว่าในหมู่ญาติใครมีงานอะไร เช่น งานทำบุญ งานศพ ต้องเชิญท่านอาจารย์ป่วยมาเป็นผู้ใหญ่ของงาน ยิ่งถ้าเป็นงานแต่งงานแล้ว เพื่อเป็นสิริมงคล เจ้าภาพต้องเชิญอาจารย์ป่วยมาเป็นประธานกล่าวทุกครั้ง (ที่จำได้แม่นเพราะบางครั้งท่านมาสาย เจ้าภาพไม่กล้าเสิร์ฟอาหารก่อน) หรือใครจะสมัครงาน จะสมัครเรียน หรือจะทำอะไรก็หนีไม่พ้นที่จะต้องไปปรึกษาท่านอาจารย์ป่วยก่อน นอกจากนั้นพวกญาติ ๆ ใครมีลูกหลาน มักจะสอนลูกหลานให้เอาอย่าง “ลุงป่วย” ทั้งนั้น

ดังที่ทราบกันในหมู่คนที่ทำงานกับท่านอาจารย์ป่วยว่า ท่านเป็นคนที่ชอบให้ เช่น ในที่ทำงานท่านก็นำเงินเดือนของท่านมาแจกจ่ายแก่คนงานที่ทำงาน ในหมู่ญาติก็เช่นกัน ท่านอาจารย์ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลทุกคน โดยเฉพาะหลาน ๆ ที่พ่อแม่มีปัญหาการเงินท่านจะช่วยเรื่องค่าเล่าเรียน หรือถ้าใครไม่ขัดสนอะไรท่านก็มีวิธีแจกเงิน คือ ในทุก ๆ ปีที่ครบรอบวันตรุษจีน ท่านจะส่งเงินมาให้หลาน ๆ ทุกคน ผมเองได้รับเงิน “เต๊ะเฮีย” จากท่านทุกปี แม้กระทั่งเข้ามหาวิทยาลัยแล้ว เพราะท่านถือหลักว่าหลานคนไหนที่ยังไม่ทำงานท่านยังคงให้เงินอยู่

เรื่องการให้ของท่านอาจารย์ป่วยนี้ ไม่ใช่เป็นเฉพาะตอนที่ท่านมีหน้าที่การงานใหญ่โตมีเงินเดือนเป็นหลักเป็นเรื่องแล้วเท่านั้น แม้ในช่วงที่ท่านยังลำบากอยู่แต่ท่านก็ยังมีจิตใจที่ให้อภัยตั้งแต่ต้น คุณพ่อผมเล่าให้ฟังว่าเมื่อก่อนนี้คุณปู่และคุณย่าของผมมีบ้านอยู่ที่ฝั่งธน (ซึ่งบ้านนี้ท่านอาจารย์ป่วยได้มาอาศัยนอนเก็บตัวอยู่ตอนจะสอบชิงทุนไปเรียน ณ ประเทศอังกฤษ) และบ้านนี้เกิดไฟไหม้ ท่านอาจารย์ป่วยซึ่งตอนนั้นมีฐานะเป็นเพียงนักเรียนอยู่ที่ประเทศอังกฤษ คงมีเงินเดือนไม่มาก แต่ท่านก็ยังมึน้ำใจส่งเงินมาให้คุณย่าผมจำนวนหนึ่ง

อีกประการเกี่ยวกับการให้ของท่านอาจารย์ป่วย ท่านสอนคนเสมอว่าการให้ต้องมีข้อจำกัด แต่ในทางปฏิบัติตัวท่านหาเป็นเช่นนั้นไม่ ดังที่ท่านมักสอนอาจารย์ที่คณะเศรษฐศาสตร์ตอนที่ท่านเป็นคณบดีว่า อย่าค้าประกันใครเด็ดขาด ท่านมักยกตัวอย่างตัวอักษรภาษาจีนว่า ค้าประกันแปลว่าโง่ เพราะฉะนั้นขอรับรองไม่ให้อาจารย์เที่ยวไปค้าประกันใครต่อใคร แต่ตัวท่านเองกลับทำหน้าที่ค้าประกันให้ผู้คน โดยเฉพาะพวกญาติที่สมัครงานหลายคนให้ท่านอาจารย์ป่วยค้าประกันให้

เมื่อพูดถึงอาจารย์ป่วยกับครอบครัวผม คงต้องพูดถึงท่านอาจารย์ป่วยกับคุณย่าของผมก่อน ผมสังเกตว่าท่านอาจารย์ป่วยให้ความสำคัญเคารพรักคุณย่าผมซึ่งท่านเรียกว่า “แม่อี” อย่างมาก และมาเยี่ยมเยียนคุณย่าผม แม้จะมีภารกิจมาก บางครั้งก็รีบไปเที่ยว ซึ่งครั้งหนึ่งผมจำได้คือไปเที่ยวโคราช ซึ่งผมนั่งข้างหน้ากับท่านอาจารย์และท่านซัปรดให้

การที่ท่านอาจารย์ป่วยให้ความสำคัญเคารพคุณย่าของผม คงจะเพราะท่านมีอุปนิสัยเป็นคนทีเคารพผู้ใหญ่ และอาจจะเป็นเพราะคุณแม่ของท่านอาจารย์เสียชีวิต คือหลังจากท่านอาจารย์ไปอังกฤษไม่นาน และคุณย่าของผมอายุยืนมากที่สุดใบรรดาน้า ๆ ของท่านอาจารย์ป่วยทั้งหมด คุณย่าผมจึงเป็นญาติผู้ใหญ่ด้านคุณแม่คนเดียวที่ท่านอาจารย์มีอยู่ อีกประการท่านอาจารย์ป่วยชอบเล่าให้เหล่าญาติฟังบ่อย ๆ จนเป็นที่เปิดเผยในงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับครอบครัวผมว่า สมัยเด็ก ๆ ครอบครัวท่านอาจารย์เดือดร้อน คุณแม่ของท่านอาจารย์ใช้ท่านให้มา ยืมเงินนำหรือคุณย่าของผมนั่นเอง

สำหรับความสัมพันธ์กับคุณพ่อของผมนั้น คุณพ่อผมอายุใกล้เคียงกับท่านอาจารย์ คือ คุณพ่อผมอ่อนกว่า ๓ ปี คุณพ่อเล่าว่าท่านอาจารย์ป่วยเป็นผู้ชักชวนให้คุณพ่อผมไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนอัสสัมชัญ ซึ่งเป็นที่ท่านอาจารย์ป่วยเรียนและทำงานอยู่ นอกจากนั้นเมื่อคุณพ่อของผมมาทำงานธนาคาร คุณปู่เสียชีวิตแล้ว จึงขาดผู้ใหญ่ค้ำประกัน ก็ได้ท่านอาจารย์ป่วยนี้แหละเป็นผู้ค้ำประกันให้ นอกจากนั้น คุณพ่อผมเล่าให้ฟังสนุก ๆ ว่า ถ้าไม่ได้น้องสาวแท้ ๆ ของท่านอาจารย์ป่วย คือ คุณป้าระเบียบ พ่อกับแม่ผมคงไม่ได้เจอกัน ผมคงไม่ได้เกิด เพราะผู้ที่แนะนำให้คุณพ่อผมรู้จักคุณแม่คือ คุณลุงสันต์ สามีของป้าระเบียบนั่นเอง (คุณลุงสันต์และป้าระเบียบเป็นพ่อแม่ของ ดร.ยงยุทธ ยุทธวงศ์ กรรมการสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และพลเรือเอกณรงค์ ยุทธวงศ์ ผู้บัญชาการกองเรือยุทธการที่ให้ความอนุเคราะห์ในการลอยอังคารของท่านอาจารย์ป่วย)

สำหรับตัวผมนั้น ต้องเรียนตามตรงว่า แม้จะเป็นหลานแต่ผมก็ไม่ได้พบท่านอาจารย์มากเท่าไรเพราะท่านมีภารกิจมาก และช่วงหนึ่งท่านก็ไปอยู่ต่างประเทศ อีกประการหนึ่ง ผมโตไม่ทันที่จะได้เข้าทำงานกับท่าน ในช่วงที่ท่านอยู่คณะเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ แต่มาอยู่ช่วงที่ท่านเป็นอธิการบดีแล้วและผมยังเป็นนักศึกษาอย่างไรก็ดี ถ้าถามว่าท่านอาจารย์ป่วยมีบุญคุณหรือมีส่วนกำหนดชีวิตของผมมากน้อยแค่ไหน ผมคงต้องตอบว่ามีมาก

เริ่มด้วยการศึกษา ผมเรียนหนังสือตั้งแต่ชั้นประถมจนจบชั้นมัธยมตอนปลายที่โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนนี้ดังที่ทราบ ๆ กันว่าเป็นที่นิยมอย่างมาก การเข้าเรียนแม้แต่ชั้นประถมหนึ่งก็ยากเย็นแสนเข็ญ หลายคนที่จะเข้าได้ถ้าไม่นับถือคริสต์ หรือเป็นลูกหลานศิษย์เก่า ก็ต้องเสียเงินแป๊ะเจี๊ยะในอัตราที่สูง แต่ด้วยบารมีของท่านอาจารย์ป่วยท่านได้กรุณาฝากผมเข้าเรียนโรงเรียนดังกล่าว โดยผมไม่ต้องเสียแป๊ะเจี๊ยะเลย แม้แต่บาทเดียว ทั้งนี้ท่านได้ขอร้องให้ลูกน้องของท่านที่แบงก์ชาติซึ่งเป็นอดีตครูของโรงเรียนเซนต์คาเบรียล คือ มาสเตอร์ฟริชช่วยฝากให้ ซึ่งทราบภายหลังว่า ไม่ใช่มีผมเท่านั้นที่ท่านอาจารย์ป่วยถูกขอร้องให้ฝากเข้าเรียนในปีนั้น ยังมีคนอื่นอีก แต่ท่านได้เลือกฝากผมคนเดียว เพราะท่านถือว่าท่านมีความสนิทสนมกับคุณพ่อของผมมากกว่า ดังนั้นผมเป็นหนี้บุญคุณท่านอาจารย์ป่วยในเรื่องการศึกษา เพราะท่านได้สร้างโอกาสให้ผมได้เรียนในโรงเรียนที่ดี ที่มีความเข้มแข็งทางวิชาการและเป็นโรงเรียนที่เน้นสอนการดำเนินชีวิตที่ดี ที่นี้ได้พบเพื่อนที่ดีหลายคนที่ยังคบหาสมาคมกันอย่างสนิทสนมตราบนานทุกวันนี้ ผมเองเคยคิดเล่น ๆ ว่า ถ้าท่านอาจารย์ป่วยไม่ได้ฝากให้ผมเรียนโรงเรียนนี้ บางทีผมอาจจะไม่ได้เป็นอย่างที่ผมเป็นทุกวันนี้ก็ได้ เพราะฉะนั้นต้องถือตามหลักพุทธศาสนาที่ว่า ท่านอาจารย์ป่วยและผมมีกรรมสัมพันธ์กัน จึงทำให้ท่านอาจารย์ป่วยได้มาช่วยเหลือเกื้อกูลผมในทางการศึกษา

ประการต่อมาก็ยังเป็นเรื่องการศึกษา สมัยก่อนนักเรียนชั้น ม.ศ. ๕ เมื่อจบการศึกษาจะต้องเลือกสอบเข้ามหาวิทยาลัย ซึ่งสมัยนั้นคณะยอตนิยมของนักเรียนคือ แพทย์และวิศววะ โดยประวัติการเรียนของผมก็คิดว่าไม่น่ามีปัญหาอะไรถ้าผมจะสอบเข้าคณะเหล่านี้ แต่ด้วยความที่รู้จักท่านอาจารย์เป็นส่วนตัว และชื่นชมในคุณงามความดีของอาจารย์ จึงทำให้ผมตัดสินใจเลือกที่จะเรียนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นอันดับหนึ่ง โดยมุ่งที่จะเรียนเศรษฐศาสตร์ ทั้ง ๆ ที่ผมเรียนสายวิทยาศาสตร์ ซึ่งผมก็สอบเข้าได้ในอันดับที่สูงและได้มีโอกาสรับพระราชทานรางวัลเรียนดีทุนภูมิพลด้วย

ครั้งแรกเมื่อผมเข้าธรรมศาสตร์ ท่านอาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์เป็นอธิการบดี แต่อยู่มาไม่นานเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ขึ้น ท่านอาจารย์สัญญาได้ไปดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้มีการสรรหาอธิการบดีคนใหม่ขึ้น ซึ่งยุคนั้นต้องถือว่าเป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงการสรรหาอธิการบดี คือ ให้มีการหยั่งเสียงจากทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ ข้าราชการ และแม้แต่นักศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเราได้อยู่ใต้ระบอบการปกครองที่ไม่ค่อยเป็นประชาธิปไตยมานาน การดำเนินการต่าง ๆ แม้แต่การสรรหาอธิการบดีก็ต้องใช้ระบบประชาธิปไตย และท่านอาจารย์ป่วยก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นอธิการบดี

ในยุคที่ประชาธิปไตยเบ่งบาน และท่านอาจารย์ป่วยเป็นอธิการบดี ท่านได้ส่งเสริมเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ผมคิดว่ายุคนั้นธรรมศาสตร์มีชีวิตชีวา มีบรรยากาศทางวิชาการแบบสุด ๆ แต่ละวันจะมีการอภิปราย ปาฐกถา เสวนาไม่ได้ขาด นักศึกษาและอาจารย์มีความกระตือรือร้นในการหาความรู้ และแสวงหาแนวทางที่ถูกต้องของสังคม มีการพิมพ์หนังสือแปลหนังสือต่าง ๆ ออกมามากมาย และแน่นอนที่สุดในบรรยากาศเช่นนั้น มีการประท้วงหรือชุมนุมเกิดขึ้นหลายครั้งในธรรมศาสตร์ ซึ่งท่านอาจารย์ป่วยก็รับได้ตราบดีที่การประท้วงหรือการชุมนุมดังกล่าวไม่ได้ไปทำลายสิทธิของผู้ใด ผมจำได้ว่าเวลาท่านอาจารย์ป่วยเจอผมที่ไร ท่านมักจะถามผมว่า “เมื่อไรจะเดินขบวนประท้วง” การที่ท่านถามอย่างนั้น น่าเสียที่ท่านพูดไม่ได้มีความเกลียดชังนักศึกษาแม้แต่น้อย แต่เป็นการพูดเล่น ๆ ถึงเหตุการณ์ตามยุคสมัยและเป็นการกระซำเข้าแหย่เสียมากกว่า

อย่างไรก็ดี แม้ท่านอาจารย์ป่วยจะเห็นกระบวนการนักศึกษาเป็นเรื่องปกติของคนหนุ่มสาว เป็นเรื่องปกติของคนที่ไม่ได้มีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นมานาน แต่มีบางฝ่ายไม่เห็นเช่นนั้น และสร้างกระแสจนเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ขึ้น ซึ่งท่านอาจารย์ต้องตกเป็นเหยื่อของเหตุการณ์ดังกล่าว ผมจำได้ว่าก่อนเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาเพียงไม่กี่วัน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีการซ้อมรับพระราชทานปริญญา มีการถ่ายรูปหมู่ ผมเองได้มีโอกาสถ่ายรูปคู่กับท่านอาจารย์ดังที่เห็นในภาพประกอบนี้ และครั้งนั้นเป็นครั้งสุดท้ายที่ผมได้พูดกับท่านอาจารย์ป่วยก่อนท่านต้องออกจากประเทศไทยไป และเป็นครั้งสุดท้ายที่อาจารย์พูดกับผม เพราะหลังจากที่ไปอยู่ต่างประเทศได้ไม่นาน ท่านอาจารย์ล้มป่วย และเสียความสามารถในการพูดรวมทั้งความสามารถในการเขียน ซึ่งทั้งสองอย่างนี้ถือว่าเป็นพรสวรรค์ของท่านอาจารย์

ก่อนเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ไม่นาน ผมเองก็ได้เข้าเรียนต่อในโครงการปริญญาโท เศรษฐศาสตร์ภาคภาษาอังกฤษ ที่คณะเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ โครงการนี้จัดว่าเป็นโครงการนานาชาติ โครงการแรก ๆ ของประเทศไทย ที่ตั้งขึ้นโดยท่านอาจารย์ป่วยตั้งแต่ปี ๒๕๑๒ ก่อนที่คำว่า “โลกาภิวัตน์” จะเป็นคำฮิตติดปากหลายสิบปี นับว่าท่านอาจารย์ป่วยมีวิสัยทัศน์กว้างไกลมาก สามารถมองเห็นความจำเป็นในอนาคตได้อย่างแม่นยำ ผมเองมีความรู้สึกที่ท่านอาจารย์ป่วยมีความภูมิใจกับโครงการนี้มาก เพราะพร้อม ๆ กับการเข้าเรียนต่อที่ธรรมศาสตร์ ผมสอบได้ทุนไปเรียนต่อปริญญาโทที่ U.P. ด้วย แต่เมื่อนำเรื่องนี้ไปปรึกษา กับท่านอาจารย์ป่วย ท่านก็ได้แนะนำให้ผมเรียนต่อที่ธรรมศาสตร์จะดีกว่า ซึ่งก็ตรงกับใจที่ผมคิดไว้ล่วงหน้า

ขณะที่เรียนปริญญาโทที่ธรรมศาสตร์ ผมก็ได้วางแผนจะเรียนต่อปริญญาเอกในต่างประเทศ ต้องยอมรับว่าในตอนนั้นผมเองไม่ค่อยคุ้นเคยหรือมีความรู้เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศมากนักเพราะเรียนเมืองไทยมาตลอด และข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ก็มีจำกัดไม่มากเหมือนตอนนี้ แต่มีสถานที่แห่งหนึ่งที่ผมมีความมั่นใจว่าดี นั่นคือ The East-West Center (EWC) ณ เมืองฮอนโนลูลู รัฐฮาวาย เพราะที่สถาบันนี้ท่านอาจารย์ป่วยรับทำหน้าที่อยู่ใน Board of Governors เท่ากับเป็นการประกันคุณภาพ เนื่องจากท่านอาจารย์ป่วยไม่ใช่คนที่รับตำแหน่งง่าย ๆ ถ้าไม่เห็นว่าคุณค่าที่ตำแหน่งนั้นจะทำประโยชน์ได้ ดังนั้นผมจึงได้สมัครทุนของ EWC และได้รับการคัดเลือกให้ได้รับทุนดังกล่าวเมื่อปี ๒๕๒๑ โดยให้ศึกษาที่มหาวิทยาลัยฮาวายควบคู่ไปด้วย

ที่มหาวิทยาลัยฮาวาย และที่ EWC ผมถือว่าผมไม่ผิดหวังเลยที่ได้เลือกสมัครมาเรียนที่นี่ โดยนอกจากวิชาความรู้ต่าง ๆ แล้ว ผมยังได้ประสบการณ์ที่คุ้มค่าในแง่ได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับนักศึกษานักวิชาการต่างชาติจากสหรัฐ และที่มาจากประเทศแถบเอเชียแปซิฟิกเกือบทุกชาติ และยังรวมถึงออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ด้วย โดยเฉพาะการที่ได้อยู่อาศัยที่ Hale Manoa เป็นเวลาสี่ปีเศษ ทำให้ทราบถึงความแตกต่างและความเหมือนกันของผู้คนต่างเชื้อชาติ เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างฉันท์มิตร ไม่มีการรังเกียจเหยียดหยามหรือดูถูกดูแคลนกัน ซึ่งผมเชื่อว่าสังคมเช่นนี้เป็นสิ่งที่ท่านอาจารย์ป่วยฝันที่จะเห็น

ที่ EWC นี้เองเป็นที่ที่ผมได้กลับมาติดต่อกับท่านอาจารย์ป่วยอีกครั้ง โดยเฉพาะผมเชื่อว่าจดหมายจะถึงท่านอาจารย์แน่นอน เพราะหลังเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ใหม่ ๆ มีความเชื่อว่ามีกระแสเซอร์จิตหายต่าง ๆ ที่ส่งจากเมืองไทย โดยเฉพาะส่งไปให้คนไทยในต่างประเทศ เนื่องจากเกรงว่าจะมีการให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นการต่อต้านรัฐบาล อย่างไรก็ตาม นำเสียดายว่าตอนประมาณปี ๒๕๒๑ ท่านอาจารย์ป่วยได้ล้มป่วยลง และเสียความสามารถในการพูดและการเขียนด้วยมือขวา

แม้ท่านอาจารย์จะเขียนด้วยมือซ้ายไม่ได้ แต่ท่านอาจารย์ก็ได้สร้างความชุ่มชื่นและกำลังใจให้กับผมอย่างมาก เพราะอยู่มาวันหนึ่งผมได้รับจดหมายตอบจากท่านอาจารย์ ท่านเขียนถึงผมด้วยมือซ้าย ดูจากลายมือแล้วผมเชื่อว่าท่านต้องใช้ความพยายามอย่างมาก สิ่งที่ท่านเขียนถึงผมก็คือ ท่านเขียนแนะนำเพื่อนของท่านที่อยู่ที่ฮาวายให้ ๒ คน พร้อมทั้งให้ที่อยู่ ผมยังจำได้ผู้ที่ท่านแนะนำคือ มิสเตอร์ทอนิน อดีตวิศวกรที่สร้างถนนพระราม ๑ และ มิสเตอร์สัจวัต มิซซิม เป็นพวกเคเวกเกอร์ ที่เคยมาเมืองไทย ผมเองได้ไปตามที่อยู่ที่ท่านให้ พบว่ามิสเตอร์ทอนิน ได้เสียชีวิตแล้ว อยู่แต่ภรรยา ซึ่งผมได้มีโอกาสพูดคุยและทานอาหารกับภรรยาเพื่อนของท่านอาจารย์ป่วยด้วย

เมื่อผมเรียนจบปริญญาเอก ผมได้กลับมาทำงานเมืองไทย ณ คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์เมื่อปี ๒๕๒๖ ซึ่งในเรื่องงานนี้ เพื่อนสนิทของผมหลายคนรู้ว่า ผมได้ตั้งเป้าว่า ผมจะประกอบอาชีพเป็นอาจารย์ที่คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ตั้งแต่ผมอยู่ชั้นมัธยม ซึ่งแน่นอนที่สุด แรงดลใจนี้มาจากท่านอาจารย์ป่วย เพราะท่านเคยเป็นอาจารย์และเคยดำรงตำแหน่งคณบดีเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์มาก่อน ผมจำได้ฝังใจว่าครั้งหนึ่งเมื่อผมยังเด็กมีงานแต่งงานของลูกคุณอาที่ภัตตาคารโกยง บางขุนพรหม โดยคุณพ่อผมเป็นเจ้าของ ท่านอาจารย์ป่วยได้มาเป็นประธานกล่าวอวยพร และเมื่องานเลิกท่านได้กรุณาขับรถส่งเจ้าบ่าวเจ้าสาวด้วยตัวของตัวเอง ผมเองจำไม่ได้ด้วยเหตุอันใด ผมนั่งรถที่ท่านอาจารย์ขับมาด้วย โดยนั่งหน้าคู่กับท่านอาจารย์ ในขณะที่เจ้าบ่าวเจ้าสาวนั่งข้างหลัง ผมจำได้ว่าในระหว่างนั่งอยู่ในรถท่านอาจารย์ได้พูดกับผม และให้กำลังใจว่าลูกหลานต้องพยายามให้มากกว่าคนรุ่นท่านอาจารย์ ประเทศชาติจึงจะพัฒนา คำกล่าวสั้น ๆ นี้แหละที่ผมจำได้ขึ้นใจ และพยายามมาตลอด อยากจะทำอย่างท่านอาจารย์ แม้ว่ารู้ว่าคงไม่มีใครเทียบเท่าท่านอาจารย์ได้ แต่ก็ถือเป็นการสร้างจุดหมายให้กับชีวิต

เมื่อผมกลับมาทำงานที่ธรรมศาสตร์ราว ๔ ปี ในปี ๒๕๓๐ ท่านอาจารย์ป่วยได้เดินทางกลับมาประเทศไทยครั้งแรก หลังจากได้ออกจากประเทศไทยไปเมื่อปี ๒๕๑๙ ที่ธรรมศาสตร์มีการต้อนรับการกลับมาของท่านอย่างอบอุ่นยิ่งใหญ่มาก มีผู้คนหลายพันคนมาต้อนรับท่าน ผมเองตอนนั้นรู้สึกหัวใจพองโต ปลื้มใจแทนท่านอาจารย์ป่วย และเชื่อในกฎแห่งกรรมว่า ผู้ใดทำดีแล้วในที่สุดความดีนั้นต้องปรากฏไม่สูญหายไปไหน ผมเองก็ได้รับงานต้อนรับท่านอาจารย์ป่วย ทั้งที่จัดขึ้นโดยลูกศิษย์ลูกหาและคนที่เคยทำงานกับท่านอาจารย์ที่ธรรมศาสตร์ และงานจัดขึ้นในหมู่ญาติ ซึ่งถือว่าเป็นการชุมนุมญาติด้านคุณพ่อที่ใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งที่เคยจัดมาหลังจากที่เคยจัดมาครั้งหนึ่งที่บ้านเชิงสะพานวันชาติสมัยที่ผมเป็นเด็กอยู่ชั้นประถม

ถ้าผมจำไม่ผิด หลังจากการกลับมาบ้านครั้งนั้น ท่านอาจารย์ป่วยได้กลับเมืองไทยอีก ๓ ครั้ง โดยครั้งที่ผมจำได้แม่นคือ ช่วงที่กลับมาตอนผมดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖ และ ๒๕๓๘ และอีกครั้งสุดท้าย พ.ศ. ๒๕๔๐ คือ การกลับมาเยี่ยมอาจารย์จอนบุตรชายของท่านที่เข้ารับการรักษาตัว ในการกลับมาครั้งนี้ผมเป็นคนบติ ท่านอาจารย์ยังดูแข็งแรงสมบูรณ์ดี ผมจำได้ว่าเมื่อไปรับอาจารย์มาที่ธรรมศาสตร์ท่านยิ้มแย้มมีความสุข มาร่วมทานข้าวกลางวันกับอาจารย์และเจ้าหน้าที่คณะเศรษฐศาสตร์ โดยทางคณะจัดอาหารที่ท่านชอบทานสมัยท่านทำงานอยู่คือ ก๋วยเตี๋ยวจากถนนวิสุทธิกษัตริย์ ซึ่งคนขายก็อายุมากแล้วเช่นกัน

ในการกลับมาเมื่อปี ๒๕๓๘ ท่านอาจารย์ได้แสดงให้เห็นอีกครั้งว่า ท่านเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่ได้ถือเนื้อถือตัวและมีความเมตตากรุณากับศิษย์อย่างมาก ผมจำได้ว่าหากกลับจากคณะเศรษฐศาสตร์จะไปส่งบ้านท่านที่ซอยอารีย์ พหลโยธิน รถยนต์ผ่านกระทรวงการคลัง ท่านชี้ไม้ชี้มือให้ผมนำท่านเข้าไปในกระทรวงเพื่อพบท่านอาจารย์อรรถ ธรรมโน ซึ่งเป็นศิษย์โปรดของท่าน และดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงการคลังอยู่ หลายคนคงทราบว่าท่านอาจารย์ป่วยเป็นผู้ที่จัดงานแต่งงานให้อาจารย์อรรถ และท่านทั้งสองมีความรักใคร่ชอบพอกัน ท่านอาจารย์อรรถบอกผมว่า รู้สึกเหมือนว่ามีภูเขาลูกมหึมาเคลื่อนเข้ามาหาท่าน ผมรู้สึกปลื้มใจแทนท่านอาจารย์อรรถอย่างมาก และผมก็คิดว่าท่านอาจารย์ป่วยดูคนไม่ผิด เพราะท่านอาจารย์อรรถนั้นถือว่าเป็นศิษย์เก่าเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ที่พวกเราภูมิใจท่านหนึ่ง และท่านได้ตอบแทนคณะและมหาวิทยาลัยมาโดยตลอด โดยเฉพาะท่านได้กรุณามอบเงินทุนสำหรับให้แก่นักศึกษาที่ศึกษาโครงการปริญญาเอกของคณะเศรษฐศาสตร์ถึง ๑๐ พูน ซึ่งถือเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ของอาจารย์ป่วยที่เน้นส่งเสริมการศึกษาโครงการนานาชาติ

สำหรับการกลับมาครั้งสุดท้ายของท่านอาจารย์ป่วย จำได้ว่าท่านไม่ค่อยแข็งแรง ทางลูก ๆ ไม่ได้ให้มาที่ธรรมศาสตร์ แต่ให้ไปพบที่บ้าน รู้สึกว่าสุขภาพของอาจารย์ดูอ่อนลงไปบ้าง ต่อมาในการเดินทางมาประเทศไทยครั้งสุดท้ายนั้น ท่านประสบอุบัติเหตุหกล้มในบ้านของท่านเอง และต้องเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลวิชัยยุทธ ซึ่งไม่ไกลจากบ้าน ซึ่งผมก็ทราบต่อมาว่าทางหมอที่รักษาท่านต่างรู้จักชื่อเสียงท่าน และรู้จักคุณความดีของท่าน จึงอาสาจะรักษาให้ท่านโดยไม่คิดมูลค่า

หลังจากการเกิดอุบัติเหตุครั้งนั้น ท่านอาจารย์ไม่ได้กลับเมืองไทยอีกเลย แต่ผมได้ติดต่อกับท่านอยู่ในบางครั้ง ภรรยาของท่านหรือที่ผมเรียกแบบไทยว่า บ้ามาร์กาเรตเขียนกลับมาบอกว่าท่านค่อนข้างจะลำบากในการช่วยเหลือตัวเอง และครั้งหนึ่งผมได้รับการขอร้องจากท่านอาจารย์นรนิติ เศรษฐบุตร ซึ่งเป็นอธิการบดีให้ช่วยติดต่อเรียนท่านอาจารย์ว่า จะขอนำปริญญาบัตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ด้านเศรษฐศาสตร์ที่ท่านได้รับจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ไปมอบให้ท่านที่ประเทศอังกฤษ ซึ่งด้วยความเกรงใจและความสมณะไม่ต้องการทำความลำบากแก่ใคร ภรรยาของท่านได้เขียนจดหมายมาแนะนำให้ส่งปริญญาบัตรทางไปรษณีย์ก็ได้

ส่วนสื่อครูนั้นก็ไม่จำเป็นที่จะต้องตัดให้ แต่เมื่อท่านอาจารย์นรินดี และท่านนายภคภามหาวิทยาลัยคือ ท่านอาจารย์นงเยาว์ ชัยเสรี เดินทางไปอังกฤษ ท่านก็ยินดีให้เข้าพบและต้อนรับท่านอาจารย์ทั้งสอง

เมื่อผมได้เข้าดำรงตำแหน่งอธิการบดีตั้งแต่เดือนสิงหาคม ปี ๒๕๔๑ ผมได้เขียนจดหมายเพื่อเรียนให้ท่านทราบ ภรรยาของท่านเขียนจดหมายมาแสดงความยินดี และท่านอาจารย์ป่วยได้เซ็นชื่อลงในจดหมายฉบับนั้นด้วย ผมเองปลาบปลื้มใจเป็นพิเศษ ไม่ใช่เพราะได้เห็นลายเซ็นท่านอาจารย์เท่านั้น แต่ในจิตใจของผมรู้สึกดีใจที่อย่างน้อย ท่านอาจารย์ได้มีโอกาสรับทราบว่า เด็กคนหนึ่งที่คุณครูเคยฝากฝังให้เรียนหนังสือเมื่อเกือบสี่สิบปีก่อน ได้มีโอกาสทำงานและทำประโยชน์ให้กับสถาบันที่ท่านอาจารย์รักและผูกพัน และผมตั้งใจจะทำให้ดีที่สุด แม้ว่าคงไม่มีวันที่จะทำดีเท่ากับท่านอาจารย์ก็ตาม

นอกจากนี้ ยังมีอีกสองสิ่งที่ผมดีใจที่ได้ทำงานสืบทอดเจตนารมณ์ของท่านอาจารย์ คือ อย่างแรก ในฐานะอธิการบดีผมได้มาทำงานในการสร้างธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต หลายคนอาจไม่ทราบว่า การวางแผนขยายธรรมศาสตร์ไปรังสิตนี้ถือเป็นวิสัยทัศน์ของท่านอาจารย์ป่วยโดยแท้ กล่าวคือ เมื่อราว ๔๐ ปีก่อน ท่านอาจารย์ป่วยเป็นคนแรกที่มองเห็นว่าในที่สุดแล้ว ธรรมศาสตร์คงจะต้องขยับขยายตนเอง ไม่อาจใช้ที่ดินที่ทำพระจันทร์เพียงอย่างเดียวได้ ท่านจึงได้นำวางแผนขยายธรรมศาสตร์จากทำพระจันทร์ไปอยู่รังสิตด้วยโดยนำที่ของธรรมศาสตร์ที่บางชัน (ได้มาสมัยที่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์เป็นอธิการบดี) ไปแลกกับที่ของกระทรวงอุตสาหกรรมที่รังสิต ซึ่งที่ดังกล่าวในปัจจุบันได้ใช้เป็นสถานที่ศึกษาหลักของนักศึกษาธรรมศาสตร์ชั้นปีหนึ่ง และนักศึกษาทุกชั้นปีในสายวิทยาศาสตร์ สาธารณสุขและวิศวกรรมศาสตร์ และในไม่ช้าจะกลายเป็นสถานที่เรียนหลักของนักศึกษาระดับปริญญาตรีทุกสาขา ดังนั้นเมื่อผมเข้ามาเป็นอธิการบดี ผมจึงได้จัดส่งทั้งวิดิทัศน์ และภาพถ่ายของธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิตแก่ท่านในวันปีใหม่ โดยในวิดิทัศน์และภาพถ่ายนั้นผมได้ส่งภาพศูนย์กีฬาธรรมศาสตร์รังสิตระหว่างช่วงแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ครั้งที่ ๑๓ ให้ท่านด้วย ผมเชื่อว่าแม้ท่านจะพูดไม่ได้ แต่ท่านต้องดีใจแน่นอน ที่ได้เห็นธรรมศาสตร์ก้าวไปเป็นเมืองมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย

อย่างที่สอง ที่ผมคิดว่าถ้าท่านอาจารย์ป่วยได้ล่วงรู้ ท่านก็คงจะดีใจแน่นอนคือ การสร้างความเป็นอิสระ (autonomy) ให้กับมหาวิทยาลัย คงจะทราบกันดีว่า ขณะนี้ในบ้านเมืองเรามีการพูดถึงแนวทางที่จะทำให้มหาวิทยาลัยของรัฐเป็นเพียงมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล ที่จะมีความสามารถในการบริหารคล่องตัวขึ้นและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้ดีกว่า โดยเห็นว่าในแต่ละปีมหาวิทยาลัยจะได้เงินอุดหนุนเป็นก้อนจากรัฐบาลเท่านั้น แนวคิดนี้เชื่อใหม่มา ท่านอาจารย์ได้พูดได้ประชุมกับอาจารย์ของธรรมศาสตร์เป็นเวลาเกิน ๓๐ ปีก่อนหน้านั้นแล้ว แต่เพิ่งได้มาปฏิบัติหรือคิดหาแนวทางปฏิบัติกันจริงจังก็ตอนนั้น ดังนั้น ต้องถือว่าท่านอาจารย์ป่วยเป็นคนที่ดีมองไปข้างหน้าได้กว้างไกล และมีสายตาวาวกว่าพวกเราอย่างมาก

ท่านอาจารย์ป่วยได้เสียชีวิต ณ ประเทศอังกฤษ เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๔๒ แต่ได้มีการประกาศเป็นทางการในประเทศไทยโดยบุตรของท่านอาจารย์เมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๔๒ ผมเองในฐานะญาติได้มีโอกาสทราบล่วงหน้าก่อนมีการประกาศเป็นทางการ ๔ วัน แต่ได้รับการขอร้องให้ปิดข่าวนี้ไว้ ความรู้สึกแรกของผมที่ทราบข่าวนั้นบอกไม่ถูก จริง ๆ ยอมรับว่าเตรียมใจไว้แล้วแต่วันนี้คงมาถึง แต่อีกใจก็รู้สึกเสียใจและเสียายที่ท่านน่าจะยังมีชีวิตอยู่ยืนยาวกว่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปีนี้ คือ ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ คณะเศรษฐศาสตร์จะฉลองครบรอบ ๕๐ ปีของการก่อตั้งคณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ เรามีการวางแผนที่จะจัดงานคืนสู่เหย้าที่ธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต โดยจะมีการฉลองและแสดงกตัญญูกตเวทิตาแก่ท่านอาจารย์ด้วย แต่ท่านมาด่วนจากไปเสีย ผมจำได้ว่าวันที่ทราบข่าวว่าท่านถึงแก่อนิจกรรมเป็นตอนบ่าย ในตอนค่ำผมต้องไป

ร่วมกับทางสมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์แถลงข่าวงานนี้ที่โรงแรมดุสิตธานี และต้องมาเฉพาะเจาะจงให้ผมพูดถึงท่านอาจารย์ป๋วยเสียด้วย ผมพูดไม่ค่อยออก ยิ่งมีนักข่าวมาถามว่า ท่านอาจารย์ป๋วยยังอยู่สบายดีที่อังกฤษหรือไม่ ผมไม่รู้จะตอบยังไง เพราะไม่อยากพูดเท็จ แต่ก็ได้ถูกขอให้ปิดข่าวไว้ จึงตอบเลี่ยงไปว่าท่านยังอยู่อังกฤษ แต่ไม่ได้พูดว่าท่านเสียชีวิตแล้ว

ท่านอาจารย์ป๋วยเป็นคนสมถะตลอดชีวิต ท่านไม่ต้องการทำให้ใครเดือดร้อน แม้แต่ตอนที่ท่านเสียชีวิตทางครอบครัวของท่านก็ปิดข่าวนี้ไว้ จนกระทั่งได้มีการฃาปนกิจเสร็จสิ้นแล้วที่อังกฤษ ถึงได้มีการเปิดเผยข่าวอย่างเป็นทางการ ด้วยเกรงว่าถ้ามีการเปิดเผยทันที อาจจะทำให้หลายคนลำบากต้องเดินทางไปร่วมงานที่อังกฤษ กระนั้นก็ตาม ผมคิดว่าท่านอาจารย์ป๋วยยังเป็นหลักชัยของพวกเราทุกคน แม้ในวาระสุดท้าย ผมยังจำภาพที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ว่า ไม่ว่าท่านไปที่ไหนมีแต่ผู้คนรายล้อมชื่นชม ในขณะเดียวกันแม้ท่านจะสิ้นไป แต่ท่านก็ยังเป็นศูนย์รวมใจของผู้คนมากมาย ทั้งที่อยู่ร่วมในยุคสมัยของท่านหรือแม้แต่ผู้ที่อยู่ที่เกิดที่หลัง ต่างมารวมกันระลึกถึงคุณงามความดีของท่านนับหมื่นนับแสน ผมเชื่อว่าถ้าดวงวิญญาณของท่านอาจารย์ป๋วย ได้รับรู้สิ่งนี้ ท่านก็คงจะยินดีและภูมิใจอย่างที่สุด สมกับจดหมายฉบับล่าสุดลงวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๔๒ ที่ผมได้รับจากภรรยาของท่าน ที่กล่าวหลังจากที่ได้ดูหนังสือรวมภาพงานที่จัดขึ้นเพื่อระลึกถึงท่านอาจารย์ป๋วยที่ธรรมศาสตร์ว่า

“.....มันเป็นเรื่องน่าตื่นตันทันใจที่ได้ทราบว่า มีผู้คนมากมายที่ซาบซึ้งประวัติชีวิตของท่าน และสิ่งที่ท่านยืนหยัดมาตลอดชีวิต”

นริศ ชัยสูตร

อาจารย์บูชา

กระผมได้ยื่นชื่อท่านเมื่อราว ๆ ๔๐ ปีก่อน บิดาของกระผมเล่าถึงความดี ความสามารถของท่านให้ฟัง
เนื่องเพราะบิดาของกระผม

ภาคภูมิใจที่ร่วมตระกูลหวาง (แซ่ฮวง) กับท่านอาจารย์
กระผมจำภาพแห่งความภาคภูมิใจของบิดาได้อย่างยิ่ง

กระผมไม่ได้เป็นชาว มธ. ไม่ได้เป็นลูกศิษย์ท่านโดยตรง ไม่เคยได้พบได้เห็นแม้แต่ตัวของท่านอาจารย์
มาได้รู้จักท่านอาจารย์จาก “จดหมายจาก นายเข้ม เย็นยิ่ง ถึงผู้ใหญ่ท่านุ เกียรติก้อง” ราว ๆ ปี ๒๕๑๔
กระผมเรียนอยู่ที่เชียงใหม่ และรู้จักท่านอาจารย์มากขึ้นจาก “สันติประชาธรรม”
ซึ่งถือเป็นอุดมคติในการดำรงชีวิตของกระผมมาโดยตลอด
ความรู้สึกรักของกระผมต่อท่านอาจารย์นั้นเสมือนกับความรู้สึกรักของกระผมที่มีต่อบิดาบังเกิดเกล้า
บิดาของกระผม ชื่นชมท่านอาจารย์ดุจพี่ชาย

การจากไปของท่านอาจารย์เสมือนการสูญเสียบุคคลในครอบครัว
บิดาของกระผมฝากความเสียใจมายังครอบครัวของท่าน
อาจารย์มา ณ ที่นี้ด้วยความนับถือ

ส่วนตัวกระผมเองขอยึดมั่นในอุดมการณ์สันติประชาธรรมเพื่อเป็นอาจารย์บูชา
จะใช้ความสามารถที่มี เผยแพร่อุดมคตินี้ตามศักยภาพที่มีต่อครอบครัว
ญาติมิตร องค์กรในบังคับบัญชา ชุมชนที่มีส่วนร่วม
โดยแนวทาง “สันติประชาธรรม”

ถึงจะไม่รู้จักท่านมากนักแต่ก็รู้ว่าท่านเป็นคนดีคนหนึ่ง ท่านได้ทำอะไรต่ออะไรให้ธรรมศาสตร์มากมาย
ขอให้ท่านนอนหลับให้สบาย
ถึงตัวตายแต่ความดีจะยังคงอยู่ในใจของพวกเราชาวธรรมศาสตร์ตลอดไป

นับทอง จุลพันธ์

ผลงานเลี้ยวหนึ่งของอาจารย์ป่วย

ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์ ที่เพิ่งเสียชีวิตไปนั้น ในความรู้จักของผู้คนทั่วไป คงเป็นเพียงบุคคลในอดีต แต่ความจริงแล้ว คนจำนวนไม่น้อยยังคงได้รับประโยชน์ที่ท่านได้ริเริ่มไว้ โดยที่ไม่รู้ตัว

“อาจารย์ป่วย” ที่ผู้คนเรียกขานนั้น มีที่มาจากกรอตั้งมูลนิธิให้ท่าน ผู้จัดตั้งมูลนิธิได้ขอให้ท่านเลือกว่าจะใช้ชื่ออะไร มีทั้งศาสตราจารย์, ดร., อาจารย์ ท่านเลือกที่จะใช้ชื่อมูลนิธิว่า “มูลนิธิอาจารย์ป่วย” โดยไม่ใส่นามสกุล สำหรับประวัติของอาจารย์ป่วย นั้น

ท่านเคยเป็นเสรีไทยหมายเลข ๑๔ รหัสเข้ม

เป็นคนบดเคี้ยวและอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

โดยดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยในเวลาเดียวกัน

และด้วยความคิดที่ว่า “ความแข็งแกร่งของสถาบัน อยู่ที่คน”

ท่านได้พัฒนาศักยภาพของนักศึกษาและบุคลากรของคณะเศรษฐศาสตร์ และบุคลากร สปท.

ด้วยการขอทุนจากต่างประเทศ เพื่อพัฒนาโครงการต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เช่น ทุนร็อกกีเฟลเลอร์ นำมาจัดตั้งโครงการปริญญาตรีเศรษฐศาสตร์ ภาควิชาภาษาอังกฤษ

นอกจากนี้ยังหาทุนจากแหล่งอื่น ๆ เพื่อให้อาจารย์ มธ. เรียนปริญญาเอกทางด้านเศรษฐศาสตร์ จำนวนมาก

ตั้งโครงการนักเรียนทุน สปท. เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓

นอกจากการหาทุนแล้ว อาจารย์ป่วย ได้คัดเลือกผู้ที่มีความรู้ความสามารถมาเป็นพนักงาน สปท.

และอาจารย์ที่ มธ. อีกด้วย

ในระหว่างนี้ ท่านได้หาพื้นที่สำหรับ มธ. ย้ายไปที่ศูนย์รังสิต

รวมทั้งขอทุนต่างประเทศ เพื่อจัดตั้งสถาบัน AIT ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับ มธ. ศูนย์รังสิต

และเขียนตำราเศรษฐศาสตร์ ภาษาไทย ให้นักศึกษาได้เข้าใจยิ่งขึ้น

โดยมีอาจารย์สุภาพ ยศสุนทร ร่วมเขียนด้วย

นอกจากการพัฒนาบุคคลและสถาบันแล้ว อาจารย์ป่วย ยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนา

ระบบการเงินการคลังของประเทศ อาทิ

ปรับปรุงระบบการเงินการคลังของประเทศ โดยจัดระบบงบประมาณ และตั้งสำนักงานประมาณ

ให้แยกออกจากกระทรวงการคลัง

ออก พ.ร.บ. ธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งปรับปรุงใช้จนถึงปัจจุบัน

เริ่มพัฒนาตลาดทุน จนกระทั่งกลายเป็นตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

ตั้งโรงพิมพ์ธนบัตร ที่ สปท.

ขอรับรองให้นักการเมืองและนายทหารชั้นผู้ใหญ่ในสมัยนั้น เลิกเป็นกรรมการธนาคารพาณิชย์

แม้ว่าวันนี้ ไทยจะเป็นลูกหนี้ของ World Bank แต่ในสมัยที่อาจารย์ป่วย เป็นผู้ว่าฯ ธปท. ไทยก็เคยเป็น “เจ้าหนี้” ของ World Bank ด้วยการนำเงินสำรองของประเทศ ซึ่งมีเหลือจำนวนมากในสมัยนั้น มาพัฒนาประเทศ โดยให้อยู่นอกกระบวนการงบประมาณ คือไม่มอบเงินจำนวนนี้ผ่านรัฐบาล แต่นำไปให้ World Bank กู้ เพื่อให้ประเทศไทยกุนำมาพัฒนาระบบสาธารณูปโภคของประเทศ เช่น สร้างทางหลวงทั่วประเทศ และนำเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำอีกส่วนหนึ่งให้รัฐบาลกู้มาสร้าง รพ.รามาธิบดี ในขณะที่พัฒนาคน สถาบัน และระบบการเงิน แต่อาจารย์ป่วยก็ไม่ลืมที่จะพัฒนาชนบท ท่านได้ตั้งมูลนิธิบูรณะชนบท เพื่อหาต้นแบบในการพัฒนาชนบทไทย โดยเริ่มที่จังหวัดชัยนาท และได้ตั้งโครงการบัณฑิตอาสาขึ้นมา

สิ่งที่เล่ามาทั้งหมดนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของงานที่อาจารย์ป่วยได้ทำ ด้วยเหตุที่ท่านเป็นคนกล้าคิด กล้าทำในสิ่งใหม่ ๆ และให้ความสำคัญกับ teamwork ที่ดี จึงทำให้ท่านทำงานได้มากมาย และประสบความสำเร็จ

teamwork ที่ตั้งในสมัยที่อาจารย์ป่วยเป็นผู้ว่าฯ ธปท. ประกอบด้วย

- คุณพิสุทธิ นิมมานเหมินทร์ (รองผู้ว่าฯ ธปท. สมัยนั้น และต่อมาก็ได้ดำรงตำแหน่ง ผู้ว่าฯ ธปท.)
 - คุณสมหมาย ฮุนตระกูล (ต่อมาได้ดำรงตำแหน่ง รมว.คลัง)
 - คุณประจितร์ ยศสุนทร (ปัจจุบันเป็นประธานบริหารธนาคารไทยพาณิชย์)
 - คุณหญิงสุภาพ ยศสุนทร (ผู้หญิงคนแรกที่ได้เป็นกรรมการบริหารของ World Bank)

สิ่งที่ทำให้เป็น teamwork ที่ดีอีกประการหนึ่งคือ อาจารย์ป่วย เป็นผู้ที่ยอมรับในความแตกต่างของคน เพราะแต่ละคนมีความสามารถและความถนัดที่ต่างกัน ท่านจึงให้คนทำงานตามความสามารถ คนที่ทำงานกับท่านจึงทำด้วยความสบายใจ

เรื่องเล่าเก่า ๆ ที่เป็นปัจจุบันของอาจารย์ป่วย

ยังคงดำเนินต่อไปอย่างไม่หยุดนิ่ง

และดูเหมือนว่าสิ่งที่เล่ามาทั้งหมด ยังไม่พบว่ามีสิ่งใดที่ท่านทำให้ตนเอง

นอกจากเพื่อประเทศชาติและสังคม

ซึ่งเป็นสิ่งที่พึงยกย่องและปฏิบัติตาม

แม้จะไม่ได้สักเพียงเสี้ยวหนึ่งของท่านก็ตามที

นิตยา กบข. และอดีต นศ.มธ. ปี ๓๖

แต่อาจารย์ป่วย

คนดี	อาจารย์ป่วย	แม่ชีพม่วย	ดับสังขาร
คำสอน	อุดมการณ์	ควรจดจาร	แผ่นดินไทย
ศิษย์ของ	ธรรมศาสตร์	อภิวัต	ร่วมอาลัย
ชาติหน้า	มีจริงไซ้	ให้อาจารย์	คืนกลับมา

นุชนาถ ธรรมมโนมัย

บทเสวนา “ดร.ป่วย ที่ข้าพเจ้ารู้จัก”

คัดลอกและปรับปรุงจากบันทึกการเสวนาเรื่อง “ดร.ป่วยที่ข้าพเจ้ารู้จัก” จัดโดยคณะเศรษฐศาสตร์ ร่วมกับสมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ ณ ห้อง เอ.ที มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๖ ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือ คิดถึงอาจารย์ป่วย โดยสำนักพิมพ์ดอกหญ้า ๒๕๖๗

ผู้ร่วมการเสวนาประกอบด้วย ดร.อรรณู ธรรมโน ดร.เสนาะ อุณาภูล และคุณสุวัฒน์ วรดิลก โดยมี คุณทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ เป็นผู้ดำเนินรายการ

ก่อนเริ่มการเสวนา คุณทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ ได้เรียนเชิญ ศาสตราจารย์ ดร.สิริ สมบัติศิริ กล่าวนำ การเสวนา

สิริ สมบัติศิริ

ท่านนายกสมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ ท่านคณบดี และท่านผู้มีเกียรติที่รักและศิษย์เก่าหรือ ไม่เก่าของผมที่อยู่ในที่นี้ทุกคน ผมรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้รับฉันทานุมัติให้มาพูดในฐานะที่เป็นอาจารย์ เก่าแก่คนหนึ่ง คือ ถึงไม่เป็นเพราะอาวุโสหนัก แต่ก็รู้สึกว่าจะแก่กว่าใคร ผมคิดว่าอาจารย์ที่เก่าและแก่กว่าผมก็ ยังมี แต่ไม่รู้มาจับปลัดจับผลอย่างไร ผมก็เลยมาปรากฏตัวอยู่ที่นี้ ทั้งนี้เป็นความรู้สึกประทับใจอย่างยิ่ง ความ สำคัญในวันนี้มีหลายประการเหลือเกิน แต่ผมยินดีที่ได้เห็นสมาชิกเก่า ๆ ของเราที่ได้มาวันนี้มาพร้อมเพรียงกัน เป็นส่วนใหญ่ เหตุที่ผมมีความยินดีและรู้สึกเป็นเกียรติก็เพราะว่า วันนี้เป็นวันสำคัญวันหนึ่งในชีวิตของพวกเราชาวคณะเศรษฐศาสตร์ เรามาเพื่อฉลองคุณความดีของอาจารย์ผู้ใหญ่ของเราคนหนึ่ง ซึ่งไม่สามารถจะมา อยู่ในที่นี้ได้ คือ ศาสตราจารย์ ดร.ป่วย อังภากรณ์ เรามีความรู้สึกระลึกถึงบุญคุณที่ท่านได้ก่อสร้างไว้ใน คณะเศรษฐศาสตร์

คณะเศรษฐศาสตร์ของเราเนี่ย เดิมทีก็มักันเรื่อย ๆ เป็นไปตามพระราชบัญญัติ มีคณบดีคนหนึ่งมี อาจารย์ประจำคนหนึ่ง นอกนั้นก็มีส่วนพนักงานอยู่ ๒-๓ คนบ้าง มีอยู่ ๒ ห้อง ก็สอนกันมา มีอาจารย์ หลายคนเป็นอาจารย์ภายนอก ผมคนเดียวเป็นอาจารย์ภายใน รับหน้าที่หมดไม่ว่าอะไรรับหมด

พออาจารย์ป่วยมาเป็นคณบดี ตอนนั้นมันขึ้นอย่างบอกไม่ถูก บูม บูม บูม (ปรบมือ) ผมไม่รู้จะใช้ คำว่าอย่างไรดี มาใช้คำภาษาที่เรียกว่าสมัยใหม่ที่เรียกว่าบูม ก็บูมกับเขาด้วย มันบูมจริง ๆ

ในสมัยที่ผมอยู่เนี่ย เขียนหนังสือเท่าไรก็แล้ว ทำบันทึกก็แล้ว อะไรก็แล้ว ไม่สามารถที่จะได้รับ ประโยชน์จากองค์การต่างประเทศเลย เขาบอกว่าไม่พร้อมบ้าง อะไรบ้าง ขอน้อยและขอให้ส่งครุภาษาอังกฤษ มาเถิดสักคนก็ดี เจียบ ส่งรายงานไปบอกว่าเดี๋ยวนี้จะต้องทำอย่างนั้น อย่างนี้ เจียบ แหม...ผมไม่รู้จะทำอย่างไร หมดปัญญา วันดีคืนดีฝันอาจารย์ป่วยมาเป็นคณบดีเท่านั้น บอกว่าไม่ต้องเขียนหนังสือหรอก เขายื่นมาเลย สหรัฐอเมริกาเลยมายื่นกันเป็นแถวเลยครับ ส่งอาจารย์มาตั้งคณะหนึ่งเลยนะฮะ มาถึงก็จัดการกันใหญ่ เรียบร้อย เราจึงได้มาอยู่ในสถานะที่เคียงบ่าเคียงไหล่กับสถาบันต่างประเทศได้จนทุกวันนี้ เพราะฉะนั้น ผมคิดว่าท่าน ผู้นี้คือ ดร.ป่วยได้ทำประโยชน์ให้แก่คณะอย่างมากมาย

ที่เราว่าวันนี้ก็เพราะว่าเราระลึกถึงบุญคุณท่านที่ได้สร้างคณะเศรษฐศาสตร์ให้เคียงบ่าเคียงไหล่กับในต่างประเทศ และที่สำคัญที่สุดก็คือได้แสดงความกตัญญูทวนเวทีต่อผู้ที่มีบุญคุณแก่เรา อันนี้เป็นธรรมเนียมอันสูงสุดซึ่งคุณทั้งหลายคงทราบดีแล้วว่า ไม่มีอะไรที่จะน่านับถือนอกจากบิดามารดา หรือครูบาอาจารย์ วันนี้ท่านทั้งหลายก็ได้แสดงให้เห็นแล้ว และต่อไปผมเชื่อว่าท่านคงจะแสดงความหนักแน่นให้เห็นความสามัคคีของคณะเศรษฐศาสตร์อีก ในเรื่องที่จะช่วยเสริมสร้างและก่อสร้างห้องสมุดหรือหอสมุดดร.ป๋วย ทำให้ผมเห็นว่าการที่ท่ามาแล้วนั้นเป็นนิมิตดีเหลือเกินสำหรับคณะเศรษฐศาสตร์ เพราะห้องสมุดเป็นที่รวมความคิดและชุมชนซึ่งเป็นประโยชน์แก่ชนรุ่นหลังอย่างยิ่ง

ถ้าเราเกิดมาในโลกนี้เราไม่ได้ทำอะไรไว้ รู้สึกว่าเราเกิดมาในชีวิตนี้เสียเปล่า ประเทศเราต้องการผู้ที่มีความคิดและปฏิบัติตามความคิดให้ถูกต้อง เหตุที่ยังจืดเฉงอยู่ทุกวันนี้ก็เพราะว่า มีความคิดอยู่บ้างแล้วแต่ยังปฏิบัติกันไม่ถูกต้อง อันนี้ผมคิดว่าขอฝากไว้กับตัวท่านเมื่อเรามีความคิดที่จะมาร่วมกันในเรื่องนี้ ในอันที่จะรวบรวมเอกสารต่าง ๆ อันที่จะเป็นแนวทางปฏิบัติของมนุษย์ต่อไปนั้น ผมคิดว่าเป็นกุศโลบายหนึ่งในชีวิตของเราเท่าที่เรายู่ร่วมกัน เพราะฉะนั้นในฐานะที่ผมได้มีโอกาสมาพูดแทนอาจารย์ทั้งหลาย ก็ขอขอบพระคุณทุก ๆ ท่านที่มา และขอให้รู้สึกว่สมาชิกของเรานี้คงจะร่วมกันเป็นความสามัคคีที่จะเจริญดำเนินความคิดของท่านผู้ริเริ่มก่อการในการตั้งสมาคมนี้ต่อไป และผมก็รู้สึกว่าได้เห็นแล้ว ความสามัคคีของเรานี้เกิดขึ้นและเชื่อว่าคงจะเจริญต่อไปในอนาคต ผมขอขอบพระคุณ

ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์

ในนามของลูกศิษย์ กระผมขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์สิริ สมบัติศิริ ที่ได้ให้เกียรติกับงานในวันนี้ ที่ท่านออกตัวว่ามีอาจารย์ที่แก่กว่านี้ ผมได้กราบเรียนถามท่านคณบดีแล้ว ปรากฏว่าไม่มี มีท่านหนึ่งคือ ดร.เดือน บุญนาค เราไม่เชิญท่านมาแล้ว (หัวเราะ)

เพื่อน ๆ พี่ ๆ และน้อง ๆ ที่เคารพตลอดจนแขกผู้มีเกียรติ ซึ่งเดี๋ยวนี้ได้เป็นศิษย์เก่าของคณะเศรษฐศาสตร์ และผู้ซึ่งมีความสนใจในเกียรติคุณและคุณความดีของ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ในโอกาสที่คณะเศรษฐศาสตร์และสมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ ได้เป็นเจ้าภาพในการจัดวันที่ระลึก เนื่องในโอกาสคล้ายวันเกิด ๖๘ ปีเต็ม ของอาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์ ทางคณะผู้จัด คือทั้งสมาคมฯ และคณะเศรษฐศาสตร์ ได้รับเกียรติจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๓ ท่านบนเวทีนี้มาเป็นผู้นำสนทนาในเรื่อง “ดร.ป๋วย ที่ข้าพเจ้ารู้จัก” ซึ่งทั้ง ๓ ท่านนี้ก็มีความรู้สึกสนิทสนมคุ้นเคยกับผู้ที่เรากำลังจะกล่าวถึงในแง่มุมต่าง ๆ กัน เราจะใช้เวลาในการคุยกันจนกระทั่งถึงประมาณ ๒ ทุ่มครึ่ง คิดว่าคงจะพอสมควร เพราะว่าเราจะคุยเรื่องของ ดร.ป๋วย ทุก ๆ ปี คุยกันเรื่องไปจนกว่าเราจะไม่อยากคุย

คนที่เราได้กราบเรียนเชิญมาในวันนี้ ผู้ร่วมอภิปรายท่านแรกที่ผมใคร่ขอแนะนำ ปัจจุบันเป็นอธิบดีกรมสรรพสามิต อดีตของท่าน ก่อนที่จะอยู่กรมสรรพสามิต ก็คือ หัวหน้ากองเศรษฐกิจของกระทรวงการคลัง ท่านผู้นี้เริ่มรู้จักกับ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ตั้งแต่เป็นนักศึกษาปีสุดท้ายในคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อปี ๒๔๙๖ นะครับ เมื่อเรียนจบแล้วก็ทำงานเป็นเลขานุการส่วนตัวของอาจารย์ป๋วย เมื่อปี ๒๔๙๗ และ ๒๔๙๘ หลังจากนั้นก็มีโอกาสได้สัมพันธ์กันในแง่เป็นลูกน้องที่สำนักงานเศรษฐกิจการคลังตั้งแต่ปี ๒๕๐๕-๒๕๑๑ รวม ๖ ปีเต็ม ๆ และก็ยังเป็นอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ของเราอีกประมาณ ๕-๖ ปี ลูกศิษย์ในยุค ๒๕๐๕-๒๕๑๐ จะรู้จักเป็นอย่างดีในช่วงนั้น ผมขอแนะนำ ดร.อรรถ ธรรมโน (ปรบมือ)

สำหรับผู้อภิปรายท่านที่สอง ปัจจุบันท่านเป็นเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อดีตของท่านหมดๆ ก็คือ ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย แล้วก็ยังเป็นอาจารย์ของเรามาเป็นเวลาคิดว่ามากกว่า ๑๐ ปี เป็นบุคคลหนึ่งซึ่งมีความสนิทสนมกับท่านอาจารย์ป่วยอย่างมาก และปัจจุบันนี้ท่านก็ได้เจริญรอยตามอาจารย์ของเรา คือ ทำทุกอย่างเพื่อให้เศรษฐกิจของชาติดีขึ้น และเป็นกำลังสำคัญของรัฐบาลในการที่จะผ่านพระราชบัญญัติ หรือนโยบายเศรษฐกิจอะไรก็ตาม จะต้องผ่านมือท่านผู้นี้เสมอ ผมขอแนะนำ ดร.เสนาะ อุณากรู (ปรบมือ)

สำหรับผู้อภิปรายท่านสุดท้าย เพื่อน ๆ หลายคนอาจจะแปลกใจว่าทำไมถึงเลือกเชิญ ชื่อของท่านมาเป็นอันดับต้น ๆ เลย ทั้ง ๆ ที่ท่านผู้นี้ไม่เคยสอนในคณะเศรษฐศาสตร์ ไม่เคยทำงานในธนาคารใด ๆ มีแต่ใช้ธนบัตรที่มีลายเซ็น ดร.ป่วยมาหลายปี แต่ว่ามีหลาย ๆ ช่วงในชีวิตที่ได้เข้ามาสัมผัสกับ ดร.ป่วย ซึ่งผมพยายามที่จะหลอกถามว่าช่วงไหน ท่านก็บอกว่าเอาไว้เดี๋ยวเล่าให้ฟัง เดี่ยวจืด เดี่ยวจืด (เสียงหัวเราะ) พวกเรารู้จักท่านในนามของ **รพีพร** ซึ่งเป็นนักประพันธ์นามกระเดื่อง มีผลงานอย่างมากมาสุดที่จะจดจำ เรื่อง **พิราบแดง** ที่ท่านเขียนนั้นก็คือ ขวัญใจของหนุ่มสาวร่วมสมัยในขณะนี้ และท่านยังมีผลงาน มีไฟที่จะเขียนอะไรอีกมากมายก่ายกอง ท่านผู้นี้ก็คือ **คุณสุวัฒน์ วรดิลก** (ปรบมือ)

การสนทนาครั้งนี้ไม่มีรอบไม่เหมือนกับการอภิปราย เพราะการอภิปรายทุกชนิดที่ว่า รอบ ๑ รอบ ๒ นั้น ก็คือการเข้าคิวกันเล็คเชอร์ นั้นเอง แต่เราไม่นิยม ผมก็จะขอเริ่มต้นจากท่านอาจารย์ ดร.อรัญ กรุณา ได้คุยว่าท่านได้รู้จักอาจารย์ป่วยอย่างไร และท่านประทับใจอะไร มีอะไรบ้างที่ท่านจะฝากเป็นข้อคิดสำหรับลูกศิษย์ลูกหาที่เป็นผู้ฟัง ขอเรียนเชิญท่านอาจารย์ ดร.อรัญ

อรัญ ธรรมโน

ผมขอขอบคุณท่านคนบดี ผมขอขอบคุณ คุณทิวน์วัฒน์ ที่กรุณาแนะนำข้อเท็จจริง ผมอยากจะเรียนเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องสักนิดนะครับ ผมเข้าใจว่าท่านอาจารย์สิริ สมบัติศิริ ไม่ใช่อาจารย์ที่แก่ที่สุดในคณะอาจารย์ที่อาวุโสกว่านี้คือ ขุนประเสริฐคุรุมาตรา ขณะนี้ท่านยังมีชีวิตอยู่ แล้วก็ในสมัยนั้นเรามีอาจารย์ประจำอยู่เพียง ๒ ท่านคือ คนบดี (ขุนประเสริฐคุรุมาตรา) กับอาจารย์สิริ ผมเป็นนักศึกษาเรียนเศรษฐศาสตร์รุ่นที่ ๔ คณะเศรษฐศาสตร์ตั้งเมื่อปี ๒๔๙๒ ผมเข้าเรียนรุ่นที่ ๔ ปี ๒๔๙๕

การเรียนสมัยนั้นส่วนใหญ่คณะเศรษฐศาสตร์เราก็มีวิชากฎหมายค่อนข้างมาก ครึ่งต่อครึ่งของวิชาที่เรียนเป็นวิชากฎหมาย การเรียนไม่ค่อยยาก ผมเข้ามาเรียนปี ๒๔๙๕ เวลานั้นคณะเศรษฐศาสตร์ต้องการดึงคนเข้าเรียนมาก ๆ ก็มีกติกาใหม่ขึ้นมาในปีนั้นว่า ใครเข้ามาเรียนในปีหนึ่ง ถ้าสามารถสอบในสมัยทั่วไปได้หมดสมัยที่เขาแก้ตัวก็ให้สอบในปีถัดไปได้เลย ฉะนั้นผมเข้ามาในปี ๒๔๙๕ ผมจบการศึกษาในปี ๒๔๙๖ ผมเรียนเพียง ๒ ปี เพราะมีกติกาที่ง่ายมากตอนนั้นใคร ๆ ก็เรียนได้ ผมเข้าใจว่าเนื่องจากมีคนเข้ามาเรียนน้อยจึงมีคนเรียนจบภายในสองปีน้อย ถ้ามีคนมาเรียนเยอะแยะก็มีคนจบ ๒ ปีเยอะแยะ

พอจบ ๒ ปี ผมออกไปทำงานเลย ทาง ก.พ. ตีปริญญาบอกว่าควรให้เท่าจบพาณิชย์ (เสียงหัวเราะ) เพราะเรียนแค่ ๒ ปี ก็มีการต่อรองกันยกใหญ่ ในที่สุด ก.พ. บอกว่ามีข้อยกเว้นให้คนหนึ่ง เนื่องจากพอดีผมได้เกียรตินิยมด้วย ตีค่าเกียรตินิยมมาเป็นปริญญาตรี แล้วก็ขอให้คณะเศรษฐศาสตร์เลิก เพราะถ้าหากเรียนแบบนี้ต่อไปคนจบ ๒ ปีหมดแล้วจะมีปัญหาคนว่างงานกันเยอะด้วย

ขอถือโอกาสประชาสัมพันธ์นิดหนึ่ง ผมรู้สึกดีใจที่ได้รับเชิญมาในวันนี้ ไม่แน่ว่าผมจะสามารถทำหน้าที่ได้ดี แต่ว่าก็ต้องมาในเมื่อได้รับเชิญแล้ว แล้วก็ความอยากมีมากกว่าความสามารถ... (หัวเราะ)

ผมใกล้ชิดกับท่านอาจารย์ป่วย ครั้งแรกที่สุดในชีวิตของผม ก็คือตอนที่ผมเรียนในคณะเศรษฐศาสตร์ วิชาชั้นปีที่ ๓ ในปี ๒๕๙๖ อาจารย์ป่วยเป็นผู้บรรยายวิชาการคลัง ด้วยความประทับใจจากการที่ผมฟัง อาจารย์บรรยาย ตอนที่ผมสอบวิชาชั้นปีที่ ๓ ได้อันดับปริญญา อาจารย์ก็บอกว่าให้ผมไปสมัครสอบเข้าทำงานที่ กระทรวงการคลัง ซึ่งตอนนั้นอาจารย์เป็นที่ปรึกษาการคลังอยู่ ผมก็ไปสอบ ผมถามอาจารย์ว่ามีคนไปสอบ มากเหลือเกิน ผมจะสอบได้หรือเปล่า เพราะผมจบแค่ปริญญาไปสอบ ไม่ได้ปริญญาตรีนะครับ อาจารย์ ป่วยบอกว่าไม่เป็นไรขอให้ไปสอบ เพราะอาจารย์จะออกข้อสอบวิชาเศรษฐศาสตร์เอง วิชาเฉพาะตำแหน่งนั้น คือวิชาเศรษฐศาสตร์...(หัวเราะ) ผมก็ไปสอบ แล้วปรากฏว่าผมแพ้คนอื่นแทบทุกวิชา แต่วิชาอาจารย์ผมสอบ ได้คนเดียว...(หัวเราะ) เพราะเหตุว่าสมัยนั้นไม่ค่อยมีใครรู้วิชาเศรษฐศาสตร์ พวกที่ไปสอบมีผมรู้อยู่คนเดียว และอาจารย์ออกข้อสอบ... (หัวเราะ) ผมก็ได้ไป

ผมเข้าไปก็มีโอกาสทำหน้าที่อยู่ในกองเศรษฐกิจ แต่ทำหน้าที่เป็นเลขานุการส่วนตัวของท่าน เวลาท่าน จะไปไหนก็เอาผมไปจดงานรายงานการประชุมบ้าง เป็นหน้าที่ในรูปแบบนั้น ผมทำหน้าที่ร่วมกับสุภาพสตรีคนหนึ่ง คือคุณสาคร (ถาวรโรทธิ) ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดท่านค่อนข้างมาก คุณสาครทำหน้าที่เหมือนเลขานุการด้านสังคม ส่วนผมทำหน้าที่เลขานุการด้านวิชาการ

ผมทำหน้าที่อยู่ระยะหนึ่ง ก็สอบชิงทุน ก.พ. ในความต้องการของกระทรวงการคลังไปศึกษาต่อที่ สหรัฐอเมริกาได้ ผมถามอาจารย์ว่าผมควรจะไปเรียนที่ปีดี อาจารย์บอกว่าไปเรียนนาน ๆ เพราะเห็นว่าทาง กระทรวงเรามีคนทำงานได้เยอะ เพราะฉะนั้น ถ้าผมไม่อยู่สักคนก็ไม่เป็นไร...(หัวเราะ) ฉะนั้นขอให้เรียนให้ นานที่สุด ขอให้จบกลับมาได้ปริญญาสูง ๆ ผมก็ไปนั่งเรียนอยู่หลายปีเพราะผมเรียนหนังสือไม่ค่อยดีนัก เมื่อผมจบแล้วก็กลับมาทำงานที่กระทรวงการคลัง ตอนนั้นผมได้มีโอกาสใกล้ชิดอาจารย์อีกครั้งหนึ่ง ในขณะนั้น อาจารย์เป็นที่ปรึกษากระทรวงการคลังอยู่ และต่อมาอีกส่วนหนึ่งก็ได้เป็นผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจ การคลัง อันนั้นผมเข้าใจว่า ประวัติที่ได้พิมพ์แจกไปเกิดมีความบกพร่องในเรื่องเวลานิดหนึ่งความจริงเวลาที่ ระบุไว้ ท่านเป็นตำแหน่งอะไรต่าง ๆ รู้สึกจะผิดพลาดไปนิดหนึ่ง **สำนักงานเศรษฐกิจการคลังตั้งขึ้นราว ๆ กลางปี ๒๕๐๕ เพราะฉะนั้น ท่านจะเป็นผู้อำนวยการในปี ๒๕๐๓ หรือ ๒๕๐๒ คงเป็นไปได้**

ผมรับใช้ท่านค่อนข้างเต็มที่อยู่ระยะหนึ่ง จนถึงปี ๒๕๑๑ ผมก็ถูกย้ายไปอยู่กรมสรรพสามิต ก็ทำ หน้าที่ในเรื่องอบายมุขทั้งหลายจนกระทั่งเดี๋ยวนี้ หลังจากปี ๒๕๑๑ จนถึงก่อนที่อาจารย์จะเดินทางออกจาก ประเทศไทยในปี ๒๕๑๙ ผมก็มีโอกาสใกล้ชิดอยู่บ้างแต่ก็ไม่มากมายนัก ไม่เหมือนระยะก่อนปี ๒๕๑๑

ความใกล้ชิดประการหนึ่งที่ผมอยากเรียนก็คือว่า ผมเป็นเด็กบ้านนอก เกิดอำเภอเบตง จังหวัดยะลา มาเรียนอยู่กรุงเทพฯ เกือบจะเรียกว่าเป็นกำพร้าพอสมควร อาจารย์ป่วยท่านก็มีความสงสารผมพอสมควร ได้ดูแลอุปการะผมเรื่อยมา แม้กระทั่งตอนผมจบจากต่างประเทศมาแล้วก็คิดจะแต่งงาน ก่อนไปผมรู้จัก นักศึกษาเศรษฐศาสตร์ที่นั่นคนหนึ่ง แล้วก็รู้สึกว่าจะรักกันแล้ว...(หัวเราะ) พอกลับมา ก็คิดจะแต่งงานกัน แต่ก็ไม่ทราบว่าจะแต่งงานกันอย่างไร เพราะไม่มีสตางค์นะครับ อาจารย์ถามว่าแต่งงานหรือ ผมบอกว่าแน่ อาจารย์บอกว่าจะจัดการให้เอง

ฉะนั้นงานแต่งงานของผมเมื่อปี ๒๕๑๖ มีลักษณะเหมือนนางนกลีลา อาจารย์เป็นคนจัดการแทบทุกอย่าง อาจารย์ก็จัดให้เรียบร้อยเลยว่า ใครเป็นคนออกค่าชุดเจ้าบ่าวเจ้าสาว...(หัวเราะ) ใครเป็นคนออกค่างานเลี้ยง ใครเป็นคนพิมพ์บัตร ใครเป็นคนจัดการเรื่องสถานที่ คือท่านเป็นคนจัดการแทบทุกอย่าง แม้กระทั่งอันนี้ผม ท่านก็เป็นคนจัด

เนื่องจากท่านเป็นคนสนใจเรื่องเหล่านี้มาก ท่านก็จัดว่าการไปฮันนีมูนควรไปที่ไหน...(หัวเราะ) ท่านเลือกที่ให้ผมถึง ๓ แห่ง คือ บอกผมว่า ฮันนีมูน ๗ วันมีที่ ๓ แห่ง คือ ไปถึงเพื่อไม่ให้เกิดความตื่นเต้นให้พักที่โรงแรมรถไฟที่เชียงใหม่ ผมจำได้บังกาลีที่ ๗...(หัวเราะ) ต่อจากนั้น ท่านก็ยืมบ้านของท่านพิสุทธินิมมานเทมิตร ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ในแบงก์ชาติขณะนั้น ซึ่งตอนหลังเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ท่านยืมบ้านบนดอยสุเทพให้เป็นที่พักแห่งที่ ๒ สำหรับแห่งที่ ๓ ท่านอุตส่าห์ไปจัดบ้านให้ผมกิโลเมตร ๕๒ ทางสายฮอดแม่สะเรียง คือจัดให้ฮันนีมูนในป่า ไปสร้างบ้านไว้หลังหนึ่งไปปลูกบ้านแบบง่าย ๆ แล้วก็มีผมกับเจ้าสาวไปอยู่กัน ๒ คน ตื่นเช้าจะมีคนไปทำกับข้าวให้ทานไว้ แล้วเขาก็ออกมา เราก็ทานจนถึงเย็น รุ่งขึ้นก็ไปทำให้ใหม่แต่เช้า ตักน้ำให้เสร็จหมด อันนี้ก็ผมอยากจะเรียน คือ ความเป็นมนุษย์ของท่านค่อนข้างมากเหลือเกิน แม้กระทั่งตอนที่ ขอภัยท่านสุภาพสตรีหลายท่านในที่นี้ อาจารย์ป่วยเป็นคนบอกผมว่า ไปฮันนีมูนอย่าไปใกล้ ๆ เลย อยากให้ไปฮันนีมูนไกล ๆ อยากให้นั่งรถไฟไปนะครับ อาจารย์สุภาพ (ยศสุนทร) เป็นคนถามว่า เอ๊ะ! ทำไมไปแนะนำรัฐ เขาเดินทางโดยรถไฟ จะมีประโยชน์อะไรบ้าง อาจารย์ป่วยถามว่า แล้วคุณเคยบนรถไฟบ้างหรือเปล่า...(หัวเราะ) ผมขออนุญาตเล่า ปรากฏว่า ผมไม่ได้ทำตามคำแนะนำของท่าน...(หัวเราะ)

ผมขอเรียนว่า ผมรู้จักอาจารย์อย่างไร ผมคิดว่าผมรู้จักอาจารย์มิใช่ในฐานะที่เป็นคนใกล้ชิด หากแต่เป็นคนอยู่ในอุปการะของท่านมากกว่าอย่างอื่น คือ ไม่เคยมีฐานะเกือบใกล้เคียงกันเลยตลอดเวลาที่รู้จักกัน ผมห่างจากท่านอย่างมหัศจรรย์กันเลย คนละเรื่องกันเลยในฐานะคนรู้จัก ผมเหมือนคนรับใช้ท่านคนหนึ่ง ที่รับใช้ท่าน ผมอยากพูดถึงท่านว่า ท่านเป็นคนที่ดีที่สุดคนหนึ่งในชีวิตผมที่ได้รู้จัก ครั้งหนึ่งผมเคยเรียนกับท่านต่อหน้าท่านอาจารย์บุญมา วงษ์สวรรค์ ซึ่งเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อมากที่สุดอีกคนหนึ่ง ซึ่งผมคิดว่ามีความสามารถต่าง ๆ เท่า ๆ กับท่านอาจารย์ป่วย ผมเคยพูดต่อหน้าท่านทั้งสองว่า ในชีวิตนี้ ผมมั่นใจค่อนข้างมากกว่า ผมจะสามารถฉลาดถึงครึ่งหนึ่งของอาจารย์ป่วยได้ เพราะบางครั้งบางคราวที่อาจารย์พูด ผมยังสามารถจับผิดได้ แล้วรู้ว่าอะไรถูก อะไรผิด แต่น้อยนักที่จะเถียงได้ แต่ผมก็สามารถฉลาดถึงครึ่งหนึ่งของท่านได้ แต่ในด้านความเป็นมนุษย์ของท่าน ผมเรียนท่านว่าถ้าผมสามารถได้เศษหนึ่งส่วนสี่ของความเป็นมนุษย์ของท่าน ผมถือว่าชีวิตของผมประสบความสำเร็จ ผมได้พยายามและไม่เชื่อว่าผมทำได้ เราแต่ละคนที่อยู่ในที่นี้รู้สึกอยากเหลือเกินที่จะทำตามท่าน การพยายามทำตามเป็นสิ่งที่ดีเหลือเกิน แต่ว่าคงไม่มีใครทำได้ขนาดนั้น

ผมขอเรียนในเรื่องงานของท่านในกระทรวงคลังเพียงนิดเดียวเพื่อแก้ข้อข้องใจบางท่าน คือหลาย ๆ ท่านมีความเข้าใจว่าท่านเป็นคนค่อนข้างจะรุ่งโรจน์ดีในด้านเศรษฐกิจ ผมอยากจะเรียนเท่าที่ผมมีโอกาสใกล้ชิด ผมคิดว่าถ้าขาดอาจารย์สักคนหนึ่ง ความมั่นคงทางการเงินการคลังของเมืองไทยเรานี้จะเกิดได้ยาก ระยะนั้นท่านเป็นผู้วางแผนเรื่องนี้อย่างยิ่ง ท่านวางแผนเรื่องนี้จนกระทั่งท่านคิดว่าชีวิตของท่านมีค่าน้อยกว่าสิ่งนี้

เห็นได้ว่าระยะหนึ่งที่ท่านเป็นรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยอยู่ในขณะนั้น ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยก็คือ ดร.เสริม วินิจฉัยกุล อาจารย์เสริมไม่อยู่ในประเทศ อาจารย์ป่วย รักษาการแทนในยุคนั้น เป็นยุคที่ตำรวจกำลังมีชื่อ ตำรวจขอเบิกเงินเกินบัญชีจำนวนหนึ่ง ตอนนั้นความจริงการเบิกเงินเกินบัญชีจากธนาคารแห่งประเทศไทยมีเยอะเหมือนกัน ฉะนั้นทางตำรวจได้ยื่นคำขาดจากท่านขอเบิกเงินจำนวน ๖๐ ล้านบาท ซึ่งในปี ๒๕๔๘ นับเป็นจำนวนมากพอสมควร แต่อาจารย์ป่วยไม่เห็นด้วย และเห็นว่าถ้าเบิกออกมาแล้วก็รู้ว่าเงินจำนวนนี้คงไม่ได้ใช้ซื้อรถถังอย่างเดียว คงทำอย่างอื่นด้วย อาจารย์คัดค้านเต็มที่ ท่านไม่เห็นด้วยทั้ง ๆ ที่

มีการชู้ท่่านค่อนข้างมาก ท่านก็บอกว่าถ้าอยากจะได้เงินนี้ก็ต้องปลดท่านออก คำสั่งปลดท่านมาถึงทันที แล้ว ก็ตั้งนายทหารอีกท่านหนึ่งมาเป็นรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย แล้วก็ได้เบิกเงินจำนวนนี้ไป

ส่วนอาจารย์ป่วย ทั้ง ๆ ที่มีคำสั่งออกแล้ว ก็ยังมีการกลั่นแกล้งที่จะไม่ให้อาจารย์อยู่ในประเทศไทย อาจารย์จึงคิดจะออกไปอยู่ยุโรป แต่การออกไปอยู่ยุโรปสมัยนั้น ท่านก็คงทราบดี อาจารย์เป็นคนที่ไม่เคยสะสมทรัพย์สิน อันนี้ชัดเจน ไม่เคยพยายามเก็บเงินไว้มากกว่าที่จำเป็นที่ต้องใช้ในระยะเวลาสั้น ๆ อาจารย์ ไม่มีทางอยู่ได้ในยุโรปโดยไม่ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล ท่านรัฐมนตรีคลังสมัยนั้น คือ พระบริรักษ์ ยุทธกิจ ซึ่งเป็นนายทหารเหมือนกัน แต่ท่านมีความรักอาจารย์อย่างมาก เพราะรู้ว่าอาจารย์เป็นคนดีขนาดไหน ได้ตั้งตำแหน่งพิเศษขึ้นมาตำแหน่งหนึ่ง คือ ที่ปรึกษาเศรษฐกิจและการคลังประจำยุโรป ซึ่งไม่เคยมีตำแหน่ง นี้มาก่อน แต่งตั้งขึ้นสำหรับอาจารย์ป่วยโดยเฉพาะ ตำแหน่งอื่น ๆ จะเล็กกว่าตัวอาจารย์ ก็เลยต้องตั้ง ตำแหน่งให้พอ ๆ กับอาจารย์ ทั้ง ๆ ที่งานโดยตรงก็มีไม่มากนัก เพื่อให้อาจารย์ได้มีเงินใช้ระหว่างที่อยู่ยุโรป สมัยนั้น อันนี้ก็เ็นตอนหนึ่งที่อยากจะเรียนให้ทราบ

อีกตอนหนึ่งที่อยากจะเรียนว่าท่านพยายามรักษาเสถียรภาพทางการเงินการคลังอย่างไรบ้าง อันนี้เป็น ตอนที่ท่านเป็นทั้งผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง และผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ขณะนั้นก็มี การเสนอให้นำทุนสำรองที่เราฝากไว้กับต่างประเทศทั้งในรูปเงินตราต่างประเทศและทองคำมาใช้ในการลงทุน มีการเสนอว่าทุนสำรองบางอย่างให้นำมาเก็บในประเทศไทยเพื่อความสะดวกในการใช้ ซึ่งเรื่องนี้อาจารย์ป่วย ได้คัดค้านอย่างเต็มที่ ผมได้ติดตามอาจารย์ไปประชุมที่ทำเนียบ ท่านจอมพลถนอมเป็นนายกรัฐมนตรี อาจารย์ ป่วยบอกว่าท่านไม่เห็นด้วยเป็นอันขาดที่จะเอาทุนสำรองมาใช้ ท่านเป็นห่วงว่าถ้าเปิดช่องให้ใช้ได้ ผู้ใช้ที่ไม่รู้จัก รับผิดชอบก็อาจจะใช้มากเกินไปจนความจำเป็น ท่านเป็นห่วงมากในเรื่องทุนสำรอง และเรื่องทองคำที่จะนำมาขาย ในตอนนั้น ท่านก็ไม่เห็นด้วยที่จะขาย

อันนี้ก็เ็นข้อเท็จจริงเรื่องหนึ่งที่อาจารย์ได้บอกผม อาจารย์บอกว่าเมืองไทยเรานี้สิ่งหนึ่งที่รัฐบาล ทุกรัฐบาลไม่ควรทำคือ เอาทองคำขาย ทองคือทุนสำรอง รัฐบาลใดที่นำทุนสำรองออกมาขาย รัฐบาลนั้นจึง ทุกรัฐบาล อาจารย์ป่วยห่วงทุนสำรองมาก และเรื่องที่จะนำทุนสำรองมาเก็บไว้ในประเทศไทย อาจารย์ป่วย ก็เ็นห่วงว่าบ้านเมืองเรามีปฏิวัติกันบ่อย ๆ ถ้าฝ่ายแพ้เกิดหอบหัวทุนสำรองไปด้วยจะมีปัญหาแยะเรื่องค่า เงินบาท (หัวเราะ)

ผมคิดว่าในเรื่องอื่น ๆ อาจารย์เสนาะ (อนุกุล) อยู่ในฐานะที่จะพูดดีกว่าผม ผมจะพูดเรื่องส่วนตัว ค่อนข้างมากในฐานะผู้บังคับบัญชา ผมอยากเรียนในฐานะที่ผมอยู่ใต้บังคับบัญชา ท่านเป็นผู้บังคับบัญชาที่ ดีมากคนหนึ่ง อยากจะเรียนว่าพวกเราในสำนักงานที่อยู่กับท่าน ไม่เคยมีใครกลัวท่านสักคน แต่ทุกคนเกรง ท่านค่อนข้างมาก เราเห็นท่านเราไม่เคยกลัวท่าน ยินดีที่จะเถียงกับท่าน เพราะท่านทำตัวเป็นกันเอง ติดต่อกับ คบค้า อยู่ในสภาพเป็นญาติผู้ใหญ่ เป็นพี่เป็นน้อง เป็นพ่อ เป็นอะไรก็แล้วแต่ แต่ท่านไม่เคยเป็นผู้บังคับบัญชาที่จะใช้อำนาจในราชการ ท่านไม่เคยทำ

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพูดถึงความดีของท่าน พวกเราทุกคนที่อยู่ในยุคพัฒนาสมัยนั้น ฉลาดบ้าง โง่ บ้าง แต่ทุกคนยังทำงานเต็มที่ มีอะไรก็สามารถทำให้ท่านเต็มที่ (หัวเราะ) แต่ถ้าคุณธรรมตา ๆ ต้องทำให้ ท่านเพราะเหตุว่าท่านปกครองลูกน้องด้วยความดี การปกครองอันหนึ่งที่ผมรู้สึกว่าคุณก็ขឹងใจ แต่ฟังท่านพูด แล้วก็ถูกต้อง ท่านบอกว่าคนในที่ทำงานบางคนโง่ บางคนฉลาด ฉะนั้น ท่านจึงจัดผลงานของคนตามความโง่ ตามความฉลาด... (หัวเราะ) คนบางคนพ่อแม่เลี้ยงมาดีก็โง่ ทำงานน้อยหน้อยก็ถือว่าใช้ได้แล้ว บางคนพ่อแม่

เลี้ยงมาลำบากและฉลาดด้วย ก็ทำงานมากหน่อยถึงจะใช้ได้ อันนี้เป็นหลักเกณฑ์ของท่านในการพิจารณาเงินเดือน

ผมกลับมาทำงานกับท่านใน ๓ ปีแรกในชีวิตราชการของผม ทุกปีอาจารย์มีเหตุผลที่จะให้คนอื่น ๒ ชั้นเสมอ โดยที่บอกผมและผมไม่รู้จะเถียงอย่างไร ผมก็ต่อว่า ท่านก็บอกให้ต่อว่าอย่างเดียว แต่ท่านก็จะให้คนอื่น เหตุผลก็เถียงไม่ได้ พอครบ ๓ ปี อาจารย์ป่วยถามผมว่า คุณมีเรื่องจะร้องเรียนอะไรบ้าง ผมบอกว่าปล่อยให้ทำงานมา ๓ ปี ไม่เคยได้ ๒ ชั้นเลย อุตส่าห์ไปเรียนจนได้ปริญญาเอกกลับมาเงินนิดเดียว สอนหนังสือแทบตาย แล้วก็ไม่ได้ขึ้น ๒ ชั้นเลย ผมบอกอาจารย์ป่วยว่า ผมสะสมความดีไว้มากใน ๓ ปีนั้น เพราะฉะนั้นต่อจากนี้ ๓ ปี อาจารย์ต้องให้ผม ๒ ชั้น ๓ ปี ... (หัวเราะ) อาจารย์ก็บอกตกลง

ปีที่ ๔ ผมก็ได้ ๒ ชั้น ปีที่ ๕ ผมก็ได้ ๒ ชั้น ปีที่ ๖ ไม่ได้เลื่อนเพราะอายุราชการไม่ถึง ปีที่ ๗ อายุราชการไม่ถึง พอถึงปีที่ ๘ การพิจารณาเงินเดือนปรากฏว่า ในสำนักงานของเราที่มีการแก่งแย่งชิงดี ผมก็ไม่ได้เลื่อน ๒ ชั้น มีการพิมพ์คำสั่งเสร็จแล้วจะส่งไปให้อาจารย์เซ็น ที่คณะเศรษฐศาสตร์ ตอนนั้นอาจารย์มาเป็นคณบดี ผมก็เห็นคำสั่ง ผมจะเดินทางไปเกาหลีพอดี ผมก็เขียนบันทึกลักษณะ ๆ บอกว่า “เรียนอาจารย์ที่เคารพ ผมเห็นว่าการพิจารณาเงินเดือนในครั้งนี้ รู้สึกค่อนข้างจะเฮงชวย (ผมใช้คำเฮงชวย) อีกประการหนึ่งที่อาจารย์ให้คำสัญญาผมไว้ จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาแก้ไข” และผมก็เซ็นชื่อเฉย ๆ อย่างนั้น ผมไม่นึกเลยว่าจะได้รับคำตอบ นึกว่าอย่างน้อยคงโดนท่านด่าแน่ อีก ๔๕ นาทีต่อมามีบันทึกลับ ๆ ติดต่อถึงผม บอกว่า “คุณอรัญ ผมเห็นด้วยกับคุณทุกประการ ขอให้แก้คำสั่งใหม่ ผมจะเซ็นใหม่” คือท่านยินดีรักษาคำพูด และท่านเห็นการประท้วงนั้นถูกต้อง

พวกเราที่อยู่กับท่าน เราารู้สึกอย่างหนึ่งว่าท่านให้เกียรติพวกเราก่อนข้างมาก ขณะที่ท่านอยู่กับพวกเราในสำนักงาน ท่านคงเห็นเราเหมือนเด็ก ๆ และท่านก็สังคนนั้นคนนี้ทำไอ้โน่นไอ้นี้ แต่เวลาอยู่ต่อหน้าคนอื่น นอกสำนักงาน พวกเราทุกคนไม่ใช่คนธรรมดา พวกเรากลายเป็นเพื่อนร่วมงานของท่าน ไม่ใช่ลูกน้อง ไม่เคยมีใครเป็นลูกน้องท่านนอกสำนักงาน ถ้าหากมีฝรั่งมาพบ ท่านก็จะแนะนำบอกว่านี่เป็น my associate บ้าง เป็น my colleague บ้าง ซึ่งพวกเราารู้สึกภูมิใจจริง ๆ ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเราเป็นข้าท่าน... (หัวเราะ) แต่ท่านให้เกียรติเราเสมอ

ถ้าท่านคิดจะตำหนิเรา ท่านจะเรียกเราไปว่าโดยตรง ท่านจะปิดห้องว่า เพื่อจะไม่ให้คนอื่นได้ยิน ก่อนที่จะด่าเรา ท่านจะให้เกียรติเรา การด่านี้ให้เป็นความลับพอสมควร (หัวเราะ)

ในเรื่องความสนใจทุกข์สุขของลูกน้อง ผมว่าท่านสนใจค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเราเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อย ท่านยิ่งใส่ใจมากกว่าข้าราชการผู้ใหญ่ ผมเข้าใจว่าท่านมีความรู้สึกที่ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่นี้ตำแหน่งก็ใช้ได้แล้ว เงินเดือนก็ใช้ได้ มีคนอื่นมาประจบอยู่บ้างแล้ว ฉะนั้น ไม่ต้องสนใจมากก็ได้ แต่คนขับรถ ภารโรง หรือพวกจตุวา พวกอะไรต่าง ๆ เหล่านี้เป็นคนที่น่าใส่ใจ ในกรณีคนเหล่านี้ ท่านจำได้หมดว่าภรรยาเขาชื่ออะไร มีลูกกี่คนชื่ออะไรบ้าง เรียนอยู่ที่ไหน ท่านสามารถทักได้ถูกว่าคนนั้นคนนี้เป็นอย่างไร ขึ้นชั้นนั้นแล้วใช้ไหม จะมีปัญหาอะไรบ้างเรื่องเรียน ซึ่งทุกคนไม่ว่าจะแยแ่ไหน พอเจอไม้นี้ของอาจารย์เข้าทุกคนจะต้องสวมมวกคืออาจารย์หมด

อีกข้อหนึ่งที่ผมพยายามเรียนตอนแรก ผมบอกว่าท่านเป็นคนไม่ชอบการสะสมทรัพย์สิน ท่านมีวิธีการแปลก ๆ ที่จะหาทางใช้เงิน ท่านเป็นคนหนึ่งที่มีมักจะรับราชการหลายตำแหน่งเสมอ ระยะเวลาหนึ่งท่านเป็นผู้ว่าการแบงก์ชาติ เป็นผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง และมาระยะหลังมาเป็นคณบดีด้วย และเงินเดือนแต่ละแห่งท่านก็ได้ อาจจะได้ครึ่งเดียว แต่เงินเดือนที่ท่านได้นั้น ส่วนที่เกินความจำเป็นท่านพยายามจะแจก

คนในสำนักงานนั้น ฉะนั้น ที่กระทรวงคลังท่านมีเงินเดือนเหลืออยู่ท่านจะไม่รับ ท่านเซ็นชื่อรับแต่ว่าพวกเราไปเก็บมาแล้วจะหาทางแจก ท่านก็ประกาศบอกว่า ท่านจะให้คนที่มียุคนละ ๑๐๐ บาท ตอนนั้นเงินเดือนเราคนละ ๓๐๐-๔๐๐ บาท ฉะนั้น ถ้าใครมีลูก ๓ คน ก็ได้ ๓๐๐ บาท คนที่เป็นโสดในสำนักงานผมมีหลายคน พอมีมาตรการนี้ปรากฏว่ามีลูกกันทั้งนั้น (หัวเราะ) เป็นความลับที่เปิดเผยครั้งแรก (หัวเราะ) ก่อนหน้านั้นเคยอ้างว่าเป็นโสดมาจีบสาว ๆ กันอยู่ แต่พออาจารย์ป่วยบอกว่าจะให้เงินค่าเลี้ยงดูบุตร มีล่ำมะโนครัวมาเรียบริ้อย มีภรรยาแล้ว

ผมขอเรียนเกี่ยวกับท่านว่า ท่านเป็นคนที่ไม่สะสมทรัพย์เลย เท่าที่ผมได้มีโอกาสสังเกต พูดไปก็เหมือนคนบริสุทธ์เหลือเกิน เป็นมนุษย์ทองคำอย่างที่ว่า ความจริงท่านก็มีข้อบกพร่องเหมือนปุถุชนทั้งหลาย ผมอยากจะเรียนว่าทั้ง ๆ ที่ท่านเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในกระทรวงการคลัง ท่านเคยล้มเสียวภาษีเมื่อปี ๒๕๐๘ ท่านถามผมว่า เอ...ประเทศไทยน่าจะเก็บภาษีที่ดินสักที ผมบอกว่าเขาก็เก็บกันมานานแล้ว อาจารย์ป่วยบอกว่าทำไมผมไม่เคยเสีย ผมบอกอาจารย์ไม่รู้เรื่อง อาจารย์เลยไม่เสีย (หัวเราะ) ปรากฏว่าอาจารย์ป่วยไม่ได้เสียภาษีที่ดินที่ท่านมีอยู่ที่ซอยอารีย์เลยเป็นเวลาสิบกว่าปี ถ้าหากว่าเคร่งครัดตามกฎหมายจริง ถูกบังคับจำนองไปแล้ว ขายทอดตลาดไล่ที่ท่าน ท่านไม่รู้ว่ามีภาระเก็บภาษีที่ดินในเมืองไทย ซึ่งเขามีเก็บมานานแล้วในรูปภาษีบำรุงท้องที่ ท่านบอกว่า เอ๊ะ...ชื่อมันแปลกดี ชื่อมันไม่สมพงษ์

ท่านเป็นคนที่มีความสามารถในการเล่าเรื่องนิทานสัปดนได้ค่อนข้างดีมาก (หัวเราะ) ผมว่าหายากคนที่เล่าได้ดีเท่า แล้วก็โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องลำตัดที่สกรปรก ๆ นะครับท่านพูด ท่านว่ากลอนสดได้ดีเหลือเกินคนหนึ่ง ในเรื่องการดื่ม ท่านก็เก่งมากคนหนึ่งแล้วก็พวกเราอยากจะประชุมบ่อย ๆ เพราะรู้ว่าถ้าประชุมตอนบ่าย พอ ๔ โมงครึ่งป๊อบจะมีทั้งหลายทั้งเบียร์เรียบริ้อย มีกับแกล้มอย่างดี ซึ่งถ้าไปข้างนอกคง

ดร.อรัญ ธรรมโน และภรรยา

เสียเงินกันแยะ เราก็พยายามประชุมตอนบ่าย เพราะได้กินสิ่งเหล่านี้ด้วย (หัวเราะ) เรื่องการเที่ยวเตร่ผมไม่กล้าพูดถึง ผมในฐานะผู้ใต้บังคับบัญชา ผมไม่กล้าตามไปดูท่าน (หัวเราะ)

ผมขอเรียนอีกนิดเดียวว่า เรากล่าวถึงอาจารย์ของเรามากเกินไป บางทีผู้ที่ทำให้อาจารย์เราเป็นอาจารย์ที่บริสุทธิ์ที่ดีเกือบ ๑๐๐% เช่นนี้ ก็คือแหม่มมาร์กาเรต ผมคิดว่าถ้าอาจารย์มีภรรยาที่ไม่ใช่แหม่มคนนี้อาจารย์คงเป็นคนดีไม่มากเท่านี้ แม้ผมคิดว่าจะไม่มีใครสามารถทำลายความดีของอาจารย์ได้ แต่ถ้าเป็นภรรยาคนอื่นอาจจะอยากมีหน้ามีตาบ้างอะไรบ้าง ก็คงทำให้อาจารย์อาจจะต้องหนักใจ อาจจะไม่สามารถทำอะไรดีมาก ๆ อย่างที่ผมเรียนในวันนี้ เพราะฉะนั้นผมคิดว่าถ้าเรานึกอะไรนึกถึงอาจารย์ก็ควรนึกถึงแหม่มด้วย ผมขอขอบคุณครับ (ปรบมือ)

ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์

อาจารย์ ดร.อรรถ พุดให้เราฟังเยอะเกินเวลาไปตั้ง ๑๐ นาที (หัวเราะ) ปกติอาจารย์สอนหนังสือก็เกินชั่วโมง (หัวเราะ) ทั้ง ๆ ที่ชั่วโมงละ ๕๐ บาทเท่านั้น อาจารย์ตั้งใจจะให้ความรู้แก่ลูกศิษย์ มีเกร็ดชีวิตหลายอย่างซึ่งเรานึกไม่ถึงว่าอาจารย์ป่วยจะเป็นอย่างนั้น เช่น ดื่มหล่ำแกง เล่าเรื่องสัปดนแกง (หัวเราะ) ซึ่งอาจารย์อรรถก็มีเชื้อ (หัวเราะ) ตอนต้น ๆ ตอนขึ้นรถไฟที่ว่า (หัวเราะ) บังกาโลหลังที่ ๗ อะไรนี้ ทำให้เราคิดมากพอสมควรทีเดียว (หัวเราะ) ก็ขอกราบเรียนอาจารย์ ดร.เสนาะ อุณาкул กรุณาเล่าถึง ดร.ป่วย ว่าท่านเป็นคนอย่างไร

เสนาะ อุณาкул

ขอบคุณครับ เราได้ตกลงกัน แบ่งหน้าที่กันเล็กน้อย ท่านอาจารย์ ดร.อรรถ ได้เล่าเรื่องส่วนตัวให้ฟังโดยมีเกร็ดซ้ำขึ้นประกอบตลอดเวลา รู้สึกว่าท่านได้เล่าเรื่องของท่านอาจารย์ ดร.ป่วยที่พวกเราทุกคนในที่นี้ก็มีความเคารพและนับถืออย่างจริงใจ ผมเองนั่งฟังอยู่ก็ด้วยความเพลิดเพลิน จริง ๆ หลายเรื่องที่ ดร.อรรถพูดนี้ ก็เกือบจะเป็นเรื่องที่อยู่ในใจและเป็นเรื่องที่ผมก็อยู่ในฐานะที่เล่าให้ฟังได้เหมือนกัน (หัวเราะ) แต่ว่า ดร.อรรถเล่าได้สนุกสนานมาก ถึงแม้ว่าจะเว้นบางอย่างไว้ เช่น เรื่องที่ตามไปดูว่าอาจารย์ป่วยจะไปไหน เป็นต้น

ผมเองจะขอเปลี่ยนบรรยากาศไปทางด้านที่อาจจะซีเรียสสักหน่อยสำหรับในการสนทนาของเราวันนี้ โดยอยากจะพูดถึงคุณป่วย... ความจริงหัวข้อ “ดร.ป่วยที่ข้าพเจ้ารู้สึก” สำหรับผมเองเกือบจะไม่เคยเรียกว่า ดร.ป่วย หรือ อาจารย์ป่วยเลย เรียกคุณป่วยอยู่ตลอดเวลา การที่เรียกว่าคุณป่วย ไม่ใช่จะตีเสมอหรือเป็นอะไร แต่เรียกตาม ๆ กันในระยะนั้นที่ผมได้เริ่มเข้ามาทำงานที่กระทรวงการคลัง ท่านเป็นนักเศรษฐศาสตร์รุ่นแรกหลังสงคราม ในยุคนั้นคุณป่วยเป็นดาราคนเด่นอยู่ที่กระทรวงการคลัง ทุกคนตั้งแต่ระดับสูงสุด คือท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง คุณพระบริภัณฑ์ยุทธกิจ ได้เรียกคุณป่วย ท่านคุณหลวงสิทธิ (คุณหลวงสิทธิไตรตภาษ) ท่านได้นั่งอยู่กับเราที่นี่ ตอนนั้นท่านเป็นรองปลัดกระทรวงการคลังก็เรียกคุณป่วย ทุกท่านที่อยู่ในระดับสูง ๆ ก็เรียกคุณป่วยทั้งนั้น พวกเราที่กลับเข้ามาในยุคนั้นก็เรียกตามกันไป ไม่ได้ตีเสมอ ฉะนั้นจากอุปนิสัยใจคอลักษณะของอาจารย์ป่วยที่ ดร.อรรถได้เล่าอย่างชัดเจนแล้วว่าคุณป่วยเป็นคนที่โดยคุณสมบัติคุณธรรมและลักษณะประจำตัว ก็ทำให้ทุกคนมีความรู้สึกสนิทสนม และตลอดเวลาที่ได้ให้เกียรติ และรับรองเรื่องการทำงานของผู้ร่วมงานอยู่ตลอดเวลา

เรื่องที่ผมนึกถึงคุณป่วยในขณะนี้ ก็อยากจะพูดถึงผลงานที่ผมคิดว่ามีความยั่งยืนแล้วก็ต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน ๒ ประเด็นด้วยกัน

เรื่องแรก เกี่ยวกับบทบาทของความเป็นผู้นำในด้านวิชาการเศรษฐศาสตร์ของคุณป๋วย ความจริงก่อนหน้านั้น วิชาเศรษฐศาสตร์แทบจะไม่มีใครรู้จัก แม้แต่สมัยที่ผมเรียนที่ธรรมศาสตร์ ขณะนั้นก็ไม่มีใครคณะเศรษฐศาสตร์ จึงต้องเลือกเรียนวิชาบัญชี สมัยนั้นมี ๒ คณะเท่านั้น

คือ กฎหมายกับบัญชี ทางกฎหมายก็ใหญ่หน่อย ทางบัญชีก็เล็กหน่อย ถ้าเป็นผู้ชายมาเรียนบัญชีก็มักจะถูกเรียกว่า บัญชีก้อ (หัวเราะ) ถูกประชดว่าไปควบคุมผู้หญิงไว้ กันทำไมให้ฝ่ายกฎหมายมาแย่งไปทำนองนั้น ส่วนเศรษฐศาสตร์นี้ได้ยินข่าวว่ามีวิชาที่เรียกว่าเศรษฐศาสตร์ แต่สมัยนั้นรู้สึกว่าเป็นลูกเมียหน่อย จนกระทั่งแทบจะไม่มี ความหมาย ไม่มีใครรู้จัก เนื่องจากวิชาเศรษฐศาสตร์ของเราในธรรมศาสตร์ผุดขึ้นในคณะกฎหมาย การที่เศรษฐศาสตร์ได้แฝงอยู่ในกฎหมายนั้น จากประวัติเดิมก็คือ วิชากฎหมายของเรามาจากฝรั่งเศส หลักสูตรดอกเตอร์อังดรว ก็มีกฎหมายเป็นหลักและมีวิชาเศรษฐศาสตร์เป็นรอง เศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่ก็เน้นหนักไปในด้านลัทธิเศรษฐกิจ ไม่ใช่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์อย่างที่เรารู้จักในขณะนี้ เศรษฐศาสตร์ที่สอนอยู่ในธรรมศาสตร์สมัยนั้นเป็นลัทธิเศรษฐกิจหรือถ้าจะเทียบกับสมัยใหม่ที่เรียน ๆ กันมา อาจจะเรียกว่า History of Economic Doctrine อะไรทำนองนั้น แต่ว่ามีทฤษฎีเศรษฐศาสตร์อยู่บ้าง สมัยนั้นรู้สึกว่าคุณสกวรรณกรเป็นผู้สอน ท่านมีชื่อมาก เพราะจบมาจากเคมบริดจ์ ไม่ใช่มาจากโรงเรียนฝรั่งเศสหรือภาคพื้นยุโรป คือสมัยนั้นนักกฎหมายเป็นผู้สอนเศรษฐศาสตร์ แล้วก็จบจากยุโรป ไม่ได้เรียนเศรษฐศาสตร์โดยตรง

เศรษฐศาสตร์ที่ท่านสกวรรณกร สอนนั้นมีเนื้อหาเน้นหนักทางสำนักคลาสสิก (Classical Economics) โดยจำแนกเป็นเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการผลิต เศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการปริวรรต และเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยวิภาคกรรม อย่างนี้เป็นต้น แต่ว่าในเรื่องของทฤษฎีแท้ ๆ หรือทฤษฎีอย่างที่เรารู้จักในขณะนี้ก็ยังไม่ได้เริ่มสอน ฉะนั้น บทบาทของเศรษฐศาสตร์ในระยะแรกนั้น จะหนักไปทางด้านการเมือง ถ้ามีเนื้อหาอะไรบางอย่างก็มักจะไปสนับสนุนจุดยืนทางการเมือง ซึ่งพวกเราสมัยนั้นก็พยายามหลีกเลี่ยงกัน

แต่ว่าจุดที่เริ่มต้นจะเปลี่ยนแปลงก็คือจุดที่คุณป๋วยเข้ามาเกี่ยวข้อง และอาจารย์สิริกิติ์ได้เล่าให้ฟังแล้วถึงเรื่องที่ได้เข้ามาเป็นคณบดีที่นี่ แต่ตามจริงก่อนหน้านั้นได้ปูพื้นไว้แล้ว ได้มีการนำวิชาเศรษฐศาสตร์ที่เน้นทางด้านทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มหภาคและจุลภาค ซึ่งเป็นพื้นฐานของนโยบายการเงิน การคลัง และการพัฒนาเศรษฐกิจ มาใช้ในเมืองไทย ในระยะนั้นเป็นช่วงที่ผมคิดว่ามีความสำคัญในแง่ที่ว่า วิชาเศรษฐศาสตร์ไม่ได้เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองอีกต่อไป หรือเป็น Classical Economics ซึ่งไม่มีเรื่องที่จะเอาไปใช้เป็นประโยชน์ทางด้านการบริหารประเทศได้มากนัก ในยุคที่คุณป๋วยได้ริเริ่มขึ้นมาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ใหม่ ๆ นี้ ผมรู้สึกเป็นจุดที่มีความสำคัญมากที่ทำให้วิชาเศรษฐศาสตร์สามารถใช้ประโยชน์ในด้านการพัฒนาประเทศ ผมคิดว่าเป็นบทบาทซึ่งพวกเราคงมีความประทับใจมาก แต่ว่าการที่คุณป๋วยได้เริ่มนำวิชาเศรษฐศาสตร์มาประยุกต์และก็ใช้กับนโยบายเศรษฐกิจของบ้านเมือง และช่วยให้บ้านเมืองพัฒนาขึ้นมาจนถึงขณะนี้ สำหรับในเรื่องความดีขอเป็นของคุณป๋วย ถ้าบังเอิญการนำวิชาเศรษฐศาสตร์ไปใช้จนกระทั่งบัดนี้พวกเราในคณะเศรษฐศาสตร์ด้วยกันหลายคนอาจจะข้องใจว่าพัฒนาไปแล้วก่อให้เกิดปัญหามากมาย อาจจะเป็นเพราะคนของคุณป๋วยไม่ค่อยดีก็ได้ จึงทำให้เกิดเรื่องอย่างนั้นขึ้นมาก

จากที่คุณป๋วยได้เริ่มปูพื้นตอนที่นำวิชาเศรษฐศาสตร์ไปใช้กับการบริหารประเทศ หลังจากนั้นก็ได้วิวัฒนาการทางวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งคุณป๋วยก็มีบทบาทอย่างแน่นอน โดยเฉพาะ เมื่อได้สร้างคณะเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ขึ้นมาก็ได้รับความร่วมมือ ความช่วยเหลือจากต่างประเทศเป็นอันมาก และได้ส่งพวกเรานั่งอยู่ที่นั่นเป็นจำนวนมากไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ รุ่นหลังนี้ก็เริ่มจะไปเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์ที่ทฤษฎีล้าเลิศ มีการเรียนคณิตศาสตร์มากมายขึ้น

ตอนนั้นผมยังจำได้ คุณป๋วยเริ่มหนักใจอยู่เหมือนกัน ได้ปรารภว่าเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่เริ่มหนักไปทางด้านที่เรียกว่า Quantitative Economics คือเศรษฐศาสตร์เชิงปริมาณมากขึ้น ๆ มีการวิเคราะห์ในเรื่องเล็ก ๆ และรายละเอียดมากขึ้น ที่เป็นห่วงผมเข้าใจว่า ส่วนหนึ่งเป็นเพราะตัวคุณป๋วยเองอาจจะไม่ค่อยเข้าใจนักกว่า วิชาเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ที่ใช้คณิตศาสตร์มาก ๆ นั้นมันไปกันได้แค่นั้น เพราะว่าพวกเราที่เรียนเศรษฐศาสตร์รุ่นเก่าอย่างคุณป๋วย ก่อนสงครามยิ่งแย่มากใหญ่เพราะว่าพื้นฐานทางคณิตศาสตร์นี่รู้สึกว่าเป็นที่หนักใจกันอยู่ แม้แต่รุ่นผมเองหลังสงครามใหม่ ๆ ก็อยู่ในฐานะที่ค่อนข้างลำบาก

ในเรื่องนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ว่า ทำให้คุณป๋วยเองต้องพยายามปรับปรุงตัวเสีย ๆ โดยไม่บอกให้พวกเรา รู้ การที่ออกไปอยู่ที่เคมบริดจ์ก็ดี ออกไปอยู่ลัซท์ลัซท์ใครก็ดี ก็มีการแอบไปเรียนวิชาคณิตศาสตร์เพิ่มขึ้น เพื่อจะให้ฟังพวกคุณรู้เรื่อง ที่เป็นห่วงมิใช่เพราะว่าพื้นฐานทางคณิตศาสตร์ไม่เหมือนเด็กรุ่นใหม่ แต่เกรงว่าการที่เรียนเศรษฐศาสตร์ละเอียดโดยใช้คณิตศาสตร์มาก ๆ อาจจะขาดสิ่งที่คุณป๋วยเรียกว่า Wisdom คือปัญญาในเรื่องของสิ่งที่มองไม่เห็นสิ่งที่จริง อาจจะมองเห็นน้อยไป ในเรื่องนี้ก็รู้สึกว่าขณะที่พยายามจะสร้างคณะเศรษฐศาสตร์ให้มีความรู้ความสามารถทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่มากขึ้น ก็อยากจะให้นักเศรษฐศาสตร์รุ่นใหม่ ๆ นี้ได้มี Wisdom ได้มีปัญญาในการที่จะมองอะไรในแง่กว้าง ๆ และก็มองเห็นสภาพของความเป็นจริง เพื่อว่าวิชาเศรษฐศาสตร์ยังจะเป็นประโยชน์ในการบริหารประเทศต่อไปอีกได้

หลังจากที่คุณป๋วยได้พยายามสร้างความเจริญด้านวิชาการเศรษฐศาสตร์ถึงขั้นก้าวสู่รายละเอียดทางด้านคณิตศาสตร์แล้ว ในระดับต่อมาเท่าที่สังเกตดูก็เริ่มเกิดมีแนวโน้มออกเป็น ๒ ด้านคือ ด้านหนึ่งนั้นก็เริ่มจะกลับไปทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง ซึ่งก็เป็นการใช้วิชาเศรษฐศาสตร์มาผนวกเข้ากับทางด้านการเมือง อีกด้านหนึ่งก็ไปทางด้าน Neo-Classic ซึ่งในยุคหลังนี้ ก็รู้สึกว่า เป็นช่วงที่ตัวคุณป๋วยเองได้หลุดพ้นไปแล้ว แต่ว่าเรื่องความขัดแย้งทางด้านวิชาการ ๒ แนว มันเป็นเรื่องที่อาจจะเกิดการกระทบกระทั่งกันบ้างในวงการวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งต่อมาในระยะหลังและระยะปัจจุบันนี้ จึงได้มีทางสายกลางเกิดขึ้นเป็นตัวเชื่อมระหว่างเศรษฐศาสตร์การเมืองกับเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก ทางสายกลางอันนี้ที่เราเรียกว่า “การวิเคราะห์วิจัยที่เกี่ยวกับนโยบายเศรษฐกิจ” หรือที่เรียกว่า “Policy Research & Policy Analysis” นี้ก็เป็นวิวัฒนาการที่เป็นการประยุกต์เอาเรื่อง ซึ่งคุณป๋วยเองพยายามที่จะนำวิชาเศรษฐศาสตร์ไปใช้เพื่อการบริหารประเทศ ไปใช้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ กลับมาอีกครั้งหนึ่งเป็นครั้งที่ ๒

วิวัฒนาการอันนี้ผมอยากจะชี้ให้เห็นในฐานะที่พวกเราอยู่ในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ด้วยกัน ควรจะหวนระลึกถึงบุญคุณคุณงามความดีของดร.ป๋วย ว่าวิวัฒนาการเหล่านี้ได้มีการสืบเนื่องติดต่อกันมาจากพื้นฐานที่คุณป๋วยเองได้ผุดผวยรากปักฐานเอาไว้ และได้มีการวิวัฒนาการออกมา ซึ่งทั้งหมดนี้เราถือว่าเป็นเรื่องซึ่งคุณป๋วยเองได้มีส่วนอย่างยิ่ง แล้วก็ได้ถือว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญที่สุดในการก่อให้เกิดวิวัฒนาการในการใช้วิชาเศรษฐศาสตร์ เพื่อประโยชน์ทางด้านการบริหารประเทศ การพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคมของประเทศ ซึ่งเรื่องนี้ก็เป็นประเด็นแรกที่ผมอยากจะเอามาเน้นให้ฟัง

ในเรื่องที่สอง ที่ผมคิดว่าเป็นสิ่งสำคัญที่คุณป๋วยได้ช่วยสร้างเอาไว้ ก็คือสร้างบุคลากรนั่นเอง เรื่องนี้ถ้าดูกันไปอาจจะแบ่งได้เป็นคน ๓ กลุ่ม ที่คุณป๋วยได้สร้างเอาไว้ พุฒเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับวงการเศรษฐศาสตร์ ถ้าวรวมทั้งนอกวงการเศรษฐศาสตร์ด้วย ผมเชื่อว่าเป็นจำนวนมากเลยทีเดียวที่ได้รับตัวอย่างอันดีงามจากคุณป๋วย และก็พยายามที่จะได้ปรับปรุงตัวเองหรือปฏิบัติตัวให้ไปในทางที่ดี ที่ชอบ ซึ่งเป็นตัวอย่างของคุณป๋วย ในวงการทั่วไปเป็นจำนวนมากทั้งในประเทศและนอกประเทศ

ที่ผมอยากจะหยิบยกขึ้นมาเนี่ย เฉพาะที่เกี่ยวกับคนในวงการเศรษฐศาสตร์ ๓ กลุ่ม กลุ่มแรก คือ กลุ่มกระทรวงการคลัง กลุ่มที่ ๒ คือกลุ่มที่ธนาคารแห่งประเทศไทย และกลุ่มที่ ๓ นั้นก็คือคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรียกว่าเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ ๆ ซึ่งเป็นคนที่มีบทบาทสำคัญในวงการเศรษฐศาสตร์ ของประเทศไทย สำหรับผมเองนั้นจัดอยู่ในกลุ่มแรกในกลุ่มของ ดร.อรัญนี่เหมือนกัน คือกลุ่มกระทรวงการคลัง เพราะว่าเริ่มงานที่กระทรวงการคลังคือกรมบัญชีกลาง ซึ่งสมัยโน้นเราเรียกว่า กลุ่มกระทรวงการคลัง ก็ เพราะว่าหน่วยงานที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดจะอยู่ในกระทรวงการคลัง สมัยนั้นสำนักงานประมาณก็ไม่มี สภาพพัฒนาที่ไม่มี หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจที่ออกมาเป็นกระบวนในภายหลังยังไม่มี ทั้งหมดไป รวมขุมกำลังอยู่ในกระทรวงการคลัง โดยเฉพาะ ๒ หน่วย คือสำนักงานเศรษฐกิจการคลังที่คุณป่วยสร้างขึ้น อีกหน่วยหนึ่งคือที่กรมบัญชีกลาง กรมบัญชีกลางสมัยนั้นเป็นหน่วยงานที่ไม่ใช่เกี่ยวข้องกับการบัญชีโดยตรง เท่านั้น คุณทางเรื่องงบประมาณ เรื่องการกู้เงิน เรื่องการเศรษฐกิจ เรื่องความช่วยเหลืออะไรทุกอย่างหมด อยู่ในกรมบัญชีกลางทั้งนั้น ซึ่งคุณหลวงสิทธิเป็นผู้บังคับบัญชาอยู่ในขณะนั้น กลุ่มกระทรวงการคลังนี้ต่อมา แยกตัวจากฐานที่กระทรวงการคลัง งบประมาณต่อไปเป็นสำนักงานประมาณ เป็นสภาพพัฒนาฯ และก็มีหน่วยงาน ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันนโยบายเศรษฐกิจในระยะหลัง ๆ

ในที่นี้ ผมจะพูดเฉพาะกลุ่มกระทรวงการคลัง แต่จะไม่กล่าวถึงกลุ่มธนาคารแห่งประเทศไทย และ กลุ่มคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กลุ่มคนที่คุณป่วยสร้างไว้ที่กระทรวงการคลังคือ นอกจาก ดร.อรัญ ซึ่งทำหน้าที่เลขานุการก็มาจากคณะเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเอาไปเทียบปริญญาที่ไหนก็ยังเทียบได้แค่พาณิชย์ ยังมีอีกกลุ่มหนึ่งเรียกว่ากลุ่มนักเรียนนอก กลุ่มนักเรียนนอกไม่มีโอกาสได้เรียนเศรษฐศาสตร์ในเมืองไทย

แต่ว่าได้ไปเรียนมาจากที่ต่าง ๆ กลุ่มนักเรียนนอกนี้ความจริงก็เป็นที่น่าหมั่นไส้ของกลุ่มพาณิชย์การเหมือนกัน (หัวเราะ) เพราะว่าเข้ามาถึงก็มักจะได้อภิสิทธิ์อะไรต่าง ๆ แล้วบางทีก็เรียกอาจารย์ป่วยว่าคุณป่วย

กลุ่มนักเรียนนอกที่เข้ามากระทรวงการคลังสมัยนั้น ก็เพิ่งจะไปเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์กลับมา ก็มี ๓ สายด้วยกัน สายจากออสเตรเลีย สายจากอังกฤษ และสายจากอเมริกา ที่ผมหยิบขึ้นมาคงเป็นเพราะว่าปมด้อยสายที่เข้ามา ๓ สายนี้ ในการตีราคาก็ปรากฏว่า ทางด้านอเมริกาได้เงินเดือน ๒๐๐ บาทขณะนั้นสูงมาก ทางอังกฤษได้ ๑๖๐ ทางออสเตรเลียนี้ดีลงมานิดหน่อยได้ ๑๔๐ บาท... (หัวเราะ)

ฉะนั้น พวกที่ไปจบมาจากออสเตรเลียในสมัยนั้น ผมขอเรียนให้ทราบว่าพวกเราถูกทิ้งแค่นั้น คือหลังจากที่ผมเรียนบัญชีที่นี้ ก็พอดีเกิดกบฏแมนฮัตตัน ไปอยู่ในคณะกรรมการนักศึกษาของมหาวิทยาลัย ขณะนั้นด้วย แต่เนื่องจากแพแตกก็เลยไม่มีที่เรียน ถูกย้ายไปตามสถานที่ต่าง ๆ ทราบว่ามีการกบฏแมนฮัตตัน เขากำลังเล่นรักบี้อยู่ในสนามที่นี้ ทหารเข้ามาอยู่ในนี้ครึ่งหนึ่งแล้วก็เอาด้ามปลายปืนจี้ ก็เลยต้องออกจากมหาวิทยาลัยกันหมด แล้วหลังจากนั้นมาก็ไม่มีที่เรียน ผมก็ไปสอบได้ทุน ก.พ. ส่งไปเรียนออสเตรเลีย เพราะว่าถูกทอนแล้วก็ติดด้วย ฉะนั้น ในช่วงนั้นผมก็เลยกลายเป็นนักเรียนนอกโดยบังเอิญ ถ้าอยู่ต่อไปอีกประมาณเดือนหรือสองเดือน ก็คงจะได้รับปริญญาบัตรอีกใบหนึ่งเพราะว่าพรรคพวกที่อยู่ในคณะกรรมการนักศึกษาชุดนั้นทั้งหมดได้ถูกสันติบาลจับเข้าไปอยู่ในโรงแรมของสันติบาลเป็นเวลาหลายเดือน การที่ไปอยู่ออสเตรเลียเสียก่อน ก็เลยไม่ได้รับปริญญาบัตรด้านนี้

ในช่วงนั้นทางด้านออสเตรเลียก็มี ๓ คนด้วยกัน ซึ่งผมจะพูดถึงก็เพราะว่าทั้งหมดเป็นสายที่คุณป่วยสร้างขึ้นมา เป็นชุดแรกหลังสงครามโลกก็ได้ คนแรกที่กลับมา คือ คุณนุกูล ประจวบเหมาะ ซึ่งขณะนี้เป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย คนที่ ๒ ก็ผมเอง ซึ่งบังเอิญเป็นอดีตผู้ว่าการไปแล้ว แล้วตอนนี้ก็เป็นเลขาธิการสภาพัฒนาฯ คนที่ ๓ ก็คือ คุณจำลอง โตะหอง ซึ่งเป็นผู้จัดการใหญ่ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

ทางสายอเมริกาก็มี คุณประสงค์ สุขุม ซึ่งมีบทบาทกันมาก และหลังจากเป็นรัฐมนตรีแล้วก็ออกมามีบทบาททางด้านเอกชน แต่ว่าคนแรกจริง ๆ นี้ก็คือคุณชาญชัย ลีถาวร ซึ่งเคยเป็นปลัดกระทรวงการคลัง เคยเป็นรัฐมนตรี และขณะนี้ก็เป็นเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ทางด้านอเมริกาอีกคน คือ คุณไกรศรี จาติกวณิช ซึ่งก็เป็นอธิบดีกรมศุลกากรรุ่นนี้ก็เรียกว่าเป็นรุ่นแรก รุ่น ๒,๐๐๐ บาท หลังจากนั้นมาก็มีอย่าง ดร.อำนาจ วีรวรรณ มีคุณบัณฑิต บุญยะปานะ

ส่วนทางด้านอังกฤษนั้นน้อยหน่อย ทั้ง ๆ คุณป่วยเองก็รักเมืองอังกฤษเหลือเกิน แต่ว่านักศึกษา รุ่นแรกนี้ก็กลับมาจากนอกแล้ว ไปอยู่กับคุณป่วยที่กระทรวงการคลังก็มี ม.ร.ว.จันทร์แรม ศิริโชคจันทร์ทัต ซึ่งก็จบมาจากเคมบริดจ์

จากตัวอย่างอันดีงามที่คุณป่วยได้พยายามสร้างพวกเราเอาไว้ทั้งแง่คุณธรรม ในแง่ของความยุติธรรม ในแง่ที่จะต้องช่วยกันสร้างคนอีกต่อไปในรุ่นหลัง การสร้างคนของคุณป่วยเพียงพอถึงคนกลุ่มเดียวและกลุ่มแรกนี้เท่านั้น ก็คงจะเห็นว่าที่คุณป่วยสร้างเอาไว้เมื่อ ๒๐ กว่าปีที่แล้ว บัดนี้ก็ยังได้รับทอดและสืบเนื่องที่จะพยายามปฏิบัติไปในแนวทางที่คุณป่วยเองได้ทำตัวเป็นตัวอย่าง ถึงแม้ว่าจะไม่ครบถึง ๕๐% แม้จะ ๒๕% อย่างที่ ดร.อรรถ ก็พยายามทำอยู่นี้ แต่ก็เชื่อว่าเราไม่ใช่คนเดียว ไม่ใช่คุณป่วยคนเดียว ก็เชื่อว่าคงจะมีผลเป็นการสืบเนื่องแล้วก็ทำให้คุณงามความดี สิ่งที่คุณป่วยได้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบไว้ในระยะ ๒๐ ถึง ๒๕ ปีที่แล้วนี้ก็ยังสามารถงอกงาม แล้วก็เจริญสืบเนื่องกันไป เพื่อประโยชน์ของพวกเราและก็สำหรับประเทศชาติ เป็นส่วนรวมต่อไปโดยที่ไม่ขาดตอน กระผมก็ขอพูดแต่เพียงเท่านี้ (ปรบมือ)

ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์

กระผมขอเสริมในจุดที่ท่านอาจารย์ ดร. เสนาะ อุณากรุล เล่าให้ฟังว่าท่านอาจารย์ของเราเป็นนักสร้างคนจริง ๆ เลย แล้วก็ท่านมีความจำเริญมมากเลยนะครับ จนถึงวันนี้ท่านก็ยังเขียนจดหมายถึงลูกศิษย์ลูกหา หรือผู้ใต้บังคับบัญชาของท่านอยู่เสมอ ๆ จดหมายฉบับล่าสุดเขียนเมื่อ ๘ ปีที่แล้ว วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๒๖ แล้วก็ยังมีต้นฉบับตัวจริงติดไว้ที่แสดงนิทรรศการใต้ถุนคณะเศรษฐศาสตร์ ถ้าใครยังไม่รีบกลับก็แวะไปดูได้ เขียนตัวหนังสือลายมืออาจจะไม่เหมือนเดิม เพราะท่านเขียนด้วยมือซ้าย มือขวาไม่ถนัด อันนี้เป็นพยานอย่างที่ว่าที่ท่านสร้างคนและก็สร้างวิชาการนั้น เป็นที่ยอมรับอย่างที่ท่านอาจารย์ ดร. เสนาะว่า ผมขอกราบเรียนเชิญท่านผู้อภิปรายอีกท่านหนึ่งนะครับ คือ คุณสุวัฒน์ วรดิลก ขอเรียนเชิญครับ (ปรบมือ)

สุวัฒน์ วรดิลก

ในชีวิตของคนเรา ผมคิดว่ามีบุคคลที่อยู่ในหัวใจเราหลายคน โดยเฉพาะผมอีก ๔ เดือนก็อายุ ๖๐ ปี และย่างเข้าเดือนตุลาคมปีนี้ก็คงปลดเกษียณ ผมก็เลยมีบุคคลที่อยู่ในหัวใจหลายคน คนบางคนมีค่าควรที่จะอยู่ในหัวใจเรา บางคนไม่มีค่าและเราอยากจะลืม แต่เราก็ลืมไม่ลง (หัวเราะ) เพราะมันทำให้เราปวดแสบปวดร้อน สรุปลงแล้วคนที่อยู่ในหัวใจเราทุกคนจะมีทั้งด้านบวกและด้านลบ

สำหรับอาจารย์ป่วยท่านอยู่ในหัวใจของผมมานานในด้านบวก ผมรู้จักท่านอยู่ด้วย ๒ ด้าน คือ รู้จักงานของท่านก่อน ผมตื่นเต้นกับกิจกรรมของท่านตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๗ คือ ท่านเป็นกลุ่มคนไทยชุดแรก ๓ คนที่โดตรมลงมาปฏิบัติหน้าที่เสรีไทย หรือเรียกว่ากั๊กชาติในยุคนั้น ผมนิยมท่านมากถือว่าท่านกล้าหาญทีเดียว ท่านเรียนธรรมศาสตร์รุ่นแรกหมายถึงว่ารุ่นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์สถาปนาขึ้นมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ท่านเป็นนักศึกษารุ่นหนึ่ง ผมห่างจากท่านมากราว ๆ ๕ รุ่น ผมเข้าเรียนเป็นนักศึกษาธรรมศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ หลังจากที่ญี่ปุ่นขึ้นแล้ว

ผมอยากจะเล่าเฉพาะในด้านส่วนตัว เพราะว่าทั้งสองท่านที่พูดไปแล้วท่านพูดถึงทางด้านวิชาการ และด้านงานที่ท่านสัมพันธ์ต่อกัน สำหรับผมอยากจะพูดเฉพาะเรื่องส่วนตัวที่ผูกพันกับอาจารย์ป่วย สำหรับด้านงานของท่านนั้นเข้าใจว่าทุกท่านที่นั่นคงจะได้ศึกษาแล้ว ในด้านส่วนตัว ผมรู้จักท่าน เมื่อครั้งแรกดูเหมือนปี พ.ศ. ๒๔๘๑ หรือ ๒๔๘๒ จำไม่ได้ ตอนนั้นผมมีเพื่อนอยู่คนหนึ่งทำงานอยู่กรมบัญชีกลาง เป็นดาราฟุตบอลธรรมศาสตร์ อาจารย์ป่วยเป็นดาราฟุตบอลเก่าอัสสัมชัญ ท่านก็ชอบนักกีฬาด้วย ตอนนั้นท่านอาจารย์ป่วยไม่ทราบว่าเป็นหัวหน้ากองหรือเป็นผู้อำนวยการ ทำงานยังไม่มีตำแหน่งตอนนั้น แต่ผมได้รู้จักท่านเดิน ๆ หลังจากนั้นก็ได้พูดคุยวิสาสะโดยที่ไม่ได้ใช้เวลามากนัก

ในช่วงที่ผมมีความรู้สึกอยากจะปรึกษาท่าน ก็เป็นช่วงที่บุญวาสนามันไม่อำนวย คือช่วงที่ท่านมีความรุ่งเรืองมาทำงานร่วมกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในช่วงนั้นผมเข้าไปอยู่ในคุกเสียม (หัวเราะ) โอกาสที่จะพบกันก็เลยไม่มี แต่ผมก็ยังนึกถึงท่านอยู่เสมอ และนึกว่าวันหนึ่งถ้าได้พบกันก็อยากจะสนทนากันนาน ๆ เมื่อผมพ้นจากคุกตะรางมาแล้ว ก็อยู่ในช่วงที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีอำนาจอยู่ในช่วงนั้น เป็นช่วงที่เราได้รับข่าว ๒ อย่าง คือ ข่าวลืออย่างหนึ่ง และก็ข่าวซุบซิบในวงในอีกอย่างหนึ่ง คือช่วงนั้นท่านที่เคยผ่านมาแล้ว คงทราบดี เป็นยุคที่มีตสนิทินะ หนังสือพิมพ์ก็รู้สึกว่ามันอ่อนสนองง่าย คือ แล้วแต่ที่ท่านจะบงการอะไรมา หนังสือพิมพ์ใหม่ก็ออกไม่ได้ เพราะท่านไม่อนุญาต ก็รู้สึกเป็นยุคที่มีตมั่ว เมื่อมีตมั่วกระแสข่าวลือก็สูง ข่าวซุบซิบวงในก็สูงมาก ในระหว่างข่าวลือ ในความคิดเห็นของผมข่าวลือเราเชื่อได้สัก ๒๐% อีก ๘๐% ควรจะเป็นข่าวเท็จ ผมถืออย่างนั้น แต่ข่าวซุบซิบวงใน ๕๐-๕๐ คือ พอเชื่อได้บ้าง ขณะที่มันเท็จและจริงเกือบก้ำกึ่งกัน

ในช่วงนั้นข่าวเกี่ยวกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นข่าวที่นำหน้ามาก โดยเฉพาะคนที่อยู่ในคุกตะราง อย่างผม พวกเราก็คุยแต่เรื่อง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์กันมาก แม้ออกมาแล้วเรื่องจอมพลสฤษดิ์ ในวงในก็ มีอยู่มากเหลือเกิน เพราะท่านเป็นอัจฉริยะจริง (หัวเราะ) ผมว่าท่านเป็นคนอัจฉริยะผู้หนึ่งที่เดียวที่สามารถ จะควบคุมประเทศชาติไว้อยู่ในกำมือได้ ควบคุมทหารให้มีเอกภาพไม่มีการแตกร้างเหมือนที่เราเห็นทุกวันนี้ หรือเมื่อตอน พ.ศ. ๒๕๑๖

ตอนนั้นข่าวลือเกี่ยวกับท่านจอมพลสฤษดิ์นี่ก็มีมาก ผมชอบฟัง เป็นต้นว่าท่านประชุมในคณะ รัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีก็ประชุมไป ซึ่งล้วนแต่มีท่านผู้มีคุณวุฒิทั้งหลาย ท่านจอมพลสฤษดิ์ และท่านอื่น ๆ ก็ทุบเกาลัด โป๊ะ ๆ แล้วกินไปเรื่อย ๆ ไม่ช้าท่านก็หลับน้ำลายไหลยืด ทส.ก็เอาผ้ามาเช็ดให้ อย่างนี้เป็นข่าว ชุบชิบวงใน แต่ท่านมีอัจฉริยะอยู่อย่างหนึ่ง เมื่อท่านรู้สึกตัวตื่นขึ้นเมื่อการประชุมคณะรัฐมนตรีจะเสร็จสิ้น ท่านก็สรุปปัญหาได้หมดเลย ... (หัวเราะ) คือจะทำอะไร ทำอย่างไร ท่านทำทั้งหมด อันนี้เราถือว่าท่านเป็น อัจฉริยะ แม้แต่กระทั่งรัฐมนตรีว่าการ ๒ คนเกือบจะต่อยกันในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี อันนี้หลายท่านคงจะ ไม่ทราบ อันนี้ก็ชุบชิบวงในอีก ผู้ที่เล่าให้ฟัง ผมคิดว่าเชื่อถือได้ รัฐมนตรีท่านหนึ่งก็ตำหนิรัฐมนตรีอีกท่านหนึ่ง ว่ากินหมูกาก รัฐมนตรีอีกท่านก็ว่าท่านกินรถเมล์มาก ก็เกือบจะวางมวยกันขึ้น ขณะนั้นท่านจอมพลสฤษดิ์ก็ ไม่อยู่ในที่ประชุม คือท่านไปพบแขกต่างประเทศอยู่ข้างนอก ลักครู่ท่านก็เข้ามาก็มีการห้ามปราม มีการ รายงานให้ท่านทราบ อันนี้ก็แสดงให้เห็นอัจฉริยะท่านอย่างหนึ่ง ท่านไม่สอบถามว่าใครผิดใครถูก ท่านถาม แต่ว่ารัฐมนตรีคนไหนซึ่งเป็นทหารทั้งคู่ “ลือรุ่นไหน” บอกว่ารุ่นนั้น ไอ้นี้ก็รุ่นน้อง ถ้าอย่างนี้รุ่นน้องลือจะ ขอโทษพี่เขาได้ไหม “ได้ครับ” พี่จะยกโทษให้น้องได้ไหม “ได้ครับ” เอาตกลงไหว้กันทีเดียวเล็กกัน อันนี้ ผมคิดว่าเป็นอัจฉริยะอันหนึ่งของท่านจอมพลสฤษดิ์

ที่นี้ในช่วงข่าวชุบชิบวงในจากคณะรัฐมนตรีนี้ก็มียุอีกข่าวหนึ่งเกี่ยวกับอาจารย์ป๋วย คือ ตอนนั้น อาจารย์ป๋วยไปเป็นผู้แทนภาคีสกุลภัณฑ์กันชนเรื่องติบुक เมื่อสมัยจอมพล ป. เอาติบुकและยางไปเข้า มูลภัณฑ์กันชนระหว่างประเทศ เขากำหนดราคาให้ขายและปริมาณการส่งออก ซึ่งท่านก็คงทราบดีแล้ว ได้มี ข่าวมาบอกว่าอาจารย์ป๋วยท่านเข้าไปร่วมประชุมในฐานะผู้แทนของประเทศไทย ท่านก็มีจดหมายถึงจอมพล สฤษดิ์ฉบับหนึ่ง ท่านด่าจอมพลสฤษดิ์ว่า เสียตายนับถือท่านมาก กรรมการสภาติบุกของโลกในยุโรปมี รายงานแน่นอนว่าท่านร่วมมือกับพ่อค้าเศรษฐกิจใต้คนหนึ่ง คำแร่ออกตลาดมืด ซึ่งผิดกฎของสภาติบุกของ โลก

ผมก็ฝังใจว่าเป็นจริงไหม ผมคิดว่าพบอาจารย์ป๋วยสักครั้งหนึ่ง ผมจะไต่ถามเรื่องนี้ แต่โอกาสที่เรา พบกันก็ไม่มี จนกระทั่งท่านมารับตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในช่วงนั้นก็เป็นอย่างที่ไม่ค่อยดี เป็นช่วงที่มีเหตุการณ์ไม่ค่อยดี คือ มีสามเณรอายุ ๖๐ กว่า อยู่ ๆ ก็เดินทางเข้ามาจำวัดอยู่ในประเทศไทย (หัวเราะ) ผมเรียกว่าสามเณรเพราะว่าไม่ได้บวชพระ บวชเณรจริง ๆ (หัวเราะ)

อันนี้เกิดปัญหาขึ้นในกลุ่มศูนย์นิสิตนักศึกษา เขามีการรณรงค์มากมีการเดินขบวน มีการขวางระเบิด ปากันบ้าง นักศึกษาธรรมศาสตร์ไม่ทราบว่าจะกรรมอะไร คือปัญหาเกี่ยวกับประเทศชาติประชาชน ในด้าน ความไม่เป็นธรรมหรือในด้านที่ไม่ถูกต้องแล้ว ธรรมศาสตร์มักจะตื่นตัวก่อนใคร ผมก็ห้วงอาจารย์ป๋วย เหตุการณ์ก็ตึงเครียดอยู่มาก จนกระทั่งปลายเดือนกันยายน ๒๕๑๙ ผมก็ติดต่อผ่านมายังคนสนิทอาจารย์ป๋วย ผมคิดถึงท่าน ผมห้วงว่าเหตุการณ์อย่างนี้ท่านจะอยู่อย่างไร ท่านจะทำตัวยังไง ท่านก็บอกว่า สำหรับ คุณสุวัฒน์ให้มาพบตอนดึก ๆ

ผลสุดท้าย เราก็นัดพบกันวันหนึ่งที่หน้าตึกเศรษฐศาสตร์ ผมก็นัดพบกับท่าน ท่านก็นัดพบผมว่า ๔ ทุ่มผมว่างงานแล้วผมจะมาพบคุณได้ มหาวิทยาลัยก็ปิดแล้ว เจ็บส่งดี เราจะคุยอะไรกันก็ได้ ลีท่มสัก ๕ นาที ผมก็มาถึง ปรากฏว่าอาจารย์ป่วยยืนรออยู่ก่อนถือกุญแจพวงหนึ่ง ท่านก็พาผมขึ้นลิฟต์ไปห้องทำงานของท่านซึ่งอยู่ชั้นบนตึกเศรษฐศาสตร์ รู้สึกคุณเพ็ญศรีเพื่อนคู่คิดของผมก็มาด้วย แก่ขบรธาให้ผม เพราะผมตอนกลางคืนขับรถไม่ค่อยเห็น

ท่านก็ถามว่าผมกินเหล้าหรือเปล่า เสร็จแล้วท่านก็ตอบของท่านเองว่าถามนักเขียนว่ากินเหล้าหรือเปล่านั้นก็ไม่ถูก ท่านก็ควักเหล้าออกมา (หัวเราะ) ผมจำได้ว่าท่านชอบดื่มเหล้าสก๊อตชีวาสรีกัล ซึ่งเป็นเหล้าที่ดี ผมไม่ค่อยได้มีโอกาสกิน ผมเคยแต่ล่อเหล้าตราแดงอย่างสูงหรือ Black and White อะไรตามเรื่องตามฐานะ

ท่านก็กินเหล้าคุยอะไรหลายเรื่อง ซึ่งบางเรื่องผมขอสงวนไว้ไม่พูดในที่นี้ แต่บางเรื่องผมก็เปิดเผยได้ เป็นต้นว่า ท่านก็ถามถึงผมซึ่งจากท่านไปนานเป็นยังไงบ้าง ผมก็เล่าให้ท่านฟัง ท่านก็บอกว่ารู้แล้วสงบอารมณ์ อยู่ในคุก แล้วท่านก็ถามตอนหนึ่งว่า เขาว่าคุณเป็นคอมมิวนิสต์ ผมบอกอาจารย์เห็นยังไง ผมเป็นหรือเปล่า ท่านก็หัวเราะ ถ้าคนอย่างคุณเป็นคอมมิวนิสต์คนไทยทั้งสี่สิบล้านคนเป็นหมด คือผมสูบบุหรี่กินเหล้าฝรั่งอย่างนี้ ท่านก็คงว่าไม่เป็นคอมมิวนิสต์หรอก แล้วท่านก็อ่านดูพฤติกรรมผมมาตั้งแต่ต้น เราคุยกันปัญหา คอมมิวนิสต์บ้างสังคมนิยมบ้างหลายปัญหา สรุปท้ายท่านก็บอกว่า คอมมิวนิสต์ผมไม่เอาด้วยหรอก แต่สังคมนิยมพอพูดกันได้ อันนี้ผมยังจำคำพูดของท่านได้ ผมก็เห็นว่าสังคมนิยมทางเดียวในระบบเศรษฐกิจเท่านั้นที่จะช่วยแก้ไขปัญหาในเมืองไทยขณะนี้ได้

เสร็จแล้วผมก็เอาเรื่องที่ฝังใจมานานมาถามท่านว่า อาจารย์ครับ อาจารย์เคยมีจดหมายด่า จอมพลสฤษดิ์ใช่หรือไม่ ถามว่าได้ข่าวมาจากไหน ผมก็บอกว่าเขาก็ซุบซิบวงใน แล้วข่าวมันเป็นยังไง ข่าวนี้ก็เป็นการแสดงอัจฉริยะของท่านจอมพลสฤษดิ์เหมือนกัน เพราะว่าท่านรับจดหมายจากอาจารย์ป่วยแล้วแทนที่จะเก็บไว้ ท่านกลับยื่นให้รัฐมนตรีดูทุกคนแล้วท่านก็บอกว่ คุณป่วยเข้าใจผมผิด คนอย่างผมหรือจะเที่ยวไปด่าใคร เหมือนกับคนอย่างนั้น ๆ ท่านว่าของท่านไป ท่านรัฐมนตรีหลายคนรู้สึกจะไม่พอใจอาจารย์ป่วย คือไปกล่าวหาท่านได้ ผมก็รายงานให้ท่านฟังว่าข่าวเป็นยังไง อาจารย์จะว่ายังไง อาจารย์บอกว่าผมไม่ด่าท่านหรอก ผมเพียงพูดว่า ถ้ารายงานของคณะกรรมการของสภาดีบุกเป็นจริงแล้ว เราจะเสียเงินค่าปรับมาก ผมห่วงเรื่องเงินค่าปรับ แล้วเราก็ไม่ค่อยมีเงินที่จะเสียค่าปรับ จอมพลสฤษดิ์ท่านก็ไม่ได้ว่าอะไร ท่านเขียนจดหมายออกคำสั่งตอบไปว่าให้พยายามให้ผมทำหน้าที่อย่างเดียว คือ พยายามลดเงินค่าปรับให้หน่อยลง... (หัวเราะ) ท่านก็อัจฉริยะจริง ๆ ท่านไม่ฟังเรื่องจริงหรือไม่จริง ท่านบอกลดเงินค่าปรับให้หน่อยลงก็แล้วกัน มันก็จบเรื่อง

เราจะเห็นได้ว่าท่านจอมพลสฤษดิ์ก็มีอัจฉริยะเป็นคนที่เก่งในการใช้คน ผมถามท่านว่า ตอนนั้นท่านมาเป็นหลังจากที่เป็นผู้อำนวยการสำนักงบประมาณคนแรกที่จอมพลสฤษดิ์ตั้งขึ้น ต่อมาท่านก็ลาออก ผมก็ถามว่าท่านลาออกจากสำนักงบประมาณทำไม ท่านก็พูดว่าไม่ไหวสู้ทหารไม่ไหวเบิกเงินคลัง (หัวเราะ) ไม่ทราบว่าเป็นที่นี้มีทหารหรือเปล่า (หัวเราะ) มันคนละชุดกัน ดังนั้นเมื่อท่านลาออกมา ท่านตั้งใจจะกลับประเทศอังกฤษ ฟังท่านพูดนะชะว่าจอมพลสฤษดิ์ให้ท่านเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยต่อไปอีก ซึ่งต่อมาไม่นานท่านจอมพลสฤษดิ์ถึงแก่กรรม ท่านก็กลับมาจนกระทั่งได้เป็นอธิการบดีเป็นตำแหน่งสุดท้ายของท่าน

ถ้าพูดถึงท่านแล้วผมรู้สึกขมขื่นใจมากที่เดียวสำหรับเหตุการณ์ครั้งหนึ่งที่ผ่านมา คือ เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ผมห่วงอาจารย์ป่วย หลังจากนั้นกลับไป ผมก็คอยสดับตรับฟังเหตุการณ์ในธรรมศาสตร์ จนกระทั่งเกิดเหตุร้ายแรงขึ้น จนกระทั่งผมรู้สึกปวดร้าว เพราะคนบางคนที่อยู่ในหัวใจของผม คืออาจารย์ป่วย ผู้ที่มีผลงานขนาดกู้ชาติมาแล้ว รับผิดชอบสำคัญมาแล้ว มีลายเซ็นในธนบัตรทุกใบที่คนไทยใช้อยู่ช่วงหนึ่ง

แล้วมาดำรงตำแหน่งสำคัญที่สุดคืออธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีข่าวว่าถูกกระชากคอชูเชิญแถมจะให้ประชาชนประชาทัณฑ์เสียอีก อันนี้เป็นเรื่องขมขื่นใจมาก เมื่ออาจารย์ทินวัฒน์ได้บอกผม ให้มาพูดในวันนี้ผมจึงต้องรีบมาเพื่อบรรเทาความขมขื่นให้ลดลงสักระดับหนึ่ง (ปรบมือ) เพราะฉะนั้นมันเป็นสิ่งที่ประหลาดใจมาก คนอย่างอาจารย์ป่วยซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุดของประเทศเรา แต่เป็นคนที่ไม่ม่แผ่นดินอยู่ ทำให้เราเกิดความน้อยใจ เหตุใดสังคมไทยเราทำไมไม่ต้อนรับคนดี ทำไมไม่ทวงแทนปกป้องคนดีไว้

ในส่วนตัวผมกับอาจารย์ป่วย ผมเคยไปด้อม ๆ มอง ๆ ดูบ้านของท่านหลังจากที่ท่านไปแล้วรู้สึกมีความเศร้าสลดใจมาก ไม่ทราบที่ท่านที่นั่งอยู่ที่นั่นจะเห็นด้วยหรือเปล่า บ้านท่านเป็นบ้านชั้นเดียว ท่านซื้อเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ ผมจำได้ในราคา ๕๐,๐๐๐ บาท เนื้อที่ราว ๆ รู้สึกจะ ๓๐๐ ตารางวาได้ ท่านก็อยู่ของท่านมาอย่างนั้น ถึงขนาดจอมพลสฤษดิ์เอยปากนี้ไม่ใช่ชาวลือเป็นชาวที่ท่านเล่า จะปลูกให้ใหม่ท่านก็ไม่ยอม แล้วท่านมีรถเก่า ๆ อยู่คันหนึ่งเป็นรถออสติน มีคนขับด้วยอายุราว ๆ ท่านคนหนึ่ง และท่านก็ปฏิบัติต่อคนรถเหมือนข้าราชการของเรา เสาร์อาทิตย์ให้หยุดงานได้ ตัวท่านเองเสาร์อาทิตย์ก็นุ่งกางเกงขาสั้นไปจ่ายตลาดแถวปากซอยอารีย์เป็นประจำ เป็นชีวิตที่งดงามอย่างที่ท่านผู้อภิปรายคนแรก ท่านบอกว่า ในสภาพของมนุษย์แล้วยากที่เราจะสู้ท่านได้

เมื่อปีที่แล้วก็มีท่านอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ คือ อาจารย์ทวี หมิ่นนิกร อาจารย์นवलฉวี สุธรรมวงศ์ ท่านมาชวนผมจัดรายการให้ห้องสมุดอาจารย์ป่วย ผมก็ยินดีร่วมอย่างเต็มที่ จัดที่หอประชุมใหญ่ ตอนนั้นมีพวกเราติดต่อกันจะใช้ชื่ออย่างไร ท่านก็ตอบมาด้วยลายมือท่านก็เขียนไม่ตรงที่ตรงทางนัก บอกว่าไม่ให้ใช้ อาจารย์หรือดร. ให้ใช้ชื่อห้องสมุดป่วย เฉย ๆ อันนี้แสดงให้เห็นคุณลักษณะอย่างหนึ่งของท่าน จิตใจที่เป็นประชาธิปไตยแท้จริงของท่าน ผมก็จัดงานให้ท่านอย่างเต็มที่ โดยเอาดนตรีแกรนด์เอ็กซ์มาแสดงร่วมกับนักร้องที่มีชื่อเสียง เชิญพฤกษ์ อุปลัมภ์ภานนท์มาเป็นโฆษก เราจัดสิ่งที่เป็นห้วงกะทิงทั้งหลาย มีคนระดับรัฐมนตรีอย่าง วีระ มุสิกพงศ์ และบัญญัติ บรรทัดฐานก็มาร้องเพลง รายการครึกครื้นน่าดู ผมก็อุทิศภาพยนตร์จีนที่ผมซื้อมาจากประเทศจีนเรื่องหนึ่งคือเรื่อง ซากุระ หนังสือเรื่องนี้ดีมากแต่ฉายแล้วขาดทุน แต่เหมาะที่จะฉายในหอประชุมธรรมศาสตร์ ปรากฏว่าได้รับความสนใจมาก เป็นเรื่องเศร้าโศกมากระหว่างแม่เงินลูกญี่ปุ่น อะไรทำนองนี้ แต่ผลจากการจัดครั้งนั้น รอบเดียวที่เราจัดได้เงินถึง ๑ แสน ๓ หมื่นกว่า คนดูแน่นชนิดนี้แสดงให้เห็นว่าทุกคนไม่ได้มาชมรายการอย่างเดียว มาด้วยความศรัทธาที่มีต่ออาจารย์ป่วยด้วย และที่น่าชื่นใจที่ผมอยากจะได้เรียนให้ทราบในที่นี้คือว่า วงดนตรีแกรนด์เอ็กซ์ ซึ่งเป็นดนตรีที่กำลังฮิตอยู่ในยุคนี้จางไปแสดงที่ไหนเขาเอาชั่วโมงละหนึ่งหมื่นบาท จ้างมาแสดงที่หอประชุมเขาก็เรียกหนึ่งหมื่นบาท แต่หลังจากการแสดงแล้วพวกเขาไม่เอาเงินหรอก เพราะว่ามันดนตรีในวงของเขามีคนหรือ ๒ คนไม่ทราบเป็นลูกศิษย์อาจารย์ป่วย ขอยกแรงงานของเขาบูชาคุณอาจารย์ป่วย ได้ยินแล้วน่าชื่นใจ แสดงให้เห็นว่าอาจารย์ป่วยไม่ใช่เป็นที่ศรัทธาเฉพาะปัญญาชนเท่านั้น แม้แต่ระดับศิลปินทั้งหลายก็มีคนนับถือท่านมาก ท่านจึงเป็นที่นับถือของคนในวงกว้าง ผมคิดว่าในช่วงนี้ขอจบเพียงเท่านี้ก่อน ขอขอบคุณครับ (ปรบมือ)

ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์

เป็นอย่างไบบ้าง หลายคนขี้ตาคงไม่ใช่วงง คงจะตั้งกับความงามของอาจารย์ป่วยที่พี่สุวัฒน์ วรดิลกได้เล่าให้เราฟังด้วยความสุจริตและจริงใจ ไม่ได้ใช้สำนวนนักประพันธ์เลย มีเวลาเหลืออีกเพียงนิดหน่อย ไม่ทราบว่ามีส่วนร่วมเสวนาท่านใดต้องการกล่าวเสริม วันนี้ไม่มีการตอบคำถามและเป็นการเล่าความหลังให้ฟัง... (หัวเราะ) อยากจะขอกราบเรียนอาจารย์เพิ่มกันคนละนิด ๆ หน่อย ๆ เพราะว่าอย่าให้เกินเวลามาก ขอกราบเรียนเชิญ ดร.อรัญ (ปรบมือ)

อริญ ธรรมโน

ผมขอผ่านผมใช้เวลาตอนแรกไปมากแล้ว

ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์

อาจารย์ ดร.อริญ สละสิทธิ์ ขอเชิญอาจารย์ ดร.เสนาะ ดร.เสนาะ ขอผ่าน หรือ คุณสุวัฒน์จะครบแล้วใช่ไหมฮะ

สุวัฒน์ วรดิลก

ขอเรียนแทนอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ โครงการห้องสมุดป่วยจะคงดำเนินต่อไป เพราะว่าทางรัฐบาลไม่มีเงินให้ เจตนารมณ์ของท่านอาจารย์ป่วยและห้องสมุดอันนี้ไม่ใช่เฉพาะนักศึกษาที่เรียนวิชาเศรษฐศาสตร์เท่านั้น ไม่เฉพาะในมหาวิทยาลัยนี้เท่านั้น นักศึกษาทุนมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ หรือประชาชนที่สนใจวิชาเศรษฐศาสตร์ก็สามารถที่จะมาค้นมาศึกษาค้นคว้าได้ในห้องสมุดแห่งนี้ ปีนี้ผมคิดว่าผมจะต้องเห็นदन่อยอีก มีการทำรายการบันเทิงเก็บเงินให้สร้างห้องสมุดสมทบที่ละเล็กละน้อย ผมคิดว่าเมื่ออาจารย์ป่วยอยู่ในหัวใจของทุกท่านในที่นี้ ผมก็อยากขอร้องทุกครั้งที่มีการจัดรายการเพื่อห้องสมุดป่วยแล้วก็โปรดอย่าได้ขาด ขอให้ช่วยสนับสนุนอย่างเต็มที่ด้วย ขอขอบคุณครับ (ปรบมือ)

ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์

ท่านอย่าเพิ่งลุกเลย ขอเวลาสักนิด เราควรจะได้อยู่ร่วมกันให้เกียรติผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๓ ท่านพร้อม ๆ กัน มิฉะนั้นผู้เสวนาเหงาแน่ พูดเสร็จท่านไปก่อน ใครจะปรบมือให้เราตอนท้าย คณะเศรษฐศาสตร์มีข่าวที่จะเรียนให้ศิษย์เก่าทราบ ว่าเรากำลังทำโครงการห้องสมุดป่วย และ Puey's Collection ซึ่งขณะนี้ยังขาดเงินทุนอีกมากเลยศิษย์เก่าได้รวบรวมกันขณะนี้ได้มา ๓๗๐,๐๐๐ บาท ก็ยังไม่พอทำอะไร ใครที่รู้ตัวว่ายังไม่ช่วยคณะฯ เลยแม้แต่บาทเดียว... (หัวเราะ) ก็ควรจะลงมือบ้าง ไม่ต้องมากไม่ต้องถึงพัน คนละ ๕๐๐ - ๖๐๐ ก็พอ ถ้าเผื่อท่านมี ๑๐ บาท ๒๐ บาทก็ยินดี ตั้งแต่ ๑ บาทขึ้นไปน้อยกว่านั้นเราไม่มีทอน... (หัวเราะ)

คณะยังมีโครงการที่จะสร้างตึกอาคารของดร.ป่วย ในชื่อนี้โดยงบประมาณของหลวง แต่เราก็ต้องช่วยกันหาเครื่องใช้ไม้สอยในตึก อันนี้ก็คงจะเป็นข่าวดีมากสำหรับพวกเราในเวลาอันใกล้นี้ ไม่เกินปีหน้า

สำหรับสมาคมเศรษฐศาสตร์นั้น ม.ร.ว.ปรีดิยาทร เทวกุล ให้เรียนว่า สมาชิกยังไม่ีมากเท่าที่ควรจะเป็น สมาชิกยังน้อยอยู่และหลายคนขาดการส่งค่าสมาชิกลานมากแล้ว ถ้าท่านรู้ตัวก็ควรจะสมัครใหม่หรือว่าต่ออายุค่าธรรมเนียม

ในที่ที่สุดนี้ขอเรียนว่าวันนี้เราได้รับสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นคุณค่ามากมาย อย่างน้อยเราก็ได้ทบทวนความเป็นมนุษย์ของเราว่ามีสักเท่าไร เฉพาะตัวของกระผมเองนั้น ขอโทษ... (หัวเราะ) ผมยังไม่ได้พูดเลย ผมนอนไม่หลับแค้นนี้ ผมเป็นลูกศิษย์ปี ๒๕๐๖ เข้ามาเป็นรุ่นที่ ๒ แล้วก็ได้เป็นผู้แทนของปีและได้เข้าห้องทำงานของท่านบ่อย ๆ ผมพบว่าท่านเป็นบุคคลซึ่งหายากมาก เราจะจัดงานต้อนรับน้องใหม่สังสรรค์รับขวัญเพื่อนใหม่จะเก็บกันคนละ ๒๐ บาท เก็บเงินรุ่นพี่จ่ายค่าน้ำชาให้รุ่นน้อง พอท่านรู้ท่านบอกท่านเป็นสبونเซอร์หมดดีแล้วกัน เราคิดมาประมาณ ๕,๐๐๐ บาท ท่านก็จะจ่ายเงิน พวกผมบางคนบอกอู้อย่ามาอยู่เลย อีกคนบอกว่าชนหน้าแข้งไม่ร่วงหรอก เมืองหลังคือ ดร.ป่วยไม่มีชนหน้าแข้งหรอก... (หัวเราะ) ขานี้ขาวจ๊วะเลย... (หัวเราะ) เรากี่ได้มา นั่นเป็นปีแรกที่เรพบท่าน ดร.ป่วย และในราวกลางปีผมอยู่ปี ๓ ผมก็จัดภาพยนตร์อันนี้ผมว่า

ท่านอาจารย์สิริคงจะจำได้ เราจัดหนังในหอประชุมใหญ่เพื่อจะหาเงินซื้อหนังสือให้ห้องสมุด ตอนนั้นห้องสมุดเล็ก ๆ อยู่ชั้น ๒ ตึกโดม ขออนุมัติทำเป็นโครงการเลย ท่านก็อนุมัติให้จัด ผมเป็นประธานจัด เพื่อน ๆ หลายคนช่วยกันจัด เราฉายหนังเรื่อง How to Murder Your Wife เรื่องนี้ แจ็ก เลมมอน เป็นพระเอก ซูซาน จอส เป็นนางเอก ผมแก๊งตั้งชื่อภาษาไทยว่า “มาฆาเมียกันเถอะ” ...(หัวเราะ) และมีดนตรีของ สมธ. เราได้เงินตั้งเยอะเยอะ หักค่าใช้จ่ายแล้วเราเหลือเงินหมื่นหก เสร็จแล้วผมทำบัญชีหมื่นหก แล้วผมยังอุตสาหะไปหักออกอีกพันกว่าบาท บอกว่าเป็นค่าไปสเตอร์ ค่าป้ายและค่าพิมพ์บัตร ท่านบอกว่าหักไม่ได้เพราะตอนเสนอคุณไม่ได้บอกว่ามีรายจ่ายนี้ ผมก็บอกว่าอาจารย์ครับผมจ่ายไปแล้วพันหกนี้ครับ อย่างงั้นผมจ่ายเอง แล้วท่านก็ควัก ก็อย่างว่าชนหน้าแข้งไม่ร่วง ทำให้เรารู้สึกว่าคนอย่างนี้คงหาไม่ได้ง่าย ๆ

ผมขออนุญาตทราบเรียนว่า ผมขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ ดร.อรัญ ธรรมโน ดร.เสนาะ อุณาภูล และพีสุวัฒน์ วรดิลก ที่ได้มารำลึกความหลัง คนที่มีอายุอาณามรณท่านอาจารย์ป่วยหรือใกล้เคียง ก็จะได้รำลึกความหลัง ลูกศิษย์รุ่น ๒๕๐๕ ถึง ๒๕๑๖ ก็คงจะได้รู้จักอาจารย์ดีขึ้น สำหรับคนที่เข้าหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ก็คงจะได้รู้จักวีรกรรมของ ดร.ป่วยอย่างที่เรารู้จักกัน หวังว่าเราคงจะได้พบกันในบรรยากาศเช่นนี้อีกในปีต่อ ๆ ไป แล้วเราจะมีการจัดงานคณะเศรษฐศาสตร์ครบรอบ ๓๕ ปี ในปีหน้า ศิษย์เก่าทั้งหลายอย่าพลาดโอกาสนี้

บทเสวนา “ป่วย อังภาภรณ์ : คนดีที่เหลือนอยู่”

บันทึกการเสวนาเรื่อง “ป่วย อังภาภรณ์ : คนดีที่เหลือนอยู่” จัดโดยคณะกรรมการนักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มูลนิธิโกลด์คิมทอง และสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ณ หอประชุมเล็ก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ ๖ มกราคม ๒๕๒๗

ผู้ร่วมการเสวนาประกอบด้วย ดร.ชาวนิวทย์ เกษตรศิริ รองศาสตราจารย์ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม คุณสุรพล เย็นอุรา คุณธัญญา ผลอนันต์ คุณระเบียบ (อังภาภรณ์) ยุทธวงศ์ และคุณบุญธรรม ปานแก้ว โดยมี คุณกฤษฎางค์ นุตจรัส เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย และมีศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก เป็นผู้กล่าวเปิดงาน

อนึ่ง ส่วนของการสัมภาษณ์คุณระเบียบและคุณบุญธรรมในบทเสวนานี้ มีการตัดออกบางส่วนเพื่อความกระชับ โปรดอ่านฉบับถอดเทปคำต่อคำได้จากหนังสือ *คิดถึงอาจารย์ป่วย* จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ดอกหญ้า ๒๗ มิถุนายน ๒๕๒๗

เสน่ห์ จามริก ท่านรองอธิการบดี ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย ซึ่งมีความร่วมกันอยู่อย่างหนึ่งในโอกาสนี้ คือ ความเป็นมิตรต่อคนดีในเมืองไทย คือ อาจารย์ป่วย อังภาภรณ์

ผมคิดว่า นี่คือความรู้สึกร่วมกันที่เราได้อยู่กันในวันนี้ ในวาระนี้ ผมรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้รับมอบให้มาทำหน้าที่เปิดงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับสังคมไทยในยุคปัจจุบัน ผมคงไม่จำเป็นต้องกล่าวอะไรมากเกี่ยวกับอาจารย์ป่วย นอกจากอยากฝากข้อคิดเล็ก ๆ น้อย ๆ บางประการ เกี่ยวกับการจัดงานวันนี้ ซึ่งผมคิดว่า ผู้จัดงานนั้นคงไม่ได้มีเจตนาเพียงจัดงานเพื่อความระลึกถึงอย่างเดียว

เมื่อกี้ นายองค์การมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็ได้พูดว่า การจัดงานครั้งนี้ก็เพื่อที่จะสืบทอดเจตนารมณ์ สืบทอดสิ่งที่ดีที่งาม ที่อาจารย์ป่วยได้ประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างตลอดชีวิตของท่าน ปัญหาคือว่าเจตนารมณ์อะไร อะไรที่เป็นแบบฉบับที่ดีงามที่ควรแก่การประพฤติปฏิบัติ ผมคิดว่าผู้ที่อยู่ในที่นี้คงรู้จักอาจารย์ป่วยได้ดีพอสมควร จนผมไม่จำเป็นต้องพรรณนาให้มากความเป็นแต่เพียงว่าอยากจะได้แสดงความรู้สึกสะท้อนจากสิ่งที่ผมคิดว่าผมรู้จักอาจารย์ป่วยนะครับ ก็คือว่า ในบุคลิก ในชีวิต และการประพฤติปฏิบัติที่ผมเคยได้เห็นมานั้น ไม่ว่าจะอาจารย์ป่วยจะได้มีหน้าที่การงานในด้านต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ผมคิดว่าเป็นธาตุแท้ของอาจารย์ป่วยอยู่อย่าง คือ ความเป็นนักการศึกษา ซึ่งไม่ได้หมายความว่าท่านต้องมาเป็นคณบดีหรืออธิการบดีนะครับ แต่ความเป็นนักศึกษานั้นหมายความว่า ไม่ว่าจะท่านจะปฏิบัติหน้าที่การงานอะไรก็ตาม ท่านมีความเป็นนักการศึกษาอยู่เสมอ พุดง่าย ๆ คือความเป็นนักวิชาการ แบบอย่างอันหนึ่งที่ผมคิดว่ารู้จักอาจารย์ป่วยก็คือว่า ความเป็นนักวิชาการที่ทำงานโดยใช้ความรู้ แล้วก็เอาความสุจริต ความกล้าหาญ และการเห็นแก่ประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ เหล่านี้เป็นองค์ประกอบนะครับ

อันนี้คือความเป็นนักการศึกษาของอาจารย์ปวย ไม่ว่าท่านจะเป็นอธิการบดี ไม่ว่าท่านจะเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย การคิด การตัดสินใจทุกอย่างนั้น เอาเรื่องของความรู้วิชาการเป็นเครื่องตัดสิน แล้วก็เอาความสุจริต ความเห็นแก่ประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ ผมคิดว่าอันนี้คือความเป็นนักการศึกษา ความเป็นนักวิชาการ ที่ผมคิดว่าเราท่านทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นนักศึกษาที่ดี ไม่ว่าจะเป็นครูบาอาจารย์หรือไม่ก็ตาม เมื่อจะไปประกอบอาชีพทำหน้าที่อะไรก็ตาม ความเป็นนักการศึกษา ความเป็นนักวิชาการในแบบฉบับของอาจารย์ปวยจะเป็นเงื่อนไขสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำตนเป็นคุณประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง

ฉะนั้น การสืบทอดเจตนารมณ์ในชีวิตของอาจารย์ปวยนั้น คงไม่ใช่เพียงพยายามรู้จักท่านว่า ท่านเป็นอะไร ทำอะไรมา อีกสิ่งหนึ่งที่จะสืบทอดต่อไปคือรักษาหรือพัฒนาความเป็นวิชาการ ความสุจริต อันนี้ให้ยังยืนมั่นคงต่อไป

ด้วยข้อคิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ฝากไว้นี้ ผมก็ถือโอกาสนี้เปิดงานในวันแสดงความระลึกถึงอาจารย์ปวย ซึ่งผมคิดว่าเป็นผู้ที่ไม่ได้ทำคุณประโยชน์ให้กับสังคมมาในอดีตเท่านั้น แต่ในโอกาสนี้ ก็เป็นโอกาสอันดีอย่างยิ่งที่จะได้วางพื้นฐานที่เป็นแบบฉบับสำหรับเราท่านทั้งหลายและเยาวชนในอนาคตของประเทศชาติต่อไป ขอขอบคุณครับ ...(ปรบมือ)

กฤษฎางค์ นุตจรัส

ผมเข้าใจเอาโดยตัวของผมเองว่า เกือบทุกคนในที่นี้คงรู้จัก อาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ของเรา ไม่มากก็น้อย ก่อนอื่นต้องขอออกตัวสักนิดว่า หลายคนสงสัยว่าทำไมเราจึงใช้หัวข้อเสวนาน่าว่า “คิดถึงอาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ คนดีที่เหลือนอยู่” เหตุผลก็คือทางผู้จัดเองในครั้งที่มาเชิญผม เขาก็ได้ปรารถนาให้ผมฟังว่า หลายคนไม่เข้าใจว่า เอ๊ะ...ทำไมเราถึงต้องมาพูดถึงคนคนหนึ่ง แล้วคนดีคนอื่นไม่ได้เหลือนอยู่ในแผ่นดินไทยนี้หรือ

ที่นี้ผมคิดว่า การที่เรามาคุยกันนี้ เราพูดถึงคนดี “คนดีที่เหลือนอยู่” ก็แสดงว่ายังมีคนดีอีกหลายคนที่ยังเหลือนอยู่ ทั้งในประเทศไทยและนอกประเทศ และก็ยังมีความชั่วอีกหลายคนที่ยังเหลือนอยู่อีกเช่นกัน แล้ววันนี้เรามารู้ถึงคนดี คนดีนี้ต่างกับคนได้ดี (ปรบมือ) เพราะว่าวันนี้เราพูดถึงคนคนหนึ่งที่เคยมีคุณงามความดีต่อที่นี้ คือ ธรรมศาสตร์ ต่อประเทศชาติโดยส่วนรวม และต่อวงการศึกษาก้าวไกล

ฉะนั้น เราจะพูดถึงความดีของคนที่ได้เคยทำไว้ ซึ่งความดีของอาจารย์ปวยอาจจะเหมือนของผม คือผมอาจจะเคยทำดีเหมือนท่าน หรือหลาย ๆ คนอาจจะเคยทำดีเหมือนท่าน เราพูดถึงความดีนี้ะครับ เพื่อเป็นอนุสรณ์เตือนใจว่า คนที่กระทำความดีนั้นก็สามรถยืนอยู่ในแผ่นดินไทยได้อย่างภาคภูมิใจ ถึงแม้ตัวจะไม่ได้อยู่ ชื่อเสียงก็ยังอยู่ที่นี้ ใช่ไหมครับ (ปรบมือ)

ผมขอแนะนำผู้ร่วมเสวนาก่อน ท่านที่อยู่ขวามือสุดของผมคือ คุณสุรพล เย็นอุรา ปัจจุบันคุณสุรพลเป็นหัวหน้าหน่วยข่าวสาร กองวิชาการ ธนาคารแห่งประเทศไทยหรือธนาคารชาติ ท่านเคยทำงานร่วมใกล้ชิดกับอาจารย์ปวยในช่วงที่อาจารย์ปวยเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ในช่วงที่ยาวนานพอสมควร

ท่านต่อมา คือ อาจารย์เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม ท่านเป็นอาจารย์ประจำอยู่ที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปัจจุบันท่านมีงานอดิเรกเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ด้วยนะครับ ท่านก็คงจะได้มาเสวนาหรือพูดคุยให้พวกเราฟังเกี่ยวกับงานด้าน

วิชาการ หรือความเกี่ยวพันระหว่างอาจารย์ป่วยกับคณะเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นส่วนของชีวิตของท่านอาจารย์ป่วยที่ได้สร้างคุณงามความดีไว้

สำหรับด้านขวามือที่ติดกับผม คือคน ๆ หนึ่งที่ใกล้ชิดสนิทสนมกับอาจารย์ป่วยมาเกือบตลอดชีวิต และคิดว่าคงจะมากกว่าทุก ๆ คนที่อยู่ในเวทีนี้ คือ คุณระเบียบ ยุทธวงศ์ ท่านเป็นน้องสาวของอาจารย์ป่วย เป็นน้องสาวที่ต่อจากอาจารย์ป่วยเลือดเนื้อเชื้อไขเดียวกัน ท่านก็คงจะได้เล่าให้พวกเราฟังเกี่ยวกับชีวิต ความเป็นอยู่ เกร็ดเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งพวกเราไม่สามารถจะเข้าไปรู้ได้ว่า คนดีชาติกันยังใช้เวลาอยู่ที่บ้าน

สำหรับท่านต่อไปที่อยู่ซ้ายมือของผม เป็นคนหนึ่งซึ่งผมเองก็เพิ่งรู้จักวันนี้ และอยากจะทำเจตน์มานานแล้ว และคิดว่าได้เจอพร้อม ๆ กับพวกเรา คงจะได้ฟังสิ่งซึ่งมีสาระประโยชน์ และเกร็ดประวัติศาสตร์สำคัญ ท่านคือ คุณลุงบุญธรรม ปานแก้ว ท่านเป็นชาวอำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท เป็นบุคคลที่ได้ใกล้ชิดอาจารย์ป่วยในช่วงสงครามโลก เพราะเป็นทหารที่ได้จับอาจารย์ป่วย เมื่อคราวที่โคตรมตอนเป็นเสรีไทย และก็ได้ช่วยเหลือจี้จวนกันระหว่างอาจารย์ป่วยกับคุณลุงบุญธรรม จนมาถึงทุกวันนี้ นี่เป็นอีกทัศนะหนึ่งของประชาชนคนธรรมดาชาวบ้านที่ได้มองเห็นอาจารย์ว่าเป็นยังไง เดี่ยวเราจะได้ฟังกันนะครับ

ท่านต่อไปคือ อาจารย์ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ท่านนี้คงไม่ต้องแนะนำมาก เพราะเรารู้จักกันดีแล้ว ท่านเคยเป็นรองอธิการบดีฝ่ายวิชาพื้นฐาน ในช่วงที่อาจารย์ป่วย อิงภาภรณ์ เป็นอธิการบดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปัจจุบันท่านก็เป็นอาจารย์ประจำอยู่ที่คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และอีกตำแหน่งคือเป็นรองอธิการบดีด้วย

ท่านสุดท้ายทางด้านซ้ายมือคือ คุณธัญญา ผลอนันต์ คุณธัญญาได้คุยกับผมข้างนอกเวที ผมถามว่า ผมจะแนะนำพี่ว่าเป็นอะไรดี ก็สรุปสั้น ๆ ว่าเป็นนักธุรกิจดีกว่า เกาเขินที่จะเรียกตัวเองว่าเป็นนักเขียน ทั้ง ๆ ที่เป็นนักเขียนที่มีชื่อเสียงมาก และขอแก้แทนคุณธัญญา นิดหนึ่งว่า ที่ทางผู้จัดรายการประกาศว่าเป็นผู้แต่งหนังสือเรื่อง “ถนนไปสู่ดวงดาว” ไม่ใช่ซะครับ เรื่อง “ถนนไปสู่ก้อนเมฆ” ขอได้โปรดเข้าใจตามนี้ด้วย เดี่ยวคนแต่งเรื่องนั้นเขาจะมาโกรธกัน

ผมคิดว่าเพื่อให้รายการดำเนินไปอย่างรวบรัดนะครับ ผมจะขอพูดเพียงแค่นี้ก่อน ท่านแรกที่ผมจะเชิญให้เล่าเรื่องอาจารย์ป่วย เราใช้คำว่าเล่าเรื่องดีกว่า ให้พวกเราฟังคือ อาจารย์ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ท่านคงมีเกร็ดอะไรที่จะเล่าให้พวกเราฟังเยอะ เพราะได้เคยร่วมทำงานกับอาจารย์ป่วยมาหลายปีในธรรมศาสตร์ ขอเชิญอาจารย์ชาญวิทย์ครับ

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ สวัสดีครับ ขอออกตัวเป็นประเพณีนะครับว่า หัวข้อที่ผมได้รับมอบหมายให้พูดเกี่ยวกับอาจารย์ป่วยกับนักศึกษา นั้น ความจริงผมไม่น่าจะพูดได้เลย แต่ผู้ที่ควรจะพูดนั้นไม่ยอมพูด มานั่งฟังอยู่เฉย ๆ คือ ท่านอาจารย์เสน่ห์ จามริก ซึ่งทำงานใกล้ชิดกับอาจารย์ป่วยมาก ในช่วงระยะเวลาที่อาจารย์ป่วยเป็นอธิการบดีอยู่ที่นี่ และก็ได้ร่วมงานในส่วนของท่านอาจารย์ป่วยกับนักศึกษาอย่างมากทีเดียว

ผมนั้นอาจจะมีความรู้สึกทำงานใกล้ชิดกับอาจารย์ป่วย แล้วก็รู้จักอาจารย์ป่วยเป็นเวลานาน รู้จักอาจารย์ป่วยดี อะไรทำนองนั้นนะครับ แต่ถ้าจะพูดในเรื่องของระยะเวลาแล้ว

ผมเข้าไปทำงานกับท่านอาจารย์ป่วยเป็นเวลาดูเหมือนจะไม่ครบหนึ่งปีด้วยซ้ำ อาจารย์ป่วย ท่านเป็นอธิการบดีเมื่อปี ๒๕๑๗ หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ผมได้รับแต่งตั้งให้ เป็นรองอธิการบดีของท่านคนหนึ่งในปลายปี ๒๕๑๘ แล้วอย่างที่ท่านทราบก็คือ ผมทำงาน มาประมาณเกือบจะครบปีก็เกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ขึ้น หลังจากนั้นเราก็ พลัดพรากกันไปตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในตอนนั้น

จะเห็นว่าที่จริงแล้วโดยส่วนตัว ถ้าพูดถึงเรื่องระยะเวลาการทำงานกับท่านอาจารย์ป่วย นั้นผมมีสั้นมาก ช่วงระยะเวลาที่ท่านอาจารย์ป่วยเข้ามาเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ ประมาณปี ๒๕๐๗-๒๕๐๘ ผมก็ไม่รู้จักท่าน ผมไม่อยู่ในธรรมศาสตร์ด้วยซ้ำในตอนนั้น ฉะนั้นบทบาทของท่านเป็นช่วงระยะเวลานั้น ๆ ที่ผมลองสังเกตจากการทำงานกับท่าน และได้รู้จักกับท่านในระยะเวลาอันสั้น แต่ในระยะเวลาอันสั้นนั้น ผมคิดว่าบางทีเวลามันบอกอะไรไม่ได้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของมนุษย์เรา บางทีเรารู้จักคนบางคนมาเป็นเวลาสิบกว่าปี เพิ่งจะมาค้นพบว่าเขาหรือเธอเป็นคนอย่างไร ก็เอาเมื่อสิบกว่าปีให้หลังไปแล้วนะครับ ในกรณี ๑ ปีกับอาจารย์ป่วยของผมนั้น ผมมีความรู้สึกอะไรบางอย่างที่เป็นความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้ง โดยที่เวลาไม่ใช่ตัวกำหนด นี่เป็นความรู้สึกที่เมื่อถูกเชิญให้มาพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องของอาจารย์ป่วย

หนึ่งปีที่ผมทำงานกับท่านอาจารย์ป่วย ในฐานะเป็นรองอธิการบดีฝ่ายวิชาพื้นฐาน ซึ่งมีเป็นครั้งแรกในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยที่อาจารย์ป่วยคิดค้นขึ้นมา แล้วก็ไม่มีอีกหลังจากนั้น ผมไม่ทราบว่าตัวผมมันเป็นคนยังไง ครั้งแรกได้รับตำแหน่งจากท่านอาจารย์ป่วย ก็ เป็นรองอธิการบดีฝ่ายวิชาพื้นฐาน ซึ่งก็ไม่มีในสารบบ ตอนนั้นท่านอาจารย์ณรงค์ ซึ่งท่าน เคยเป็นรองอธิการบดีฝ่ายบริหารของท่านอาจารย์ป่วย มาเป็นอธิการบดี ท่านให้ผมมาเป็น รองอธิการบดีเหมือนกันเมื่อไม่นานนี้ ให้ผมเป็นรองอธิการบดีฝ่าย ๕๐ ปีนะครับ มันก็คงมี ได้हनเดียวเหมือนกัน ไม่ทราบเป็นยังไงวนเวียนกันอยู่ตรงนี้ มันเป็นเคราะห์ส่วนตัวหรือใจ ไม่ทราบ ตำแหน่งฟิลิปปินส์

เอาละครับ เข้าเรื่องนะครับ คือว่าเท่าที่ผมสังเกตจากเกือบ ๑ ปีที่ผมทำงานกับ อาจารย์ป่วยนั้น ท่านอาจารย์ป่วยกับนักวิชาการเป็นอย่างไร

ประเด็นแรก ผมคิดว่าทุกคนคงจะรู้สึกได้ คือประเด็นที่อาจารย์ป่วยเป็นอาจารย์ นะครับ หรือจะใช้คำว่าเป็นครู เป็นครูดีกว่าคำว่าอาจารย์ เป็นครูที่มีความรักในลูกศิษย์ นักศึกษา ผมคิดว่าอันนี้เป็นความรู้สึกที่เราารู้สึกได้โดยที่อาจจะบอกไม่ถูก มันคงอธิบายเป็น วิทยาศาสตร์ไม่ได้นะครับ มันเป็นความรู้สึกที่เราพบกับท่าน แล้วเราทำงานกับท่าน หรือว่า เราเรียนหนังสือกับท่าน หรือว่าแม่แต่กระทั่งท่านเดินผ่านมา

ผมจำภาพได้ ผมชอบภาพนั้นมาก ๆ อาจารย์ป่วยเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัยที่ชอบ เดินดูมหาวิทยาลัย คือท่านไม่จำกัดตัวเองอยู่แต่ในห้องสี่เหลี่ยมแคบ ๆ และก็เปิดแอร์ให้เย็นน่า กินข้าวก็อยู่ในนั้น คุยก็อยู่ในนั้น ติดต่องานอะไรก็อยู่ในนั้นตลอดเวลา มีนักบริหารจำนวนมาก อยู่ในห้องสี่เหลี่ยมของตัวเอง ไม่เคยออกมาดูอะไรเลย ท่านอาจารย์ป่วยท่านออกมาดูนะครับ ท่านดูว่ามหาวิทยาลัยเป็นอย่างไร นี่พูดเฉพาะในแง่ของมหาวิทยาลัย ผมคิดว่าในแง่ของชนบท ท่านก็คงทำแบบนี้

อาจารย์ป่วยท่านชอบเดินตอนเย็น ๆ รอบสนามฟุตบอล เวลาเขาม้างาน มีดนตรี หรือมีการประท้วงอะไรก็ตาม แล้วถือไม้เท้ามาอันหนึ่ง แล้วท่านก็คงไม้เท้าของท่าน เราดู

ท่านคงไม่เข้าใจ มันจะต้องมีความรู้สึกว่าต้องถูกตีหัวให้ใหม่ครับ แต่ที่นี้ถ้าคนแบบนี้ ในความรู้สึกที่เรา มี คิดว่าท่านอาจารย์ป่วยโรครุนแรงแล้วเอาไม้ตะพดนั้นตีเรา มันคงไม่เจ็บ ผมคิดว่าอย่างนั้น มันบอกไม่ถูก ถ้าเมื่อท่านมีความรักต่อเรา แล้วก็อยากให้เราทำอะไรให้ได้ดีให้มีประโยชน์ ท่านจะสั่งสอนเรา การตีของท่านมันคงไม่เจ็บ อันนี้เป็นความรู้สึกส่วนตัวของผม แต่ผมเชื่อว่าหลายคนคงจะมี เมื่อเรานึกถึงอาจารย์ป่วย มันเป็นความรู้สึกที่สัมพันธ์กันด้วยความรักอะไรบางอย่าง ซึ่งบางครั้งก็อธิบายไม่ได้

ในส่วนที่อาจารย์ป่วยกับนักศึกษา ท่านเป็นผู้ใหญ่ เป็นครู เป็นคนที่มีอาวุโสกว่าเรากว่านักศึกษา กว่าคนที่ตามมาในรุ่นหลัง ท่านเป็นคนที่สร้างความบันเทิงใจให้กับเรา เวลาเราดูท่านทำงาน หรือว่ามีโอกาสพบปะกันธรรมดา หรือว่าอ่านข้อเขียนของท่าน มันมีอะไรบางอย่างในคำพูด ในข้อเขียน ในอากัปภิกขัยของท่านว่า มันสร้างความบันเทิงใจให้เรา เราอยากจะทำงานให้มากกว่านั้น ให้ดีกว่านั้น อันนี้เป็นอันหนึ่งที่ท่านถ่ายทอดมาให้กับนักศึกษา

ในแง่ที่เราจะเห็นว่า อาจารย์ป่วยเป็นผู้ใหญ่ที่มีลักษณะที่รับฟังความเห็นของผู้ที่อ่อนวัยกว่า อ่อนประสบการณ์กว่า ท่านจะรับฟัง เราทำงานกับท่าน ท่านรับฟังเรา แล้วท่านอาจจะโยนงานให้เราทำ มอบหมายให้ความไว้วางใจ เราเกิดความรู้สึกภูมิใจที่ว่าท่านมอบงานให้เรา ถ้าเมื่องานเราทำทำว่าจะเข้าท่า ท่านก็ปล่อยให้เราทำเลย ไม่ต้องมานั่งจ้ำจี้จ้ำไช หลังจากที่ท่านทราบว่าคนนี้จะสามารถที่จะทำงานได้

นี่เราเกิดความบังเตืองใจ แล้วก็เกิดความเชื่อมั่น คนที่ทำงานกับอาจารย์ป่วยหลายคนอาจจะรู้สึก คือท่านสร้างคนใหม่ ไม่ว่าจะป็นอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์บางคนที่ดี ๆ นะครับ หรือว่านักศึกษาบางคน หรือว่าข้าราชการที่เคยทำงานกับท่าน ผมคิดว่าท่านเป็นคนหนึ่งที่พยายามจะสร้างผู้นำขึ้นมาในสังคม

ท่านทั้งหลายก็เห็นแล้วว่า การสร้างผู้นำในสังคมของเราสร้างยากเหลือเกิน นี่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ป่วยกับคนทั่ว ๆ ไป หรือว่าลงมาในระดับนักศึกษาว่าเป็นอย่างไร ผมคงเข้าไปในรายละเอียดมาก ๆ ไม่ได้ แต่พูดโดยทั่ว ๆ ไปจากสิ่งที่ผมสังเกตเห็น

ในส่วนที่บอกว่าอาจารย์ป่วยมีความรัก ผมคิดว่าความรักของท่านคงกว้างใหญ่ไพศาลมาก ท่านรักทั้งมิตรทั้งศัตรูได้ อันนี้เป็นสิ่งที่ผมคิดว่าประเสริฐมาก

ผมคิดว่าอาจารย์ป่วยเป็นคนประเภทที่คนไทยบอกว่า *“รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี”* เท่าที่ผมสังเกตเห็นในการบริหาร อาจารย์ป่วยเป็นท่านหนึ่งที่ทำงานบริหารธรรมศาสตร์แล้วก็พบปัญหาเกี่ยวกับนักศึกษา ทำงานกับนักศึกษา ทะเลาะกับนักศึกษา แต่ว่ามันมีพื้นฐานบางอย่างเป็นพื้นฐานของความรักความเข้าใจ ท่านกำราบนักศึกษามากกว่า ผมคิดว่าอาจจะมากกว่าอธิการบดีหลาย ๆ คนที่เราเห็นก็ได้

เราลองดูย้อนกลับไปสมัยที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีคุณฉัตร ศรียานนท์ เป็นเลขาธิการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เราคิดว่าพวกนี้คงควบคุมนักศึกษาอย่างแหลกลาญ เรามองภาพง่าย ๆ แบบชาวบ้านว่า คงเป็นเผด็จการซึ่งเข้ามาปกครองนักศึกษา คงเขี่ยนักศึกษา คงดูเดือดกับนักศึกษา แต่จากหลักฐานของการค้นคว้า พบว่าพวกนี้เอาใจนักศึกษามาก บางทีเอาใจมากจนน่าตำหนิ

แต่ในขณะที่ภาพของอาจารย์ป่วย บางครั้งคนตีความว่าท่านเอาใจนักศึกษา ยุยงนักศึกษา กลัwnักศึกษา อะไรทำนองนั้น เอานักศึกษาเป็นฐานเพื่อที่จะได้เป็นอธิการบดี จากการที่ผมเห็นการทำงานของอาจารย์ป่วย ผมยืนยันว่าไม่ใช่อย่างนั้น ผมคิดว่าในสมัยที่อาจารย์ป่วยอยู่ มีอาจารย์เสนห์ เป็นรองอธิการบดีคนสำคัญ ในตอนนั้นผมคิดว่าไม่มียุคสมัยไหนที่เราทะเลาะกับนักศึกษาได้มันเด็ดขาดเท่าสมัยอาจารย์ป่วย หลายคนที่อยู่ในห้องนี้อาจจะเคยเห็นนะครับ ร้องให้กันในห้องประชุมใหญ่เลย บางครั้งเรียกว่าซัดกันให้แหลกลาญ แต่ว่าบางครั้งเรามองกลับไป คนที่ให้ทำให้นักศึกษาแบบผิด ๆ ปรากฏว่าเดี๋ยวนี้ไปเล่นอีกบทหนึ่ง ในขณะที่อาจารย์ป่วยกำราบให้อยู่ในแนวทาง ต้องไปอยู่ที่เมืองอังกฤษ ผมขอหยุดไว้แค่นี้ก่อน...(ปรบมือ)

กฤษฎางค์ นุตจรัส ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ชาญวิทย์ ท่านรองอธิการบดีฝ่าย ๕๐ ปีอย่างมาก ก็คงจะเป็นอย่างที่ท่านว่า เพราะว่าในส่วนหนึ่งที่อาจารย์ชาญวิทย์ได้เล่าให้พวกเราฟัง คือผมเป็นนักศึกษารวมศาสตร์ในช่วงนั้นพอดี ขอขีดเส้นใต้สิ่งที่คุณอาจารย์ชาญวิทย์พูดนิดหนึ่งว่า **“ไม่มียุคไหนสมัยไหนที่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยกับนักศึกษาทะเลาะกันได้มันเด็ดขาด”** รู้สึกว่าจะเป็นนายก อมธ.ไช้ไหม ร้องให้กลางหอประชุมใหญ่ พิเชียร (อำนาจจรประเสริฐ) ถึงขนาดนายกองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ร้องให้กลางที่ประชุม

แต่ผมว่านั่นแหละเป็นเรื่องที่คนในครอบครัวทะเลาะกัน เราทะเลาะกันด้วยเหตุด้วยผล และอาจารย์ป่วยเป็นผู้ใหญ่พอที่จะรู้ว่า สิ่งที่นักศึกษากระทำไปนั้นก็ด้วยเจตนาดี ถึงแม้ว่าบางครั้งมันอาจจะออกนอกกลุ่มออกทางไปบ้างก็ตาม

ผมลืมไปนิดหนึ่ง ก่อนที่จะเชิญอาจารย์เกริกเกียรติ มาเล่าให้พวกเราฟังในอีกทัศนะหนึ่ง ผมคิดว่าน่าจะเล่าให้พวกเราหลาย ๆ คนซึ่งอาจไม่ได้อ่านหนังสืออาจารย์ป่วย หรือจะไม่รู้จักประวัติอาจารย์ป่วย หรือไม่ได้เดินดูนิทรรศการข้างหน้า ว่าอาจารย์ป่วยเคยทำคุณงามความดีและมีตำแหน่งหน้าที่อะไรบ้าง อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ ของเรา ปัจจุบันนี้มีอายุ ๖๘ ปี ท่านเกิดที่กรุงเทพฯ จบการศึกษาชั้นมัธยมจากโรงเรียนอัสสัมชัญ และก็จบธรรมศาสตร์บัณฑิต ต่อมาท่านสำเร็จปริญญาตรีทางเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตเกียรตินิยมอันดับหนึ่งจากมหาวิทยาลัยลอนดอน เมื่อปี ๒๔๘๔ และหลังจากนั้นก็ได้รับปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยเดียวกันในปี ๒๔๙๒ ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ เคยเป็นเสรีไทยโดดดมลงมาช่วยกู้ชาติ และหลังจากนั้นเคยรับราชการในกระทรวงการคลัง ท่านเคยเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยที่อยู่ในตำแหน่งถึง ๑๔ ปี ซึ่งยาวนานที่สุด เคยเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเคยเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปี ๒๕๑๗ - ๒๕๑๙ และวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ท่านถูกกล่าวหาเป็นคอมมิวนิสต์ ...(หัวเราะ) ปัจจุบันท่านพำนักอยู่ที่กรุงลอนดอน ซึ่งชีวิตในกรุงลอนดอนจะเป็นอย่างไรนั้น เดี่ยวผมจะเชิญคุณธัญญาเล่าให้พวกเราฟัง

ในช่วงนี้ผมขอเรียนเชิญอาจารย์เกริกเกียรติ เล่าให้พวกเราฟังเกี่ยวกับเรื่องของอาจารย์ป่วยกับคณะเศรษฐศาสตร์ และกิจการทางด้านวิชาการ เชิญครับ

เกริกเกียรติ พิพัฒนเสวีธรรม

สวัสดีครับ ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพ ก่อนอื่นก็ต้องออกตัวแบบอาจารย์ชาญวิทย์ นะครับ ที่แรกผู้จัดบอกว่าให้มาคุยเกี่ยวกับอาจารย์ป่วยกับคณะเศรษฐศาสตร์ ต่อมาก็มาเห็น บ้ายรายการบอกว่า อาจารย์ป่วยกับวิชาการ ฉะนั้นก่อนเข้าห้องประชุม ก็เลยบอกว่าคงจะมา พูด อาจารย์ป่วยกับวิชาการเพียงเล็กน้อย ในเรื่องวิชาการของอาจารย์ป่วยนี้ท่านมีมาก ผมคิดว่าคนที่รวบรวมผลงานของท่านและได้อ่านผลงานของท่านมากอยู่ก็คือ ท่านอาจารย์วี หมื่นนิกร ซึ่งท่านกำลังทำงานในเรื่องนี้อยู่

สำหรับตัวผมเองก็จะเล่าเรื่องเกี่ยวกับอาจารย์ป่วยในด้านของวิชาการเท่าที่ผมพอจะรู้จัก ก็คงเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น คงจะไม่หมด

พูดถึงนักวิชาการ ถ้าจะดูในบ้านเรา รู้สึกว่าเรามีนักวิชาการมากมาย หรือเวลาจะพูด อะไรกับนักวิชาการ เดี่ยวนี้ก็แก้อ่างนักวิชาการ แต่นักวิชาการที่ดี ที่มีคุณธรรม ที่มีความ กล้าหาญ ผมคิดว่ามีน้อย ในตัวอาจารย์ป่วยเองท่านมีคุณสมบัติทั้ง ๓ อย่าง คือ (๑) มีความรู้ความสามารถทางวิชาการ (๒) มีคุณธรรม นำวิชาการไปใช้ในทางที่เป็นประโยชน์ ต่อสังคม (๓) มีความกล้าหาญ กล้าที่จะพูดความจริง กล้าที่จะคัดค้านในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง

ในเรื่องความรู้ความสามารถด้านวิชาการของท่านอาจารย์ป่วย เราอาจพิจารณาได้หลาย ด้าน ด้านของความรู้ในวิชาการที่ท่านศึกษา จากประวัติการศึกษาของท่าน ปฏิเสธไม่ได้ เลยว่าท่านเป็นคนเรียนหนังสือเก่ง แต่ความสำคัญของท่านไม่ได้อยู่ที่ตรงนั้น แต่อยู่ที่ว่า ท่านสามารถจะเอาวิชาการมาพูดให้คนเข้าใจ เอาเรื่องยากมาพูดให้เป็นเรื่องง่าย สามารถที่จะนำวิชาการไปใช้ในทางปฏิบัติให้เกิดผล

อันนี้ผมคิดว่าเป็นเรื่องสำคัญสำหรับนักวิชาการ อย่างพวกเรานี้อาจจะเก่งวิชาการ แต่ ว่าเราไม่สามารถพูดเรื่องง่าย ๆ ให้คนเข้าใจ เรามักพูดเรื่องง่ายให้มันกลายเป็นเรื่องยาก อาจารย์ป่วยท่านมีความสามารถเป็นพิเศษในเรื่องการนำเสนอต่าง ๆ มีหลายอันที่อยากจะพูด ถึง ตัวอย่างเช่น สมัยที่ท่านเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ทุกปีก็มีการประชุมและมี งานเลี้ยงระหว่างสมาคมธนาคารกับผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย อาจารย์ป่วยได้ใช้เป็น โอกาสที่แสดงออกในเรื่องที่อยากจะให้ธนาคารทำอะไรบ้าง หรือให้ตอบสนองนโยบายต่าง ๆ อย่างไร สิ่งที่ท่านทำก็คือ ท่านสามารถเขียนเป็นกลอนนำมาอ่านให้บรรดาผู้จัดการธนาคาร ทั้งหลายที่ไปประชุมนั้นฟัง แล้วก็เกิดความซาบซึ้ง และยอมรับปฏิบัติ

ดีกว่าการที่จะไปขอร้องว่า คุณทำอย่างนั้น ทำอย่างนี้ จริง ๆ แล้วออกกระเบียบออก กฎต่าง ๆ ถ้าหากว่าธนาคารไม่ให้ความร่วมมือก็คงจะสำเร็จได้ลำบาก หรือแม้แต่อย่างที่เป็น อยู่ในปัจจุบัน มาตรการที่ธนาคารแห่งประเทศไทยออกมา ๓ ข้อ เพื่อที่จะลดการนำเข้า ถ้าธนาคารไม่ให้ความร่วมมือ ก็คงจะสำเร็จได้ลำบาก แต่ท่านอาจารย์ป่วยมีความสามารถที่จะใช้ศิลปะในการนำเสนอ ในการโน้มน้าวให้ธนาคารให้ความร่วมมือ

ฉะนั้นในสมัยที่อาจารย์ป่วยเป็นผู้ว่าการธนาคารชาติ ท่านประสบความสำเร็จอย่างมากในเรื่องที่จะนำนโยบายต่าง ๆ ออกไปใช้ อันนี้เป็นความสามารถในการนำเสนอทางด้าน วิชาการของท่าน ผมคิดว่านักวิชาการส่วนใหญ่ขาดข้อนี้

จะเห็นว่าท่านอาจารย์ป้วยมีบทบาทอย่างสำคัญที่เอาวิชาเศรษฐศาสตร์เข้ามาใช้ในการบริหารงานราชการของแผ่นดิน มีหลายจุดด้วยกันที่ท่านได้วางรากฐานเอาไว้ อันแรกที่ธนาคารแห่งประเทศไทย ท่านได้วางรากฐานเอาไว้อย่างดีทางด้านวิชาการ กิจการธนาคารแห่งประเทศไทยถ้าหากปราศจากรากฐานที่ท่านได้วางไว้แล้ว ธนาคารแห่งประเทศไทยก็คงไม่สามารถจะทำงานได้ดีเหมือนในปัจจุบัน ในบรรดาองค์กรต่าง ๆ ของรัฐบาลในปัจจุบันนี้ ธนาคารแห่งประเทศไทยก็เป็นองค์กรที่ได้รับความเชื่อถือมากที่สุด สิ่งเหล่านี้ส่วนสำคัญเกิดจากการที่ท่านอาจารย์ป้วยได้วางรากฐานเอาไว้

อีกจุดหนึ่งที่มีความสำคัญ ได้แก่ สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง และสำนักงานประมาณ ท่านอาจารย์ป้วย ก็ได้มีส่วนสำคัญที่ไปพัฒนาและวางรากฐานเอาไว้

ที่นี้ก้าวมาในส่วนที่ใกล้ตัวของพวกเรา คือ คณะเศรษฐศาสตร์และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ถ้าย้อนหลังดูประวัติศาสตร์ของคณะเศรษฐศาสตร์นี้ ยุคของการเปลี่ยนแปลงอย่างมหึพานั้น เริ่มในสมัยของอาจารย์ป้วย คณะเศรษฐศาสตร์แยกออกมาตั้งเป็นคณะเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ท่านอาจารย์ป้วยเข้ามาเป็นคณบดี เมื่อ ๒๕๐๗ หลังจากตั้งมาได้ ๑๕ ปี ในขณะนั้นอาจารย์ประจำมีประมาณ ๕ คน ส่วนใหญ่เป็นอาจารย์พิเศษ ท่านอาจารย์ป้วย ท่านไปอยู่ที่ไหน ท่านก็สร้างบุคลากร ท่านได้วางรากฐานในการสร้างคณะเศรษฐศาสตร์ ด้วยการสร้างอาจารย์ สร้างระบบต่าง ๆ ขึ้นมา อาจารย์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและโครงการต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่ท่านสร้างมาทั้งนั้น รวมทั้งตัวผมเองด้วย

ความศรัทธาในตัวอาจารย์ป้วยก็มีส่วนหักเพชรหมลิตชีวิตผมเหมือนกัน คือความจริงผมจบมาทางด้านพาณิชยศาสตร์และการบัญชี แต่ว่าตอนที่จบมาในตอนนั้น ท่านอาจารย์ป้วยท่านประกาศรับอาจารย์ รับทั่วไปเลย ผมก็ไปสมัครคัดเลือกก็บังเอิญโชคดีก็ได้รับการคัดเลือก ในรุ่นนั้นหลายคนนั่งอยู่ในที่นี้ ๒๕๐๘ ดูเหมือนรุ่นแรกจะมี ๑๓ คน เหลืออยู่ในปัจจุบันประมาณ ๑๐ คน หลังจากนั้นก็ได้สร้างอาจารย์สร้างอะไรต่าง ๆ ขึ้นมาจนปัจจุบันนี้ อาจจะถูกกล่าวได้ว่าคณะเศรษฐศาสตร์ของธรรมศาสตร์นั้นเป็นคณะหนึ่งที่ไม่ค่อยหน้าใครในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ถัดมาก็มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งท่านก็ได้วางรากฐานต่าง ๆ ที่จะพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รวมตลอดถึงโครงการที่จะขยายไปรังสิต แต่ว่าเสียดายช่วงเวลานั้นมันน้อยเหลือเกิน ความจริงในยุคของอาจารย์ป้วยเป็นยุคที่มีโอกาสทำงานค่อนข้างน้อย ตลอดเวลาต้องแก้ปัญหาเรื่องการเมือง และเรื่องที่มีการเมืองภายนอกเข้ามาทำให้เกิดเรื่องวุ่นวายในธรรมศาสตร์ ท่านอาจารย์เสนห์ และท่านอาจารย์ชาญวิทย์ก็อยู่ในเหตุการณ์เหล่านั้น โครงการต่าง ๆ ที่ท่านวางไว้มีอยู่มากทีเดียว ถึงแม้ว่าจะมีวิกฤตการณ์ในขณะนั้นก็ตามแต่บางสิ่งบางอย่างที่พอจะเห็นเป็นรูปธรรมได้ก็คือการก่อสร้างตึกอเนกประสงค์ บังเอิญในช่วงนั้นผมเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย แต่ว่าในเรื่องของหลักสูตรต่าง ๆ ผมคิดว่าอาจารย์ชาญวิทย์ได้เล่ามาแล้วในส่วนหนึ่ง อันนี้เป็นในเรื่องของการวางรากฐานทางด้านวิชาการ

ในเรื่องของโครงการตำราทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ก็เป็นโครงการที่อาจารย์ป้วยได้มีส่วนเสริมสร้างขึ้นมา เพื่อจะมีการพัฒนาการเรียนในเรื่องตำราต่าง ๆ ทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ในสมัยนั้น

ในด้านที่สอง ในเรื่องของคุณธรรม ท่านอาจารย์ป่วยเป็นนักวิชาการที่มีคุณธรรม ท่านใช้ความรู้ความสามารถเพื่อผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม ท่านเน้นอยู่เสมอในเรื่องความเป็นธรรมในสังคม ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่จะช่วยสังคมดีขึ้น มีความเป็นอยู่ที่ดี มีสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ หรือว่าในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ท่านก็เน้นในเรื่องของสันติประชาธรรม

เป็นเรื่องสำคัญว่าคนที่ฉลาดนี้ใช้ความรู้ไปในด้านไหน ท่านอาจารย์ป่วยใช้ความรู้ความสามารถและความฉลาด เพื่อช่วยเหลือ เพื่อพ่อแม่ ต่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ อย่างในเรื่องของการพัฒนาชนบท ท่านได้ให้ความสนใจเรื่องนี้มาก องค์กรที่ท่านสร้างขึ้นมาก็คือสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ซึ่งมีกำเนิดที่คณะเศรษฐศาสตร์ เพื่อที่จะให้นักศึกษาและอาจารย์ได้สัมผัสชนบท ศึกษาเรื่องชนบท กระตุ้นการศึกษาเรื่องชนบทอย่างมากขึ้น

โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง อันนี้ก็เป็โครงการหนึ่งซึ่งท่านเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงเพื่อให้อาจารย์ ให้นักวิชาการในมหาวิทยาลัยได้มีโอกาสไปช่วยชนบทมากขึ้น

ในด้านที่สามซึ่งอยากจะพูดถึงก็คือความกล้าหาญทางด้านวิชาการ กล้าที่จะพูดความจริง กล้าที่จะนำเสนอในสิ่งที่ถูกต้อง กล้าที่คัดค้านในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ผมคิดว่าเรานักวิชาการจำนวนมาก แต่นักวิชาการส่วนใหญ่มักจะเป็นประเภทลู่ตามลม และพวกนี้ส่วนใหญ่มักจะได้ดิบได้ดีไป แต่ว่าประเภทที่ว่าสิ่งที่ไม่ถูกแล้วคัดค้านนี้หายาก ผมได้มีโอกาสเข้าประชุมในที่ต่าง ๆ ในบางครั้งสิ่งที่ขัดผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจส่วนใหญ่ มักจะใช้วิธีเยียบ

ความกล้าหาญในด้านนี้ของอาจารย์ป่วยได้มีปรากฏในหลายแห่ง ที่ผมอยากจะเล่าในที่นี้ ก็ ๒ เรื่อง เรื่องแรกที่เรารู้จักกันเป็นอย่างดีก็คือ ในเรื่องของจดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง ซึ่งท่านคัดค้านการกระทำที่ไม่ถูกต้องของจอมพลถนอม กิตติขจร ที่ปฏิวัติตัวเองในตอนนั้น อันนี้เป็นเรื่องหนึ่งซึ่งปรากฏแก่คนทั่วไป

อีกเรื่องหนึ่งซึ่งหลายท่านอาจจะไม่เคยได้ยิน บางท่านอาจจะเป็นอย่างดี หรืออาจจะรู้ดีกว่าผมด้วยซ้ำไป ก็คือในสมัยที่ท่านเป็นรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ในช่วงนั้นก็ราว ๆ พ.ศ. ๒๕๑๘ ในช่วงนั้นเรามีปัญหาเรื่องดุลการค้า ดุลการชำระเงิน แล้วก็ใช้มาตรการอัตราแลกเปลี่ยนหลายอัตรา เนื่องจากเงินตราต่างประเทศมีจำกัด ฉะนั้น ก็มีการควบคุมกันว่าเอาเงินตราต่างประเทศไปซื้ออะไร ในช่วงนี้ก็มีธนาคารพาณิชย์ที่เรียกว่าไม่สุจริต คือ เงินปอนด์สเตอร์ลิงราคาท้องตลาดประมาณ ๖๐ บาท แต่ถ้าซื้อในอัตราราชการนี้ประมาณ ๔๐ บาท หรือมากกว่านั้น แล้วแต่ว่าจะใช้สำหรับสั่งซื้อสินค้าเข้าที่มีความจำเป็นต่อประเทศมากน้อยแค่ไหน ธนาคารแห่งนั้นก็ใช้วิธีไปซื้อปอนด์สเตอร์ลิงในอัตราราชการ แล้วก็มาขายเอากำไร นี่เรียกว่าเป็นการบ่อนทำลายเศรษฐกิจของประเทศ แล้วก็ถูกจับได้

แต่ว่ากลุ่มพ่อค้ากลุ่มนั้น ก็มีความสามารถวิ่งเข้าหาทั้งพล.ต.อ.เผ่า และจอมพลสฤษดิ์ จอมพลสฤษดิ์นั่นเองที่ส่งคนไปเจรจากับอาจารย์ป่วย ทั้งให้ผลประโยชน์ ทั้งขู่ ทั้งอะไรต่าง ๆ แต่ท่านอาจารย์ป่วยก็ไม่ยอม ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ท่านแดงออกจากตำแหน่ง รองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยในขณะนั้น แล้วก็มาประจำอยู่ที่กระทรวงการคลัง ก็โดนตามล้างตามผลาญ

แต่ความที่ท่านอาจารย์ป่วยเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต เจ้านายเห็นว่าเป็นคนมีความรู้ความสามารถ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในสมัยนั้น ก็คือ พลเอกพระบริภัณฑ์ยุทธกิจ ก็หาทางให้ท่านรอดพ้นปากเหยี่ยวปากกาไปประจำอยู่ที่อังกฤษ ความจริงตำแหน่งที่ท่านไปประจำอยู่ที่อังกฤษ ก็เป็นตำแหน่งที่ตั้งขึ้นมาสำหรับเพื่อให้อาจารย์ป่วยไปทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจของสถานเอกอัครราชทูตไทย

อย่างไรก็ตาม หลังจากนั้นไม่นาน จอมพลสฤษดิ์ก็ปฏิวัติยึดอำนาจ แต่จอมพลสฤษดิ์เห็นว่าอาจารย์ป่วยเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรู้ความสามารถมาก ก็พยายามที่จะดึงอาจารย์ป่วยกลับมา ในที่สุดท่านก็กลับมารับใช้ประเทศชาติ และก็มีบทบาทสำคัญในทางเศรษฐกิจของประเทศ ผมคิดว่าเสถียรภาพทางการเงินของประเทศที่เกิดขึ้นในประเทศไทยในช่วงระยะ ๑๐ กว่าปีที่ผ่านมานั้น เกิดจากการวางรากฐานของท่านอาจารย์ป่วย ทั้งในด้านวิชาการ และในด้านขององค์กรต่าง ๆ ถ้าไม่เช่นนั้นแล้ว บางทีเรื่องการลดค่าเงินบาทหรืออะไรต่าง ๆ นี้ เราอาจจะเจอปัญหาหนักยิ่งกว่านี้ การที่เรามีรากฐานทางด้านการคลังดี ทางด้านเศรษฐกิจดี เกี่ยวกับเรื่องการรักษาเสถียรภาพของอาจารย์ป่วยที่ทำได้วันนี้ ก็มีสวนเกี่ยวทำให้เศรษฐกิจไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ถึงแม้จะเผชิญมรสุมต่าง ๆ ก็ตาม ก็ยังไปได้ดีพอสมควร อันนี้ผมคิดว่าเป็นความดีของอาจารย์ป่วยที่ผมได้รู้

กฤษฎางค์ นุตจรัส ขอขอบคุณท่านอาจารย์เกริกเกียรติ พวกเราทุกคนคงจะพอทราบเค้าโครงที่ท่านอาจารย์ทั้งสองได้เล่าให้เราฟังถึงคุณงามความดีของอาจารย์ป่วยที่มีต่อธรรมชาติและก็มีต่อคณะเศรษฐศาสตร์ มีต่อนักศึกษา และมีต่อระบบเศรษฐกิจของไทย

หลายคนก็สงสัยว่า เอ๊ะ ทำไมในเมื่อเป็นคนดีทำไมถึงต้องระเห่ร้อนออกไปนอกประเทศเหมือนกับที่เสภาซึ่งก่อนที่พวกเราจะมาเสวนา เขาขับให้พวกเราฟัง กระผมอยากจะทิ้งไว้ให้เป็นคำถามที่พวกเราสงสัยอยู่ในใจ และหาคำตอบกันเอาเองตามหน้าหนังสือพิมพ์ เพราะว่ามันก็เป็นอย่างนี้ละครับ คนดีในสังคมไทยถ้าไม่ไปอยู่เมืองนอก ถึงแม้อยู่เมืองไทยก็ต้องถูกเหยียบย่ำซ้ำเติม ยิ่งโดยเฉพาะหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา ที่ท่านอาจารย์ป่วยของเราได้รับเคราะห์กรรม ผมใช้คำว่า “เคราะห์กรรม” ดีกว่านะครับ ต้องถูกอำนาจอันไม่เป็นธรรมเบียดเบียนท่าน ก็เพราะเรามีผู้ปกครองที่อาจจะเรียกว่าโจรเขลา

ในช่วงนั้นทุกคนก็คงจะยอมรับเหมือนผมว่าเป็นรัฐบาลชุดที่สายตาสั้น โจรเขลา และขาดความกล้าหาญทางการเมือง ทำให้เราเสียบุชเนียบุคคลและมันสมองของชาติไปอีกทีหนึ่ง และอีกหลายพันรายที่เดียวนะครับ ที่เราไม่กล้าจะเอ่ยชื่อในที่นี้ก็เป็นความเศร้าอย่างหนึ่ง

ต่อไปผมอยากจะขอเชิญคุณสุรพล เย็นอุรา ซึ่งท่านคงจะมาเล่าสู่กันฟังเกี่ยวกับบทบาทของท่านอาจารย์ป่วยสมัยอยู่ธนาคารแห่งประเทศไทย แล้วก็ในฐานะที่ได้เคยใกล้ชิดสนิทสนมทำงานร่วมกันมาเป็นเวลานับสิบปี ขอเชิญครับ

สวัสดิ์ครับท่านผู้นิยมในความดีความงามของท่าน ดร.ป๋วย วันนี้ผมรู้สึกว่าเป็นโอกาสที่เหมาะสมอย่างยิ่ง ที่นำเรื่องราวของ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ มากเล่าในช่วงเวลานี้ เพราะว่าการกล่าวถึงเรื่องความดีความงามในช่วงต้นปี มั่นยอมเป็นสิริมงคลทั้งผู้ฟังและผู้พูดด้วย

ท่านทั้งหลาย ผมอยากจะทำความเข้าใจสักเล็กน้อย ก่อนที่จะพูดว่า หนึ่งใน ผมจะไม่พูดถึงท่านผู้ว่าการป๋วยเกี่ยวกับงานในธนาคารชาติ แต่ผมจะพูดถึงจริยวัตรที่น่าสนใจของ ดร.ป๋วย ในขณะที่ทำงานอยู่ที่ธนาคารชาติ และผมสังเกตเห็นเพราะผมเป็นคนช่างสังเกต ... (หัวเราะ)

ปัญหามันมีอย่างนี้ว่า เรื่องราวของ ดร.ป๋วยนั้น ถ้าว่าที่จริงมันก็เป็นเรื่องราวของประวัติศาสตร์ ถึงแม้เจ้าของเรื่องราวตราบปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่ แต่ว่าก็หมดบทบาทใด ๆ แล้ว เพราะฉะนั้นเรื่องใด ๆ ที่ผมเคยเขียนหรือเคยพูด ถ้าหากผมต้องมาพูดหรือมาเขียนอีก ผมก็ต้องเขียนเรื่องเดิม ผมจะไปบิดเบือน ปรับปรุงรสชาติ เพื่อให้ถูกใจคนฟังคนอ่าน ให้แตกต่างไปกว่าเดิมก็คงทำไม่ได้

นี่คือปัญหาว่า ท่านที่เคยฟังผมพูดเมื่อคราวก่อนที่ตึก เอ.ที. ท่านก็อาจจะสนใจไม่มากเท่าที่ควร แต่ก็เผชิญโชคดีที่ว่า การไปพูดคราวนั้นผมเตรียมตัวน้อยเต็มที เมื่อกลับไปบ้านก็นึกขึ้นได้ว่าลืมพูดตั้งหลายเรื่อง ก็จะได้นำมาพูดกันเสียในวันนี้

สำหรับปัญหาข้อที่สองก็คือว่า คงจะมีท่านที่เพิ่งเข้ามาฟัง เคยได้ยินชื่อแต่ ดร.ป๋วยว่าเป็นคนดีอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ไม่เคยรู้จักหรือสัมผัสกับท่าน ท่านก็อาจจะขาดอารมณ์ร่วม ฉะนั้นเสียงที่ฮือฮาที่พอกพอกใจหรือปวดร้าวร่วมไปกับผมด้วยก็คงจะไม่มี

อย่างไรก็ตาม จริยวัตรของ ดร.ป๋วย เท่าที่ผมติดตามมาตลอดเวลา ๑๒ ปี ที่ผมอยู่กับท่านเท่าที่พอจำได้ ก็คิดว่าคงจะมากพอที่จะทำให้ท่านทั้งหลายรู้จักว่า คำว่าปฐนียบุคคล หรือผู้ที่จะเป็นปฐนียบุคคลนั้น ควรจะประกอบด้วยคุณลักษณะอย่างไร

ท่านทั้งหลาย คำว่า “คนดี” นั้นน่ายาก แต่ว่าก็ไม่ถึงกับหาไม่ได้ เพราะคงเป็นโชคดีของคนที่ธนาคารแห่งประเทศไทย ในระหว่างที่ผมทำงานมา ๓๓ ปีนี้ มีคนดีเข้ามาบริหารงานอยู่มากมายหลายคน และ ดร.ป๋วยก็เป็นคนหนึ่ง แต่เผชิญว่าท่านเป็นคนที่บริหารงานในธนาคารในฐานะผู้ว่าการยาวนานกว่าเพื่อน ผลดีในการปฏิบัติงาน หรือคุณสมบัติต่าง ๆ ของท่านก็แสดงออกมาได้นานกว่าคนอื่น เพราะฉะนั้นท่านจึงมีเรื่องราวที่จะทำให้ผมเอามาเล่าได้มากพอสมควร คือมากกว่าท่านอื่น

อันว่าคนดีเด่นในเมืองไทย หรือว่าในโลกนี้ ผมว่าก็มีเยอะครับ แต่ส่วนใหญ่ที่ผมเห็นมักจะไปตีเด่นกันในตอนที่เติบโต มีความสำเร็จในหน้าที่การงานแล้ว สำหรับ ดร.ป๋วยนั้นผมถือว่าเป็นกรณีพิเศษ เพราะว่าท่านดีเด่นมาตั้งแต่เด็ก ดีเด่นมาทุกขั้นตอนของอายุ เดิมทีเดี๋ยวผมก็ตั้งใจว่า จะนำเอาเรื่องราวของท่านตอนที่เป็เด็กและก็มีมีการเปิดเผยแล้วเป็นที่รู้จักกันมากแล้ว แต่ว่าเผชิญมีคุณระเบียบ ซึ่งเป็นน้องสาวของท่านมาอยู่ด้วย และท่านก็ตั้งใจว่าจะพูดเกี่ยวกับชีวิตในวัยเยาว์ของ ดร.ป๋วยอยู่แล้ว ฉะนั้น ผมก็จะข้ามไปถึงตอนที่ท่านเริ่มทำงานและก็ในส่วนที่ผมเข้าไปเกี่ยวข้อง

ดร.ป๋วยเป็นคนหนึ่งในไม่กี่คนในเมืองไทย ที่ว่าเรียนอะไรมาก็ได้ทำงานในสิ่งที่ตัวเรียน เป็นนักเศรษฐศาสตร์ เรียนจบจากมหาวิทยาลัย London School of Economics ก็ได้ทำงาน

ในเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ตลอดมา ซึ่งน้อยคนในยุคปัจจุบันที่จะทำได้เช่นนั้น นอกจากคนที่สวมเครื่องแบบ

ทุกคนที่ทำงานก็หวังที่จะได้เห็นหัวหน้างานของตัวที่มีความสามารถ มีความฉลาดเฉลียว ปรารถนาดี แต่วามักจะผิดหวังที่วามักจะเจอหัวหน้างานที่เก่ง และนี่ก็ว่าคนอื่นไม่เก่ง... (หัวเราะ) ดร.ป๋วย เป็นคนที่ยกเว้นนอกเหนือจากลักษณะที่กล่าวนี้ ท่านเป็นคนที่ให้การสนับสนุนต่อการทำงานของคุณน้องอย่างที่ว่า อาจารย์ชาญวิทย์ และอาจารย์เกริกเกียรติ ได้กล่าวถึง ท่านมีนิสัยติดตัวมาแต่ไหนแต่ไรคือการเป็นครู เมื่อตรวจพบว่าคนไหนทำงานผิด ท่านจะหลีกเลี่ยงในการที่จะทำให้เขาอับอาย ผมจะยกตัวอย่างมาสักสองสามกรณีว่าท่านเป็นคนอย่างไร

ท่านตรวจงานที่เป็นตารางตัวเลขในวันหนึ่ง ก็ปรากฏว่า ตัวเลขอันนั้นมันผิด ท่านก็ขีดเส้นใต้และก็เขียนไปบอกว่า “ตัวนี้ผมสงสัยว่าน่าจะเป็นอย่างนี้มากกว่า ลองช่วยดูทีเถอะว่ามันเป็นจริงอย่างที่ผมว่าหรือเปล่า ถ้าเป็นจริงก็ไม่ต้องส่งกลับคืนมา” ปรากฏว่ามันไม่ส่งกลับคืนมาจริง ๆ ครับ เมื่อผมโทรศัพท์ไปถาม เห็นเงียบไปหลายวัน ก็ถามว่ามันเป็นอย่างไรมาก็บอกว่า “ท่านแน่ะ... อุตสาหัสจับผิดจนได้” และก็พ้อออกพอใจเสียด้วยที่ถูกจับผิดเพราะท่านไม่ทำให้ใครอับอาย

นี่ไอ้เรื่องเกี่ยวกับตัวผมเป็นเรื่องที่น่าขันพอสมควรก็คิดว่าจะเอามาเล่าให้ฟัง ผมเป็นพนักงานพิมพ์ดีดอยู่หน้าห้องท่าน ก็เผอิญ ดร.ป๋วย คุณ ๆ ทั้งหลาย คงทราบว่าเป็นนักเขียนคำบรรยาย นักเขียน speech ที่มีชื่อเสียงทั้งไทยทั้งอังกฤษ จะไปพูดเป็นภาษาอังกฤษ ท่านก็เขียนเอง แต่ในกรณีหนึ่ง เกิดต้องไปพูดเป็นภาษาอังกฤษ แล้วก็จำเป็นต้องแปลเป็นภาษาไทยโดยรีบด่วน เพื่อให้สื่อมวลชนมาขอไปลง ท่านก็จำเป็นต้องไปพึ่งพาพวกนักเรียนนอกบางคน ซึ่งไม่ใช่ตัวผม ... (หัวเราะ)

ตามปกติ ถ้าท่านมีเวลาท่านจะแปลทั้งภาคไทย ภาคอังกฤษด้วยตัวของท่านเอง แต่คราวนั้นเป็นงานเร่งด่วนจริง ๆ ขณะที่ผมพิมพ์ไป ผมก็อ่านสำนวนนักเรียนนอกบางคนว่ามันเหม่ง ๆ มันเหมือนอังกฤษแปลเป็นไทยอะไรทำนองนั้น ก็เลยถือโอกาสปรับปรุงไป (หัวเราะ) เมื่อปรับปรุงเสร็จแล้วก็นำเสนอท่าน สักพักใหญ่ท่านก็เรียกผมเข้าไป ท่านถามว่า “คุณไปแก้ของเขาใช้ไหม”

ผมก็มองหน้าท่าน นี่ก็ว่าท่านจะขอบคุณ ผมบอก “ใช่ครับ”

“คุณบอกเขาหรือเปล่านั้นคุณไปแก้ของเขา”

ผมบอกว่า “ไม่ได้บอก”

“ทีหลังจะแก้ของเขาก็บอกให้เขารู้นะ เดี่ยวเขาจะโกรธคุณเอา”

ผมเดินหน้าเสี้ออกมา นี่ก็ว่าทำคุณบูชาโทษแท้ ๆ ปรากฏว่า วันรุ่งขึ้นท่านก็เรียกผมเข้าไปพบและบอกให้เอาไปพิมพ์ใหม่ และไอ้ที่ผมแก้ ท่านแก้หมดเลย เพราะมันคงใช้ไม่ได้ละครับ

แต่ว่าข้อสำคัญที่สุดที่ทำให้ผมชนลูกช่า พุดถึงตอนนี้ยังชนลูกเลย ท่านเขียนว่ายังไง คือ ท่านบอกว่าทุก ๆ ครั้งที่ใครช่วยท่านทำอะไร ท่านจะต้องให้เครดิตแก่คนเหล่านั้น ท่านก็เลยบอกบทความนั้นแปลโดยนักเรียนนอก ๓ คน แล้วแถมผมเข้าไปอีกคน

มันก็กลายเป็นความเดือดร้อนของผม ที่ใครต่อใครต้องโทรศัพท์มาถามว่า ผมไปเรียนภาษาอังกฤษที่ไหนดมา แล้วที่ร้ายหนักก็คือขอร้องให้ผมช่วยแปลในเวลาต่อไปด้วย ... (หัวเราะ)

ท่านทั้งหลาย เรื่องน้ำใจกว้างของ ดร.ป๋วยนั้นหาที่สุดมิได้ ผมไม่อยากจะพูดว่า มหาสมุทรจะใหญ่กว้างเท่ากับ ดร.ป๋วย เพราะว่าทั้ง ๆ ฐานะท่านก็ไม่ได้ร่ำรวยอะไรนักหนา แต่ว่าท่านเป็นคนจิตใจที่กว้าง ท่านไม่ได้เห็นเงินเป็นพระเจ้าเลย เป็นต้นว่า ถ้าใครทำอะไรให้ท่าน อย่างที่ผมเรียนให้ทราบเมื่อกี้ที่แล้วว่า ท่านจะยกเครดิตให้คนนั้นเสมอไป ใครมาช่วยท่าน แปลท่านจะเอ่ยชื่อ แม้กระทั่งข้อเขียนบางอัน ท่านเคยมอบหมายให้เจ้าหน้าที่บางคนช่วยทำ ให้แล้วก็ส่งไปให้ผู้ที่ติดต่อขอมา ก็ปรากฏว่าท่านก็ใส่ชื่อคนคนนั้นไปว่าเป็นผู้ช่วย พอต่อมาเขาก็ส่งเงินค่าเขียนอะไรมาให้ ท่านก็ใส่ซองส่งกลับมาให้คนที่ช่วยท่านครบทุกบาททุกสตางค์ ไม่มียกไว้เลย (หัวเราะ)

ในกรณีที่มีการประชุมประจำเดือน ซึ่งท่านก็ประชุมหลายคณะ จนกระทั่งท่านแทบไม่มีเวลาไป ปรากฏว่าบางครั้งการประชุมที่ท่านสามารถจะมอบหมายให้ผู้อื่นไปได้ ก็ให้เขาไป ปรากฏว่าหลังจากนั้นเขาก็เอาเบี้ยประชุมมาให้ท่านที่ทำงาน มาให้เซ็น พอท่านเซ็นเสร็จ ท่านก็เขียนใส่ซองถึงคนที่ประชุมแทน ท่านทำอย่างนี้เสมอมาได้ขาด เพราะฉะนั้น ใครก็ตามที่ได้ทำงานร่วมกับท่าน นอกจากจะได้ความภูมิใจ ได้ความรู้รอบรู้แล้ว ก็ยังได้เงินด้วย ... (หัวเราะ)

ถ้าพูดถึงฐานะความเป็นอยู่ของ ดร.ป๋วย อย่างที่กระผมได้กล่าวแล้วว่า ตลอดชีวิต คงจะรวยไม่ได้ เพราะท่านไม่คำนึงถึงเรื่องครอบครัวเป็นเรื่องใหญ่ ท่านถือว่าเมื่อท่านอยู่ในที่ทำงาน อะไรก็ตามที่เกิดขึ้น ผลประโยชน์ใด ๆ ที่เกิดต้องเป็นของคนในที่ทำงานนั้น ไม่มีการเอาอะไรกลับบ้านทั้งนั้น

เพราะฉะนั้น เรื่องค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของท่าน ผมเห็นแล้วก็สงสาร ท่านเป็นคนง่ายมาก ท่านที่รู้จักกับ ดร.ป๋วยมาตั้งแต่สมัยท่านกลับจากเมืองนอก จะเห็นว่าผู้ชายที่ผมยุ่ง ๆ ใส่เสื้อแขนถลกและกึ่งเสื้อโอซอก นาฬิกาข้อมือเก่า ๆ แล้วก็ถุงกางเกงเวสปี้อยู่ตั้งหลายปี จนกระทั่งเวสปี้อยาขาดตลาด แล้วถึงจะเริ่มกลับมาถุงผ้าอย่างชาวบ้าน แล้วก็ถุงผ้าอย่างชนิดที่ไม่มีพิธีรีตอง ตัวเองไม่ได้ตั้งใจสนใจอะไร ชอบอะไรก็ชอบง่าย ๆ ฝรั่งมังค่าที่สนิทสนมมาแทนที่เขาจะเลี้ยงกันเป็นพิธีรีตองใหญ่โต ท่านก็ส่งข้าวต้มก๊วยไปเลี้ยงเขาครับ ท่านก็บอกว่าเขาก็ชอบ บางทีท่านก็ส่งเต้าฮวยมาเลี้ยงเขา ท่านบอกว่าท่านเคยกินตั้งแต่สมัยเรียนอยู่ อัสสัมชัญที่สามแยกยังตั้งใจไม่หาย

อย่างนี้ก็เป็นเรื่องที่ผมชี้ให้เห็นว่าความเรียบง่ายของ ดร.ป๋วยนั้น ท่านมีมาโดยตลอด จนกระทั่งมีอยู่คราวหนึ่งเกิดขับรถไปบ้านนอกอยู่คนเดียว ท่านเป็นคนไม่สนใจเรื่องจุกจิก ท่านลิ้มเติมน้ำรถ หม้อน้ำก็เลยแห้ง อะไรมันไค้กั่มนังอรถมันก็แล่นไม่ได้ ทางเจ้าหน้าที่บ้านเมืองเขาก็เป็นธุระให้ เขาเตรียมจะจัดรถมาส่ง ท่านก็บอกว่าให้เขาเก็บรถท่านไว้ที่นั่น แล้วท่านก็นั่งรถเมล์กลับ ตอนนั้นผมยังนึกว่า ไอ้เด็กกระเปารถมันคงไม่รู้ว่าจะมีคนหน้าเหมือนคนจีนที่นั่งงะ ๆ ะ ๆ ทำรถนั่น คือ คนที่เซ็นในธนบัตรนั่นนะ ... (ปรบมือ)

ในปีใหม่นี้ผมก็เลยนึกถึงว่าควรจะพูดถึงเรื่องเกี่ยวกับ ส.ค.ส. ดร.ปวยนี่เป็นคนแปลกครับ เห็นความสำคัญของ ส.ค.ส. เป็นยิ่งยวด ในระยะเวลาประมาณหลังวันที่ ๒๐ ธันวาคมไป ส.ค.ส. ก็จะหลังไหลมาหาท่านมีได้ขาด ก็ต้องเสนอท่านไป ท่านก็จะเก็บไว้ เก็บไว้ เก็บไว้ แล้วก็พอเราเสนอ ส.ค.ส. ไปให้ท่านแต่ละใบ ท่านจะเซ็นถึงเขา ท่านจะเขียนแล้ว ท่านจะมองดูว่าคนนี้รู้จักมากรู้จักน้อย แล้วท่านก็จะเขียนถามข่าวคราวไปเลย แสดงว่าท่านไม่ได้หลับหูหลับตาเซ็น ท่านเซ็นแล้วท่านมี Sentiment คือ มีความรู้สึกเกี่ยวข้องกับคนนั้น ยังไง ท่านก็ถือโอกาสทักทายไปใน ส.ค.ส. ท่านเอาจริงเอาจัง เสร็จแล้วก็เอา ส.ค.ส. ที่ได้รับเหล่านั้นมาร้อยเป็นพวงรอบห้องเลย เดินเข้าไปเหมือนอย่างกับเข้าไปในงานวัดนะครับ (หัวเราะ) ท่านห้อยเต็มไปหมด

ระยะนั้นนอกจาก ส.ค.ส. แล้วยังมีพวกของขวัญ ของขวัญที่มาให้ผู้ว่าการมันก็ต้องแน่นหน่อยล่ะครับ มันมีของดี ๆ แต่ว่ามันเป็นของเล็ก ๆ น้อย ๆ เอามาวางเต็มโต๊ะเลย เข้าไปที่ไหนผมก็ชำเลื่องมองทุกทีละ ผมอยากได้ชิ้นไหน ผมนึกอยู่ในใจ อันนี้ดี อันโน้นดี พอถึงเวลารวันที่ ๓๐ ปี๊บ รุ่งขึ้นมันปิด หยุตงานท่านก็จะค่อย ๆ ทอยเรียกเข้าไป นักการก็ดี หรือเสมียน หรือหัวหน้านะครับที่ท่านเรียกเข้าไป ได้สิทธิ์เท่ากันแหละครับ ไม่ได้มีว่าถ้า นักการแล้วต้องกินเหล้าโรง หรือว่าผู้ใหญ่ต้องให้บริวารดี ไม่ใช่อย่างนั้น

พอถึงตาผม ท่านก็เรียกเข้าไป ผมจ้องอะไรต่ออะไรหลายอย่างเหมือนกัน ผมก็จ้อง ใ้ผ้าตัดชุดสากล ปรากฏว่าท่านก็เกิดนึกยังไง เห็นมองหรือไงก็ไม่รู้ ท่านบอกว่า “สุรพล เอาเสื้อผ้าไปตัดไป” ผมก็รับมา แล้วท่านก็บอกว่า “เดี๋ยว ๆ อย่าเพิ่งไป เอาบริวารดีไปกินอีก ขวดหนึ่ง” แล้วพอจะออกมา ก็แถม Calendar อีกอันหนึ่ง

แจกกันไปอย่างนี้ล่ะครับ แจกกันไปหมดเลย แล้วก็เหลือ Diary เล็ก ๆ ใ้เล่มหนึ่ง เอาใส่กระเป๋าไว้ ใ้ Diary เล่มนี้ทำงานหนักจริง ๆ สำหรับ ดร.ปวย เพราะท่านจืดอะไรเต็มหมดเลย มีนัด มีอะไรต่าง ๆ มีประชุม ท่านใช้ Diary คุ่มค่าจริง ๆ ครับ

ฉะนั้น ก็ชี้ให้เห็นว่า ดร.ปวยนี่เป็นคนในโลกกว้างเหลือกำลัง ไม่รู้จักคำว่า ครอบครัว เป็นอย่างไร ควรจะเอาเงินไปยังไง ของอย่างนี้ควรจะถูกใจลูกม้าย หรือถูกใจเมีย ไม่เคยคิดอย่างนั้น ผมไม่ได้ว่าท่านอื่น ๆ ที่ประพฤติไม่เหมือน ดร.ปวย แต่ผมหมายถึงว่า ดร.ปวย นะท่านไม่เหมือนคนอื่น

ทีนี้ระหว่างก่อนที่ท่านจะมาดำรงตำแหน่งผู้ว่าการ ท่านต้องเดินทางระหว่างอังกฤษ กับประเทศไทยอยู่บางครั้งบางคราว บ้านท่านที่กรุงเทพฯ ท่านก็ยังให้เพื่อนท่าน ซึ่งได้ข่าวว่าเป็น ดร.เหมือนกัน แต่ไม่มีที่อยู่ ไปอยู่ชั่วคราว ทุกครั้งที่ท่านเข้ามากรุงเทพฯ แทนที่จะเข้ามาพักบ้านของตัวเอง กลับต้องไปแอบพักบ้านคุณบุญมาบ้าง บ้านคุณสุภาพบ้าง ถามว่าทำไมเกรงใจเขาครับ เกรงใจคนที่ไปพักบ้านตัวเอง (หัวเราะ)

ทีนี้ผมก็จะพูดต่อไป ถึงเรื่องครอบครัว ให้ลึกลงไปนิดหนึ่ง ลักครู่คุณระเบียบ อาจจะเสริมต่อไปจากที่ผมพูดก็ได้ว่า คือมีอยู่บ่อยครั้ง เมื่อผมพูดว่า ท่านไม่เอาอะไรกลับบ้าน ท่านไม่เอากลับจริง ๆ และไม่ห่วงเรื่องครอบครัวจริง ๆ ว่า จะต้องร้ายหรือยากจนอะไรเกี่ยวกับรายได้ของท่าน เมื่อลูกท่านตอนที่เล็ก ๆ มาที่ทำงาน มีบางครั้งท่านก็มาถามผมบอกให้พาไปซื้อหนังสือที่ศึกษาภัณฑ์น้อย

แล้วก็เรียกลูกคนเล็กชื่อ “ใจ” ถามว่า “สมุดออมสินเอามาด้วยหรือเปล่า”
ถามอย่างนี้ “ใจ” ก็บอกว่า “เอามา”

“นี่คุณพา “ใจ” ไปถอนสมุดออมสินก่อน ได้เงินมาแล้ว ไปซื้อสมุด”

ผมเห็นท่านทำอย่างนี้แล้ว ผมยังแปลกใจ ทำไมท่านแจกเงินให้ใครต่อใครโครม ๆ แต่ที่ลูกให้ถอนสมุดออมสิน กางกึ่งกางเกงก็ไม่ได้ดีไปกว่าลูกชาวบ้านเขา สีซิด ๆ หัวเข็มขัดก็ไม่ได้ขัดด้วย นี่คือลักษณะการเลี้ยงลูกของท่าน ว่าท่านไม่ต้องการให้ลูกของท่านต่างจากลูกของคนอื่น

ที่นี้เมื่อผมไปบ้านท่าน ผมเห็นต้นนกยูงปลูกอยู่กลางสนามหญ้า ต้นบ่อเริ่ม ก็ได้ถามคนที่บ้านที่ทำสวนว่า ทำไมเอาต้นนกยูงบ่อเริ่มมาปลูกอยู่กลางสนามหญ้า ทำให้เปลืองที่ รกหมด เขาก็บอกว่าเมียของท่านชอบ ท่านเป็นคนตามใจเมียครับ ท่านเป็นคนมีกติกายอย่างยิ่งในครอบครัว ผมบอกไว้เลยว่า คนอย่าง ดร.ป๋วย ถ้าหากว่าเราไปที่บ้าน ถึงจะมีเจตนาดีว่าเห็นแจกันในบ้าน ดอกไม้เหี่ยวนะ แล้วซื้อดอกไม้ทิวลิปส่งไปให้ ท่านคงจะถามล่ะว่า “เอ๊ะ! คุณเห็นเมียผมเป็นยังงี้” ท่านก็คงไม่ชอบใจที่จะให้ใครไปทำอย่างนั้น เพราะท่านมีความเคารพต่อครอบครัวของท่าน

มีอยู่วันหนึ่ง ประมาณปี ๒๕๑๔ ระหว่างที่ท่านต้องถูกเนรเทศโดยปริยาย ไม่ให้กลับเมืองไทย ในยุคที่พวกเรายังไม่ค่อยรู้จัก คูนเคย กับคำว่าทรราช การติดต่อกันระหว่างผมกับ ดร.ป๋วยทำได้ยากลำบากเหลือกำลัง ท่านก็คงเห็นว่าผมเป็นเด็กเลือดร้อน เขียนอะไรตรงไปตรงมา ทารูไม่ว่าถูกเซ็นเซอร์ทุกฉบับ จดหมายฉบับหนึ่งก็ใช้เวลาส่ง ๒๘ วัน คนอื่นเขาใช้เวลา ๔ วัน ของเราตั้ง ๒๘ วัน มีรอยเปิด อะไรมาต่าง ๆ ท่านก็เตือนมาบอกให้ระวัง

มีอยู่ครั้งหนึ่ง ผมเขียนเรื่อง “ด้วยความรักและระลึกถึง ดร.ป๋วย” แต่ปรากฏว่าในยุคนั้นไม่ค่อยมีใครกล้าเขียนถึงท่านล่ะครับ พอใครเอ่ยถึง ดร.ป๋วย คนเขาจะอดสูกัน เขาจะเดินเสียงกัน เขากลับกันจริง ๆ ว่า ชื่อ ดร.ป๋วยเป็นชื่ออันตราย ผมซึ่งมีความเพี้ยนอยู่ในตัวก็เลยเขียนถึงท่านด้วยในเรื่องนั้น ผมก็เอ่ยถึงตอนหนึ่งว่า

“เมื่อพูดถึงคุณงามความดีของท่านนั้น ได้เคยมีคนเอาโทรทัศน์ไปให้ที่บ้านหนึ่งเครื่อง ท่านก็ปฏิเสธไม่ยอมรับ เอาวิสก็ตราด่าไปให้ ๑ ทียบ ท่านก็ไม่ยอมรับ ให้เอาของเขาคืนไป”

ท่านก็ได้เขียนจดหมายมาแก้ข่าว ท่านบอก “ที่คุณเขียนไปมันคลาดเคลื่อนนะ ไอ้โทรทัศน์นะ ผมไม่ได้บอกว่าผมมีแล้ว และผมไม่ได้รับหรอก ผมเพียงแต่บอกว่า บ้านนี้ผมไม่ได้ดูโทรทัศน์หรอก เพราะว่าลูก ๆ เรียนหนังสืออยู่ ถ้าหากว่าผมดู แล้วไม่ให้มันดู มันก็ไม่ยุติธรรม พ่อแม่ก็ร่วมมือกันไม่ดูไปด้วย เพราะฉะนั้น โทรทัศน์เครื่องนั้นก็ไม่ใช่ว่า ไม่เต็มใจรับ”

ผมก็คิดว่า บ้านเมืองเรายุคนี้ ก็มีคนที่ซื่อสัตย์อย่างนี้เหมือนกัน คือว่า เมื่อใครเอาโทรทัศน์มาให้ ก็เอาคืนไป บอกว่าจอมันเล็กไป ... (ปรบมือ) หรือว่ามันควรจะเป็นเครื่องสีหรือว่ายี่ห้อที่มันมีมาตรฐาน ไม่ใช่ทำในเมืองไทย

สำหรับเรื่องวิสก็ตราด่านั้น ท่านชี้แจงมาว่า ท่านไม่ได้คืนเขาหมดหรอก ท่านเอาไว้ขวดหนึ่ง ผมก็นึกเหมือนกันว่า คนในบ้านเมืองนี้ก็ประพฤติคล้ายกับท่านแหละคือ คืนเขาไปขวดหนึ่งครับ เอาเฉพาะที่เป็นส่วนใหญ่ไว้

ที่นี้ผมจะพูดถึงเรื่องเคร่งครัดเกี่ยวกับการนัดแนะ ผมเข้าใจว่า ผมพูดในคราวก่อนแล้ว แต่ก็ยังพูดอีก คือว่าท่านถือเป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับการนัด ผมเคยส่งสารฝรั่งคนหนึ่ง นัดกับท่านเอาไว้สี่โมงเย็น เล่นมาตอน ๓ โมงเย็น พอมาถึงฝรั่งก็รู้ตัวเหมือนกันว่าตัวมาเร็ว ไป ก็นั่งอ่านหนังสือพิมพ์ฆ่าเวลา ผมก็เข้าไปบอกท่าน ท่านก็นั่งอ่านหนังสือพิมพ์อยู่เหมือนกัน ผมไปบอกว่า ฝรั่งคนนั้นมาแล้ว บอกให้มันรอไป ท่านนั่งถ่วงเวลาจนกระทั่ง ๔ โมง ไม่มีงานทำล่ะครับ ปล่อยให้มันรออยู่อย่างนั้น พอฝรั่งไปเสร็จแล้วเรียกผมเข้าไปบอก

“ไม่ได้ขึ้นให้มันพบ เดียวมันบอกให้ใครมา อย่างนี้เคยตัวหมด ทีหลังก็มาก่อนเวลาหมด”

มีอีกครั้ง สมัยที่เป็นผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ ตอนนั้นท่านเป็นผู้ว่าการธนาคารชาติด้วย ก็ปรากฏว่า มีนายพลโทอะไรคนหนึ่งมาขอพบ ก็คงวิ่งเต้นเรื่องงบประมาณแหละครับ ปรากฏว่าไม่ได้นัดแนะมาก่อน ท่านก็เลยบอกว่า ให้บอกว่าไม่ว่าง เขาเลยกลับไปเดินอย่างคอตกไปเลยครับ

ผมก็มานั่งนึก เอ! ดร.ป๋วยนี่เคร่งครัดจริงเรื่องเวลานัด แต่ไม่แน่เสียแล้ว ปรากฏว่ามีอยู่วันหนึ่งเด็กนักเรียนอัสสัมชัญมากันหลายคน ๕ คน ๑๐ คนมา พอผมไปบอก ท่านก็บอกให้เรียกเข้ามาเลย เดินเข้าไปเต็มห้องเลย ทั้งที่ไม่ได้มีนัดหรอกครับ ถ้าเป็นเด็กนักเรียนล่ะไม่ได้เซียว เท่าไหนเท่ากัน ล้อมหน้าล้อมหลังกันสนุกสนานมากนะครับ ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับตัวเด็กนักเรียนแล้ว แกเป็นโรคคิดเป็นครู่ละครับ เห็นเด็กนักเรียนล่ะไม่ได้เป็นรักเหลือเกิน รักเหลือกำลัง รวมทั้งรักนักศึกษารวมศาสตร์อย่างที่ท่านอาจารย์ทั้งหลายเล่าไว้ด้วย

พูดถึงเรื่องศิลปะในตัวท่าน ท่านเป็นคนมีศิลปะในการประนีประนอมสูงมาก ดร.ป๋วย ไม่ว่าเข้าประชุมที่ไหน ที่ประชุมเป็นได้เฮฮา แล้วก็ได้ผลลัพธ์ของการประชุมทุกครั้งไป คุณหลวงเดช สนิทวงศ์ ที่ท่านลวงลับไปแล้ว ซึ่งเป็นคนดีคนหนึ่งนั้น ก็ได้เคยพูดถึง ดร.ป๋วยไว้ว่าทั้ง ๆ ที่ท่านเป็นประธาน แต่ถ้าวันไหน ดร.ป๋วยไม่มาประชุม ขอเลื่อนทุกที ท่านบอกว่าขาด ดร.ป๋วยเหมือนขาดคนที่ให้ความรู้ ขาดคนที่ทำหน้าที่ประนีประนอมไป เพราะฉะนั้น ดร.ป๋วยท่านมีความสำคัญ นอกจากมีความรู้แล้วท่านยังเก่งในเรื่องที่เป็นคนที่ทำให้ใคร ๆ รักและเกรงใจด้วย

ที่นี้การเป็นตัวของท่านเองนี้ ในยุคสมัยที่จะเรียกว่าท่านเป็นคนดีหรืออะไรก็ตาม แต่ว่าก็ตรงอย่างที่อาจารย์กล่าวไว้แล้วว่าเป็นคนกล้าหาญ พอยุคที่คำว่า “ทรราช” ยังไม่เป็นที่คุ้นหูนั้น ท่านยังอุตสาหะเดินทางไปอังกฤษที่ไร ก็ยังอดแวะไปหาคุณหลวงประดิษฐไผ่ได้ ทั้ง ๆ ที่คุณหลวงประดิษฐ์ฯ นั้นไม่มีใครกล้าเอ่ยว่าไปหาท่าน คนที่ไปหาท่านต้องแอบไม่บอกให้ใครรู้ท่านไป ท่านเอารูปถ่ายอย่างที่ท่านเห็นในจอเมื่อคืนนี้ เอามาตั้งบนโต๊ะ ไม่กลัวใครหรอก

แล้วในการประชุมบางแห่ง บางประเทศ ซึ่งรัฐบาลไทยไม่สนับสนุนให้ไปประชุม แต่ท่านเห็นว่าเป็นเรื่องที่ท่านสนใจ ท่านไป เพราะฉะนั้นก็น่าอยู่หรอกครับที่เขาจะเนรเทศไปอยู่ที่อื่น ท่านไม่ค่อยเชื่อฟังเท่าไหน เป็นตัวของตัวเองอย่างนี้ตลอดมา

ถ้าจะมีคนตั้งคำถามว่า เอ๊ะ ถ้าอย่างนั้น คนที่ทำดีอย่าง ดร.ป๋วยแล้วไม่ได้ดี แล้วเราจะทำดีกันเพื่ออะไร ผมก็เห็นจะต้องเรียนว่าเราต้องเข้าใจเจตนาของ ดร.ป๋วยก่อนว่า

ท่านผู้นี้ไม่ได้เป็นผู้ที่มีความทะเยอทะยาน เมื่อทำอะไรก็ได้คิดว่าจะเอาดีเอาเด่น ต้องการ
อย่างเดียวขอให้ได้ทำ ขอให้ได้รับความไว้วางใจ ทำในสิ่งที่ตัวเองอยากทำ เพราะฉะนั้น เมื่อ
ทำไปแล้วไม่ได้ผลดี ไม่ได้เด่น ท่านก็ไม่ได้ผิดหวัง เพราะท่านไม่ได้คิดไม่ได้หวังในสิ่งเหล่านั้น

แต่ถ้าหากจะมีสิ่งที่ท่านผิดหวัง ก็คือ สิ่งที่ว่าเมื่อถึงเวลาหนึ่ง คือเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙
เวลาไม่ต้องการตัวท่าน ก็ขับไล่ไสส่งออกไปจากเมืองไทย เสียจนกระทั่งเงินทองติดตัวก็ไม่มี
เนคไทที่ผูกที่คอก็ถูกกระชากลากถูอย่างไม่ปราณี พาสปอร์ตที่กำลังจะยื่นให้เจ้าหน้าที่ก็ถูก
ตบลงไปกับพื้น ทำให้ท่านต้องก้มลงไปหยิบ นึกถึงภาพคนอย่าง ดร.ป๋วย ต้องแสดง
พฤติกรรมก้มลงไปหยิบพาสปอร์ตที่ตกกับพื้นสิครับ หรือลองนึกถึงใบหน้าของท่าน เมื่อ
เวลาท่านถูกคนที่ไม่รู้จักหัวนอนปลายตีนท่าน หรือว่าต้องการเด่นดัง กระชากคอท่าน ซึ่งคน
เหล่านั้น เดี่ยวนี้ก็ได้ดีไปตามกัน

เพราะฉะนั้น สิ่งเหล่านี้ละครับ ถ้าถามว่า ดร.ป๋วยผิดหวังหรือไม่ในการไม่ได้ตำแหน่ง
ผมก็ต้องตอบตามตรงว่า ท่านไม่ผิดหวังเลย แต่ท่านผิดหวังที่ว่าถึงเวลาแล้วไม่มีใครระลึกถึง
คุณงามความดีของท่านแม้แต่น้อย ไม่มีใครนึกถึงการประพุดติเยี่ยงวีรบุรุษในระหว่าง
สงครามมาช่วยกู้ชาติ ไม่ได้ระลึกถึงผลงานทางด้านเศรษฐศาสตร์ที่ท่านอุทิศให้กับประเทศ
ตลอดเวลา ต้องการอย่างเดียวคือให้พ้นออกไปจากประเทศ แล้วที่ตามปกติทุกครั้งที่ท่านไป
ต่างประเทศ ท่านจะต้องถือขลุ่ยของท่านติดตัวไปด้วยเสมอไป คราวนี้อาขลุ่ยไปไม่ทัน ถึง
เอาไปก็เป่าไม่ได้ เพราะท่านไม่อยู่ในฐานะที่จะเป่าได้จนทุกวันนี้ สวัสดีครับ ขอขอบคุณครับ

กฤษฎางค์ นุตจรัส ขอขอบพระคุณ คุณสุรพลมากนะครับ ที่ได้เล่าเกร็ดเบื้องหน้าเบื้องหลังในชีวิตการทำงาน
ของอาจารย์ป๋วยให้เราฟัง ซึ่งเป็นสิ่งซึ่งผมเองก็ไม่เคยฟังมาจากที่ไหน ก็ฟังด้วยความเพลิดเพลิน
ขอบพระคุณมากครับ

ผมขอเชิญคุณธัญญา ผลอนันต์ มาเล่าเรื่องเกี่ยวกับอาจารย์ป๋วย อีกด้านหนึ่งให้
พวกเราฟัง ขอเชิญครับ

ธัญญา ผลอนันต์

สวัสดีครับ ที่ผมยินดีมาพูดวันนี้ ก็คือเรื่องชีวิตของอาจารย์ป่วยในปัจจุบัน ขณะนี้ก็เป็นที่น่าทึ่งกันว่า อาจารย์ป่วยพำนักอยู่ในอังกฤษ พักอยู่ในบ้านของอาจารย์เอง ซึ่งซื้อไว้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๖ เคยใช้เป็นที่ลูกหลานไปเรียนหนังสือ แล้วก็มาเป็นบ้านพัก เวลาที่ท่านกลับไปอังกฤษ ท่านก็ไปพักบ้านนี้ ก็เป็นบ้านสองชั้น ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของกรุงลอนดอน เป็น ๓ ห้องนอน ผู้ฟังวันนี้หลายคนก็คงเคยไปบ้านนั้นแล้ว ส่วนมากถ้าไปก็ได้เข้าไปที่ห้องรับแขก ซึ่งเป็นห้องเล็ก ๆ ประมาณสัก ๖ ตารางเมตร แล้วก็โต๊ะผิงแบบโบราณ คือต้องใช้ถ่านหิน ซึ่งเดี๋ยวนี้ในอังกฤษเขาก็ใช้ไฟฟ้าหรือว่าใช้แก๊สกัน บ้านอาจารย์ก็ยังคงเป็นโต๊ะผิงแบบโบราณอยู่ในห้องรับแขกก็จะมีเก้าอี้รับแขกอยู่ ๓-๔ ตัวแล้วก็ม้านั่งหนังสือ ชั้นหนังสือนี่ก็เป็นชั้นเล็ก ๆ ซึ่งเมื่อกี้มีภาพสไลด์ฉายอยู่บนชั้นหนังสือจะมีรูปของลูกหลาน ส่วนใหญ่จะเป็นรูปของหลาน ๔ คน ซึ่งเป็นหลานปู่ เป็นลูกของอาจารย์จอห์น ๒ คน และเป็นลูกของคุณใจ ๒ คน เดิมรู้สึกจะมีลูกชายคนโตของอาจารย์คืออาจารย์จอห์นอยู่ด้วย แต่ว่าอาจารย์จอห์นตอนนี้กลับมาแล้ว บ้านนี้ก็เลยอยู่กันเพียง ๒ คน อาจารย์ป่วยกับภรรยา

ตอนนี้ภรรยาของอาจารย์ป่วย ทำงานอาทิตย์ละ ๓ วัน แต่ว่าเป็นการทำงานครึ่งเวลา ส่วนใหญ่เลิกงานแล้วก็มักจะกลับมาอยู่กับอาจารย์ ชีวิตประจำของอาจารย์ เข้าอาจารย์จะตื่น ๗ โมง - ๗ โมงครึ่ง ส่วนวันไหนจะอาบน้ำหรือไม่อาบน้ำนั้น ก็แล้วแต่อากาศ ไม่ได้อาบน้ำทุกวันเหมือนอยู่เมืองไทย พออาบน้ำหลังจากตื่นแล้วก็ทานอาหารเช้า อาหารเช้านี้ ภรรยาอาจารย์เป็นคนเตรียม ส่วนใหญ่ก็ทานอาหารง่าย ๆ

แล้วก็จะลงมาอ่านหนังสือพิมพ์ Guardian ที่ลงข่าวค่อนข้างชัดตรง แล้วก็ลงข่าวต่างประเทศมากพอสมควร จากนั้นช่วงเวลาเช้าที่ผมคิดว่าอาจารย์มักเฝ้ารอคอย คือ จดหมายที่พวกคุณ ๆ หรือพวกที่นับถืออาจารย์ส่งไป จะเป็นช่วงที่อาจารย์มีความสุข ถ้าวันไหนมีจดหมายมากก็จะอ่าน ถ้าเป็นข่าวดีก็มีความสุขชื่นชม จดหมายนี้บางทีก็มีข่าวจากเมืองไทยที่มีคนส่งไปให้ หรือตัดจากหนังสือพิมพ์ส่งไปให้ ท่านก็จะได้รับข่าวประจำ ท่านสนใจมากเหมือนกันพอ ๆ กับจดหมายส่วนตัว

อ่านแล้ว ท่านก็พักผ่อน จนกระทั่งเที่ยงก็ทานอาหารเที่ยง เสร็จแล้วถ้าอยู่คนเดียว วันไหน ถ้าภรรยาไปทำงาน ท่านก็ออกไปเดินเล่น เดินเล่นรอบ ๆ บ้าน ท่านก็เหมือนกับสมัยอยู่ธรรมศาสตร์ คือยังชอบเดินอยู่ ถ้าอยู่คนเดียวก็ไปเดินคนเดียว แต่ถ้าภรรยาท่านอยู่ด้วย ก็อาจขับรถพาท่านไปเที่ยว Park ไปเดิน Park ใกล้เคียง ๆ หรือไกล ๆ แล้วแต่ว่าวันไหนอากาศจะดีหรือไม่ดี

พอตกเย็นท่านก็ทานอาหารเย็นประมาณหกโมงถึงทุ่มหนึ่ง แล้วก็ดูโทรทัศน์รายการข่าว ท่านสนใจมากคือรายการข่าว แต่ว่ารายการอื่น ๆ ท่านก็ดู ดูละคร ดูภาพยนตร์ที่น่าสนใจ หรือไม่ก็อ่านหนังสือ เข้านอนนี่ไม่แน่ ประมาณ ๕ ทุ่ม หลังจากข่าวรอบสุดท้าย เสร็จแล้วท่านก็เข้านอน

หลายคนคงอยากราบว่า ท่านไม่สบายเป็นอย่างไร ดีขึ้นหรือไม่ดี เพราะว่าเวลาเจอใครก็มักจะถาม พอรู้ว่าเพิ่งกลับมาจากอังกฤษ ก็ถามว่า “อาจารย์เป็นยังไง” นี่คือคำถามแรกที่ผมมักจะได้ยิน

ที่นี้ก่อนจะมาถึงปัจจุบัน ผมก็ขอย้อนเล่าไปถึงช่วงที่ท่านไม่สบายว่าเป็นอะไร เพราะว่าหลายคนก็เพียงแต่ได้ยินข่าว คือประมาณปลายปี ๒๕๒๐ เดือนกันยายน คือนั่นที่ท่านจะเดินทางไปสหรัฐ เพื่อไปพูดเกี่ยวกับเรื่องเมืองไทย ท่านก็จะเข้านอน แต่บอกว่ารู้สึกว่ามีปวดหัว อากาาก็ทรุดลงไปทุกที ทางบ้านก็เรียกรถพยาบาลมาแล้วก็พาไปโรงพยาบาล โรงพยาบาลเขาก็ขอให้อยู่สักคืนหนึ่งเพื่อดูอาการ แต่ว่าพออยู่แล้วอาการก็ไม่ดีขึ้น พอถึงเวลาผ่านไป การสื่อสารระหว่างท่านกับญาติก็ทำไม่ค่อยได้ คือพูดกันไม่ค่อยรู้เรื่อง

ทางโรงพยาบาลก็เลยตัดสินใจว่าต้องผ่าตัด พอผ่าตัดเสร็จออกมา ลูกชายคนหนึ่งของท่านเล่าให้ฟังบอกว่า อาทิตย์แรกอาการท่านแย่มากเลย คือ สะอึกตลอดเวลา น้ำเกลือต้องให้ทั้งแขนทั้งขา เรียกว่าระโยงระยางไปหมด คนเห็นแล้วก็น้ำตาซึมเป็นท่วงท่านมาก

แต่พอหลังจาก ๗ วันแล้ว อากาาก็หาย แต่ทางโรงพยาบาลก็ยังให้ท่านอยู่โรงพยาบาลต่อ จนกระทั่งจะกลับบ้านได้ก็ก่อนวันคริสต์มาสเพียงวันเดียว ท่านก็ยังโชคดีที่ได้กลับมาฉลองคริสต์มาสปีใหม่กับญาติ ๆ กับภรรยา และลูก ก่อนหน้านั้น พอออกจากโรงพยาบาล ท่านก็ไปอยู่ที่สถานพักฟื้น สถานพักฟื้นนี้ก็ช่วยให้ท่านช่วยตัวเองได้ คือหลังจากที่เส้นโลหิตในสมองแตก ท่านก็พิการ พูดไม่ได้ บางส่วนของร่างกายก็ใช้ไม่ได้ แขนขวานี้ก็เรียกว่ากระดูกอะไรไม่ค่อยได้ ไปอยู่สถานพักฟื้นเขาก็ช่วยให้ท่านถอดเสื้อ ใส่เสื้อเองได้ ทานข้าวเองได้ แล้วก็พยายามที่จะฝึกให้ท่านพูดได้บ้าง ฝึกให้ออกเสียง เปล่งเสียง ออกมาได้บ้าง พอกลับก่อนวันคริสต์มาส ท่านก็ดีพอจะช่วยตัวเองได้แล้ว

จากนั้นอาการก็ค่อย ๆ ดีขึ้นเรื่อย ๆ จนปัจจุบันนี้ ความทรงจำทั้งหมดของอาจารย์เรียกว่าดีมาก คือ มีหลายคนที่เคยพบอาจารย์ เยี่ยมอาจารย์นี่คงจะรู้เลยว่าอาจารย์นี้จำได้ เพราะว่าอาจารย์มีสมุดบันทึกอย่างที่คุณสรุปว่า ว่าท่านใช้สมุดบันทึกนี้ คือ สมุดบันทึกนี้รับใช้ท่านอย่างเต็มที่จริง ๆ เพราะว่าสมุดบันทึกของท่านที่อังกฤษนี่เล่มใหญ่หน่อย ท่านเก็บไว้เป็นเล่มถาวร ในนั้นจะจดชื่อที่อยู่ของคนที่เคยไปเยี่ยมท่าน สมมติว่าคุณเคยไปหนหนึ่ง ถ้าไปอีกหนท่านก็จะจำได้แล้วเปิดให้ดูว่ายังอยู่ที่นี้หรือเปล่า ถ้าท่านเคยพบคุณ ลูกหรือเมียของคุณ ท่านก็จะถามว่าลูกเมียสบายดีหรือ ท่านมีวิธีถามที่จะทำให้เราเข้าใจว่าท่านถามถึงอีกคนหนึ่ง

ท่านรับรู้ได้ตลอด ดูโทรทัศน์เข้าใจ ท่านอ่านจดหมายรู้เรื่อง จำปะติดปะต่อเรื่องราวได้หมด แต่ปัญหาที่ยังติดขัดอยู่ในใจตอนนี้คือ ท่านไม่สามารถจะพูดออกมาได้อย่างที่ท่านอยากจะพูด ทุกคนคงจะเข้าใจว่าอึดอัดแค่ไหน คนที่อยากจะแสดงความคิดความเห็นแต่แสดงไม่ได้ เดียวนี้ท่านพูดได้บ้าง แต่ว่าช้า และก็ใช้ความพยายาม เช่น ท่านอาจจะพูดว่า ขอกาแฟ ท่านพูดได้ พูดว่าเอาอะไรหรือไม่เอา ท่านพูดได้

คนที่รู้จักท่านคงรู้ว่าท่านชอบเล่นไพ่บริดจ์มาก ท่านสามารถจะชานบริดจ์ได้ว่าจะเอาหนึ่ง, สอง, หรือสาม หรือเจ็ด ท่านนับได้ บริดจ์นี้นับได้ถึงเจ็ด แล้วก็โพดำ นี่ท่านพูดได้และคำง่าย ๆ บางคำคิดว่าประมาณสัก ๕๐ คำ ท่านพอจะเปล่งเสียงออกมาได้ ปัจจุบันนี้อาจารย์เดินเหินคล่อง สุขภาพทั่ว ๆ ไปท่านดีมาก ติดอยู่อย่างเดียวคือ พูดไม่ได้

เรื่องการเขียน หลายคนที่ผ่านมาข้างหน้าคงจะเห็นแล้วว่า มีจดหมายของอาจารย์หลายฉบับ คงจะสงสัยว่าอาจารย์เขียนอย่างไร หรือว่าวิธีการเบื้องหลังจดหมายนั้นเป็นอย่างไร

ส่วนมากพอท่านรับจดหมาย ฉบับไหนจำเป็นที่ท่านจะต้องตอบ ท่านก็จะให้คนที่ใกล้ชิด อาจจะเป็นลูกชาย หรือพวกนักเรียนที่อยู่ใกล้ชิดท่านในช่วงนั้น ช่วยร่างมาให้ แล้วท่านก็จะดูว่าชอบใจหรือไม่ชอบ ถ้าไม่ชอบ ท่านก็จะชี้ให้แก คนที่อยู่ใกล้ชิดจะรู้ว่าอย่างไร แปลว่าอะไร ท่านจะเอาหรือไม่เอา

เสร็จแล้วท่านก็จะนั่งลอก ฉบับหนึ่งก็ใช้เวลานาน จดหมายที่เห็นบางฉบับมีแค่ ๔ บรรทัด ก็ต้องคิดว่า ท่านใช้เวลามากกว่าจะปั้นแต่ละตัวมาได้ ฉะนั้นจดหมายพวกนี้มีคุณค่ามาก ทุกท่านที่ได้รับจดหมายจากอาจารย์ก็ขอให้นึกเถอะว่า แต่ละตัวที่ท่านปั้น ท่านใช้เวลา

พูดเรื่องจดหมาย ผมก็นึกได้อีกเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับจดหมายเหมือนกัน เป็นเรื่องที่เล่ากันในหมู่คนไทยในญี่ปุ่น คือช่วงนั้นเป็นช่วงประมาณต้นปี ๒๕๒๐ ก่อนที่ท่านจะป่วย ตอนนั้นมีการเชิญท่านไปพูดบ่อย ๆ นักเรียนไทยในญี่ปุ่นในช่วงนั้นก็อยากจะเชิญท่านไปพูดไปพูดที่ญี่ปุ่นบ้าง เพราะท่านจะเดินทางไปออสเตรเลีย ก็อยากจะเชิญต่อมาญี่ปุ่น ก็เขียนจดหมายมาถึงท่าน ท่านก็ตอบ ท่านตอบเมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม แต่ท่านเขียน ๑๔ แล้วมีมือท่านก็พาว่าตุลาคม แล้วท่านก็นึกออกมาว่าไม่ใช่ตุลาคม ท่านจึงขีดฆ่าและแก้เป็นมกราคม ทีนี้คนรับจดหมาย พอเห็นแล้วขลุ่ย ทราบได้ทันทีว่า จิตใจท่านยังอยู่กับ ๑๔ ตุลา พอ ๑๔ ปีบ มันต้องตามด้วยตุลาคมทันที ทั้ง ๆ ที่วันนั้นเป็นวันที่ ๑๔ มกราคม นี่ก็เป็นเกร็ดย่อย ๆ อันหนึ่ง ซึ่งยังเป็นทีกล่าวขานกันในหมู่นักเรียนไทยในญี่ปุ่น แล้วก็แสดงถึงความผูกพันของท่านต่อเหตุการณ์สำคัญวันหนึ่งของไทย

อีกเรื่องหนึ่งที่จะมาเล่าสู่กันฟังคือ ครั้งหนึ่งเมื่อท่านออกจากโรงพยาบาลแล้ว ท่านมีรถออสตินเก่า ๆ สีนํ้าเงินแก่คันหนึ่ง วันหนึ่งรถคันนี้ไปจอดไว้ และก็หายไป คือ ท่านไปเดินเล่นใน Park แล้วกลับมารถก็หาย ก็ไปแจ้งความตำรวจ ตำรวจก็ไปตามมาให้ แต่หาไม่เจอ ท่านก็ชวนคนที่บ้าน แล้วก็ไปเยี่ยมรถเพื่อน ๆ แล้วขับรถออกตระเวนหาทั่วลอนดอน ปรากฏว่า

ตำรวจสกอตแลนด์รายงานว่าแก๊งแล้วนี้ทหารยนต์คันนี้ไม่เจอ แต่อาจารย์ป่วย ซึ่งอาการก็อย่างนี้
ปรากฏว่าท่านไปพบห่างจากบ้าน ๑๐ ไมล์ พบที่ข้าง ๆ ป้อมแห่งหนึ่ง ซึ่งก็เป็นเรื่องที่ว่า ท่าน
มีความสามารถพิเศษบางอย่าง ซึ่งสกอตแลนด์ก็หายไปนะครับ

มีอยู่อีกเรื่องหนึ่ง คือเพื่อนสนิทของท่านซึ่งตอนนี้อยู่อังกฤษ ท่านมีเพื่อนอยู่ ๒-๓
คนที่เรียกว่า ร่วมขบวนการเสรีไทยกันมาแต่ต้น มีอาจารย์เสนาะ ตันบุญยืน ซึ่งเป็นรุ่นพี่
ของท่าน อายุก็ ๕๐ เข้าไปแล้ว และอีกคนหนึ่งจำชื่อไม่ได้ ซึ่งเกษียณแล้วและบางครั้งก็ไป
ที่อังกฤษ ก็มีการพบปะกันมาบ้าง ในสามทหารเสือเสรีไทยที่อยู่ในอังกฤษ ผมก็ขอยุติไว้
เท่านี้ก่อน

กฤษฎางค์ นุตจรัส ขอบคุณมากครับ คุณธัญญา ก็เป็นที่น่ายินดีว่า อาจารย์ป่วย อังภาภรณ์ ขณะนี้ก็
แข็งแรง ถึงแม้จะไม่สมบูรณ์หรือไม่สามารถทำอะไรได้เหมือนกับสมัยก่อนทุกอย่าง แต่เท่าที่
ฟังจากคุณธัญญา ก็รู้สึกว่าเป็นสิ่งที่น่ายินดีมาก

อย่าลืมข้างหน้านานนี้ เรามีบัตรอวยพรและ card ที่จะส่งถึงอาจารย์ ไม่จำเป็นต้อง
ซื้อที่นี้ก็ได้ นะครับ ถ้าหากใครรักและคิดถึงก็เชิญส่งได้ ที่อยู่ของท่านอยู่ที่หน้าหนังสือฉบับนี้
ซึ่งขายอยู่หน้างาน ถ้าไม่ซื้อก็จดไปก็ได้ นะครับ

มาถึง ๒ ท่านสุดท้าย ผมคิดว่าคงต้องคุยกับคุณป้าระเบียบ ยุทธวงศ์ ซึ่งเป็นน้อง
สาวของอาจารย์ป่วย ครั้งแรกสุดได้คุยกันแล้วว่า ผมจะเชิญคุณป้ามาพูด มาเล่าให้ฟังถึง
เกร็ดชีวิตของอาจารย์ในด้านครอบครัว ปรากฏว่าทางคุณป้าบอกว่าจะให้เป็นในลักษณะช่วยกันคุย
คือ สอบถามว่า อยากจะรู้อะไรดีกว่า เพราะว่าคุณป้าก็ไม่เคยขึ้นมาพูดบนเวที ผมก็เลยจะ
ใช้วิธีการคุยกันไป แล้วอยากจะเชิญเชิญผู้ร่วมเสวนาทุกท่าน ถ้าใครอยากจะสอบถามอะไร
เกี่ยวกับเกร็ดชีวิตของอาจารย์ป่วยก็ช่วยกันสอบถามได้

กฤษฎางค์ ระเบียบ ตอนนี้นัดคุณป้าระเบียบกับอาจารย์ติดต่อกันอยู่หรือเปล่าครับ

ระเบียบ ติดต่อกะ

กฤษฎางค์ ระเบียบ แล้วหลังจากที่ไปอังกฤษติดต่อกันโดยทางไหนครับ

ระเบียบ จดหมายคะ

กฤษฎางค์ ระเบียบ ก่อนที่อาจารย์ป่วยจะไป คือหลังวันที่ ๖ ตุลา คือ ต้องออกไปนอกประเทศ ในช่วงที่ท่านเป็น
อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่มีปัญหายุ่งยากมาก ต้องขัดแย้งกับรัฐบาลบ้าง กับ
กลุ่มอื่นหลาย ๆ กลุ่มนี้ อาจารย์ป่วยเคยไปบ่น หรือเคยไปปรึกษาทำนองท้อใจกับคุณป้า
ระเบียบบ้างไหมครับ

ระเบียบ ไม่เคยคะ

กฤษฎางค์ ระเบียบ ในครอบครัวนี้ เท่าที่ทราบจากผู้จัดบอกว่า คุณป้าระเบียบกับอาจารย์ป่วยเป็นพี่น้องที่สนิทกัน
ที่สุดใช่ไหมครับ

ระเบียบ ก็..พี่น้องทุกคนสนิทด้วยกันทั้งนั้นคะ

กฤษฎางค์ ระเบียบ สมัยเด็ก ๆ นี้อาจารย์ป่วย สนไหมครับ

ระเบียบ สนคะ

กฤษฎางค์ ระเบียบ สนมากไหมครับ

ระเบียบ ก็พอประมาณ แต่ชนอย่างเด็กสมัยก่อนกับเด็กสมัยนี้ไม่เหมือนกันค่ะ

กฤษฎางค์ เป็นยังไงครับ

ระเบียบ พี่ป่วยไม่ชอบเดิน ชอบวิ่ง และกระโดด วิ่งไป กระโดดไป

กฤษฎางค์ มีปัญหาหนึ่งครับ ผมสงสัยว่า ในช่วงที่เป็นเสรีไทย อาจารย์ป่วยโรคตรมลง ในช่วงนั้นพอจะเล่าได้ไหมครับว่าเหตุการณ์เป็นอย่างไร

ระเบียบ ถามค่ะข้อ ๘... เมื่อทราบใหม่ ๆ สามิติจันเป็นทหาร เป็นหัวหน้ากองบัญชาการ กองทัพ ๒ ก็มาบอกว่าพี่ป่วยถูกจับเป็นเสรีไทย แล้วก็ระยะแรกเป็นห่วง ก็ทนเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นขบถ แต่เราไม่เชื่อเพราะว่าพี่ป่วยตลอดเวลาที่ชาติบ้านเมือง ตอนหลังใคร ๆ ก็ทราบว่าเป็นเพื่อชาติ

กฤษฎางค์ แล้วในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลา บางคนที่มีอำนาจทางการเมือง เขาก็กล่าวหาหรือว่าโฆษณา ออกโทรทัศน์ว่า อาจารย์ป่วยยุยงนักศึกษาบ้าง อยู่เบื้องหลังบ้าง ซึ่งคุณป้าระเบียบคงเข้าใจว่าจริง ๆ ไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์

ระเบียบ เข้าใจค่ะ เมื่อเย็นวันที่ ๖ ตุลา แต่ทั้งวันเชียวนะคะ วิทยานเกราะ มีคน ๆ หนึ่งซึ่งคนนั้นก็ตายไปแล้ว ยุยงลูกเสือชาวบ้าน ตอนเย็นวันที่ ๖ บอกว่าเร็วเข้าไอ้ตัวแสบมันไปตอนเมืองแล้ว พวกเราช่วยกันไปล้อมมัน อย่าปล่อยให้มันไป แสบตัวใหญ่กับแสบตัวเล็ก แสบตัวเล็กหนีออกทางใต้ คือ คุณชวน หลีกภัย แสบตัวใหญ่อย่าให้มันไป

ดิฉันก็ให้ลูกสะใภ้กับลูกชายคนโตไปที่ตอนเมือง ไปดูว่ามีอะไรเกิดขึ้น ลูกสะใภ้เป็นพยาบาล เขาก็เตรียมผ้าพันแผลและยาเผื่อว่าคุณลุงเป็นอะไรได้ช่วยได้ พอไปถึงลูกก็ถามว่า ลูกเสือชาวบ้านมาทำไมคะ เขาบอกว่า จะมารุมกันกระต๊อบไอ้ป่วย ไอ้คอมมิวนิสต์ คนไหนล่ะคือไอ้ป่วย เขาถามเองนะคะ ซึ่งพวกเขาไม่รู้จัก ทีนี้คนก็บอกว่าอยู่ในห้องกระจก เขาบอกว่า พัง...พัง ทีนี้หัวหน้าลูกเสือชาวบ้านบอกว่าอย่าพัง อย่าทำลายของหลวง หัวหน้าลูกเสือชาวบ้านกลัวจะผิด บอกว่าอย่าทำลายของหลวง เขายืนอยู่สักประเดี๋ยวเดียวแล้วก็หายกันไปหมด ลูกสะใภ้ก็ถามว่า ลูกเสือชาวบ้านจะไปไหนกันคะ เขาบอกว่าคณะปฏิรูปบอกห้ามประชุมเกิน ๕ คน ... (หัวเราะ)

กล่าวถึงที่อังกฤษ ลูกสะใภ้พี่ป่วยมาเล่าให้ฟังว่า เข้าหรือเย็นก็จำไม่ได้ “ใจ” (ลูกชายคนเล็กสุดของอาจารย์ป่วย) มาบอกกับแม่ว่า ตีกันใหญ่แล้วที่ธรรมศาสตร์ ยิงด้วย แม่เขาก็หมดแรง ลงนั่งกับแก้วอี ลักครูก็มีเสียงโทรศัพท์ กลายเป็นว่าพี่ป่วยให้เอารถไปรับ พวกเขaleyใจขึ้นขึ้นมา

กฤษฎางค์ แล้วตอนนั้นทางครอบครัวของคุณป้า มีปัญหาไหมครับ

ระเบียบ ไม่มีเลยคะ เขาไม่มากวนที่บ้าน จากนั้นท่านบอกว่าให้ดิฉันไปเฝ้าบ้านให้นาน ๆ เพราะตอนนี้แกจะลาออกไปอยู่ที่อังกฤษนานนะ แล้วก็ทราบว่าที่สนามบินวันนั้น กำลังพูดโทรศัพท์กับทนายก็ถูกตำรวจใหญ่คนหนึ่งตบหูโทรศัพท์ โกรธมาก คือกำลังถืออยู่ นะคะ ตบ...จ๊ะนะคะ เพราะว่าไม่เคยมีใครทำ

กฤษฎางค์ ที่นี้กลับมาย้อนนิดหนึ่ง ในฐานะที่อยู่ในครอบครัว คุณป้าพอจะมองออกไหมครับ อาจารย์ป่วยนี้เหมือนใครครับ คุณพ่อหรือคุณแม่ คือเหมือนใครในด้านนิสัยใจคอ

ระเบียบ นิสัยใจดีเหมือนคุณพ่อคะ

กฤษฎางค์ คุณแม่ดุชิครับ ถ้าอย่างนั้น

ระเบียบ ดุพอสมควร

กฤษฎางค์ เท่าที่ผมทราบนี่ คุณพ่อของอาจารย์ป่วย ของคุณป้าด้วย เสียก่อน คุณแม่

ระเบียบ ใช่ค่ะ เสียตอนนั้นพี่ป่วย ๑๐ ขวบ

กฤษฎางค์ รู้สึกว่าคุณแม่จะเป็นผู้ที่ดูแลมาตลอดนะครับ แล้วหลังจากที่อาจารย์ป่วยจบจากอัสสัมชัญนี้ก็ทำงานเลยใช่ไหมครับ

ระเบียบ พอจบจากอัสสัมชัญนี้ ดูเหมือนจะเป็น บราเดอร์ ซีแลร์ หรือไงเนี่ยคะ บอกว่าให้ช่วยสอนที่โรงเรียนอัสสัมชัญ ระหว่างที่สอนก็มีฝรั่งทำงานกับโรงไฟฟ้ามา ขอกับบราเดอร์ว่า ขอครูสอนภาษาไทย บราเดอร์ก็ส่งพี่ป่วยไปสอนเขา ซึ่งตอนนั้นอายุ ๑๕-๑๖

เกริกเกียรติ อยากจะเสริมสักนิด ผมฟังมาจากแม่ยายผมอีกที แม่ยายผมอยู่เชียงใหม่ เป็นพี่ของนางสาวละออ หลุนเซ่งไถ่ ท่านเห็นอาจารย์ป่วยตั้งแต่สมัยเป็นเด็ก ในสมัยก่อนลูกจิ้นที่เกิดเมืองไทยมักพยายามที่จะบอกตัวเองว่าไม่ใช่ชาวไทย จะทำใบต่างด้าว แม่ยายผมเป็นคนในรุ่นนั้นก็ทำใบต่างด้าว แต่เขียนหนังสือไม่ค่อยเป็น อาจารย์ป่วย ช่วยเขียนให้ แล้วอาจารย์ป่วยจะพยายามชักชวนแนะนำ บอกว่าเราเกิดในเมืองไทยเราควรเป็นไทย เราควรถือสัญชาติไทยไม่ควรที่จะไปทำใบต่างด้าว แม่ยายผมซึ่งทำใบต่างด้าวก็เล่าให้ผมฟัง เมื่อรู้ว่าผมเป็นลูกน้องอาจารย์ป่วย ท่านก็ดีใจมากทีเดียว คือท่านรู้จักท่านอาจารย์ป่วยมาตั้งแต่สมัยเป็นเด็ก

กฤษฎางค์ อาจารย์ป่วยยังมีความห่วงอะไรอยู่ไหมครับ เคยบ่นอะไรให้ฟังไหมครับ ห่วงลูก ห่วงหน้าที่การงาน ก่อนที่จะไป

ระเบียบ อ้อ...ห่วงประเทศชาติ บ้านเมือง ห่วงนักศึกษา ห่วงประชาชน

กฤษฎางค์ มีคนเขียนมาถามว่าอาจารย์ป่วยปกครองลูก ๆ อย่างไร ในฐานะที่คุณป้าใกล้ชิด พอจะยกตัวอย่างวิธีการเลี้ยงลูกให้ฟังได้ไหมครับ

ระเบียบ อย่างตอนเย็น ๆ นะคะ ลูกคนไหนอยากรดน้ำต้นไม้ ก็รด เสร็จแล้วได้ค่าจ้าง ตอนเล็ก ๆ มีรถรับส่งไปโรงเรียนนะคะ แต่พอโตขึ้นสัก ๑๐ กว่าขวบ ปกติก็ให้นั่งรถเมล์กลับบ้านเอง

กฤษฎางค์ เรื่องโทรทัศน์นี่จริงไหมครับ ที่บอกว่าไม่ให้ลูกดูโทรทัศน์

ระเบียบ จริงค่ะ ในบ้านไม่มี T.V. เลย

กฤษฎางค์ ก็ดีเหมือนกันเพราะว่ามันเป็นพิษเป็นภัยมากเหลือเกินสมัยนี้ มีนาฬิกาอาจารย์ถึงได้ดีทุกคน ผมขอย้อนนิดหนึ่ง อาจารย์ป่วยมีบุตรกี่คนครับ

ระเบียบ ๓ คนค่ะ ผู้ชายทั้งนั้น

กฤษฎางค์ ในตอนที่คุณแม่ของอาจารย์และของคุณป้าระเบียบเสีย ตอนนั้นอาจารย์ป่วยแต่งงานหรือยังครับ

ระเบียบ ยังค่ะ เพิ่งไปเรียนที่อังกฤษ

กฤษฎางค์ แล้วสภาพครอบครัวทางนี้ใครเป็นคนดูแล

ระเบียบ มีพี่ชายใหญ่ค่ะ

กฤษฎางค์ ผมถามปัญหาชนิดหนึ่ง คือว่าภรรยาอาจารย์เป็นชาวอังกฤษ มีปัญหาเกี่ยวกับทางครอบครัวไหมครับ

ระเบียบ ครั้งแรกก็นึกว่าเราจะเข้ากันได้ยังไงไร แต่พออยู่ไปอยู่ไปรู้สึกว่าคุณมาร์กาเร็ตนี่ เขาดีมากคือลูกหลานข้างสามี่นี่แกดูแลเอาใจใส่ดีมาก

กฤษฎางค์ แกพูดไทยได้ไหมครับ

ระเบียบ ได้ค่ะ เขียนหนังสือไทยก็ได้

กฤษฎางค์ ที่คุณสุรพลพูดว่า อาจารย์ป่วยตามใจภรรยาเนี่ย คุณป้าว่ายังไงครับ

ระเบียบ เรื่องของในบ้านพอเข้าบ้านแล้ว ลูกต้องอยู่ในโอวาทของแม่หมด

กฤษฎางค์ ตัดอำนาจปกครองให้แม่ไปเลย

ระเบียบ แต่ว่าถ้าไม่เชื่อแม่ พ่อเ็ดที่เดียวก็กลัวหมด

สุรพล อยากจะถามแทนคนที่ฟังทั้งหลายว่า ดร.ป่วยของเราเนี่ยเคยคิดที่จะกลับมาเมืองไทยหรือคิดว่า จะอยู่ที่นั่นเป็นการถาวรหรืออย่างไรครับ

ระเบียบ อันนี้ไม่ทราบเหมือนกันค่ะ เพราะไม่กล้าถาม

สุรพล ขอถามอีกทีว่า พี่เขายกย่อง ดร.ป่วย และจัดงานวัน ดร.ป่วย อย่างนี้ ในตระกูล อึ้งภากรณ์ พูดว่าอย่างไรบ้าง

ระเบียบ รู้สึกปลื้มใจค่ะ ว่าทำความดีแล้วไม่สูญเปล่า แล้วก็ขอขอบพระคุณทุก ๆ คน ทุก ๆ ท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วยค่ะ

กฤษฎางค์ ที่นี้ผมจะขอคุยกับคุณลุงบุญธรรม ปานแก้ว ซึ่งเป็นคนที่ใกล้ชิดอาจารย์ป่วยมาก ในช่วงหนึ่งแล้วยังติดต่อกันมาตลอดเวลา

กฤษฎางค์ คุณลุงบุญธรรมรู้จักอาจารย์ป่วยครั้งแรก เมื่อไรครับ

บุญธรรม รู้จักเมื่อผมไปเป็นทหาร ท่านกระโดดร่มลงมา

กฤษฎางค์ คือในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ครั้งญี่ปุ่นบุกเมืองไทย ตอนนั้นลุงเป็นทหารอยู่

บุญธรรม อยู่เชียงราย ผมก็ได้ลากลับบ้าน

กฤษฎางค์ บ้านของลุงคือ อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท

บุญธรรม ที่นี้ นายป่วยท่านก็มาโดดร่มอยู่หนองหมอ ที่วังน้ำขาวนั่นแหละครับ

กฤษฎางค์ มาโดดร่มที่วังน้ำขาว มาโดดคนเดียวหรือครับ

บุญธรรม ก็เห็นคนเดียว

กฤษฎางค์ ตอนที่โดดร่มเป็นตอนกลางวันหรือกลางคืนครับ

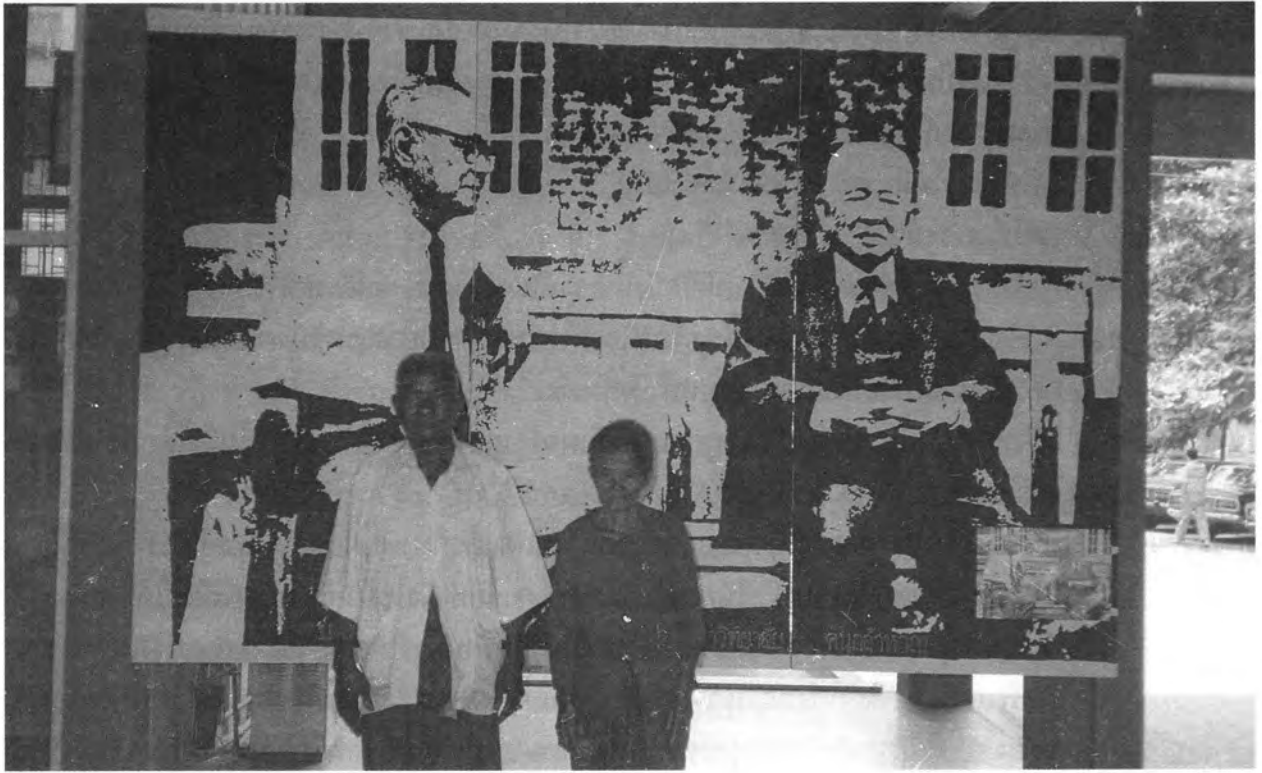
บุญธรรม กลางคืนครับ พอในราวมืดตามัวตา นั่นแหละ

กฤษฎางค์ คุณลุงเป็นคนพบใช่ใหม

บุญธรรม ไม่ใช่ผมครับ พวกเกวียนค้นพบ เขาก็มาบอกเจ้าหน้าที่กัน บอกว่าข้าศึกเข้ามาในเมืองไทยแล้ว ที่นี้ทางเจ้าหน้าที่เขาก็ตีฆ้องร้องป่าวขึ้นให้พวกเราประชาชนไปตามข้าศึกมาครับ ขณะนั้นผมเป็นทหาร ผมลากลับบ้าน ผมก็แต่งเครื่องแบบไปกับเขาเหมือนกัน เจ้าหน้าที่เขาเกณฑ์ไปก็ไปเห็นนายป่วยนั่งกางแผนที่อยู่ ท่านก็ลดเครื่องแบบลง แล้วก็แบมือรับ บอกว่าเข้ามาเถอะครับ ผมไม่สู้หรือครับคนไทย ท่านก็บอกว่างั้น ถ้าญี่ปุ่นผมสู้ครับ ก็ว่างั้น อาจารย์ป่วยก็บอกว่าเข้ามาเถอะครับ คนไทยผมไม่สู้หรือครับ ถ้าญี่ปุ่นผมสู้ครับ ผมมานี่ผมจะมาอยู่กับเมืองไทย คึนนะ

ที่นี้พวกเรา ก็ฮึดเข้าไป ฮึดไป ผลักท่าน เอามือโพล่หลังเลยครับ มัดเลย มัดแล้วก็ ซ้อมท่าน ถึงกับเตะลูกคางนี่เลย ไม่รู้ว่าใครเป็นใครละที่นี้แหละ พอซ้อมแล้ว เขาก็ผลักเข้ากัก ไม่เลย พวกเจ้าหน้าที่ผลักเข้ากักไม่ เอาน้ำจ่อเลย ขึ้นนกใส่ท่านเลย จะยิงท่านนะ แต่ไม่ทันได้ยิง ผมก็ปรี๊ดเข้าไปขวางไว้ทันครับ ผลักปากกระบอกปืนออก บอกช้าก่อนครับ (ปรบมือ) เวลา

นี่บ้านเมืองเราคับขัน เราจับข้าศึกได้ ดีชั่วให้ผู้บังคับบัญชาชั้นสูงได้ส่วนกันก่อนซิครับ ผมก็บอก เลยไม่ได้ทำ

กฤษฎางค์

ตอนเขาเอาปืนจ่อหน้าอาจารย์ป่วยพูดว่าอย่างไรบ้าง

บุญธรรม

ไม่ได้พูด ไม่มีปากแล้ว เพราะพุทโธ...

กฤษฎางค์

พูดไม่ออกแล้ว

บุญธรรม

พูดไม่ออก ที่นี้เขาก็คุมตัวมาที่วัดวังน้ำขาวนั้นแหละครับ แล้วเขาก็จัดเกวียนไปเข็นท่านมา เกวียน ๒ เล่มไปเข็นมา มีทั้งเครื่องมืออะไร ๆ หลายอย่างนะครับ ผมเห็นว่าปลอดภัยผมก็กลับบ้าน แล้วไปเซียงรายไปรับหน้าที่ตามเดิม

กฤษฎางค์

แล้วหลังจากนั้นอาจารย์ป่วยก็ถูกจับกุมเข้ามากรุงเทพฯ มาขังไว้ แล้วทำไมถึงได้กลับไปติดต่อใกล้ชิดกันต่อ

บุญธรรม

มันอย่างนี้ครับ เมื่อเดิมที ผมออกจากทหารปลดแล้วก็มาพักผ่อนอยู่หลายปีนะครับ ที่นี้ท่านก็ไปตั้งมูลนิธิอยู่ที่ชัชวาท ก็มีคนมาแนะนำบอก ให้อำมาตย์ไปหาเจ้านายของมิ่งซีให้รู้จักกันมิ่งซีเดี๋ยวนี้เขาโตเต็ม อย่างนั้นเลยนะ ให้อำมาตย์ไม่รู้จำบ้านป่าเขาตอน ที่นี้ผมก็มากรุงเทพฯ ก็มาเจอพวกกันเข้า เขาก็เขียนประวัตินะครับยังงั้น ๆ สงครามโลกยังงั้น ๆ จนได้ไปช่วยเหลือท่านยังงั้น ๆ ที่นี้ก็มาหาท่านที่กรุงเทพฯ ส่งจดหมายให้ท่านพอท่านนึกจดหมายอ่านแล้ว ท่านก็จับข้อมือเราเข้าไป

กฤษฎางค์

ตั้งแต่นั้นก็สนิทสนมกันมาเรื่อย ติดต่อกันประจำใหม่ครับกับอาจารย์ป่วย ก่อนที่จะไปอยู่เมืองนอกนี้

บุญธรรม

ใช่ครับ ถึงปีท่านก็ไปหาผมโน่น ไปกินไปอยู่กับผม กินข้าวกินปลาเหมือนกับพวกเราธรรมดาอย่างนี้แหละครับ นิสัยท่านดีมากคนคนนี้ครับ ท่านบอกแล้ว ผมมานี้จะมากรุงเทพฯ คั้นคั้นจะว่าก็กั๊ก จะว่าขยาก็ขยาย ให้อำมาตย์ไม่ฟังเสียงนี้ ข้าเดิมท่านใหญ่ พุทโธคนดีแท้ ๆ

กฤษฎางค์

แล้วเป็นอย่างไรรครับ ที่อาจารย์ป่วยไปติดต่อคุณลุงไปหาที่ชัชวาททุกปีนะครับ ในความรู้สึกของคุณลุง ว่าอาจารย์ป่วยนี้เป็นยังไง

บุญธรรม

ก็เป็นคนดีของชาติครับ ทำงานช่วยชาติจริง ๆ ไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อยส่วนตัวครับ

กฤษฎางค์

คุณลุงเห็นจากไหนครับ

บุญธรรม

ก็มูลนิธินั้นก็อุตสาหกรรมก็ไปตั้งลงหลักปักเขตเข้าไว้ วางแนวทางเข้าไว้ให้ลูกให้หลานทำกันมาจนกระทั่งทุกวันนี้ครับ แล้วก็ดูสิธรรมศาสตร์นี้ที่ท่านทั้งนั้น จะไม่ซึ่งใจริครับ

กฤษฎางค์

สมัยที่ท่านได้ไปหาคุณลุงบ่อย ๆ ท่านก็เป็นผู้ว่าการธนาคารเป็นคนที่เซ็นชื่อในแบงก์ แล้วไปคุยกันอยู่กับชาวบ้าน ท่านไม่มีปัญหาอะไรหรือครับ

บุญธรรม

มีแต่เรื่องคุย ถามทุกข์สุข ทำกินยังงั้น ข้าวปลาชาติใหม่ ท่านก็คุยกันอย่างนี้

กฤษฎางค์

แล้วมีอีกเรื่องหนึ่งครับว่า ในวันที่เกิดเหตุ ในวันที่อาจารย์ป่วยต้องหลบไปอยู่เมืองนอก เมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๑๙ คราวหลังสุดนี้ คุณลุงติดตามข่าวแล้ว รู้เรื่องใหม่ครับ

บุญธรรม

รู้เหมือนกัน

กฤษฎางค์

แล้วรู้สึกอย่างไร

บุญธรรม

รู้สึกเสียใจซิครับ นอนไม่หลับทั้งคืนเลยครับ เขาบอกว่าขึ้นเรือบินแล้ว ให้อำมาตย์นอนฟังวิทยุ นั่นนะ

กฤษฎางค์ แล้วหลังจากที่ท่านไปอังกฤษแล้ว ยังติดต่อกันอยู่หรือเปล่าครับ

บุญธรรม ไม่ได้ติดต่อกัน เพราะไม่รู้ว่าท่านอยู่ที่ไหน

กฤษฎางค์ ถ้างั้นผู้จัดงานนี่นะครับ ยังไงก็ช่วยติดต่อกับคุณลุงบุญธรรมแกด้วย เพื่อลุงอยากเขียนจดหมายไปคุยกับอาจารย์ก็ได้ ผากเด็กทางนี้เข้าไปส่งให้ มีคนเขาถามลุงบุญธรรมว่า ตามสไลด์ที่นายอาจารย์ป่วยเคยกลับไปแสดงท่าที่ถูกจับมัดกับเสาที่ศาลาวัดให้พวกบัณฑิตอาสาสมัครดูตามรูปนี้ สมัยที่อาจารย์บัณฑิตอาสาสมัครออกไป กลับไปที่หมู่บ้านนั้น มีคนที่เคยเป็นบัณฑิตอาสาสมัคร เขาบอกว่าอาจารย์ป่วยเล่าให้ฟังว่า ตอนนั้นกำลังตัดสินใจว่า จะกินยาไซยาไนท์ ซึ่งซ่อนอยู่ที่ขอบกางเกงดีหรือไม่ แล้วก็เปลี่ยนใจว่าคงไม่มีอะไรร้ายแรง จึงไม่ได้กิน นี่ก็เป็นภาพประวัติศาสตร์ตอนหนึ่ง ศาลาวัดวังน้ำขาว คุณลุงคิดยังไงครับ ที่ในวันที่ ๖ ตุลาคม ที่คนที่ทำความดีมาแล้วอย่างอาจารย์ป่วย ที่คุณลุงว่าดีนี่นะ แล้วต้องมาเจอเหตุการณ์แบบนี้ครับ

บุญธรรม ผมไม่รู้จะทำยังไงซีครับ นี่กว่าสวรรค์เขาให้มา มาถึงคราวยังงี้ ก็ต้องไปยั้งงั้น เสียใจก็เสียใจครับ ไม่รู้จะทำยังไงได้ครับ ช่วยเหลือไม่ได้

กฤษฎางค์ แล้วชาวบ้านในหมู่บ้านนั้น เดี่ยวนี้ยังรู้จักอาจารย์ป่วยกันอยู่ไหมครับ

บุญธรรม รู้จักสิครับ **วังขุดจอบ หนองมะโมง วังน้ำขาว วังหัวเรือ** ทั้งนั้นนะ เขารู้จักทั้งนั้นนะครับ ก็ท่านไปสร้างมูลนิธิไว้ที่นั่น

กฤษฎางค์ คุณลุงมีอะไรจะฝากบอก ที่นั่งอยู่นี้ลูกศิษย์อาจารย์ป่วยทั้งนั้น บางคนก็เป็นเพื่อน คุณลุงมีอะไรจะฝากบอกไหมครับ

บุญธรรม ก็อยากจะฝากความรักไว้กับลูกหลานพี่น้องของเราทุกคนนี้แหละครับ เท่าที่ผมมาเห็นลูกหลานพี่น้องพวกเราดีใจครับ แส่นจะดีใจ ก็มีเรื่องยังงี้ ผมห่วงลูกห่วงหลาน ถึงได้มา ก่อนที่ผมจะมานี่นะผมยังกลัวว่าเขาจะไปล่องลอยผมมานะครับ ผมไม่ไว้ใจเขา ต้องไปหานายอำเภออีกครับ ให้เซ็นทราบเอาไว้อีก เราคนโง่นี่ครับ ยังเอาลูกมาอีกครับ ไม่ไว้ใจ

กฤษฎางค์ มีคนถามคุณป้าระเบียบว่า ที่อาจารย์ป่วย แชนคอกนี่เป็นมาแต่กำเนิดหรือเป็นเพราะถูกซ้อมที่หมู่บ้านของลุงบุญธรรม

ระเบียบ เมื่ออายุ ๑๐ กว่าคะ ถีบจักรยานแล้วก็ล้มลงไปใช้แขนรับ

กฤษฎางค์ ขอเชิญพี่ธัญญา กล่าวอะไรสักหน่อยไหมครับ ก่อนที่จะจบรายการ

ธัญญา ก็มีนิดเดียวครับ คืออยากจะบอกอีกสักนิดหนึ่งว่าอาจารย์ป่วยอยู่อังกฤษ หลังจากทานข้าวแล้วก็ช่วยภรรยาล้างจานครับ

กฤษฎางค์ หึ่งทำยได้แก่มา ผมคิดว่าก็คงได้เวลาตามที่ผู้จัดกำหนดไว้พอดีว่าอย่าเกิน ๒ พุ่ม ๑๕ ก็พอดี ขณะนี้ก็ ๒ พุ่ม ๑๕ แล้ว ผมก็ขอสรุปสิ่งที่ทุกคนพูดไว้ว่า อาจารย์ป่วยเป็นคนดีที่เหลืออยู่ แล้วดีเอามาก ๆ แต่คนดีอื่น ๆ ก็ยังมีอยู่ แต่ทำอย่างไรเราถึงจะไม่ให้คนดีที่มีอยู่บนแผ่นดินไทยนี้ต้องประสบความทุกข์ยาก หรือความยากลำบากในบั้นปลายเหมือนท่านอาจารย์ป่วย มีทางใดบ้างไหมครับ ผมก็ขอฝากเอาไว้เพียงเท่านี้

ขอจบเพียงเท่านี้ครับ ขอขอบคุณมาก

แนวคิด การกระทำ และผลงานของท่านอาจารย์ปวย ที่เกี่ยวกับกิจการนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ข้าพเจ้ารู้จัก

ท่านอาจารย์ปวยจากพวกเราไปด้วยความอาลัยยิ่ง แต่ผลงานของท่านที่ทำได้เป็นคุณประโยชน์ต่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ต่อชาวธรรมศาสตร์ ต่อประชาชน และต่อประเทศชาติในด้านต่าง ๆ มีมากมายเหลือที่จะคณานับ และเหนือที่พรรณนาเป็นลายลักษณ์อักษรให้ครบถ้วนสมบูรณ์ได้ แนวคิด การกระทำ และผลงานเกี่ยวกับกิจการนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ข้าพเจ้าจะนำมาเล่าสู่ฟังและบันทึกไว้ ณ ที่นี้เป็นเพียงเสี้ยวหนึ่งแห่งแนวคิด การกระทำ และผลงานของท่านในช่วงที่ท่านเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และก่อนนั้นบ้างเล็กน้อย ซึ่งมีผลกระทบต่อการพัฒนาการศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ต่อชาวธรรมศาสตร์ ต่อการพัฒนาชนบท ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองประเทศและการกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ท้องถิ่นจากอดีตถึงยุคปัจจุบันเท่านั้น

เพื่อให้ท่านเข้าใจเรื่องต่าง ๆ ที่จะนำเสนอ ณ ที่นี้ ข้าพเจ้าขอแนะนำเกร็ดข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับสภาวะแวดล้อมภายนอกและภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ซึ่งมีผลกระทบและสร้างปัญหาที่ท่านอาจารย์ปวยจะต้องแก้ไขปัญหาในการควบคุมการบริหารกิจการนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อย่างต่อเนื่องตลอดเวลาที่ท่านเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยในช่วงปี ๒๕๑๗-๒๕๑๘

๑. สภาวะแวดล้อมภายนอกและภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เกี่ยวข้องกับการควบคุมการบริหารงานกิจการนักศึกษาของท่านอาจารย์ปวย

๑.๑ หลังจากคณะรัฐบาลนำโดยจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรีได้หมดอำนาจลง จอมพลถนอม กิตติขจร ได้เดินทางออกไปอยู่ต่างประเทศ ๗ พรรษา ศ.สัญญา ธรรมศักดิ์ อดีตคณะบดีคณะนิติศาสตร์และอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นนายกรัฐมนตรีเพื่อบริหารราชการแผ่นดินและนำความสงบเรียบร้อยมาสู่บ้านเมือง แต่แนวคิดการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยโดยการรวมกลุ่มและชุมนุมเสนอข้อเรียกร้องต่อคณะรัฐบาลให้หาทางช่วยเหลือและแก้ไขปัญหากลุ่มต่าง ๆ กำลังประสบอยู่ได้เกิดขึ้นหลาย ๆ ท้องที่โดยกลุ่มชนหลายกลุ่มและเป็นแบบอย่างที่น่ามาปฏิบัติอยู่เป็นเนื่องนิจยุคนี้จึงถูกเรียกว่ายุคประชาธิปไตยเบ่งบาน

๑.๒ กลุ่มชาวไร่ชาวนาและกลุ่มกรรมกรเป็นกลุ่มที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา ทางเศรษฐกิจ ทางสังคม และทางการเมือง ได้ประสบปัญหาต่าง ๆ ในเรื่องที่ดินทำกิน ขาดความมั่นคงในเรื่องรายได้และการประกอบอาชีพเป็นผู้ด้อยโอกาสในเรื่องต่าง ๆ มากมาย เมื่อชาวนาอพยพไปทำงานเป็นกรรมกรในท้องที่ต่าง ๆ และในโรงงานก็ยังขาดรายได้และสวัสดิการที่เหมาะสม และขาดความสามารถที่จะคุ้มครองสิทธิของตนให้เกิดประสิทธิภาพได้ เมื่อได้รับความช่วยเหลือจากนักศึกษาและปัญญาชนอื่น ๆ พวกเขาเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิ

ต่าง ๆ จากรัฐบาลได้แล้ว ประกอบกับบรรยากาศทางการเมืองตามแนวคิดประชาธิปไตยเบ่งบาน ทำให้กลุ่มดังกล่าวรวมกลุ่มเดินทางจากต่างจังหวัดอย่างมากมาเรียกร้องให้คณะรัฐบาลหาทางแก้ไขปัญหาที่กรุงเทพฯ เพื่อให้ปรับปรุงกฎหมาย นโยบายและการบริหารงานเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาและพัฒนาประชาชนในกลุ่มดังกล่าวให้ได้รับผลประโยชน์และคุ้มครองสิทธิมากขึ้น รัฐบาล ฯพณฯ สัญญาและรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช สามารถจะตอบสนองข้อเรียกร้องของชาวไร่ชาวนาเกี่ยวกับสิทธิทำกินในที่ดิน การแก้ไขหนี้สินและความเดือดร้อนอื่น ๆ ได้เพียงบางส่วน และไม่สามารถจะตอบสนองข้อเรียกร้องและแก้ไขปัญหามากมาย ทำให้กลุ่มชาวไร่ชาวนาจะต้องรวมกลุ่มเรียกร้องสิทธิที่ท้องสนามหลวงและที่เวทีการอภิปรายที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์หลายครั้ง ผู้นำชาวไร่ชาวนาในภาคเหนือถูกฆ่าตายโดยไม่สามารถจับกุมผู้กระทำผิดได้ ทำให้การต่อสู้เรียกร้องสิทธิของกลุ่มชาวนาภาคเหนือเข้มข้นขึ้นแต่อ่อนแรงลงในภายหลังเมื่อเห็นว่าการเรียกร้องรัฐบาลให้ทำการจับกุมตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษไม่เป็นผลในภายหลัง ส่วนกลุ่มกรรมกรในเมือง นอกจากจะให้การสนับสนุนชาวไร่ชาวนาในการเรียกร้องสิทธิแต่ละครั้งแล้วยังเรียกร้องรัฐบาลให้แก้ไขปัญหากลุ่มของตนด้วย กลุ่มสามประสานซึ่งประกอบด้วยชาวไร่ ชาวนา กรรมกร นักศึกษาและประชาชนได้เคลื่อนไหวเป็นครั้งคราวเพื่อให้คณะรัฐบาลแก้ไขกฎหมายแรงงาน แรงงานสัมพันธ์ การจัดสวัสดิการแรงงานและพัฒนาแรงงาน ตลอดจนกวดขันข้อพิพาททางด้านแรงงานให้ดีขึ้น การเปลี่ยนแปลงสิทธิและองค์กรทางด้านแรงงานในด้านต่าง ๆ จึงได้พัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ แต่ความขัดแย้งระหว่างนายจ้างลูกจ้างในโรงงานก็ยังคงมีอยู่ มีการเรียกร้องค่าจ้างและสวัสดิการแรงงานในโรงงานต่าง ๆ อยู่บ่อย ๆ

๑.๓ ขบวนการนักศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาและการพัฒนาสังคมนำโดยศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วยผู้นำนักศึกษาหลายสถาบัน เช่น ธรรมศาสตร์ จุฬา รามคำแหง และอื่น ๆ เป็นศูนย์กลางที่มีอิทธิพลต่อนักศึกษาในมหาวิทยาลัย โดยกระตุ้นนักศึกษาให้สนใจปัญหาบ้านเมืองและร่วมการต่อสู้เรียกร้องสิทธิของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม นักศึกษาจำนวนมากได้ระดมแนวคิดและทรัพยากรอื่น ๆ ที่จำเป็นไปให้การสนับสนุนกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมในการต่อสู้เรียกร้องสิทธิหรือคุ้มครองสิทธิอยู่เป็นประจำ จึงมีกลุ่มนักศึกษาจำนวนมากไม่น้อยแทนที่จะสนใจจะทำการศึกษาค้นคว้าความรู้ ตามหลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยให้เต็มที่ แต่มาให้ความสนใจทำกิจกรรมนอกหลักสูตรการศึกษาเป็นงานหลัก นักศึกษาหลายกลุ่มในมหาวิทยาลัยหลายแห่งสนใจต้องการศึกษาปัญหาและพัฒนาชนบทให้ดีขึ้น ได้จัดโครงการอาสาพัฒนาชนบทออกไปทำงานร่วมกับชาวชนบทในหลาย ๆ ด้านหลายท้องถิ่นตามกำลังความสามารถของกลุ่มและความสนใจของชาวบ้าน ทำให้เกิดการเข้าใจระหว่างนักศึกษาและประชาชนในชนบทที่ออกค่ายตีมากขึ้น แต่การกระทำและการพัฒนาชนบทของกลุ่มนักศึกษาซึ่งจะนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ชนบทบ้างเล็กน้อยนั้นได้รับการสนับสนุนและคัดค้านจากบุคคลในคณะรัฐบาลและข้าราชการในท้องถิ่นแตกต่างกันไป บุคคลผู้สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทและสร้างความเป็นธรรมในสังคมจะสนับสนุนและให้กำลังใจการออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท ส่วนกลุ่มอนุรักษ์นิยมซึ่งสงสัยในขบวนการต่อสู้เพื่อพัฒนาความเป็นธรรมในสังคมของนักศึกษาบางกลุ่มว่าจะมีอะไรแอบแฝงนอกเหนือจากการพัฒนาชนบทตามปกติหรือไม่ และจะนำไปสู่การยอมรับแนวคิดสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์หรือไม่ จึงเกิดปฏิกิริยาคัดค้านและหาทางขัดขวางมิให้ขบวนการออกค่ายอาสาพัฒนาชนบทเป็นไปโดยราบรื่น การต่อสู้ทางด้านแนวคิดทำให้ประชาชนในสังคมซึ่งสนใจปัญหาบ้านเมืองถูกจำแนกออกเป็นกลุ่ม ๆ นักเขียนแบ่งว่าเป็นกลุ่มฝ่ายซ้ายและกลุ่มฝ่ายขวา กลุ่มฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวายังถูกจำแนกกว่าเป็นฝ่ายขวาหรือฝ่ายซ้ายตกขอบถ้าเป็นบุคคลที่มีทัศนคติหรือการกระทำที่สุดเหวี่ยงในความคิดทางการเมืองข้างใดข้างหนึ่ง กลุ่มอนุรักษ์นิยมจำนวนมากได้รับการพัฒนาเพื่อดำเนินกิจการต่าง ๆ

ในการป้องกันข้อขัดขวางมิให้แนวคิดฝ่ายซ้ายแพร่ขยาย บางคนได้ดำเนินการกล่าวหาบุคคลอื่นที่มีแนวคิด
อุดมการณ์ที่จะสร้างความเป็นธรรมในสังคมว่าเป็นคอมมิวนิสต์ แม้จะไม่มีข้อเท็จจริงที่แจ้งชัดว่าเป็นคอม-
มิวนิสต์หรือไม่ บรรยากาศทางการเมืองการปกครองในสังคมไทยจึงแสดงบรรยากาศแห่งการขัดแย้งและ
การต่อสู้

๑.๔ ผู้นำองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และกลุ่มนักศึกษาจำนวนหนึ่งได้เข้าไปมีบทบาท
เป็นส่วนหนึ่งแห่งขบวนการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิสนับสนุนชาวไร่ชาวนากรรมกรและผู้ด้อยโอกาสทางสังคม
อื่น ๆ ทำให้สถานที่ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แห่งนี้ถูกนำไปใช้เพื่อประชุมสัมมนา เป็นเวทีปราศรัย ใน
บางครั้งเป็นสถานที่หลบซ่อนและปลดปล่อยสิ่งสิ่งปฏิญญาทางร่างกายของประชาชนโดยการอนุมัติและไม่ได้รับอนุมัติ
จากผู้บริหารมหาวิทยาลัยเป็นครั้งคราว ทำให้การเรียนการสอนนักศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาตามปกติถูก
กระทบกระเทือน จำเป็นที่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยต้องหาทางแก้ไขควบคุมการกระทำของนักศึกษาให้เหมาะสม
ตามความจำเป็น และเกิดความขัดแย้งในแนวคิดและบทบาทการทำงานของนักศึกษากับแนวคิดผู้บริหาร
มหาวิทยาลัยเป็นครั้งคราว

จากสภาวะแวดล้อมภายนอกและภายในมหาวิทยาลัยที่นำมากล่าวพอเป็นสังเขปและจากแนวคิดการ
กระทำและผลงานของท่านอาจารย์ป่วยที่ข้าพเจ้าเคยคุ้นเคยในช่วง ๒ ปีที่ทำงานอยู่ภายใต้การควบคุมดูแล
ของท่าน ได้ข้อสรุปคร่าว ๆ ดังที่จะกล่าวต่อไป หากข้อสรุปดังกล่าวขาดตกบกพร่องหรือแตกต่างจากข้อสรุป
ของท่าน ข้าพเจ้าขอกราบอภัยไว้ล่วงหน้า ณ ที่นี้ไว้ด้วย

๒. แนวคิดและการปฏิบัติของท่านอาจารย์ป่วยต่อการควบคุมบริหารกิจการนักศึกษามหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์

แนวคิดและการปฏิบัติของท่านอาจารย์เป็นแนวคิดแบบประชาธิปไตย กระจายอำนาจและบทบาทใน
การปกครองตนเองให้แก่ประชาชนในองค์กรต่าง ๆ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นองค์การนักศึกษาในมหาวิทยาลัย
องค์การประชาชนในท้องถิ่น หรือการปกครองในระดับประเทศ ท่านต้องการให้มีการพัฒนาความรู้ความ
สามารถของบุคคล โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสในสังคมให้เกิดทัศนคติที่ดีและมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา
ตนเอง และร่วมรับผิดชอบในการปกครององค์กรในสังคม ท่านไม่สนับสนุนแนวคิดและการปกครองแบบ
รวมศูนย์อำนาจอยู่ที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่ชอบให้เหตุผลเจรจาต่อรองแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยสันติวิธี มากกว่า
การใช้อำนาจโดยผลการหรือใช้กำลังแก้ไข้ปัญหา เป็นแนวคิดที่เราเรียกว่าประชาธิปไตยแบบ “สันติประชา
ธรรม”

ข้อเท็จจริงและการปฏิบัติต่อไปนี้จะเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า ท่านอาจารย์ป่วยมีแนวคิดและการควบคุมการ
บริหารกิจการนักศึกษาประการใด

๒.๑ การรับฟังความคิดเห็นขององค์กรนักศึกษาในการแต่งตั้งรองอธิการบดีฝ่ายการนักศึกษา

ภายหลังที่ท่านอาจารย์ป่วยได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดี มหา-
วิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านก็ได้ติดต่อข้าพเจ้าซึ่งไม่ได้สนิทสนมคุ้นเคยกับท่านอาจารย์มากนักให้ไปพบ เพื่อ
ปรึกษาหารือว่าข้าพเจ้ายินดีที่จะช่วยเหลือทำงานเป็นรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในตำแหน่งรอง
อธิการบดีฝ่ายวิชาการหรือฝ่ายการนักศึกษาหรือไม่ สำหรับตำแหน่งรองอธิการบดีฝ่ายการนักศึกษาท่านได้
พิจารณาจากข้อเสนอขององค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ข้าพเจ้าเห็นว่าตนเองเคยเป็นอาจารย์
ผู้ปกครองนักศึกษาคณะศิลปศาสตร์มาก่อน เคยได้ศึกษาดูงานด้านการบริหารกิจการนักศึกษาในมหาวิทยาลัย

หลายแห่งในสหรัฐอเมริกามาแล้ว น่าจะช่วยเหลืองานมหาวิทยาลัยในด้านกิจการนักศึกษาได้ จึงได้ตอบตกลงรับดำรงตำแหน่งเป็นรองอธิการบดีฝ่ายการนักศึกษาประมาณต้นเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๑๗

๒.๒ การรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการกำหนดขอบเขตภาระความรับผิดชอบงานในหน้าที่ของรองอธิการบดีฝ่ายต่าง ๆ และมอบความไว้วางใจให้ผู้ได้รับมอบหมายได้ปฏิบัติหน้าที่ตามมอบหมาย โดยท่านจะควบคุมในเชิงนโยบายมากกว่าจะควบคุมตรวจสอบในรายละเอียด

๒.๓ การรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มนักศึกษาที่จะมีการรับรองกลุ่มต่าง ๆ นอกเหนือจากองค์กรในองค์การนักศึกษาและกลุ่มชุมนุมต่าง ๆ ในองค์การนักศึกษาให้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมนักศึกษา

ตั้งที่เล่ามาแล้วข้างต้นบรรยากาศทางการเมืองภายนอกมหาวิทยาลัยและปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไทยมีมากมายที่กลุ่มนักศึกษาเห็นว่าตนควรจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในฐานะที่เป็นปัญญาชนและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม นักศึกษาควรจะศึกษาและขณะเดียวกันรับใช้สังคมให้เต็มความรู้ความสามารถที่ตนจะทำได้ แนวคิดและอุดมการณ์นักศึกษาดังกล่าวถูกอบรมปลูกฝังมาจากรุ่นพี่และเพื่อน ๆ ทำให้เกิดกลุ่มกิจกรรมในมหาวิทยาลัยมากมายนอกเหนือจากพรรคการเมืองนักศึกษา คณะกรรมการบริหารองค์การนักศึกษา สภานักศึกษา และชุมนุมต่าง ๆ ในองค์การนักศึกษาตามข้อบังคับองค์การนักศึกษาของมหาวิทยาลัย กลุ่มกิจกรรมเหล่านี้มีมากมายติดต่ออาคารสถานที่แบ่งที่ทำการกลุ่มละเล็กละน้อยอยู่ที่อาคารสถานที่ต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะใต้อาคารตึกโดมเก่าก่อนที่จะถูกทุบเพื่อก่อสร้างตึกอเนกประสงค์ในปัจจุบัน กลุ่มต่าง ๆ ต่างเรียกร้องสิทธิที่จะใช้อาคารสถานที่ในมหาวิทยาลัยธรรมชาติที่จะทำกิจกรรมนอกหลักสูตรของตนจากมหาวิทยาลัย ความจำเป็นที่จะต้องควบคุมดูแลกิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ ทำให้มีการนัดประชุมกันระหว่างฝ่ายการนักศึกษาของมหาวิทยาลัยกับตัวแทนองค์การนักศึกษาและกลุ่มนักศึกษาอื่น ๆ ได้ข้อสรุปและได้รับการยอมรับจากมหาวิทยาลัยที่จะเปิดโอกาสให้กลุ่มกิจกรรมเสนอข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ คณะกรรมการบริหาร และรายชื่อนักศึกษาในกลุ่มเพื่อจะเสนอให้ฝ่ายการนักศึกษาของมหาวิทยาลัยพิจารณารับรองกลุ่ม เมื่อจะทำกิจกรรมใด ๆ นอกหลักสูตรที่สำคัญ ให้ขออนุญาตจากฝ่ายการศึกษาก่อนที่จะขออนุญาตใช้อาคารสถานที่หรือขอรับบริการอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ในการทำกิจกรรมต่อมหาวิทยาลัยและติดต่อกับองค์กรภายนอกเพื่อขอความช่วยเหลือเช่นเพื่อจะขอลดค่าโดยสารรถไฟจากการรถไฟแห่งประเทศไทยในการเดินทางไปทำกิจกรรมในต่างจังหวัด เป็นต้น

การรับรองกลุ่มต่าง ๆ ช่วยทำให้มหาวิทยาลัยสามารถจะติดต่อกับประสานงานกับกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งการให้คำปรึกษาหารือเกี่ยวกับการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของพวกนักศึกษา และการติดตามตรวจสอบการทำกิจกรรมนักศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง เป็นการกระจายความรับผิดชอบในการปกครองดูแลการทำกิจกรรมนักศึกษาให้แก่กลุ่มต่าง ๆ ช่วยรับผิดชอบตรวจสอบควบคุมดูแลการทำงานของสมาชิกกลุ่มได้ตามความจำเป็น ในสมัยที่ข้าพเจ้าเป็นรองอธิการบดีฝ่ายการนักศึกษาได้รับข้อมูลว่ากลุ่มนักศึกษาคนหนึ่งไปศึกษาวิจัยและเผยแพร่ความรู้แก่ชาวเขาแห่งหนึ่งในภาคเหนือ มีความเห็นขัดแย้งกับฝ่ายปกครองท้องถิ่นซึ่งจะเป็นอันตรายต่อกลุ่มนักศึกษาได้ ข้าพเจ้าจึงได้แนะนำให้นักศึกษากลุ่มดังกล่าวซึ่งข้าพเจ้าจำชื่อไม่ได้ ให้หยุดทำกิจกรรมและยกเลิกการรับรองกลุ่ม ทำให้เจ้าหน้าที่เกี่ยวกับกิจการนักศึกษาท่านหนึ่งเห็นว่าการยกเลิกการรับรองกลุ่มดังกล่าวมีผลเสียต่อการติดตามดูแลกิจกรรมนักศึกษา เพราะปิดโอกาสที่จะได้รับรายงานการทำกิจกรรมของกลุ่มดังกล่าวได้

ท่านอาจารย์ป่วยยอมให้มีการรับรองกลุ่มนักศึกษาต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย เพื่อให้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบของผู้นำกลุ่มเพื่อควบคุมสมาชิกและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อชุมชนและสังคมเป็นแนวคิดการกระจายอำนาจการปกครองในระบบประชาธิปไตย

๒.๔ การยอมรับบทบาทขององค์กรนักศึกษาและกลุ่มต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยให้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมปฐมนิเทศนักศึกษาใหม่และงานอื่น ๆ ของมหาวิทยาลัย

ผู้อำนวยการนักศึกษาและกลุ่มต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยในสมัยนั้นมีความสนใจต่องานปฐมนิเทศนักศึกษาใหม่เป็นกรณีพิเศษเพราะมีโอกาสที่จะเผยแพร่ข้อมูลแนวคิดอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่ตนสนับสนุนให้นักศึกษาได้ทราบและมีโอกาสคุ้นเคยสนิทสนมชักชวนให้นักศึกษาเข้าร่วมอุดมการณ์มาร่วมเป็นสมาชิกและทำงานต่าง ๆ ขององค์กรและกลุ่มในอนาคตได้ ดังนั้นกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะผู้อำนวยการนักศึกษาจะเรียกร้องสิทธิขอมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือวางแผนการดำเนินงานปฐมนิเทศเกี่ยวกับกิจกรรมนักศึกษาเพื่อชี้แจงโอกาสและความจำเป็นที่นักศึกษาจะเข้าร่วมกับองค์กรและกลุ่มต่าง ๆ ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย ท่านอาจารย์ป่วยยอมรับและเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้มีส่วนสำคัญในการปฐมนิเทศนักศึกษาใหม่ การดำเนินงานปฐมนิเทศนักศึกษาใหม่ในมหาวิทยาลัยและที่วังตะไคร้ เมื่อต้นปีการศึกษา ๒๕๑๗ จึงเป็นไปอย่างคึกคักและเป็นไปโดยเรียบร้อยเป็นอย่างดี

นอกจากนั้น ในการจัดงานต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยไม่ว่าจะเป็นงานวันสถาปนามหาวิทยาลัย งานฉลองปริญญา งานฟุตบอลประเพณี และงานอื่น ๆ มหาวิทยาลัยได้เชื้อเชิญองค์กรนักศึกษาและกลุ่มนักศึกษาต่าง ๆ เข้ามามีส่วนในการทำงานฝ่ายต่าง ๆ ตามที่ปรึกษาหารือกำหนดขึ้น

๒.๕ การสนับสนุนโครงการเสริมสร้างความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสกับการแสวงหาทุนสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการ

๒.๕.๑ ท่านอาจารย์ป่วยให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อโครงการเสริมสร้างความเสมอภาคแห่งโอกาสทางการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ ผู้อยู่อาศัยในชนบทและในเมืองซึ่งจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการในมหาวิทยาลัย เช่น โครงการช้างเผือก โครงการเสริมศึกษา และโครงการเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการแก่ประชาชนในชนบท รวมทั้งโครงการวิจัยพัฒนาชนบทแบบผสมผสานระหว่างมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ซึ่งเรียกชื่อว่าโครงการแม่กลอง โครงการเหล่านี้ได้จัดตั้งขึ้นและสามารถดำเนินงานให้บรรลุผลตามเป้าหมายด้วยการสนับสนุนจากท่านอาจารย์ป่วยในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านแนวคิดวัตถุประสงค์ของโครงการ การดำเนินงานตามโครงการ การแสวงหาทุนมาสนับสนุนการดำเนินงาน ตลอดจนให้การให้ความช่วยเหลือแนะนำและให้กำลังใจในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องอย่างเด็ดเดี่ยวไม่ย่อท้อ แม้บางโครงการบางโอกาสจะถูกบุคคลบางกลุ่มที่ไม่เข้าใจต่อต้านขัดขวางเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานในบางครั้งก็ตาม

๒.๕.๒ โครงการช้างเผือกเป็นโครงการคัดเลือกนักเรียนดีแต่ครอบครัวยากจนที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตชนบทในจังหวัดที่ประชาชนด้อยโอกาสทางการศึกษาได้รับทุนการศึกษาเต็มจำนวนค่าใช้จ่าย ในการศึกษาชั้นปริญญาตรี เข้ามาศึกษาในคณะต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย ในปีแรกได้จัดโครงการให้แก่ชาวชนบทในเขตจังหวัดภาคอีสานซึ่งเป็นเขตจังหวัดที่มีสถานะทางเศรษฐกิจยากจนด้อยกว่าในภาคอื่น ๆ ของประเทศ การจัดทำโครงการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อจะทำให้เกิดความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาแก่ชาวชนบทและคาดหวังว่าเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว บัณฑิตตามโครงการจะได้กลับไปทำงานและอยู่อาศัยในท้องถิ่นของตนเองเพื่อพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น การดำเนินงานตามโครงการยังไม่ได้รับเงินทุนจากรัฐบาลแต่ประการใด จึงเป็นภาระแก่มหาวิทยาลัยและผู้บริหารมหาวิทยาลัยจะต้องติดต่อประชาสัมพันธ์แสวงหาการสนับสนุนโครงการ ตลอดจนทั้งเงินทุนสนับสนุนการศึกษา ที่จะจัดให้แก่แก่นักศึกษาตามโครงการจากแหล่งต่าง ๆ ท่านอาจารย์ป่วยได้ใช้ความพยายามอย่างมาก

ในการติดต่อกับศิษย์เก่า องค์กรธุรกิจ และแหล่งเงินทุน ทั้งในประเทศและต่างประเทศเพื่อทำให้โครงการ มีเงินทุนดำเนินการได้ทุนมูลนิธิโดยดำเนินการเป็นทุนที่สำคัญของทุนหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนเงินทุนตามโครงการ ศิษย์เก่า ในจังหวัดที่อยู่ในพื้นที่ของนักเรียนก็ได้ให้การสนับสนุนนักเรียนที่ได้รับการคัดเลือกมาศึกษาในมหาวิทยาลัย แห่งนี้อย่างแข็งขันเช่นเดียวกัน

๒.๕.๓ นอกจากโครงการแสวงหาทุนตามโครงการพิเศษแล้ว ท่านอาจารย์ป้วยยังเป็นหัวแรงในการ ติดต่อประชาสัมพันธ์และหาทุนมาสนับสนุนนักศึกษาในคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยที่อาจจนให้สามารถจะ บรรเทาความเดือดร้อนเป็นค่าใช้จ่ายทางการศึกษาได้ เพื่อเสริมเงินทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษาที่มหาวิทยาลัยได้จัด โครงการไว้โดยใช้งบประมาณของมหาวิทยาลัย

สำหรับการสนับสนุนนักศึกษาที่มาศึกษาต่อโครงการปริญญาโทภาคภาษาอังกฤษของคณะเศรษฐ- ศาสตร์ที่ต้องการทุนการศึกษาสนับสนุนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศนั้น การระดมทุนได้รับการช่วยเหลือ จากท่านอาจารย์ป้วยในการติดต่อแหล่งทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้การดำเนินงานตามโครงการ เป็นไปโดยราบรื่นบรรลุผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ

๒.๕.๔ โครงการเสริมศึกษาเพื่อบริการการศึกษาแก่สังคม

ในชั้นแรกได้รับการสนับสนุนให้ดำเนินการเป็นองค์กรภายในของมหาวิทยาลัยให้บริการทาง สังคมแก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาสโดยเฉพาะกลุ่มผู้นำกรรมกร ให้มีความรู้ทางกฎหมายแรงงาน แรงงานสัมพันธ์ การบริหารและระงับข้อพิพาทด้านแรงงานตามหลักกฎหมาย และขยายขอบเขตความรู้ทางวิชาการและกลุ่ม เป้าหมายที่จะให้บริการเพิ่มขึ้นทั้งในเมืองและต่างจังหวัด ทำให้ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาได้รับความรู้เพื่อการ ประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตเพิ่มขึ้น โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนจากท่านอาจารย์ป้วยและผู้บริหาร มหาวิทยาลัยตลอดมาและได้พัฒนาในภายหลังให้เป็นสำนักเสริมศึกษาและบริการสังคมขยายโครงการฝึก อบรมทางวิชาการระยะสั้นด้านสังคมศาสตร์และอื่น ๆ อีกมากมาย ขยายขอบเขตให้บริการแก่บุคคลทุก ระดับชั้นการศึกษาและสาขาอาชีพในพื้นที่หลักที่ กทม. และในบางโอกาสที่ต่างจังหวัด

๒.๕.๕ แนวคิดอุดมการณ์เพื่อเผยแพร่ความรู้ไปให้แก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาใน ต่างจังหวัด ทำให้เกิดการทำโครงการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายและการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน ในชนบทและโครงการบริการทางวิชาการอื่น ๆ ของคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยในภายหลัง

๒.๕.๖ การดำเนินงานตามโครงการดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากผู้ด้อยโอกาสมากและไม่ถูก ต่อต้านจากฝ่ายอนุรักษ์นิยมในสังคม เพราะเป็นโครงการที่จัดทำขึ้นมีขอบข่ายการดำเนินการเฉพาะกิจทางวิชา ไม่ได้เข้าไปเผยแพร่แนวคิดการทำงานเชิงการเมืองหรือระดมการรวมกลุ่มทำกิจกรรมพัฒนาตนเองและสังคม ซึ่งแตกต่างจากโครงการแม่กลองที่ต้องประสานความร่วมมือของบุคคลหลายฝ่ายโดยเฉพาะของประชาชนจำนวนมาก เพื่อพัฒนาความรู้ของประชาชนให้ช่วยร่วมมือกันพัฒนาองค์กรประชาชนในท้องถิ่น เพื่อร่วมกันพัฒนาตนเอง และแก้ไขปัญหาของชุมชนที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ สุขอนามัย และด้านอื่น ๆ ซึ่งในขณะนั้นที่ดำเนินงาน ตามโครงการแม่กลองอยู่ นักปกครองอนุรักษ์นิยมบางคนไม่ให้การสนับสนุนเท่าที่ควรและบางครั้งก็เป็น อุปสรรคแก่การดำเนินงานทำให้ท่านอาจารย์ป้วยต้องเข้าไปร่วมกับผู้นำประชาชนและพระสงฆ์ในการแก้ไข ปัญหาเพื่อจะทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุตามโครงการ โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ ซึ่งเป็นมูลนิธิหลักที่ช่วยเหลือการพัฒนาอาจารย์และงานวิจัยเชิงปฏิบัติการของคณะเศรษฐศาสตร์ในสมัยนั้น

๒.๖ แนวคิดการพัฒนากิจกรรมนอกหลักสูตรของนักศึกษาให้เกิดดุลยภาพกับการใช้เมตาดารธรรม และขันติธรรมในการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งระหว่างผู้นำนักศึกษากับผู้บริหารมหาวิทยาลัยในการทำกิจกรรมของ นักศึกษา

๒.๖.๑ จากข้อเท็จจริงเรื่องสภาวะแวดล้อมภายนอกมหาวิทยาลัยและการทำกิจกรรมของนักศึกษาภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่านักศึกษาจำนวนหนึ่งได้ทำกิจกรรมนอกหลักสูตรรับภาระการต่อสู้เรียกร้องสิทธิของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสขาดอำนาจทางการเมืองมาไว้เป็นภารกิจของตนอย่างเต็มที่ที่ได้สนใจปัญหาบ้านเมืองมากกว่าปัญหาทางการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาที่ตนมีหน้าที่โดยตรง และในบางครั้งเป็นผู้นำชักชวนและเคลื่อนไหวรวมกลุ่มผู้ด้อยโอกาสให้มาร่วมการณรงค์เรียกร้องสิทธิภายนอกมหาวิทยาลัยและ/หรือภายในมหาวิทยาลัยอย่างเต็มที่โดยไม่ได้คำนึงว่าจะกระทบต่อการศึกษาของตนเองและสภาพจิตใจในการใช้สถาบันการศึกษา เพื่อการเรียนการสอนตามปกติของนักศึกษาในคณะต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยหรือไม่ กิจกรรมนอกหลักสูตรทางการกีฬาและวัฒนธรรมจะไม่ได้ให้ความสนใจจากผู้นำนักศึกษาเท่าที่ควร ซึ่งเป็นปัญหาที่มหาวิทยาลัยได้พยายามจะหาทางแก้ไข เพื่อให้เกิดดุลยภาพในการทำกิจกรรมนอกหลักสูตรไม่ให้กระทบต่อการเรียนการสอนตามปกติ มหาวิทยาลัยได้ตั้งหน่วยบริการเครื่องกีฬาและกระตุ้นให้สนใจดนตรีและตั้งหลักเกณฑ์ข้อกำหนดในการใช้อาคารสถานที่รวมทั้งการขออนุญาตให้อยู่ในมหาวิทยาลัยในเวลากลางคืนในการทำกิจกรรมของนักศึกษา เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยและเป็นปกติสุข ในฐานะเป็นสถาบันการศึกษา แต่ไม่ได้ความร่วมมือจากนักศึกษาเท่าที่ควร หลายครั้งนักศึกษาโดยเฉพาะผู้นำองค์กรนักศึกษา อ.ม.ธ. ได้ฝ่าฝืนคำสั่งเตือนและข้อห้ามของฝ่ายบริหารมหาวิทยาลัยในการทำกิจกรรมและการประชาสัมพันธ์ ทำให้รบกวนการศึกษาตามปกติ และทำให้เกิดความขัดแย้งเกี่ยวกับแนวคิดและการทำงานต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย ความขัดแย้งนี้ทำให้ท่านรองอธิการบดีฝ่ายบริหารและรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการซึ่งรักษาราชการแทนท่านอธิการบดีที่ไปต่างประเทศในขณะนั้น ถึงขนาดต้องขอลาออกจากตำแหน่ง แต่ท่านอธิการบดีซึ่งรีบกลับมาจากต่างประเทศได้ยับยั้งการลาออกจากตำแหน่งของท่านรองอธิการบดีทั้งสอง ท่านอาจารย์ป่วยได้สอบถามแสวงหาข้อเท็จจริงจากข้าพเจ้าว่าเนื้อหาแท้ ๆ ของการขอลาออกจากตำแหน่งของท่านรองอธิการบดีทั้งสองคืออะไร ข้าพเจ้าให้คำตอบแก่ท่านอาจารย์ไม่ได้นอกจากจะตอบต่อท่านว่าน่าจะเกิดจากความเครียดที่มาจากความขัดแย้งกับกลุ่มผู้นำองค์กรนักศึกษา และไม่สามารถจะประสานแนวคิดควบคุมการทำกิจกรรมของนักศึกษาตามแนวคิดของผู้บริหารมหาวิทยาลัยได้

๒.๖.๒ ท่านอาจารย์ป่วยพิจารณาและแก้ไขความขัดแย้งเรื่องแนวคิดและการทำงานของนักศึกษาโดยอาศัยหลักเมตตาธรรมและขันติธรรม ครั้งหนึ่งเมื่อข้าพเจ้ากับท่านอาจารย์เดินตรวจตราบนนักศึกษาในการทำกิจกรรมใกล้ ๆ ตึก อ.ม.ธ. ท่านอาจารย์ได้หยุดสอบถามและให้คำตักเตือนแก่นักศึกษาผู้หนึ่งที่กำลังทำการบางอย่างที่ท่านเห็นว่าไม่ถูกต้อง ข้าพเจ้าจำไม่ได้ว่าเป็นเรื่องอะไร แทนที่นักศึกษาผู้นั้นจะให้ความเคารพและฟังคำสั่งแนะนำของท่าน กลับแสดงอาการไม่สุภาพและพูดจาโต้เถียงแสดงความคิดเห็นที่ไม่เป็นการควรจะให้การเชื่อฟังอาจารย์ตามที่ควรจะเป็น ข้าพเจ้าได้เห็นท่านขมสติและเดินจากนักศึกษาผู้นั้นไปโดยความผิดหวัง แต่มิได้แสดงอาการเคียดแค้นหรือจะหาทางสอบสวนวินัยนักศึกษาแต่อย่างใด และอีกครั้งหนึ่งเมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างผู้นำนักศึกษาและคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการทำกิจกรรมของนักศึกษาเกี่ยวกับเรื่องอะไร ข้าพเจ้าจำไม่ได้ ซึ่งในขณะนั้นผู้บริหารเห็นว่าเป็นการทำผิดวินัยร้ายแรงของนักศึกษาซึ่งสมควรจะสอบสวนวินัยและตัดชื่อนักศึกษาจากการเป็นนักศึกษาได้ แต่ท้ายที่สุดท่านอาจารย์ป่วยมิได้ดำเนินการเพื่อจะใช้มาตรการลงโทษนักศึกษาตามกฎหมายเกณฑ์วินัยนักศึกษา การงดเว้นการกระทำดังกล่าวของท่านอาจจะตีความว่าเป็นการใช้อำนาจไม่เด็ดขาดในการแก้ไขปัญหา แต่ข้าพเจ้าเห็นว่าการใช้ขันติธรรมและเมตตาธรรมของท่านต่อนักศึกษาของอาจารย์ป่วยในการแก้ไขปัญหารื่องนี้เป็นทางออกที่ดีที่สุดแล้ว ถ้าหากใช้อำนาจดำเนินการเคร่งครัดตามวินัยนักศึกษา น่าจะเกิดความไม่สงบในมหาวิทยาลัย เพราะการประท้วงคัดค้านของกลุ่มนักศึกษาจะยืดเยื้อ การบริหารภารกิจงานนักศึกษาน่าจะขาดความร่วมมือจากฝ่ายนักศึกษาเพิ่มขึ้น

๒.๗ การไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรคในการควบคุมการดำเนินกิจการนักศึกษา

ถึงแม้การควบคุมการบริหารงานกิจการนักศึกษาของมหาวิทยาลัยจะไม่สามารถควบคุมให้องค์การนักศึกษา และผู้นำนักศึกษาบางกลุ่มทำกิจกรรมนอกหลักสูตรให้เกิดความสมดุลทั้งในด้านกีฬา ด้านวัฒนธรรม และ กิจกรรมนอกหลักสูตรด้านอื่น ๆ เพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคต่อการเรียนการสอนตามหลักสูตรก็ตาม และถึงแม้ จะถูกกลุ่มชนบางกลุ่มที่มีแนวคิดในทางการปกครองและการบริหารมหาวิทยาลัยแตกต่างจากท่าน จะกล่าวหา ป้ายสีท่านผิดไปจากความเป็นจริงก็ตาม ก็ไม่ทำให้ท่านท้อถอยถึงขนาดที่จะต้องพิจารณาตนเองลาออกจาก ตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านยังคงปฏิบัติหน้าที่ควบคุมดูแลกิจการนักศึกษาและรับผิดชอบควบคุมการบริหารการศึกษาต่อไป และเมื่อข้าพเจ้าจะขอลาออกจากตำแหน่งรองอธิการบดีฝ่ายการ นักศึกษาเพราะปัญหาสุขภาพเป็นโรคร้ายแล้ว และสภาวะแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการนักศึกษา ไม่ เอื้ออำนวยให้นักศึกษาเห็นด้วยกับแนวคิดให้นักศึกษาขบวนที่จะเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองนำ ปัญหาเข้าสู่มหาวิทยาลัยได้ และเมื่อท่านไม่อยู่ก็ไม่มีใครพอที่จะเป็นที่พึ่งเพื่อขอคำปรึกษาหารือในการแก้ไขปัญหา เช่นท่านได้ ท่านไม่ยอมให้ข้าพเจ้าลาออกแต่ให้กำลังใจให้ดำรงตำแหน่งทำหน้าที่ต่อไป และแนะนำว่า ถ้าหากมีปัญหาที่สำคัญที่ต้องการคำปรึกษาหารือเมื่อท่านไม่อยู่ ขอให้ข้าพเจ้าขอคำปรึกษาหารือกับท่านอาจารย์ เกริกเกียรติ ท่านอาจารย์เกริกเกียรติผู้นี้คือ ศาสตราจารย์ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำ ในคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในสมัยนั้น ข้าพเจ้าจึงได้งดเว้นการเสนอขอลาออกจาก ตำแหน่งรองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษาตามคำแนะนำ

การดำรงตำแหน่งเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ของท่านอาจารย์ป่วยโดยใช้หลักเมตตาธรรม ชันติธรรม และสันติประชาธรรมปกครองนักศึกษา โดยใช้เหตุผลทั้งห้ามทั้งจูงใจขอความร่วมมือจากผู้นำองค์กร นักศึกษาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ให้นำปัญหาการเคลื่อนไหวทางการเมือง มาให้ใช้อาคารสถานที่ มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางในการเคลื่อนไหวในการต่อสู้และจัดเวทีอภิปรายต่าง ๆ เพื่อไม่ให้เสียการเรียนของ ตนเองและของนักศึกษาอื่น ๆ ตามปกติไม่ได้ผลบ้าง และแม้จะเกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงกับผู้นำนักศึกษา ก็ไม่ได้ใช้วิธีรุนแรงลงโทษนักศึกษาตามที่หลายคนคาดหวัง ทำให้กลุ่มอิทธิพลอนุรักษ์นิยมจำนวนหนึ่งไม่พอใจ และหาทางกล่าวร้ายป้ายสีทำลายชื่อเสียงของท่านอาจารย์และมหาวิทยาลัยหลายครั้งหลายอย่างอย่างต่อเนื่อง และเป็นขบวนการ เช่น กล่าวหาว่าท่านรู้เห็นเป็นใจให้การสนับสนุนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักศึกษา จนเป็นเหตุให้เกิดความวุ่นวายในสังคม และสงสัยว่าท่านอาจารย์ป่วยจะเป็นคอมมิวนิสต์บ้าง ซึ่งข้อกล่าวหา เหล่านี้ไม่มีมูลความจริงแต่อย่างใด เพราะท่านไม่เคยสนับสนุนการใช้กำลังในการแก้ไขปัญหาในการบริหาร ในทางตรงกันข้ามท่านอาจารย์ป่วย ท่านเลื่อมใสในแนวคิดแบบสันติประชาธรรม และไม่สนับสนุนแนวคิด และวิธีการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจ ท่านกลัวลัทธิและการปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ ท่านเคยกำหนด นโยบายให้ข้าพเจ้าปฏิบัติในการสอดส่องดูแลกิจการนักศึกษาไม่ให้การสนับสนุนนักศึกษาที่จะไปร่วมการ สัมมนาและทำกิจกรรมที่จัดโดยองค์กรที่อยู่ภายใต้การครอบงำของลัทธิคอมมิวนิสต์โดยไม่ได้อธิบายให้ข้าพเจ้า ทราบว่าลัทธิดังกล่าวนั้นคืออะไร และเมื่อผู้นำนักศึกษาท่านหนึ่งจะไปร่วมประชุมสัมมนาเกี่ยวกับบทบาทของ นักศึกษาและประชาชนในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมและการปกครองประเทศที่ย่องงก จัดโดย องค์กรต่างประเทศองค์กรหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าจำไม่ได้ ท่านก็ถามข้าพเจ้าว่าองค์กรนี้เป็นองค์กรที่ถูกครอบงำ โดยคอมมิวนิสต์หรือไม่ ถ้าหากใช่จะต้องแนะนำป้องกันไม่ให้นักศึกษาไปร่วมการประชุมสัมมนาในครั้งนั้น ข้าพเจ้าไม่มีข้อมูลว่าองค์กรที่เชิญไปร่วมสัมมนานั้นเป็นองค์กรที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของใครและนิยมลัทธิ คอมมิวนิสต์หรือไม่ จึงไม่สามารถจะให้ข้อมูลแก่ท่านในการตัดสินใจในครั้งนั้นได้

ความประสงค์ของกลุ่มอนุรักษ์นิยม ที่ต้องการจะควบคุมลดอำนาจ บทบาท และกิจกรรมของกลุ่มนักศึกษาประชาชน ที่นิยมความเสมอภาคชอบเรียกร้องและขอความเป็นธรรมโดยการรวมกลุ่มอภิปรายกดดันรัฐบาล ให้แก้ไขปัญหา เป็นเหตุให้กลุ่มดังกล่าวเคลื่อนกองกำลังเข้าขวางกั้นการจัดการอภิปรายเรียกร้องสิทธิของกลุ่มนักศึกษาและประชาชนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ถึงสองครั้ง ครั้งแรกจำไม่ได้ว่าเกิดขึ้นเมื่อใดในปี ๒๕๑๗ แต่ในครั้งนั้นผู้บริหารมหาวิทยาลัยด้วยการช่วยเหลือของเจ้าพนักงานตำรวจสามารถจะเจรจาจึงให้กลุ่มนักศึกษา ประชาชนที่มาร่วมกิจกรรมได้ยกเลิกการประชุม และเดินทางออกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไปอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ก่อนที่กองกำลังกลุ่มผู้ต่อต้านจะเข้ามาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้วทุบและเผาตีคณะสังคมนิยมสังคมนิยมแล้วถอนตัวออกจากมหาวิทยาลัยตามคำสั่งของผู้นำ หลังจากกลุ่มผู้ทำลายถอนตัวจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้ว ข้าพเจ้าและคุณพิชาญหัวหน้างานพัสดุอาคารสถานที่ของมหาวิทยาลัยได้นำกลุ่มอาจารย์และเจ้าหน้าที่ธุรการของมหาวิทยาลัยเข้าดำเนินการดับไฟที่กำลังลุกไหม้ไปบางส่วนแล้วให้ดับลง มหาวิทยาลัยได้รับความสูญเสียในครั้งนั้นพอสมควร

บทเรียนในครั้งนั้น ทำให้ผู้บริหารมหาวิทยาลัยใช้ความพยายามหาทางที่จะห้ามปรามให้เหตุผลมิให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองร่วมเรียกร้องสิทธิของประชาชน และงดเว้นการดำเนินการใช้อาคารสถานที่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อเป็นสถานที่ชุมนุมและเวทีอภิปรายเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย โดยไม่ได้รับอนุญาตยิ่งขึ้น แต่ความพยายามดังกล่าวไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควร เช่นเมื่อผู้นำประชาชนในจังหวัดนครปฐมถูกกลุ่มผู้มีอำนาจจับกุมนำตัวไปสังหารโดยการแขวนคอและจอมพลถนอม กิตติขจร อดีตหัวหน้าคณะรัฐบาลทหารที่ขบวนการนักศึกษาประชาชนเคยรวมตัวขับไล่จากประเทศไทยไปอยู่ต่างประเทศ จะขอเดินทางกลับประเทศไทย ขณะเป็นพระภิกษุ กลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และกลุ่มนักศึกษา มหาวิทยาลัยอื่น ๆ ได้ทำจดหมายยื่นประท้วง มิให้รัฐบาลอนุมัติการเดินทางกลับประเทศของจอมพลถนอม กิตติขจร ผ่านทบวงมหาวิทยาลัยต่อคณะรัฐบาลแล้วไม่เป็นผล จึงได้นัดชุมนุมใหญ่ที่ท้องสนามหลวง ในวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๑๘ และหากจะต้องเคลื่อนไหวยึดเยื้อจะใช้สนามฟุตบอลมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นสถานที่ชุมนุมต่อไป มหาวิทยาลัยจึงออกประกาศห้ามนักศึกษาไม่ให้ทำการชุมนุมประท้วงในมหาวิทยาลัย และได้ใส่กุญแจปิดประตูค้ำประตูมหาวิทยาลัยด้านสนามหลวงทั้งสองประตูเพิ่มเติม เพื่อป้องกันมิให้ผู้ชุมนุมมาใช้สถานที่ของมหาวิทยาลัยในวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๑๘ พร้อมกับขอกำลังตำรวจมาช่วยเหลือป้องกันการบุกรุกเข้ามาชุมนุมในมหาวิทยาลัย เจ้าพนักงานตำรวจท้องที่ขณะสงครามได้ส่งกองกำลังติดอาวุธปืนยาวปืนสั้นเกือบครบมือมาเตรียมพร้อมเฝ้ารอช่วยกันแก้ไขปัญหา และเฝ้าสังเกตการณ์อยู่ในบริเวณลานอนุสาวรีย์ข้างวัดมหาธาตุด้านตะวันออก ติดกับท้องสนามหลวง

เมื่อถึงยามเย็นกลุ่มประชาชนนักศึกษาผู้ร่วมประท้วงได้ตัดสินใจเคลื่อนขบวนเข้ามาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยใช้เลื่อยตัดโซ่ที่คล้องประตูออกและเปิดประตูเข้ามาชุมนุมในมหาวิทยาลัย เจ้าพนักงานตำรวจท้องที่ขณะสงครามได้ส่งกองกำลังมาเตรียมพร้อมเฝ้ารอช่วยกันแก้ไขปัญหาก็ไม่ได้เคลื่อนไหว และการที่ข้าพเจ้าไม่ได้เรียกร้องให้เจ้าพนักงานตำรวจพร้อมอาวุธเข้ามาขวางกั้นการเคลื่อนขบวนเข้ายึดมหาวิทยาลัยในครั้งนั้น เพราะข้าพเจ้าเห็นว่าอาจจะเกิดการปะทะกันระหว่างประชาชนกับเจ้าพนักงานตำรวจที่มีอาวุธพร้อม ซึ่งจะทำให้เกิดการใช้กำลังปราบปราม มีการใช้อาวุธโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ซึ่งอาจจะทำให้เกิดการนองเลือดและเสียชีวิตก็อาจจะเป็นไปได้ ยิ่งกว่านั้นกลุ่มประชาชนผู้มาร่วมที่ท้องสนาม ไม่ทราบว่ามีใครเป็นใครอาจจะไม่มีผู้ประสงค์ดีเข้าร่วมกันกระทำการผสมโรงทำให้เกิดความไม่สงบเพื่อเป็นข้ออ้างหาทางปราบปรามประชาชนที่มาชุมนุมก็ได้

ภายใต้สภาวะการณ์เช่นนั้น ข้าพเจ้าซึ่งเป็นคนหนึ่งที่ร่วมรับผิดชอบต่อการดูแลมหาวิทยาลัยซึ่งไม่อาจป้องกันไม่ให้บุคคลอย่างมากมายหยุดการเคลื่อนไหวได้ จำเป็นต้องยอมให้กลุ่มประชาชนและนักศึกษาผู้ชุมนุมเข้ายึดสนามฟุตบอลเพื่อเป็นเวทีในการอภิปรายและประท้วงการเดินทางกลับของจอมพลถนอม กิตติขจรต่อไป มหาวิทยาลัยก็ต้องหยุดเรียนงดการสอนตามปกติโดยปริยายในวันที่ ๕ ตุลาคม

ในการชุมนุมครั้งนี้ท่านอาจารย์ปวยและผู้บริหารมหาวิทยาลัยทุกคนเป็นห่วงต่อสภาวะการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นแก่นักศึกษาและผู้ร่วมชุมนุมมาก เพราะสถานีวิทย์ของกลุ่มผู้มีอำนาจได้ออกข่าวและข้อวิจารณ์ที่ร้ายต่อกลุ่มผู้ประท้วงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไปในทางลบ และเรียกร้องให้ประชาชนและมีอำนาจดำเนินการหาทางตอบโต้กลุ่มผู้ประท้วงให้ได้

จากข่าววงในของอาจารย์ที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้คัดค้านการชุมนุม นำเชื่อก็คือว่าจะมีการใช้กองกำลังติดอาวุธเข้าปราบปรามกลุ่มผู้ประท้วงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในไม่ช้า ในตอนเย็นของวันที่ ๕ ประมาณสามทุ่ม ข้าพเจ้าได้ไปพบผู้นำนักศึกษาพร้อมกับแจ้งเรื่องดังกล่าวให้ผู้นำนักศึกษาทราบและพิจารณาหาทางหยุดการชุมนุมแจ้งให้ผู้ชุมนุมออกจากมหาวิทยาลัย แต่ผู้นำนักศึกษาแจ้งว่าไม่สามารถจะหยุดการชุมนุมได้ ต่อมาภายหลังข้าพเจ้าทราบว่าในเวลาก่อนหน้านั้นท่านอาจารย์ปวยได้ส่งตัวแทนไปเจรจาให้เหตุผลและขอร้องให้ผู้นำนักศึกษาได้หยุดการประท้วงเช่นเดียวกัน แต่ไม่ได้ผลตามที่ต้องการ

ความกลัวในเหตุการณ์ร้ายที่จะเกิดขึ้นทำให้ข้าพเจ้าและเพื่อน ๆ ได้เก็บของบางอย่างที่พอเก็บได้จากที่ทำงานกลับไปบ้านในคืนวันที่ห้า และในเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม เมื่อข้าพเจ้ามาถึงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ยินเสียงปืนดังระรัวมาจากด้านวัดมหาธาตุไปทางคณะพาณิชย์และสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ และทราบว่ากองกำลังติดอาวุธมีทั้งตำรวจ ทหารและประชาชนบางกลุ่มเข้าบุกยึดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และปิดประตูเพื่อจับกุมนักศึกษาและผู้อยู่ในมหาวิทยาลัยไปคุมขังที่สถานีตำรวจบางเขน

รัฐบาลพลเรือนถูกผู้นำทางทหารเข้ายึดอำนาจปกครองประเทศ ท่านอาจารย์ปวย จึงต้องเดินทางออกนอกประเทศ ส่วนอาจารย์และผู้บริหารมหาวิทยาลัยได้ช่วยกันไปประกันตัวนักศึกษาและข้าราชการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ผู้ถูกจับกุมออกจากที่คุมขัง ในขณะที่ทหารเข้ายึดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านรองอธิการบดีฝ่ายบริหารได้มีบทบาทสำคัญสูงสุดในการดูแลกิจการและทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย และในโอกาสแรกที่มีโอกาสเข้าไปในมหาวิทยาลัยข้าพเจ้าได้เข้าไปเก็บแฟ้มประวัติที่อยู่และรูปถ่ายของผู้นำนักศึกษาที่ข้าพเจ้าเคยรวบรวมไว้ และเคยเสนอให้ท่านอาจารย์ปวยได้ทราบ ออกมานำกลับบ้านแล้วเผาทำลายทิ้งทั้งหมด เพราะเห็นว่าฝ่ายควบคุมปราบปรามนักศึกษาน่าจะแสวงหาข้อมูลดังกล่าวเพื่อดำเนินการบางอย่าง และเป็นดังที่ข้าพเจ้าคาดไว้ไม่ผิด ต่อมาในภายหลังมีเจ้าหน้าที่สารบาญมหาวิทยาลัยท่านหนึ่งมาพบและสอบถามข้าพเจ้าว่ายังมีแฟ้มประวัตินักศึกษาดังกล่าวหรือไม่ ถ้ามีจะได้นำไปให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้มาติดต่อได้ ข้าพเจ้าตอบว่าไม่มีแต่ไม่ได้เหตุผลว่าเพราะเหตุใด

นอกจากนั้นเมื่อข้าพเจ้าถูกเจ้าพนักงานสอบสวนเชิญตัวไปสอบสวนที่สถานีตำรวจ เจ้าพนักงานสอบสวนก็พยายามสอบถามว่า นอกจากชื่อผู้นำนักศึกษาในองค์การนักศึกษาตามเอกสารของมหาวิทยาลัยแล้วและให้การไปแล้ว ยังมีกลุ่มนักศึกษาอื่น ๆ หรือไม่และมีใครเป็นผู้บริหารของกลุ่มบ้าง ข้าพเจ้าซึ่งไม่ได้รับผิดชอบงานการนักศึกษาและไม่มีแฟ้มของกลุ่มใด ๆ อยู่ในครอบครองเลยจึงไม่สามารถตอบเป็นอย่างอื่นได้ นอกจากจะตอบว่าไม่ทราบ ถ้าตอบไปว่ามีกลุ่มใดบ้างและมีใครบ้างข้าพเจ้าไม่แน่ใจว่าเจ้าพนักงานตำรวจหรือกลุ่มผู้ใช้อำนาจปกครองจะติดตามผู้นำกลุ่มต่าง ๆ มาทำอะไรบ้าง ความกลัวของนักศึกษาต่อการติดตามจับกุม คุมขัง ทำให้มีนักศึกษาจำนวนหนึ่งไม่ทราบว่ามีมากน้อยเพียงใดหนีเข้าไปอยู่ในป่าและหลีกเลี่ยงคืนมาดำรงชีวิตในชุมชนในภายหลังเป็นบางส่วน ตามนโยบายการเมืองนำการทหารของ ฯพณฯ ท่านพลเอก เปรม ติณสูลานนท์

หลัง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๘ ท่านอาจารย์ป่วยได้ออกจากประเทศไทยไปอยู่ที่ประเทศอังกฤษกับภรรยาของท่าน และได้รับเชิญให้ไปชี้แจงข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๘ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้รัฐสภาอเมริกาได้ทราบ ข้าพเจ้าได้ทราบว่าท่านได้ให้ข้อเท็จจริงแก่รัฐสภาอเมริกาตามความเป็นจริงอย่างกล้าหาญตามที่ท่านทราบ อนึ่งความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย สหกรณ์นักศึกษาและอาจารย์มีอย่างมากมายโดยไม่ทราบว่ามีใครกระทำและรัฐบาลได้ชดเชยค่าเสียหายบางส่วนแก่มหาวิทยาลัยเท่านั้น แต่ไม่ได้มีการชดเชยความเสียหายแก่ทรัพย์สินส่วนตัวของชาวธรรมศาสตร์ ในช่วงก่อนที่ท่านจะป่วยเป็นอัมพาต ข้าพเจ้าได้ติดต่อท่านเพื่อไปเยี่ยมท่านที่อังกฤษท่านตอบรับที่จะให้ไปเยี่ยม แต่ก่อนที่จะไปเยี่ยมท่านได้ท่านป่วยเป็นอัมพาตไม่พร้อมที่จะให้ข้าพเจ้าไปเยี่ยมท่านได้ ข้าพเจ้าจึงมีโอกาสได้เยี่ยมค่านับแสดงความคารวะต่อท่านหลายครั้งเฉพาะเมื่อท่านเดินทางกลับมาเยี่ยมเมืองไทยในภายหลังเท่านั้น

๓. ผลงานเกี่ยวกับกิจการนักศึกษาที่ให้คุณประโยชน์แก่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แก่ประชาชน และประเทศชาติที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน

แม้กาลเวลาจะผ่านไปถึง ๒๓ ปีนับแต่ท่านอาจารย์ป่วย ในชื่อเต็มว่า ศ.ดร.ปวย อึ้งภากรณ์ ได้พ้นจากตำแหน่งอธิบดีธรรมศาสตร์ แนวคิด ผลงาน และแนวการปฏิบัติของท่านอาจารย์ปวยยังส่งผลดีแก่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และชาวธรรมศาสตร์ รวมทั้งแก่ประชาชนและประเทศชาติในยุคปัจจุบัน ข้าพเจ้าจึงขอนำมาสรุปให้ทราบพอเป็นสังเขปเฉพาะในเรื่องกิจการนักศึกษาที่ท่านพิจารณาดังนี้

๓.๑ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ยังคงเป็นสถาบันการศึกษาชั้นนำในการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาให้แก่นักศึกษาที่บิดามารดามีฐานะยากจนให้มีโอกาสทางการศึกษามากขึ้น โดยการจัดหาทุนให้เปล่าหรือให้กู้ยืมเพื่อนำไปใช้จ่ายในการศึกษาของนักศึกษา ทำให้เกิดโครงการกู้ยืมเพื่อการศึกษาของรัฐบาลในปัจจุบัน

๓.๒ หลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิตอาสาพัฒนาชนบทและการทำกิจกรรมนอกหลักสูตรของนักศึกษาในการไปศึกษาหาความรู้และพัฒนาชนบทที่นักศึกษาจัดทำโดยออกค่าใช้จ่ายเองในอดีต ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลและทบวงมหาวิทยาลัยในการจัดงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการดังกล่าวอย่างเป็นทางการมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว แม้ในปัจจุบันนี้บรรยากาศและความสนใจของบัณฑิตและนักศึกษาที่จะร่วมโครงการดังกล่าวจะลดน้อยลงและลดความเร้าร้อนเข้มข้นลงไปกว่าในสมัยอดีตก็ตามที่

๓.๓ โครงการเสริมการศึกษาให้แก่ประชาชนโดยเฉพาะประชาชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาที่นำโดยท่านอาจารย์ปวยยังคงเป็นแนวคิดและแรงจูงใจให้อาจารย์และสถาบันการศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และแหล่งอื่น ๆ ได้จัดโครงการบริการทางวิชาการแก่ชาวชนบทและผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาต่อไป และขยายขอบเขตการบริการกว้างขวางเป็นที่ยอมรับกันมากยิ่งขึ้นในปัจจุบัน

๓.๔ แนวคิดการพัฒนาความรู้ความสามารถประสบการณ์ต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนในการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน และพัฒนาองค์การประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาการดำรงชีวิตชาวชนบท ตามแนวคิดกระจายอำนาจทางการปกครองตนเองในระบอบประชาธิปไตย ได้รับการสนับสนุนมากขึ้น และแนวคิดการพัฒนาความรู้ความสามารถของนักศึกษาและบัณฑิตให้กลับไปพัฒนาชนบทของตนเองให้เข้มแข็งแม้จะท้าทายในทางปฏิบัติก็ยังมีประสบการณ์เผยแพร่แนวคิดอย่างเป็นทางการให้เป็นการยอมรับโดยทั่วไป โครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานตามแนวคิดโครงการแม่กลองถูกนำไปเผยแพร่และปฏิบัติเพิ่มขึ้น

๓.๕ ศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทั้งที่เคยขัดแย้งและไม่ขัดแย้งกับท่านอาจารย์ป่วยเกี่ยวกับวิธีการทำกิจการนักศึกษา ที่มีอายุอยู่ในปัจจุบัน ก็ยังซาบซึ้งถึงผลงานและความเมตตากรุณาที่ท่านอาจารย์ได้ให้แก่นักศึกษา คุณความดีและอุดมการณ์ทำงานเพื่อรับใช้ประชาชน และสร้างความเป็นธรรมในสังคมยังอยู่ในความทรงจำของศิษย์เก่าและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไม่เสื่อมคลาย ศิษย์เก่าของท่านจำนวนมากยังทำคุณความดีแก่ประชาชนและประเทศชาติตามแนวคิดของท่านอาจารย์ป่วยสืบเนื่องมาเรื่อย ๆ ไม่หยุดหย่อน และเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในหลาย ๆ ด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจ ทางสังคม ทางการเมือง และการปกครองประเทศ ทั้งในระดับประเทศและในระดับท้องถิ่น ในสายตาของชาวธรรมศาสตร์และประชาชนจำนวนมาก ท่านอาจารย์ป่วยเป็นอธิการบดีชั้นนำที่ท่านประยูรชนม์มีใช้ต่อธรรมศาสตร์เท่านั้น แต่ยังทำคุณประโยชน์แก่ประชาชน โดยเฉพาะชาวไร่ชาวนาในชุมชนชนบท และต่อสังคมและประเทศชาติอย่างมากมาย สมควรจะได้รับยกย่องไว้ในใจตลอดกาล และสมควรจะยึดถือเป็นแบบอย่างแห่งการทำงานด้วยความขยัน อดทน และความเสียสละเพื่อประโยชน์ของมหาชนในการดำรงชีวิต

บรรลือ คงจันทร์

อาจารย์ปวยในงานสังสรรค์
เพื่อนใหม่ ซึ่งจัดขึ้นในโอกาส
เริ่มปีการศึกษาใหม่

บางเลี้ยวของอาจารย์ป่วย อังภาภรณ์ คนดีที่ข้าพเจ้าศรัทธา

พระพุทธเจ้าเป็นบรมศาสดา ผมเชื่อว่าท่านต้องเป็นคนดีจริง ๆ จึงได้มีผู้เลื่อมใสศรัทธามานานนับพัน ๆ ปี ทั้ง ๆ ที่ผมเกิดไม่ทันท่าน แต่เกิดภายใต้ร่มเงาพระธรรมคำสั่งสอนของท่าน ซึ่งผมก็ได้ปฏิบัติตามนั้น ส่งผลให้ตนเองมีความสุข มีความสำเร็จในชีวิตตามอัฏฐาพตราบเท่าทุกวันนี้

อาจารย์ป่วย ก็เป็นหนึ่งในศาสดาของผมเช่นกัน แต่ผมโชคดีตรงที่ได้เป็นลูกศิษย์โดยตรง ได้เกิดร่วมสมัย ได้สัมผัส ได้สนทนาปราศรัย ประดุจดั่งพระสงฆ์ สาวกที่ติดตามตถาคตฉันใดก็ฉันนั้น และผมก็ไม่ได้ผิดหวังในศาสดาของผมแม้แต่น้อย

เนื่องจากผมได้เขียนเกี่ยวกับอาจารย์ป่วยไปบ้างแล้ว สมัยเมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ผมได้พิมพ์หนังสือเล่ม ภายใต้อำนาจชื่อว่า “ธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งความหวัง ดร.ป่วย อังภาภรณ์ คนดีที่โลกต้องการ” แต่เป็นการเขียนที่ค่อนข้างฉุกฉลุกรุก เนื้อหาเลยไม่สมบูรณ์ดังตั้งใจ ทั้ง ๆ ที่ได้เตรียมเรื่องและเอกสารประกอบไว้มากพอสมควร ที่เสียดายที่สุดก็คือ ไปเจอเอาโรงพิมพ์ที่ล้มหลังสุดกู่ เขามีผลงานเก่ามาอวด เป็นชื่อโรงพิมพ์เดียวกัน แต่พิมพ์ที่อื่น ทั้งนี้ทั้งนั้น เป็นเพราะผมเองที่เชื่อและไว้ใจพรรคพวกมากไป ทำให้ความตั้งใจที่จะพิมพ์ภาค ๒ กลายเป็นหมันไป แม้จะมีเนื้อหาพร้อมอยู่แล้วในตอนนั้น

ผมจึงมาสรุปได้ว่า อาจารย์ป่วยท่านก็คงผ่านการถูกหลอก หรือผ่านความล้มเหลวผิดพลาดมามากเช่นกัน เพียงแต่ท่านไม่ค่อยถือสาอะไร และไม่มีโอกาสเล่าให้พวกเราฟังเท่านั้นเอง เรื่องที่รบกวนและก่อความรำคาญให้ท่านที่สุด น่าจะเป็นเรื่องถูกคนปรักปรำใส่ร้ายป้ายสี อย่างเช่น เรื่องลดค่าเงินปอนด์ ก็ถูกอดีตพนักงานธนาคารชาติคนหนึ่งเขียนโจมตีท่านทางหน้าหนังสือพิมพ์ ผมจำได้แต่ว่าท่านได้ชี้แจงเหตุผลว่า ท่านได้ทำหน้าที่ผู้ว่าการโดยสุจริตทุกประการ ถ้าไม่ทำเช่นนั้นสิทธิหากเกิดเรื่องเสียหายร้ายแรงแล้วใครจะรับผิดชอบ อีกเรื่องหนึ่งค่อนข้างจะเป็นเรื่องหยุ่มหยุิมภายในธนาคาร กล่าวคือ มีผู้ใต้บังคับบัญชาคนหนึ่งถือโอกาสเอาของขวัญไปให้ท่านที่บ้าน แต่ท่านไม่ยอมรับ และขอให้นำกลับไป เผอิญผู้ใต้บังคับบัญชานั้นอยู่ในตระกูลเก่าแก่มี่ชื่อเสียง คนในตระกูลนั้นที่อยู่ในธนาคารชาติก็เลยถือโกรธและผูกใจเจ็บท่านเรื่อยมา ตอนนั้นพวกเขาจะเลิกไปแล้ว ยัง ผมไม่กล้ายืนยัน แต่จะเป็นรายเดียวกับที่อาจารย์เคยเขียนถึงหรือเปล่านั้นไม่ทราบ

แต่มีอยู่เรื่องหนึ่งที่ท่านทนไม่ได้ถึงกับต้องขอขบารมีศาลเป็นที่พึ่ง ก็คือ ตอนที่ท่านมาดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้ว มีขบวนการสาดโคลนใส่ร้ายป้ายสีเป็นการใหญ่ ถึงกับเขียนลงหนังสือพิมพ์ใส่ความกันอย่างหน้าด้าน ๆ อาจารย์พยายามชี้แจงข้อเท็จจริงถึงกับเจรจาขอทำความเข้าใจกับคู่กรณีกันเลยทีเดียว แต่ฝ่ายนั้นไม่ยอมมาตามนัด เมื่อการเจรจาไม่เป็นผล ท่านจึงตัดสินใจนำคดีขึ้นฟ้องร้องต่อศาล และศาลก็ได้พิพากษาลงโทษจำเลยทั้งปรับทั้งจำ แต่ก็ไม่สามารถหยุดยั้งขบวนการอุบาทว์ได้ หลังจากนั้นท่านก็ไม่มีโอกาสได้อำศัยขบารมีศาลยุติธรรมในเรื่องใด ๆ อีกเลย ที่กล่าวมานี้สังคมพอจะทราบกันบ้างแล้ว จึงขอถือโอกาสเขียนเรื่องเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยต่าง ๆ ที่คิดว่าน่าจะเป็นข้อคิดสำหรับผู้สนใจ

สมัยที่ท่านเป็นคณบดีเศรษฐศาสตร์ ท่านได้ก่อตั้งเศรษฐศาสตร์ภาคค่ำขึ้นมา เพื่อเปิดโอกาสให้
ผู้ทำงานในตอนกลางวันมีโอกาสเข้ามาเรียนมหาวิทยาลัยได้ โดยเปิดในปี ๒๕๐๘ เป็นปีแรก รับนักศึกษา
เท่ากับภาคกลางวัน คือ ๒๕๐ คน ต่อมาเมื่อนักศึกษาภาคค่ำคนหนึ่งสอบเข้าทำงานที่ธนาคารชาติได้ แต่ยังหา
ผู้ค้ำประกันไม่ได้ เขาก็ไปขอความช่วยเหลือจากท่าน ท่านบอกว่าท่านอยากจะช่วยค้ำให้ แต่ในฐานะท่านเป็น
ผู้ว่าการ ท่านทำเช่นนั้นมันไม่เหมาะสม อาจจะทำให้คนเข้าใจผิดได้ว่าเป็นเด็กฝาก เป็นเด็กของผู้ว่าการ
ภายหลังผมสัมภาษณ์นักศึกษาคนนั้นว่าเขาไปเอาใครค้ำประกันให้ และก็ยังเมื่อนักศึกษาภาคค่ำอีกคน รายนี้เรียน
จบแล้วไปต่อปริญญาโทที่สหรัฐอเมริกา ได้เขียนจดหมายไปหาอาจารย์ป่วย ที่ขณะนั้นยังอยู่เมืองนอก
เขาก็ไม่ถึงว่าอาจารย์ป่วยจะตอบจดหมายเขา แถมยังมีจดหมายแนะนำ (recommend) ในกรณีต่าง ๆ
อีกต่างหาก และหลังจากเรียนจบแล้ว เขาก็ได้เข้าทำงานต่อที่ธนาคารชาติ เมื่อปี ๒๕๕๒ เขาอยู่ในตำแหน่ง
ระดับรองผู้อำนวยการฝ่าย

หลังจากที่ได้อ่านหนังสือที่คุณคำนวณ สิทธิสมาน อดีตนายกองคึกการศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
(อมธ.) เรียบเรียง ชื่อ “บันทึกเบื้องลึกเบื้องหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ คือ ความทรงจำจากผู้รู้จริง
ฉบับสามัญชน” มีอยู่ตอนหนึ่งเขาบันทึกไว้ในหน้า ๓๒-๓๓ ของหนังสือดังกล่าวว่า

“สมโภชน์เป็นคนใต้ อยู่สุราษฎร์ธานี เข้ามาเรียนคณะเศรษฐศาสตร์ภาคค่ำ ขณะนั้นธรรมศาสตร์เปิด
สอนหลักสูตรปริญญาตรีเศรษฐศาสตร์ภาคค่ำ เปิดโอกาสให้คนทำงานกลางวันได้เรียน เศรษฐศาสตร์ภาคค่ำ
นี้แหละเป็นแหล่งรวมนักกิจกรรมนักเคลื่อนไหว และนักต่อสู้ทางการเมืองมากกว่าคณะอื่น ๆ...”

แต่คุณคำนวณไม่ได้ขยายความหรือให้เหตุผลว่าทำไมถึงเป็นเช่นนั้น เป็นแต่เล่าว่านักกิจกรรมที่เป็น
กำลังของ อมธ. นั้น มีนักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ภาคค่ำเป็นตัวชูโรงอยู่มากมาย คือมากกว่าคณะอื่น ๆ จึง
ขอถือโอกาสกล่าวถึงสาเหตุเบื้องลึกจริง ๆ ว่า โดยปกติแล้วพวกเราภาคค่านั้นเปรียบได้กับนักศึกษาผู้ใหญ่ คือ
เป็นผู้ทำงานแล้ว และมาหาความรู้เพิ่มเติม โดยปกติถ้าเป็นที่อื่น นักศึกษาทำนองนี้มักจะไม่ยุ่งกับกิจกรรม
ใด ๆ เท่าไหร่ เรียนบ้าง ไม่เรียนบ้าง มาบ้าง ไม่มาบ้าง และแทบจะไม่รู้จักกัน แต่ที่ภาคค่ำเศรษฐศาสตร์
กลับตรงกันข้าม ทั้งนี้เป็นเพราะระบบระเบียบภายในคณะที่ว่าด้วยการทำกิจกรรมเสริมหลักสูตรของนักศึกษา
ซึ่งเริ่มใช้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ มีอาจารย์ที่ปรึกษาอยู่ ๒ คน คือ อาจารย์ ดร.ชัย กาญจนาคม เป็น
อาจารย์ที่ปรึกษาคณะกลางวัน อาจารย์ ร.อ.วิโรจน์ โอสถานุเคราะห์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาภาคค่ำ ระเบียบ
ดังกล่าวให้มีธรรมนูญปกครองตนเอง โดยให้มีสภาผู้แทนนักศึกษา ประกอบด้วยผู้แทนนักศึกษาชั้นปีละ ๕
คน ภาคกลางวัน (๔ ชั้นปี) มีผู้แทนนักศึกษาได้ ๒๐ คน ภาคค่ำ (๖ ชั้นปี) มีผู้แทนได้ ๓๐ คน รวม
ทั้งสภาจะมีผู้แทนนักศึกษาถึง ๖๐ คน รวมเอากิจกรรมสโมสรนักศึกษาอีก ๒ คน และผู้แทนนักศึกษา
ปริญญาโทอีก ๒ คน รวมเบ็ดเสร็จถึง ๖๔ คน

ในสภาผู้แทนนักศึกษานี้เอง ก็จะมีการเลือกตั้งคณะกรรมการนักศึกษาขึ้นมาจำนวนหนึ่ง เพื่อบริหาร
กิจกรรมของนักศึกษาทั้งหมดภายในคณะ โดยมีประธานกรรมการนักศึกษา เป็นผู้รับผิดชอบคล้ายกับคณะ
รัฐมนตรีಯม ๆ คณะหนึ่ง ตัวสภาเองก็มีประธานสภาผู้แทนนักศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบ การดำเนินการภายใต้
ธรรมนูญฉบับนี้

สภาจึงเป็นศูนย์รวมของนักศึกษาอย่างแท้จริง การจัดสรรงบประมาณต่าง ๆ การบริหารกิจการของ
คณะในบางส่วน ก็มีผู้แทนนักศึกษาเข้าร่วมด้วย เช่นว่าด้วยห้องสมุด ว่าด้วยงานนักชตฤกษ์ทั้งหลาย
ทั้งปวง จะอยู่ภายใต้การบริหารของสภานี้ และไม่ใช่ว่าสภารายางเสียด้วย ส.ส.ของสภาก็มีใช่ ส.ส.ฝากตัว แม้แต่
การดำเนินการสรรหาคณบดี สภานี้ก็มีบทบาทเสนอแนะเช่นกัน ขนาดอาจารย์ป่วย ได้รับการเลือกสรรเป็น

อธิการบดี ผู้แทนนักศึกษาจากสภานี้ได้เขียนจดหมายส่งไปให้อาจารย์ ณ ต่างประเทศ จดหมายนั้นถูก
แซงคั่นโดยหน่วยงานของรัฐ โดยจดหมายถูกกักไว้ในเมืองไทยนี้เอง ไม่มีโอกาสถูกส่งออกไปให้อาจารย์
ภายหลังทางการส่งจดหมายดังกล่าวคืนมาให้ผู้เขียน (ก็คือผม) ประทับข้อความเป็นภาษาอังกฤษ แปลได้ใจ
ความว่า “ไม่อาจส่งออกไปได้ ด้วยเหตุผลของทางราชการ” ผมยังงง ๆ อยู่เลยว่าแค่แจ้งข่าวการได้รับโหวต
ให้เป็นอธิการบดี ไม่น่าจะเป็นเรื่องต้องห้ามแต่ประการใด

ยิ่งตอนธรรมนูญการปกครองของนักศึกษา ที่จะมาใช้แทนระเบียบว่าด้วยสโมสรนักศึกษา พ.ศ. ๒๕๑๑
ที่จะมีผลออกใช้ในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ถือว่าเป็นการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยที่สุดตั้งแต่มีการปกครองใน
ระบบนี้ในทุกระดับของประเทศและนักศึกษาเศรษฐศาสตร์ภาคค่ำได้เป็นประธานสภาคนแรกขององค์การ
นักศึกษานี้ จริง ๆ แล้วตอนที่ที่ประชุมร่างธรรมนูญองค์การนักศึกษา ก็ได้มีการถกเถียงเรื่องคุณสมบัติของ
นายกองค์การนักศึกษากันมาก แต่ที่ประชุมกำหนดว่าต้องเป็นนักศึกษาที่เรียนอยู่ไม่เกินชั้นปีที่ ๔ สำหรับ
ภาคกลางวัน และไม่เกินชั้นปีที่ ๖ สำหรับนักศึกษาภาคค่ำ ที่ประชุมหวาดวิตกว่านักศึกษารุ่นเก่าก็เหมือนผม
จะยึดตำแหน่งสำคัญหมด

ทั้งหลายทั้งปวงของการมีธรรมนูญปกครองตนเองเช่นนี้ ก็เนื่องจากคณาจารย์โดยเฉพาะคณบดี
เศรษฐศาสตร์ท่านใจกว้าง เปิดโอกาสให้นักศึกษามีสนาม มีเวทีประลองฝีมือในด้านต่าง ๆ นักศึกษา
ภาคค่ำก็เลยได้โอกาสแสดงฝีมือในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเต็มที่ ส่วนคณะอื่น ๆ นั้น ผมเข้าใจว่าพวกเขาไม่มี
เวทีให้แสดงอย่างเป็นทางการเป็นกิจลักษณะ แต่เมื่อเห็นนักศึกษาเศรษฐศาสตร์ภาคค่ำแสดงบทบาทได้เต็มที่ นักศึกษา
คณะอื่น ๆ ก็เลยเฮโลร่วมมือกอดคอกับนักศึกษาภาคค่ำ ผลักดันให้กิจกรรมมหาวิทยาลัยโดดเด่นโดดเด่นโลดแล่น
ติดลมบนหลยเป็นจรวดไร้เทียมทาน

หันมาดูปรัชญาการบริหารและพัฒนามหาวิทยาลัยในความคิดของอาจารย์ป๋วยบ้างว่า ท่านเน้น วัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยใน ๓ ข้อ (ตามเอกสารเรื่องการพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) ดังนี้ :-

๑. อบรมให้นิสิตนักศึกษาเป็นปัญญาชน มีความรอบรู้ สามารถพิจารณาทั้งกรณีโลกและกรณีธรรม และสามารถให้สติปัญญาคิดอ่านโดยชอบธรรม

๒. ฝึกสอนให้นิสิตนักศึกษา มีวิชาสี่พระดับสูง เพื่อนำไปประกอบสัมมาชีพเป็นประโยชน์แก่ตนเอง และสังคม

๓. ส่งเสริมวิชาการให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ ทั้งทันเหตุการณ์และนำหน้าเหตุการณ์

ท่านยังได้ขยายความถึงปัจจัยที่นำมาวิทยาลัยบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้นั้นต้องประกอบด้วยปัจจัยหลัก ๆ ไม่น้อยกว่า ๓ ปัจจัย ได้แก่

๑. มีบรรยากาศอันเหมาะสมสำหรับเป็นสำนักการศึกษาและการวิจัย มีวิธีการสอนชนิดที่ส่งเสริมให้ วิชาความรู้ความคิดแตกฉาน มิใช่ส่งเสริมแต่การท่องจำ

๒. มีการประสานระหว่างสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความรอบรู้ การประสานวิชานี้สำคัญทั้งภายในวง สังคมศาสตร์ วงวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและในระหว่างสังคมศาสตร์กับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและ

๓. มีระบบบริหารดี และเป็นระบบที่มีสมรรถภาพ ถ้าระบบบริหารเกิดบกพร่อง อาจารย์ที่ดีย่อมจะมี มากพอมิได้ ปัจจัยบรรยากาศก็ย่อมต้องขึ้นอยู่กับระบบบริหารอยู่มาก

ท่านยังได้กล่าวต่อถึงระบบบริหารมหาวิทยาลัยที่มีประสิทธิภาพว่า น่าจะมีลักษณะเด่น ๆ อย่างน้อย ๓ ประการ ได้แก่

๑. การควบคุมการบริหารและวางนโยบายเป็นไปโดยหลักประชาธิปไตย

๒. ระบบบริหารต้องเกื้อหนุนต่อความก้าวหน้าทางวิชาการ

๓. การบริหารงานบุคคล ต้องเหมาะสมกับคนประเภทอาจารย์

อาจารย์ป๋วยยังได้เสนอแนะเอาไว้ว่า

“งานของมหาวิทยาลัย ไม่ใช่งานที่อยู่หนึ่ง คงสภาพอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเพียงแต่จะใช้เวลาอ่านเอกสาร ลงลายมือชื่อเข้าประชุมตามวาระแล้วก็เสร็จเรื่องไปวันหนึ่ง ๆ ทรมานได้ เป็นงานที่ต้องใช้ความคิด ต้องใช้เวลา พินิจพิจารณาตรองหาช่องทางก้าวหน้าให้เกิดความเจริญแก่สถาบันและนิสิตนักศึกษาอยู่เสมอ

นักการเมืองบางท่าน ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่บางท่าน นักธุรกิจบางท่าน อาจมีคุณสมบัติสามารถครองตำแหน่ง สำคัญในมหาวิทยาลัยได้เป็นอย่างดี แต่ไม่ใช่ว่าทุกท่าน หรือไม่ว่าใครที่ไหนที่มีอำนาจในแผ่นดิน จะจัดได้ว่า มีคุณสมบัติ เหมาะกับตำแหน่งสำคัญในมหาวิทยาลัย เพราะงานสำคัญอย่างนี้ต้องการผู้ที่ปฏิบัติงานใน ตำแหน่ง...นั้นได้เต็มเวลา หรืออย่างน้อยก็ต้องการให้ผู้ครองตำแหน่งนั้น ๆ ถือว่า ตำแหน่งนั้นเป็นงานเอก ของตน ไม่ใช่งานที่จะเจียดเวลาไปทำ

มักจะมีผู้นำมากล่าวอ้างว่า คือในกรณีที่มีมหาวิทยาลัยบางแห่งมีผู้พยายามเข้ามาชักจูงให้นิสิตนักศึกษา ออกนอกกลุ่มนอกรทาง เช่น เป็นปรปักษ์กับรัฐบาล จนมีผู้กล่าวอีกว่า นักการเมืองหรือผู้ครองตำแหน่งทางการเมือง ไม่ควรครองตำแหน่งสำคัญในมหาวิทยาลัย เพราะอาจจะชักนำการเมืองเข้าสู่บรรยากาศของมหาวิทยาลัย ทำให้พรรคการเมืองฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถชักจูงนิสิตนักศึกษาให้เอียงไปทางใดทางหนึ่ง ผู้เขียน (อาจารย์ป๋วย) เองไม่สู้จะห่วงนักในข้อนี้เพราะเชื่อว่าอาจารย์ต่าง ๆ และนิสิตนักศึกษามีวิจรรณญาณในด้านการเมืองได้ดี พอที่จะต้านทานต่ออิทธิพลอันไม่ชอบธรรม หากจะมีผู้พยายามกระทำเช่นนั้น ปฏิบัติการของคณาจารย์และ

นิสิตนักศึกษาอาจจะเป็นไปในทางตรงข้ามกับที่คาดหวังไว้ก็เป็นได้ เฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าได้เห็นอิทธิพลในทาง
ไม่ชอบธรรมต่อตาอยู่ เพราะนักการเมืองก็ยิ่งรู้พลาดได้เหมือนกัน...”

คงจะด้วยข้อเขียนเช่นนี้กระมัง หลังจากที่จอมพลถนอม กิตติขจร ได้ถอนตัวออกจากตำแหน่งอธิการบดี
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยให้พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงษ์ประพันธ์ (พระองค์เจ้า
วรวรณไวทยากร-วรวรรณ) ทรงดำรงตำแหน่งอธิการบดีแทน แต่ตัวจอมพลถนอม ยังคงดำรงตำแหน่งนายก
สภามหาวิทยาลัยอยู่ (ปี พ.ศ. ๒๕๑๐) หลังจากนั้นไม่นาน ก็ถอนตัวออกไปจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อย่างเงียบ ๆ

อาจารย์ป่วยท่านเชื่ออย่างจริงใจว่า นิสิตนักศึกษาคงเป็นผู้ใหญ่พอตัว ดังนั้น เมื่อมีการจัดงาน
ต้อนรับนักศึกษาใหม่ขององค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านจึงได้กล่าวต้อนรับนักศึกษาใหม่ใน
ฐานะอธิการบดีมีใจความบางส่วนว่า

“...อีกข้อหนึ่งที่พวกเราชาวธรรมศาสตร์ ทั้งอาจารย์และนักศึกษาเก่า-ใหม่ มีความภาคภูมิใจ ก็คือ ชาว
ธรรมศาสตร์ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความสามารถใช้ความคิดของตนเองโดยอิสระ ไม่หลงเชื่อมงายในเรื่องต่าง ๆ
โดยไม่ได้อ่อบสวนหลักฐานข้อเท็จจริงให้แจ้งชัด ไม่มีใครสามารถชักจูงได้โดยปราศจากเหตุผล และยังมี
ความคิดริเริ่มในการคิดและการเขียนพอสมควร รวมถึงยังจะต้องมีจุดหมายปลายทางอันสูงส่งที่จะศึกษา
เพื่อบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ตนเอง ประชาชนและสังคมโดยส่วนรวมอีกด้วย ดังคำกล่าวของชาวธรรมศาสตร์
ที่ว่า “ฉันรักธรรมศาสตร์ เพราะธรรมศาสตร์สอนให้ฉันรักประชาชน...” ”

ชาวธรรมศาสตร์จึงเห็นเป็นเรื่องปกติที่อธิการบดีเดินทางไปต่างประเทศบ่อย ๆ เพื่อร่วมประชุม สัมมนา
ในระดับสากลทั่วโลก เพื่อสร้างผลงานให้เกิดแก่มหาวิทยาลัย ในทางวิชาการ ในด้านทุนการศึกษา ในด้าน
พัฒนามหาวิทยาลัยและไปอย่างเปิดเผย มีกำหนดการอย่างแน่ชัด แต่ขบวนการอุบายก็ถือโอกาสใส่ร้าย
ป้ายสีหาว่าท่านเดินทางไปวางแผนการร้ายนอกประเทศ แม้ท่านจะแสดงหลักฐานและชี้แจงเหตุผลเท่าไร ๆ
ก็หาได้นำพาไม่ ลงท้ายแม้จะสามารถกำจัดและทำลายท่านลงไปได้ แต่ผลสะท้อนอันลึกลับก็ส่งผลให้ประเทศ
ไทยประสบชะตากรรมอย่างเลวร้ายที่คาดไม่ถึงในเวลาต่อมา เยาวชนไทยขาดผู้นำในอุดมคติ จึงพากัน
สะเปะสะปะไร้ทิศทางจนกระทั่งทุกวันนี้แล้วใครอยากจะเป็นคนดีกันเล่า ในเมื่อคนดีต้องหนีภัยหัวซุกหัวซุน
เช่นนี้

อาจารย์ป่วยท่านแสดงออกถึงความจริงใจและลงมือปฏิบัติให้รู้เห็นทั่วกันในงานวันรับเพื่อนใหม่ของ
คณะเศรษฐศาสตร์ ท่านจะมาร่วมสนุกสนานด้วยจนเสร็จงาน ที่สำคัญท่านไม่ต้องการให้นักศึกษาไปรบกวน
ขอสปอนเซอร์ให้เดือนร้อนคนนอก ท่านอุทิศสำหรับเสียสละเงินเดือนคนบดี ๑ เดือน ให้งานนี้โดยเฉพาะ
เป็นเงินถึง ๘,๐๐๐ บาท เป็นประจำทุกปี ท่านสपोर्टถึงขนาดนี้ และเกรงใจชาวบ้านจะพลอยเดือนร้อน
คนอย่างนี้ อาจารย์อย่างนี้ ย่อมเป็นที่รักเป็นขวัญใจของนักศึกษาอย่างแน่นอน รวมทั้งการบริจาคสมทบของ
รุ่นพี่ ๆ อีกบ้าง ก็เลยสามารถจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์ “เพื่อนใหม่เศรษฐศาสตร์” ได้อีกจำนวนหนึ่ง

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ผมได้เสนอโครงการจัดตั้ง “กลุ่มออมทรัพย์และสงเคราะห์นักศึกษา” ขึ้น และ
ทำเรื่องผ่านสภานักศึกษาเสนอคนบดีเพื่อขออนุมัติ ท่านได้บันทึกต่อท้ายหนังสือว่า “ผมขอร่วม ๑,๐๐๐ บาท
คอยทวงเอาด้วย” นี้ขนาดเป็นโครงการของนักศึกษาแท้ ๆ ท่านยังอุทิศสำหรับเสียสละเงินมาให้เงินทุนดำเนินการ
จำนวนมากพอดูทั้ง ๆ ที่ผมไม่ได้ขอให้ท่านต้องควักกระเป๋า แต่ท่านไม่เคยนิ่งดูตาย (กลุ่มนี้มีสมาชิกประมาณ
๑๐๐ คน)

ที่เป็นเรื่องโครงการขนาดใหญ่ ก็คือ การหาที่ก่อสร้างอาคารถาวรให้สหกรณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้ง ๆ ที่ได้ชื่อว่าเป็นสหกรณ์นักศึกษาแห่งแรกของประเทศไทย (เพราะก่อตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๒) แต่ต้องระแหร่วนเป็นเจ้าไม่มีศาลตลอดมา อาจจะเป็นเพราะการดำเนินการไม่เป็นที่ประทับใจของมหาวิทยาลัยก็ได้ เพราะขาดทุนมาเกือบจะตลอดกาล จนไม่มีใครอยากสนับสนุน แต่เผชิญในปีดำเนินการ พ.ศ. ๒๕๑๖ ผมได้มีโอกาสเข้าไปบริหาร โดยได้รับเลือกตั้งจากสมาชิกสหกรณ์ให้ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการสหกรณ์นักศึกษาแห่งนี้ พอครบ ๑ ปี ก็สิ้นสุตวาระ ปิดบัญชีแล้วผลการดำเนินงาน ปรากฏว่ามีกำไร ๒ แสนกว่าบาท สามารถจ่ายเงินปันผลให้สมาชิกได้ ทั้ง ๆ ที่ปีก่อนหน้านั้นขาดทุน ๒ แสนกว่าบาท ผมบริหารจนมีเงินลี้ยงหนี้สินการค้าที่ติดค้างมาก่อน และมีเงินส่งบำรุงค่าสมาชิกสันนิบาตสหกรณ์ ล้างขาดทุน + ผลกำไร = สร้างกำไรสุทธิจริงประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ บาท เงินบำเหน็จที่คณะกรรมการได้รับ ก็บริจาคซื้อโต๊ะเก้าอี้ให้สหกรณ์

เป็นการสร้างผลงานที่ฮือฮาโลลั่นกันทั้งประชาคมธรรมศาสตร์ ส่งผลให้เกิดศรัทธาและความเชื่อมั่นขึ้นมาอย่างทันตาเห็น สร้างขวัญและกำลังใจให้คณะกรรมการสหกรณ์ชุดต่อมาสืบทอดอุดมการณ์สหกรณ์เพื่อรับใช้ประชาคมธรรมศาสตร์ให้จงได้ ดังนั้นคณะกรรมการสหกรณ์ชุดปีการเงิน พ.ศ. ๒๕๑๘ จึงได้เสนอโครงการก่อสร้างอาคารสหกรณ์ที่หน้าตึกคณะเศรษฐศาสตร์ รวมทั้งได้เสนอแบบแปลนสมบูรณ์แบบที่สถาปนิกได้เขียนให้เสร็จแนบไปด้วย และได้ผ่านขึ้นไปจนถึงอธิการบดีเพื่อขอรับความเห็นชอบและสนับสนุน อาจารย์ท่านรู้เรื่องราวดีมาตลอด จนกำชับลงมาว่า คณะกรรมการสหกรณ์ไม่จำเป็นต้องไปพบท่านด้วยตนเอง ท่านอนุมัติในหลักการ ตลอดจนให้มหาวิทยาลัยจัดหาทุนก่อสร้างให้ในวงเงิน ๓ ล้านบาท และให้สหกรณ์ผ่อนชำระเป็นรายปี แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ยังไม่ทันได้ลงมือก่อสร้าง ก็เกิดเรื่องวันมหาอัปยศ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เสียก่อน ที่ทำการสหกรณ์ถูกโจรกรรมสินค้าไปจนเกลี้ยง ปัจจุบันทราบว่าเป็นเพราะเหตุใด ผมไม่เคยได้รับรายงานการประชุมใหญ่ ๒๐ กว่าปีมาแล้ว ทั้ง ๆ ที่ยังเป็นสมาชิกอยู่นัยว่าที่สหกรณ์ในทุกระดับเติบโตใหญ่ไม่ได้ เพราะนายทุนกลัวเสียประโยชน์

นอกจากนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า การก่อสร้างอาคารของคณะต่าง ๆ ทั้ง ๆ ที่คณะเศรษฐศาสตร์ได้งบประมาณมาจะสร้างใหม่ แต่ก็โอนให้คณะอื่นสร้างก่อนเท่าที่ทำได้ก็มีคณะบัญชี คณะ (แผนกอิสระ) วารสารศาสตร์ คณะสังคม ด้วยเหตุผลว่า คณะอื่น ๆ ของงบประมาณยาก ส่วนคณะเศรษฐศาสตร์ จะสร้างเมื่อไรก็ได้ อาจารย์ป่วยมีส่วนช่วยให้คณะอื่น ๆ ได้สร้างใหม่ไปล่วงหน้าหลายคณะ ส่วนคณะเศรษฐศาสตร์ก็ได้สร้างใหม่ และได้ถูกขยับเปิดใช้ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๕

ปัญหาที่เผชิญหน้าและสร้างความหนักอกหนักใจให้ทางมหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ก็คือ ปัญหาการยกพวกตีกันของนักศึกษาภายในมหาวิทยาลัย ในต้นปีการศึกษา ปี ๒๕๑๐ เอง รุนแรงขนาดเสด็จในกรมองค์อธิการบดีต้องทรงสั่งปิดมหาวิทยาลัย และพิมพ์พระโอวาทออกแจกจ่ายให้ทราบกันทั่ว เป็นหนังสือเล่มหลายหน้า ในเดือนกันยายนปีเดียวกันที่คณะเศรษฐศาสตร์ก็ถูกก่อวณถูกทำดีทำต่อเช่นเดียวกัน แต่ยังไม่ถึงกับลงไม้ลงมืออะไร เพราะคณะดีเข้าห้ามทัพเสียก่อนและท่านก็ได้พิมพ์กอลอนสั้น ๆ แจกนักศึกษาเป็นเครื่องเตือนใจว่า

“เศรษฐศาสตร์ถูก ม.ธ. ไม่ก่อกรรม จะไม่ทำร้ายใครที่ไหนหนอ
แม้ปะทะประเชิญถูก ม.ธ. จะไม่ขอสู้เพื่อนท่านเดือนไว้
อันคนกล้าทำก็สู้คู่แข่งกล้า คนเก่งกว่าถือขันติมิหวั่นไหว
ใครกินเลยเฉยเชื่อนให้เพื่อนได้ คณะไหนก็ศิษย์สมกรมราชา”

ด้วยวิธีการต่าง ๆ นานา ประกอบกับความเอาใจใส่ของผู้บริหาร การยกพวกตีกันก็เลยซาลงไป ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ นักศึกษาคณะหนึ่งก็ยิ่งถือโอกาสยกพวกชกต่อยนักศึกษาเศรษฐศาสตร์ แต่ด้วยความรีบร้อนเลยทำบัตรนักศึกษาหล่นไว้ในที่เกิดเหตุ มีผู้เก็บมาให้ผมเพื่อให้จัดการเอาเรื่อง แต่เมื่อคำนึงถึงหัวอกผู้ใหญ่ผมก็เลยเลิกจองเวรต่อกัน และคืนบัตรให้ผู้ก่อเรื่องไป หลังจากนั้นก็ไม่มีข่าวเรื่องการวิวาทกันในลักษณะนี้อีกเลย

อาจารย์ป่วยไม่ได้ห้ามทัพเฉพาะกรณีนักศึกษาเท่านั้น ยังมีการห้ามทัพกรณีอาจารย์อีกทัพหนึ่ง เนื่องจากหลังปี พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นต้นมา อาจารย์ได้สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศกลับมาเป็นอาจารย์ประจำที่คณะหลายรุ่น และจากหลายประเทศทำให้มีการแบ่งเกรด แบ่งศักดิ์ศรี จนเกิดการเขม่นไม่ลงรอยกัน ทำนองว่าสำนักข่า (ที่สำเร็จมา) เลิศกว่าของสำนักโน้น หลงและหลงในปริญญาบัตรนักเรียนนอกของตนเอง เรื่องอาจารย์แตกแยกในเรื่องศักดิ์ศรีของปริญญาบัตรเช่นนี้ เลื่องลือไปไกลจนรู้ไปถึงสมบัติที่ขณะนั้นยังอยู่ต่างประเทศ จนท่านต้องเขียนจดหมายมาถึงอาจารย์ให้คำนึงถึงเกียรติยศชื่อเสียงของส่วนรวม จะสำเร็จจากสำนักไหน ก็มีศักดิ์และสิทธิ์ด้วยกันทั้งนั้น เรื่องจึงสงบลงไปด้วยดี เป็นเรื่องของหนุ่มสาวนักเรียนนอกกำลังไฟแรง ร้อนวิชา และอวิชา เกือบจะแผดเผากันเองให้วอดวาย ดีแต่ว่าห้ามทัพไว้ทันก่อนจะบานปลายออกไป

ในยุคนี้ พ.ศ. นี้ ก็มีคนคาดกันว่า ถ้าอาจารย์ป่วยยังอยู่เมืองไทยและร่างกายสมบูรณ์ปกติ ท่านก็คงยื่นมือเข้าไปห้ามทัพและไกล่เกลี่ยให้บรรดาศิษย์เอกทั้งหลายที่กำลังเป็นใหญ่เป็นโตอยู่ที่ธนาคารชาติให้ประสานกายประสานใจ ผนึกกำลังกันฟันฝ่าวิกฤติการณ์ทางการเงินที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ในขณะนั้น ทั้ง ๆ ที่กำลังหน้าลือหน้าหวาน นักเรียนทุนที่ท่านหมายมั่นปั้นมือให้กลับมาเป็นกำลังหลักทางด้านการเงินของชาติ กลับล่าแดงพลังพาดพิงพิฆาตเช่นหมาจะเอาให้อาสู้อย่างไปข้างหนึ่ง และในที่สุดก็มอดม้วยลงด้วยกัน จนกลายเป็นตำนานประจานคนธนาคารชาติให้ได้ายทั่วโลก และพาเอาชื่อเสียงเกียรติคุณของธนาคารที่บรรพบุรุษผู้สุดส่าส์สร้างสรรค์สะสมเอาไว้ให้ย่อยยับลงทันตาเห็น มันคงเป็นเวรกรรมของชาติไทย ดังที่คณะกรรมการ ศปร. สรุปเอาไว้ว่าการที่ตั้งคนเป็นผู้ว่าการผิด ต้องคิดกันจนวันตาย

กระนั้นก็ยังไม่ค่อยมีการสำนึกสักเท่าไร ในหมู่นักเรียนทุนรุ่นต่อ ๆ มา คือยังมีความคิดอ่าน หรือทัศนวิสัยที่ไม่เข้าท่า เป็นการประจานปริญญาเอกที่ได้มาว่ามันช่างซีเห่อลันดิ ผมจะทำตัวเป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ สมดังที่เป็นลูกศิษย์ในอุดมคติของอาจารย์ป่วยอีกสักครั้ง โดยยกเอาเหตุการณ์จริงมาเล่าสู่กันฟัง

เมื่อข่าวอาจารย์สิ้นชีพีวาอาตม์แล้วแพร่สะพัดมาไกลจนถึงหูคนธนาคารชาติ พวกเขาก็ได้แต่พากันสลดใจและแสดงความอาลัยอาวรณ์ออกมา คนที่ถนัดเขียนกลอนก็เขียนเป็นเชิงกวีมีอุปมาอุปมัยว่าอาจารย์เป็นเสมือนแก้วตาดวงใจของผู้คนที่เลื่อมใสศรัทธาในปฏิปทาของอาจารย์ สำนักกลอนนั้น ขึ้นหัวเรื่องว่า...

การวะสตุดี

“คือแบงก์ชาติ	ผู้ใดเดเด่น	เป็นสง่า
คือศรัทธา	สถาบัน	อันยิ่งใหญ่
คือจุดรวม	ของพลัง	กำลังใจ
คือคนไทย	ซึ่งดงาม	ด้วยความดี
ณ บัดนี้	ท่านละชื่อ	อันลือลั่น
สู่สวรรค์	วิมานแมน	แดนสุขี
หากแมนท่าน	เดินทาง	ผ่านทางนี้
ขอบาร์มี	ขับไล่	เพศภัยเทอญ”

กลอนบทนี้ครบเครื่องทั้งเนื้อหาสาระ อรรถรส และสุนทรีรส ตามนัยแห่งร้อยกรองอันพึงมี แต่ทันทีที่กลอนบทนี้แพร่ออกไปประจักษ์แก่สายตาพนักงานเบงก์ชาติโดยรวม ก็มีพนักงานสตรีท่านหนึ่ง นัยว่าเป็นนักเรียนทุนธนาคารมาก่อน แต่ประจำอยู่สาขาต่างจังหวัด ได้จัดแจงสวนบทกลอนนี้ขึ้นมา ด้วยถ้อยคำเป็นพรรณนาโวหารเล่นลื่นสะบัด สำนวนเป็นร้อยแก้ว ความว่า

“ดิฉันจำคุณ...(คนเขียนกลอน) ได้ เพราะตอนคัดตัวนักกีฬา scrabble ไป ICBG 22 nd คุณเป็นผู้จัด พอตัดดิฉันเป็นคนไม่ค่อยฉลาดนัก และเกิดไม่ทันด้วย เลยไม่รู้ว่าคุณคือใครที่แต่งกลอนถึง เป็นท่านผู้ใด แต่ถ้าคุณมีเจตนา หมายถึง อ.ป๋วย ละก็ ท่านเคยเป็นผู้ว่าการเฉย ๆ ไม่ได้เป็นเบงก์ชาติ ตอนที่ท่านเป็นผู้ว่า ท่านก็ไม่สามารถทำงานทั้งหมดจนสำเร็จและโด่งดังโดยลำพังคนเดียว แต่ยังมีคนข้างหลัง คนที่ทำงานให้ท่านเป็น ๑,๐๐๐ คน

ดิฉันคิดว่าเบงก์ชาติเป็นสถาบัน ดังนั้น สถาบันเบงก์ชาติไม่น่าจะใช้คน ๆ เดียว แต่เป็น ๕,๐๐๐ คน และเป็นหนึ่งเดียว ดีด้วยกัน ชั่วด้วยกัน”

ผมอ่านแล้วขำก็ไม่ออก จะหัวเราะก็ไม่ใช่ จะร้องไห้ก็ไม่เชิง โธ่ถึง กรรมเวรของธนาคารแห่งประเทศไทยแท้ ๆ ที่คัดเลือกได้คนประเภทนี้มาเป็นนักเรียนทุน แคว้นภาษาไทยง่าย ๆ ก็ยังสื่อความหมายเพี้ยนเป็นวรรคเป็นเวรไปเลย ถ้าเกิดมีผู้ชายเขาส่งสารไปถึงหล่อนว่า (เธอ) คือแก้วตาดวงใจของพี่ หล่อนคงงงเป็นไก่ตาแตก ว่าแก้วตาดวงใจยังงัยยะ หรือถ้าเขาบอกว่า นี่คือ ฝ่าละมิต์ของชั้นนะยะ หล่อนคงเชือดกั้วมไปเลย ถ้าผมตีความแบบพาชื่อ วรรคท้ายของกลอนก็คือ ขอบารมีให้ช่วยขับไล่เพศ (หญิง) คนที่น่าจะเป็นพิษเป็นภัย

แต่ก็ยังมีศิษย์เก่ารัฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ที่เป็นพนักงานธนาคารชาติอยู่สาขาต่างจังหวัด แต่คนละแห่งกับเจ้าหล่อนคนนี้ ได้ตอบโดยทันทีทันควันเช่นกันว่า

“ความจริงผมไม่น่าจะเขียนถึงคุณ แต่อดไม่ได้เพราะคุณได้จ้วงจาบบุชชัญญะบุคคลซึ่งอยู่ในดวงใจมิเฉพาะคน ธปท. แต่หมายรวมถึงคนไทยทั่วประเทศ แรกทีเดียวคุณจะไม่แสดงความไม่พอใจบทกลอนของ... ผมก็ไม่อยากเข้าไปก้าวก่ายทั้ง ๆ ที่เห็นว่ากลอนของ... ก็ไพเราะและมีความหมายดี แต่การแสดงออกของคุณทำให้ผมทนไม่ได้ คุณยอมรับว่าคุณไม่ฉลาด ผมก็เห็นด้วย เพราะการที่คุณจบการศึกษาโดยทุนธนาคารแต่มีทราบว่ามีผู้ริเริ่มให้มีทุนประเภทนี้คือ บุคคลที่คุณกล่าวอ้างว่าไม่รู้จัก คุณบอกว่า อาจารย์ป๋วยไม่ได้เป็นเบงก์ชาติและยังแสดงความเป็นผู้ด้อยปัญญาว่า อาจารย์ป๋วยเป็นเพียงผู้ว่าการคนหนึ่งเท่านั้น คุณอ้างว่า คุณเกิดไม่ทันอาจารย์ป๋วย ผมก็คิดว่า ฟาดินทำถูกแล้ว เพราะถ้าคุณเกิดทันและยังมีสติปัญญาความคิดเช่นนี้ ฟาดินคงไม่ให้อภัย คุณยังเรียกอาจารย์ป๋วยว่า “อาจารย์” แต่ผมคิดว่า คุณไม่มีสิทธิ์ใช้คำนี้ เพราะคนที่เป็นศิษย์ย่อมรู้คุณอาจารย์ มนุษย์ผู้ไม่รู้ว่าคุณคือใครใคร่บูชามนุษย์ผู้ไม่รู้ว่าคุณเป็นใคร ฤๅควรคู่กับคำสาปที่ว่า “มน+อุษย”

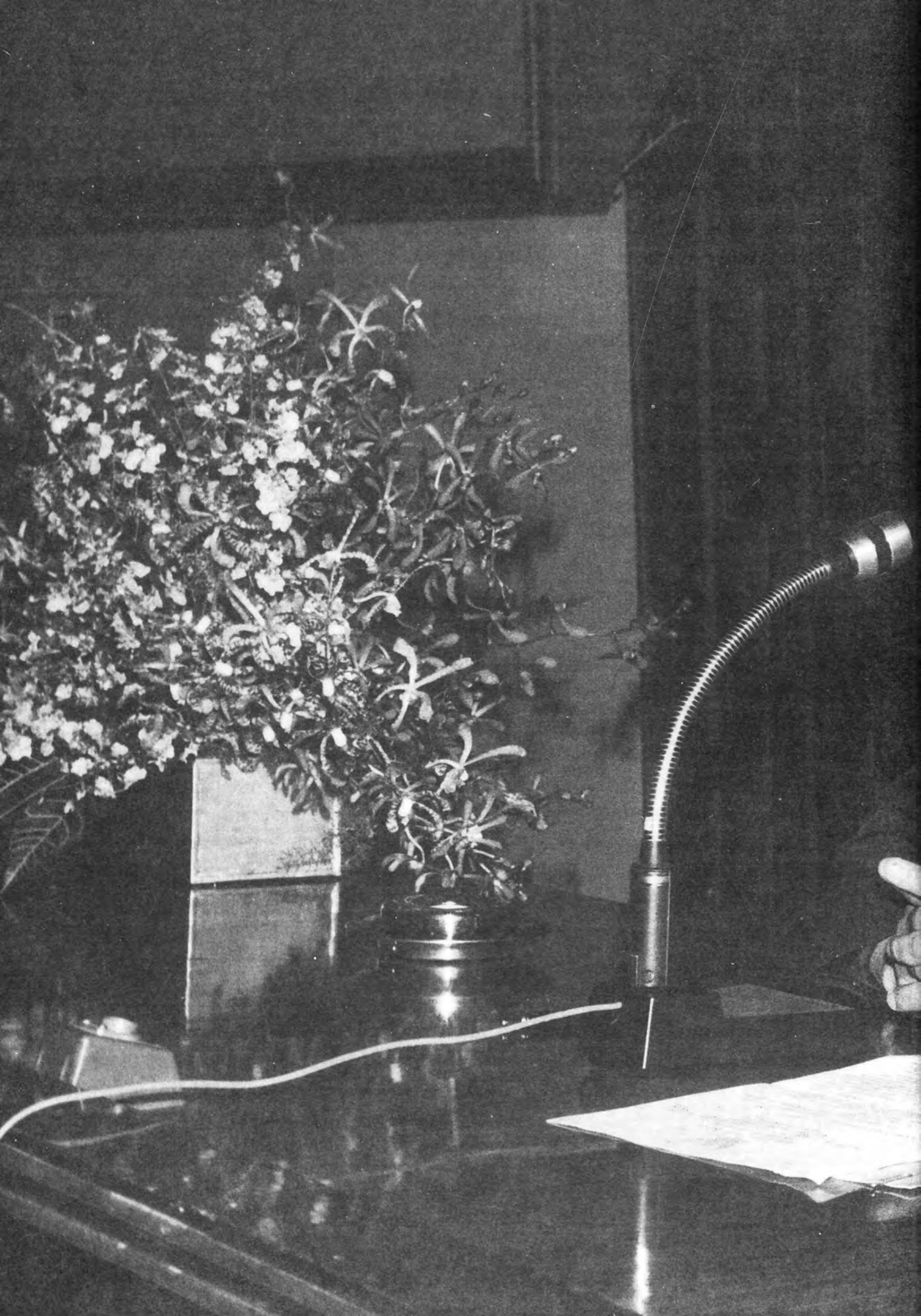
คุณเข้าใจผิดอย่างมากว่า อาจารย์ป๋วยเพียงคนเดียวไม่สามารถทำอะไรได้ โดยไม่มีพนักงานอื่น คุณก็มีสายตาเพียงจับกังด้านแรงงานเท่านั้น ความจริง ผู้นำที่ดีได้สร้างคุณประโยชน์แก่สถาบันธนาคารมาแล้ว ถ้าคนกล่าวถึงเบงก์ชาติเขาก็ต้องนึกถึงอาจารย์ป๋วยกันทั้งนั้น กลอนจึงใช้คำไม่ผิดว่า “อาจารย์ป๋วยเป็นเบงก์ชาติ” ตัวอย่างผู้นำเลวที่ทำให้เสียการก็เคยมีในสามก๊ก เมื่อโจโฉพ่ายแพ้อย่างย่อยยับในยุทธภุมิ “เซ็กเพก” ทำให้กำลังพลร้อยละหมื่นเหลือเพียง ๒๘ คน ตัวอย่างผู้นำที่ดี จะเห็นได้จาก ขงเบ้ง เพียงคนเดียวก็สามารถยับยั้งทหารนับหมื่นที่สะพานเตียวป๋นได้ คุณคงพยายามคิดว่า จะมีบทบาทร่วมในการสร้างผลงานให้เบงก์ชาติ แต่ผมคิดว่า คนที่มีความคิดเช่นนี้ จะมีอาจารย์สุภะภูมิกุณากรใด ๆ แก่สถาบันได้”

ขอคารวะ และ สดุดี อาจารย์ป่วย ด้วยโคลง ดังนี้

อาจารย์ทุกซ์ถ่องแท้	ผดุงไทย ท่านเออย
เสียงย่อมเยียรยศไกร	ทั่วหล้า
ถูกผิดเป็นไฉน	ลืมลึน ฤาพี
เอาธรรมอวดอ้า	เหยียบหย้าสยามเย็น
ป่วย สละชีพแล้ว	คืนสวรรค์ เพื่อนเออย
อึ้ง โอตโอร่าพัน	แซ่ซร้อง
ภา ชิตพาสุขสันต์	ประชา ธรรมราษฎร์
กรรม ร้อยกรสอดคล้อง	เกี่ยวก้อยเจริญตาม
อยู่หลังหลังเนตรน้ำ	นัยนา อาตุร
ไทยโหดไทยเหี้ยมพา	นिरาคร้าง
ถูกเหยียบถูกย่ำสา	แกใจ คนโหด
สยามไทยเลยอ้างว้าง	ปราษฎ์ลีปาดเหลิง

(ปาด = เขียดชนิดหนึ่ง)

บุญเกิด งามคำ

อาจารย์ป่วยที่ข้าพเจ้ารู้จัก

น้อยคนที่ไม่รู้จักอาจารย์ป่วยอย่างน้อยที่สุดก็คงจะรู้จักชื่อในธนบัตร ในฐานะเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยในช่วงปี ๒๕๐๒-๒๕๑๔ ซึ่งเป็นช่วงที่อัตราเงินเฟ้อต่ำที่สุด ในช่วงปี ๒๕๐๒-๒๕๐๓ ข้าพเจ้ายังคงเป็นนักเรียนอยู่สกลนคร ช่วงปิดเรียนต้องหาเงินตัวเองเป็นแกลียเพื่อช่วยพ่อแม่ รับจ้างชุดสระหน้าแล้งกับเพื่อน ๓ คนเป็นเวลา ๑ อาทิตย์ แบ่งกันแล้วได้เงินคนละ ๕๐ บาท ในขณะที่กัวยเดี่ยวชามละ ๑.๕๐ บาท ตัดผมหัวละ ๑ บาท ค่าเล่าเรียนเทอมละ ๔๐-๕๐ บาทเท่านั้น เงินหายากและมีค่าเหลือเกิน พวกเรายังคงคุยกันว่านายป่วยพิมพ์เงินได้น่าจะพิมพ์เยอะ ๆ แล้วเอามาแจกเราบ้าง ในฐานะเด็กต่างจังหวัดเราไม่รู้ว่านายป่วยเป็นใคร แต่คิดตามประสาเด็กว่าน่าจะเป็นคนที่รวยมาก ๆ เพราะพิมพ์เงินได้ อยู่ต่างจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คนส่วนมากรู้จักมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มากที่สุดไม่ว่าจะเป็นนายอำเภอ ทนาย อัยการ ผู้พิพากษาและผู้ว่าราชการจังหวัด ส่วนมากจบธรรมศาสตร์ ข้าพเจ้าอยากจะเป็นผู้พิพากษามากที่สุดเพราะคงจะให้ความยุติธรรมแก่คนได้

หลังจากจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๘ จากโรงเรียนสกลราชวิทยานุกูล จังหวัดสกลนคร ข้าพเจ้าได้เดินทางเข้ากรุงเทพมหานครเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๔ ด้วยเงินในกระเป๋าเพียง ๗๐๐ บาท ในฐานะเด็กต่างจังหวัดและออกจากจังหวัดตนเองเป็นครั้งแรก เราไม่รู้เลยว่าในโลกนี้มีโรงเรียนกวดวิชา ข้าพเจ้าไปซื้อหนังสือที่สนามหลวง ๓ เล่ม จากนั้นก็เดินไปถนนราชดำเนินรู้สึกตื่นตาตื่นใจกับความโอ้อ่าของถนนราชดำเนินมาก ดูเหมือนว่าตึกกรมถนนราชดำเนินมันสูงเหลือเกินเพราะในต่างจังหวัดมีแต่ตึกเตี้ย ๆ อย่างมากก็ ๒-๓ ชั้น ตึกสูงที่สุดในประเทศไทยขณะนั้นสูง ๙ ชั้นอยู่ที่เยาวราช ข้าพเจ้ารู้สึกลำบากในการไปมาในกรุงเทพฯ มาก เพราะไม่คุ้นกับรถเมล์และสถานี เพราะตอนอยู่สกลนครเราเดินอย่างเดียวไม่มีรถเมล์ ยังคงจำได้วันแรก ที่ไปซื้อใบสมัครสอบเข้ามหาวิทยาลัยซึ่งอยู่แถว ๆ โรงเรียนอานวยศิลป์ปัจจุบัน ข้าพเจ้าก็ไปไม่ถูก ในที่สุดต้องไปเที่ยวชมงูที่เสาวภาในวันแรกและวันที่สองจึงไปถูกและซื้อได้

ข้าพเจ้าดีใจที่สุดที่สอบเข้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ แต่ในปีนั้นทุกคนที่สอบเข้าธรรมศาสตร์ได้จะต้องเรียนรวมกันที่คณะศิลปศาสตร์เป็นเวลา ๒ ปีก่อนจะแยกไปเรียนตามคณะต่าง ๆ และที่ศิลปศาสตร์นี้เองที่พวกเราโชคดีได้เรียน “วิชาความรู้เบื้องต้นทางเศรษฐศาสตร์” กับอาจารย์ป่วยในปี ๒๕๐๕ ฉะนั้นอาจารย์ป่วยจึงเป็นอาจารย์และครูเศรษฐศาสตร์คนแรกของข้าพเจ้า พวกเรามีความประทับใจในตัวอาจารย์มากเพราะบุคคลที่เราเคยคิดว่าท่านรวยที่สุด ทำตนเป็นบุคคลธรรมดา การแต่งตัวเรียบง่ายแทบไม่เชื่อตาตัวเอง อาจารย์ป่วยเป็นทั้งอาจารย์และเป็นทั้งครู เพราะไม่สอนวิชาเพียงอย่างเดียวแต่มีการสอดแทรกศีลธรรมจริยธรรมเข้าไปด้วยเอาใจใส่ต่อลูกศิษย์อย่างดียิ่ง

ความคิดของข้าพเจ้าที่จะเป็นผู้พิพากษาเริ่มเปลี่ยนไป หลังจากได้เรียนวิชาเศรษฐศาสตร์กับอาจารย์ป่วยแล้ว ข้าพเจ้ามิได้ลังเลใจเลยแม้แต่น้อย จึงตัดสินใจเลือกเรียนคณะเศรษฐศาสตร์ในที่สุด นักศึกษาเศรษฐศาสตร์รุ่นข้าพเจ้ามีประมาณ ๑๕๐ คน ทุกคนเรียนวิชาเหมือนกันหมดทุกเทอมซึ่งก็ง่ายดี ขณะนั้นตึกเศรษฐศาสตร์

อยู่ที่โตมรเยื้องไปทางท่าพระจันทร์ เรียนกับอาจารย์พิเศษเป็นส่วนมาก เพราะมีอาจารย์ประจำเพียง ๓-๔ คน เท่านั้น ห้องสมุดแทบจะไม่มีหนังสือเลย ห้องเรียนค่อนข้างจะร้อนเพราะนักศึกษาเยอะ ยกเว้นหน้าหนาว บางวิชาต้องเข้าเรียนตั้งแต่เจ็ดโมงเช้าเพราะอาจารย์พิเศษรีบสอนก่อนจะเดินทางไปทำงานที่อื่นต่อไป

อาจารย์ป่วยเข้ามาเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ในปี ๒๕๐๗ ได้ปฏิรูปคณะเศรษฐศาสตร์ในทุกด้าน เปิดรับอาจารย์ประจำมากขึ้น ลดอาจารย์พิเศษ ปรับปรุงห้องสมุดให้ทันสมัย ย้ายมาที่ตึกใหม่ตึกเศรษฐศาสตร์ ปัจจุบัน และด้วยบารมีของท่านอาจารย์ก็สามารถดึงเอากองทุนร็อกกี้เฟลเลอร์เข้ามาช่วยพัฒนาคณะมีโครงการส่งอาจารย์ไทยไปศึกษาต่อในต่างประเทศมากขึ้น

เช่นเดียวกับนักศึกษาเศรษฐศาสตร์รุ่นก่อน ๆ เมื่อจบการศึกษาแล้วใครต้องการเป็นอาจารย์ก็ต้องสอบเข้าเป็นอาจารย์ การสอบดูเหมือนว่าจะสอบเป็นภาษาอังกฤษเพราะความตั้งใจของอาจารย์ป่วยก็คือ จะส่งอาจารย์ไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ เมื่อกลับมาแล้วจะได้เปิดโครงการต่าง ๆ ซึ่งสอนเป็นภาษาอังกฤษและภาษาไทยในทุกระดับ เพื่อลดการสูญเสียเงินตราต่างประเทศ นักศึกษาจะได้เรียนในประเทศมากขึ้น หลังจากสอบข้อเขียนแล้วพวกเขายังต้องสอบสัมภาษณ์เป็นภาษาอังกฤษโดยมีอาจารย์ป่วยและฝรั่งจากทุนร็อกกี้เฟลเลอร์อีก ๒-๓ คน ร่วมสัมภาษณ์ด้วย

ข้าพเจ้ามีโอกาสได้ใกล้ชิดกับอาจารย์ป่วยครั้งแรกที่โต๊ะสัมภาษณ์ มีความรู้สึกตื่นเต้นเหมือนกันแต่ไม่มาก พยายามคิดอย่างเดียวว่าอาจารย์ป่วยก็คืออาจารย์ของเรา เท่าที่จำได้คำถามแรกที่เป็นภาษาอังกฤษก็คือให้แนะนำตนเอง ข้าพเจ้ารู้สึกท้อว่าอาจารย์ป่วยสนใจข้าพเจ้าเป็นพิเศษตรงจุดที่ข้าพเจ้าเป็นลูกชานา จบมัธยมปลายจากต่างจังหวัด ภาษาอังกฤษใช้ได้ หลังการสัมภาษณ์พอสมควรแล้ว ก่อนจากอาจารย์ป่วยพูดกับข้าพเจ้าและข้าพเจ้าก็ประทับใจกับคำสั่งของอาจารย์เหลือเกินก็คือว่า **“Don't forget your root”** “อย่าลืมรากเหง้าของคุณ”

ข้าพเจ้าเดินออกจากโต๊ะสัมภาษณ์ด้วยความมั่นใจ คำถามที่เคยคาใจของข้าพเจ้ามาตลอดก็คือ ทำไมอาจารย์ป่วยจึงยังคงชื่อป่วยไม่เปลี่ยนเป็นชื่อไทย คำตอบก็คือว่า **“I don't forget my root”** ข้าพเจ้าประทับใจอาจารย์ในจุดนี้มาก ๆ อาจารย์ไม่ลืมกำเนิดของตนเอง อาจารย์ไม่ลืมคนยากจนในชนบท อาจารย์ทำงานมิได้หวังจะช่วยคนในเมืองเท่าใดนัก อาจารย์เคยสัมผัสความยากจนมาก่อน โครงการพัฒนาชนบทลุ่มแม่น้ำแม่กลองที่อาจารย์รับผิดชอบชี้ให้เห็นชัดเจนที่สุดถึงความหวังใญ่นี้ นอกจากนั้นวิชาที่ท่านอาจารย์เลือกสอนก็คือวิชาพัฒนาชนบทอีกด้วย อาจารย์มองเห็นความอยู่รอดและการพัฒนาประเทศมิได้อยู่ในเมืองแต่อยู่ในชนบทไม่ว่าจะมองในด้านการเมือง การเลือกตั้งและเศรษฐกิจ พื้นฐานอยู่ที่การพัฒนาคน โดยเฉพาะคนในชนบทที่ขาดโอกาสเป็นอย่างมาก

ข้าพเจ้าไม่ลืมคำสั่งของท่านอาจารย์ หาเงินทุนไปพัฒนาโรงเรียนในชนบทของข้าพเจ้าทุกปีและขณะเดียวกันก็ได้ร่วมบริจาคกับกองทุนอาจารย์ป่วยเพื่อช่วยเด็กชนบทตั้งแต่แรกตั้งจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีนักเรียนระดับต่าง ๆ ในชนบทได้รับทุนจากกองทุนของท่านอาจารย์ทุกปีมาเป็นเวลานานโขแล้ว เฉพาะที่โรงเรียนบ้านเล่าสว่างประชานุเคราะห์ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ข้าพเจ้าเคยศึกษาในระดับประถม เด็กนักเรียนอย่างน้อย ๒-๓ คนก็ได้รับทุนอาจารย์ป่วยมาตลอด และข้าพเจ้าเองก็ได้เข้าไปสนับสนุนดูแลโดยตลอดเช่นกัน แทบจะกล่าวได้ว่าโรงเรียนนี้จะเป็นโรงเรียนในชนบทแห่งแรกที่เด็กนักเรียนได้เคยสัมผัสคอมพิวเตอร์ แม้ว่าหลายคนอาจจะคิดว่าไม่มีประโยชน์ แต่อย่างน้อยที่สุดเด็กชนบทจะรู้ว่าคอมพิวเตอร์คืออะไร ก็เป็นการเพียงพอแล้ว

ด้วยความทุ่มเทของอาจารย์ในชนบทจวบกับปัญหาผู้ก่อการร้ายในชนบทซึ่งมีปัญหามากขึ้นหลังปี ๒๕๐๘ ทำให้มีข่าวลือและอาจจะมีบางคนมองท่านอาจารย์ไปในทางที่ไม่ค่อยดีนัก ข้าพเจ้าคิดเองว่า “พวกมือไม่พาย

เอาเท่าร่าน้ำ” เป็นผู้ที่สร้างปัญหามากที่สุด ข้าพเจ้าได้ยืนกับหูตนเองโดยอาจารย์เล่าให้ฟังว่า “ลัทธิคอมมิวนิสต์ไปไม่รอด ดูจากรัสเซียอย่างเดียวก็พอ เวลาเข้าไปนั่งในร้านกาแฟมันเอากาแฟมาตั้งแล้วก็ไม่สนใจเราเลย จะกินก็ช่างไม่กินก็ช่าง ระบบไม่มีการแข่งขันจึงไม่มีคุณภาพ” ในฐานะที่เป็นลูกศิษย์ของท่านอาจารย์และเป็นอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และรู้จักท่านอาจารย์ดีพอสมควร จึงรู้เท่าทันว่าอาจารย์มองลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างไรไปรอดหรือไม่รอด ซึ่งก็เป็นไปอย่างที่อาจารย์ได้มองมานานแล้ว

เมื่อข้าพเจ้าได้รับทุนรอกกีเพลเลอร์ไปศึกษาต่อปริญญาโทและปริญญาเอกที่แคลลมอนด์ (Claremont Graduate University) รัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา ในช่วง ๒๕๑๒-๒๕๑๗ นั้น ข้าพเจ้าได้รายงานผลการศึกษาของข้าพเจ้าให้ท่านอาจารย์ทราบโดยตลอด ไม่มีแม้แต่ครั้งเดียวที่ท่านอาจารย์ไม่ตอบจดหมายและก็ตอบในเวลารวดเร็วด้วย ท่านอาจารย์เป็นผู้ใหญ่น่าหนักใจมากในเรื่องนี้ อาจารย์ให้ความสำคัญกับคนในองค์กรทุกระดับ เป็นผู้ใหญ่ที่มีมนุษยสัมพันธ์ยอดเยี่ยม ข้าพเจ้าได้นำจดหมายของท่านอาจารย์ถึงข้าพเจ้าอย่างน้อย ๒-๓ ฉบับมอบให้พิพิธภัณฑสถานอาจารย์ป่วย ในจดหมายแทบทุกฉบับมีสาระสำคัญเกี่ยวกับแผนการและโครงการที่จะพัฒนาคณะเศรษฐศาสตร์ในด้านต่าง ๆ แทบทั้งสิ้น ข้าพเจ้าไม่มีเวลาที่จะไปค้นที่ธรรมศาสตร์รังสิต จึงไม่สามารถนำมาลงตรงนี้ได้ แต่สรุปได้ว่าอาจารย์มีแต่จะให้ มีแต่จะสร้างสรรค์ไม่ว่าระดับคณะมหาวิทยาลัยและระดับประเทศ

แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายสิ่งที่เกิดกับท่านอาจารย์ในช่วง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ช่างเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับสิ่งที่อาจารย์ได้กระทำโดยตลอด อาจารย์ที่คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ไม่เฉพาะข้าพเจ้า รู้เท่าทันว่าท่านอาจารย์รักการแก้ปัญหาแบบสันติวิธี หรือแบบสันติประชาธรรม ธรรมคืออำนาจ มิใช่อำนาจคือธรรม อาจารย์มองปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างชัดเจน ได้ขอรับรองสมาพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยมิให้

ชุมนุม โดยเฉพาะพยายามไม่ให้ใช้หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในการชุมนุมหรืออภิปราย พวกเรา อาจารย์ทั้งหลายเป็นพยานได้ในเรื่องนี้ ประธานนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เคยร้องให้ในหอประชุม ต่อหน้าอาจารย์ป่วยและคนจำนวนมากในการเจรจาใช้หอประชุม ซึ่งอาจารย์ป่วยไม่ยอมในฐานะเป็นอธิการบดี ทำไมไม่ยอม? สิ่งที่เขาจะทำต่อไปนี้เป็นความจริงที่ยังไม่เคยเปิดเผยที่ได้

ก่อนเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ไม่นานนัก ข้าพเจ้าได้รับโทรศัพท์จากเพื่อนสนิทของข้าพเจ้าซึ่ง เคยเป็นครูในชนบท บอกว่าอยากจะทำความลับให้ ดร.ป่วย เพื่อนคนนั้นไม่เคยรู้จักและพบอาจารย์ป่วยมาก่อน ดังนั้นข้าพเจ้าจึงรับปากว่าจะพาเขาไปพบท่านอาจารย์ อีกอย่างก็อยากจะทำแบบเหมือนกันว่าความลับคืออะไร ในวันรุ่งขึ้นเพื่อนคนนั้นมาหาข้าพเจ้าที่คณะเมื่อประมาณ ๔-๕ โมงเย็น ข้าพเจ้ารีบพาเขาขึ้นไปชั้น ๕ ที่ห้องอาจารย์ เจ้าหน้าที่บอกว่าอาจารย์เพิ่งลงตึกไปเมื่อไม่กี่นาทีนี้ ข้าพเจ้ากับเพื่อนรีบวิ่งลงตึกเพื่อจะไปที่จอดรถ ซึ่งแต่ก่อนเป็นสนามเทนนิสมีสโมสรเป็นแนว รถของท่านอาจารย์ติดเครื่องแล้วกำลังจะออก ข้าพเจ้ากับเพื่อนวิ่งไปข้างหน้าพร้อมกับยกมือไหว้ ข้าพเจ้าเรียนท่านอาจารย์ว่า เพื่อนสนิทผมมีอะไรที่จะบอก อาจารย์ ท่านอาจารย์ดับเครื่องยนต์แล้วลงจากรถมายืนคุยกับเราด้วยความสนใจแล้ว เพื่อนก็เล่าว่า “คงจะมีการปฏิบัติแน่นอนในเร็ว ๆ นี้ เพราะมีขบวนการนำประชาชนจำนวนมากเป็น ๑๐๐ คันรถมาจากภาคต่าง ๆ เพื่อมาชุมนุมที่ลานพระรูป เพื่อต่อสู้กับการชุมนุมของนักศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผมเป็นห่วงอาจารย์และนักศึกษามาก” อาจารย์ครุ่นคิดชั่วครู่ แล้วบอกว่า “ผมคงช่วยอะไรไม่ได้ ผมบอกเขาแล้วว่าอะไรจะเกิดขึ้น คงเข้าล็อกเขาจนได้” จากนั้นอาจารย์ขอบคุณแล้วก็ขับรถไป

จากนี้แสดงว่าท่านอาจารย์ทราบว่าจะอะไรจะเกิดขึ้นก่อนที่เพื่อนของข้าพเจ้าจะบอกเสียอีก แต่นักศึกษาจำนวนมากชุมนุมอยู่ และไม่ยอมเชื่อฟังใด ๆ ทั้งสิ้น คืนนั้นเพื่อนข้าพเจ้าไปค้างที่บ้านข้าพเจ้าย่านฝั่งธนฯ เรานอนคุยกันเกือบค่อนคืน ได้ยินเสียงระเบิดดังมากทางสะพานพระราม ๖ นึกว่าปฏิวัติในคืนนั้นแล้ว

ข้าพเจ้านับว่าโชคดีมากเพราะหลังจากนั้นอีก ๒ วัน ข้าพเจ้าเป็นไส้ติ่งอักเสบอย่างรุนแรง อันที่จริงแล้วข้าพเจ้าปวดท้องมาหลายวันแล้วแต่ไม่มาก หมอศิริราชให้ยาแก้ท้องเสียมาโดยตลอด แต่ก็พอทนอยู่ได้ แต่ในที่สุดอาการรุนแรงมาก เพื่อนต้องหิ้วปีกเข้าโรงพยาบาลศิริราช คราวนี้หมอตรวจเลือดพบว่า ไส้ติ่งแตกแล้ว จะว่าโชคร้ายก็ร้าย จะว่าโชคดีก็ดี หมอหาเตียงผ่าตัดที่ศิริราชให้ข้าพเจ้าไม่ได้เลย แต่ก็ยังปรานีติดต่อโรงพยาบาลโรงงานยาสูบที่สาทรให้ข้าพเจ้า และหมอที่ศิริราชก็กรุณาบอกหมอที่โน่นให้เตรียมพร้อมด้วย

วันนั้นข้าพเจ้ายังจำไม่ลืม ข้าพเจ้าต้องขับรถโพล์เต่าของข้าพเจ้าเองไปยังโรงพยาบาลโรงงานยาสูบ ทั้งที่ไส้ติ่งเริ่มแตกแล้ว มันเป็นเรื่องมหัศจรรย์ของข้าพเจ้าอย่างยิ่งที่ฝ่าฟันจราจรไปถึงสาทร แต่โชคดีที่จราจรมิได้เลวร้ายนัก ในที่สุดข้าพเจ้าก็ไปถึงโรงพยาบาลจนได้ ขณะนั้นทั้งหมอและพยาบาลยืนรอข้าพเจ้าอยู่ ข้าพเจ้าโดนผ่าตัดไส้ติ่งที่นั่น ๒ แผล คือแผลบนและแผลล่าง โดยแผลล่างใช้ดูดน้ำเหลืองที่มันแตกแล้วออก ข้าพเจ้านอนฟังเขาปฏิวัติที่นั่น ได้ยินเสียงปืนดังเป็นระยะ ๆ ในฐานะเป็นอาจารย์ก็รู้สึกหวงลูกศิษย์เป็นอันมาก ข้าพเจ้าจำวันเวลาไม่ได้แน่นอน แต่เข้าใจว่า คงจะผ่าตัดไส้ติ่งประมาณวันที่ ๑-๒ ตุลาคม ๒๕๑๙ ปฏิวัติในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ข้าพเจ้าออกจากโรงพยาบาลเมื่อเหตุการณ์เพิ่งจะสงบลง จึงบอกญาติให้พาไปมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก่อนกลับบ้าน

ทันทีที่เข้าไปในมหาวิทยาลัย ด้านสนามหลวงมองเห็นตึกพาณิชยศาสตร์และการบัญชีมีรอยกระสุนเต็มไปหมด ทราบว่าเขายิงมาจากทางพิพิธภัณฑสถานและริมหอประชุมใหญ่ด้านสนามฟุตบอลเห็นรอยเลือดเต็มไปหมด มันเป็นเรื่องที่น่าเศร้าใจที่สุดที่คนไทยฆ่ากันเอง ทราบว่ามีคนเจ็บและตายจำนวนมาก คนเจ็บส่งโรงพยาบาลศิริราช มีข่าวว่าคนไข้เดิมของศิริราชถูกดึงลงจากเตียงหมดเพราะต้องรับคนไข้ฉุกเฉิน ข้าพเจ้าจึงคิดว่าข้าพเจ้าโชคดีที่หาเตียงผ่าตัดที่ศิริราชไม่ได้ มิฉะนั้นก็คงถูกยัดเตียงเป็นแน่

ข่าวศึกโครมต่อมาก็คือ ข้อหาที่ว่าธรรมศาสตร์สะสมอาวุธไว้ที่ตึกโดม มีอุโมงค์ทะลุลงแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นข่าวที่น่าเศร้าใจที่สุด เป็นข่าวปั้นน้ำเป็นตัว ไม่เป็นความจริงเลยแม้แต่น้อย อุโมงค์ก็คือท่อระบายน้ำเสีย ซึ่งดูแล้วก็ไม่น่าจะมีหนังสือพิมพ์ฉบับไหนที่สามารถมุดเข้าไปได้

ข้าพเจ้าใจหายอย่างบอกไม่ถูกเมื่อทราบว่าอาจารย์ป่วยออกจากประเทศไทยไปแล้ว ท่านคงเสียใจมาก ๆ กับสิ่งที่เกิดขึ้นกับท่านและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่อย่างไรก็ตามท่านอาจารย์ได้จากพวกเราและประเทศไทยไปด้วยความบริสุทธิ์ผุดผ่องแต่ถูกป้ายสี และความโหดร้ายที่ใครก็ตามได้ทำไว้ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็คงยังตราตรึงอยู่ในหัวใจของคนทำชั่วนิรันดร

บุญคง หันจางสิทธิ์

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์ป่วย...ยังอยู่ในใจเสมอ

เมื่อปี ๒๕๐๖ มีโอกาสได้พบอาจารย์ป่วยเป็นครั้งแรก ตอนนั้นท่านมีตำแหน่งเป็น “ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย” พอดีในรุ่นของเรามีโครงการจะทำหนังสือ **“อนุสรณ์เศรษฐศาสตร์”** ตอนนั้นแกนนำสำคัญในการจัดทำหนังสือเล่มนี้มีหลายคน ที่เป็นหัวหน้าหอสำคัญก็เห็นจะเป็น **คุณสมพล เกียรติไพบูลย์** **คุณสิงห์ ตังห์ตสวัสดิ์** และเพื่อนรุ่นเดียวกันอีกหลายคน เราคุยกันในทีมจัดทำหนังสือว่าน่าจะติดต่ออาจารย์ป่วยมาเขียนบทความลงในหนังสือ และนี่เป็นที่มาที่ทำให้เราได้เดินทางไปพบและรู้จักอาจารย์ป่วยเป็นครั้งแรก

การสนทนาเพื่อขอบทความในครั้งนั้น ทำให้เราได้สัมผัสถึงความเป็นผู้ที่เปี่ยมด้วยเมตตาและอัธยาศัยอันประเสริฐของท่าน ความเป็นกันเองของท่านทำให้ความครั้นคร้ามต่าง ๆ ที่มีก่อนหน้านี้ลดน้อยหายไป เพราะหากเปรียบเทียบกันแล้ว เราเป็นเพียงนักศึกษา แต่ท่านมีตำแหน่งหน้าที่การงานสูง เป็นถึงผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ถือว่าเป็นตำแหน่งสูงมากในเวลานั้น

ท่านรับปากว่าจะเขียนบทความให้ และท่านก็เขียนให้จริง ๆ โดยใช้ชื่อบทความว่า **“เศรษฐศาสตร์บัณฑิต อันพึงปรารถนา”** บทความชิ้นนั้นถือว่าเป็นบทความที่มีคุณภาพสูงส่ง ถ้อยคำและเนื้อหาเปี่ยมด้วยสาระที่เราสามารถยึดเป็นแบบอย่างได้จริง พวกเราหลายคนจดจำคำสอนในบทความนั้นเป็นแบบอย่างในการศึกษาหาความรู้ รู้อะไรต้องรู้จริงและรู้สึก และเป็นแบบในการปฏิบัติงานมาตลอด แม้ช่วงเวลาจะผ่านไปนานแล้วก็ตาม คำสอนของท่านยังคงอยู่ในใจพวกเราตลอด

ต่อมาอาจารย์ป่วยได้รับการแต่งตั้งให้เป็นคณบดี คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านมารับตำแหน่งนี้ด้วยเหตุผลเดียวคือ ใจรัก ถือว่าท่านเป็นผู้เสียสละเพื่องานอย่างแท้จริง แต่ละวันท่านจะต้องแบ่งเวลาให้กับหน้าที่ ๒ อย่าง คือ ครึ่งวันแรกทำหน้าที่เป็นคณบดี ครึ่งวันหลังทำหน้าที่เป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ทำงานตั้งแต่ ๖ โมงเช้า ไปจนถึง ๑ ทุ่มทุกวัน

มีอยู่ครั้งหนึ่งที่เลขานุการของท่าน (พี่สาคร) ขอลาหยุด ๑ สัปดาห์ ดิฉันถูกเลือกให้เป็นผู้ทำหน้าที่เลขานุการชั่วคราวของท่าน ๑๐ วัน ในตำแหน่งเลขานุการนั้น ทำให้ดิฉันได้ใกล้ชิดและรู้จักอาจารย์มากขึ้น ได้เห็นความเป็นผู้บริหารที่ปราดเปรื่อง เป็นนักบริหารมือสะอาด ที่ใช้ความนุ่มนวลเป็นคู่มือ เป็นผู้สร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้กับสังคม เป็นผู้รักลูกน้อง สอนและให้โอกาสก้าวหน้าแก่ลูกน้องเสมอ ท่านให้ความรู้สึกอบอุ่นและให้ความรู้สึกเหมือนพ่อที่ปกป้องลูก ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจว่า ทำไมท่านจึงเป็นที่รักของชนทั่วไป

๑๐ วัน ในหน้าที่เลขานุการครั้งนั้น ทำให้ดิฉันได้เห็นความเป็นสุดยอดนักบริหารของท่าน ซึ่งดิฉันยอมรับว่าได้ยึดท่านเป็นต้นแบบในการปฏิบัติตนและการปฏิบัติต่อผู้อื่นมาจนถึงทุกวันนี้

เมื่อครั้งดิฉันแต่งงาน ได้เชิญท่านให้เป็นผู้สวมมงคลสมรส ท่านแปลกใจว่าทำไมเชิญท่าน ท่านย้อนถามว่า “ตอนนี้คุณพ่อเราก็อยู่ในสภากแล้ว ทำไมมาเชิญผมเป็นผู้สวมมงคล” ดิฉันตอบท่านว่า คุณพ่อให้โอกาสเลือกคนที่เรารักเรานับถือเป็นผู้สวมมงคล เพื่อเป็นสิริมงคลของชีวิตแต่งงาน ท่านยิ้ม และพูดล้อเล่นว่า พุดดีปีนี้จะให้สองชั้น และท่านก็รับปากจะไปสวมมงคลให้ พอถึงวันแต่งงานของดิฉันกับคุณมนู เลี้ยวไฟโรจน์

เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๑๓ วันนั้นขณะที่ท่านกำลังสวมมงคล ท่านพูดว่า “รู้ไหม วันนี้วันดี เป็นวันเกิดของผม” ทุกวันนี้ดิฉันและสามีอดปลื้มไม่ได้ว่า วันมงคลสมรสของเราเป็นวันที่ตรงกับวันเกิดของท่าน

หลังจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ผ่านพ้นไป อาจารย์ป่วยได้พักอยู่ที่ ณ ย่าน Southfields ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ขณะนั้นท่านป่วยด้วยโรคโลหิตในสมอง ทำให้ร่างกายซีดขาวของท่านใช้การไม่ได้ เมื่อดิฉันและสามี (คุณหนู เลี้ยวไฟโรจน์) มีโอกาสไปเยี่ยมท่านที่อังกฤษ ท่านไม่สามารถพูดได้และสภาพร่างกายของท่านขณะนั้นอาจจะทำให้ผิดหวังทั้งผู้เยี่ยมและผู้ป่วย แต่ท่านจะมีวิธีต้อนรับแขกที่มาเยี่ยมได้เก่งมาก ทำให้เวลาในการเยี่ยมเป็นกันเองและเป็นช่วงเวลาที่มีความหมาย วิธีการของท่านก็คือท่านจะหยิบรายชื่อที่เรารู้จัก ท่านจะใช้มือชี้ไปที่ชื่อคนแต่ละคนเพื่อให้เราเล่าเรื่องราวของคน ๆ นั้น เช่น ท่านจะชี้ไปที่ชื่ออาจารย์ที่คณะเศรษฐศาสตร์ทีละคน ชี้ที่คุณพ่อของดิฉัน ชี้ไปที่ชื่อ คุณपाल พนมยงค์ ฯลฯ ดิฉันก็จะเล่าเรื่องที่ท่านพอใจและสนุกสนาน ท่านก็จะฟังไปหัวเราะตามไป

แม้วันเหล่านั้นจะผ่านไปแล้วนานแสนนาน
อาจารย์ป่วยยังคงอยู่ในใจเราอยู่เสมอ เพราะ
ท่านเป็น นักบริหารชั้นยอด
ท่านเป็น นักสร้างสรรค์สังคมที่ทำได้ยาก
ท่านเป็น ต้นแบบความคิดและการกระทำของคนรุ่นหลัง
ท่านเป็น สุดยอดของความเป็นผู้นำ
ท่านเป็นอื่น ๆ อีกมากมายที่เราต้องจดจำเป็นตัวอย่าง

ประภัสสร เลี้ยวไฟโรจน์

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์ป่วยในฐานะผู้อำนวยการ โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง

ผมได้รู้จักท่านอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ เป็นครั้งแรกเมื่อเข้าเป็นนักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปี ๒๕๐๙ ซึ่งขณะนั้นท่านเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ และได้ติดต่อสัมพันธ์กับท่านมากขึ้น เมื่อผมได้รับเลือกเป็นประธานนักศึกษาในปี ๒๕๑๒ ต่อมาเมื่อผมเป็นอาจารย์ประจำที่คณะเศรษฐศาสตร์ มีโอกาสเข้าร่วมทำงานในโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร ซึ่งเป็นช่วงเริ่มก่อตั้งโครงการ และยังคงอาศัยอยู่ที่คณะเศรษฐศาสตร์ ผมเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาบัณฑิตอาสาสมัคร ได้มีโอกาสร่วมประชุมสัมมนา กับท่านหลายครั้ง

ผมมีโอกาทำงานใกล้ชิดกับท่านมากขึ้น เมื่อเข้าร่วมทำโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง ซึ่งเป็นโครงการร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยมีท่านอาจารย์ป่วย เป็นผู้อำนวยการ โครงการนี้เริ่มดำเนินการเมื่อเดือนมกราคม ๒๕๑๗ และสิ้นสุดการดำเนินโครงการเมื่อเกิดวิกฤติการณ์ทางการเมือง ในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ส่วนผมนอกจากทำหน้าที่เป็นนักวิจัยฝ่ายมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ยังช่วยท่านเตรียมการประชุมและจัดทำรายงานการประชุมคณะกรรมการผู้อำนวยการ และคณะกรรมการบริหาร และร่วมเดินทางไปกับท่านในการไปตรวจเยี่ยมผู้ปฏิบัติงานในเขตพื้นที่ทดลองปฏิบัติการพัฒนา

ท่านอาจารย์ป่วย ผู้ช่วยผู้อำนวยการโครงการ และนักวิจัยของทั้ง ๓ มหาวิทยาลัยจะผลัดเปลี่ยนเดินทางไปตรวจเยี่ยมผู้ปฏิบัติงานในเขตพื้นที่ทดลองปฏิบัติการพัฒนาเสมอ ๆ ส่วนมากอาจารย์ป่วยจะไปในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ และผมจะร่วมเดินทางไปกับท่านทุกครั้ง

การร่วมทำโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลองกับท่านในหลายหน้าที่ เป็นเวลานานเกือบ ๓ ปี มีเรื่องเกี่ยวกับท่านหลายเรื่อง บางเรื่องอาจเป็นเพียงเกร็ดเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ก็สะท้อนหลาย ๆ อย่างเกี่ยวกับท่าน ทั้งด้านความคิด ความยากลำบาก ความมุ่งมั่นอดทน ความเมตตากรุณา และอารมณ์ขัน ซึ่งผมจะเล่าให้ฟัง โดยจะไม่วิเคราะห์หรือตีความหมายใด ๆ

ก่อนจะออกไปปฏิบัติงานในเขตพื้นที่ทดลองปฏิบัติการพัฒนา อาจารย์ นักศึกษาหรือบัณฑิต จะได้รับการฝึกอบรม ซึ่งใช้สำนักงานของมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดชัชวานา เป็นสถานที่ฝึกอบรมและดูงานที่นั่นด้วย มีอยู่ครั้งหนึ่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมคนหนึ่งขออนุญาตผมไปหาเพื่อนที่จังหวัดนครสวรรค์ตอนกลางคืน โดยจะกลับมาให้ทันในตอนเช้า ผมเห็นว่าในคืนนั้นไม่มีกิจกรรมอะไรทำ ผมจึงอนุญาตให้ไป วันรุ่งขึ้นท่านอาจารย์ป่วยทราบเรื่องเข้า ท่านได้บอกผมว่าไม่ควรอนุญาตให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกนอกสถานที่ ถึงแม้ไม่มีกิจกรรมอะไรทำก็ต้องอยู่ เพราะถือเป็นช่วงปฏิบัติงานฝึกอบรม ต้องมีความตั้งใจทำอย่างเต็มที่ กลางคืนถึงเวลานอนก็ต้องนอน วันรุ่งขึ้นจะได้เข้ารับการอบรมต่ออย่างมีความพร้อม

เมื่อเดินทางไปตรวจเยี่ยมผู้ปฏิบัติงานในเขตพื้นที่ๆ จะไม่มีกำหนดการหรือบอกล่วงหน้า เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานไปตามปกติ ไม่ต้องกังวลคอยรอรับจะเสียนาน ฉะนั้นเมื่อเข้าไปในหมู่บ้าน ส่วนมากจะต้องไปตามหา โดยถามชาวบ้านว่าผู้ปฏิบัติงานอยู่ที่ไหน พร้อมทั้งถามทางไปด้วย เมื่อผมถามทางแล้วก็มักจะถามโดยอัตโนมัติว่า “ไกลไหม” ก็จะได้รับคำตอบว่า “ไม่ไกล” อาจเป็นเพราะคำว่าไม่ไกลของชาวบ้านมีความหมายไม่แน่นอนว่าไกลแค่ไหน หลายครั้งชาวบ้านบอกว่าไม่ไกล แต่ก็ไกลมาก ต้องจอดรถถามอีกเป็นระยะ ๆ หลายครั้ง

ท่านอาจารย์ป่วยก็เลยพูดกับผมว่า “นี่ประยงค์ ต่อไปไม่ต้องถามว่าไกลไหม” ผมยังนึกขำอยู่ในใจว่าเออจริงไม่รู้จะถามไปทำไม ผมคิดว่าท่านคงนึกขำเหมือนกัน

เมื่อเข้าไปในหมู่บ้านครั้งแรก ๆ จะไปพบกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และมีการแนะนำว่าท่านอาจารย์ ดร. ป่วยเป็นผู้อำนวยการโครงการฯ มาเยี่ยม หากมีชาวบ้านที่อยู่ใกล้ ๆ ก็มาร่วมฟังและพูดคุยด้วย บ่อยครั้งจะมีชาวบ้านมากระซิบถามผมว่าใช้ท่านอาจารย์ป่วยแน่หรือ คนที่มีลายเซ็นในธนบัตรนะ ผมก็ตอบว่าใช่ แต่บางคนก็ยังไม่ยอมเชื่อแม้ผมจะยืนยันว่าใช่แน่นอน คนที่ไม่เชื่อก็พูดว่าเป็นไปไม่ได้ที่บุคคลซึ่งมีตำแหน่งใหญ่โตสำคัญขนาดนั้นและอยู่กรุงเทพฯ จะเดินทางเข้ามาในหมู่บ้านซึ่งเป็นถิ่นทุรกันดารโดยไม่มีขบวนผู้ติดตามอย่างที่พวกเขาได้ยินได้ฟังกัน การเดินทางก็ยากลำบากมาก แม้แต่ข้าราชการอำเภอซึ่งอยู่ใกล้ ๆ ยังไม่เข้ามา เมื่อชาวบ้านมีปัญหาทุกข์ร้อนอะไร กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจะต้องเดินทางไปแจ้งที่อำเภอ

บ่อยครั้งท่านอาจารย์ป่วยกับผม เดินทางไปเยี่ยมผู้ปฏิบัติงานในหมู่บ้านเพียงลำพัง ๒ คน โดยท่านเป็นคนขับรถของท่าน เป็นรถโตโยต้าคันเล็ก ไม่ได้ติดแอร์ (เวลานั้นผมยังขับรถไม่เป็น คุณสาคร ถาวรฤทธิ์ เลขานุการของท่านเคยบอกให้ผมไปหัดขับ จะได้ช่วยท่านขับบ้าง) ถนนหนทางเข้าหมู่บ้านในเวลานั้นส่วนมากขรุขระ มีฝุ่นที่เป็นดินลูกรังมาก บางครั้งขณะขับรถอยู่ระหว่างทาง ถ้าท่านง่วงและเพลียมาก ขับต่ออาจจะเป็น

อันตราย ท่านจะจอดรถข้างทางใต้ต้นไม้ใหญ่ (ส่วนมากเป็นต้นจามจุรี) เพื่อนอนพักประมาณ ๒๕-๓๐ นาที ซึ่งท่านก็หลับได้เร็วมากเหมือนสั่งได้ ในช่วงนั้นผมจะไม่ยอมหลับเป็นอันขาด บางครั้งก็ฝันมาก ต้องการนึ่งผ้า ก็กลัวจะเกิดอันตราย หลังจากตื่นแล้วท่านก็จะขับต่อไป

การออกไปตรวจเยี่ยมทีมงานของโครงการในเขตพื้นที่ฯ เนื่องจากหมู่บ้านอยู่ห่างจากตัวเมือง และท่านอยากจะมีเวลามากพอเพื่อพูดคุยกับชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ของโครงการ ส่วนมากจึงต้องพักค้างคืนในหมู่บ้าน ตอนกลางคืนจะคุยกับทีมปฏิบัติงานและมักมีชาวบ้านมาคุยด้วยจนดึกดื่น ทำให้พักผ่อนไม่เพียงพอ ประกอบกับท่านมีอายุมากแล้ว การออกเยี่ยมเขตปฏิบัติงานจึงเป็นงานที่เหน็ดเหนื่อยมากสำหรับท่าน

การค้างคืนในหมู่บ้านมักจะนอนที่บ้านของกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน ไม่มีความสะดวกเรื่องห้องส้วมซึ่งเป็นแบบพื้นบ้าน การอาบน้ำส่วนมากจะทำเพียงซักน้ำล้างหน้า และอาบน้ำที่ลำธารสายเล็ก ๆ หรือใช้ขันตักน้ำจากตุ่ม และนอนบนเสื่อเรียงกันเป็นตับ

ผมสังเกตดูท่านอาจารย์ป่วยไม่รู้รู้สึกเดือดเนื้อร้อนใจกับความไม่สะดวกเหล่านี้ เวลานั้นได้แต่แปลกใจภายหลังมาคิดดูคงเป็นเพราะท่านคุ้นเคยกับความไม่สะดวกต่าง ๆ นานา ยิ่งกว่านี้มาแล้วสมัยที่ท่านเป็นเสรีไทย ความไม่สะดวกในความรู้สึกของผมจึงเป็นเรื่องเล็กน้อยสำหรับท่าน

สำหรับอาหารเย็นและเช้านั้น เจ้าของบ้านมักจะทำให้รับประทานอย่างดีที่สุดเท่าที่เขาจะทำได้ เจ้าของบ้านจะตื่นขึ้นมาเตรียมอาหารแต่เช้า พวกเราเลยต้องตื่นแต่เช้าตามไปด้วย

มีอยู่ครั้งหนึ่งไปพักนอนที่บ้านพักของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ผมจำได้ว่าเป็นช่วงเย็น ยังไม่มีตึก ผมนั่งอ่านหนังสือพิมพ์อยู่ทางด้านหนึ่งของห้อง ท่านอาจารย์นั่งอยู่อีกด้านหนึ่ง ท่านคงคิดว่าแสงสว่างไม่พอ สายตาจะเสีย ท่านได้ลุกเดินไปเปิดไฟให้

ท่านอาจารย์ป่วยตั้งใจจะทำโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลองเป็นโครงการระยะยาว เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งจากการศึกษาวิจัยข้อมูลในเขตพื้นที่ฯ และจากการปฏิบัติงานจริงของคณาจารย์และนักศึกษา อันเป็นที่มาที่ประจำพื้นที่ ซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อชาวชนบทในเขตพื้นที่ฯ แล้ว เป้าหมายสำคัญคือการนำความรู้และประสบการณ์มาส่งเสริมเป็นองค์ความรู้ด้านการพัฒนาชนบทไทยโดยเฉพาะอีกด้วย ซึ่งมหาวิทยาลัยไทยในระยะนั้นหรือแม้กระทั่งปัจจุบันยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชนบทและการพัฒนาชนบทไทยเป็นอันมาก

ในปีการศึกษา ๒๕๑๙ ท่านได้ให้ผมจัดทำข้อเสนอเพื่อให้ที่ประชุมคณะกรรมการอำนวยการและคณะกรรมการบริหารพิจารณาอนุมัติให้ ๓ มหาวิทยาลัยเปิด “วิชาพัฒนาชนบทไทย” เป็นวิชาเลือกเสรี จำนวน ๙ หน่วยกิต เพื่อให้นักศึกษาในมหาวิทยาลัยทั้ง ๓ แห่งสามารถลงทะเบียนเรียนวิชานี้ โดยไปเรียนรู้และปฏิบัติงานในเขตพื้นที่โครงการ ใช้เวลาเรียนอยู่ในเขตพื้นที่ฯ ตลอดภาคการศึกษา สำหรับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เปิดวิชานี้ในหลักสูตรของคณะเศรษฐศาสตร์ นักศึกษาจากทุกคณะสามารถเลือกเรียนได้

นอกจากนี้ ท่านยังให้ทำข้อเสนอขอตั้งตำแหน่งและงบประมาณ เพื่อบรรจุบัณฑิตที่สนใจทำงานในชนบทได้มีโอกาสไปปฏิบัติงานในเขตพื้นที่ฯ ผมได้ถามท่านว่าควรตั้งเงินไว้เพื่อถูกตัดหรือไม่ อย่างไรหน่วยราชการต่าง ๆ ชอบปฏิบัติกัน ท่านได้แนะนำให้ตั้งตามความจำเป็น ตรงไปตรงมา ไม่ต้องตั้งเงินไว้เพื่อตัด

โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลองถูกกล่าวหาและโจมตีว่าเป็นคอมมิวนิสต์ตลอดเวลา ซึ่งเป็นภาระที่ท่านอาจารย์ป่วยต้องพยายามชี้แจงทำความเข้าใจ ตั้งแต่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และฝ่ายความมั่นคง รวมทั้งผู้ว่าราชการจังหวัด และนายอำเภอในเขตพื้นที่โครงการ แต่ไม่ค่อยได้ผล โดยเฉพาะข้าราชการในพื้นที่ เมื่อไปพบก็จะต้อนรับดี บอกว่าเข้าใจและจะให้ความร่วมมือทุกอย่าง มีอะไรก็ขอให้บอก แต่ลับหลังกลับตรงกันข้าม ทำให้ทีมงานที่ประจำอยู่ในเขตพื้นที่ฯ ทำงานยากลำบาก

ในช่วงปี ๒๕๑๙ ท่านอาจารย์ได้รับจดหมายชมชูปู่อยู่เสมอ ท่านเคยให้ผมอ่าน บางฉบับใช้ถ้อยคำรุนแรงหยาบคาย มีอยู่ฉบับหนึ่งวาดรูปอวัยวะเพศชายส่งมาให้ด้วย ประกอบกับความกดดันด้านต่าง ๆ ทำให้ท่านอาจารย์เครียดมาก มีอยู่ครั้งหนึ่งผมกับพี่สาคร ถาวโรฤทธิ์ เห็นว่าลายเซ็นของท่านอาจารย์เพี้ยนไปจากเดิมเป็นที่ผิดสังเกต จึงได้ปรึกษากับอาจารย์ ม.ร.ว.อศิน รพีพัฒน์ และอาจารย์หอมจากมหิดล และเห็นร่วมกันว่าท่านควรจะได้พักผ่อนบ้าง แต่เกรงว่าท่านจะไม่ยอมไปเนื่องจากมีงานรัดตัวมาก จึงได้ออกอุบายชักชวนท่านไปพักผ่อนพร้อมกันที่หัวหิน และพักที่โรงแรมรถไฟซึ่งดูท่านจะชอบที่นั่นมาก

เนื่องจากในระยะหลังมีการชมชูปู่จะทำร้ายท่านถี่ขึ้นเรื่อย ๆ จึงคิดกันว่าท่านไม่ควรจะกลับไปพักที่บ้านเป็นประจำ ไม่ควรขับรถกลับเส้นทางเดิมตลอดเวลา จะไม่ปลอดภัย เผอิญในช่วงนั้นผมและภรรยาเช่าแฟลตอยู่แถวเฉลิมกรุง พี่สาครได้ให้เงินผมไปซื้อเตียง หมอนและผ้าห่มเตรียมเผื่อไว้ ปรากฏว่าท่านได้ไปค้างคืนกับผมครั้งหนึ่ง จำได้ว่าเมื่อท่านเดินผ่าน คนแถวนั้นมองท่านอย่างงง ๆ คงไม่แน่ใจว่าเป็นท่านอาจารย์ป่วยหรือไม่ เย็นวันนั้นได้ชวนท่านไปดูภาพยนตร์ที่วังบูรพา เป็นหนังไทยเรื่อง “ฝ้ายแกมแพร” ขณะเดินไปและกลับผมกลัวท่านจะถูกทำร้ายได้ให้ภรรยาเดินหน้า ผมเดินหลัง หรือเดินชนาบท่านอยู่ตรงกลาง ขณะดูหนังก็ให้ท่านนั่งตรงกลาง

หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ท่านต้องไปอยู่ต่างประเทศ ผมได้ทราบที่ท่านเดินทางไปชี้แจงทำความเข้าใจข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ตามสถานที่ต่าง ๆ หลายแห่งหลายประเทศ ขณะเดียวกันท่านก็ยังเป็นห่วงลูกศิษย์และบุคคลที่เคยทำงานใกล้ชิดกับท่านที่อยู่ในเมืองไทย เกรงจะไม่ปลอดภัย วันหนึ่งมีคนมาบอกผมว่าท่านได้ติดต่อมหาวิทยาลัยฮาวายไว้ให้แล้ว ถ้าไม่ปลอดภัยให้เดินทางออกไปอยู่ที่นั่นชั่วคราวโดยทำงานเป็นผู้ช่วยวิจัย

ประยงค์ เนตยารักษ์

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

แนะนำโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง

คณะกรรมการอำนวยการ

ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์	ผู้อำนวยการโครงการ
ดร.สันหัตถ์ โรจนสุนทร	ผู้ช่วยผู้อำนวยการโครงการ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์)
ม.ร.ว.ดร.อดิณ รพีพัฒน์	ผู้ช่วยผู้อำนวยการโครงการ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)
ดร.ศิริพัฒน์ วัฒนเกษตร	ผู้ช่วยผู้อำนวยการโครงการ (มหาวิทยาลัยมหิดล)
อาจารย์จิรา สาครพันธุ์	ผู้ช่วยผู้อำนวยการ (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มธ.)

แผนงานเบื้องต้น

มกราคม - กันยายน ๒๕๑๗	สำรวจข้อมูล วิเคราะห์ และจัดพิมพ์รายงานการสำรวจ
สิงหาคม - พฤศจิกายน ๒๕๑๗	คัดเลือกพื้นที่ทดลองปฏิบัติงาน ๖ แห่ง ส่งทีมงานประจำพื้นที่ เพื่อเริ่มทดลองปฏิบัติงาน ทีมปฏิบัติงานประกอบด้วยอาจารย์ เป็นหัวหน้าทีม ๑ คน และลูกทีม ๒- ๓ คน จบปริญญาตรี จากมหาวิทยาลัยที่ร่วมโครงการฯ
มกราคม ๒๕๑๘ - ตุลาคม ๒๕๑๘	ปฏิบัติงานพัฒนาชนบทในเขตพื้นที่
๖ ตุลาคม ๒๕๑๘	ยุติโครงการโดยปริยาย

เขตพื้นที่ปฏิบัติงาน

- เขต ๑ ตำบลชำระ-สร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
- เขต ๒ ตำบลบางไทรป่า อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และตำบลอู่ทอง อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
- เขต ๓ ตำบลยกกระบัตร อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร
- เขต ๔ ตำบลดอนเจดีย์ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
- เขต ๕ ตำบลหนองชุมพล-วังมะนาว อำเภอเขาชัย้อย จังหวัดเพชรบุรี

อาจารย์ป่วยฟ้องเด็ก

เรื่องอาจารย์ป่วยฟ้องเด็กที่ผมจะเล่าให้ฟังนี้เกิดขึ้นเมื่อประมาณปี ๒๕๑๙ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่อาจารย์ป่วย อังภาภรณ์ เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในขณะที่นั้นเป็นช่วงเวลาที่ มีขบวนการต่าง ๆ เรียกร้อง ประชาธิปไตยกันมาก มีการชุมนุมของกลุ่มพลังต่าง ๆ รวมทั้งกลุ่มนักศึกษา การชุมนุมมักจะรวมตัวกัน ที่ท้องสนามหลวง ซึ่งในบางครั้งก็ลามเข้ามาในธรรมศาสตร์

อาจารย์ป่วยในฐานะอธิการบดีต้องเผชิญกับรัฐบาลในสมัยนั้นรวมทั้งสื่อมวลชนบางกลุ่มที่กล่าวหาอาจารย์ป่วยว่า ยุ่ง ให้ทำให้นักศึกษาในการชุมนุมต่อต้านรัฐบาล ขณะที่กลุ่มนักศึกษาที่ทำการกิจกรรมด้านการเมืองก็ กล่าวหาอาจารย์ป่วยว่า ไม่ส่งเสริมประชาธิปไตย เพราะอาจารย์ป่วยไม่ยอมให้กลุ่มพลังต่าง ๆ เข้ามาทำอะไร ได้ตามใจชอบในธรรมศาสตร์ สถานการณ์แบบนี้ สร้างความปวดหัวให้กับอาจารย์ป่วยมาก เพราะอยู่ตรงกลาง จากแรงบีบของคนทั้ง ๒ ฝ่าย

อาจารย์ป่วยมีวิธีการคลายเครียดอย่างหนึ่งก็คือ การมาเล่นบริดจ์ที่คณะเศรษฐศาสตร์ในตอนเย็น คือ ที่คณะเศรษฐศาสตร์มีห้องพักอาจารย์อยู่ห้องหนึ่งเรียกว่า ห้อง ๔๐๓ ห้องนี้ใช้เป็นที่นั่งอ่านหนังสือพิมพ์ กินอาหารกลางวัน และในตอนเย็นจะมีอาจารย์กลุ่มหนึ่งใช้เป็นที่นั่งเล่นบริดจ์

การมาเล่นบริดจ์ของอาจารย์ป่วยที่ห้อง ๔๐๓ นี้ ดูเหมือนจะเป็นการหนีเสือปะจระเข้ เพราะกลุ่ม อาจารย์ที่เล่นบริดจ์จัดอยู่ในประเภทมือใหม่หัดขับ คือเล่นแบบไม่ค่อยคำนึงถึงกฎ กติกา มารยาท ทำให้บางครั้งอาจารย์ป่วยต้องปวดหัวอีกแบบหนึ่ง เลยต้องสอนมารยาทในการเล่นให้ด้วย

ชื่อของเรื่องนี้ก็มาจากเย็นวันหนึ่ง อาจารย์ป่วยคงมีเรื่องปวดหัวมาจากที่ทำงาน เลยเดินจากตึกโดมมา ที่ห้อง ๔๐๓ เพื่อมาเล่นบริดจ์ เมื่ออาจารย์ป่วยเดินเข้ามาในห้อง ขณะนั้นในห้องมีอาจารย์อยู่ ๔-๕ คน ในจำนวนนั้นมีอาจารย์ วนิดา ซัยมงคล อยู่กับลูกสาวอายุประมาณ ๗-๘ ปี อาจารย์วนิดาพาลูกสาวเดินไปหาอาจารย์ป่วยและบอกเด็กว่า หนู สวัสดีคุณครูชิคะ คุณครูคนนี้เป็นครูใหญ่ที่นี่ เป็นคนใจดี เมื่อเด็ก ยกมือไหว้อาจารย์ป่วยแล้ว อาจารย์ป่วยก็พูดกับเด็กว่า “หนูเอ๋ย ครูใหญ่คนนี้ไม่ดุหรอก ไม่เคยรังแกใคร มีแต่คนอื่น ๆ มารังแกครูใหญ่คนนี้อยู่บ่อย ๆ” พูดจบอาจารย์ป่วยก็หัวเราะเบา ๆ

ผมเขียนเรื่องนี้ขึ้นมา ไม่ได้มุ่งหวังที่จะบอกว่า อาจารย์ป่วยเป็นคนดี ไม่รังแกใคร มีแต่คนอื่นมารังแก อาจารย์ป่วย เพราะเรื่องแบบนี้เป็นที่รู้ ๆ กันอยู่แล้ว แต่ผมต้องการจะบอกให้ใครก็ตามที่เคยรังแกอาจารย์ป่วย ให้รู้ว่า มีคน ๆ หนึ่งที่เขายอมให้คุณรังแกได้โดยไม่เคยโกรธคุณเลย คน ๆ นั้นก็คือ คุณพ่อของคุณอย่างไร

ประเสริฐ วัฒราเศรษฐ์

อาจารย์ป่วย

จากไปแล้ว คนดี ที่ยังเหลือ
เข้มแข็งยิ่ง ป่วยคนจริง ทำภัยพาล
ประเทศไทย ด้อยอยู่ไม่ได้ ตายเมืองนอก
พ่อปรีดี-แม่โดมสะอื้น ให้ตลอดคืน
หรีดมาลัย ไว้ทุกข์ทั่ว ธรรมศาสตร์
จากนี้ไป จักมีใคร ในแผ่นดิน
นักประชาธิปไตย ผู้ยิ่งใหญ่
แบงก์ชาติ อีกรัฐศาสตร์ ประศาสน์การ
ลูกศิษย์ท่าน มีมากมาย หลากหลายมาด
นักการเมือง นักการศึกษา มหาวิทยาลัย
แต่ศิษย์ไหน ศิษย์ใด ทำตามท่าน
ไปกลับกลอก ไปค้อมหัน ต่ออธรรมา
เศร้าโศกเถิด ประเทศไทย เศร้าเถิดเศร้า
หกตุลา กว้ายี่สิบปี ท่านต้องไป
เคยเป็นไท กลายเมืองขึ้น น่านา
รัฐบาลไทย ชายทุกอย่าง ต่างชาติจอง
ไอ้เมืองไทย อยู่ไม่ได้ คนดีดี
พอจากไป ร้องให้ อึ้งคะเนิง
เช็ดน้ำตา หน้าอัฐิ ดำริมัน
ธรรมะคืออำนาจ ประกาศตาม
จากไปแล้ว แต่จากไป เพียงกายา
ป่วยจักอยู่ คู่ปรีดี ณ แดนธรรม
ตลอดกาล ปรีดี-ป่วย อยู่ตลอดกัน

ชายชาญเชื่อ เสรีไทย ใจอาจหาญ
ตลอดกาล จากไกล ไม่กลับคืน
สุดซึ้งซอก น้ำตาไหล ไม่อาจฝืน
อาจารย์กลับฝืน แผ่นดินไทย ในโกศดิน
กลอนประกาศ ความดีไว้ ให้ถวิล
เป็นอาจิน ประทีปธรรม กระทำการ
เศรษฐกิจ ประเทศไทย ท่านวางฐาน
สร้างสรรค์งาน สร้างคน สร้างชนบทไกล
นักแบงก์ชาติ นักเศรษฐศาสตร์ ร่วมสมัย
ฉันซิดไกลล์ ฉันสนิท ฉันศิษยา
เดินทางธรรม เป็นบัณฑิต จิตไม่หนา
เพียบลัตยา กายวาจาจิต สุจริตใจ
น้ำตาเจ้า สายไปแล้ว ที่รินไหล
มีท่านไว้ มีหรือไทย ไอเอ็มเอฟครอง
ธนาคารชาติ ลืมคำท่าน วันนี้หมอง
ไม่ไตร่ตรอง สอนอะไร ไม่คำหนึ่ง
ยามชีวิ มีชีวิต ไม่คิดถึง
รักท่านจริง จงจึง ปฏิบัติตาม
จักตามท่าน มั่นประชาไท ไม่เกรงขาม
สิ่งดั่งาม ความถูกต้อง ครรลองธรรม
คุณธรรม สันติประชา ไม่อาสัญ
ไม่มีวัน ตายจากไป จากใจชน
ณ แดนธรรม เคียงโดม ประโคมธรรม.

ปราณีญา

คิดถึงอาจารย์ป่วย

ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์ “คนดีที่เมืองไทยไม่ต้องการ” ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๒ ณ ซานกรุงลอนดอน ห่างจากเมืองไทยอันเป็นที่รัก

มีผู้กล่าวว่า อาจารย์ป่วย ตายถึงสามหน

หนที่หนึ่ง เมื่อครั้งเป็นเสรีไทย กระโดดร่มลงมาที่ชยันนาท ถูกชาวบ้านจับเตรียมสังหารด้วยความโลภ ภายหลังอาจารย์ป่วยไปตั้งมูลนิธิพัฒนาชนบทที่ชยันนาท เพื่อรบกับความยากจน อันเป็นต้นเหตุของความโลภ และโง่เขลาเบาปัญญาของชาวบ้าน

หนที่สอง เมื่อเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ด้วยน้ำมือและความบัดซบของคนไทย ครั้งนี้ ชมชื่นปวดร้าวยิ่งกว่าเสียชีวิตจริง อาจารย์ป่วยยังมีทันได้ตั้งมูลนิธิ ๖ ตุลาคม ก็มาป่วยไม่สามารถพูดหรือเขียนได้เสียก่อน จึงไม่ทันได้รบกับความโง่เขลาเบาปัญญา บ้าอำนาจของชนชั้นปกครองรุ่นใหม่ของไทย ทั้งทหารและพลเรือน

หนที่สาม เป็นการจากทางสรีระ ผมไม่เชื่อว่าในความพลัดพรากครั้งนี้ อาจารย์ป่วยได้ทิ้งเมืองไทย เมืองไทยเสียอีกที่ทิ้งอาจารย์ป่วยไปนานแล้ว ไม่ว่าจะป็นธนาการชาติ หรือธรรมศาสตร์ก็ตาม ใครบ้างที่ยังยึดถือหรือรักษา วิชา จรรยาบรรณ ความซื่อสัตย์บรรทัดฐาน และความกล้าหาญตามแบบอย่างของ ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์

ผมโชคดีที่เกิดมาารู้จักอาจารย์ป่วย จนสามารถเข้าใจได้ว่า คำว่า “คน” ในความหมายที่สมบูรณ์นั้น เป็นอย่างไร

ผมขอเล่าถึงความดี และความผืนที่ยังไม่เป็นจริงบางอย่างของอาจารย์ป่วย เฉพาะในส่วนที่ผมได้สัมผัสและรับรู้มาด้วยตนเอง

ภริยาผมโทรศัพท์มาเล่าให้ฟังว่า ในวันเผาอาจารย์ป่วยที่ Putney Crematorium ใกล้บ้านท่าน แม้แต่ ศาสตราจารย์เสนาะ ตันบุญยืน เพื่อนสนิทตั้งแต่วัยเรียน ก็ไม่มีโอกาสไปร่วม ลูกชายสองคนที่อยู่เมืองไทยก็ไม่ได้ไป คงมีแต่สมาชิกในครอบครัว ๗-๘ คน ดอกไม้และพวงมาลัยของสถานทูต ตลอดจนผู้ที่เคารพ อาจารย์เพียงได้แต่ประดับอยู่ที่ริ้วของฌาปนสถานเท่านั้น

นี่คือความเป็นคนจริงของอาจารย์ป่วย ซึ่งยืนหยัดในความเชื่อ แม้กระทั่งในความตาย ก็ไม่ยอมให้ ฐานันดรและประเพณีเอาตนไปทำให้คนอื่นลำบากหมดเปลือก เมื่ออาจารย์ป่วยเจ็บมีผู้ส่งเงินไปช่วยค่าใช้จ่าย ทุบาททุกสตางค์ถูกส่งคืน อาจารย์จะตอบขอบคุณอย่างไรผมไม่ทราบ แต่ผมรู้ถ้าพูดได้อาจารย์จะพูดกับผมว่า ผมดูแลตนเองได้ และสังคมที่เจริญแล้ว (อังกฤษ) ดูแลผู้ชราและเจ็บป่วยได้

ผมขอบคุณที่อาจารย์จดหมายมาเรียกตัวผมไปอังกฤษ หลัง ๖ ตุลาคม พร้อมทั้งเจียดเงินส่วนหนึ่งไว้ให้ ผมขอโทษที่ไม่ได้ตามใจอาจารย์! และกว่าผมจะได้ไปอังกฤษ อาจารย์ก็พูดไม่ได้เสียแล้ว

อาจารย์ป่วยกับผมจากกันหลังวันที่ ๖ ตุลาคม โดยยังมีทันได้รำลา แต่เราได้ติดต่อกันทางจดหมายเสมอ เหมือนกับที่ทำมาอย่างต่อเนื่อง

ผมกับอาจารย์ป่วยรู้จักกันทางจดหมาย ตอนที่อาจารย์ป่วยเริ่มเข้ามาทำงานพัฒนาอาจารย์ธรรมศาสตร์ ก่อนเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ และก่อน ๑๔ ตุลาคม ลัก ๔-๕ ปี ผมเขียนมา “ต่อว่า” ว่าทำไมธรรมศาสตร์จึงไม่ยอมรับโอนาคต Ph.D. ๕ คนที่ผมเสนอเข้าเป็นอาจารย์ ข้อความในจดหมายของผมนั้นตรงไปตรงมาจนผู้ใหญ่บางคนอาจจะหาว่าผมด่าก็ได้ แต่อาจารย์ป่วยมิได้ถือโกรธ ข้าขอโทษแทนคนอื่น ขออภัยผมอย่าให้โทษใครนอกจากระบบ และขอเวลาอีก ๖ เดือน ในที่สุดก็สำเร็จไป ๓ คน ปล่อยให้อีก ๒ คนไปรุ่งโรจน์โด่งดังที่อื่น

ตั้งแต่บัดนั้นจนกระทั่งวาระสุดท้าย ผมได้เห็นความเป็นพรหมของอาจารย์ ผู้มีพรหมวิหารเต็มเปี่ยม มิเคยพร่องไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด ๆ อาจารย์ ป่วยเป็นผู้มีเมตตา มองคนในแง่ดี ไม่เคยกล่าวร้าย แม้แต่ผู้ที่ตนไม่สรรเสริญ ผู้ที่อิจฉา ตั้งตัวเป็นศัตรู และลอบทำร้าย ผมไม่เคยเห็นหรือเคยได้ยินอาจารย์ป่วย “ด่า” หรือนินทาใครเลย ถึงแม้เราทั้งสองจะกระทำการวิเคราะห์บุคคลที่เป็นผู้ปกครองและบุคคลชั้นนำวงการต่าง ๆ อยู่เนื่อง ๆ เพื่อประโยชน์ในการศึกษา

ความเป็นคนคงเส้นคงวา ไม่เอาเปรียบ ยุติธรรม เป็นเลิศ และไม่หวั่นไหวนั้นติดอยู่ในสายเลือด และความประพฤติปฏิบัติประจำวันของอาจารย์ป่วย สิ่งเหล่านี้ไม่มีวันที่จะเสแสร้งแก้งทำได้

ในช่วงหนึ่งก่อน ๑๔ ตุลาคม อาจารย์อยู่ที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ผมอยู่ที่ออกซ์ฟอร์ดบ้าง ปารีสบ้าง ในช่วงนั้นเองที่หนังสือพิมพ์สยามรัฐจะตีพิมพ์บทความ “ปริดี-ป่วย” ป้ายสีอาจารย์ ลูกศิษย์บางคนบอกว่าอาจารย์ต้องระวัง อย่างนี้มีได้หมายความว่าอาจารย์คึกฤทธิ์จะอิจฉาอาจารย์ธรรมดา ๆ แต่ “ระบบ” กำลังจะหันมาเล่นงานอาจารย์

อาจารย์จะหัวเราะหึ ๆ ยกไหล่และยกมือทั้งสองขึ้นมาแบบตามแบบ แล้วก็ขอตัวไปโทรศัพท์ถึงภริยา ทุกคืนวันพุธเวลาสามทุ่มไม่ว่าเราจะทำอะไรกันอยู่ที่ไหน อาจารย์จะต้องโทรศัพท์ไปคุยกับภริยาไม่เคยเว้น เหมือนกับที่อาจารย์ไม่เคยเว้นที่จะส่งรถออสตินคันเก่า ๆ ไปเปลี่ยนกันใช้คนละอาทิตย์ อาทิตย์ใดที่ผมมาเยี่ยมไม่มีรถ เราก็คงเดินหรือขี่จักรยานกัน ถ้าเป็นคนอื่นก็คงจะขอร้องเมีย แต่อาจารย์ป่วยไม่ทำ และอีกอย่างหนึ่งที่อาจารย์ป่วยไม่เคยทำก็คือการปล่อยให้รุ่นน้องเป็นผู้ปรนนิบัติฝ่ายเดียว ถ้าผมต้มข้าวตัมและเจียวไข่ อาจารย์จะต้องแย่งล้างจานเสมอ เล่นเอาผมต้องรีบเอาชามไปเทเพราะวันก่อนอาจารย์ทำเวรเอาชามไปเทเรียบร้อยแล้ว เป็นอย่างนี้และเป็นอย่างนี้อยู่ไม่เว้น แม้เมื่อผมส่งลูกศิษย์ไปรบกวนพัก โดยมีได้มีเจตนาจะสืบแนมอาจารย์แต่อย่างไร

คนที่ดีมีธรรมประจำใจ และมีวินัยต่อผู้อื่นอย่างนี้ในโลกจะมีสักกี่คน

เรื่องที่ผมรู้เกี่ยวกับอาจารย์ป่วยไม่มีทางจะเล่าครั้งเดียวหมด ผมจะขอเลือกเพียง ๓-๔ อย่างที่สำคัญ ค่ะวันหนึ่ง ผมกับภริยานั่งกินข้าวเย็นอยู่กับอาจารย์ป่วย อาจารย์ขอตัวเข้าไปในห้อง ลักพักก็กลับมาพร้อมกับจดหมายฉบับหนึ่ง เขียนด้วยลายมือและวรรคตอนที่เรียบประณีตบรรจงตามแบบของอาจารย์ ผมไม่ทราบว่าจะอาจารย์เข้าไปลอก เข้าไปค้น หรือเข้าไปเขียน แต่ผมแน่ใจว่าเป็นเรื่องที่อาจารย์ตรึกตรองมานาน จดหมายฉบับนี้หนังสือพิมพ์สยามรัฐพยายามจะพิสูจน์ให้ได้ว่าอาจารย์ป่วยไม่ได้เขียน เป็นจดหมายปลอม นั่นก็คือจดหมายอันลือเลื่องจากนายเข้ม เย็นยิ่ง

เมื่อภริยาผมตอบว่า จดหมายของอาจารย์ไม่เห็นน่ากลัวตรงไหน อาจารย์ยังหัวเราะ แล้วเย้าว่าจะให้เขียนภาษาโลดโผนอย่างผมได้อย่างไร แต่ผมรู้ว่าอาจารย์รู้แจ้งว่าจะแสดงความกล้าหาญโดยความน้อมนวล

จากซ้าย : อาจารย์ชวลิต ปัญญาลักษณ์ อาจารย์ปวย และอาจารย์ปราโมทย์ นาครทรรพ

และสุขภาพอย่างไรจึงจะได้ผล อาจารย์เชื่อว่า ถ้าหากจอมพลถนอมเป็นตัวของตัวเอง หรือไม่ตกอยู่ใต้อำนาจของจอมพลประภาสและพรรคพวก ก็จะได้ผลเหมือนคราวที่อาจารย์เขียนกลอนจนจอมพลถนอมลาออกจากตำแหน่งประธานธนาคาร อาจารย์รักจอมพลถนอมจริงเหมือนกับคำที่ขึ้นต้นในจดหมายถึงผู้ใหญ่ว่า

ผมเชื่อว่า โดยส่วนตัวจอมพลถนอมก็รักอาจารย์ แต่ความรักนั้นอาจจะถูกจำกัดโดยระบบ หรือผลประโยชน์ทางการเมืองของจอมพลถนอมและพรรคพวก

สังคมไทยเป็นสังคมที่ปกปิดความจริง จนบางครั้งผมอยากตะโกนว่า โททกกันหน้าด้าน ๆ

ครั้งหนึ่งก่อน ๑๔ ตุลาคม ผมเป็นกรรมการสรรหาอธิการบดีธรรมศาสตร์ กรรมการที่จำได้มีคุณบุญชู โรจนเสถียร คุณमारुต บุณนาค และคุณสังเวียน หาญวิชัย อาจารย์ปวยเป็นผู้ได้รับเสนอชื่อคนหนึ่งแต่ผมมิได้เป็นผู้เสนอ กรรมการส่วนมากที่เกรงใจจอมพลถนอมพยายามจะให้เสนอชื่ออาจารย์สัญญาคนเดียวยเป็นเอกฉันท์ ผมไม่ยอมและให้ใส่ไว้ในบันทึกการประชุมด้วย ซึ่งแน่นอนข่าวที่ออกมาในสื่อและบันทึกการประชุมย่อมตรงกันข้ามกับสิ่งที่ผมต้องการหรือความเป็นจริง จนผมต้องเขียนจดหมายไปลงหนังสือพิมพ์ พร้อมกับคร่ำครวญในประชาคมธรรมศาสตร์ของผมสลายลง

ร้อนถึงอาจารย์ปวย อาจารย์เขียนมาถึงผมว่า อาจารย์ปราโมทย์อย่าเข้าใจผิดว่าผมจะต้องได้ตำแหน่งอธิการบดี จึงจะมาธรรมศาสตร์ ผมมาอยู่อย่างครูธรรมดาคนหนึ่งก็ได้ และแล้วอาจารย์ก็มา

อาจารย์ปวยต้องการมายกมาตรฐานทางวิชาการธรรมศาสตร์ และนำมหาวิทยาลัยกลับไปสู่ประชาชน ด้วยการเข้าไปพัฒนาชนบท ผมว่า ถ้าวัดด้วยมาตรฐานของอาจารย์ปวยแล้ว นี่คืองานสองอย่างที่ยังทำไม่สำเร็จ แม้ในตอนหลังอาจารย์จะดำรงตำแหน่งอธิการบดีก็ตาม

ผมเสียดายที่ไม่ได้ช่วยงานอาจารย์ที่ธรรมศาสตร์ ผมไม่อยากโทษแต่ก็ต้องจารึกไว้ ณ ที่นี้ว่าอาจารย์เองก็มีส่วนผลักดันให้ผมไปในทางอื่น ที่ผมไม่ได้เลือก ส่วนอาจารย์ยังรักษาสัจจะลูกผู้ชายที่ให้ไว้กับตนเองอย่างเหนียวแน่น

ผมไปช่วยอาจารย์สัญญาที่ทำเนียบ อาจารย์ป่วยก็ไปเป็นประธานที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจ ผมเป็นกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ผมกับอาจารย์เป็นสมาชิกสมานิติบัญญัติด้วยกัน จึงมีโอกาสกินข้าวกลางวันสองคนกับอาจารย์เสมอ นาน ๆ จึงจะมีพันเอกถนัด กับ ดร.บุญย์ เจริญไชย มาร่วมด้วยเป็นครั้งคราว สองท่านหลังนี้มองเห็นศักยภาพและรบเร้าให้อาจารย์เล่นการเมือง แถมรับรองว่าตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอยู่แค่เอื้อม

แต่อาจารย์ปฏิเสธอย่างไม่อ้อมค้อมว่า “ไม่” ไม่มีสองแ่งสองมุมให้ต้องเดาให้ลำบากเลย พันเอกถนัดหมั่นไส้ จนค่อนข้างอดกับผมต่อมาเสมอว่า อาจารย์ทำตัวเป็นพริมาดอนนา

ทั้ง ๆ ในตอนนั้น ทั้งอาจารย์และผมรู้และสรุปกันแล้วว่า ต่อไปนี้การจะแก้ปัญหาเมืองไทยได้อย่างแท้จริงก็ต้องด้วยการเมือง การจับกลุ่มและการทำงานในสมานิติบัญญัติทำให้ผมและอาจารย์ตระหนักดีว่าเมืองไทยจะต้องเดินทางวิบากและยาวนานบนถนนไปสู่ประชาธิปไตยที่เราต้องการ เราจะต้องเร่งพัฒนาการศึกษากับชนบทเป็นการใหญ่

ฝ่ายที่ไม่เข้าใจอาจารย์เริ่มถากถางว่า เป็นนายกรัฐมนตรี-ง่าย ไม่สน ป่วยรอเป็นประธานาธิบดี ความจริง การเป็นนายกรัฐมนตรีของอาจารย์ป่วยนั้นง่ายเกินกว่าที่คิด ถ้าหากอาจารย์เพียงแต่จะกลับคำทำให้ผมอดคิดไม่ได้ว่า ทำไมคนที่กลับคำโดยอ้างว่าประเทศชาติเรียกร้องจึงถูกสังคมไทยลงโทษอย่างบางเบาเสียจริง ต่างกับมหันตโทษที่อาจารย์ต้องรับฐานไม่ยอมกลับคำเมื่อประวัติศาสตร์เรียกร้อง

ผมขอบันทึกไว้เป็นประวัติศาสตร์ และขออ้างบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่อีกคนหนึ่ง คือ พลโทวิฑูรย์ ยะสวัสดิ์ เป็นพยาน

คนที่เสียชีวิตไปแล้วมีสาม คือ พลเอกกฤษณ์ สีวะรา พลเอกประจวบ สุนทรางกูร และอาจารย์ป่วย เราทั้งห้าคนอยู่ในเหตุการณ์ด้วยกันหลายครั้งหลายหน และครั้งหลังสุดที่บ้านพลเอกประจวบ ในชอยพาสนา เมื่ออาจารย์ป่วยปฏิเสธเป็นครั้งสุดท้ายว่าไม่ต้องการเป็นนายกรัฐมนตรี และไม่ต้องการเล่นการเมือง ครั้งนี้มีพยานเพิ่มขึ้นคือ ดร.ชัยอนันต์ และ ดร.เอื้อย

เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากที่อาจารย์สัญญาเรียกผมไปพบ ท่านบอกผมสั้น ๆ ว่า “อาจารย์ปราโมทย์ไปพบพลเอกกฤษณ์หน่อย ทหารจะทำปฏิวัติ”

ในช่วงที่อาจารย์สัญญาเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ผมถูก “พญาไม้” ลูกทหารเหี้ยในคอลัมน์ว่า “แสบทุกเรื่อง” เขาหาวิธีไม่ให้ที่ปรึกษาอย่างผมเจียมตัวที่สุด ถ้านายกไม่ขอปรึกษาเรื่องใด ผมไม่เคยที่จะเสนอความคิดเลย ถ้านายกไม่สั่งเรื่องใด ผมไม่เคยที่จะอาสาขอทำเลย และผมไม่เคยขอให้อาจารย์สัญญาตั้งผมเป็นอะไรเลย และได้ปฏิเสธไปก็หลายอย่าง แต่ท่านก็เมตตาตั้งให้ผมเป็นหัวหน้าผู้ประสานงาน (ไม่มีคณะ) สารพัดรวมทั้งกับคณะทหาร

ผมถามเหตุผล พลเอกกฤษณ์ท่านบอกว่า การเมืองแบบนี้มีแต่จะแย่ รัฐธรรมนูญที่ผมช่วยร่าง ท่านก็หายชื่อผู้แทนล่วงหน้าได้ “อย่างนี้ อีกหน่อยเขา (พวกถนอม-ประภาส) ก็ต้องปฏิวัติ แล้วเขาก็ต้องจัดการผม เพราะเขาหาว่าผมทรยศ”

พลเอกกฤษณ์อ้างว่าทั้งอาจารย์สัญญาและคณะทหารยอมรับและเชื่อฝีมือให้อาจารย์ป่วยเป็นนายกรัฐมนตรี ผมทราบว่าคณะทหารในตอนนั้นประกอบด้วย พลอากาศเอกทวี พลเอกกฤษณ์ พลเอก

ประจวบ พลอากาศเอกกมล ล้วนแต่เคารพรักอาจารย์ทั้งสิ้น บางคนก็เป็นเสรีไทย บางคนก็เป็นทูตทหาร ตอนที่อาจารย์อยู่ลอนดอน คงมีความสัมพันธ์ทำนองเดียวกันกับสุจินดา-อานันท์ที่วอชิงตัน

ผมอยากบอกว่า รู้จักอาจารย์ป่วย ผมรู้คำตอบแต่แรกแล้ว แต่เด็กคือนั้น ผมก็นำเอาผลของการปรึกษาหารือครั้งสุดท้ายมาเล่าให้เพื่อนฝูงทั้ง ๑๖ คนฟัง เขาอาศัยนั่งรออยู่ที่บ้านมีชัย วีระไวทยะ หลังบ้านอาจารย์สัญญา

ผมบอกพวกเขาว่า “คำตอบอยู่ที่พวกคุณว่าจะไม่เล่น หรือจะเล่นการเมือง เพื่อให้โอกาสประชาธิปไตย” ผมเองไม่ออกเสียง แต่ในที่ประชุมบอกว่าจะไม่เพียงสองคน คือ ดร.สมบัติ และอาจารย์รังสรรค์

และนั่นก็คือกำเนิดของพรรคพลังใหม่ ซึ่งอาจารย์ป่วยเป็นนายทุนคนแรก

อาจารย์เอาเงินเดือนสมาชิกสภานิติบัญญัติมาให้ทุกเดือน เมื่อฟอร์มพรรคแล้ว อาจารย์ก็จัดแจงให้หมอกระแส พันเอกสมคิด และคุณแคล้วได้มาพบกัน นั่นก็คือที่มาของภาพถ่าย “สามสหายชายชาติ” ในหน้าแรกของหนังสือพิมพ์สี่แสด

คนที่ไม่รู้จักอาจารย์อาจจะไม่เข้าใจว่าอาจารย์คิดอะไร แต่ผมรู้ เพราะผมล้ออาจารย์อยู่เสมอว่าอาจารย์คือเสาหลักของระบบนายทุนไทย เพราะอาจารย์สร้างความมั่นคงให้กับธนาคารชาติและสถาบันการเงิน ผมรู้ว่าอาจารย์สงสัยว่าพันเอกสมคิดมีใช้สังคมนิยม หมอกระแสก็ยังไม่ชัดเจน เพราะฉะนั้นหากสามพรรครวมกันได้ก็จะเกิดพรรค การเมืองแบบกลางซ้ายที่เป็นรัฐสวัสดิการ น่าจะเป็นผลดีต่อประเทศไทย แต่พรรคนั้นจะต้องเป็นพรรคมวลชนอย่างแท้จริง มีใช้พรรคผูกขาดของนักสมัครผู้แทน และต้องมีองค์การพรรคที่เข้มแข็งโดยมีเลขาธิการที่ต้องไม่เป็น ส.ส. หรือรัฐมนตรี

ผมเข้าใจอาจารย์ เพราะเรารู้กันถึงปัญหาเศรษฐกิจและการเมืองไทยมาหลายปี แต่เชื่อว่าเราจะมีความเห็นตรงกันทุกเรื่องไป

ผมเข้าใจอาจารย์ว่า ไม่ต้องการตำแหน่งการเมืองอะไรเลย อาจารย์เคยแต่พูดว่าอาจจะสมัครผู้แทนหากกฎหมายไม่บังคับให้สังกัดพรรค อาจารย์กับผมต่อสู้ข้อนี้เสียพอแรง แต่เราสู้เขาไม่ได้

เมื่อเพื่อนฝูงตั้งพรรค ผมหนีไปอยู่เมืองนอกแล้ว เพราะผมอยากกลับไปใช้ชีวิตนักวิชาการ แต่ผมได้รับโทรเลขให้กลับมาเป็นเลขาธิการพรรค อาจารย์คงจะมีได้อยู่เบื้องหลัง แต่คงมีคนเห็นพ้องกับความคิดของอาจารย์

ในที่สุด ความฝันของอาจารย์ก็ไม่เป็นจริง เพราะความเป็นจริงของการเมืองไทยมันยังห่างไกลจากสันติประชาธรรมของอาจารย์อยู่อีกหลายยุค ยังดีที่พลังใหม่ถูกโยนระเบิดแต่พวกเราไม่มีใครเป็นอะไร ในต่างจังหวัด ส.ส. ของเราถูกลอบสังหารไปสองคน

บางครั้งพวกเราก็อุดถามกันไม่ได้ว่า ถ้าครั้งนั้นอาจารย์ป่วยรับเป็นนายกแล้วอะไรจะเกิดขึ้น ไม่มีใครตอบได้ อาจจะไม่ซอกซ้ายยับเยินยิ่งกว่าเดิม หรืออาจจะดีก็ได้ อาจจะไม่มีวันที่ ๖ ตุลาคมก็ได้ ใครจะรู้

ที่แน่ ๆ อาจารย์คงไม่ต้องหวนดมกลิ่น หน้าชั้นนอกตรมอยู่ตลอดปีเศษ ๆ ก่อนที่วันมหาโหดจะมาถึง

จะมีสักกี่คนที่ทราบว่าความที่เป็นผู้มีอุปนิสัยประณีตสุขุมเป็นผู้มีวินัยและรักษาระเบียบ อาจารย์ป่วยแทบจะไม่เคยเห็นด้วยกับวิธีการและการเคลื่อนไหวของนิสิตนักศึกษาเลย จริงอยู่อาจารย์ชื่นชมเสรีภาพและสนับสนุนการแสดงออก แต่อาจารย์ไม่ชอบเห็น mob rule และเห็นว่าป้องกันได้ยาก แม้เมื่อก่อน ๑๔ ตุลาคม อาจารย์เคยเขียนจดหมายปรารภกับผม ชมเชยว่าเด็กคนนั้นคนนี้เป็นเพื่อนกับโมตรีได้ออกมาเคลื่อนไหวเรื่องนั้นเรื่องนี้ แต่อาจารย์ก็ยังอดห่วงเรื่องวิธีการไม่ได้

เมื่ออาจารย์เป็นอธิการบดี อาจารย์เครียดมาก ปรกติอาจารย์เป็นคนแจ่มใสร่าเริง ใครอยู่ใกล้แล้วสบายใจ ไม่เคยเป็นอย่างนี้ วิธีแก้ความเครียดของอาจารย์ก็คือจิบบรันตีควบกับกินช็อกโกแลต อาจารย์คงไม่มีเวลาได้เล่นบรันตีของโปรดเลย ผมเคยปากบอนเตือนอาจารย์ว่า ระวังจะกินอย่างนี้ไม่กลัวเส้นโลหิตแตกหรือ อาจารย์ได้แต่ทำท่าจะเขกหัวแต่ไม่ว่าอะไร

อีกวิธีหนึ่งของอาจารย์ก็คือการขับรถไปเรื่อยเรื่อย บ้านผมอยู่ในสวน คำ ๆ จะต้องมารอเพื่อนั่งไป เป็นเพื่อนอาจารย์ที่บ้านหมอประสาน ต่างใจ ที่ซอยพิบูลพัฒนา บ่อย ๆ เข้าหมอมหรือคุณแม่ม ผู้กรียาก็ไปกับอาจารย์แทน อาจารย์เมตตาพวกเรามาก มอบภาพถ่ายใบเก่งและเซ็นว่า “ให้...เพื่อนรัก” แก่หมอมและผมทั้งสองคน

ในฐานะอธิการบดี อาจารย์ถูกบีบคั้นจากนักศึกษาและรัฐบาลทั้งสองทาง ในหลาย ๆ เรื่อง อาจารย์ไม่เห็นด้วยกับทั้งสองฝ่าย กับทั้งงานพัฒนาธรรมชาติและ ความหวังที่จะเห็นบ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีก็รีบหวั่น

แต่อาจารย์เป็นนักสู้ อาจารย์พยายามอย่างถึงที่สุดไม่ยอมท้อถอย

จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม อาจารย์ก็ยังไม่ละเว้นความพยายาม

ผมพบกับอาจารย์เป็นครั้งแรกหลัง ๖ ตุลาคม ที่กรุงสต็อกโฮล์มที่บ้านของ อนิตา กราติน เพื่อนรักของผม อนิตาดอนนั้นกำลังตั้ง เป็นรัฐมนตรีกระทรวงอะไร ผมจำไม่ได้ เธอเป็นหลายกระทรวงเหลือเกิน ก่อนจะมาเป็นมนตรีของประชาคมยุโรป ซึ่งเพิ่งจะออกไปแบบยกคณะไม่นานนี้ เพราะถูกแจ๊โพลคอรืปชั่น เธอเป็นผู้หนึ่งที่น่าเรื่องออกมาเปิดเผยและเรียกร้องให้สอบสวน

การพบกันครั้งนั้น เรานอนคุยกันอย่างซำใจ อาจารย์กำลังจะเดินทางไปสภาองเกรสสหรัฐฯ เพื่อตีแผ่ทารุณกรรม ๖ ตุลาคม และเพื่อเรียกร้องมิให้อเมริกันสนับสนุนรัฐบาลไทย หรือช่วยปราบปรามนักศึกษาที่หนีเข้าป่า ส่วนผมกำลังจะเดินทางไปฮานอยเพื่อพบกับนายฟามวัน ดง และขอร้องมิให้คอมมิวนิสต์ติดอาวุธนักศึกษาเช่นกัน ทั้งผมกับอาจารย์ไม่ได้นัดหมายกันเลย

และนั่นก็เป็นการพบกันครั้งสุดท้ายก่อนที่อาจารย์จะล้มเจ็บ

หมอมประสานได้ไปพบอาจารย์ที่อังกฤษก่อนหน้านั้น ๒-๓ วัน อาจารย์มานอนคุยเล่นที่โรงแรมตลอดเวลา ก่อนจะจาก ทั้งคู่กอดกันกลม ร้องให้ สงสารเมืองไทย อาจารย์ให้หมอมประสานหอบเอกสารวิธีการต่อสู้แก้ปัญหาเมืองไทยมาลี้กระบุง

อาจารย์ยังมีความหวังลึก ๆ ว่า ถ้าหากคนไทยจะไม่ฆ่าฟันกันอีกเหมือนกับวันที่ ๖ ตุลาคม โอกาสที่จะปรองดองกัน และค่อย ๆ พัฒนาบ้านเมืองไปสู่สันติประชาธรรมก็ยังมีหนทางที่พอจะเป็นไปได้

ผมไม่อาจกล่าวได้ว่าผมดีใจที่อาจารย์เจ็บเสีย แต่ผมดีใจว่าความเจ็บป่วยคงจะไม่ทำให้อาจารย์ต้องเจ็บปวดอีกด้วยการรับรู้เรื่องพฤษภาทมิฬ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องวิบัติเศรษฐกิจเมื่อเร็ว ๆ นี้

ถ้าหากอาจารย์รับรู้คงจะสลดรินหดใจเกินที่จะบรรยาย ผมเศร้าใจที่ลูกศิษย์อาจารย์ป่วย ทั้งที่อยู่ในธนาคารชาติและสถาบันการเงินเอกชน หรือแม้แต่ในมหาวิทยาลัยก็ตาม คอยแข่งขันกันว่าใครจะกินไวน์ราคาแพงกว่ากัน ใครจะซื้อรถคันหรูกว่ากัน ใครจะอยู่ดีกมโหฬารกว่ากัน เขาพากันหลงลืมละทิ้งคำสอนและตัวอย่างของอาจารย์โดยสิ้นเชิง

ผมไม่อยากพูดว่าใครกอบโกยอะไรไปเท่าไร แต่ผมจำที่อาจารย์พูดและเขียนได้ ว่าโภคทรัพย์ในสังคัมและบ้านเมืองมีจำกัด ถ้าคนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดที่ฉลาดกว่าและมีอำนาจกว่า พากันกอบโกยไปเสียหมดโดยไม่ยับยั้งชั่งใจ แล้วคนส่วนใหญ่จะเหลืออะไร

อาจารย์ป่วยเกลียดคอร์ปชั่นเข้ากระดูกดำ และต่อสู้มาตลอดชีวิตเพื่อจะลบล้างจางเจื้อคอร์ปชั่นในสังคมไทย อย่ว่าแต่สมคบเลย สมยอมก็ไม่เอาด้วยเด็ดขาด อาจารย์คงนึกไม่ถึงว่าเดี๋ยวนี้คอร์ปชั่นมันได้แผ่ซ่านมโหฬารไปจนหาขอบเขตมิได้

อาจารย์ป่วยเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี เชื่อมมั่นในกฎแห่งกรรมและความเป็นอนิจจังแห่งสังคม อาจารย์เชื่อว่าวันหนึ่งเมืองไทยจะต้องมีสังคมสันติประชาธรรม

ผมก็ขอร่วมตั้งความหวังว่า ขอให้วันนั้นมาถึง ถึงแม้จะต้องรอสักกี่ชาติก็ตาม

เพราะว่า ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์ ได้เริ่มเดินมานานหนักหนาและเดินมามากกว่าหนึ่งก้าวหนักแล้ว ถึงแม้ธรรมชาติจะซุดเหวดดักไว้ข้างหน้าก็ยังไม่ยอมถอย

ผมขอเชิญชวนให้เพื่อนไทยร่วมกันไว้อาลัยและรำลึกถึงความดีของอาจารย์ป่วยและพากันพยายามดำเนินตาม

รอยบาทเหยียบแน่นไว้ แแทบพื้นทรายสมัย

แช่มชื่น สู่สุดดี ครับ อาจารย์!

ปราโมทย์ นาครทรรพ

ประเด็นการนับอายุของอาจารย์ป่วย

๑ มี.ค. ๔๒

เรียน อาจารย์วันรักษ์ ที่นับถือ

ไม่ได้รู้จักอาจารย์เป็นส่วนตัว แต่เคยอ่านหนังสือและบทความ จึงจำชื่อได้ และขอรบกวนให้ช่วยเป็น
ธุระให้

ได้อ่านข่าวจัดงานวันเกิดอาจารย์ป่วยใน website www.tu.ac.th ข่าวนี้บอกว่า จัดงานวันเกิดครบ
๘๓ ปีอาจารย์ป่วย โดยเขียนประวัติว่าเกิดวันที่ ๙ มี.ค. ๒๔๕๙ เรื่องนี้ธรรมชาติเคยจัดงานผิดปีมาแล้ว
เมื่อตอน ๖ รอบ (อายุ ๗๒ ปี) และข้าพเจ้าเคยจดหมายไปบอกอธิการบดี แต่คงไม่ถึง คงถูกเลขา
หน้าห้องฉีกลงตะกร้าไป คราวนี้จะเขียนถึง ดร.นริศ ก็คงไม่ถึงมืออีกเช่นกัน จึงขอฝากอาจารย์ช่วยทำเรื่องนี้
ให้ถูกต้องด้วย เพื่อเป็นเกียรติของอาจารย์ป่วยสืบไป เพราะอีก ๑๘ ปีจะต้องมีการจัดงาน ๑๐๐ ปี
ชาตกาลของอาจารย์ป่วย เช่นเดียวกับที่จะจัดให้อาจารย์ปริดีในปี ๒๕๔๓

อาจารย์คงพอทราบบ้างว่า ในปี ๒๔๖๒ เมืองไทยใช้วันที่ ๑ เมษายน เป็นวันขึ้นปีใหม่ ดังนั้น
อาจารย์ป่วยจัดว่าเป็นผู้ที่เกิดเดือนสุดท้ายของปี ๒๔๕๙ เพราะถัดจากวันเกิดไป ๒๓ วัน ก็ขึ้นปีใหม่คือ
๑ เมษายน ๒๔๖๐ ชีวิตของอาจารย์ป่วยก็ดำเนินไปเรื่อย ๆ จนถึงวันที่ ๙ มี.ค. ๒๔๘๒ อาจารย์ป่วยก็
มีอายุครบ ๑๓ ปี (ควรเป็น ๒๓ ปี - บ.ก.) ในวันนั้น ๒๓ วันต่อมาขึ้นปีใหม่ ๑ เมษายน ๒๔๘๓ ชีวิต
ก็ยังดำเนินไปเรื่อย ๆ เช่นเดิม แต่พอถึงเดือน ธันวาคม ๒๔๘๓ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกฯ
ขณะนั้นก็ประกาศให้วันปีใหม่ของไทยเริ่มในวันที่ ๑ มกราคม เพื่อให้ตรงกับระบบสากล ดังนั้น วันถัดจาก
๓๑ ธันวาคม ๒๔๘๓ แทนที่จะเป็น ๑ มกราคม ๒๔๘๓ ตามที่ควรจะเป็น ก็กลายเป็น ๑ มกราคม ๒๔๘๔
อาจารย์ป่วยจึงอายุครบ ๑๔ ปี (ควรเป็น ๒๔ ปี - บ.ก.) ในวันที่ ๙ มีนาคม ๒๔๘๔! ทั้งนี้ก็เพราะปี ๒๔๘๔
เป็นปีที่มีเพียง ๙ เดือน คือจากเมษายนไปถึงธันวาคม แปลว่าไม่มีเดือนมกราคม ๒๔๘๓, กุมภาพันธ์ ๒๔๘๓
และ มีนาคม ๒๔๘๓ ในมิติเวลาของชนชาติไทย

ครั้นเวลาผ่านไป คนไทยส่วนใหญ่ก็ลืมเรื่องนี้ไป ผู้ที่จะไม่ลืมเป็นอันขาดคือระบบราชการ เพราะจะ
สัมพันธ์กับการเกษียณอายุ กล่าวคือการนับวันครบอายุ ๖๐ ปี ของคนไทยที่เกิดในเดือนมกราคม, กุมภาพันธ์,
มีนาคม ก่อนปี ๒๔๘๓ ต้องเอา ๖๑ บวกปี พ.ศ. ที่เกิด ไม่ใช่เอา ๖๐ บวกปี พ.ศ. ที่เกิดอย่างคนอื่น ๆ
ดังนั้น ในทางกลับกัน การที่จะบอกว่าปีนี้ใครอายุเท่าใด ก็ต้องคำนึงถึงความจริงข้อนี้ด้วย

อาจารย์ป่วยเกิด ๙ มี.ค. ๒๔๕๙ พอถึง ๙ มี.ค. ๒๕๔๒ ถ้าคิดชั้นเดียว ก็ครบ ๘๓ ปี แต่ถ้า
รู้ความจริง ก็ต้องลบด้วย ๑ ดังนั้น อาจารย์ป่วยจึงมีอายุครบ ๘๒ ปีในปี ๒๕๔๒

ปลายเดือน มี.ค. อาจารย์ลองติดตามข่าวजूषา ดูก็แล้วกัน จूषาลงกรณ์มหาวิทยาลัยถือกำเนิด ๒๖
มีนาคม ๒๕๕๙ ปีเดียวกับที่อาจารย์ป่วยเกิด จะพบว่าजूषา ฉลองครบ ๘๒ ปี เป็นหลักฐานอย่างหนึ่ง
คงจะช่วยให้สังคมไทยเข้าใจว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนี้

จึงขออาจารย์เป็นสื่อแจ้งให้ประชาคมธรรมศาสตร์ทราบด้วย จะได้ไม่เกิดความผิดพลาด ที่สำคัญคือ
อีก ๒ ปี อาจารย์ป่วยจะครบ ๘๔ ปี (๗ รอบ) อันเป็นวาระที่ควรแก่การเฉลิมฉลอง ก็อย่าจัดให้ผิดปี
ก็แล้วกัน

ขอแสดงความนับถือ

ผู้ที่บิดามารดาจบธรรมศาสตร์

ตอบจดหมาย

นอกจากจดหมายฉบับนี้แล้ว ท่านผู้นี้ยังได้เขียนจดหมายแจ้งเรื่องดังกล่าวถึงผู้บริหาร มธ. ก่อนหน้านี้ และภายหลังจากนี้ แต่เนื่องจากผู้เขียนจดหมายฉบับนี้ไม่ได้รับชื่อและที่อยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฉบับที่นำมา ลงพิมพ์ครั้งนี้ ผู้รับจดหมายจึงไม่สามารถติดต่อกลับไปได้ อย่างไรก็ตาม เห็นว่าผู้เขียนมีความปรารถนาดี จึงขอนำจดหมายฉบับนี้มาตีพิมพ์ ณ ที่นี้ และขอถือโอกาสตอบจดหมาย ณ ที่นี้ด้วย

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศให้วันที่ ๑ มกราคม ๒๔๘๓ (ตามปฏิทินแบบไทย) เป็นวัน ขึ้นปีใหม่ ๑ มกราคม ๒๔๘๔ (ตามปฏิทินแบบสากล) นั่นคือเอาวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๔๘๓ (ตามปฏิทิน แบบไทย) มาต่อกับวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๘๔ (ตามปฏิทินแบบสากล) ทำให้ปี ๒๔๘๓ ตามปฏิทินแบบไทย หล่นหายไป ๓ เดือน จึงสร้างปัญหาการนับอายุให้กับผู้ที่เกิดในช่วงระหว่างวันที่ ๑ มกราคม ถึง ๓๑ มีนาคม ที่เกิดก่อนปี ๒๔๘๔ (ตามปฏิทินสากล)

อาจารย์ชาญวิทย์ เกษตรศิริ นักประวัติศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้กรุณาแสดงความ เห็นเกี่ยวกับประเด็นการนับอายุของผู้ที่เกิดในช่วงเวลาดังกล่าว โดยสรุปดังต่อไปนี้

(๑) ความเห็นของท่านผู้เขียนจดหมายฉบับข้างต้นนี้ถือว่าถูกต้องในแง่การนับอายุตามปฏิทินสากล กล่าวคือต้องลบด้วย ๑ เสมอ

(๒) อย่างไรก็ตาม ในคราวที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดงานฉลองอายุครบ ๖๐ ปีให้อาจารย์ป่วย ในปี ๒๕๑๙ ท่านอาจารย์ป่วยมิได้หวังดีเกี่ยวกับการนับอายุของท่านแต่อย่างใด ยิ่งกว่านั้น ในข้อเขียนชื่อ “เหลียวหลัง แลหน้า” ซึ่งเขียนขึ้นในปี ๒๕๑๙ ท่านเองระบุในข้อเขียนชิ้นนี้ว่า เขียนในวาระที่มีอายุครบ ๖๐ ปี จึงสันนิษฐานว่า อาจารย์ป่วยทราบดีเรื่องการเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่ตามประกาศของจอมพล ป. แต่ด้วย เหตุผลใดก็ตาม ท่านคงความประสงค์ที่จะนับอายุของท่านโดยยึดตามปฏิทินแบบไทยต่อไป ปฏิทินแบบไทย รับมาจากจีนอีกทอดหนึ่ง

นอกจากนี้ ท่านเกิดในครอบครัวชาวจีน การนับอายุตามคติจีนโบราณมีลักษณะจำเพาะ กล่าวคือ ผู้ที่เกิดก่อนวันขึ้นปีใหม่ (วันขึ้นปีใหม่จีนหรือปีใหม่ไทย แล้วแต่จะยึด) ไม่ว่าจะ เป็นกี่วันก็เดือนก็ตาม เมื่อถึงวันขึ้นปีใหม่ ถือว่ามีอายุครบ ๑ ปี

ดิฉันคิดว่าการนับอายุของชาวจีนเกี่ยวข้องกับคตินิยมบางอย่าง เราคงไม่อาจกล่าวเป็นข้อยุติได้ว่า การนับอายุตามคติแบบโบราณของจีนหรือชาติอื่นนั้น ไม่ถูกต้อง

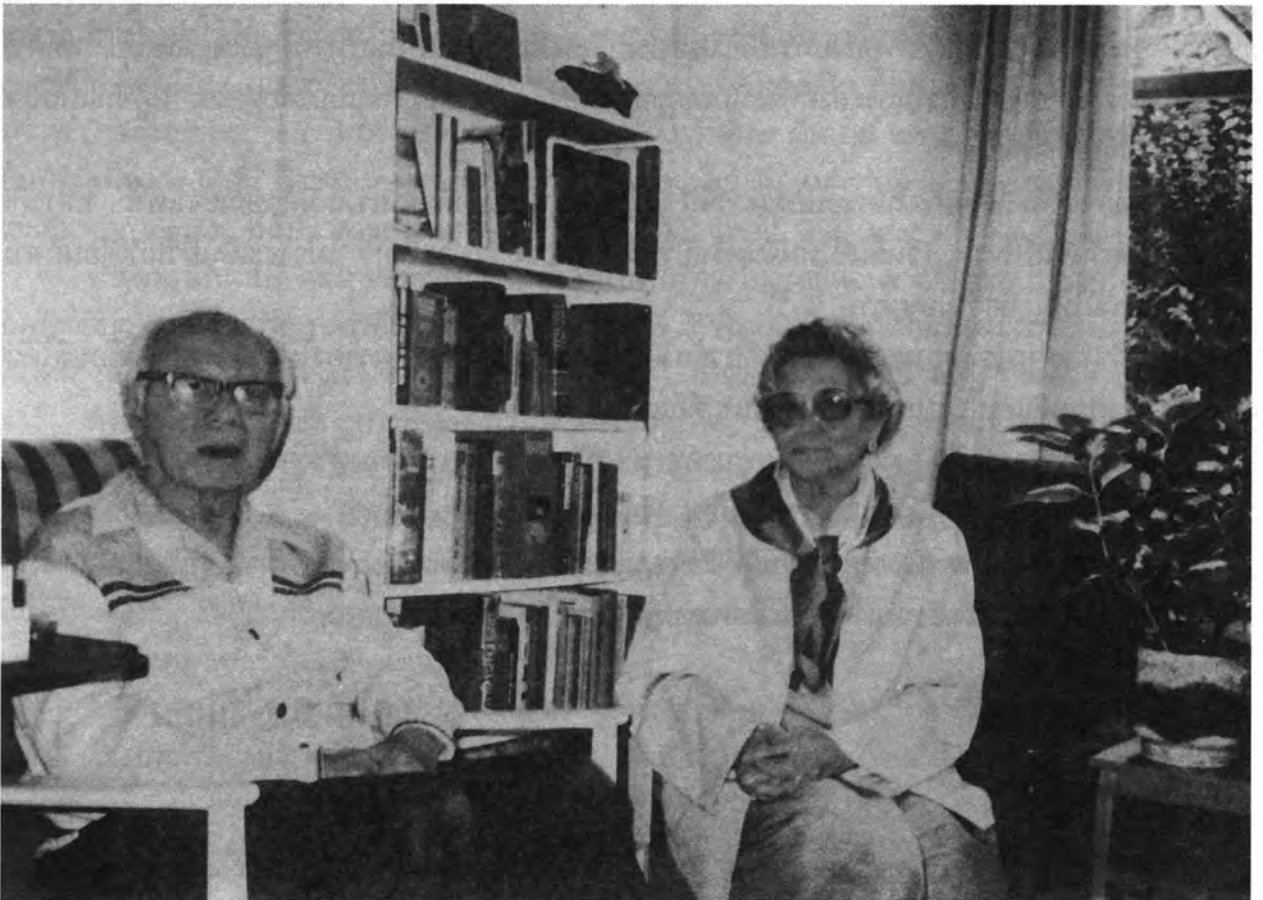
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การฉลองอายุครบรอบ ๑๒ นักซ์ตรเป็นการฉลองตามคติโบราณ มิใช่ธรรมเนียม สากล หากฉลองตามอายุที่นับตามปฏิทินแบบไทยหรือจีน ก็ดูจะเข้ากันได้ดีกว่า

กล่าวโดยสรุป การนับอายุสำหรับผู้ที่เกิดก่อนวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๘๔ (ตามปฏิทินสากล) จึงขึ้น อยู่กับความพอใจและความเหมาะสมว่าจะยึดตามปฏิทินแบบไทยหรือแบบสากล

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน

อาจารย์ป๋วยอ่านแถลงการณ์ การมาของท่านผู้หญิงพูนศุขที่ดอนเมือง

ท่านผู้หญิงพูนศุขไปเยี่ยมอาจารย์ป๋วยที่บ้านที่อังกฤษ

ระลึกถึงคุณปว้ย อิงภากรณ์

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ หลังจากข้าพเจ้าได้แต่งงานกับนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งสำเร็จการศึกษาจากประเทศฝรั่งเศสแล้ว ข้าพเจ้าจึงเห็นสมควรเรียนภาษาฝรั่งเศสเพิ่มเติม ซึ่งได้เรียนมาบ้างแล้วจากโรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์ ข้าพเจ้าพร้อมกับเพื่อนคือนางสาวเจริญ ชูพันธ์ จึงไปสมัครเรียนภาษาฝรั่งเศสที่สมาคมฝรั่งเศส (Alliance Francaise) ถนนสาทรใต้ ซึ่งไม่ต้องเสียค่าสมัครและค่าเล่าเรียนเลย เรียนในช่วงเย็นคือเวลา ๑๗.๐๐ น. ในบรรดานักเรียนที่ร่วมเรียนชั้นเดียวกันส่วนใหญ่เป็นนักเรียนแผนกฝรั่งเศสจากโรงเรียนอัสสัมชัญ นอกจากนี้ก็มีนักเรียนจากโรงเรียนเทพศิรินทร์และข้าราชการจากกระทรวงการต่างประเทศ เนื่องจากข้าพเจ้าและเพื่อนเป็นผู้หญิงเพียง ๒ คน จึงเลือกนั่งแถวหน้า ซึ่งมีนักเรียนเทพศิรินทร์คือคุณจำกั๊ด พลังกูร และอีกคนหนึ่งเป็นญาติข้าพเจ้าคือนายแพทย์ประพัฒน์ ณ ป้อมเพชร์ ซึ่งเรียนแผนกฝรั่งเศสโรงเรียนอัสสัมชัญมานั่งด้วยเพื่อช่วยอธิบายที่เราไม่เข้าใจ ส่วนนักเรียนอื่น ๆ นั่งแถวหลัง ๆ ครูที่สอนเป็นคนฝรั่งเศสชื่อ Monsieur Planterose เป็นที่ปรึกษากฎหมายกระทรวงยุติธรรม นี่เป็นจุดแรกที่ได้พบคุณปว้ยและเพื่อน ๆ อีกหลายคนและที่ยังมีชีวิตอยู่ในขณะนี้คือ คุณกนต์ธีร์ ศุภมงคล

ภายหลังเกือบ ๓๐ ปี เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุด ข้าพเจ้าจึงได้พบคุณปว้ยซึ่งเป็นเสรีไทยจากอังกฤษ และต่อมาเมื่อนายปรีดี พนมยงค์ ประสพเคราะห์กรรมต้องพลัดพรากจากบ้านเกิดไปอยู่ต่างประเทศ ส่วนข้าพเจ้าและลูก ๆ ยังอยู่ที่บ้านถนนสีลม คุณปว้ยก็มีน้ำใจมาเยี่ยมเยียนข้าพเจ้า ซึ่งขณะนั้นหลายคนหวาดกลัวที่จะมาพบ

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ข้าพเจ้าถูกคุมขังเป็นเวลา ๘๔ วัน เห็นว่าไม่สมควรที่จะอยู่เมืองไทย ข้าพเจ้าและลูกเล็ก ๆ ๒ คนจึงไปประเทศฝรั่งเศสและเดินทางต่อไปประเทศจีนซึ่งนายปรีดีพำนักอยู่ก่อนแล้ว เมื่ออยู่ในประเทศจีนก็ขาดการติดต่อกับญาติมิตร จนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ ข้าพเจ้าได้ไปพำนักในประเทศฝรั่งเศส ขณะนั้นคุณปว้ยไปราชการก็ได้ไปเยี่ยมข้าพเจ้าซึ่งเช่าห้องเล็ก ๆ (Studio) เป็นที่พัก ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ นายปรีดีได้ย้ายจากประเทศจีนมาพำนักอยู่ในประเทศฝรั่งเศส คุณปว้ยได้มาเยี่ยมและช่วยไกลเกลี่ยในกรณีที่นายปรีดีฟ้องรัฐบาลไทยเพื่อขอหนังสือเดินทางและเบี้ยบานาญให้ตกลงเป็นที่เรียบริ้อยนอกศาล และเมื่อเราขออนุญาตแลกเงินเพื่อมาซื้อบ้าน เราก็ได้เชิญให้มาดูบ้านที่เราได้ซื้อจริง หลังจากนั้นเมื่อคุณปว้ยไปสอนที่ Cambridge และแวะมาฝรั่งเศสก็ได้มาพักอยู่กับเราที่บ้าน Antony เราได้จัดให้นอนในห้องรับแขก เพราะบ้านที่เราซื้อนี้เล็กมาก มีห้องนอนเพียงสองห้องเท่านั้น

ภายหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ข้าพเจ้าได้มีโอกาสกลับมาเยี่ยมบ้าน ซึ่งจากไปเป็นเวลา ๑๗ ปี คุณปว้ยได้ไปรับข้าพเจ้าที่สนามบินดอนเมือง และเป็นผู้แถลงข่าวในการกลับมาแทนข้าพเจ้า เมื่อคุณปว้ยพักอยู่ในประเทศอังกฤษ ข้าพเจ้าได้ไปเยี่ยม แม้คุณปว้ยจะพูดไม่ได้ แต่ความจำเป็นเลิศ พูดคุยกันเรื่องเก่า ๆ ด้วยภาษามือ และสนุกสนานเล็กๆที่คุณปว้ยจดชื่อบุคคลที่คุ้นเคยกัน ครั้นเมื่อคุณปว้ยกลับมาเมืองไทยครั้งแรก ข้าพเจ้าได้ไปต้อนรับที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และคุณปว้ยได้มารับประทานอาหารกลางวัน

ที่บ้านซอยสวนพลู และครั้งต่อ ๆ มาที่มาเมืองไทย บางครั้งมาเยี่ยมข้าพเจ้าพร้อมทั้งภรรยา และบางครั้ง
ข้าพเจ้าก็ไปเยี่ยมที่บ้านซอยอารีย์

คุณป๋วยเป็นผู้หนึ่งที่เสียสละเพื่อเอกราชอธิปไตยของชาติไทย รัฐบาลตำแหน่งสำคัญ ๆ ด้วยความ
ซื่อสัตย์สุจริต เป็นประโยชน์แก่ชาติมหาศาล สมบูรณ์ด้วยคุณธรรม ๓ ข้อ คือความจริง ความงามและ
ความดี

ขอให้กุศลกรรมและคุณความดีทั้งหลายทั้งปวงที่คุณป๋วยสร้างสมไว้แก่ประเทศชาติและราษฎรไทย
จงดลบันดาลให้คุณป๋วย อึ้งภากรณ์ ไปสู่สุคติในสัมปรายภพ และอยู่ในความทรงจำของญาติมิตร บรรดาศิษย์
และราษฎรไทยชั่วกาลนานเทอญ

จันทน์ จันทน์

(ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์)

เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่ท่านอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์

ความเดิม

วันนี้ (๖ สิงหาคม) ได้รับข่าวการถึงแก่อนิจกรรมของอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์จากพี่ชูศรี แดงประไพ ตอนเช้าที่สภาสังคมสงเคราะห์ฯ โดยได้รับฟังจากรายการตอนเช้าของสุทธิชัย หยุ่น และคำให้สัมภาษณ์จาก อาจารย์เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และได้ทราบต่อมาเมื่อกลับมามหาวิทยาลัยว่า เมืองไทยเพิ่งจะได้ข่าวการถึงแก่กรรมของอาจารย์วันนี้ ความจริงอาจารย์ถึงแก่กรรมตั้งแต่วันที่ ๒๘ กรกฎาคม แต่ทางบ้านของอาจารย์ที่อังกฤษ เพิ่งจะแจ้งให้ทราบในวันนี้ และเป็นวันที่ทำพิธีเผาศพอาจารย์ที่อังกฤษด้วย ได้มีพิธีการไว้อาลัยอาจารย์โดย คณะเศรษฐศาสตร์ด้วยการแกลงข้าว และการวางพวงหรีดหน้ารูป และจัดที่ลงนามไว้อาลัยในที่สองแห่งคือ ที่ตึกโดม และที่คณะเศรษฐศาสตร์

อาจารย์ป่วย

พี่ชูศรีซึ่งเป็นผู้ช่วยผู้ว่าการธนาคารชาติที่เพิ่งจะเกษียณอายุ พูดถึงความดีของอาจารย์ในฐานะอาจารย์ และผู้ว่าการธนาคารชาติว่าจะหาผู้ใดเสมอเหมือนอาจารย์ได้ยากในด้านความรู้ความสามารถ ความซื่อสัตย์สุจริต ความไม่ถือตน และทำตัวเป็นนักวิชาการธรรมดา เป็นที่รักใคร่ของผู้ที่อยู่ได้บังคับบัญชา

ท่านอาจารย์ประภาศน์ อวยชัย ประธานสภาสังคมสงเคราะห์ฯ กล่าวถึงอาจารย์ป่วยอย่างยกย่องว่า เป็นผู้ที่ทำให้ผู้ใดเสมอเหมือนได้ยาก เป็นคนซื่อสัตย์ และมีความสามารถอย่างสูง ทำคุณประโยชน์แก่ชาติ บ้านเมืองอย่างมาก ริเริ่มโครงการที่สำคัญสำหรับสังคมไทย เช่น สร้างคณะเศรษฐศาสตร์ให้ก้าวหน้าทันสมัย สร้างคนให้มีความสามารถและมีคุณธรรม เป็นหลักในการริเริ่มงานด้านบัณฑิตอาสาสมัคร งานด้านโครงการ ต้นแบบพัฒนาชนบท โครงการลุ่มน้ำแม่กลอง งานด้านสิ่งแวดล้อม การกำจัดน้ำเสีย งานพัฒนามหาวิทยาลัย การเตรียมการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่ออนาคต การทำที่ดินเตรียมไว้ การเตรียมความร่วมมือกับสถาบัน เทคโนโลยีแห่งเอเชีย

คณะเศรษฐศาสตร์ และลูกศิษย์ที่มีประสิทธิภาพเตรียมการจัดงานไว้อาลัยให้อาจารย์ของเขาทันที การเตรียมเอกสารที่สำคัญเกี่ยวกับปรัชญา ประวัติ และงานของอาจารย์อย่างสั้น เพื่อแจกแก่ผู้ที่มาร่วมคำนับ และไว้อาลัย อาจารย์วรวรรณ ศุภจรรยา ดูจะเป็นหัวแรงในงานนี้เช่นเดิม

อาจารย์ป่วยเป็นผู้ให้แรงบันดาลใจแก่ผมอย่างมาก การที่ผมเข้ารับราชการที่ธรรมศาสตร์ก็เป็นผลของการพิจารณาของท่านอาจารย์เมื่อปี ๒๕๒๑ เมื่อผมเข้าเรียนที่คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ เมื่อปี ๒๕๐๗ อาจารย์รับตำแหน่งคณบดีเป็นปีแรก ในขณะที่เป็นนักศึกษาปีสุดท้าย ผมได้รับความเมตตาจาก อาจารย์ ตอนจะลาไปดูงานอาสาสมัครที่ประเทศศรีลังกาและอินเดีย อาจารย์ได้ชวนให้ไปพบกับ ดร.เจ ซี เยน ซึ่งมาจากอเมริกาและแวะมาเยี่ยมพูดคุยเรื่องการพัฒนาชนบทกับท่านที่ธนาคารชาติ และเมื่อผมเดินทางอยู่ใน ประเทศอินเดียและศรีลังกา ผมได้เขียนจดหมายถึงอาจารย์รายงานและเล่าเรื่องต่าง ๆ อาจารย์จะหาโอกาส ตอบจดหมายของผมเกือบทุกฉบับ นับว่าอาจารย์ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเยาวชนเป็นอย่างมาก

ตอนที่ผมจะเข้าเป็นอาจารย์ธรรมศาสตร์ ผมตัดสินใจเลือกระหว่างการเป็นนายทหารอากาศที่กองบัญชาการทหารสูงสุดที่กำลังบรรจุเข้ารับราชการทหารอยู่ในเดือนตุลาคม ๒๕๑๑ กับการเข้ารับราชการเป็นอาจารย์ แต่เป็นเพราะคำพูดของอาจารย์ป๋วยซึ่งทำนองอยากให้ผมมาช่วยงานด้านบัณฑิตอาสาสมัคร ผมจึงเปลี่ยนใจมาช่วยงานอาจารย์ป๋วย และเริ่มรับราชการทันทีในเดือนพฤศจิกายน ปีเดียวกัน

ขณะที่ทำงานเป็นอาจารย์ผู้ช่วยที่คณะเศรษฐศาสตร์ ผมก็ได้รับมอบหมายให้เป็นเลขานุการโครงการก่อตั้งอาสาสมัครบัณฑิตที่คณะเศรษฐศาสตร์ ผมได้ทำงานใกล้ชิดกับอาจารย์ โดยอาจารย์จะเรียกเข้าไปมอบหมายงานและให้ทำร่างโครงการเสนอท่าน การจัดการหลักสูตรผมก็ทำได้เต็มที่ นับว่าอาจารย์ให้ความไว้วางใจ และท่านมีวิธีการควบคุมตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพมาก งานได้รับผลดี นับว่าปี ๒๕๑๑-๒๕๑๓ เป็นช่วงที่ผมทำงานได้อย่างสนุกและทำทนายมากที่สุด อาจารย์จัดให้ผมเป็นผู้ช่วยอาจารย์ฝรั่งชื่อ คุณสัน ซึ่งสอนคณิตเศรษฐศาสตร์ในหลักสูตรปริญญาโท อาจารย์คงจะมีจุดมุ่งหมายบางอย่างให้พวกเราเป็นนักวิชาการที่พึงปรารถนา ผมได้รับทุนที่มูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ให้แก่คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ให้ไปเรียนต่อที่ประเทศฟิลิปปินส์เมื่อ ปี ๒๕๑๔ ในช่วงปี ๒๕๑๓ ผมได้บวชให้แม่ตามประเพณีที่วัดวรนาถบรรพต (วัดเขากบ) เป็นเวลา ๑๕ วัน และในปีต่อมา ๒๕๑๔ ผมได้แต่งงานกับจินตนา ศิริแสงเลิศ ในปีนั้นอาจารย์ป๋วยไปสอนที่มหาวิทยาลัยบรินซ์ตัน อเมริกา ผมเดินทางไปฟิลิปปินส์ในปีนั้นเลย เมื่อผมได้ลูกชายคนแรกในวันที่ ๑๖ เดือนธันวาคม ๒๕๑๕ ผมได้เขียนจดหมายขอให้อาจารย์ป๋วยตั้งชื่อลูกให้ อาจารย์กรุณาตั้งชื่อให้สองชื่อคือ อาสา กับ สมักร เราได้เลือกชื่อแรกคือ “อาสา” ให้กับต้นบุตรคนแรก เพื่อเป็นสิริมงคลแก่เขา

ความประทับใจที่ได้ทำงานกับอาจารย์ป๋วย

การก่อตั้งโครงการบัณฑิตอาสาสมัครที่คณะเศรษฐศาสตร์เมื่อ ปี ๒๕๑๒ อาจารย์ใช้กรรมกรภายนอก และภายในมหาวิทยาลัยมาก ผมได้รับมอบหมายให้เป็นคนหนึ่งในการดำเนินงานให้อาจารย์ อาจารย์มีหลักการการทำงานที่ยอดเยี่ยม เพราะมีประสบการณ์ดีมาก อาจารย์สนใจในการพัฒนาโครงการนี้อย่างจริงจัง ท่านให้เวลาและท่านทำตัวเรียบง่ายให้เป็นตัวอย่าง เป็นกันเอง เวลาไปการเยี่ยมเยียนบัณฑิตอาสาสมัครที่ออกภาคสนาม อาจารย์จะลงลุย และแนะนำให้อาสาสมัครมีความภาคภูมิใจ มีความกล้าหาญ มีความรักในการค้นหาความรู้ให้แนวทางในการพัฒนาแก้ไขปัญหาชนบท อาจารย์ถือโอกาสเยี่ยมงานของอาจารย์ในเรื่องอื่น ๆ เช่น สาขาธนาคารชาติในจังหวัดขอนแก่น จังหวัดลำปาง เป็นต้น และได้ใช้เครื่องอำนวยความสะดวกเช่นรถของที่นั่ง และฝากฝังอาสาสมัครให้ได้รับการดูแลและได้รับความอบอุ่น ท่านได้รับประทานอาหารกับอาสาสมัครในบางครั้ง ในขณะที่มีกิจกรรมร่วมกัน อาจารย์จะทำตัวไม่ให้ลำบากแก่การแลกเปลี่ยนความเห็นของอาสาสมัคร ซึ่งมีความรู้และประสบการณ์น้อย แต่มีความตั้งใจในการเรียนรู้ มีอุดมการณ์มาก อาจจะล้นเกินเป็นอันมาก แต่อาจารย์ก็หล่อเลี้ยงคนเหล่านั้นให้เติบโตใหญ่ได้ทั้งหมด

งานมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ซึ่งเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับงานบัณฑิตอาสาสมัคร มาจากแรงบันดาลใจในงานของ ดร. เจ ชี เยน อาจารย์ได้ตั้งมูลนิธิบูรณะชนบท มีสนามปฏิบัติงานที่จังหวัดชัยนาท เมืองแห่งความหลังเมื่ออาจารย์เป็นเสรีไทยกระโดดร่มมาที่นั่น และถูกจับกุมตัวโดยฝ่ายรัฐบาลไทย เป็นการตอบแทนพื้นที่ด้วยงานของอาจารย์ นับว่าอาจารย์เป็นมนุษย์ที่มีความเป็นนักวิชาการและมีความกตัญญูรู้คุณบุคคลและแผ่นดินเกิดเป็นเยี่ยมยอด มีความละเอียดรอบคอบ ในการเลือกที่ตั้งของงานแต่ละเรื่อง ท่านก็เลือกได้อย่างเหมาะสมและมีเหตุผลต่อเนื่องเชื่อมโยงกับเหตุการณ์และบุคคลต่าง ๆ ในชีวิตของอาจารย์เอง

แม้ว่าท่านจะเป็นอาจารย์และคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ในช่วงระยะเวลาอันสั้น แต่อาจารย์ได้สร้างสรรค์แนวทางอันมั่นคงให้กับการศึกษาเศรษฐศาสตร์ของประเทศไทย ด้วยการเปิดแนวทางเสรีนิยม หากคนที่มีความรู้ความสามารถมาช่วยทำงาน ขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิริกกีเฟลเลอร์และมูลนิธิฟอร์ดในการสนับสนุนด้านพัฒนาอาจารย์และการเงิน สร้างอาจารย์ประจำด้วยการเลือกคนหนุ่มสาวที่จบบัณฑิตมหาวิทยาลัยในเมืองไทย เข้ามาฝึกฝนอบรม หากุญให้ไปศึกษาหาความรู้ต่อ และกลับมาเป็นอาจารย์ที่คณะเศรษฐศาสตร์

ในฐานะเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาจารย์ได้สร้างทิศทางที่สำคัญในการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย อาจารย์ได้แสดงบทบาทการเป็นผู้นำเชิงปัญญาแก้ไขความขัดแย้งทางแนวความคิดและการเมืองในยุคนั้นไทยเราถูกปกครองโดยรัฐบาลทหาร ซึ่งหลายคนไม่มีความเข้าใจเรื่องการศึกษาสมัยใหม่ และการจัดการในระบอบประชาธิปไตย ท่านเป็นผู้ใหญ่ในวงงานราชการ จึงต้องอดอดใจต่อการปฏิบัติตามอำเภอใจของคณะผู้นำของประเทศ ซึ่งนับเป็นความกล้าหาญและเสียสละเพื่อชาติเป็นอย่างสูงของอาจารย์ป่วย ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๙ การเมืองไทยอยู่ในภาวะสับสน และมีความขัดแย้งอย่างรุนแรง ความขัดแย้งมาถึงที่สุดเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ อาจารย์ต้องลี้ภัยไปต่างประเทศ อาจารย์ไม่ได้กลับมาทำงานให้เมืองไทยอีก จนสิ้นชีวิตเมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๔๒ นับเป็นการสิ้นสุดบทบาทของอาจารย์ในฐานะอาจารย์และผู้นำทางความคิดในฐานะอธิการบดี

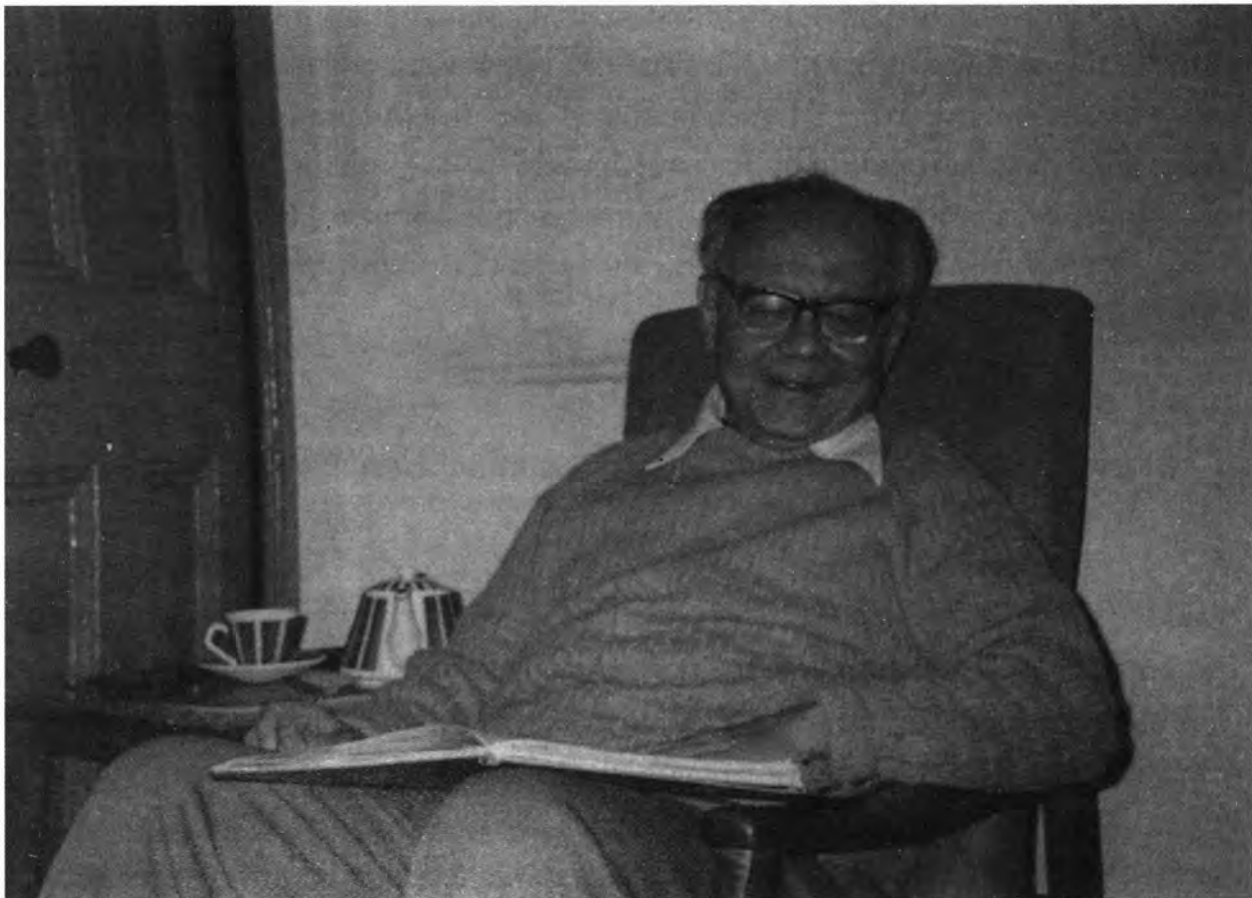
งานเขียนของอาจารย์ป่วยที่จะไม่มีคนลืมเลือนคือ คุณภาพชีวิต “จากกรรมมารดาถึงเชิงตะกอน” อาจารย์ได้ประกาศปณิธานของตน และแนวทางในการพัฒนาสังคมเอาไว้อย่างเฉียบแหลม และทำหายกระแสนอำนาจแห่งกิเลสของมนุษย์อีกหลายยุคสมัย จนกว่าวันที่พิสูจน์สังขารของอาจารย์จะมาถึง

อาจารย์ได้พิสูจน์ให้เราเห็นถึงการเป็นผู้ที่รักความจริง การคิด การพูด และการกระทำของอาจารย์สอดคล้องต้องกันอย่างหาที่ตำหนิไม่ได้ตลอดชีวิตของท่าน นับเป็นโชคที่ผมได้รู้จัก ไกลชิด และทำงานร่วมกับท่าน อุปมาลิ้มสัมผัสเพียงกลีบเดียว ก็ยิ่งกว่าสัมผัสทั้งตะกร้าหรือทั้งเกวียน พูดได้คำเดียวว่าท่านเป็นมนุษย์ที่พัฒนาแล้ว และควรได้รับการยกย่องว่าท่านคือบัณฑิตแท้

ภิรมย์ จันทาว

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตามรอยเฮียปวย

ดร.ปวย กับ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

“ยายกะตา.....

แม่ผมชื่อเซาะเซ็ง กำเนิดในสกุลแซ่เตี่ยว ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็นนามสกุลไทยว่า ประสาทเสรี เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๗ ผมไม่รู้จักชื่อตาของผม ท่านตายก่อนผมเกิด ยายผมชื่อเซย”

(ผู้หญิงในชีวิตของผม-แม่)

เพื่อให้อดีตชีวิตประวัติของ ดร.ปวย อึ้งภากรณ์ มีความสมบูรณ์ จึงได้เพิ่มเติมข้อมูลชื่อของตาตาม ลำมะโนคร้วของนายชัย ประสาทเสรี ผู้เป็นน้ำของ ดร.ปวย ตาของท่านชื่อ “ลี” ครับ และได้เปลี่ยนเป็น นามสกุลไทยตามหนังสือ (น ๒) ศาลากลางนครบาลกรุงเทพธนบุรีเมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๔๘๗ ซึ่งเท่ากับว่า แม่ของ ดร.ปวย ท่านมีนามสกุลไทยเมื่อประมาณอายุได้ ๖๐ ปี อัจฉิของ ดร.ปวยจะอยู่เคียงข้างกับแม่ของท่าน ที่วัดปทุมคงคาฯ ลำเพ็ง ซึ่งเป็นที่ทำบุญรวมญาติทุกปี

ดร.ป๋วย เป็นความภาคภูมิใจของตระกูลตั้งแต่ก่อนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักต่อสาธารณะแล้ว นายชัย ผู้เป็นน้ำของ ดร.ป๋วย ได้บันทึกแม่แต่วันทที่ ดร.ป๋วย ไปเรียนต่อที่ประเทศสหราชอาณาจักรไว้ ดังนี้ “วันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๑ ป๋วยไปเรียนประเทศอังกฤษ” ป้าผมมีความผูกพันกับดร.ป๋วยมาก

น้ำของ ดร.ป๋วย อีกท่านหนึ่งซึ่งพวกผมเรียกท่านว่า “ซาโก” หรือป้าคนที่สาม หรือ “อาโกบางเขน” เนื่องจากบ้านท่านอยู่ที่บางเขน มีลูกชายที่พวกผมรู้จักในนาม “เฮียตั้งกาย” ซึ่งมีลูกชายที่ตามรอย ดร.ป๋วย ในปัจจุบันที่พวกผมเรียกกันว่า “ดร.แพะ” หรือ ดร.นริศ ชัยสูตร อธิการบดีคนปัจจุบันของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นี้แหละครับ ...ดร.ยงยุทธ ยุทธวงศ์ ก็เป็นหลานแท้ ๆ ของ ดร.ป๋วยอีกคน

ปู่ย่าตายายของ ดร.ป๋วย และพวกผมคงจะดีใจที่ลูกหลานเหลนของท่านเป็นคนดีมีความรู้ความสามารถและมีส่วนช่วยพัฒนาประเทศไทยที่ซึ่งท่านอพยพย้ายมาจากตำบลเมาอ่วยเซี่ยะ จังหวัดเหยี่ยวเพ็ง ประเทศจีน มาเปิด “ร้านขายผ้าอยู่ที่สำเพ็งใกล้ตรอกโคม” และ “ยายผมอ่านหนังสือไม่ออกก็จริง [----] ให้ลูกสาวเกิดความสนใจและพยายามอ่านให้ออกจนรู้เรื่องจนได้ [----] สมัยผม [----] หนังสือไทยของผม--แตก-- เพราะมีครูคนหนึ่งที่ไม่รู้หนังสือสักตัวเดียวคอยบอกให้เมื่ออ่านติด” (ผู้หญิงในชีวิตของผม-แม่) ดังนั้น ตระกูลของเราจึงได้รับความมานะพากเพียร หากความรู้และความสามารถทางวิชาการจากเชื้อสายปู่ย่าตายายเรานี่เอง

ดร.ป๋วย กับ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

“ประเทศของผมควรจะมีวัฒนธรรมอันชอบธรรมและเป็นประโยชน์กับโลกภายนอก...”

(คุณภาพชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง :

จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน)

ภาวะเศรษฐกิจไทยที่สถาบันการเงินอ่อนแอ ภาคเอกชนขาดศักยภาพการลงทุน เม็ดเงินทุนได้จากเงินกู้ภายนอกประเทศและอยู่ในภาครัฐ เช่นนี้ การกระตุ้นเศรษฐกิจพึ่งพึ่งพาการลงทุนภาครัฐ โดยใช้กลยุทธ์การพัฒนา “โครงสร้างพื้นฐานนำการพัฒนา” เนื่องจากเอกชนขาดความสามารถในการลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน ดังนั้น ภาครัฐที่มีเงินทุนอยู่แล้วควรที่จะกระจายเม็ดเงินจากที่เน้นการแก้ปัญหาสถาบันการเงินมาเป็นการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ ดังเช่นโครงการชุดคอคอดกระหรือโครงการคลองกระที่คณาจารย์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในหลาย ๆ คณะได้ดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์ประโยชน์มหาศาลที่ได้จากคลองกระในการแก้ไขเศรษฐกิจให้ได้ผลชะงัดตามรอยเป้าประสงค์ของ ดร.ป๋วย อาทิเช่น

- เป็นประโยชน์ต่อโลกภายนอก คือเป็นเส้นทางเดินเรือทะเลที่จะต้องผ่านไปมาระหว่างทะเลอันดามันกับทะเลจีนใต้ให้สั้นลงประมาณ ๗๐๐ ไมล์ได้ เนื่องจากไม่ต้องเดินทางอ้อมผ่านแหลมมะละกา ประเทศสิงคโปร์ หรือช่องแคบซุนดา ประเทศอินโดนีเซีย ที่ปัจจุบันมีปริมาณการจราจรคับคั่งเพราะเป็นเส้นทางหลักการขนส่งน้ำมันและตู้คอนเทนเนอร์ของโลก
- เป็นประโยชน์ต่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศไทยในแง่การว่าจ้างงาน การค้าการบริการ การอุตสาหกรรมต่อเนื่อง ทำให้ประเทศไทยกลายเป็นประตูแห่งใหม่ของโครงข่ายการค้าระหว่างประเทศใคร ๆ ก็อยากจะมาลงทุนบ้านเราเป็นความสัมพันธอันชอบธรรมที่ ดร.ป๋วย ตั้งเป้าประสงค์ไว้

ดร.ป๋วย กับ ประเทศไทยและคนไทย

“...ประเทศของผมจะได้มีโอกาสรับเงินทุนจากต่างประเทศมาใช้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม...ผมต้องการให้ชาติของผม ได้ขายผลผลิตแก่ต่างประเทศด้วยราคาที่เป็นธรรม...ในฐานะที่ผมเป็นชาวนาชาวยุโรป ผมก็อยากมีที่ดินของผมพอสมควรสำหรับทำมาหากิน มีช่องทางได้กั๊ยมเงินมาขายงาน มีโอกาสรู้วิธีทำกินแบบใหม่ ๆ มีตลาดดีและขายสินค้าได้ราคายุติธรรม...”

(คุณภาพชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง :
จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน)

ผมมีแนวคิดตามรอยของ “เฮียป๋วย” ที่พวกเราเรียกติดปากมาตั้งแต่เด็ก และ ดร.ป๋วยก็พอใจที่จะให้เราเรียกท่านอย่างนั้น จากประสบการณ์การเป็นที่ปรึกษาด้านสิ่งแวดล้อมและวางแผนการพัฒนามากว่า ๒๐ ปี ผมเห็นว่าวิสัยทัศน์ของเฮียป๋วยสามารถเป็นจริงได้ในสหัสวรรษ ๒๐๐๐

เนื่องจากในขณะนี้มีการที่ผมเข้าไปมีส่วนร่วมศึกษาด้วยที่จะต้องพึ่งพาเงินทุนจากต่างประเทศเป็นเม็ดเงินก้อนใหญ่ แต่จะทำให้ในระยะยาวคนไทยส่วนใหญ่ของประเทศในภาคการเกษตรมีปัจจัยพื้นฐานด้านน้ำสำหรับพัฒนาคุณภาพชีวิตตรงตามเป้าประสงค์ของเฮียป๋วยได้ดังนี้

- โครงการผันน้ำกก-อิง-น่าน ใจกว้างหรือองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่นกำลังศึกษาความเหมาะสมของการผันน้ำส่วนเกินในฤดูฝนของแม่น้ำกก แม่น้ำอิงที่เป็นลุ่มน้ำสาขาของแม่น้ำโขงในจังหวัดเชียงราย-พะเยา ลงสู่แม่น้ำน่านเพื่อเติมน้ำต้นทุนให้กับเขื่อนสิริกิติ์ให้คนไทยภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางมีน้ำสำหรับสร้างโอกาสและขยายงาน
- โครงการผันน้ำสาละวิน-เมย-ปิง เป็นการศึกษาคความเหมาะสมเช่นเดียวกันในลักษณะเดียวกันกับโครงการ กก-อิง-น่าน เพื่อลงสู่เขื่อนภูมิพลสร้างประเทศไทยให้เป็นมหาอำนาจทางผลผลิตการเกษตรและอาหารป้อนพลเมืองโลกในสหัสวรรษใหม่
- โครงการผันน้ำโขง-ชี-มูล ก็เป็นโครงการลักษณะเช่นเดียวกัน แต่คราวนี้ส่งน้ำให้กับคนไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- โครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังและทะเลสาบสงขลา เป็นการพัฒนาแหล่งน้ำภายในประเทศเพื่อคนไทยในภาคใต้ หากโครงการใหญ่ ๆ หรือที่เรียกว่าเมกะโปรเจกต์ทั้งสี่แห่งนี้เป็นจริงได้เมื่อใด คุณภาพชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ทั้งประเทศทั่วประเทศทุกภาคตามนิยามของเฮียป๋วยก็จะเป็นจริงได้เมื่อนั้นนี้แหละครับ คืออนาคตจับต้องได้ของประเทศไทย

มงคล ประสาทเสรี

(ผู้ที่เฮียป๋วยเคยให้ทุนเรียนปริญญาตรี-โท
และฝากให้เริ่มต้นการศึกษาที่สาธิตปทุมวัน)

อาจารย์ป่วยในความทรงจำ

วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ เป็นวันที่ลูกศิษย์ และคนที่รู้จักอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ ทราบข่าวการจากไปอย่างไม่มีวันกลับของท่าน ทำให้ข้าพเจ้าครุ่นคิดถึงชีวิตช่วงหนึ่งที่มารู้จักอาจารย์ในฐานะลูกศิษย์ ในคณะเศรษฐศาสตร์ (๒๕๐๘ - ๒๕๑๒) ในช่วงที่ท่านเป็นคณบดี และในฐานะอาจารย์ผู้ช่วยในคณะเศรษฐศาสตร์ จนถึงช่วงสุดท้ายที่ท่านดำรงตำแหน่งเป็นอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (๒๕๑๘ - ๒๕๑๙)

ภาพความทรงจำที่กำลังจะเขียนนี้ช่วยทำให้ข้าพเจ้าเปลี่ยนความรู้สึกเศร้าสลดใจต่อการจากไป ให้เป็นการรำลึกถึงแนวคิด อุดมคติที่แฝงด้วยคุณธรรม และความสนใจต่อชีวิตความเป็นอยู่ของนักศึกษา ครูบาอาจารย์ และผู้ร่วมปฏิบัติงานทุกระดับ ของอาจารย์ป่วย เป็นการเขียนเพื่อสานต่อให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้

สมัยเป็นนักศึกษาข้าพเจ้าและเพื่อนกลุ่มหนึ่งชอบวิชาภาษาอังกฤษมาก เมื่อทราบข่าวว่าท่านคณบดีได้ปฏิรูปหลักสูตรการเรียนการสอน โดยมีหลักสูตร “โครงการเศรษฐศาสตร์บัณฑิต ภาคภาษาอังกฤษ” ขึ้นมาด้วย อันเป็นพื้นฐานของโครงการ BE คณะเศรษฐศาสตร์มาจนทุกวันนี้ จึงรีบพากันไปสมัครเรียนในโครงการหลักสูตรภาษาอังกฤษเป็นรุ่นแรก มาทราบภายหลังว่าเป็นความพยายามของอาจารย์ที่มุ่งมั่นส่งเสริมให้บัณฑิตมีคุณภาพทัดเทียมนานาชาติ ในการอ่าน ฟัง เขียน ภาษาอังกฤษ ท่านได้เชิญอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิในเมืองไทยมาบรรยาย อาทิเช่น คุณหญิงสุภาพ ยศสุนทร ดร.ยีน สุนตระกูล ดร.ประภาพิมพ์ ศกุนตาภัย จากธนาคารแห่งประเทศไทย และอาจารย์ชาวต่างประเทศที่คณะฯ ได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์มาสอนในโครงการนี้ ข้าพเจ้าจึงเห็นเด่นชัดว่าอาจารย์ป่วย เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ไกลในการยกระดับการศึกษาของไทยให้เทียบเคียงกับต่างประเทศ

พวกเราที่ร่วมรุ่นคงจำที่ท่านคณบดีกล่าวในการเปิดประชุมนักศึกษาทุกระดับขึ้นปีเสมอว่า คณะฯ และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีปณิธานที่จะต้องให้ความรู้คู่คุณธรรม ท่านให้ความสำคัญกับคำว่า คุณธรรมของนักศึกษาและคณาจารย์ ในการเรียนการสอนนั้นต้องมีคุณธรรมควบคู่ไปตลอด นักศึกษาต้องอุทิศเวลาให้แก่การเรียน อาจารย์ก็ต้องอุทิศเวลาสอนและทำงานให้มหาวิทยาลัยอย่างเต็มที่ จึงยืนยันเด่นชัดว่าท่านเรียกร้องคุณธรรมในสังคมมาตลอด นับได้ว่าท่านเป็นปูชนียาจารย์ที่เลิศทั้งความรู้ความสามารถและคุณธรรม

ข้าพเจ้าสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีในปีการศึกษา ๒๕๑๒ - ๒๕๑๓ เข้าทำงานตำแหน่งอาจารย์ผู้ช่วยสอน (Tutor) ก่อนที่จะได้รับทุนไปศึกษาต่อระดับปริญญาโท อาจารย์ป่วยได้มอบหมายงานให้ไปเป็นผู้ประสานงานและเป็นผู้ช่วยคุณศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์ ในโครงการเงินกู้เพื่อก่อตั้งโรงเรียนมัธยมแบบประสม (comprehensive school) ซึ่งรัฐบาลแคนาดาให้ความช่วยเหลือทางการเงินและอุปกรณ์การศึกษาผ่านกรมวิเทศสหการและธนาคารแห่งประเทศไทย ข้าพเจ้าจึงได้เรียนรู้จากการทำงานตรงนี้ว่าโรงเรียนมัธยมแบบประสมนี้ริเริ่มขึ้นในประเทศแคนาดา มีหลักสูตรเข้มข้นในการเตรียมนักเรียนระดับมัธยมต้น และมัธยมปลายเข้าสู่สายอาชีพ ข้าพเจ้าอดชื่นชมอาจารย์ป่วยไม่ได้ว่า ท่านเป็นนักการศึกษาที่พยายามหาหนทางเลือกทางการศึกษาให้แก่เยาวชนไทย โดยให้ได้มีโอกาสศึกษาในสายอาชีพอย่างมีคุณภาพ

อาจารย์ป่วยเป็นผู้บังคับบัญชาที่มีมนุษยสัมพันธ์ดียิ่งต่ออาจารย์และข้าราชการทั่วไป ถ้ามีโอกาส ท่านจะเข้าไปพบปะเพื่อสร้างความคุ้นเคย โดยไม่เลือกว่าจะเป็นระดับใด ตลอดจนสร้างความเข้าใจกับคณาจารย์ เพื่อทราบความรู้สึกของผู้ที่ต้องปฏิบัติตามนโยบายด้วย

ท่านไม่เพียงแต่อุทิศกำลังสติปัญญาให้กับคณะเศรษฐศาสตร์และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เท่านั้น ท่านยังได้ทำตัวให้เป็นแบบอย่าง ท่านต้องการปลุกสปีริต (spirit) ให้นักศึกษามีพลังที่แกร่งขึ้น ไม่ต้องการให้สังคมนักศึกษาคับแคบ ให้นักศึกษามีการทำกิจกรรมและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษา เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ซึ่งจะเป็นการใช้ชีวิตนักศึกษาที่คุ้มค่า เพราะนักศึกษามักมองไม่เห็นคุณค่าชีวิตในมหาวิทยาลัย ขำพเจ้าจำได้ว่า เมื่อครั้งติดตามไปงานปฐมนิเทศน์นักศึกษาใหม่ ท่านมักจะกล่าวเสมอว่า อยากเห็นบรรยากาศในมหาวิทยาลัย (college life) มีชีวิตชีวา นักศึกษาควรมีเพื่อนต่างคณะ ให้รู้จักกันได้ นักศึกษากับอาจารย์ควรใกล้ชิดกัน อยากให้นักศึกษาผูกพันกับสถาบันการเรียนอย่างแนบแน่น ให้ทุกอย่างผสมกลมกลืนประดุจสายเลือดเดียวกัน คือสายเลือดเหลืองแดง

ภาพของความทรงจำเกี่ยวกับอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ คือ ท่านเป็นคนธรรมดา ไม่ร่ำรวยหรือยิ่งใหญ่ และไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในชีวิตเหนือผู้อื่น แต่อาจารย์ยิ่งใหญ่สำหรับลูกศิษย์นัก เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตที่ผู้เป็นอาจารย์ควรจะเป็น แม้ว่าในที่สุดอาจารย์ต้องพ่ายแพ้ต่อกฎแห่งกรรม ชันท์และรูปกายที่เสื่อมสลายไป แต่คุณความดีและจริยวัตรอันงดงามของอาจารย์จะยังคงอยู่ให้ลูกศิษย์ได้ยึดเป็นแบบอย่างต่อไป

มาตี วีระกิจพานิช

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาลัยอาจารย์ป่วย

กราบอาลัยอาจารย์ป่วยด้วยความรัก
น้อยคนนักที่จักทำเช่นท่านได้
เป็นนายเข้ม เย็นยิ่ง เสรีไทย
ร่วมกู้ชาติให้พ้นภัยจากสงคราม

เป็นผู้ว่าการธนาคารชาติสะอาดล้ำ
เป็นผู้นำที่ดีเก่งกล้านำเกรงขาม
ธนาคารชาติมีบทบาทสง่างาม
และสร้างความมั่นคงการเงินไทย

เมื่อเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์
ท่านทำให้ธรรมศาสตร์นั้นยิ่งใหญ่
ผลิตและส่งเสริมนักเศรษฐศาสตร์ไทย
ให้เกรียงไกรรับใช้ชาติและโลกา

เป็นอธิการบดีที่เลิศประเสริฐยิ่ง
ทำทุกสิ่งนำธรรมศาสตร์ให้ก้าวหน้า
เป็นปูชนียบุคคลควรบูชา
ยึดมั่นสันติประชาธรรมประจำใจ

ขอให้วิญญาณท่านอาจารย์สู่สวรรค์
ไปสู่ที่อันสุขสันต์และสุขใส
ชื่อของท่านนั้นจะอยู่คู่เมืองไทย
เป็นบุคคลผู้ยิ่งใหญ่ในใจชน

มานิต ปางมณี

อาจารย์ป่วยกับชีวิตการทำงานของผม

ผมจำไม่ได้ว่าผมได้พบท่านอาจารย์ป่วยเป็นครั้งแรกเมื่อใด แต่คงเหมือนกับหลาย ๆ คนที่มีอายุอยู่ในรุ่นราวคราวเดียวกัน ผมได้รู้จักอาจารย์ป่วยในฐานะผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยไม่ใช่การรู้จักส่วนตัว แต่รู้จักโดยเห็นลายเซ็นอาจารย์อยู่ในธนบัตรไทย ในช่วงที่อาจารย์เริ่มเป็นผู้ว่าการธนาคารชาติ สมัยนี้คนไม่สนใจว่าลายเซ็นในธนบัตรไทยเป็นของใคร แต่ในสมัยนั้นลายเซ็นของอาจารย์ป่วยเด่นมาก หลายคนใฝ่ฝันอยากจะมีลายเซ็นของตนในธนบัตรไทยบ้าง เมื่อตอนที่ผมได้ทุนโคลัมโบไปเรียนเศรษฐศาสตร์ที่ประเทศนิวซีแลนด์เมื่อปี ๒๕๐๕ ก็ยังไม่มีสัญญาณว่าผมจะได้มีโอกาสมาร่วมงานกับอาจารย์ป่วย

เมื่อผมเรียนจบปริญญาโทจากประเทศนิวซีแลนด์ เมื่อปี ๒๕๑๐ ผมก็กลับมาทำงานที่กรมวิเทศสหการตามสัญญาผูกพันที่ทำไว้เมื่อตอนรับทุนโคลัมโบว่าจะต้องกลับมาทำราชการใช้เป็นเวลา ๒ เท่า ถึงแม้ว่าผมจะชอบงานที่กรมวิเทศสหการ ซึ่งขณะนั้นท่านอาจารย์บุญชนะ อັตถการ เป็นอธิบดีอยู่ และที่กรมวิเทศสหการแห่งนี้เป็นแหล่งชุมนุมนักเรียนทุนต่างประเทศมากที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทยในขณะนั้น และมีบทบาทความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศพอสมควร แต่ในใจผมพอจะรู้แล้วว่าผมอยากทำงานทางวิชาการเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย ขณะนั้นอาจารย์ป่วยได้มาเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้ว และกำลังมีโครงการปรับปรุงคณะขนาดใหญ่ โดยต้องการเปลี่ยนจากระบบที่อาจารย์ประจำเพียง ๒-๓ คน ซึ่งส่วนใหญ่อาจารย์ที่มาสอนจะเป็นอาจารย์พิเศษให้เป็นระบบที่มีอาจารย์ประจำสอนเป็นหลัก คณะเศรษฐศาสตร์ตอนนั้นกำลังได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิ Rockefeller ส่งอาจารย์ชาวต่างประเทศมาช่วยสอนในคณะ และให้ทุนอาจารย์หนุ่ม ๆ สาว ๆ ของคณะไปเรียนต่อที่อเมริกาหรือที่ฟิลิปปินส์ ถ้าพูดถึงวิชาเศรษฐศาสตร์แล้วในขณะนั้น (หรือแม้แต่ในขณะนี้) ไม่มีใครเกินคณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ส่วนหนึ่งก็เพราะอาจารย์ป่วยนี่เอง ความศรัทธาในตัวอาจารย์ป่วยและงานที่อาจารย์ป่วยกำลังทำอยู่ ทำให้ผมตัดสินใจที่จะออกจากกรมวิเทศสหการ และมาอยู่กับอาจารย์ป่วยที่คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์

ที่จริง ไม่ใช่มีแต่ผมคนเดียวเท่านั้น ที่ตัดสินใจมาทำงานกับอาจารย์ป่วยที่ธรรมศาสตร์ มีคนอื่นช่วยสนับสนุนและช่วยตัดสินใจให้เหมือนกัน คนที่ช่วยเชียร์ผมให้มาทำงานกับอาจารย์ป่วย ไม่ใช่อื่นไกลเป็นญาติผมเอง มีศักดิ์เป็นอา ชื่อบุญมี อ่อนสิงห์ ซึ่งผมเรียกว่า อาเจ็กมี ตามธรรมเนียมจีน อาเจ็กมีคนนี้แหละมีส่วนได้ช่วยอาจารย์ป่วยเอาไว้เมื่อตอนถูกจับภายหลังโตดรมลงมาที่ อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ความผูกพันที่อาเจ็กมี มีต่ออาจารย์ป่วยตั้งแต่ตอนนั้น ได้ส่งช่วงมายังผมโดยอาเจ็กมี มีความกระตือรือร้นเป็นอย่างมากที่จะฝากผมให้ทำงานกับอาจารย์ป่วยให้ได้ ผมจำได้ว่า อาเจ็กมีพาผมไปพบอาจารย์ป่วยที่เบงก์ชาติเพื่อแนะนำตัวและฝากตัว อันที่จริงถึงแม้คุณอาของผมจะไม่พาผมไปแนะนำเป็นการส่วนตัว ผมก็เชื่อว่าผมมีคุณสมบัติพอที่จะสมัครเป็นอาจารย์ที่ธรรมศาสตร์ได้อยู่แล้ว แต่ความใกล้ชิดส่วนตัวทำให้การสมัครมาทำงานกับอาจารย์ป่วยของผมมีความหมายและความสำคัญมากขึ้นทั้งตัวผมเองและทั้งคุณอาของผม

ตอนนี้ผู้อ่านอาจจะสงสัยว่าคุณอาของผมคนนี้มีส่วนช่วยอาจารย์ป่วยอย่างไร? เมื่อตอนที่อาจารย์ป่วย โดตร่มลงมาที่อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาทนั้น คุณอาผมคนนี้เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อยู่ก่อนแล้ว แต่ตอนนั้นกลับมาบวชอยู่ที่บ้านเกิดคือที่วัดสิงห์ เมื่อตำรวจย้ายตัวอาจารย์ป่วยจากหมู่บ้านที่ถูกจับได้ มาอยู่ที่โรงพักวัดสิงห์ คุณอาผมก็ไปเยี่ยมและคงได้ตกลงกับอาจารย์ป่วยให้เป็นผู้ส่งข่าวให้ท่านอาจารย์ปริดี ที่กรุงเทพฯ หลังจากนั้นไม่กี่วันอาจารย์ป่วยก็ถูกส่งตัวเข้าจังหวัดชัยนาท และเข้ากรุงเทพฯ ในที่สุดโดยปลอดภัย นี่คือการผูกพันที่สำคัญที่ทำให้อาจารย์ป่วยยังติดต่อกับคุณอาของผมมาจนกระทั่งเมื่อท่านต้องออกจากประเทศไป เหมือนกับการติดต่อกับลุงแก้ว ชาวนาบ้านวังน้ำขาว อำเภอวัดสิงห์ คนที่ช่วยชีวิตอาจารย์ป่วยเอาไว้ เมื่อตอนถูกจับใหม่ ๆ และเกือบจะถูกตำรวจยิงทิ้งด้วยคิดว่าเป็นจารชนของศัตรู ผมเองในฐานะเด็กวัดสิงห์ก็เลยได้ผสมโรงมีความผูกพันกับอาจารย์ป่วยเป็นพิเศษไปด้วย และมาคิดดูอีกที ผมอาจจะได้พบอาจารย์ป่วยครั้งแรกตอนนี่เอง เพราะเมื่อตอนที่อาจารย์ป่วยถูกขังอยู่ที่โรงพักวัดสิงห์ ชาวตลาดวัดสิงห์ แยกตื่นไปดูกันเป็นจำนวนมาก แม่ผมเล่าให้ฟังว่าแม่เองก็เห่ไปดูกับเขาด้วย เป็นไปได้ว่าแม่คงพาผมไปด้วย แต่ผมยังตัวเล็ก ๆ อยู่ ถึงจะเห็นก็คงจำอะไรไม่ได้

ผมเริ่มสอนที่คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ในภาคแรกของปีการศึกษา ๒๕๑๑ โดยอาจารย์ป่วยให้ผมสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นวิชาปี ๔ และเป็นครั้งแรกที่วิชานี้ถูกสอนโดยอาจารย์ประจำ ภายหลังที่อาจารย์พิเศษจากข้างนอก (คืออาจารย์สมพร เทพสิทธา) ได้สอนวิชานี้ติดต่อกันมาหลายปี ผมสอนวิชานี้อยู่ ๒ ปี ก็หยุดเพื่อเตรียมตัวที่จะไปเรียนต่อปริญญาเอกโดยทุน Rockefeller การได้ไปเรียนต่อโดยทุนของ Rockefeller เกือบจะถือได้ว่าเป็นไปโดยอัตโนมัติ เพียงแต่พวกเราต้องรอคิวกันอยู่ เมื่อปี ๒๕๑๓ ถึงคิวที่ผมกับอาจารย์กรีกเกียรติดีได้ไป แต่ในปีนั้น อาจารย์จาก Rockefeller ที่มาสัมภาษณ์เราทั้งสอง กลับไม่ให้เราไป โดยอ้างว่าเราไม่เก่งพอ ร้อนถึงอาจารย์ป่วยต้องขอให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดตั้งกองทุน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อส่งอาจารย์ไปเรียนต่อขึ้นเอง แต่คราวนี้ไม่ใช่เป็นการได้โดยอัตโนมัติอีกต่อไป แต่จะต้องสอบแข่งขันกันทั้งมหาวิทยาลัย กว่าที่จะสอบได้และได้ไปเรียนต่อจริง ๆ ก็ต้องเผชิญความยากลำบากเป็นอันมาก เมื่อได้ทุนแล้วทุนของมหาวิทยาลัยก็น้อยมากเมื่อเทียบกับทุน Rockefeller กว่าที่จะเรียนจบออกมาได้ก็ทำเลือดตาแทบกระเด็น แต่ก็ต้องขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ป่วย เพราะหากท่านไม่สร้างกองทุน ธรรมศาสตร์ขึ้นมา ผมเองก็ไม่รู้เหมือนกันว่าตอนนี้จะไปทำอะไรอยู่ที่ไหน

ชีวิตการทำงานของผมเปลี่ยนไปอีกครั้ง เมื่อผมกลับมาเมืองไทย เมื่อปลายปี ๒๕๑๖ เพื่อรวบรวมข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์ปริญญาเอก ขณะนั้นอาจารย์ป่วยได้กลับจากการไปสอนหนังสือที่มหาวิทยาลัย 프린ซ์ตันและมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์แล้ว หลายคนคงจำได้ว่าอาจารย์ป่วยได้ลาออกจากผู้ว่าธนาคารชาติ และคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์เมื่อปี ๒๕๑๕ ในช่วงที่ท่านสอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ ในช่วงนี้เองที่อาจารย์ป่วยมีบทบาทในการเขียนจดหมายเปิดผนึกในนามของนายแซม เย็นย้ง ถึงผู้ใหญ่บ้านท่านุ เกียรติกิจ ให้คืนประชาธิปไตยให้แก่ชาวบ้าน ระหว่างที่อาจารย์ป่วยอยู่ที่สหรัฐอเมริกา อาจารย์ก็ได้เดินทางไปตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่มีอาจารย์ธรรมศาสตร์ หรือนักเรียนทุนธนาคารชาติเรียนอยู่ เพื่อเยี่ยมเยียน อาจารย์ป่วยได้กรุณาไปเยี่ยมผมและภรรยาด้วยที่มหาวิทยาลัย Michigan State ณ เมือง East Lansing ซึ่งเราได้ทำกวยเตี๋ยวลี้นง่านที่บ้านก่อนที่ท่านจะเดินทางต่อไป

อาจารย์ป่วยเดินทางกลับประเทศไทยภายหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ แล้ว และได้รับแต่งตั้งจากท่านอาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ซึ่งได้รับพระราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นนายกรัฐมนตรี ในตำแหน่งที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจของรัฐบาลของท่าน กระแสความรู้สึกของคนในขณะนั้นคือ ความต้องการอิสระ เสรีภาพ

ประชาธิปไตย และการช่วยเหลือคนยากคนจน และผู้ด้อยโอกาสในสังคม ซึ่งเป็นกระแสที่เข้ากับปรัชญาพื้นฐานของอาจารย์ป่วยได้อย่างเหมาะสมที่สุด อาจารย์ป่วยได้ขอให้ผมช่วยศึกษาถึงลักษณะและขนาดของความยากจนในประเทศไทยเพื่อเป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบายด้านสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมต่อไป ในขณะนั้นอาจารย์ที่คณะเศรษฐศาสตร์อีกท่านหนึ่งคือ อาจารย์ไตรรงค์ สุวรรณคีรี ก็ได้รับมอบหมายจากท่านอาจารย์ป่วยให้ศึกษา เรื่องอัตราค่าจ้างขั้นต่ำที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย สำหรับโครงการศึกษาความยากจนของผม ผมได้ขอให้อาจารย์จินตนา เชิญศิริ มาช่วยคำนวณตัวเลข และเมื่อได้ผลแล้ว ผมก็เขียนบทความขึ้นนำเสนอท่าน และลงตีพิมพ์ในวารสารธรรมศาสตร์ ในเวลาต่อมา นับเป็นการศึกษาด้านการวัดระดับความยากจนที่ทำอย่างเป็นระบบเป็นครั้งแรกของประเทศไทย

ที่ว่าชีวิตการทำงานของผมเปลี่ยนไปก็คือว่าภายหลังจากที่ผมทำวิจัย เรื่องความยากจนให้อาจารย์ป่วยเป็นครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๑๗ ผมก็ไม่ทิ้งมันอีกเลยตลอดระยะเวลาเกือบ ๒๕ ปีที่ผ่านมา ผมได้กลายเป็นนักวิชาการที่ทำการศึกษา เรื่องความยากจนและการกระจายรายได้ของไทยยาวนานกว่าใคร ๆ ทั้งหมด และหากจะมีความดีในด้านใดก็แล้วแต่ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความยากจนของครอบครัวและประชาชนไทย ผมขอยกความดีดังกล่าวให้อาจารย์ป่วยทั้งสิ้น เพราะหากอาจารย์ป่วยไม่ได้ขอให้ผมทำการศึกษารื่องนี้ผมคงไปทำอย่างอื่น และก็ไม่น่าว่าจะมีนักวิชาการท่านอื่นสนใจจะมาศึกษาเรื่องนี้ได้ยาวนานขนาดนี้ สมัยที่เกิดเศรษฐกิจฟองสบู่ในประเทศไทยเมื่อกว่า ๑๐ ปีมาแล้ว เรื่องความยากจนและการกระจายรายได้ได้รับความสนใจน้อยลง แต่ในช่วงที่ประเทศไทยประสบวิกฤตเศรษฐกิจในระยะ ๒ ปีที่ผ่านมา ความสนใจเรื่องความยากจนและการประกันมาตรฐานขั้นต่ำของสวัสดิการทางสังคมของประชาชน (Social safety nets) ได้กลับเพิ่ม

สูงขึ้นไปอีกครั้งหนึ่ง ถึงแม้อาจารย์ป่วยจะจากเราไปแล้ว สิ่งที่อาจารย์ได้ก่อสร้างขึ้นยังคงมีประโยชน์และมีคุณค่าอยู่อีกต่อไป

น่าเสียดายที่ช่วงเวลาที่ยาอาจารย์ป่วยเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จะเป็นช่วงเวลาที่ทำให้อาจารย์ต้องเจ็บปวดที่สุด พวกเราที่ธรรมศาสตร์ ในฐานะผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานก็ไม่สามารถช่วยอะไรท่านได้ นอกจากให้การสนับสนุนและทำหน้าที่อาจารย์และข้าราชการให้ดีที่สุด พลังต่อต้านนักศึกษาและการประพฤติดังปฏิบัติแบบหลงลืมตัวของนักศึกษาเอง ทำให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตกเป็นเป้าถูกโจมตีโดยตลอด ผมยังจำได้ดีในวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่เราต้องยกสำนักงานอธิการบดี ออกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ไปตั้งที่สมาการศึกษาระหว่างชาติ ที่ถนนสุขุมวิท ซึ่งในขณะนั้น ดร.สิปปนนท์ เกตุทัต เป็นเลขาธิการอยู่ ดูแล้วเหมือนรัฐบาลพลัดถิ่น อีก ๒ วันต่อมา เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ก็เกิดขึ้น อาจารย์ป่วยต้องรีบออกจากประเทศไทยเพื่อให้รอดพ้นจากการถูกบงการร้าย ทั้ง ๆ ที่ ความจริงแล้วอาจารย์เป็นผู้ที่พยายามอย่างสุดความสามารถที่จะไม่ให้เกิดความรุนแรง หรือเหตุการณ์เผชิญหน้าขึ้น คงไม่ต้องบอกว่าอาจารย์จะมีความเจ็บช้ำน้ำใจอย่างไร

ชีวิตของพวกเราที่ธรรมศาสตร์ ได้รับความกระทบกระเทือนอยู่พักหนึ่ง เมื่อเราได้รับอนุญาตให้กลับไปอยู่ในมหาวิทยาลัยได้ ก็ได้พบกับสภาพห้องทำงานที่ถูกโจรกรรม ทรัพย์สินที่มีค่าและถูกรื้อทำลายจนหมดสิ้น ชีวิตการสอนของเราถูกบีบอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์การกดขี่ทางความคิดของรัฐบาลชุดใหม่ ที่ทำให้เราอึดอัดเป็นอันมาก อย่างไรก็ตามอีกปีหนึ่งต่อมาก็มีการปฏิวัติรัฐประหาร เปลี่ยนรัฐบาลใหม่ ซึ่งมีความใจกว้างทางการเมืองมากขึ้น และมีการดำเนินนโยบายไม่เอาผิดกับนักศึกษาที่ออกไปร่วมขบวนการต่อต้านรัฐบาล พวกเราก็คิดถึงอาจารย์ป่วยว่าบางที่อาจารย์ป่วย อาจจะยอมรับสภาพสังคมไทยที่เปลี่ยนไปได้ แต่อาจารย์ก็ไม่มีที่ทำงานจะยอมรับและกลับมาประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง และที่น่าเศร้าสลดที่สุดสำหรับพวกเราคือ การได้ทราบข่าวว่า อาจารย์ป่วยเกิดเส้นเลือดในสมองแตก ทำให้ไม่สามารถพูดได้และต้องพักรักษาตัวอยู่ที่ประเทศอังกฤษกับภรรยาของท่าน ตลอดเวลาในระหว่างนี้เราก็พยายามทำอะไรหลายอย่างที่อยากให้ท่านรู้ว่าเรายังรำลึกถึงคุณความดีของท่านอยู่ตลอด และอยากให้ท่านมาเป็นส่วนหนึ่งของเร่อีกต่อไป ผมจำได้ว่าเมื่อตอนผมเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ เราต้องการตั้งชื่อห้องสมุดคณะเสียใหม่ว่า ห้องสมุดป่วย อึ้งภากรณ์ ผมก็ทำหนังสือขออนุญาตท่านไป ท่านก็อนุญาต ต่อมาผมก็มีส่วนในฐานะกรรมการสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในการอนุมัติให้ปริญญาเศรษฐศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แก่ท่าน แต่คราวนี้ท่านปฏิเสธ เราต้องเก็บปริญญาของท่านไว้หลายปีจนกระทั่งในที่สุดท่านก็ยอมรับปริญญาดังกล่าวในปี ๒๕๕๑ ทำให้พวกเรารู้สึกชื่นใจเป็นอันมาก

ผมได้มีโอกาสได้ไปเยี่ยมอาจารย์ป่วยที่ประเทศอังกฤษ ๒ ครั้ง ครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๒๖ ภายหลังกลับจากการเปลี่ยนนักวิชาการรับเชิญของมูลนิธิฟูเลอร์ ที่ประเทศสหรัฐอเมริกากระหว่างปี ๒๕๒๕-๒๕๒๖ และครั้งที่สองเมื่อปี ๒๕๒๘ ระหว่างเดินทางไปประชุมวิจัยที่ธนาคารโลกกับอาจารย์ปราณี ทินกร การเดินทางไปเยี่ยมอาจารย์ป่วยที่อังกฤษ เกือบจะถือได้ว่าเป็นความจำเป็นสูงสุดที่พวกเราลูกศิษย์ลูกหาของอาจารย์จะต้องทำให้ได้หากได้ไปแถวนั้น ผมคิดว่าเมื่อรวมกันทั้งหมดแล้ว เดือน ๆ หนึ่ง คงมีคนไปเยี่ยมอาจารย์ป่วยไม่น้อย ซึ่งคงทำให้ท่านหายเหงาไปได้บ้าง และผมคิดว่าในบางช่วงเวลาที่ไปเยี่ยมอาจจะมากไป ด้วยซ้ำจนกระทั่งผมได้ข่าวว่า ทางภรรยาอาจารย์ป่วยปฏิเสธที่จะให้คนบางคนเข้าไปเยี่ยม เมื่อตอนที่ผมไปแหว่อังกฤษระหว่างเดินทางไปประชุมที่ธนาคารโลกกับอาจารย์ปราณี เราก็กลัวว่าจะถูกปฏิเสธหากโทรศัพท์ไป

ขออนุญาตก่อน เราเลยตัดสินใจเดินทางไปเยี่ยมอาจารย์โดยไม่ได้นัดหมายไว้ก่อน เลยถูกภรรยาอาจารย์ป่วย ต่ำหนิเอา

ผมจำไม่ได้อีกว่าอาจารย์ป่วยตัดสินใจกลับมาเยี่ยมเมืองไทยเมื่อใด แต่ที่ผมจำได้ก็คือว่าวันนั้นพวกเราที่ธรรมศาสตร์จัดงานต้อนรับอาจารย์ป่วย ยิ่งใหญ่มาก ความรู้สึกของพวกเราเหมือนกับพวกที่เดินอยู่ในทะเลทรายที่มีความหิวกระหายน้ำเป็นที่สุด การกลับเข้ามาของอาจารย์ป่วยเป็นเหมือนน้ำที่เราไปพบในทะเลทรายที่ทำให้เราได้ดื่มกินจนแทบสำลัก จากนั้นอาจารย์ป่วยก็จะกลับมาเมืองไทยเกือบทุกปี หรือปีเว้นปี ทุกครั้งที่อาจารย์กลับเมืองไทย เราก็มักจะเชิญอาจารย์มาที่ธรรมศาสตร์ ครั้งสุดท้ายที่ผมได้พบอาจารย์ป่วยเป็นช่วงที่อาจารย์มาเยี่ยมเมืองไทย และเข้าใจว่าตรงกับช่วงวันเกิดของท่านด้วย เราจัดงานให้ท่านที่ห้อง ๑๐๑ ที่คณะเศรษฐศาสตร์ ผมจำได้ว่าผมได้แต่งโคลงสี่สุภาพอ่านถวายพรให้ท่านด้วย แต่โคลงสี่สุภาพของผมไม่ใช่โคลงสี่สุภาพธรรมดา แต่เขียนเป็นภาษาอังกฤษ เมื่อผมอ่านจบ อาจารย์ป่วยท่านยิ้มกว้างอย่างขบขันและตบมือให้ ผมจะไม่ลืมภาพของท่านในวันนั้นเลย

ผมเสียใจอยู่ชนิดหนึ่งว่า เมื่อตอนที่ข่าวการถึงแก่กรรมของท่านถูกเปิดเผยออกมาเมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๕๒ นั้น ผมอยู่ระหว่างเดินทางไปบรรยายพิเศษที่ประเทศออสเตรเลีย ผมจึงไม่มีโอกาสได้อยู่ในพิธีรับอัฐิของอาจารย์ป่วยที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่อย่างน้อยผมก็ยังมีส่วนร่วมในกิจกรรมของอาจารย์ป่วยในครั้งนี้ เพราะเรื่องที่ผมไปบรรยายที่มหาวิทยาลัย Melbourne ประเทศออสเตรเลีย ในอีก ๒ วันต่อมา ไม่ใช่เรื่องอื่นใดหากแต่เป็นเรื่องความเปลี่ยนแปลงในสภาวะความยากจนในประเทศไทย อันเนื่องมาจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ ซึ่งต่อเนื่องมาจากงานที่อาจารย์ป่วยให้ผมทำเมื่อปี ๒๕๑๗ นั่นเอง ผมมีโอกาสได้แก้ตัวที่ไม่ได้อยู่รับอัฐิอาจารย์ป่วยอีกครั้ง โดยการไปลอยอังคารท่านที่สัตหีบ เมื่อ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๒

ขอให้ดวงวิญญาณของท่านอาจารย์ป่วย จงไปสู่สุคติเถิด และขอให้ท่านเป็นแบบอย่างแก่คนรุ่นหลังอย่างพวกเราและพวกที่จะต่อจากเราตลอดไป

เมธี ครองแก้ว

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

DR.PUEY UNGPHAKORN

When, in the winter of 1967, I was asked by the Rockefeller Foundation to go to Thailand to join a program in the Faculty of Economics at Thammasat University, it was made clear to me that the Foundation's excitement about this program was due to the fact that Dr. Puey Ungphakorn—war hero, Governor of the Bank of Thailand, recent recipient of the Magsaysay Award, and popular figure to a young generation of Thais—had accepted the deanship of that Faculty. Frequently reminding themselves of the budget limitations of the Foundation and its University Development Program, the R.F. staff members took pride in their ability to identify situations where the Foundation's provision of supplementary resources could make a difference.

As I travelled to Thailand in the following summer, therefore, it was with considerable anticipation that I looked forward to meeting and knowing Dr. Puey. Whatever I expected, I do not think I was prepared for his disarming charm, his unselfish generosity with his time and wisdom, and his commitment to initiating and sustaining progress at the Faculty.

Knowing that future leaders of Thailand had to act on an international stage where English was rapidly becoming the language of choice, he introduced an English language undergraduate course of studies in economics, to be supported by English speaking instructors, English language textbooks, and an adequate English language library. A part of his vision was to discover the brightest and the best among recent graduates of Thammasat, Chulalongkorn, and Kasetsart Universities, to appoint them to Junior Lectureships at the Faculty, and then to prepare them for the trials of graduate education abroad, especially in America, with a view to their return to a flourishing Faculty of Economics.

Much was already underway by the time I came to Thammasat Twenty-three Junior Lecturers were in residence, with more already studying abroad. Earlier Rockefeller professors, Bill Bradley, David Maxwell, and Paul "Bart" Trescott, had inventoried the library and planned and begun to implement a course of studies for the Junior Lecturers on board. The regular faculty members were supportive of change and carried on the teaching of the existing curriculum. Dr. Puey's hand was everywhere, counselling,

cajoling, inspiring. In his ordinary day he was at the Bank of Thailand in the morning and at the Faculty in the afternoon.

By the academic year 1970-71, seventeen American economists had been visitors at the Faculty under Rockefeller Foundation auspices, and in March 1970, fifteen young Thais were engaged in graduate studies in major universities in the United States. Others were studying elsewhere, and several had already returned. Rockefeller support for faculty development at Thammasat was sustained for sixteen years in all (1965-1981). While it is difficult to separate out the contributions of particular inputs in a development process, the Rockefeller role must have been a significant catalyst at Thammasat in a time of rapid change in Thailand, and Dr. Puey was the force that inspired students, faculty, and representatives of the Foundation.

From a distance I have watched Dr. Puey's dream for the Faculty of Economics at Thammasat unfold, long after the sad events that led to this retirement from an active role in his native country. Now an assemblage of experienced scholars with a world view, contributing to teaching, to understanding, and to policy making, the Faculty of Economics is an important part of Thailand's engine of growth.

Dr. Puey was an extraordinarily intelligent man who cared deeply, perhaps too deeply, about his country. He was an advocate of democracy and human rights when those goals were not a high priority among those in power. He was a wise architect of economic development recognizing the enormous potential of free people acting in free markets. He was courageous, not only as a soldier, but more importantly as a spokesman for ideas that others hesitated to articulate. Perhaps most important, he was a man of action, unhesitatingly initiating change in support of his vision of a better country and a better world. Part of his personal attractiveness for me was that he was an unpretentious man, full of good humor and love for his students and colleagues as individuals. Without doubt, he was the creative force that modernized economic education at Thammasat, and without doubt he was a giant among those who oversaw Thailand's emergence as a significant economic power in Southeast Asia. His weight on the history of his country was extraordinary.

J. Carter Murphy

Professor Emeritus, Southern Methodist University

Visiting Professor and Rockefeller Foundation

Special Field Staff, Thammasat University, 1966-67.

REMEMBERING AJAAN PUEY

Thirty years ago I joined the Faculty of Economics at Thammasat University under Ajaan Puey as Dean. I remember him as a dedicated public servant, as a firm believer in the possibilities of human progress and as an inspired teacher of the importance of personal and social values. Since that time I have counted myself among his many devoted disciples. When I think of Ajaan Puey and what his life means to me and to all of us, I think of three things: honesty, concern for others and simplicity.

The honesty is, of course, the obvious point, everyone thinks of this. But its honesty in the deepest sense of that word. I think all of us know many honest people in the narrow sense, meaning those who do not deceive or cheat others, but honesty in the broader sense is much more than that. The truly honest man is the one who is not only

honest in his dealings with others but who is also willing to speak out and take a stand when he sees something happening that he feels is not right even when so doing involves some risk to himself. He is willing to sacrifice the possibilities of career advancement, his family's comfort and the approval of some friends who may disagree if he feels the issue is important. This to him is the honesty of Ajaan Puey: he was willing to speak up when almost no one else would. He risked a lot and we are the better for his acceptance of that risk; but he paid a heavy price for his honesty.

Concern for others was another important aspect of Ajaan Puey. Not only was he the brilliant economist who set Thailand on its path to modern development and not only was he the accomplished technician who improved the workings of the Bureau of the Budget and Ministry of Finance and who made the Bank of Thailand the revered institution it was thirty years ago but he also never lost sight of why all this was important - the improvement in the well-being of all the people in Thailand. Hence his concern about poverty and his setting up of a student volunteer service to work in rural areas. Hence his feeling that improvements in education were more important than his other assignments which were possibly more prestigious and hence his resulting

acceptance of positions as Dean of the Faculty of Economics and later as Rector of Thammasat. I think all of us who knew him can attest to the fact that his concern for others also extended to the personal level as well. In 1969, my first months at Thammasat were also months of rather intense personal problems as well. One day I was told that Ajaan Puey wanted me to see him at the Bank of Thailand. After we had finished talking about academic matters, he began talking to me about what was really important in life and the importance of each person maintaining a balance among his responsibilities. It was wonderful advice. I have never forgotten that an important and busy person like Ajaan Puey would take the time to express his concern about what was happening in my life. But that was Ajaan Puey, he was not too busy.

The final aspect of Ajaan Puey that I think of is simplicity - that the important things in life really aren't all that complicated. They are not wealth or position or renown. They are rather simple and obvious things such as family, friends, living modestly, being concerned about the welfare of others, and being able to stand up for what is right. That is all that it takes. But how difficult to achieve and this is what makes Ajaan Puey so truly unique.

William A. McCleary

*Faculty of Economics
Thammasat University*

ลุงป่วยในชีวิตผม

ตลาดน้อย-ลุงป่วยเป็นพี่ของแม่

ผมไม่เคยคิดมาก่อนว่าจะจากกับลุงป่วยที่อ่าวไทย ที่ซึ่งเราส่งอัฐิของลุงกลับคืนสู่ธรรมชาติ แต่ที่จริงลุงก็ไม่ได้จากผมไปจริง ๆ หรือ ไม่ใช่เพียงแต่อัฐิของลุงส่วนหนึ่งยังอยู่ในวัดปทุมคงคา ซึ่งผมจะไปเยี่ยมเคารพเมื่อไรก็ได้เท่านั้น แต่ลุงยังอยู่กับจิตวิญญาณของผมตลอดไป อุ่นใจได้ว่าเราไม่มีวันจากกัน

วัดปทุมคงคา ตลาดน้อย แปะลาริมเจ้าพระยา...บริเวณนี้เป็นบ้านของลุงมาแต่เด็ก สมัยเด็ก ๆ ผมเองก็คุ้นเคยสถานที่เหล่านี้อยู่บ้าง แต่พอโตขึ้นก็ไม่ได้กลับไปอีกจนเกือบจำไม่ได้แล้ว ครอบครัวของลุงและแม่เคยอยู่ในบ้านเล็ก ๆ ที่ตลาดน้อย และแม่พวกเราจะแยกย้ายกันไปตั้งหลักแหล่งยังที่ต่าง ๆ แต่เราก็จะกลับไปรวมกันที่นั่นเสมอในวันสำคัญ เช่น วันตรุษจีน ตรุษสงกรานต์ ลูกหลานเยอะเสียเหลือเกิน จนบ้านแน่นขนัดไปหมด ผมจำได้ว่าชอบหนีความแออัดขึ้นไปชั้นบน แล้วมองผ่านช่องลูกกรงเล็ก ๆ ลงมาข้างล่าง ไหว้บรรพบุรุษเสร็จแล้วก็กินข้าวกัน พวกผู้ใหญ่มีโต๊ะพิเศษ พวกเราเด็ก ๆ กินที่ไหนก็ได้ คุยกันสนุกสนาน เป็นภาษาไทยบ้าง จีนบ้าง ผมมีปมด้อยที่พูดจีนไม่ได้ ญาติผู้ใหญ่แม่จะพูดไทยเป็นส่วนใหญ่ แต่พอมีอะไรที่ไม่อยากให้พวกเด็ก ๆ รู้เรื่องก็จะพูดจีนกัน ซึ่งผมรู้ว่าเป็นการวิจารย์พวกเรานั้นแหละเสียมาก ผมค่อนข้างจะเข้าข้างตัวเองที่คิดว่า ส่วนใหญ่จะเป็นการวิจารย์แบบหมั่นไส้แถมเอ็นดู อยากคิดว่าเขาก็วิจารย์ทำนองว่าไอ้เด็กคนนี่ต่อไปอาจจะเก่งแบบลุงป่วยก็ได้

ลุงป่วยเปรียบเสมือน “มาตรฐานทองคำ” ของครอบครัว เป็นตัวอย่างที่พวกเราพยายามดำเนินรอยตาม เมื่อใครได้รับการเปรียบเทียบกับเหมือนลุง ถือว่าเป็นคำชมที่ดีที่สุดที่ฟังจะได้รับ เช่น เวลามีใครในครอบครัวสอบได้ที่ ๑ หรือสอบชิงทุนได้ ใครกตัญญูต่อพ่อแม่และอุปถัมภ์ครอบครัว ใครได้รับใช้ประเทศชาติในตำแหน่งที่สำคัญ อย่างตอนที่หลาน ๆ คือ พี่เบ๊ยก (บุญเสริม อึ้งภากรณ์) สอบชิงทุนไปญี่ปุ่นได้ แพะ (ดร.นริศ ชัยสูตร) ได้รับแต่งตั้งเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หรือ ดร.พนัส ลิ้มเสถียร ได้รับใช้บ้านเมืองในตำแหน่งสำคัญหลายตำแหน่ง นี่ก็นับว่าเราเข้าใกล้มาตรฐานทองคำเข้าไปทุกที แต่มีบางอย่างที่พวกเราในครอบครัวไม่มีโอกาสทดสอบตัวเองเหมือนอย่างลุง คือความกล้าพูด กล้าทำในสิ่งที่มีความเชื่อมั่นว่าถูกต้องแม้อาจเกิดอันตรายขึ้นกับตนก็ตาม

สำหรับผมเองนั้น นอกจากพอจะเรียนดีอยู่บ้างแล้ว ต้องยอมรับตามตรงว่า อยู่ห่างจากมาตรฐานทองคำนี้มากที่สุด และหากจะได้คุณสมบัติบางอย่างมา เช่น การพูดความจริงตามความเชื่อของตน ก็ดูจะแผ่ว ไม่ฉะฉาน ต่ำกว่ามาตรฐานของลุงมาก อย่างไรก็ดี การที่แม่พร่ำสอนให้ดูลุงเป็นตัวอย่างพร้อมทั้งให้ไม่เรียวเมื่อจับโกหกได้ ก็มีอิทธิพลต่อผมอยู่มากทีเดียว ซึ่งผมสงสัยว่าอย่างหลังจะมีผลมากกว่า

มีลูกแทนพ่อ

แม่ชอบยกชีวิตครอบครัวตอนแม่กับลุงเป็นเด็กมาเปรียบเทียบกับชีวิตของพวกเราอยู่เสมอ และก็มิอะไรมากมายที่คล้ายกันอยู่จริง ๆ ตาของพวกเราเสียชีวิตตั้งแต่ลุงกับแม่ยังเด็ก คล้ายกับที่พ่อของพวกเราเสียชีวิตตอนเรายังเด็ก ชีวิตของแม่จึงคล้ายกับชีวิตยาย ที่ต้องเลี้ยงดูลูกมาด้วยตนเองคนเดียว แม่ต้องเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวด้วยรายได้ที่ไม่มากนัก เช่นเดียวกับยาย แม่เข้มงวดกับพวกเรามาก คงจะคล้ายกับที่ยายได้เข้มงวดมากกับพวกลุง แม่ และน้ำ ซึ่งญาติผู้ใหญ่ทั้งหลายได้เล่าลือกันมาถึงเรื่องฤทธิ์เดชไม้เรียวของยาย ไม่แพ้เรื่องไม้เรียวของแม่ ตอนที่ผมสอบชิงทุนรัฐบาลได้ไปเรียนที่อังกฤษนั้น แม่เป็นห่วงมากว่าจะอยู่ไม่ถึงผมสำเร็จกลับมา เพราะยายเสียชีวิตระหว่างที่ลุงเรียนที่อังกฤษด้วยทุนรัฐบาล ทว่าแม่ก็อายุยืนยาวอยู่บนบัดนี้ เป็นคนสุดท้ายที่ยังมีชีวิตอยู่ในบรรดาพี่น้องทั้งหมดเจ็ดคน

แม่โชคดีกว่ายายตรงที่มีลุงช่วยดูแลอุปถัมภ์อย่างสม่ำเสมอ เป็นบุญคุณเหลือล้นที่แม่ซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง ลุงดีกับเราเสมือนเป็นพ่อของพวกเราทีเดียว แม้จะมีภารกิจมากมาย แต่ลุงก็ไปมาหาสู่เราอยู่เป็นประจำที่บ้านสะพานวันชาติซึ่งอยู่ไม่ไกลจากธนาคารแห่งประเทศไทยนัก มีเย็นบางวันที่ลุงให้รถมารับพวกเราจากโรงเรียนเซนต์คาเบรียลไปพักผ่อนที่ธนาคารฯ ผมจึงรู้สึกคุ้นกับธนาคารฯ ตั้งแต่ยังเด็ก จำวังบางขุนพรหมอันสวยงาม จำสนามเทนนิสที่นั่น จำบรรยากาศริมแม่น้ำได้ ยังจำเพื่อนร่วมงานของลุงบางคนได้ เช่น คุณหญิงสุภาพยศสุนทร ที่เอ็นดูพวกเรามาก ยังจำลุงปิ่น คนขับรถของลุงได้แม่น ลุงปิ่นนี่เองที่เป็นคนสอนผมขับรถยนต์

ผมชินกับการเรียกลุงว่า “ลุงปวย” มีอยู่พักหนึ่งเมื่อลุงเป็นผู้ใหญ่ในวงสังคม มีผู้เคารพนับถือมากหน้าหลายตา แม่เคยบอกให้ผมเรียกลุงว่า “คุณลุง” ทุกครั้ง เพื่อแสดงความนับถือ ผมไม่ค่อยจะเห็นด้วยนัก แต่ก็พยายามทำตามใจแม่ ทว่าเมื่อไม่ได้คุยต่อหน้าแม่ ผมก็จะเรียก “ลุงปวย” เหมือนเดิม ผมไม่เคยถามลุงว่าควรจะเรียกท่านอย่างไร เพราะเป็นเรื่องเล็กเกินไป แต่แน่ใจว่าลุงชอบความเรียบง่ายอยู่แล้ว ดังนั้นลุงน่าจะชอบให้เรียกว่า “ลุงปวย” มากกว่า

ลุงสอนผมหลายเรื่อง ทั้งเรื่องใหญ่เรื่องเล็ก ผมขอยกตัวอย่างเรื่องหนึ่งที่แสดงถึงความเรียบง่ายของลุง เมื่อผมจะต้องไปเรียนต่อที่อังกฤษ เคยถามท่านว่า หากได้รับเชิญไปงานพิธีที่ต้องแต่งชุดราตรีสีมอสร จะทำอย่างไรดี ท่านตอบว่าให้ถามผู้จัดงานว่าแต่งชุดสากลแทนได้หรือไม่ หากไม่ได้ ก็ไม่ต้องไปงาน จะได้ไม่ต้องเสียสตางค์ตัดชุดราตรี ลุงเองก็ไปงานหรู ๆ ดังว่าอยู่บ่อย ๆ โดยแต่งชุดสากลธรรมดาเท่านั้น ผมต้องยอมรับว่า ได้พยายามทำตามคำแนะนำของลุงอยู่นาน แต่ในที่สุดผมมาคิดว่า ลุงมักไปงานเหล่านี้ในฐานะแขกสำคัญ เช่นเป็นผู้พูดนำ ซึ่งย่อมเด่นกว่าคนอื่นอยู่แล้ว ต่างกับผมที่มักจะไปในฐานะผู้ร่วมในงานคนหนึ่ง ในที่สุดหลายปีต่อมา ผมก็โอนอ่อนตามธรรมเนียมสังคม ต้องยอมเสียสตางค์ตัดชุดราตรีสีมอสรจนได้ เพราะผมไม่กล้าหาญเท่าลุง

พ่อของผมเป็นทหาร ในงานศพของพ่อ ลุงเขียนไว้ว่า พ่อผมเป็นทหารประจำการ แต่ลุงมีโอกาสเป็นเพียงทหารชั่วคราวจึงอยากจะได้เรื่องไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่พ่อผม เรื่อง “ทหารชั่วคราว” ที่ลุงเขียน ได้รับการกล่าวขวัญถึงเป็นอย่างมากถึงความรักชาติและความกล้าหาญของเด็กหนุ่มไทย เป็นเรื่องราวของลุงตอนเป็นเสรีไทยอยู่ในอังกฤษ สมัครเป็นทหารในกองทัพอังกฤษ เพื่อมาปฏิบัติราชการลับในเมืองไทยในช่วงที่ถูกญี่ปุ่นครอบครอง โดยกระโดดร่มลงมาแล้วถูกจับจนเกือบเอาตัวไม่รอด แต่เดชะบุญ คนไทยด้วยกันเองช่วยเหลือกันได้ จนในที่สุดปฏิบัติหน้าที่สำเร็จด้วยดี ผมได้อ่านเรื่องนี้เมื่อเด็ก รู้สึกทึ่ง ช่างเป็นเรื่องที่น่าตื่นเต้นไม่แพ้หนังสนุก ๆ รู้สึกทึ่งในความกล้าหาญของลุง ซึ่งต่อมาก็ได้แสดงให้เห็นอีกหลายครั้งในการท้วงติง.

สิ่งที่ไม่ถูกต้องในสังคม ผมยังภูมิใจแทนพ่อมาจนบัดนี้ว่า “ทหารชั่วคราว” เป็นเรื่องที่สูงเขียนขึ้นเพื่ออุทิศให้พ่อ แล้วยังกำหนดไว้ด้วยว่า ไม่ว่าใครที่ขออนุญาตนำเรื่องนี้ไปพิมพ์ซ้ำจะต้องระบุที่มาข้อนี้ด้วยทุกครั้ง

ที่บ้านลุง

บ้านลุงอยู่ในซอยอารีย์ พหลโยธิน สมัยก่อนถือว่าอยู่นอกเมือง เมื่อผ่านอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิไปบ้านเรือนก็บางตา และมักจะเป็นบ้านสวย ๆ หลังใหญ่ บ้านลุงเป็นเรือนไม้ชั้นเดียวหลังเล็ก ๆ แต่มีบริเวณกว้างขวางให้เราวิ่งเล่น มีสระอยู่หลังบ้าน ซึ่งต่อมาตัดแปลงเป็นสระว่ายน้ำ บ้านมีไต้ถุน มีลมพัดเย็นสบาย บ้านลุงมีหนังสือเยอะ มีวิทยุเครื่องใหญ่ มีเครื่องเล่นแผ่นเสียง แม้ไม่มีโทรทัศน์ ผมมีโอกาสไปค้างบ้านลุงหลายครั้ง ครั้งละหลายวัน ไปอยู่กับป้าเหมมมาร์กาเร็ต ไปเล่นกับลูก ๆ ของลุงและป้า คือ จอน ปีเตอร์ และใจ ผมจำได้ว่าจอนซนมาก มีเรื่องแผลง ๆ เล่นอยู่เสมอ ปีเตอร์มีผมหยิกสีทอง น่ารัก และมักตามใจคนอื่นอยู่เรื่อย ส่วนใจน้องคนสุดท้ายยังเล็กอยู่

ป้าทำงานบ้านด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ มีผู้ช่วยที่ทำงานแบบเข้ามาเย็นกลับอยู่คนหนึ่ง ป้าเป็นคนใจดี และมีความรักความยุติธรรมในสังคมเป็นอย่างดี จะพยายามดูแลผู้ซึ่งด้อยโอกาสในสังคมอยู่เสมอ ป้าทำสิ่งต่าง ๆ ที่เห็นว่าถูกต้อง คำณสิ่งที่เห็นว่าไม่ถูกต้องอย่างหนักแน่น ไม่หวั่นไหว โดยทำอย่างเงียบ ๆ ตามนิสัยของป้า การไปค้างบ้านลุงทำให้ผมเริ่มรู้จักวิถีชีวิตในครอบครัวลุง อันมีลักษณะแบบอังกฤษของป้าบ้าง ผมแปลกใจที่เวลานอนไม่ได้นอนบนผ้าปูที่นอน แต่ต้องสอดตัวเข้าไปประหว่งผ้าปูที่นอนสองผืน จอน ปีเตอร์ และใจทำเช่นนั้น แต่ป้าคงเห็นว่าผมไม่ชิน เลยจัดให้นอนแบบคนไทย มีชีวิตแบบอังกฤษอีกอย่างที่ได้อู้อจากป้าคือ อาหารเข้าที่มีไข่ดาวทอดไฟอ่อน ๆ จนไข่ขาวแข็ง ไม่ได้ฟูกรอบเหมือนไข่ดาวแบบไทย ๆ

เวลาที่ลุงกับป้าต้องไปงานกลางคืน มักขอให้แม่ไปอยู่กับเด็ก ๆ ที่บ้าน ซึ่งผมก็มักติดตามไปด้วยเสมอ นอกจากเล่นเกมหรือไฟเด็ก ๆ แล้ว ช่วงนี้เป็นโอกาสของผมที่จะอ่านหนังสือของลุง เช่น อุโฆษสาร ซึ่งเป็นหนังสือของโรงเรียนอัสสัมชัญ ได้เล่นแผ่นเสียงลงเพลย์ เช่น “เวสต์ไซด์สตอรี” และเพลงคลาสสิกซึ่งผมเพิ่งมีโอกาสรู้จักและชอบ และได้ดูรูปถ่ายและโปสการ์ดที่ลุงเก็บไว้ เป็นรูปชาวดำที่มาระบายสีกันเองที่หลัง เพราะสมัยนั้นยังไม่มีรูปสี เป็นที่ที่ลุงกับป้าเคยอยู่หรือไปเที่ยว เช่น เคมบริดจ์ ไบรตัน ทอร์คีย์ ผมฝันว่าวันหนึ่งคงจะได้ไปบ้าง

อีกหลายปีต่อมา เมื่อผมจบการศึกษาและเริ่มทำงานแล้ว เป็นช่วงที่ป้ามาร์กาเร็ตและลูก ๆ ไปอยู่ที่อังกฤษกันหมด แต่ลุงยังทำงานอยู่ที่เมืองไทย ผมและแม่ได้ไปอยู่ที่บ้านลุงเป็นช่วงเวลานาน ผมได้รู้จักลุงเพิ่มขึ้นอีก ได้เห็นลุงในฐานะพ่อบ้านคอยดูแลบ้าน เช่น คอยป้อนน้ำออกจากบ้านเมื่อฝนตกน้ำท่วม ได้คุยกับลุงในเรื่องต่าง ๆ เช่น เรื่องการที่บ้านเมืองยังไม่มีประชาธิปไตย ซึ่งลุงบอกว่าอาจต้องใช้เวลาาน อาจนานเกินสมัยของลุง ผมถามลุงว่า หากมีการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย ลุงจะร่วมด้วยหรือไม่ ลุงตอบว่า หากถึงเวลาที่สมควร และลุงไม่มีภาระผูกพันที่สำคัญแล้ว ก็อาจจะสมัครเข้ารับเลือกตั้งในเขตบ้านเกิด โดยจะไม่โฆษณาหาเสียงอะไร นั่นอาจจะเป็นหนึ่งในน้อยครั้งที่ลุงพูดถึงการเข้าสู่การเมือง ส่วนมากแล้วลุงจะสนใจเรื่องการศึกษาและสังคมมากกว่า ลุงคุยเรื่องการแบ่งเวลาและภาระจากการดูแลธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นหลักมาสู่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ให้มากขึ้น

มีอยู่ตอนหนึ่ง ลุงเคยเล่าว่าจะมีโอกาสไปฝรั่งเศส และจะได้เข้าเยี่ยมนายปรีดี พนมยงค์ ช่วงนั้นประเทศไทยมีจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี ผมถามลุงว่าจะมีปัญหาคณะการใดหรือไม่ ลุงบอกว่าไม่น่าจะมีเพราะแจ่งจอมพลถนอมไว้แล้ว ผมเองยังนึกว่า บางคนที่อยู่ในฐานะอย่างลุง อาจเลือกที่จะไปเงียบ ๆ แต่ลุงจะทำอะไรอย่างตรงไปตรงมาเสมอ

ตามรอยและไม่ตามรอยลุง

ช่วงที่จะจบจากโรงเรียน เป็นช่วงที่ว่ากันว่าที่สุดในชีวิตช่วงหนึ่ง ผมก็เหมือนคนอื่น ๆ อีกมาก ที่ไม่แน่ใจว่าจะตัดสินใจอย่างไรดี ผมสอบเข้าเรียนแพทย์ตามกระแสสังคม เหตุที่ไม่เลือกคณะวิศวะ เพราะเสียตายน่าจะไม่ได้เรียนชีววิทยาที่ผมชอบ ผมไม่รู้หรือว่านั่นเป็นอาการของคนที่ควรเป็นนักวิทยาศาสตร์ มาได้ ศ.ดร.สตาจค์ มงคลสุข คณบดีคณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ (ปัจจุบันเป็นคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหิดล) ที่ผมเข้าไปเรียนนั่นแหละ จับตัวผมไว้ อาจารย์สตาจค์เป็นเพื่อนของลุง และบอกลุงว่าผมน่าจะเรียนวิทยาศาสตร์ ลุงไปบอกแม่ อาจารย์สตาจค์มาบอกผม เท่านั้นที่ตื่นหลุดตายาก

ในเรื่องที่ใหญ่กว่านี้ อาจารย์สตาจค์ได้เจรจากับลุงในฐานะผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ เพื่อปูทางให้มีการพัฒนาวิทยาศาสตร์ครั้งสำคัญในประเทศ เป็นการจักระบบวิจัยและบัณฑิตศึกษาขึ้นเป็นครั้งแรก โดยรัฐบาลลงทุนด้านอาคารสถานที่รวมถึงจัดงบประมาณพิเศษเป็นค่าตอบแทนให้ผู้ที่ทุ่มเททำงานวิจัยโดยไม่ต้องทำงานอื่นหารายได้เสริม ผลงานของอาจารย์สตาจค์ซึ่งลุงได้มีส่วนสำคัญทำให้เกิดขึ้นด้วยนี้ ได้ทำให้เกิดความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์ไทย อันมีผลมาจนถึงปัจจุบัน

ที่จริง ผมมีทางเลือกที่สำคัญอีกทางหนึ่ง ปีที่ผมจบจากโรงเรียนนั้น เป็นปีแรกที่ธนาคารแห่งประเทศไทยโดยความริเริ่มของลุง จัดให้มีการสอบชิงทุนไปเรียนเศรษฐศาสตร์และวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อกลับมาทำงานให้ธนาคารฯ ผู้มีสิทธิ์จะต้องเป็นผู้ที่สอบผ่านมัธยมปลายใน ๕๐ อันดับแรก (ที่เรียกว่า “ติดบอร์ด”) ลุงคงจะผิดหวังเหมือนกันที่ผมไม่ยอมไปสอบทุนนี้ โดยผมให้เหตุผลว่า ผมไม่ชอบคิดเรื่องเงินเรื่องทอง แต่พอรู้ว่าเพื่อน ๆ สอบได้ เป็นต้นว่า ประทีป สนธิสุวรรณ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และวิจิตร สุพินิจ ผมกลับนึกเสียตาย ผมคิดว่าเหตุผลเล็ก ๆ ประการหนึ่งที่ผมไม่เลือกแนวทางนี้ นอกจากเพราะผมชอบวิทยาศาสตร์เป็นทุนอยู่แล้ว ยังเป็นเพราะลุงป่วยได้สร้างมาตรฐานที่สูงเอาไว้ในทางเศรษฐศาสตร์ จนผมเกรงว่าจะไม่สามารถเอาดีทางนี้ได้เหมือนลุง

ผมสอบชิงทุนได้ ได้ไปเรียนเคมีที่อังกฤษ ลุงแสดงความยินดีกับผมด้วยการให้นำฟีกาข้อมือสายสแตนเลสสวยงามที่ผมใส่อยู่เกือบตลอดเวลาที่อยู่ที่นี่ ที่อังกฤษก็ยังได้รับการอุปถัมภ์จากลุงอีก กล่าวคือได้ไปอยู่ที่บ้านลุงในลอนดอนระหว่างที่ศึกษาอยู่ ลุงและป้าฝากฝังผมไว้กับญาติและมิตรสหายที่อังกฤษอย่างดี ได้มีโอกาสไปเยี่ยมแม่และพี่ของป้า ตอนคริสต์มาสได้รับเชิญไปดูละครแพนต์ไมม์ ลุงแวะมาเยี่ยมพวกเราบ้างเป็นครั้งคราว เมื่อลุงมาอังกฤษ นักเรียนไทยในอังกฤษในนามของสามัคคีสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ก็จะเชิญลุงมาสนทนาที่สำนักผู้ดูแลนักเรียน ลุงพูดเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม พูดถึงความสำคัญของเศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พูดถึงความสำคัญของการประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล และความสำคัญของการพัฒนาชนบท ซึ่งสิ่งเหล่านี้ในที่สุดจะมีความหมายต่อสังคมยิ่งเสียกว่าความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ลุงมองพวกเราในฐานะที่เป็นลูกหลานที่ตามรอยกันมา ฝากฝังไว้ว่าคนรุ่นลุงกำลังจะผ่านไป แต่ประเทศยังไม่พ้นวงจรอุบาทว์ของการยึดอำนาจ การปฏิวัติรัฐประหาร คนรุ่นใหม่ออย่างเราจะต้องเข้ามามีบทบาทขจัดวงจรอุบาทว์นี้ให้หมดไป

เรียนจากโลก เรียนจากลุง

ลุงเคยเขียนไว้ว่า เมื่อไปเรียนที่อังกฤษจึงได้เริ่มเรียนรู้เรื่องเสรีธรรม เผด็จการ และประชาธิปไตย ลัทธิการเมืองฝ่ายซ้ายฝ่ายขวา จากการคุยกับ ดร.พร้อม วัชรคุปต์ ซึ่งเป็นนักวิทยาศาสตร์ ตอนที่เขานักศึกษาที่อังกฤษด้วยกัน ออกจะแปลกอยู่บ้างที่นักเรียนเศรษฐศาสตร์อย่างลุงกลับมาได้เรียนรู้เรื่องนี้จาก

นักวิทยาศาสตร์ แต่ที่จริงแล้วก็ไม่แปลก เพราะเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องพื้นฐานของมนุษย์ ผู้มีปัญญาย่อมไม่ไม่รู้ในเรื่องที่สำคัญเหล่านี้ได้ทั้งนั้น ที่สำคัญคือเรื่องทั้งหมดนี้ไม่เพียงต้องการการศึกษาให้เป็นความรู้เท่านั้น แต่ต้องการความรู้สึกและความเชื่อจากส่วนลึกของวิญญาณ ลุงอาจจะเริ่มเรียนเรื่องนี้ซ้ำกว่า ดร.พร้อม แต่เมื่อมีความพร้อมอยู่แล้วทางวิญญาณ จึงได้มีความซาบซึ้ง และนำหลักการที่ท่านเชื่อถือมาปฏิบัติตลอดชีวิตของท่านจนเป็นตัวอย่างให้คนอื่นปฏิบัติตาม

ผมเองได้เรียนเรื่องความเหลื่อมล้ำในสังคม ความสำคัญของการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืนและความสำคัญของประชาธิปไตย จากการที่ได้คุ้นเคยกับลุงและแนวความคิดของลุงมาแต่เด็ก ประกอบกับเรียนจากเรื่องต่าง ๆ รอบตัว จากการอ่านข้อเขียนของบุคคลต่าง ๆ และจากการถกเถียงกับเพื่อนฝูง ที่อังกฤษนอกจากจะได้เรียนการปฏิบัติประชาธิปไตยจากเจ้าของประเทศแล้ว เรายังได้จัดกิจกรรมสนทนาและศึกษาด้านประชาธิปไตยและการพัฒนาที่สามัคคีสมาคมฯ ที่ลุงได้ไปร่วมด้วย นอกจากลุงป่วยแล้ว ผู้ที่เราได้มีโอกาสร่วมสนทนาด้วยยังมีบุคคลสำคัญในวงการเมืองการปกครองของไทยที่แวะเวียนไปอังกฤษ พวกเราเป็นห่วงเมืองไทย จึงจัดการสนทนาในเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นประเด็นสำคัญทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอยู่เป็นประจำ และเมื่อมีโอกาสสำคัญ เช่น มีการเลือกตั้งทั่วไปในเมืองไทย ก็จะต้องกลุ่มวิเคราะห์สถานการณ์อย่างละเอียด

ผมคิดอยู่เสมอว่า สิ่งแวดล้อมของนักเรียนไทยในอังกฤษตอนที่ผมเรียนอยู่นั้น คงไม่ต่างไปจากตอนที่ลุงเรียนอยู่มากนัก คือได้มีโอกาสพบปะ พูดคุย ศึกษาในเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ ลุงเคยแนะนำผมมาให้เรียนรู้เรื่องราวรอบตัว รวมทั้งเรื่องภาวะของสังคมและการเมือง โดยอาจเข้าร่วมในสมาคมกิจกรรมต่าง ๆ ของนักศึกษา เมื่อผมได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยลอนดอนเช่นเดียวกับลุง (แต่คนละวิทยาเขตกัน) จึงได้สมัครเข้าร่วมในสมาคมและทำกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย นอกเหนือจากเรียนเรื่องวิชาการเฉพาะตัว นอกจากการสมัครเป็นสมาชิกของสมาคมด้านการเมืองต่าง ๆ ตั้งแต่อนุรักษ์นิยมจนถึงสังคมนิยมแล้ว ผมยังได้สมัครเป็นสมาชิกของสมาคมนิรโทษกรรมนานาชาติ (Amnesty International) ซึ่งคอยช่วยเหลือผู้ที่ถูกกดขี่ข่มเหงโดยอำนาจรัฐ จากความเชื่อถือของตนที่แตกต่างออกไปไม่ว่าจะเป็นด้านศาสนาหรือการเมืองก็ตาม สิ่งที่เราทำได้ เช่น การเขียนจดหมายไปปลอบใจผู้ที่ถูกจองจำ หรือประท้วงทางการที่จองจำเขา อาจจะเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อยในสายตาของหลายคน แต่อย่างน้อยก็เป็นความพยายามของเราที่จะแก้ไขในสิ่งที่ผิดเท่าที่จะทำได้ และอาจจะมีความหมายมากสำหรับผู้ที่ถูกกดขี่ข่มเหงเหล่านั้น อีกหลายปีต่อมาผมดีใจที่ได้เห็นวอองคร์กรันด์ได้รับการยกย่องเชื่อถือให้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ กิจกรรมอีกกลุ่มหนึ่งที่ผมไปร่วมด้วยเป็นครั้งคราวคือกิจกรรมของสหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพ ซึ่งเชื่อในการดำเนินการที่จะส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของมนุษย์โดยทั่วไป ต่อมาเมื่อผมได้กลับมาทำงานในเมืองไทยแล้ว ก็ได้เห็นว่าลุงป่วยให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิเสรีภาพอย่างมาก และในจดหมายที่เขียนติดต่อกันเมื่อลุงไปสอนหนังสือที่เคมบริดจ์ ก็เคยบอกผมว่าจะเน้นการทำงานในด้านนี้ให้มากขึ้นอีกในอนาคต

ด้วยความคิดถึงเมืองไทย พวกเราที่อังกฤษร่วมกับอีกหลายคนที่อเมริกาจึงผลัดกันเขียนจดหมายถึงเมืองไทย ลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์*ประชาธิปไตย* ในช่วงต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๓ ช่วงนั้นเป็นช่วงสำคัญ ซึ่งอาจเรียกได้ว่าช่วงก่อน ๑๔ ตุลา นักเรียนไทยในต่างประเทศได้เห็นความล้มเหลวของระบอบการเมืองไทย ที่เผด็จการยังฝังรากลึก ได้เปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้วเห็นความแตกต่างในด้านต่าง ๆ ที่เมืองไทยน่าจะแก้ไขได้ ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ช่วงนั้นเป็นช่วงที่นักศึกษาและคนหนุ่มสาวในสหรัฐอเมริกา และยุโรป ลุกฮือขึ้นประท้วงสงครามเวียดนามและความไม่เป็นธรรมในสังคมทั่วไป จดหมายต่าง ๆ ในชุด

“คิดถึงเมืองไทย” สะท้อนให้เห็นสำนึกของคนรุ่นใหม่ ทั้งในปัญหาต่าง ๆ ของสังคม และในบทบาทของเขาในการช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ควรได้ คนเหล่านี้รวมถึง ชาญวิทย์ เกษตรศิริ วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์ โอฟาร์ ไชยประวัติ บุญสนอง บุญโยทยาน ปราโมทย์ และ สุมณฑา นาครทรรพ กมล สมวิเชียร นรนิติ เศรษฐบุตร วีรพงษ์ รามางกูร โกศล ศรีสังข์ ขวัญดี รักพงศ์ และผมเอง แม้จดหมายเหล่านี้แทบจะไม่ได้กล่าวถึงลุง และคนเหล่านี้หลายคนก็ไม่ได้เป็นลูกศิษย์ของลุงโดยตรง แต่ก็ต้องถือว่าคนเหล่านี้เป็นแนวร่วมทางความคิดกับลุง ลุงเป็นคนจุดประกายแนวความคิดและหลักการของเขาเหล่านี้ ไม่มากก็น้อย และต่อมาหลายคนก็มีโอกาสได้ร่วมงานกับลุง ที่กล่าวมานี้เป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้นของแนวร่วมดังกล่าว ที่มารวมกันจากความรักและความเป็นห่วงเมืองไทย และมีความเห็นตรงกันว่าต้องใช้ปัญญาเป็นหลักในการแก้ปัญหา คนเหล่านี้เหมือนกันตรงที่ได้เรียนจากที่ต่าง ๆ ในโลกแล้วก็ได้มาถึงแนวความคิดเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันกับลุง เป็นพันธมิตรทางปัญญาและการกระทำร่วมกับลุง

จดหมายชุด “คิดถึงเมืองไทย” ที่พวกเราเขียนกันหลายสิบฉบับนั้น แม้จะมีการแสดงความเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับบ้านเมืองอยู่มาก แต่ก็ไม่อาจเทียบกันได้เลยแม้แต่น้อย ทั้งในด้านการเสนอความเห็นที่กล้าหาญ และในด้านการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ถูกที่ควร กับจดหมายเพียงฉบับเดียวที่ลุงเขียนเมื่อกุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ ในนามของนายเข้ม เย็นยิ่ง ถึงผู้ใหญ่ท่านุ เกียรติกิจ

หลังจากที่จอมพล ถนอม กิตติขจร และคณะได้ทำการปฏิวัติ ล้มล้างรัฐบาลของตนเองที่มาจาก การเลือกตั้ง เปลี่ยนเป็นระบบเผด็จการเช่นแต่ก่อน จดหมายได้พูดถึงความสำคัญของกติกากฎหมายที่มี ความเป็นประชาธิปไตย และแนะนำให้ผู้ใหญ่ท่านุเร่งคืนกติกานั้นแก่หมู่บ้านโดยเร็ว หลายคนแสดงความสงสัยว่าลุงจะเป็นผู้เขียนขึ้นจริงหรือ ในช่วงนั้นลุงสอนหนังสืออยู่ที่อังกฤษ

ผมติดต่อกับลุงทางจดหมายอยู่เป็นประจำ ซึ่งลุงก็ยืนยันว่าเป็นคนเขียนจดหมายฉบับนั้น พร้อมทั้งส่งสำเนามาให้ดูด้วย จดหมายนั้นส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ซึ่งปะทุขึ้นในเดือนตุลาคม ๒๕๑๖ และมีผลสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน เป็นเรื่องที่น่าจารึกอยู่ในประวัติศาสตร์

ผมไม่ค่อยได้สัมผัสความเป็นอยู่ของชาวชนบทมากนัก ลุงป่วยช่วยให้ผมมีประสบการณ์ในเรื่องนี้ โดยผมมีโอกาสติดตามลุงไปดูงานของโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร ทำให้ได้เห็นปัญหาความยากจน ความไม่เป็นธรรมในสังคม การขาดสาธารณูปโภคและปัจจัยพื้นฐานที่จะทำให้พันธกิจของความยากจน ได้เห็นความพยายามของบัณฑิตซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ ที่จะช่วยแก้ปัญหาเหล่านี้แม้จะยากเย็นเพียงใดก็ตาม ผมได้เห็นการทำงานของลุงในลักษณะเข้าคลุกด้วยตนเอง พูดคุยและถกเถียงกับทั้งชาวบ้านและบัณฑิตอย่างถึงพริกถึงขิง ในช่วงเดียวกันนั้น ลุงฟังความสนใจมาจากการริเริ่มจัดทำโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง ซึ่งเป็นโครงการพัฒนาลุ่มน้ำนี้จากความร่วมมือของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยมหิดล

ในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ก่อนที่ลุงจะออกเดินทางจากประเทศไทย ผมและภรรยาได้ไปส่งลุงที่ดอนเมือง ลุงเล่าให้ฟังถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ในวันนั้นและช่วงก่อนหน้านั้น ซึ่งล้วนกลายเป็นประวัติศาสตร์ไปแล้ว เรารู้สึกเสียดายที่ลุงต้องไป ไม่ใช่เสียดายในฐานะส่วนตัวเท่านั้น แต่เสียดายแทนสังคมไทยด้วย ผมได้พบกับลุงอีกหลายครั้งหลังจากที่ลุงล้มป่วยแล้วและต้องผ่าตัดสมอง ทำให้ไม่สามารถพูดได้ แต่ลุงก็ยังเป็นลุงป่วยคนเดิม แม้จะพูดแทบไม่ได้ แต่ก็แสดงออกได้ถึงความรู้สึกภายใน บุคลิกของลุงยังฉายออกมาเหมือนเดิม ไม่ว่าจะเป็ความพอใจในการดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่ต้องการการยกย่องเชิดชูใด ๆ

ในชีวิตการทำงานอันยาวนาน ลุงได้อุทิศตนให้แก่สังคมไทยในหลายลักษณะ ในฐานะข้าราชการและนักการเงินการคลังในช่วงแรก ในฐานะนักบริหาร นักการศึกษา และนักพัฒนาเศรษฐกิจสังคมในช่วงต่อมา และในฐานะคนไทยที่รักความเป็นธรรมในสังคม ผมโชคดีที่ได้เป็นหลานของลุง มีโอกาสได้อยู่กับลุง และเรียนจากลุงในบทบาทต่าง ๆ ที่แปรเปลี่ยนนี้ในหลายช่วงของชีวิตผม

ยงยุทธ ยุทธวงศ์

เกี่ยวกับผู้เขียน : ศ.ดร.ยงยุทธ ยุทธวงศ์

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาเคมีอินทรีย์ จากมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด ประเทศอังกฤษ เคยเป็นผู้อำนวยการศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ และผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรักษาการผู้อำนวยการสถาบันบัณฑิตวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไทย

ป่วย อังภากรณ์ กับ รัฐประหาร ๒๕๑๔

ขณะที่ผมกำลังเขียนบทความนี้ (๓๐ มีนาคม ๒๕๓๔) อาจารย์ป่วย อังภากรณ์ กำลังเดินทางกลับไปพำนักยังประเทศอังกฤษ หลังจากทีกลับมาเยือนไทยเป็นเวลา ๓ สัปดาห์ ผมมีโอกาสเยี่ยมเยียนคารวะท่านเหมือนทุกครั้งที่ผ่านมา ดูท่านแข็งแรง ทะมัดทะแมง และจิตใจผ่องใสมากกว่าปางก่อน แม้จะยังไม่สามารถพูดได้ด้วยอาการอัมพฤกษ์ แต่ก็สามารถรับฟังและมีปฏิกิริยาโต้ตอบการสนทนาได้ค่อนข้างดี

เมื่อถูกถามว่า ท่านทราบเรื่องการรัฐประหารเมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ หรือไม่ ท่านพยักหน้าพร้อมทั้งแสดงอาการรับทราบด้วยว่า ลูกน้องเก่าและผู้ร่วมงานคนสนิทในอดีตหลายคนได้เข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลอานันท์ ปันยารชุน ท่านไม่อยู่ในสภาพที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นครั้งนี้ เหมือนดังที่ท่านเคยแสดงบทบาทเป็นผู้นำในการคัดค้านการรัฐประหารในปี ๒๕๑๔ ได้

เมื่อเกิดการรัฐประหารในปี ๒๕๑๔ นั้น ผมกำลังศึกษาอยู่ที่ Churchill College ในมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ส่วนอาจารย์ป่วย เป็นศาสตราจารย์รับเชิญ (Visiting Fellow) อยู่ที่ University College (ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น Wolfson College) ในมหาวิทยาลัยเดียวกัน

ชีวิตในเมืองเคมบริดจ์เป็นชีวิตอันอุดมด้วยศานติสุข เพราะเคมบริดจ์เป็นเมืองมหาวิทยาลัยในพื้นที่
ยากจะหาเมืองมหาวิทยาลัยอื่นใดเสมอเหมือน ความสงบแห่งชีวิตดลบันดาลให้เกิดปัญญาที่สร้างสรรค์ งานเขียน
สำคัญชิ้นหนึ่งของอาจารย์ป๋วย เรื่อง “ข้อคิดเรื่องการพัฒนาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” (ซึ่งมีภาคผนวก
“ปฏิทินแห่งความหลัง : จากครุฑมารดาถึงเชิงตะกอน” อันเลื่องลือ) ถือกำเนิดขึ้นที่นี่ แต่ชีวิตอันอุดมด้วย
ศานติสุขนี้ต้องแปรผันไปเมื่อเกิดการรัฐประหารในปี ๒๕๑๔

ผมจำได้ว่าในเช้าวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ ท่ามกลางฝนตกพราว ๆ ผมขี่จักรยานฝ่าสายฝนจาก
Churchill College ไปยังบ้านพักอาจารย์ป๋วย ซึ่งอยู่ห่างจาก University College ไม่มากนัก ผมแจ้งให้

จากซ้าย : รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ สุพจน์ จุนอนันตธรรม นิพนธ์ พัวพงศกร สุกัญญา นิธังกร อาจารย์ป๋วย
ประกัสสร เลียวไพโรจน์ ชุศรี มณีพฤกษ์

ท่านทราบว่า มีรายงานข่าวการรัฐประหารในประเทศไทยปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ The Times ท่านตอบว่า
ท่านได้อ่านรายงานข่าวนั้นแล้ว ดูท่านรู้สึกเศร้าหมอง อาจารย์ป๋วยกล่าวแก่ผมว่า รู้สึกน่าเสียดายที่
ประชาธิปไตยต้องล้มลุกคลุกคลานอีก ท่านมีความเห็นว่า ปัญหาหลายต่อหลายปัญหาที่คณะรัฐประหาร
หยิบยกขึ้นมาเป็นข้ออ้างในการทำรัฐประหารนั้นล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาที่แก้ไขได้ด้วยวิถีทางประชาธิปไตย เข้า
วันนั้นผมมีโอกาสดูคุยกับท่านได้ไม่มากนัก เพราะมีนัดกับอาจารย์ที่ปรึกษา

ภาระการเรียนทำให้ผมเกือบมิได้ใส่ใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศไทยมากไปกว่า
การติดตามข่าวสาร ผมจำได้ว่า บทวิเคราะห์การรัฐประหาร ๒๕๑๔ ซึ่งเขียนโดยนักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษ
แห่ง School of Oriental and African Studies มหาวิทยาลัยลอนดอน และตีพิมพ์โดยใช้นามปากกาใน
New Left Review ได้ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ในหมู่นักเรียนไทยในอังกฤษเป็นอันมาก

วันหนึ่งในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ ผมจำได้ว่าเป็นวันจันทร์ (อาจารย์ป่วย มีกิจวัตรที่จะทำงานในเมืองเคมบริดจ์ระหว่างวันจันทร์ถึงวันศุกร์ และเดินทางลงไปอยู่กับครอบครัวในลอนดอนตอนบ่ายวันศุกร์ ต่อถึงวันจันทร์จึงเดินทางไปเคมบริดจ์) วันนั้นอาจารย์ป่วย ได้ยืมบันทึก “จดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง” ให้ผมอ่าน พร้อมทั้งขอความเห็น อาจารย์ป่วยเล่าว่าได้ส่งบันทึกนั้นถึงจอมพลถนอม กิตติขจร ในช่วงสุดสัปดาห์นั้น และผมเข้าใจว่า อาจารย์ป่วย ได้ส่งสำเนาจดหมายให้บุคคลบางคนในประเทศไทย และนักศึกษาบางคนในสหรัฐอเมริกาด้วย ผมอาจเป็นบุคคลแรกๆ ที่มีโอกาสได้อ่าน “จดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง” ซึ่งเป็นเกียรติประวัติที่ผมไม่เคยโอ้อวดมาก่อน และผมแน่ใจว่า ผมได้อ่านบันทึกประวัติศาสตร์ฉบับนี้ก่อนจอมพลถนอมด้วยซ้ำไป

ผมมีได้อ่าน “จดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง” อย่างพิถีพิถะระทีในการอ่านครั้งแรก และเอ่ยชื่อ “นายเข้ม เย็นยิ่ง” เป็น “นายเข้ม ย้งยั้ง” จนอาจารย์ป่วยต้องแก้คำผิดอยู่เนือง ๆ ผมเห็นด้วยกับความเห็นที่ปรากฏในจดหมายฉบับนั้นทั้งหมด และยังคงคิดในใจอย่างไร้เดียงสาว่า ถ้าหากผมเป็นผู้เขียนจดหมายฉบับนี้จะมีถ้อยคำรุนแรงยิ่งกว่าที่เป็นอยู่มากนัก ความรู้เดียวสาของผมหทำให้ผมประเมินผลกระทบทางการเมืองของจดหมายฉบับนี้ต่ำกว่าความเป็นจริงเป็นอันมาก ในเวลานั้นผมมองไม่ออกเลยว่า การที่อาจารย์ป่วยซึ่งเป็นสมาชิกชนชั้นนำทางอำนาจ (power elite) ในสังคมไทย เขียน “จดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง” ถึง “นายท่าน กียรติกิจ ผู้ใหญ่บ้านไทยเจริญ” เพื่อ “...วิงวอนให้ได้โปรดเร่งให้มิกติกาหมู่บ้านให้เกิดขึ้นโดยเร็วที่สุด.. โปรดอำนวยความสะดวกให้ชาวบ้านไทยเจริญมีสิทธิเสรีภาพตามหลักประชาธิปไตย สามารถเลือกตั้งสมาชิกขึ้นโดยเร็ว...” นั้นมีผลเสมือนหนึ่งการประกาศเป็นกบฏต่อชนชั้น ซึ่งนับเป็นเรื่องนอกรีตนอกรอยชนชั้นนำทางอำนาจในสังคมไทย

ผมคิดว่า อาจารย์ป่วยคงได้คาดการณ์อยู่แล้วว่า ชนชั้นปกครองไทยไม่รับฟังความคิดเห็นของท่าน แต่ข้อที่ท่านอาจจะมีได้คาดคิดมาก่อนก็คือ ลูกน้องและเพื่อนร่วมงานที่เห็นด้วยกับอุดมการณ์ประชาธิปไตยของท่านมีน้อยนักก่อนที่จะเกิด “จดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง” อาจารย์ป่วยเป็นผู้นำเทคโนโลยีที่มีขุนนางนักวิชาการมาเกาะยึดอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ภายหลังจากที่ท่านเรียกร้องประชาธิปไตยด้วยการเขียน “จดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง” ลูกน้องและเพื่อนร่วมงานคนสนิทบางคนก็เริ่มตีตัวออกห่าง วันหนึ่ง อาจารย์ป่วย ยื่นจดหมายของเทคโนโลยีคนสำคัญคนหนึ่งให้ผมอ่าน และถามผมว่า “เขาทรยศต่อผมหรือเปล่า?” ผมไม่ทราบแน่ชัดว่า จำนวนเทคโนโลยีที่ตีตัวออกห่างจากอาจารย์ป่วยมีมากน้อยเพียงใด แต่ผมก็ได้รับรู้ว่า ขุนนางนักวิชาการจำนวนมากยอมตนรับใช้คณะรัฐประหาร ๒๕๑๔ เพราะเป็นมรดกวิถีสัญคัญในการไต่เต้าสู่ชนชั้นนำทางอำนาจดุจเดียวกับการรัฐประหารในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ ที่ผ่านมา หลังเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ ไม่นาน อาจารย์ป่วยเดินทางไปประชุมที่ประเทศสิงคโปร์ และได้พานพบเหตุการณ์ที่ไม่เคยคาดคิดว่าจะได้ประสบมาก่อน กล่าวคือ ขุนนางนักวิชาการคนหนึ่ง ซึ่งเคยร่วมงานกับอาจารย์ป่วยในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สอง (๒๕๑๐-๒๕๑๔) และไปประชุมเมืองสิงคโปร์ในวาระเดียวกันนี้ ได้บอกฝากความเคารพนับถือผ่านคนสนิทอีกคนหนึ่งของอาจารย์ป่วย แต่ขอไม่พบอาจารย์ป่วย เนื่องจากอาจารย์ป่วยกลายเป็นบุรุษอันตราายในสายตาของชนชั้นปกครองไทยไปแล้ว

ผมเข้าใจว่า เทคโนโลยีที่เห็นด้วยกับอุดมการณ์ประชาธิปไตยของอาจารย์ป่วยมีอยู่ไม่มากนัก ความผันผวนทางการเมืองในเวลาต่อ ๆ มากี่ยืนยันความข้อนี้ได้ดียิ่ง และผมก็เข้าใจอีกด้วยว่า เทคโนโลยีจำนวนมากแม้จะมีได้เห็นด้วยกับอุดมการณ์ประชาธิปไตยของอาจารย์ป่วย แต่ก็เคารพความเป็นมนุษย์ของอาจารย์ป่วย และมีจริยธรรมสูงส่งพอที่จะไม่ “ถีบส่ง” อาจารย์ป่วยในยามตกอับทางการเมือง

ในขณะที่กลุ่มขุนนางนักวิชาการในระบบราชการมิได้ต้อนรับ “จดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง” มากเท่าที่ควร แต่พลังนอกระบบราชการกลับเชิดชูอาจารย์ป่วยให้เป็นสัญลักษณ์แห่งการเรียกร้องเสรีภาพและประชาธิปไตย

ด้วยอิทธิฤทธิ์ของ “จดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง” นั้นเอง อาจารย์ป่วยก็แปรสภาพเป็นผู้นำกลุ่มพลังที่ต่อต้านพลังอำมาตยาธิปไตยเพียงชั่วข้ามคืน

อาจารย์ป่วย เขียนเล่าไว้ในบันทึกความทรงจำเรื่อง “เหลียวหลังแลหน้า” ว่า การที่ผมเขียนด้วยความหวังดีท่านเขียน “จดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง” ถึงจอมพลถนอม กิตติขจรนั้น “...ผมเขียนด้วยความหวังดีต่อท่านและได้จำหน่ายซอง มีหนังสือสำเนาถึงท่านโดยตรง แจ้งให้ทราบแน่ชัดว่าจดหมายนี้มาจากผม ผมเขียนด้วยความหวังดี ต่อเมื่อท่านไม่มีปฏิกิริยาตอบอย่างใด ผมจึงเอาจดหมายนี้ออกตีพิมพ์เป็นจดหมายเปิดผนึก...”

นิตยสาร ชาวบ้าน ในสังกัดสมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ เป็นหัวหอกในการเผยแพร่ “จดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง” สู่อ่านธารณชน (ฉบับเดือนมีนาคม ๒๕๑๕) แต่ด้วยความเกรงกลัวอำนาจเผด็จการ จึงได้ไปรยหัวว่า “เรื่องสั้น” ผู้อ่านจำนวนมากรู้สึกงงงันไม่น้อยที่อาจารย์ป่วยเขียน “เรื่องสั้น” และเมื่ออ่าน “จดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง” จบแล้ว ก็คงอดถามตัวเองมิได้ว่า “เรื่องสั้น” นั้นคืออะไรกันแน่

การที่อาจารย์ป่วยผดขื่นมาเป็นผู้นำกลุ่มพลังนอกระบบราชการอาจทำให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช รู้สึกไม่สบายใจอย่างยิ่ง ในคอลัมน์ “ปัญหาประจำวัน” ในหนังสือพิมพ์ สยามรัฐ ฉบับวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๑๕ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ได้ตอบปัญหาของ “ศิษย์โค้ง” เกี่ยวกับ “จดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง” ว่า “...มีหลักฐานอันแน่นอนไม่มีที่สงสัยได้ว่า หลังจากที่หนังสือพิมพ์หลายฉบับได้นำจดหมายฉบับนั้นลงพิมพ์แล้ว ดร.ป่วยได้มีจดหมายมาถึงจอมพลถนอม บอกว่าท่านมิได้เป็นผู้เขียนจดหมายฉบับนั้นขึ้นเลย ใครเป็นผู้เขียนจดหมายฉบับนั้นขึ้น ท่านก็ไม่ทราบ เพราะท่านมิได้รู้เห็นเกี่ยวข้องด้วย...” อาจารย์ป่วยคงจะเห็นว่า คำตอบของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เป็นมุสาวาทะซึ่งมีผลกระทบต่อชื่อเสียงกิตติคุณของท่าน จึงได้มีจดหมายถึง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ยืนยันว่าท่านเป็นผู้เขียน “จดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง” เอง (สยามรัฐ ฉบับวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๑๕)

การที่อาจารย์ป่วยคัดค้านการรัฐประหาร ๒๕๑๔ และเรียกร้องเสรีภาพประชาธิปไตย ไม่เพียงแต่จะทำให้ท่านหลุดพ้นจากกลุ่มชนชั้นนำทางอำนาจ โดยที่ลูกน้องและเพื่อนร่วมงานบางคนตีตนออกห่างเท่านั้น หากทว่าสวัสดิภาพแห่งชีวิตยังถูกคุกคามอีกด้วย เสียงคุกคามเอาชีวิตดังไปถึงเมืองเคมบริดจ์ อาจารย์ป่วยเคยให้ผมอ่านจดหมายจากคนสนิทหลายคนในวงราชการ ที่เตือนว่าอย่าเพิ่งกลับประเทศไทย เพราะความปลอดภัยแห่งชีวิตไม่มี ภัยคุกคามทำนองนี้ท่านเคยเผชิญมาแล้วในยุคที่พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ เรื่องอำนาจ ผมสังเกตเห็นว่า ในช่วงหลังเดือนพฤษภาคม ๒๕๑๕ อาจารย์ป่วยมีอาการเครียด ในช่วงเวลาดังกล่าวมีผู้คนจากเมืองไทยมาเยี่ยมเยียนท่านทั้งในเคมบริดจ์และลอนดอนหลายคน ผมจำได้ดีว่า ครั้งหนึ่งอาจารย์ป่วยได้กำชับมิให้ผมไปบ้านพักของท่าน ตามวันเวลาที่ท่านระบุ เพราะมีคนสำคัญจากเมืองไทยมาพบท่าน ผมเข้าใจเอาเองว่าเป็นนายทหารยศสูงพอสมควร สภาพการณ์ดังที่เป็นอยู่นั้นทำให้ท่านตัดสินใจอยู่สอนหนังสือในมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ต่อไปอีกหนึ่งปี อย่างไรก็ตาม อาจารย์ป่วยได้แวะกรุงเทพฯ ในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๑๖ โดยได้พบทั้งจอมพลถนอม กิตติขจรและพลเอกประภาส จารุเสถียรด้วย

ดังเป็นที่ทราบกันดีว่า อาจารย์ป่วยเป็นผู้นำในการคัดค้านการรัฐประหารทั้งในปี ๒๕๑๔ และ ๒๕๑๙ การสิ้นสุดยุคสมัยของอาจารย์ป่วยเกือบจะเรียกได้ว่าเป็นการสิ้นสุดยุคของเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีอุดมการณ์รักชาติ รักประชาธิปไตย และยึดมั่นในความลัทธิชื่อ จะไม่มีเทคโนโลยีคนใดอีกแล้วที่จะเป็นผู้นำในการเรียกร้องเสรีภาพ ประชาธิปไตย และความเป็นธรรมในสังคม โดยมีได้ช่องแวกกับผลประโยชน์ทางธุรกิจเอกชนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

(หมายเหตุ : ตีพิมพ์ครั้งแรกใน ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันศุกร์ที่ ๕ เมษายน ๒๕๓๔)

อาจารย์ป่วยผู้ริเริ่มให้มีการสอนวิชาเศรษฐกิจญี่ปุ่น

เมื่อดิฉันเข้ามาเป็นอาจารย์ที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี ๒๕๑๑ ดิฉันเคยช่วยคุณสาครซึ่งเป็นเลขาอาจารย์ป่วยอยู่ ๒-๓ วัน หลังจากนั้นจึงได้เริ่มงานสอนหนังสือ ในด้านการบริหารงานของคณะเศรษฐศาสตร์นั้น อาจารย์ป่วยจัดให้มีคณะกรรมการดำเนินงานในชุดต่าง ๆ โดยมีอาจารย์และเจ้าหน้าที่เข้าร่วมเป็นกรรมการในการดำเนินงาน อาจารย์ป่วยเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ท่านได้เห็นว่าการพัฒนา “คน” เป็นเรื่องที่สำคัญ ท่านได้ติดต่อหาทุนซึ่งส่วนใหญ่ได้จากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ ให้แก่อาจารย์เพื่อไปศึกษาต่อปริญญาโท และปริญญาเอก ซึ่งในที่สุด คณะเศรษฐศาสตร์ก็มีอาจารย์ประจำร่วม ๗๐ คน จากเดิมซึ่งมีอาจารย์ประจำเพียง ๓-๔ คน ขณะเดียวกัน ท่านคงจะได้สังเกตเห็นว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีบทบาททางเศรษฐกิจอย่างมากต่อประเทศไทย และประเทศอื่น ๆ ในแถบเอเชียอาคเนย์ จึงควรได้ศึกษาถึงสถานะทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ และปัจจุบัน ท่านจึงได้ส่งอาจารย์ไปทำศึกษาวิจัย เกี่ยวกับเศรษฐกิจของประเทศญี่ปุ่น ดิฉันจึงได้มีโอกาสไปญี่ปุ่นตามแผนที่ท่านวางไว้ โดยได้ไปอยู่ที่ Japan Economic Research Centre เป็นเวลาหนึ่งปี เมื่อดิฉันกลับมา คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ก็ได้เปิดสอนวิชา “เศรษฐกิจประเทศญี่ปุ่น” ขึ้น ในปี ๒๕๑๓ เริ่มแรก ดิฉันเป็นผู้สอนวิชานี้ร่วมกับเจ้าหน้าที่ธนาคารแห่งประเทศไทย คุณเนาวรัตน์ เลขาฯ พร้อมกับได้ช่วยกันเขียนตำราขึ้นมาด้วย โดยเขียนร่วมกับเจ้าหน้าที่ธนาคารแห่งประเทศไทยอีกสองท่าน คือ คุณสว่างจิต จัยวัฒน์ และคุณณัฐฐา มะระกานนท์ ต่อมาคณะฯ ก็ได้เปิดสอนวิชาในลักษณะนี้อีก คือ เศรษฐกิจประเทศอาเซียน ซึ่งดิฉันก็ได้ร่วมสอนกับอาจารย์ท่านอื่น ๆ ในคณะฯ

อาจารย์ป่วยเป็นเจ้านายที่ให้ความสนใจ และมีความเป็นกันเองกับลูกน้องมาก ครั้งหนึ่งดิฉันมีโอกาสไปเยี่ยมท่านที่อังกฤษ ได้ดูรูปจากอัลบั้มที่ท่านนำมาให้ดู ดิฉันก็ได้อธิบายความเป็นไปของคนในรูปที่ดิฉันรู้จัก อาจารย์จะพยักหน้าแสดงออกถึงความสนใจ และตั้งใจฟังอย่างยิ่ง อาจารย์เป็นเสมือนญาติผู้ใหญ่ที่ดิฉันเคารพรัก ดิฉันมีความนิยมนับถือท่านมาก อาจารย์พูดคำไหน ก็จะทำตามคำนั้น ไม่เคยเปลี่ยนคำพูด ดิฉันดีใจที่มีโอกาสได้รู้จัก พูดคุย และได้ร่วมทำงานกับท่าน ถึงแม้ว่าท่านจะจากไปแล้ว ดิฉันก็ยังคงระลึกถึงท่านอยู่เสมอ และตลอดไป

รัศมีดารา ชันติกุล

อดีตอาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์ป่วย : ผู้สร้างศรัทธาต่อมวลมนุษยชาติ

ศาสตราจารย์ ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์ ได้จากพวกเราไปเมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แสดงความอาลัยท่าน โดยจัดพิมพ์หนังสือ อาจารย์ป่วยกับธรรมศาสตร์ ในโอกาสที่ดิฉันในฐานะที่เคยทำงานกับท่าน ในช่วงที่ท่านเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ และอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงใคร่เขียนความรู้สึกของตนเอง และประสบการณ์ที่เคยได้ทำงานกับท่านมาร่วมแสดงความอาลัยครั้งนี้ด้วย อย่างไรก็ตาม ดิฉันไม่ได้รู้จักท่านดีเป็นการส่วนตัวแต่ประการใด ส่วนที่จะเล่าสู่กันฟังได้ก็คงเพียงในฐานะผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ในฐานะเป็นลูกศิษย์ท่านคนหนึ่งเท่านั้น

มีผู้เขียนถึงอาจารย์ป่วย มากมายหลายด้าน ในฐานะเป็นบิดาของนักเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทยบ้าง ในฐานะผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยบ้าง ในฐานะผู้ร่วมขบวนการเสรีไทยบ้าง ในฐานะนักพัฒนาการศึกษาบ้าง ในฐานะเป็นนักพัฒนาสังคม เป็นผู้ทำประโยชน์ต่อประเทศชาติและต่อสังคมไทยมากมาย สำหรับดิฉันแล้ว อาจารย์ป่วย ในฐานะเหล่านั้น เป็นเสมือนวีรบุรุษ เสมือนปฐนีบุคคล เป็นผู้ที่เราชื่นชม เคารพ นับถือ เป็นผู้ที่อยู่ห่างไกล อยู่สูง ไม่รู้สึกว่เกี่ยวข้องกับเราแต่ประการใด แต่อาจารย์ป่วยที่ดิฉันรู้จักนั้น มีความเป็น “มนุษย์” สูงมาก ท่านทำตัวเรียบง่าย กินง่าย อยู่ง่าย ไม่มีพิธีรีตอง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เมตตา และเอาใจใส่ต่อผู้ที่อยู่รอบข้าง คุณสมบัติเหล่านี้ทำให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา สำนึกถึงบุญคุณ ได้เรียนรู้ และปฏิบัติตัวตามอย่างได้ (ถ้าต้องการ) ในโอกาสที่อำนวย

ดิฉันรู้จัก อาจารย์ป่วย ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ เมื่อดิฉันสอบสัมภาษณ์ทุนอาเนันทมทิตล ท่านเป็นกรรมการสอบท่านหนึ่ง หลังจากที่กรรมการท่านอื่น ๆ ถามคำถามมากมายแล้ว อาจารย์ป่วยชูป้ายหนึ่งซึ่งเขียนว่า ๕ ๙๔ และให้ดิฉันอ่าน ดิฉันงงมาก ไม่ทราบที่ท่านต้องการอะไร ได้เรียนไปว่า ๙๔ เซนต์ หรือคิดว่าคงเป็นป้ายราคา ๙๔ เซนต์ ท่านไม่ถามต่อ และเปลี่ยนเรื่องอื่นต่อไป จนทุกวันนี้ ดิฉันก็ยังไม่ทราบว่าที่จริงท่านต้องการจะถามอะไร และถามทำไม

หลังจากที่ประกาศผลทุนไปแล้ว กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิให้ดิฉันไปเรียนปริญญาอาจารย์ป่วย เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยที่จะสมัครเรียน ท่านนัดให้ไปพบที่ธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งในสมัยนั้น สำหรับผู้ที่สำเร็จการศึกษาใหม่ ๆ การเข้าพบผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นเรื่องใหญ่ที่น่ากลัวมาก ดิฉันคาดว่าอย่างมากที่สุดก็ได้พบสัก ๕-๑๐ นาที ก็มากมายแล้ว ท่านให้เวลาพูดคุยเกี่ยวกับการเลือกมหาวิทยาลัย และเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียน ๑ ชั่วโมงเต็ม ตลอดเวลาหนึ่งชั่วโมง ดิฉันต้องพยายามตั้งคำถาม หรือคิดบทสนทนาที่คิดว่าไม่แย่งจนเกินไปไปปรึกษา เรียนถามท่าน เป็นการพูดคุยกับท่านผู้ใหญ่ที่เป็นเรื่องเป็นราวที่ยืดยาวที่สุดในประสบการณ์ชีวิตในสมัยนั้น ซึ่งทำให้รู้สึกเหน็ดเหนื่อยมากที่สุด อย่างไรก็ตาม ดิฉันคิดว่าท่านให้ความเอื้อเฟื้อต่อบัณฑิตเศรษฐศาสตร์ที่ท่านไม่รู้จักเป็นการส่วนตัวมาก่อน เป็นอันมาก

เมื่อดิฉันกลับจากอังกฤษมาสมัครเป็นอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ อาจารย์ป่วยเป็นคณบดีในสมัยนั้น ท่านรับดิฉันเข้าเป็นอาจารย์ประจำ และให้ฝึกสอน สมัยนั้น ปี ๔ มีวิชาสัมมนา บางครั้งท่านจะให้อาจารย์

ใหม่เตรียมเรื่องที่จะสัมภาษณ์ให้นักศึกษา ในขณะที่เดียวกันท่านจะเชิญอาจารย์พิเศษผู้ทรงคุณวุฒิเฉพาะด้านมา
ประกอบการสัมมนาด้วย ในระยะแรกดิฉันไม่ชินกับการพูดให้นักศึกษาเป็นร้อยฟัง รู้สึกไม่ชอบวิธีการนี้ รู้สึก
อึดอัดมาก ไม่เคยรู้สึกตัวว่าเตรียมพร้อมแม้แต่ครั้งเดียว แต่นานเข้าก็ชินไปเอง

เมื่อสอนอยู่ไม่นานก็มีเหตุการณ์หนึ่งซึ่งทำให้ดิฉันได้เรียนรู้ถึงความเมตตาของอาจารย์ป่วย กล่าวคือ
ตอนที่ดิฉันกลับจากอังกฤษ ดิฉันอ้วนมาก จนพี่สาวแนะนำควรจะลดน้ำหนักตัวได้แล้ว ดิฉันจึงควบคุมน้ำหนัก
ลดปริมาณอาหารลงโดยรับประทานสุกี้ทุกมื้อ ทุกวัน จนน้ำหนักตัวค่อย ๆ ลดลง ในขณะเดียวกัน อาจารย์
ตรีรัตน์ พรหมศิริ ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ในขณะนั้นลาออกจากคณะ ก่อนที่ท่านจะลาออก
ท่านขอร้องให้ดิฉันไปสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยเอกชนแห่งหนึ่ง เพราะงานที่ท่านจะไปทำแห่งใหม่
ไม่อนุญาตให้ท่านออกไปสอนพิเศษได้ ดิฉันไม่กล้ารับปากท่านทันที แต่นำไปปรึกษาอาจารย์ป่วย อาจารย์
ป่วยให้ความเห็นว่า ถ้าไม่ขัดต่องานประจำและงานสอน แต่ถ้าไม่ได้ออกไปบ่อยครั้งจนเกินไป ท่านก็ไม่
ขัดข้อง แต่หลังจากนั้นไม่นานนัก เมื่อน้ำหนักตัวดิฉันได้ลดลงไปพอสมควร วันหนึ่งท่านเรียกตัวดิฉันไปพบ
ดิฉันงงมาก ไม่ทราบว่ามีผู้บังคับบัญชาเรียกตัวไปพบเรื่องอะไร คำถามแรกของท่านคือ สบายดีหรือ ดิฉัน
ตอบว่าสบายดี ท่านถามต่อว่าที่บ้านมีปัญหาอะไรหรือเปล่า ดิฉันก็งงมาก เรียนท่านว่าทุกคนก็สบายดีไม่
เห็นมีใครมีปัญหาอะไร ท่านถามต่อว่ามีหนังสือพิมพ์ลงข่าวมีคนนามสกุลคล้ายคลึงนามสกุลดิฉัน ถูกฟ้อง
ศาลเป็นบุคคลล้มละลาย เกี่ยวข้องเป็นญาติหรือเปล่า ดิฉันรีบเรียนท่านไปว่าไม่รู้จัก ไม่ได้เกี่ยวข้องกัน
ท่านก็บอกว่าก็แล้วไป เห็นว่าไปสอนพิเศษและพอมลง ๆ ท่านก็เลยคิดว่ามีความจำเป็นเรื่องเงินทอง ถ้าไม่มี
ปัญหาที่ดีแล้ว ดิฉันกลับบ้านเล่าให้พ่อแม่ ฟัง ถูกพ่อแม่ ดูว่าคุณภาพจนพอมเกินเหตุ จนทำให้
ผู้บังคับบัญชาต้องรำคาญใจไปด้วย บอกให้เลิกกินสุกี้ได้แล้ว

ในบรรดาความประเสริฐทั้งหลายของอาจารย์ป๋วยนั้น ถึงแม้ว่ามีมากมายหลายประการ จะนับไปก็ไม่ถ้วน แต่ที่ดิฉันประทับใจมากที่สุด คือ ท่านสอนให้เราารู้สึกได้โดยตัวเองว่า ความดีต่างกับความไม่ดีอย่างไร อะไรเรียกว่าเป็นความซื่อสัตย์สุจริต อะไรเป็นความไม่ซื่อสัตย์ ไม่สุจริต การทำตัวเป็นคนดี ซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อแผ่นดินนั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์ปุถุชนคนธรรมดาทำก็ได้ ความซื่อสัตย์สุจริต ความดี ความรักชาติ ไม่ได้มีอยู่แต่ในอุดมคติ และในนวนิยายรักชาติทั้งหลายเท่านั้น ถ้าชนรุ่นหลังจะปฏิบัติตัวตามท่านก็ไม่เป็นการเหลือปากว่าแรงจนเกินไป ทำให้ชนรุ่นหลังมีศรัทธาต่อมวลมนุษยชาติมากขึ้น ข้อนี้สำคัญมาก ดิฉันคิดว่าในบรรดาความสัมพันธ์ทั้งปวงระหว่างคนกับคนนั้น ศรัทธาเป็นสิ่งที่สร้างยากที่สุด ยากกว่าความรัก ความชอบ และ อาจารย์ป๋วยเป็นคนหนึ่งี่สร้างความศรัทธาได้อย่างดียิ่ง

ลิลี โกศัยยานนท์

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ กับ ข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าเข้ารับราชการเป็นอาจารย์ผู้ช่วยที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๐๔ ในสมัยที่ท่านอาจารย์ป๋วยเป็นคณบดี ท่านได้วางแผนสร้างอาจารย์ประจำ และวางแผนหลักสูตร เพื่อยกมาตรฐานการเรียนของคนๆ ให้ทัดเทียมกับมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก ท่านได้ขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ทางการเงิน และเชิญอาจารย์ผู้มีชื่อเสียงจากมหาวิทยาลัยของอเมริกามาช่วยปรับปรุงหลักสูตร ข้าพเจ้าเป็นอาจารย์ผู้ช่วยสอนรุ่นที่สอง รุ่นเดียวกับอาจารย์จินตนา เชิญศิริ มูลนิธิฯ ได้ส่งข้าพเจ้าไปเรียนระดับปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยฟิลิปปินส์ ประเทศฟิลิปปินส์ ก่อนออกเดินทางท่านคณบดีได้กรุณาเขียนจดหมายฝากฝังข้าพเจ้า ๓ ฉบับ ฉบับแรกถึงท่านเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงมะนิลา หม่อมเจ้าวงษ์มณีพิชยางกูร ฉบับที่สองถึงคุณชาญชัย ลีถาวร ที่ทำงานอยู่ธนาคารพัฒนาเอเชียในขณะนั้น และฉบับสุดท้ายถึงเลขาธิการมูลนิธิแม็กไซไซ และท่านยังสอนให้ข้าพเจ้าตั้งใจเรียนและไม่ให้เที่ยวกลางคืน

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ ข้าพเจ้าสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย ยู พี และเข้าพิธีแต่งงานกับนายมานิตย์ ชัยมงคล ข้าราชการสำนักงบประมาณ มีอาจารย์สุภัญญา นิธิกร และอาจารย์ชูศรี มณีพุกฤษ์ เป็นเพื่อนเจ้าสาว ในวันงานท่านอาจารย์จัดงานประชุมกับคณาจารย์เพื่อวางโครงการให้ธรรมศาสตร์ออกจากระบบราชการ แต่ท่านก็ยังสละเวลามาอวยพรให้คู่บ่าวสาวในงานเลี้ยงรับรองที่ วปอ. พร้อมทั้งให้เงินกันถุงมา ๔๐๐ บาท เราทั้งสองปลื้มใจมากและเชื่อว่าคำอวยพรได้มาจากผู้ใหญ่ที่ดีที่สุด และหาได้ยากที่สุดในแผ่นดินเช่นท่านนั้น ต้องศักดิ์สิทธิ์อย่างแน่นอน

เมื่อท่านได้เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านได้สอนวิชาพัฒนาชนบทให้นักศึกษาปริญญาโท ภาคภาษาอังกฤษ ที่คณะเศรษฐศาสตร์ ข้าพเจ้าได้ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยอัดคำบรรยายและถอดความ โดยมี Dr. Baldwin เป็นผู้ตรวจแก้ภาษาให้ ท่านต้องการปลูกจิตสำนึกและกระตุ้นให้นักศึกษาและอาจารย์ทราบว่าจะทั้งภาคชนบทไม่ได้ ถ้าชนบทล่มสลาย ภาคเมืองก็จะอยู่ไม่ได้ ๘๐% ของประชากรไทยที่ยากจนและล้าหลังยังอยู่ในชนบท ท่านได้ร่วมกับกลุ่มเพื่อนเสรีไทยก่อตั้งมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ และเลือกจังหวัดชัยนาทเป็นที่เริ่มงานเพราะเป็นจังหวัดยากจนระดับปานกลางที่พอจะเริ่มการพัฒนาได้บ้าง ท่านบอกว่าถ้าเราเลือกพื้นที่ยากจนสุด ๆ เช่นทุ่งกุลาร้องไห้ในสมัยนั้น การพัฒนาจะไม่บังเกิดผลเลย เหมือนคนไข้ชั้นโคม่า หมอไม่รู้จักเริ่มรักษาตรงไหนก่อน คนไข้จึงจะฟื้นได้

ท่านได้เสนอทบทวน “จากกรรมมารดาถึงเชิงตะกอน” เป็นกรอบวิชาการพัฒนาชนบท ต่อจากนั้นท่านได้ขยายความในรายละเอียด เช่น ในเรื่องการศึกษา ท่านต้องการให้เด็กเรียนฟรีในชั้นบังคับ ผู้ใหญ่ที่ขาดโอกาสศึกษาภาคบังคับก็ให้มีโอกาสเรียนนอกระบบหรือการศึกษาตลอดชีวิต สำหรับนักศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ท่านเห็นว่าควรให้จ่ายค่าเล่าเรียนตามต้นทุนการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัย ส่วนนักศึกษาที่ขาดแคลนก็ควรจะได้รับทุนอุดหนุนในรูปแบบเงินช่วยเหลือหรือเงินให้กู้ยืมเรียน ท่านกล่าวว่าการบิดควรเป็นผู้ออกไปหาทุนสนับสนุนจากที่ต่าง ๆ ส่วนงานประจํานั้นให้เป็นหน้าที่ของรองอธิการบดีในสายงานนั้น ๆ เมื่อเป็นเช่นนี้โครงการธรรมศาสตร์วิทยาเขตรังสิตจึงจะสัมฤทธิ์ผล

ท่านต้องการให้ระบบการศึกษาของเราสอนให้คนคิดเป็น ทำเป็น รวมทั้งต้องเป็นคนมีคุณธรรม และ จริยธรรมด้วย ถ้าชาวนาต้องขายข้าวขาดทุนในแต่ละปี ลูกชานาจะมีการศึกษาที่ดีได้อย่างไร รัฐบาลจึงควรมี การประกันราคาข้าวขั้นต่ำ หากทุนระยะสั้นและระยะปานกลางให้ชานาเพื่อยังชีพและปรับปรุงไร่นา เพื่อ ป้องกันการตกเขียว

ในฐานะที่ท่านเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ท่านได้ขอร้องให้ธนาคารพาณิชย์ปล่อยเงินกู้ให้แก่ ภาคเกษตรประมาณ ๑๕% ของเงินกู้ทั้งหมด และควรที่จะเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี ธนาคารพาณิชย์ได้ทำตามที่ท่านขอ ไว้ แต่ภายหลังให้เฉพาะรายใหญ่ เช่น บริษัท ซีพี และเครือช่าย ทำให้ ซีพี เป็นบริษัทที่ผูกขาดครบวงจร เกษตรกรเป็นเสมือนผู้รับจ้าง ไม่มีอำนาจกำหนดราคาสินค้าของตนเอง เช่น ราคาสุกร และไก่ เป็นต้น

ท่านได้พาอาจารย์ในคณะเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ อาจารย์เพลินพิศ วิไลวรรณ วันรักษ์ ฯลฯ และ ข้าพเจ้า รวมทั้งนักศึกษาไปดูงานการพัฒนาชนบทที่จังหวัดชัยนาท นอกจากนี้ มีกลุ่มผู้เชี่ยวชาญพากันไปอีก หลายคณะ โดยหวังว่าเจ้าของเงินที่นำมาช่วยเหลือจะได้แน่ใจว่า มูลนิธิ ได้ทำประโยชน์ให้กับชาวบ้านจริง ๆ ท่านได้บอกกล่าวแก่ชานานาว่า ท่านจะพยายามทำให้ราคาข้าวเปลือกเกินกว่า ๓.๕๐๐ บาทต่อเกวียน ในปีต่อไป และต่อ ๆ ไป ส่วนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การขุดบ่อบาดาล การสร้างศาลาอเนกประสงค์ เพื่อใช้ เป็นที่ประชุมสหกรณ์ และใช้ในกิจการอื่น ๆ ให้รัฐบาลและชาวบ้านออกค่าใช้จ่ายร่วมกัน ถ้าเป็นของหลวงทั้งหมด เวลาชำรุดจะไม่มีคนซ่อมแซมเพราะไม่มีเจ้าของ ท่านเน้นการพัฒนาชนบทที่ไม่ใช่การให้เปล่า

การปฏิรูปที่ดินเพื่อเพิ่มผลผลิต ท่านยังไม่มีโครงการที่จะทำ เพราะท่านเชื่อว่าการปฏิรูปที่ดินที่จะ ทำได้สำเร็จต้องตราเป็นกฎหมายให้รัฐบาลบังคับซื้อที่ดินจากเจ้าของที่ดินรายใหญ่ และนำมาจัดสรรให้ชานานาที่ ไม่มีที่ดินทำกิน แต่ท่านคิดว่าทำไม่ได้ ท่านถามว่าใครจะเป็นคนออกกฎหมายเพื่อให้ตัวเองจนลง เมื่อไม่มี กฎหมายการปฏิรูป และไม่มีระบบภาษีที่จะลดช่องว่างความมั่งคั่ง ความจนอย่างได้ผล จำนวนชานานาที่ไม่มีที่ดิน ทำกินจะเพิ่มมากขึ้น เมื่อเมืองไทยเข้าสู่ยุค “กาชาวเข้าครอง” ที่ดินที่คนร่ำรวยถือไว้ก็ไม่เป็นประโยชน์แก่ใคร เลยแม้แต่ตัวเจ้าของเอง เพราะธนาคารพาณิชย์ไม่ปล่อยเงินกู้

ในทางสายกลาง ท่านได้เริ่มทำโครงการจัดรูปที่ดิน ที่จังหวัดสิงห์บุรี รูปแบบคล้ายประเทศไต้หวัน คือนำที่ดินแปลงเล็กแปลงน้อยมาจัดระบบใหม่ เพื่อให้น้ำชลประทานผ่านทุกแปลง เป็นการกระจายการใช้น้ำ ให้คุ้มค่า ลดต้นทุนการผลิต และผลผลิตจะเพิ่มขึ้นด้วย

ท่านเห็นว่า ถึงเวลาแล้วที่ประเทศไทย ควรจะมีการเก็บภาษีมรดกและภาษีทรัพย์สิน เพื่อให้เกิด ความเป็นธรรมในสังคมให้มากขึ้น เมื่อมีการพัฒนานานเท่าไร ความมั่งคั่งความจนยิ่งห่างกันมากขึ้น และผลที่สุด คนมีเงินเองก็อยู่ไม่ได้ และอาจถึงขั้นที่คนจนเข้าปล้นบ้านคนมี เหตุการณ์เช่นนี้กำลังเกิดขึ้นกับบ้านเรา ท่าน ได้ตั้งคำถามในห้องบรรยายว่า แล้วใครเล่าจะเป็นผู้เสนอให้เก็บภาษีมรดก เพราะผู้เสนอจะถูกหาว่าเป็น คอมมิวนิสต์ตามคำจำกัดความของผู้เสียผลประโยชน์

การพัฒนาชนบทต้องทำให้ครบวงจรจึงจะเกิดผลดี ท่านจึงตั้งโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลองขึ้นเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างสามมหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ได้ให้ความสนับสนุน และชาวบ้านเจ้าของพื้นที่ที่อยู่ตามลุ่มน้ำแม่กลองก็ให้ความร่วมมือ ท่านหวังว่าจะได้นำความรู้จากโครงการนี้ไปใช้พัฒนาในพื้นที่จังหวัดอื่น ๆ ต่อไป

ท่านได้รวบรวมคำบรรยายวิชาการพัฒนาชนบทถอดความเป็นภาษาไทยและมอบหมายให้ข้าพเจ้าพิมพ์เป็นหนังสือพัฒนาชนบทสมบูรณแบบ ข้าพเจ้าได้รับทุนจากสถานทูตอิสราเอลไปเรียนการพัฒนาชนบทที่เมืองเทลอาวีฟ ๘ เดือน (ทุนนี้ ดร.ลีลี ซึ่งเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ในขณะนั้น ได้รับจากท่านทูตเพื่อนำมาให้อาจารย์ในคณะ) ท่านหวังว่าความสำเร็จของประเทศอิสราเอลจะนำมาประยุกต์ใช้พัฒนาชนบทในประเทศไทยได้บ้าง ข้าพเจ้าไปประเทศอิสราเอลเดือนธันวาคม ๒๕๑๔ แต่ท่านต้องออกเดินทางจากธรรมศาสตร์และประเทศไทย ในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๔ เป็นการถาวร ก่อนหน้านั้น ๑ วัน ข้าพเจ้าและคณาจารย์ได้เข้าประชุมกับท่านอธิการบดีที่ตึกโดมได้ประมาณ ๑๐ นาที มีเจ้าหน้าที่เข้าไปรายงานท่านว่า มีกลุ่มนักศึกษากำลังเล่นละครเขavnคอกที่ตึกโพธิ์หน้าคณะศิลปศาสตร์ มีนายอภิสิทธิ์ รับบทเป็นคนถูกเขavnคอกห้อยต้องแต่งอยู่บนต้นไม้ ท่านรีบเดินลงมาห้ามนักศึกษา ท่านทราบว่ละครคือเชื้อไฟเป็นชนวนให้เรื่องต่าง ๆ ลุกกลามใหญ่โตเพื่อทำลายขบวนการนักศึกษาและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นักศึกษากลุ่มที่เล่นละครไม่ยอมสลายตัว เพราะต้องการล่อเลียนรัฐบาลที่ไม่สนใจกรณีที่มีช่วงไฟฟ้าถูกเขavnคอกที่นครปฐมก่อนหน้านั้น ข้าพเจ้าและอาจารย์วรวรรณเดินตามหลังท่านมา เห็นคนมุงดูไม่มากเท่าไร แต่พอวันรุ่งขึ้นใบหน้านายอภิสิทธิ์ได้กลายเป็นพระพักตร์เจ้านายลงหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ และดาวสยาม

ทำไมเรื่องจึงกลับกลายเป็นเช่นนี้ได้ ใครทำอะไร อย่างไร และเพื่อใคร (what, how, and for whom) เป็นหน้าที่ของกาลเวลาที่จะเปิดเผยความจริงเอง แล้วเมื่อไรเล่าความจริงจึงจะถูกเปิดเผยออกมาเสียที

กาลเวลาผ่านไปน่าใจหาย
ชีวิตท่านมลายตายเป็นสูญ
มีก็แต่คุณธรรมนั้นค่าคุณ
ให้พวกเราเพิ่มพูนแต่ความดี

ศิษย์นั้นไซ้รักทุกคนให้ประจักษ์
อาจารย์รักเสียสละให้ชาติไว้
เราจะทำกรรมไม่ดีไปทำไม
ขอตั้งใจสนองปณิธานอาจารย์เอ๋ย

วนิดา (รักบัว) ชัยมงคล

อดีตอาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ยึดมั่นในคำสอนของท่านอาจารย์

ก่อนเป็นนักศึกษาระบบธรรมศาสตร์

ในช่วงที่แต่งเครื่องแบบนักเรียน เคยฝันอยากเป็นนักวิทยาศาสตร์ ได้วางแผนการเรียนจึงมุ่งเข้าเรียนมัธยมเจ็ดและแปดทางสายวิทยาศาสตร์ ในช่วงเวลานั้น เริ่มมีผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยที่ชื่อ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ บทบาทและวิธีการทำงานที่ได้รับทราบจากท่านผู้ใหญ่ที่นับถือซึ่งทำงานในทำเนียบรัฐบาล ทำให้ความสนใจเริ่มเปลี่ยนแปลง ทุกประเด็นการเลือกเข้าศึกษาจึงมุ่งเข้าธรรมศาสตร์แทน ซึ่งเป็นปีแรกที่มีการสอบเข้าและสอบเข้าได้สมปรารถนา จึงได้เป็นนักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ช่วงการศึกษาและสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี

ความสัมพันธ์ของ ดร.ป๋วย กับธรรมศาสตร์ในช่วงที่ศึกษาในธรรมศาสตร์ยังมีค่อนข้างน้อย การติดตามงานและศึกษาบทบาทของท่าน จะได้จากผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิด เป็นผู้ที่เล่าให้ฟัง ต้องถือว่า แอบบูชา ความสามารถและความซื่อตรงของท่าน ความคิดนี้ชี้แนวทางที่มุ่งทิศทางการทำงานหลังสำเร็จการศึกษา

แนวทางที่เลือกสอบเข้าทำงานแห่งแรกคือ สำนักงานตรวจสอบภาษีอากร ซึ่งเป็นสำนักงานที่มีท่านประธานสำนักงาน เป็นผู้ที่มีความซื่อตรงและซื่อสัตย์มาก ดีใจมากที่สอบได้ทำงานแห่งนี้ แต่ในขณะที่รอผลสอบสัมภาษณ์ คณะเศรษฐศาสตร์โดยคณบดีที่ชื่อ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้ประกาศรับสมัครอาจารย์ผู้ช่วยก็เสี่ยงเข้ามาสอบกับเขาด้วย และบังเอิญโชคดี สอบได้ จึงเบนเข็มเข้ามาทันที เพราะใจรักริธาท่านอยู่แล้ว เมื่อมีโอกาสจะได้เป็นลูกน้องและได้ทำงานร่วมกับท่าน จึงขอสละสิทธิ์หน่วยงานแรกที่สอบได้ ซึ่งประกาศผลหลังจากทราบผลของคณะเศรษฐศาสตร์

คำสอนของท่านอาจารย์ที่ถือปฏิบัติมาจนทุกวันนี้

๑. **การทำงานถือหลักประชาธิปไตย** การมอบหมายให้ทำงานจะอยู่ในรูปกรรมการ เมื่อคณะกรรมการที่ได้รับมอบหมายให้ไปศึกษาเรื่องใด ๆ และเสนอเพื่อพิจารณา ท่านอาจารย์จะสอบถาม หากมีข้อโต้แย้ง จะต้องมีการอธิบายจนเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย เช่น หากคณะกรรมการที่ได้รับเรื่องไปศึกษาและนำเสนอท่านอาจารย์ หากมีข้อซักถามจะต้องตอบข้อซักถามและอธิบายจนท่านอาจารย์เห็นด้วยในเหตุผลนั้น ๆ ท่านก็รับหลักการและนำไปปฏิบัติ หากคณะกรรมการจนด้วยหลักฐานต่าง ๆ ก็ต้องยอมรับเงื่อนไขที่ท่านอาจารย์เสนอ โดยมีใช้หลักเสียงข้างมากอย่างเดียว พวกเราจึงถูกฝึกในหลักการประชาธิปไตยที่มีเหตุผลเป็นสำคัญ และก็ถือเป็นวิธีปฏิบัติของมวลสมาชิกในคณะเศรษฐศาสตร์มาจนกระทั่งปัจจุบัน

๒. หลักการทำงานที่ต้องซื่อสัตย์และถือผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก (มิใช่ยึดหลักประโยชน์ของพวกตน)

การมอบหมายงานเรื่องนี้ ท่านได้มอบหมายให้ข้าพเจ้าไปทำงานแทนในงานของหน่วยงานภายนอก ซึ่งต้องทำงานกับข้าราชการระดับผู้ใหญ่และต่างกระทรวง ทุกครั้งที่ไปศึกษาและปฏิบัติงานกลับมาก็ต้องรายงานและสอบถามวิธีที่ควรปฏิบัติ เนื่องจากข้าพเจ้าเป็นผู้ที่มีอายุน้อยที่สุดในทีม การทำงานนี้ ข้าพเจ้าจะต้องเผชิญกับหน่วยงานที่เน้นถิ่นกำเนิด ซึ่งหวังจะขอสิทธิพิเศษ ต้องเผชิญกับการทำงานของผู้รับเหมาที่เคยปฏิบัติกับข้าราชการในภูมิภาค ฯลฯ เมื่อข้าพเจ้ากลับมารายงาน และแสดงผลการทำงานให้ท่านอาจารย์ทราบ ท่านจะชี้แนะการปรับตัวให้ตลอด จึงนับว่าข้าพเจ้าได้เรียนรู้วิทยายุทธโดยไม่ต้องรอประสบและปรับแก้ด้วยตนเอง

คำสอนหนึ่งที่จดจำไว้เป็นครูเตือนตัวเองตลอดเวลาคือ **“ปัญหาที่จะเกิดการขัดแย้งกัน คือ การแสวงหาเงิน ถ้าแสวงหาธรรม ข้อขัดแย้งไม่เกิด”** ถ้าอยากรู้จักตัวจริงของใครก็ลองศึกษาดู ซึ่งหลักการนี้ข้าพเจ้าก็ศึกษามาตลอด และเป็นสัจธรรมที่พบได้จริงในชีวิตการทำงานที่ธรรมศาสตร์มาจนถึงทุกวันนี้

คำสอนและคุณธรรมที่ท่านอาจารย์สอนไว้ ข้าพเจ้าได้ตั้งปณิธานต่อท่านอาจารย์ไว้แล้ว แม้ท่านจะละจากโลกนี้ไปแล้วก็ตาม ข้าพเจ้าก็จะถือปฏิบัติต่อไป

วรวรรณ ศุภจรรยา

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เราเรียนรู้อะไรจากชีวิตและงานของอาจารย์ป๋วย

อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ (พ.ศ. ๒๔๕๕-๒๕๔๒) เป็นสามัญชนที่มีบทบาทในการพัฒนาสังคมไทยที่สำคัญที่สุดคนหนึ่ง เป็นคนที่มีบุคลิกและวิถีชีวิตที่พิเศษมากเมื่อเทียบกับคนไทยคนอื่น ๆ คือเป็นทั้งนักอุดมคติ เป็นคนสนใจเรียนรู้ที่กล้าทำสิ่งใหม่ กล้าวิจารณ์ความผิดพลาดในอดีตของตนเอง และเป็นคนสมถะเรียบง่าย มีความเป็นมนุษย์สูงกว่าคนทั่วไปอย่างมาก

อาจารย์ป๋วยมีบทบาทในการพัฒนาสังคมไทย ทั้งในฐานะปัญญาชนผู้รักชาติในขบวนการเสรีไทยต่อต้านการยึดครองของญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในฐานะข้าราชการนักวิชาชีพผู้สร้างรากฐานให้แก่การพัฒนาเศรษฐกิจไทยโดยรวมในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ถึงยุคการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และในฐานะปัญญาชนอิสระผู้ซึ่งได้วิพากษ์วิจารณ์และผลักดันให้เกิดการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงสังคมไทยในทางที่เป็นประชาธิปไตย หรือ “สันติประชาธรรม” มากขึ้นมาตั้งแต่ช่วงปี ๒๕๑๒

สถาปนิกใหญ่ของการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยใหม่ของไทย

อาจารย์ป๋วยเป็นปัญญาชนรุ่นแรก ๆ ที่ได้รับการฝึกอบรมให้ความรู้ในเศรษฐศาสตร์แบบตะวันตก ซึ่งเป็นวิชาใหม่สำหรับเมืองไทยในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ ๒ ชนชั้นนำในสมัยนั้นยินดีต้อนรับอาจารย์ป๋วย เพราะต้องการผู้เชี่ยวชาญทางเทคนิคมาช่วยพัฒนาเศรษฐกิจไทยให้ทันสมัยตามแบบตะวันตก เช่นเดียวกับสังคมอื่น ๆ ในยุคสมัยเดียวกัน วิชาเศรษฐศาสตร์ในยุคนั้นได้รับการต้อนรับอย่างกว้างขวางจากสังคม โดยเฉพาะนักการเมืองและข้าราชการ ว่าเป็นศาสตร์ที่สามารถจะแก้หรือลดปัญหาทางเศรษฐกิจ วิกฤตการณ์ และความชบเซาทางเศรษฐกิจได้ดีที่สุด

อาจารย์ป๋วยเป็นคนที่มีความสามารถสูง มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีทัศนคติทางการเมืองที่ค่อนข้างประนีประนอม โดยเฉพาะหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ถึงในช่วงปี ๒๕๑๔ ทำให้อาจารย์ป๋วยประสบความสำเร็จในชีวิตการงานอย่างดี สามารถไต่เต้าจากครอบครัวเชื้อสายจีนที่ค่อนข้างยากจน เป็นข้าราชการชั้นสูงได้ ด้วยความสามารถและความซื่อตรง และเป็นเสมือนสถาปนิกใหญ่ในการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมของไทยในช่วงตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ จนถึงปี ๒๕๑๖

ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว อาจารย์ป๋วยก็เช่นเดียวกับปัญญาชนนักวิชาชีพคนอื่น ๆ ที่มีความเชื่อว่าวิชาเศรษฐศาสตร์เป็นศาสตร์เฉพาะที่ควรจะอยู่ในความรับผิดชอบของนักเศรษฐศาสตร์ที่ได้รับการฝึกฝนมาโดยตรงและมีประสบการณ์เท่านั้น

การสร้างความปลอดภัยให้แก่วิชาเศรษฐศาสตร์และนักเศรษฐศาสตร์

การที่อาจารย์ป่วยเชื่อว่าเศรษฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจทั้งหมดหรือเกือบจะทั้งหมดได้ ทำให้ท่านมองสาเหตุหรืออุปสรรคของการพัฒนาสังคมไทยในแง่ของปัญหาทางเศรษฐกิจหรือปัญหาทางเทคนิคล้วน ๆ และดูจะมีทัศนะเช่นนี้อยู่จนกระทั่งถึงราวปี ๒๕๑๔ ท่านจึงมองปัญหาเศรษฐกิจและวิชาเศรษฐศาสตร์อย่างวิพากษ์วิจารณ์มากขึ้น

การมีทัศนะเช่นนี้ทำให้ท่านมีความเชื่อในแง่ที่ดีว่า งานผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยและกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ท่านทำในสมัยจอมพลสฤษดิ์และจอมพลถนอมตอนต้น เป็นงานที่มีประโยชน์ต่อประชาชนส่วนใหญ่จริง ๆ แม้ว่าท่านจะต้องทำงานอยู่ภายใต้รัฐบาลที่ฝ้อฉลก็ตาม

อาจารย์ป่วยเป็นนักวิชาชีพที่มีอุดมคติมั่นคงต่างกับนักวิชาชีพโดยทั่วไป เป็นคนที่ภูมิใจในความเป็นนักวิชาชีพของตน และพยายามที่จะรักษาราชการธรรมของนักวิชาชีพอย่างเคร่งครัด ครั้งหนึ่งท่านได้กล่าวอย่างเชื่อมั่นและจริงใจว่า “พวกเรานักเศรษฐศาสตร์ ในการแสวงหาความจริงและในการปฏิบัติวิชาชีพของเรา ไม่เพียงแต่จะต้องรอบรู้และมีประสิทธิภาพเท่านั้น เราจะต้องซื่อตรง แสดงความซื่อตรง และซื่อตรงพอที่จะสามารถเรียกร้องให้คนอื่นซื่อตรงด้วย”

อาจารย์ป่วยได้มีส่วนอย่างสำคัญในการสถาปนาวิชาเศรษฐศาสตร์และนักเศรษฐศาสตร์ให้มีความสำคัญอย่างมากจนเป็นพลังสำคัญที่มีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมสมัยใหม่ อาจารย์ป่วยนอกจากจะแนะนำและสอนวิชาเศรษฐศาสตร์แล้ว ยังสนับสนุนส่งคนหนุ่มสาวจากธนาคารแห่งประเทศไทย กระทรวงการคลัง (ซึ่งต่อมาแตกแขนงไปเป็นหน่วยงานต่าง ๆ อีกมาก) และคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ออกไปเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์ชั้นสูงในประเทศตะวันตกจำนวนหลายร้อยคน

คนเหล่านี้ส่วนใหญ่เรียนรู้แต่ด้านเทคนิค ไม่รู้จักวิเคราะห์สังคมอย่างเป็นองค์รวม และไม่มีจุดยืนที่จะทำเพื่อประโยชน์ของคนไทยส่วนใหญ่เหมือนกับอาจารย์ป่วย เมื่อพวกเขากลับมามีบทบาทสำคัญในการเสนอแนวคิด วางแผน กำหนดนโยบายหรือปฏิบัติตามนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นความเจริญเติบโตทางวัตถุหรือการเพิ่มผลิตภัณณ์มวลรวม พวกเขาได้ทำให้เศรษฐกิจประเทศไทยช่วงหลังจากมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๐๔) จนถึงปัจจุบัน พัฒนาไปในแนวทางที่มีลักษณะพึ่งพาต่างชาติเป็นสัดส่วนที่สูงมาก การกระจายทรัพย์สินและรายได้ไม่เป็นธรรมมากขึ้น ทั้งยังได้ทำลายสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก

ในสมัยนั้นอาจารย์ป่วยคงมองวิชาการเศรษฐศาสตร์แต่ในด้านดี เพราะท่านเองได้รับการศึกษาแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองที่มองปัญหากว้าง และท่านมีจุดยืนเป็นคนรักเสรีภาพและความเป็นธรรม แต่นักเศรษฐศาสตร์รุ่นหลังท่านส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาเศรษฐศาสตร์ที่เน้นความชำนาญเฉพาะด้าน และไม่มีจุดยืนในเรื่องเสรีภาพและความเป็นธรรมแบบที่ท่านบอกพวกเขา คนเหล่านี้จึงกลายเป็นนักเทคนิคที่เน้นเพียงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการหากำไรสูงสุดของเอกชน

แม้อาจารย์ป่วยจะวิพากษ์วิจารณ์นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นการเจริญเติบโตแต่ไม่กระจายอย่างสมดุลนี้มากขึ้นนับตั้งแต่ปี ๒๕๑๔-๒๕๑๕ แต่นักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่ที่อาจารย์ป่วยมีส่วนร่วมสนับสนุนหรือสร้างขึ้นทั้งทางตรงทางอ้อมกลับไม่ได้ตระหนักถึงปัญหาเหล่านี้ หรือไม่ได้สนใจปัญหาเหมือนกับอาจารย์ป่วย

การกล่าวเช่นนี้ไม่ได้หมายความว่าอาจารย์ป่วยควรจะมีส่วนรับผิดชอบทั้งหมดในการที่ท่านได้มีส่วนสร้างปัญญาชนนักวิชาชีพที่เป็นเพียงเครื่องมือของการพัฒนาแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมเพื่อการบริโภคขึ้นมา เพราะในช่วงแรกของชีวิตอาจารย์ป่วยท่านย่อมมองนักเศรษฐศาสตร์ในแง่ดีเป็นธรรมดา เพราะตัวอาจารย์ป่วยเองได้

รับการศึกษาอบรมให้แก่นักเศรษฐศาสตร์ที่มองปัญหากว้าง ท่านจึงคิดว่านักเศรษฐศาสตร์คนอื่นก็น่าจะมองปัญหากว้างด้วย ทั้งท่านก็ยังเป็นนักวิชาชีพที่มีอุดมคติและไม่มีความทะเยอทะยาน ดังนั้นนอกจากสิ่งแวดล้อมจะทำให้ท่านมองโลกและวิชาชีพเศรษฐศาสตร์ในแง่ดีแล้ว ชีวิตส่วนตัวของท่านก็คงมีส่วนทำให้ท่านมองคนอื่นในแง่ดีหรือในแง่อุดมคติด้วยเช่นกัน

ด้วยเหตุนี้บทบาทของอาจารย์ป่วยนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ จนถึงราวปี ๒๕๑๔ จึงเป็นบทบาทในฐานะนักวิชาชีพที่ทำงานรับใช้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมอุตสาหกรรมเพื่อการบริโภคอย่างชัดตรง ทั้งยังมีบทบาทในการสร้างนักวิชาชีพรุ่นหลังให้มาทำงานรับใช้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมอุตสาหกรรมเพื่อการบริโภคนี้ จนเติบโตกลายเป็นแนวคิดหลักที่ครอบงำคนทั้งประเทศ

อารยชนในหมู่คนป่าเถื่อน

สิ่งนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่า ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมเพื่อการบริโภคสามารถสร้างภาพมายาที่มีพลังอย่างยิ่งในการทำให้ผู้คนรู้สึกว่าเป็นการพัฒนาหรือความเจริญเส้นทางเดียวที่เรามีอยู่และต้องดันดันไปให้ถึง แม้แต่ปัญญาชนที่ฉลาดและชัดตรงอย่างอาจารย์ป่วยก็ยังคงถูกแนวคิดการพัฒนาเศรษฐศาสตร์กระแสกำครอบงำให้มีความเชื่อดังกล่าวได้เป็นเวลากว่า ๒๐ ปี แม้ว่าในช่วงระยะเวลาดังกล่าวอาจารย์ป่วยจะปันกับเพื่อนเป็นบางครั้งว่า ท่านต้องเสียเวลาป้องกันไม่ให้รัฐบาลจ้อฉลเสียจนไม่ค่อยได้มีเวลาที่จะทำอะไรที่เป็นประโยชน์อย่างจริง ๆ จัง ๆ

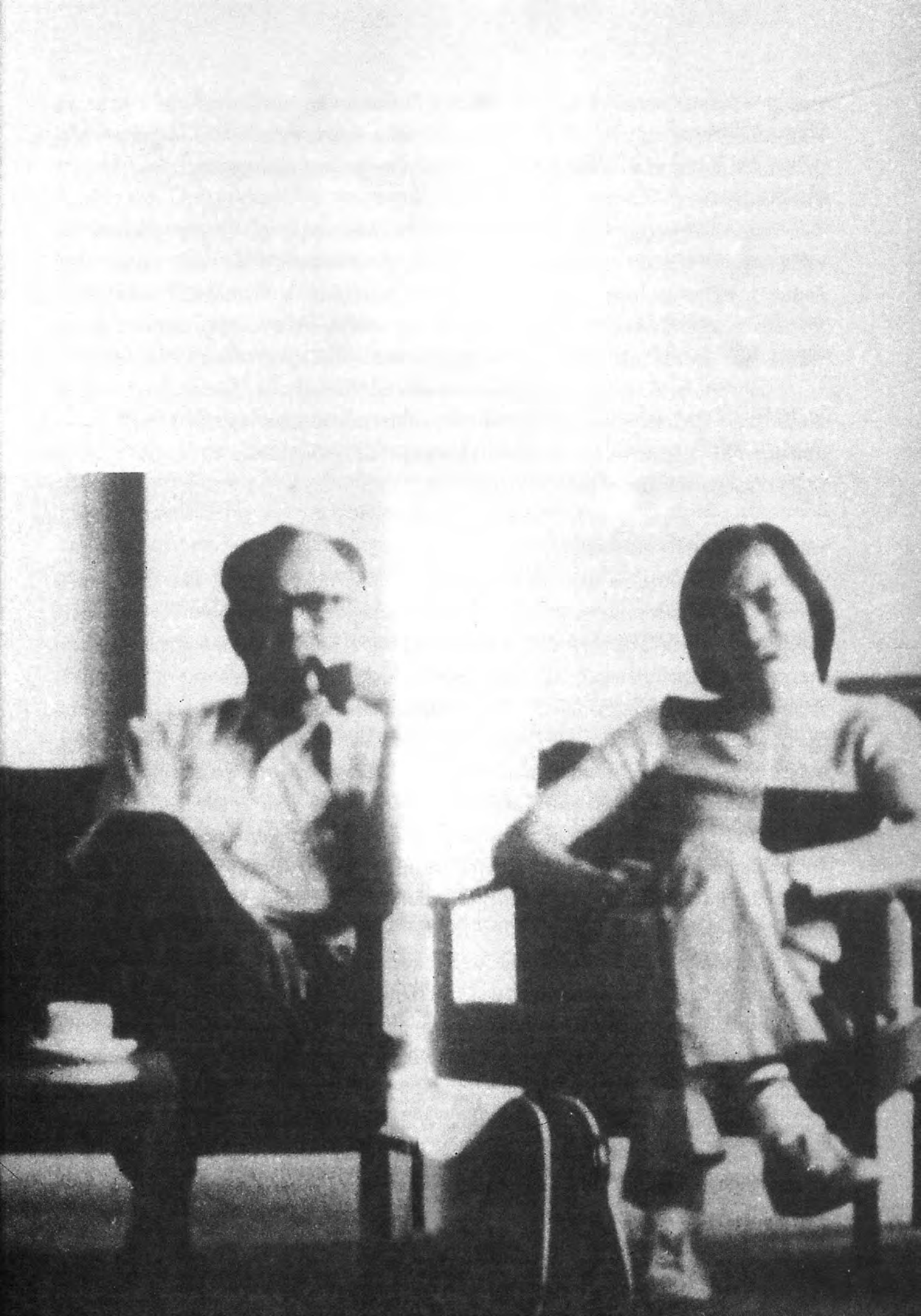
การที่อาจารย์ป่วยอดทนอยู่ในระบบราชการได้ถึงราว ๒๐ ปี ส่วนหนึ่งเป็นเพราะท่านมีความเชื่ออยู่ลึก ๆ ถึงประโยชน์ของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมตะวันตก อีกส่วนหนึ่งอาจจะจะเป็นเพราะท่านเป็นคนมีชีวิตเรียบง่าย สมถะ ไม่มีความทะเยอทะยาน และเป็นนักปฏิบัตินิยมที่มองสิ่งต่าง ๆ ตามสภาพความเป็นจริง คือเห็นว่าในสถานการณ์หนึ่ง ๆ ในชีวิต ถ้าพอทำอะไรที่คิดว่าเป็นประโยชน์และไม่เสียหลักการของตนเอง ก็ทำไปได้เรื่อย ๆ รวมทั้งอาจเป็นเพราะท่านเห็นว่าการรับราชการเป็นการทำงานเพื่อส่วนรวมมากกว่าการทำงานในภาคธุรกิจเอกชนที่มุ่งแสวงหากำไรเข้าองค์กร

การที่อาจารย์ป่วยสามารถอยู่ในระบบราชการตั้งแต่ปี ๒๔๙๒ จนถึงปี ๒๕๑๔ โดยไม่มีความขัดแย้งขึ้นแตกหัก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะขณะนั้นอาจารย์ป่วยยังมองปัญหาจากทัศนะทางศีลธรรมมากกว่าจะมองอย่างวิพากษ์วิจารณ์ระบบ ก่อนหน้าปี ๒๕๑๔ อาจารย์ป่วยอาจจะวิจารณ์คนชั้นสูงบางคนในแง่ศีลธรรม จริยธรรมบ้าง แต่เมื่อคนชั้นสูงเหล่านั้นทำหน้าที่หน้าทอนอยู่ได้โดยไม่มียึดสำนึก รู้จักละอาย คำวิจารณ์ของอาจารย์ป่วยก็ไม่ได้มีพลังมากพอที่จะเป็นอันตรายต่อระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมที่ดำรงอยู่ในขณะนั้นได้ ด้วยเหตุนี้คนอย่างอาจารย์ป่วยซึ่งเป็นคนชื่อคนดี จึงยังคงมีที่ยืนอยู่ในระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมที่จ้อฉลและเอาเปรียบคนส่วนใหญ่ ในขณะที่ปัญญาชนหัวก้าวหน้าที่กำลังวิพากษ์วิจารณ์สังคมนิยมยุคเผด็จการมากกว่าท่าน เช่น กุหลาบ สายประดิษฐ์ (ศรีบูรพา) ฤกษ์พรบราม จักรกุ่ม และผลสุดท้ายก็ต้องลี้ภัยไปอยู่ต่างประเทศ

การกลับมาของนายเข้มในฐานะปัญญาชนผู้วิพากษ์วิจารณ์

แต่หลังจากปี ๒๕๑๔ บทบาทของอาจารย์ป่วยก็ได้เปลี่ยนมาเป็นบทบาทของปัญญาชนผู้วิพากษ์วิจารณ์ ที่เปลี่ยนจากการวิจารณ์ในแง่ศีลธรรมมาเป็นวิพากษ์วิจารณ์ระบบโครงสร้างการเมืองมากขึ้นจริงอยู่ที่ตัวอาจารย์ป่วยเองอาจจะไม่ได้เปลี่ยนแปลงมากนัก ท่านยังคงเป็นคนดี เป็นนักเสรีนิยมที่รักเสรีภาพประชาธิปไตย เป็นนักมนุษยธรรมอย่างเสมอต้นเสมอปลาย แต่ในแง่ความคิดความอ่านที่วิพากษ์วิจารณ์มากขึ้น

และเผยแพร่ต่อสาธารณชนมากขึ้น ดังเช่นที่ปรากฏอยู่ในจดหมายเรียกร้องกติกามุขบ้านหรือรัฐธรรมนูญ โดยนายเข้ม (ชื่อจัดตั้งสมัยเป็นเสรีไทย) เป็นต้น ก็ได้ส่งผลสะท้อนต่อการรับรู้และต่อสังคมไปในทางที่เป็นประชาธิปไตยและเป็นธรรมมากขึ้นกว่าบทบาทในฐานะนักเศรษฐศาสตร์คนสำคัญของรัฐบาลในช่วงแรกของชีวิตท่านอย่างมาก

เมื่อเรามองดูชีวิตของอาจารย์ป่วยทั้งหมด โดยเปรียบเทียบกับปัญญาชนไทยคนอื่น ๆ โดยเฉพาะในหมู่ปัญญาชนนักวิชาชีพแล้ว เราจะเห็นได้ว่า ท่านเป็นปัญญาชนที่มีพัฒนาการ มีการเปลี่ยนแปลง และมีลักษณะวิพากษ์วิจารณ์มากที่สุด ไม่เคยมีปัญญาชนนักวิชาชีพระดับสูงคนไหนที่จะกล้ายอมรับเหมือนอย่างที่ว่า อาจารย์ป่วยยอมรับในปี ๒๕๑๒ ว่า ท่านควรจะทำหน้าที่เอง ในฐานะที่เป็นคนหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาแบบเถรตรงชนิดที่สนใจแต่เฉพาะอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และมองข้ามปัญหาทางสังคมที่เป็นผลตามมา

แต่การที่อาจารย์ป่วยไม่สามารถแก้ไขข้อผิดพลาดที่ท่านได้มีส่วนสร้างขึ้น ก็เพราะว่ามีคนจำนวนน้อยเกินไปที่จะเอาใจใส่รับฟังทัศนะแบบเสรีนิยมก้าวหน้า ที่อาจารย์ป่วยเริ่มแสดงออกตั้งแต่ราวปี ๒๕๑๔ เป็นต้นมา กล่าวคือชนชั้นสูงก็ไม่ฟังท่านอยู่แล้ว และช่วงหลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นักศึกษาปัญญาชนหัวก้าวหน้าก็ไม่ฟังท่านเช่นกัน

ทหารชั่วคราว-เสรีไทยตลอดชีวิต

การที่อาจารย์ป่วยไม่สามารถทำอะไรได้มากในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖ นอกจากจะเป็นเพราะข้อจำกัดของสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่มีความขัดแย้งทางการเมืองแบบสุดโต่งแล้ว ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากบุคลิกส่วนตัวของท่านเอง อาจารย์ป่วยเป็นปัจเจกชนนิยมที่เชื่อมั่นในหลักการของตัวเองมาก จนบางครั้งไม่ยอมประนีประนอมกับคนอื่นที่มีทัศนะต่างออกไป เช่น การที่ท่านไม่ค่อยจะลงรอยกับนักศึกษปัญญาชนฝ่ายก้าวหน้า หรือการที่ท่านกล่าวไว้ในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ว่า ถ้าหากรัฐธรรมนูญเปิดโอกาสให้คนสมัคร ส.ส. โดยไม่ต้องสังกัดพรรคได้ บางที่ท่านจะสมัคร ส.ส. และเมื่อปรากฏว่ารัฐธรรมนูญที่ออกมาไม่เปิดโอกาสเช่นนั้น อาจารย์ป่วยก็ปฏิเสธที่จะสมัคร โดยอ้างว่าท่านไม่ต้องการเข้าพรรคหนึ่งพรรคใด หรือตั้งพรรคของตัวเองขึ้นมา

ลักษณะความเป็นปัจเจกชนผู้เชื่อมั่นในหลักการของอาจารย์ป่วย เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ท่านไม่ได้รับความสนับสนุนหรือร่วมมือจากปัญญาชนหัวก้าวหน้าในช่วงปี ๒๕๑๗-๒๕๑๙ เท่าที่ควร อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี การวิเคราะห์ของท่านในประเด็นที่ว่าแนวทางสุดโต่งรุนแรงจะล้มเหลวมากกว่าสำเร็จ นับว่ามีส่วนถูกต้องมากกว่าการวิเคราะห์ของพวกเขาฝ่ายซ้ายในสมัยนั้น

ภายหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา ๒๕๑๙ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังจากที่ปัญญาชนหัวก้าวหน้าได้ผิดหวังและแตกตัวมาจากพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในราวปี ๒๕๒๒-๒๕๒๓ ความคิดของอาจารย์ในเรื่องการสร้างสังคมประชาธิปไตยโดยสันติวิธีจึงได้รับการหยิบยกมาพิจารณาด้วยความสนใจมากขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เช่นเดียวกับการฟื้นความสนใจในเรื่องพุทธศาสนาในหมู่ปัญญาชนรุ่นใหม่ที่ผิดหวังทั้งกับระบบทุนนิยมและทฤษฎีมาร์กซิสม์

อย่างไรก็ตาม ทัศนะเรื่องสันติประชาธรรมที่อาจารย์ป่วยเสนอมาตั้งแต่ปี ๒๕๑๖ ยังเป็นเพียงแนวคิดหลวม ๆ ที่มีลักษณะเป็นความฝันในเชิงอุดมคติอยู่ในหลาย ๆ ด้าน และยังต้องการการวิพากษ์วิจารณ์ การทบทวน การสานต่อหรือคิดขึ้นใหม่อีก เราจึงจะปรับปรุงแนวคิดเรื่องสันติประชาธรรมของท่านให้มีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริงของสังคมไทยในปัจจุบันได้

น่าเสียดายที่อาจารย์ป่วยต้องลี้ภัยเป็นอัมพาตบางส่วนในปี ๒๕๒๑ ทำให้ท่านไม่สามารถทำงานทางความคิดต่อไปได้ ในช่วงตั้งแต่ปี ๒๕๒๑-๒๕๔๐ นักเศรษฐศาสตร์ นักวิชาการ และคนทั่วไปก็เริ่มจะลี้ภัยลี้หนีท่าน โดยเฉพาะในยุคที่การพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมข้ามชาติเสรียิ่งเติบโต ผู้คนก็ยิ่งสนใจแต่เรื่องการพัฒนาแบบเน้นความเจริญเติบโตมากกว่าจะสนใจแนวคิดอาจารย์ป่วย จะมีคนเขียนถึงและเผยแพร่แนวคิดของท่านบ้างก็เฉพาะลูกศิษย์ลูกหาคนใกล้ชิด แต่เมื่อท่านกลับมาเยี่ยมเมืองไทย และชาวธรรมศาสตร์และธนาคารแห่งประเทศไทยได้ต้อนรับท่านอย่างวิบุรุษ ก็เป็นเพียงการเชิดชูท่านในฐานะคนดีมากกว่าในฐานะปัญญาชนผู้กล้าวิพากษ์วิจารณ์

จนเมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจปี ๒๕๔๐ และอาจารย์ป่วยถึงแก่อนิจกรรมในปี ๒๕๕๒ แล้วนั้นแหละถึงได้มีการคิดถึงและรื้อฟื้นเรื่องอาจารย์ป่วยขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง แต่จะเป็นเพียงกระแสชั่วคราวหรือไม่ก็ต้องดูกันต่อไป

เรื่องราวของอาจารย์ป่วย ความคิดของท่าน ได้ถูกนำมาเล่าใหม่ ตีความใหม่ และนำมาใช้เป็นแบบอย่างหรือบทเรียนทั้งจากฝ่ายจารีตนิยม เสรีนิยม และฝ่ายก้าวหน้า ด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันไปจนถึงขัดแย้งกัน ฝ่ายจารีตนิยมและเสรีนิยมเลือกที่จะเล่าและเผยแพร่เรื่องอาจารย์ป่วยในฐานะนักเศรษฐศาสตร์คนสำคัญที่สุดคนหนึ่งและในฐานะข้าราชการที่ซื่อตรงมากที่สุดคนหนึ่งเท่าที่เคยมีมาในประเทศนี้ มากกว่าที่จะอยากจำหรือเผยแพร่ภาพของอาจารย์ป่วยในฐานะของปัญญาชน นักอุดมคติที่กล้าวิพากษ์วิจารณ์และท้าทายระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมที่ดำรงอยู่ เพราะการทำเช่นนั้นจะทำให้พวกเขาได้รับประโยชน์มากกว่า กล่าวคือฝ่ายจารีตนิยมและเสรีนิยมสามารถที่จะโฆษณาอาจารย์ป่วยให้เป็นตัวอย่าง เพื่อให้ปัญญาชนนักวิชาชีพรุ่นหลังจะได้ทำงานด้วยความขยันขันแข็งและไม่คดโกง เพื่อให้ระบบสังคมนิยมอุตสาหกรรมแบบที่เป็นอยู่ดำรงอยู่ได้ต่อไป

ส่วนปัญญาชนฝ่ายก้าวหน้า นักประชาธิปไตย และนักมนุษยธรรมผู้มองการณ์ไกล ต้องการเผยแพร่ภาพของอาจารย์ป่วยในฐานะที่ท่านเป็นปัญญาชนนักวิพากษ์วิจารณ์ที่ท้าทายระบบสังคมนิยมมากกว่าการเป็นเพียงนักเศรษฐศาสตร์ผู้สามารถหรือข้าราชการผู้ซื่อสัตย์

อาจารย์ป่วยเคยเขียนเล่าเรื่องสมัยเป็นเสรีไทยต่อต้านญี่ปุ่น โดยใช้ชื่อบทความว่า “ทหารชั่วคราว” แต่เมื่อเราย้อนกลับไปดูชีวิตทั้งชีวิตของท่านแล้วเราจะพบว่าท่านเป็น “เสรีไทย” ตลอดชีวิต ไม่ได้เป็นแค่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ เท่านั้น เพราะท่านคิดอย่างเสรี โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติมาโดยตลอด

นับแต่ปี ๒๕๔๐ และนับแต่อนิจกรรมของอาจารย์ป่วยในเดือนกรกฎาคม ๒๕๕๒ เป็นต้นมา ปัญญาชนเริ่มหวนคิดถึงบทบาท แนวคิด และจุดยืนของอาจารย์ป่วยอย่างคนที่โยยหาวิบุรุษกันมากขึ้น หลายคนพูดว่าถ้าอาจารย์ป่วยหรือคนแบบท่านยังรับผิดชอบด้านการเงินการคลัง รวมทั้งธนาคารแห่งประเทศไทย ประเทศของเราก็คงไม่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำถึงขนาดนี้

การศึกษาชีวิตและการทำงานของอาจารย์ป่วย น่าจะต้องทำอย่างวิพากษ์โดยคำนึงถึงประวัติศาสตร์การเมืองและสังคมอย่างรอบด้าน โดยมองทั้งจุดแข็งจุดอ่อนในแต่ละช่วงในแต่ละประเด็น และน่าจะเป็นการศึกษาที่มีเป้าหมายกว้างกว่าการเชิดชูตัวบุคคล กล่าวคือควรเป็นไปเพื่อนำความคิดของอาจารย์ป่วยไปติดต่อ ไปผลักดันต่อ ทำให้อุดมคติของอาจารย์ป่วยก้าวไปในการสร้างสังคมประชาธิปไตยให้ใกล้เคียงความเป็นจริงขึ้น มากกว่าที่จะทำเพียงยกย่องเชิดชูตัวท่านเหมือนเป็นปูชนียบุคคลที่ไม่มีใครจะเดินตามได้ทัน ทั้งนี้เพราะผู้ที่ยกย่องเชิดชูหลายคนนอกจากจะไม่ได้เข้าใจแนวคิดอุดมคติของท่านแล้ว ยังทำในสิ่งที่ตรงกันข้ามกับแนวคิดอุดมคติของท่านด้วยซ้ำ

จะสานต่อเจตนารมณ์อาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์ได้อย่างไร

การสูญเสียอาจารย์ป๋วย “ทหารชั่วคราว” แต่เป็นเสรีไทยตลอดชีวิต เป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่สำหรับสังคมไทย โดยเฉพาะในยุคที่บ้านเมืองกำลังอยู่ในวิกฤตที่มีดমন มองไม่เห็นทางออกที่เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ เราจะสามารถแปรเปลี่ยนความเศร้าโศกจากการจากไปของอาจารย์ป๋วยให้เป็นพลังในการระดมความคิด กอบกู้ประเทศชาติจากวิกฤตได้ ถ้าเรากลับไปศึกษาบทเรียนจากบทบาทและแนวความคิดของท่าน และช่วยกันสานต่อเจตนารมณ์ของท่านอย่างจริงจัง การทำเพียงแค่งกล่าวคำสดุดีท่าน หรือทำพิธีกรรมต่าง ๆ ให้แก่ท่าน เสร็จแล้วลืมท่านไปและหันกลับไปดิ้นรนแข่งขันเพื่อตัวเองกันต่อไปนั้น เป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับเจตนารมณ์ของอาจารย์ป๋วยโดยสิ้นเชิง

สังคมไทยจะเรียนรู้และมีภูมิปัญญาในการหาทางแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจสังคมได้ดีกว่าเดินตาม IMF และฝรั่งที่ปรึกษา ถ้าเรากลับไปศึกษาบทบาทและความคิดของอาจารย์ป๋วยอย่างวิเคราะห์ และพยายามที่จะเดินรอยตามอาจารย์ป๋วยในประเด็นต่อไปนี้

๑. การเป็นผู้ใฝ่ใจในการเรียนรู้และแสวงหาความเป็นจริง อาจารย์ป๋วยเป็นผู้ที่เรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นคนรับฟังคนอื่นทั้งแนวคิดและข้อมูลใหม่ ๆ และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดความเชื่อเดิมเพื่อรับสิ่งใหม่ ๆ ที่ดีกว่า ท่านไม่ใช่คนยึดความคิดตัวเองหรือตั้งมั่นเหมือนชนชั้นนำของไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบัน ถึงท่านจะประสบความสำเร็จในการทำงาน เป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยและนักเศรษฐศาสตร์คนสำคัญของภาครัฐ ผู้ทำให้เศรษฐกิจไทยเจริญเติบโตอย่างมั่นคง แต่ท่านก็ไม่พึงพอใจที่ความเจริญทางเศรษฐกิจไม่กระจายสู่คนส่วนใหญ่อย่างยุติธรรม ในช่วงหลังท่านจึงเบนเข็มมาทำงานด้านการพัฒนาการศึกษาพัฒนาชนบทและเผยแพร่แนวคิดในการปฏิรูปการเมืองและสังคม

บทบาทในฐานะปัญญาชนผู้วิพากษ์วิจารณ์และต้องการเปลี่ยนสังคมไปสู่สันติประชาธรรม เป็นบทบาทที่สำคัญมากกว่าการเป็นนักเศรษฐศาสตร์ภาครัฐบาลในช่วงแรกมาก แต่นักเศรษฐศาสตร์รุ่นหลังส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนรู้ส่วนสำคัญส่วนนี้จากท่านเลย จึงได้นำประเทศชาติไปสู่วิกฤต จนกระทั่งอาจารย์เสน่ห์ จามริก ผู้ร่วมงานที่ใกล้ชิดกับอาจารย์ป๋วยเมื่อครั้งอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ถึงขั้นเอ่ยปากว่า ทางออกจากวิกฤตคือ น่าจะจับพวกนักเศรษฐศาสตร์ไปถ่วงน้ำเสียให้หมด

๒. การเป็นนักอุดมคติอย่างจริงใจและคงเส้นคงวา คนรุ่นปัจจุบันผู้ถูกสภาพแวดล้อมครอบงำให้บูชาเงินเป็นพระเจ้า อาจจะมีมองอาจารย์ป๋วยว่าเป็นนักอุดมคติรุ่นโบราณที่แปลกประหลาดไม่เหมือนใคร และคงจะไม่มีใครทำหรือคิดเดินตามรอยท่านได้อีกแล้ว แต่ถ้าศึกษาท่านให้ลึกแล้วจะเห็นว่าท่านเป็นคนธรรมดาที่ทันสมัย และไม่ได้ทำตามความเชื่อทางศาสนาหรือลัทธิความเชื่อแบบฝังหัว อุดมคติของท่านในเรื่องความซื่อตรงการใช้ชีวิตเรียบง่าย ไม่สะสม ไม่โลภ ทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เกิดจากจิตสำนึกความเข้าใจของท่านว่า นั่นคือสิ่งที่มนุษย์ที่แท้จริงควรจะทำเพื่อ “สันติประชาธรรม” หรือเพื่อชีวิตที่มีคุณภาพ มีเสรีภาพประชาธิปไตยของประชาชนส่วนใหญ่ในระยะยาว

จิตสำนึกแบบคนธรรมดา แต่ฉลาดเห็นการณ์ไกลแบบอาจารย์ป๋วย คือสิ่งที่สังคมไทยขาดมากและเป็นเรื่องสำคัญที่สุด เราควรจะต้องพยายามสร้างอุดมคติขึ้นมาใหม่ ไม่อย่างนั้นคนไทยจะยิ่งเห็นแก่ตัว เห็นแก่ผลประโยชน์ระยะสั้น ต่างคนต่างเอาตัวรอด และทำให้สังคมที่มีวิกฤตหลายด้านเลวร้ายมากยิ่งขึ้น เทียบกับเกาหลีใต้เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ คนของเขาไม่มีวินัย ร่วมมือกันแก้ไขปัญหาของประเทศชาติมากขึ้น แต่วิกฤตเศรษฐกิจในเมืองไทยกลับทำให้คนไทยฉ้อฉล ขาดยาบ้า ขาดสมบัติของชาติ ขาดจิตวิญญาณและศักดิ์ศรี และแก่งแย่งกันเอาตัวรอดมากขึ้น

๓. การเป็นผู้รักชาติ เป็นผู้เห็นการณ์ไกลและกล้าหาญทางจริยธรรม เป็นเรื่องน่าแปลกที่อาจารย์ป่วย เป็นทุกอย่างที่ตรงข้ามกับนักการเมืองและผู้นำไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบัน ทั้งที่หลายคนคุยว่าเป็นศิษย์หรือ ผู้นิยมาจารย์ป่วย อาจารย์ป่วยปกป้องผลประโยชน์ของคนในชาติอย่างมีเหตุผล แม้ว่าแนวคิดหลักด้าน เศรษฐกิจของท่านจะสนับสนุนระบบตลาดเสรี แต่ท่านก็ตระหนักว่าไม่ควรให้คนมีอี่ยวเอาเปรียบคนที่ด้อย โอกาสกว่า ท่านปกป้องไม่ให้ธนาคารต่างชาติเข้ามายึดครองธุรกิจธนาคารได้อย่างเหนียวแน่นเป็นเวลายาวนาน ปกป้องไม่ให้นักการเมืองฉ้อฉลในเรื่องระบบการเงิน และไม่หวั่นเกรงแม้แต่ทรราชอย่างจอมพลสฤษดิ์ ท่าน เสนอให้กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมาตั้งแต่ ๕๐ ปีที่แล้ว ในช่วงหลังท่านก็เสนอให้ปฏิรูประบบราชการ ปฏิรูป การศึกษา และปฏิรูปสังคมด้านต่าง ๆ อีกมากมาย

แต่ชนชั้นนำไทยไม่สนใจในแนวคิดของท่าน เพราะชนชั้นนำไทยส่วนใหญ่โง่และเห็นแก่ตัว ปี ๒๕๑๔ ปีแห่งการทำลายล้างคนหนุ่มสาวนักอุดมคติของไทย พวกชนชั้นนำพยายามทำลายและขับไล่ให้อาจารย์ป่วย ผู้ทำงานรับใช้ประเทศอย่างอุทิศตัวมากกว่าใคร ๆ ในยุคสมัยเดียวกัน ต้องลี้ภัยออกนอกประเทศ อีก ๒๐ ปี ต่อมาคือปี ๒๕๔๐ พวกเขาทำลายเศรษฐกิจทั้งระบบที่อาจารย์ป่วยสร้างไว้

ถึงวันนี้ชนชั้นนำก็ทำเพียงเลือกยกย่องอาจารย์ป่วยว่าเป็นคนดี คนที่สร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ให้ประเทศชาติเท่านั้น แต่ไม่ได้สนใจอุดมคติในชีวิตและความคิดในเชิงปฏิรูปเปลี่ยนแปลงสังคมของอาจารย์ ป่วยแต่อย่างใด พวกเขาไม่เพียงไม่รู้จักอาจารย์ป่วยอย่างแท้จริง หากหลายคนยังได้ทรมานต่อแนวคิดอุดมคติ ของอาจารย์ป่วยโดยสิ้นเชิง

อาจารย์ป่วยอาจจะจากเราไปตามสภาพของธรรมชาติ แต่แนวคิดและบทเรียนจากบทบาทของ อาจารย์ป่วยจะยังคงอยู่และมีบทบาทได้ต่อไป หากประชาชนโดยเฉพาะลูกศิษย์ลูกหาหรือผู้ที่นิยมนับถืออาจารย์ ป่วยอย่างเข้าใจความคิดและเจตนารมณ์ของอาจารย์จริง ๆ จะกลับไปศึกษาและวิเคราะห์สังคมไทยกันใหม่ อย่างวิพากษ์วิจารณ์ รวมพลังกันใหม่ ช่วยหาแนวทางใหม่ แก้ไขวิกฤตสังคมไทยเพื่อประโยชน์ของคนไทย ส่วนใหญ่ในระยะยาวอย่างแท้จริง

วิทยากร เชียงกุล

เกี่ยวกับผู้เขียน : วิทยากร เชียงกุล

ปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการศูนย์วิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต เคยเป็นลูกศิษย์อาจารย์ป่วยที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๑๒ และได้เขียนหนังสือชื่อ *ศึกษาบทบาทและความคิดอาจารย์ป่วย* พิมพ์ครั้งที่ ๓ ในปี ๒๕๔๒ โดย สำนักพิมพ์มิ่งมิตร

ขอสดุดี อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์

สุดแสนอาลัย ในตัวท่าน
คุณูปการ ท่านให้ไว้ ในสยาม
อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ ขจรนาม
ทั่วเขตคาม นามนี้ เรารู้กัน

ขอเชิดชู ในความรู้ ุดจครูใหญ่
ของชาวไทย ทั่วไป ได้เชิดฉัน
ท่านช่วยชาติ ด้วยมาดหมาย ในชีวิต
แม่ชีพนั้น มลายสิ้น ท่านยินดี

ขอวิญญาน ท่านจงสู่ สรวงสวรรค์
ตราบนิรันดร์ ทุกคืนวัน อันสุขี
จะจดจำ น้ำใจหนุน คุณความดี
ขอสดุดี วีรกรรมท่าน นิรันดร์...

วิบูลย์สวัสดิ์ โหมปรางค์

ผมอยากเก่งเหมือนท่านอาจารย์ครับ

เมื่อสมัยผมเป็นนักเรียนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผมเรียนวิชาการคลังอยู่ที่ตึกคณะพาณิชยศาสตร์ และการบัญชีในปัจจุบัน **ทุกคณะจะมาเรียนวิชาการคลัง** กับท่านอาจารย์ป๊วย อึ้งภากรณ์ กันทั้งหมด เมื่อสอนเสร็จแล้วท่านอาจารย์ป๊วยจะพักแล้วออกมาสูบไปป้ออยู่ภายนอกห้องเรียน ผมจะตามท่านอาจารย์ป๊วย อึ้งภากรณ์ ออกมาที่ระเบียงตึกและพูดกับอาจารย์ว่า **“ผมอยากเก่งเหมือนท่านอาจารย์ครับ”** ท่านอาจารย์ป๊วย ตอบว่า ถ้าอยากเก่ง **ความรู้อยู่ที่ห้องสมุด** ผมเห็นว่าอาจารย์ป๊วยเน้นเรื่อง **“คุณธรรมของนักเศรษฐศาสตร์”** มาก หนังสือเล่มนี้พิมพ์อยู่ในคู่มือของคณะเศรษฐศาสตร์ (เล่มสี่เหลือง)

ร้อยเอก วิโรจน์ ไอสถานุเคราะห์

ความทรงจำที่งดงามของข้าพเจ้าต่ออาจารย์ป่วย

จำได้ว่ามาสมัครเรียนปริญญาโทเศรษฐศาสตร์ภาคภาษาอังกฤษและต่อเนื่องด้วยการเป็นอาจารย์ที่คณะเศรษฐศาสตร์ก็เพราะอยากรู้จักคนชื่อ ป่วย อึ้งภากรณ์มากขึ้น ข้าพเจ้าชื่นชมอาจารย์ป่วยมาตั้งแต่สมัยข้าพเจ้าเรียนอยู่ชั้นมัธยมในต่างจังหวัดที่ห่างไกลกรุงเทพฯ มาก ตอนนั้นรู้จักแต่ชื่อจากหน้าหนังสือพิมพ์และชื่นชมวีรกรรมของท่านในการต่อสู้กับการคอร์รัปชันของเหล่าทรราชที่พยายามเข้ามาเขมือบผลประโยชน์ในแบงก์ชาติ ดังนั้นจึงไม่ยอมเสียโอกาสที่รอคอยมาช้านานด้วยการมาสอบเรียนปริญญาโทที่คณะ ซึ่งขณะนั้นอาจารย์ป่วยเป็นคณบดีของคณะเศรษฐศาสตร์อยู่ อย่างไรก็ตามในช่วงที่เรียนก็ไม่ได้เรียนกับอาจารย์ป่วยเลยเพราะ (ถ้าจำไม่ผิด) หลังจากนั้นไม่นานอาจารย์ต้องหนีกภัยมืดไปเป็น Visiting Professor อยู่ต่างประเทศ

ข้าพเจ้าโชคดีได้มีโอกาสทำงานใกล้ชิดกับอาจารย์ป่วยในช่วงหลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เมื่ออาจารย์กลับมาเมืองไทยอีกครั้งหนึ่ง ด้วยความที่เป็นเด็กต่างจังหวัดเลยมีความสนใจในเรื่องการพัฒนาชนบทอยู่มาก ๆ โดยเฉพาะโครงการบัณฑิตอาสาสมัครที่อาจารย์จัดตั้งขึ้นโดยเริ่มแรกอยู่ในคณะเศรษฐศาสตร์ หลังจากนั้นค่อยแยกออกจากคณะมาจัดตั้งเป็นสำนักบัณฑิตอาสาสมัครภายหลัง แม้ในช่วงนั้นจะมีโอกาสทำงานโครงการพัฒนาชนบทกับอาจารย์ป่วย แต่ก็เป็ระยะเวลาสั้นมากเพียงปีกว่า ๆ เท่านั้นเอง เพราะหลังจากนั้นข้าพเจ้าก็ได้รับทุนไปศึกษาต่อที่ต่างประเทศ

ช่วงเวลาพิเศษที่ได้ติดตามอาจารย์ออกโครงการพัฒนาชนบทต่าง ๆ ที่อาจารย์ริเริ่ม ไม่ว่าจะเป็นโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่กลอง โครงการบูรณะชนบท และโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร เป็นช่วงที่ข้าพเจ้าทำงานด้วยความสุขและสนุกสนานกับงาน นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้ประสบการณ์ชีวิตมากมายจากการที่ได้ติดตามอาจารย์ป่วยออกโครงการพัฒนาชนบทต่าง ๆ ภาพประทับใจที่อยู่ในความทรงจำอันแสนงดงามคือใบหน้าที่เปี่ยมไปด้วยความเอื้ออาทรที่อาจารย์มีต่อชาวบ้านและคนผู้น้อย ความจริงใจต่อการพัฒนาความเป็นอยู่ของพวกเขาอย่างแท้จริง อาจารย์จะใช้เวลาในช่วงสุดสัปดาห์ออกไปเยี่ยมเยียนและให้กำลังใจต่อพัฒนาการในโครงการบูรณะชนบทและโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่กลองอยู่บ่อย ๆ และบ่อย ๆ เช่นกันพอเย็นวันศุกร์ข้าพเจ้าก็จะเตรียมกระเป๋าเดินทางติดตามอาจารย์ไปด้วย อาจารย์มักจะขับรถของอาจารย์ไปเอง ประมาณ ๖ โมงเย็นแรกก็จะพร้อมออกเดินทางและไปถึงชัยนาท (ที่ตั้งของโครงการบูรณะชนบท) ประมาณ ๓ ทุ่มกว่าเล็กน้อย เคยถามอาจารย์บ่อย ๆ ว่าอาจารย์ไม่เหนื่อยหรือทำงานที่คณะตลอด ๕ วันเต็ม สุดสัปดาห์ก็ออกทำงานชนบท อาจารย์จะหัวเราะและตอบอย่างใจดีว่า พวกคุณไม่รู้หรือการออกชนบทเป็นการพักผ่อนของผม ผมรู้สึกผ่อนคลายและมีความสุขกับงานชนบท ดังนั้นเรามักจะเห็นใบหน้าที่เปี่ยมไปด้วยความสุขของอาจารย์ป่วยเมื่ออยู่กับงานที่อาจารย์รัก

ในส่วนของงานโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร ซึ่งเป็นโครงการที่อาจารย์ป่วยตั้งใจจะดึงบัณฑิตออกไปทำงานในชนบท โครงการนี้นับว่าประสบผลสำเร็จพอสมควรเพราะประมาณครึ่งหนึ่งของบัณฑิตอาสาสมัครที่เมื่อจบโครงการแล้วจะกลับไปทำงานที่ต่างจังหวัด กระจายไปในภาคต่าง ๆ ของประเทศ นอกจากบัณฑิตที่

จบใหม่แล้วโครงการนี้ยังต้องการดึงอาจารย์ที่อยู่ในมหาวิทยาลัยได้ออกไปสัมผัสและเรียนรู้ชนบทด้วย ดังนั้นจึงพยายามส่งเสริมอาจารย์ให้เข้ามาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาของบัณฑิตอาสาสมัคร ซึ่งอาจารย์ที่ปรึกษาจะออกไปเยี่ยมนิเทศก์บัณฑิตอาสาถึงแหล่งที่บัณฑิตอาสาประจำอยู่ ส่วนตัวอาจารย์ป่วยเองจะพยายามหาเวลาว่างออกไปเยี่ยมบัณฑิตอาสาด้วยตัวเองในทุก ๆ ภาค ไม่ว่าจะเป็นภาคเหนือ อีสาน และใต้ ซึ่งส่วนใหญ่อาจารย์จะใช้เวลาช่วงปิดภาคการศึกษา เช่นเดิมข้าพเจ้าได้ติดตามอาจารย์ไปทุกครั้งที่อาจารย์ออกไปเยี่ยมบัณฑิตอาสา

เมื่อครั้งไปเยี่ยมบัณฑิตอาสาที่ภาคอีสาน มีอาจารย์ทั้งที่เป็นที่ปรึกษาและไม่ได้เป็นที่ปรึกษาคิดตามอาจารย์ออกไป ทั้ง ๆ ที่อาจารย์สามารถใช้สิทธิที่จะใช้เครื่องบินได้ แต่เนื่องจากอาจารย์ที่ไปด้วยยังเป็นอาจารย์ชั้นผู้น้อยไม่มีสิทธิที่จะเดินทางโดยเครื่องบิน อาจารย์ก็ยินดีใช้บริการรถไฟไปพร้อมกับอาจารย์ชั้นผู้น้อย ทั้ง ๆ ที่รถไฟไปถึงขอนแก่นตอนตีสี่ซึ่งเป็นช่วงที่กำลังหลับสบาย การเดินทางตระเวนเยี่ยมบัณฑิตอาสาสมัครในจังหวัดต่าง ๆ ของภาคอีสานครั้งนี้อาจารย์ป่วยใช้บ้านพักรับรองของธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นศูนย์กลางแล้วเดินทางไปตามแหล่งที่บัณฑิตอาสาอยู่ด้วยรถยนต์ จำได้ว่าใช้เวลาประมาณ ๓-๔ วันในการเดินทางไปเยี่ยมบัณฑิตตามที่ต่าง ๆ ซึ่งเป็นการไปให้กำลังใจและรับฟังปัญหาต่าง ๆ ที่บัณฑิตอาสาต้องเผชิญและในขณะเดียวกันช่วยแก้ปัญหาบางอย่างให้บัณฑิตด้วย ในแต่ละวันจะเริ่มออกเดินทางตั้งแต่เช้ามืดว่าจะกลับเข้าที่พักก็สองทุ่มสามทุ่มไปแล้ว เราไม่เคยเห็นความเหนื่อยหน่ายบนใบหน้าอาจารย์เลย เห็นแต่ใบหน้าที่เอื้ออาทรและเปี่ยมไปด้วยความสุขของอาจารย์ และของบัณฑิตอาสาสมัครเมื่อได้พบอาจารย์

อาจารย์เป็นผู้ที่รักษาสัญญาและเป็นคนเอาใจเขามาใส่ใจเรามาก จำได้ว่ามีอยู่วันหนึ่งอาจารย์นัดบัณฑิตอาสาที่จะไปเยี่ยมไว้ถึง ๓-๔ แห่ง โดยเดินทางไปเยี่ยมบัณฑิตที่อยู่ไกลที่สุดก่อน และเยี่ยมบัณฑิตอาสาที่อยู่ในจังหวัดขอนแก่นสุดท้ายแล้วก็กลับเข้าที่พัก เนื่องจากจังหวัดในภาคอีสานห่างไกลกันมาก ตามกำหนดการอาจารย์นัดบัณฑิตอาสาคนสุดท้ายที่จะไปเยี่ยมในวันนั้น ซึ่งอยู่ที่ อ.กระนวน จ.ขอนแก่นว่าจะถึงประมาณ ๖ โมงเย็น แต่ด้วยระยะทางซึ่งห่างไกลกันของแต่ละจังหวัดที่บัณฑิตอาสาไปอยู่ ปรากฏว่า ๖ โมงเย็นแล้วเรายังอยู่ที่จังหวัดของบัณฑิตอาสาอีกคนก่อนคนสุดท้าย คนขับรถบอกว่าว่าจะเดินทางไปถึงอำเภอกระนวนที่นัดหมายบัณฑิตอาสาคนสุดท้ายจะเป็นเวลาประมาณ ๓ ทุ่ม เจ้าหน้าที่ของธนาคารแห่งประเทศไทยและอาจารย์ที่ติดตามไปบางคนก็ขอให้อาจารย์ยกยอไปไว้วันรุ่งขึ้น เพราะอำเภอกระนวนในขณะนั้นเป็นเขตสี่ชมพูเกรงว่าจะเป็นอันตราย แต่อาจารย์ก็ยืนยันจะต้องไปให้ถึง อาจารย์บอกว่าเราบอกเขาไว้แล้วว่าจะไป ดังนั้นเราต้องไปไม่ว่าจะดึกแค่ไหน เพราะเขาตั้งหน้าตั้งตารอเราอยู่ ถ้าเราไม่ไปเขาจะเสียใจแค่ไหน ในที่สุดทุกคนก็ต้องยอมอาจารย์

ปรากฏว่าไปถึงที่วัดซึ่งนัดหมายกับบัณฑิตไว้เป็นเวลาสามทุ่มกว่า ไฟที่วัดยังเปิดสว่างไสวอยู่แต่ไม่มีใครแล้ว ลักครุบัณฑิตอาสาที่วิ่งออกมารับอาจารย์ด้วยความดีใจ เขาบอกว่าชาวบ้านมารออาจารย์เต็มวัดตั้งแต่ ๖ โมงเย็นจนถึง ๒ ทุ่ม จนนึกว่าอาจารย์ไม่มาแล้วเลยกลับบ้านไปนอนกันหมด ตัวบัณฑิตอาสาเองก็นึกว่าอาจารย์คงไม่มาแล้ว เขาบอกให้อาจารย์รอสักประเดี๋ยว หลังจากนั้นประมาณ ๑๐ นาที ปรากฏว่าชาวบ้านต่างทยอยกันมาที่ลานวัดที่พวกเขาพักกินน้ำกันอยู่จนเต็มไปหมด ชาวบ้านทุกคนดีใจยิ้มแย้มแจ่มใสไม่มีท่าทีง่วงนอนเลย อาจารย์หันไปถามบัณฑิตอาสาว่าไปทำอะไรชาวบ้านถึงได้มากันเยอะแยะอย่างนี้ บัณฑิตอาสาบอกอาจารย์สั้น ๆ ว่า เขาอยากเห็นหน้าคนเช่นแบงก์ เขาก็มารอดูอาจารย์ตั้งแต่หกโมงเย็นแล้ว อาจารย์หัวเราะชอบใจ ชาวบ้านต่างขนหมอนขีตมามอบให้อาจารย์ด้วยตัวเองเพื่อจะได้เห็นหน้าอาจารย์อย่างใกล้ชิดพวกเราเลยได้อาศัยใบบุญได้หมอนขีตกลับมาเป็นที่ระลึกคนละใบสองใบ

จากซ้าย : ชูศรี มณีเพ็ญกุล อาจารย์ป่วย วิไลวรรณ
วรรณนิธิกุล (ยืนหน้า) นิพัทธ์ จิตรประสงค์
จินตนา สมทรัพย์

ในสมัยนั้นการเดินทางในชนบทไม่ได้สะดวกสบายเหมือนปัจจุบัน หมู่บ้านหลายหมู่บ้านที่บัณฑิตไปอยู่จะไม่มีทางรถเข้าไปถึง ต้องอาศัยการเดินทางเท้า และหลาย ๆ หมู่บ้านก็เป็นเขตอันตราย บางแห่งต้องใช้เวลาเดิน ๒-๓ ชั่วโมง และต้องเดินขึ้นเขาด้วย แต่อาจารย์ก็ไม่เคยย่อท้อ อย่างเช่นการไปเยี่ยมบัณฑิตอาสาที่ภูตาดฟ้า จ.ขอนแก่น ซึ่งเป็นหมู่บ้านอยู่บนเขาห่างไกล ต้องใช้เวลาเดินเท้าถึง ๒ ชั่วโมงครึ่ง อาจารย์ป่วย และคุณหอม ประสาน ต่างใจ (ซึ่งเดินทางไปกับพวกเราด้วยในครั้งนั้น) ก็ร่วมเดินไปกับพวกเราอย่างสนุกสนาน ตลอดเส้นทางเดินไปถึงหมู่บ้านจะมีชาวบ้านถือปืนยาวรักษาความปลอดภัยให้เป็นระยะ ๆ พวกเราก็ค่อนข้างจะสงสัยว่าทำไมต้องรักษาความปลอดภัยเข้มงวดขนาดนี้ ไปถึงบางอ้อเมื่อพวกเราไปถึงหมู่บ้านที่ชาวบ้านมาต้อนรับอย่างดีใจ เพราะไม่เคยมีเจ้าหน้าที่ของราชการเดินทางไปถึงหมู่บ้านเขามาก่อนเลย ผู้ใหญ่บ้านเล่าให้ฟังว่าเนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ห่างไกล เจ้าหน้าที่บ้านเมืองและมีกฎหมายไม่เคยไปถึง จึงเป็นแหล่งที่พวกทำผิดกฎหมายหนีมาหลบซ่อนอยู่แถบนี้ ดังนั้นเมื่อบัณฑิตอาสาบอกว่าพวกเราจะขึ้นไปเยี่ยม ผู้ใหญ่บ้านและบัณฑิตอาสาจึงห่วงใยความปลอดภัยของพวกเรามาก เลยจัดให้ลูกบ้านมาเฝ้ารักษาความปลอดภัยให้พวกเราเป็นระยะ ๆ พวกเราพักค้างคืนที่หมู่บ้าน อาจารย์ (รวมทั้งพวกเรา) ก็นั่งคุยกับชาวบ้านและบัณฑิตอาสาอยู่จนมืดค่ำ ยิ่งตักตักอากาศจะยิ่งหนาวเย็นมาก

วันรุ่งขึ้นขากลับชาวบ้านตามมาส่งถึงตีนเขา หลังจากนั้นจะเป็นทางราบ พวกเราเดินทางราบมาได้พักใหญ่ก็มีรถบรรทุกของทางกรมทางส่งมารับ พวกเราดีใจมากจะขึ้นรถกลับอาจารย์บอกว่าไม่ได้ ๆ แน่จริงต้องเดินไป อาจารย์บอกว่าผมยังเดินเลย พวกเราเลยเดินไปเรื่อย ๆ อาจารย์กับคุณหมอบอกเดินอยู่ข้างหลัง ลักพักรถบรรทุกก็วิ่งกลับผ่านหน้าพวกเราไป โดยมีอาจารย์กับคุณหมอบอกมือบ้ายบายพวกเราอยู่บนรถ นี่แหละอารมณ์ขันของอาจารย์ป่วย

สภาพการเดินทางที่ลำบากและทุรกันดารเช่นนี้จะพบในทุกภาคของการออกเยี่ยมบัณฑิตอาสา ไม่ว่าจะภาคเหนือและภาคใต้ หมู่บ้านหลาย ๆ หมู่บ้านที่บัณฑิตอาสาไปอยู่ไม่เคยมีเจ้าหน้าที่ของหน่วยราชการเข้าไปถึงเลย คุณูปการของโครงการบัณฑิตอาสาสมัครอีกอย่างหนึ่ง (นอกเหนือจากหลาย ๆ อย่างที่กล่าวมาแล้ว) คือการที่อาจารย์ป่วยได้มีส่วนดึงเจ้าหน้าที่ของหน่วยราชการให้เข้าไปถึงพื้นที่ที่ตัวเองไม่เคยเข้าไปมาก่อน (แม้จะเป็นพื้นที่ในเขตรับผิดชอบของตนเอง) เพราะเมื่ออาจารย์ออกไปเยี่ยมเยียนบัณฑิตในพื้นที่รับผิดชอบของพวกเขา พวกเขาก็จำเป็นต้องติดตามอาจารย์ออกไปด้วย (ด้วยความเกรงใจ) นอกจากนี้โครงการพัฒนาชนบทของอาจารย์ป่วยยังได้สร้างความร่วมมือในระหว่างสถาบัน เช่นโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลองก็เป็นโครงการร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นต้น และยังได้ปลุกจิตสำนึกของบัณฑิตและอาจารย์ในมหาวิทยาลัยให้ตระหนักถึงปัญหาของชนบทและความจำเป็นที่ในการพัฒนาชนบทอย่างจริงจัง

วิไลวรรณ วรรณนิกุล

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บิดาแห่งช้างเผือกธรรมศาสตร์

เรื่องของสิทธิมนุษยชน เป็นแนวคิดพื้นฐานที่มาแห่งความเสมอภาค และความเท่าเทียมกันในสังคม โดยเป็นที่ประจักษ์ว่ายังมีการพัฒนามากเท่าใด ความเหลื่อมล้ำต่ำสูงในสังคมก็ยังคงเป็นปัญหาหลักเช่นกัน เมื่อเกิดความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ ย่อมนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กลุ่มคนที่ขัดสนและขาดแคลน แต่พอจะมีมันสมองอยู่บ้าง โอกาสที่จะได้เข้ามาศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยยังมีเปอร์เซ็นต์ที่ต่ำมาก ซึ่งคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นชาวชนบทห่างไกลความเจริญ โอกาสอย่างดีที่สุดของพวกเขา ก็คือการได้เล่าเรียนในระดับชั้นพื้นฐานเท่านั้น

ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ คืออัจฉริยะบุคคลที่ทำให้เส้นทางขนานของการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยกับความขาดแคลนและความด้อยโอกาสของเด็กนักเรียนชนบทมีอันต้องจบลง เมื่อปรากฏทางเลือกใหม่ นั่นคือ ทางช้างเผือกในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า “โครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบท มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ช้างเผือก มธ.)”

โครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบท มีจุดเริ่มต้นขึ้นจากการที่อาจารย์ป๋วย ได้ศึกษาค้นพบในสมัยที่ ท่านดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๑๙) ว่า นักศึกษาที่มีโอกาสผ่านการสอบคัดเลือกเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในระหว่างปีการศึกษา ๒๕๑๕-๒๕๑๗ เกือบทั้งหมดมาจากครอบครัวที่มีรายได้มากกว่า ๑๐,๐๐๐.- บาทขึ้นไป จะมีเพียง ๘% เท่านั้นที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อยกว่า ๑๐,๐๐๐.- บาท และในปีการศึกษา ๒๕๑๘ ปรากฏว่า ไม่มีนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์คนใดเลยที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้เท่าหรือต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐.- บาท จากข้อมูลดังกล่าวจึงทำให้อาจารย์ป๋วย เกิดความบังเตืองใจเสนอแนวความคิดต่อทบวงมหาวิทยาลัย ให้พิจารณาทบทวนให้มีการปรับปรุงระบบการสอบคัดเลือกใหม่ โดยหลักการและระบบการคัดเลือกที่เหมาะสมควรประกอบด้วย การคัดเลือกทั่วไปส่วนหนึ่ง และการคัดเลือกโควตาอีกส่วนหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการกระจายโอกาสทางการศึกษาแก่นักเรียนในส่วนภูมิภาคที่ยากจน และเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่มีโอกาสได้เรียน ม.ศ. ๓-๔-๕ ในกรุงเทพฯ ได้เข้ามาเป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ด้วย ซึ่งอาจารย์รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ ได้เสนอโครงการคัดเลือกนักเรียนเข้ามหาวิทยาลัยตามระบบโควตาต่อมหาวิทยาลัย และดำเนินการต่อมาจนได้รับความเห็นชอบให้มีการดำเนินการคัดเลือกนักศึกษาโครงการเรียนดีขึ้นในปีแรกเมื่อปีการศึกษา ๒๕๒๔ โดยโครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบทได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนการศึกษาจากผู้มีอุปการคุณตลอดมา ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่าอาจารย์ป๋วย คือ **บิดาแห่งโครงการช้างเผือก ปุชนียบุคคลที่ยิ่งใหญ่ของเหล่านักศึกษาโครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบท**

คุณงามความดีของท่านควรแล้วอย่างยิ่งที่ชาวโลกให้การยอมรับและยกย่องว่าท่านเป็นนักเศรษฐศาสตร์ นักพัฒนา นักประชาธิปไตยที่แท้จริง การเล็งเห็นความสำคัญของการปฏิรูประบบการศึกษาของสังคมไทย ย่อมเห็นแล้วว่าบิดาแห่งช้างเผือกบุคคลนี้ ท่านมีวิสัยทัศน์กว้างไกล เพราะหากความเสมอภาคทางการศึกษา

มีจริง โอกาสของคนที่จะมีความกินดีอยู่ดี สังคมสงบสุขย่อมตามมาด้วย มรดกทางการศึกษาของท่านทำให้เด็กนักเรียนยากจนจากชนบทหลายพันคนซึ่งครั้งหนึ่งเคยคิดว่าตนเองคงจะไม่มีโอกาสได้เรียนในระดับอุดมศึกษาได้รับโอกาสนั้น และสามารถยืนหยัดด้วยตนเองไม่เป็นภาระของสังคมในปัจจุบัน ซึ่งประการที่สำคัญคือการได้มีโอกาสรับใช้สังคม “เพื่อสังคม” ตามเจตนารมณ์ของท่านอาจารย์ป๋วยผู้เปรียบเสมือนผู้ให้ชีวิตใหม่แก่พวกเรา

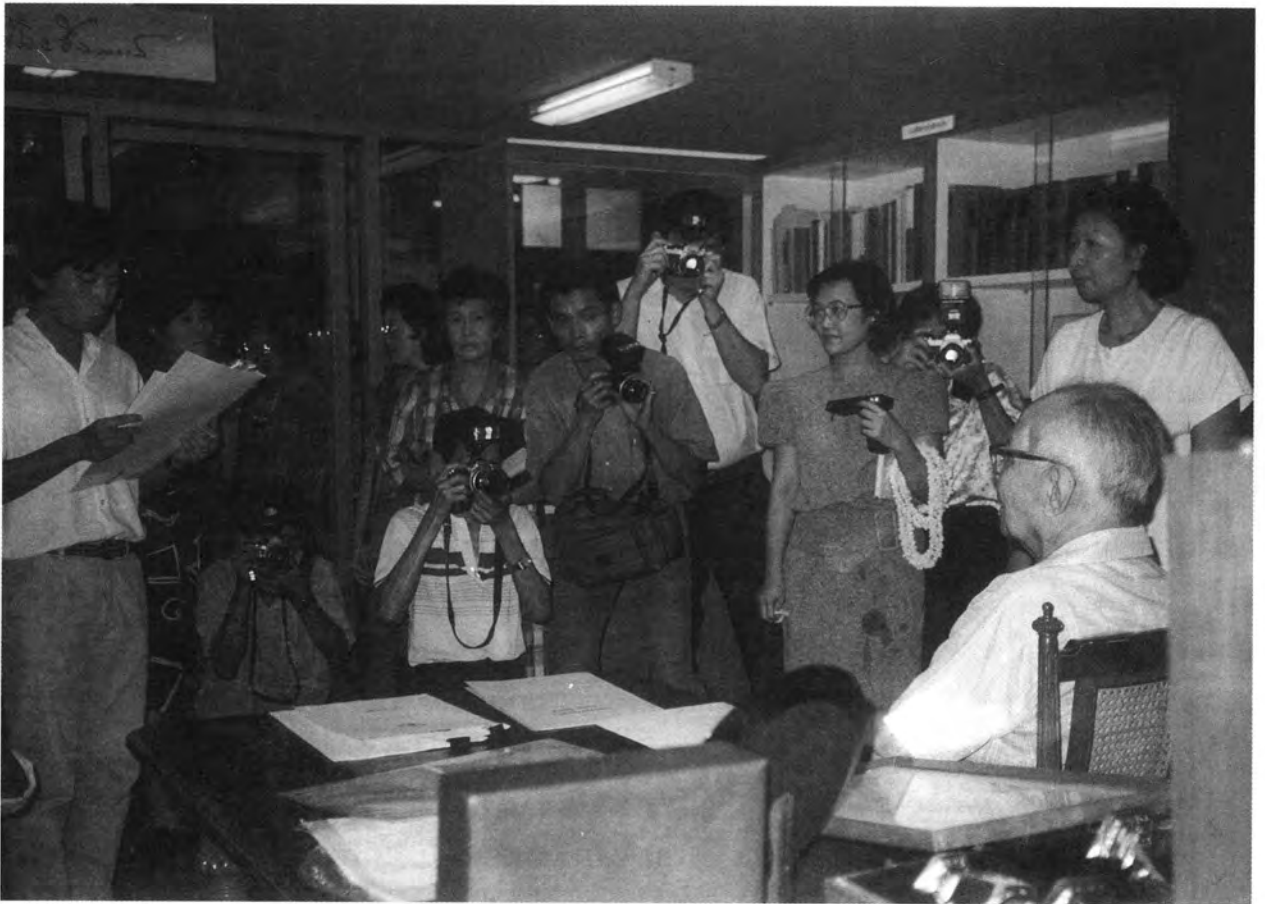
ตลอดระยะเวลาที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พวกเราได้พบเห็นรูปถ่ายของอาจารย์ป๋วยอยู่ทั่วไปในหนังสือ บทความต่าง ๆ ในห้องสมุด จนกระทั่งครั้งหนึ่งเมื่อท่านเดินทางกลับจากต่างประเทศและมาเยี่ยมคณะเศรษฐศาสตร์ พวกเราจึงได้มีโอกาสเห็นหน้าท่านเป็นครั้งแรก ก่อให้เกิดความรู้สึกยินดีมากที่ได้เห็นตัวจริงของท่านแม้จะเพียงในระยะไกล และไม่นานมานี้ พวกเราได้มีโอกาสไปเข้าแถวรอรับท่านอีกครั้ง แต่ครั้งนี้มิใช่การรอรับการมาเยี่ยมคณะเศรษฐศาสตร์ของอาจารย์เหมือนครั้งแรกที่เคยทำ แต่เป็นการเข้าแถวรอรับอัฐิของท่านพร้อมกับคนอื่น ๆ ซึ่งต่างอาลัยต่อการจากไปของท่านเช่นเดียวกัน การจากไปของบิดาแห่งช่างเผือกในครั้งนี้ นับเป็นการสูญเสียบุคคลสำคัญที่มีคุณประโยชน์ต่อชาติบ้านเมืองอย่างแท้จริง

ถึงวันนี้ โครงการเรียนดีจากชนบทได้เปิดรับนักศึกษาที่ด้อยโอกาสเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มาถึงรุ่นที่ ๑๘ แล้ว นักศึกษาโครงการหลายพันคนได้สำเร็จการศึกษาออกไปทำงานรับใช้สังคม แม้หลายคนจะไม่มีโอกาสได้กลับไปทำงานยังท้องถิ่นที่จากมา สมดังเจตนารมณ์ของอาจารย์ป๋วยที่ต้องการให้นักศึกษาเหล่านี้นำความรู้กลับไปพัฒนาชนบทให้มีความเจริญยิ่งขึ้นไป แต่ส่วนลึกในใจของพวกเรานั้น ต่างตระหนักดีถึงพระคุณของอาจารย์ที่เปิดโอกาสทางการศึกษาให้กับพวกเรา ในฐานะซึ่งเป็นผู้ได้รับโอกาสทางการ

ศึกษาภายใต้โครงการอันเป็นแนวความคิดของท่าน พวกเราจึงขอสดุดี เทิดทูน และขอแสดงความเสียใจ ด้วยความอาลัยอย่างยิ่ง ความดี ความงดงามในชีวิตท่าน เราจะระลึกถึงเสมอ และหวังว่าสักวันหนึ่งพวกเรา จะมีโอกาสได้ตอบแทนพระคุณนี้ ด้วยการทำตามเจตนารมณ์อันสูงส่งในการต่อสู้และรับใช้สังคมอย่างจริงใจ ของท่าน...อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์

“พ่อ คือผู้ให้แห่งชีวิต
พ่อ ผู้ลิขิตการศึกษา
พ่อ ท่านผู้ให้ความเมตตา
พ่อ คือบิดาแห่งช้างเผือก
ป่วย อึ้งภากรณ์ จรจากโลก
ทิ้งความดี ความโศก ไทยทั้งเทือก
จักสืบสาน ตำนาน ทางช้างเผือก
กระเทาะเปลือก สังคมไทย ให้งดงาม”

ศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบัน
ชมรมนักศึกษาโครงการนักศึกษาเรียนดีจากชนบท
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

“ดร.ป่วย” คนดีของประชา อาจารย์ดีของลูกศิษย์

แม้ว่าผมจะได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนนักศึกษาชั้นปีที่ ๒ ของคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๗ อันเป็นปีแรกที่ ศาสตราจารย์ ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์ ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย มาดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์อีกตำแหน่งหนึ่ง แต่ผมยืนยันได้ว่าผมไม่ใช่ศิษย์เอกหรือศิษย์ใกล้ชิดของท่านอาจารย์ ดร.ป่วย เพราะผมมีโอกาสได้พบท่านอย่างเป็นทางการเพียง ๖ ครั้งเท่านั้น

ครั้งแรก ในราวกลางเดือนมกราคม ๒๕๐๗ ผมเป็นผู้แทนนักศึกษาชั้นปีที่ ๑ พากลุ่มนักศึกษาเข้าพบท่านอาจารย์ ดร.ป่วย ที่ธนาคารแห่งประเทศไทย ในฐานะที่ท่านเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พวกเราเรียนชี้แจงถึงเหตุผลและความจำเป็นของพวกนักศึกษาชั้นปีที่ ๑ ซึ่งร้องขอผ่อนผันให้ มธ. พิจารณาเปลี่ยนแปลงหลักสูตร พวกเรามีเหตุผลกว่า ๑๐ ประการ ทำให้สภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อนุมัติให้ผ่อนผันเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ด้วยคะแนนเสียง ๑๕ ต่อ ๑

เลขาธิการมหาวิทยาลัย ซึ่งแพ้โหวตลาออกในเวลาต่อมา สภามหาวิทยาลัยจึงแต่งตั้ง ศาสตราจารย์ ดร.สมทบ สุวรรณสุทธิ คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ ไปเป็นเลขาธิการมหาวิทยาลัยแทน และแต่งตั้ง ศาสตราจารย์ ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์ ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยมาเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์

พวกเรานักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ทุกชั้นปี ต่างก็ปีติยินดีมากทันทีที่ข่าว ดร.ป่วย จะมาเป็นคณบดีของพวกเรา ต่างก็หวังเต็มเปี่ยมที่จะได้เห็นการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงระบบการเรียนการสอนเกิดขึ้นในคณะรวมทั้งการบริหารและบริการด้านต่าง ๆ ด้วย

แต่ด้วยความที่พวกเรากำลังเป็น “วัยรุ่นใจร้อน” เมื่อเวลาผ่านไปสักครึ่งเดือนยังไม่เห็นการเปลี่ยนแปลง พวกเราจึงจัดประชุมกันเองเพื่อพิจารณาว่ามีอะไรในระบบการเรียนการสอน การบริหาร การบริการและอื่น ๆ ในคณะฯ ย่อหย่อนอ่อนด้อย สมควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบ้าง

พวกเราระดมสมองกันอย่างคึกคัก สรุปออกมาเป็นเรื่อง ๆ มีทั้งปัญหาและข้อเสนอแนะในการแก้ไขหรือความต้องการของนักศึกษา เสนอพร้อมรวม ๑๑ ประการ

เช้าวันหยุดต่อมา ผู้แทนนักศึกษาชั้นปีที่ ๒ และ ๓ รวม ๑๐ คน เเท่าที่จำได้เช่นชั้นปีที่ ๒ นอกจากผมแล้วก็มีคุณทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ คุณเปรมฤดี (จาติกวณิช) ศวิตชาติ ฯลฯ ชั้นปีที่ ๓ มีคุณเสรี เวชโซ (ปัจจุบันมีตำแหน่งใหญ่อยู่ในบริษัทเครือสุราทิพย์ และติดต่อให้ผมเขียนเรื่องนี้เอง) เป็นต้น พวกเราไปที่บ้านพักของท่านอาจารย์ ในซอยอารีย์ ถนนพหลโยธิน

ท่านอาจารย์ทำสวนอยู่ที่หน้าบ้าน ครั้นพวกเราไปกอดครึ่งที่หน้าบ้าน ท่านก็ทำหน้าง ๆ และดูพวกเราว่าทำไมยกขบวนมาอย่างนี้ มีอะไรทำไมไม่พูดกันที่คณะฯ แต่เมื่อท่านได้รับหนังสือของพวกเราไปอ่านแล้วพบว่าหลายข้อนั้นเป็นการเสนอให้แก้ไขข้อบกพร่องของการบริหาร ธุรการและบริการ ตลอดจนการเรียนการสอนที่คณะฯ ท่านจึงเข้าใจและรับเรื่องไว้พิจารณา แต่ก็กำชับว่าต่อไปให้พบท่านได้ทุกเวลาที่ห้องทำงาน ยกขบวนไปพบท่านถึงบ้านนั้นไม่ควร เพราะอาจทำให้คนเข้าใจผิดคิดว่าท่านหนุนหลังนักศึกษาให้มาร้องเรียน

อีกราวครึ่งเดือนต่อมา ท่านคณบดีได้เรียกประชุมนักศึกษาทั้งคณะฯ โดยแจ้งว่าต่อไปนี้ คณะเศรษฐศาสตร์ จะจัดการเรียนการสอนการบริหารการบริการและอื่น ๆ ดังต่อไปนี้ปรากฏว่ามาตรการที่ท่านคณบดีประกาศมานั้นล้วนเป็นการแก้ไข “จุดด้อย” และเสริม “จุดเด่น” ทั้ง ๑๑ ประการ ที่พวกเราเสนอให้ท่านพิจารณา ท่านสั่งให้แก้ไขทุกประการ และแถมให้อีกข้อหนึ่งคือ

ต่อไปการจัดกิจกรรมของคณะฯ ไม่ให้รบกวนเงินทองของนักศึกษา หากจำเป็นต้องใช้เงินอย่างไรเท่าไร ให้คณะผู้แทนนักศึกษาหรือผู้รับผิดชอบกิจกรรมที่จะดำเนินการนั้น ๆ เสนอของบประมาณค่าใช้จ่ายจากท่านคณบดี ซึ่งภายหลังจึงทราบว่าเงินที่ท่านจัดสรรให้พวกเราทำกิจกรรมอย่างมีเหตุผลและประหยัดนี้ ที่แท้คือเงินเดือนส่วนตัวของท่าน ที่เสียสละส่วนหนึ่งให้ ตลอดจนใช้ช่วยสวัสดิการแก่ข้าราชการและลูกจ้างของคณะฯ ด้วย

ปลายเดือนสิงหาคม ๒๕๐๗ สื่อมวลชนกระจายข่าวให้พวกเราพากันปลื้มปิติยินดีมากกว่า ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้รับเชิดชูเกียรติให้ได้รับรางวัล “แม่ไก่ไข่” พวกนักศึกษามหาวิทยาลัยในคณะฯ ประชุมหารือกันแล้ว เห็นว่าท่านอาจารย์ ดร.ป๋วย เป็นคนสมณะ พวกเราจะจัดงานเลี้ยงอะไรท่านไม่ยอมแน่ แต่จะไม่ให้พวกเราแสดงความยินดีต่อท่านสักนิดเลย พวกเราก็ไม่ยอม ในที่สุดสรุปได้ว่า พวกเราจะทำอย่างประหยัดเรียบง่ายที่สุด คือ นักศึกษาปีที่ ๓-๔ จัดแจกันดอกไม้ ส่วนชั้นปีที่ ๒ ยิ่งประหยัดมากที่สุด คือ มอบให้ผมซึ่งขณะนั้นเป็นรองประธานชุมนุม-วรรณศิลป์ สโมสรมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นผู้แต่งกลอนสดุดีแสดงความยินดี แต่งเสร็จก็มอบให้ คุณทินวัฒน์ (ประทีน) มฤคพิทักษ์ รับผิดชอบด้วยลายมือวิจิตรศิลป์ใส่กรอบมาเรียบร้อย

ครั้นได้เวลานัดหมาย ผู้แทนนักศึกษาก็เข้าพบแสดงความยินดีต่อท่านอาจารย์ ดร.ป๋วย มอบแจกันดอกไม้แล้ว ผมก็ก้าวไปยื่นเฉพาะหน้าท่านคณบดี แล้วอ่านกลอนกังวานขึ้นในความเงียบดังนี้

สมุดบันทึกเล่มใหญ่ที่ท่านจดชื่อและที่อยู่ของเพื่อนและลูกศิษย์ไว้

อยากให้โลกนั้นเป็นเช่นวันนี้
เมื่อคนดียึดถือความเชื่อมั่น
มุ่ง “ธรรมะ” ตามครรลองส่องไสถัน
มีของขวัญให้คนดีเช่นนี้แล้ว
อยากให้โลกนี้เป็นเช่นวันนี้
คือคนดีประดับเหมือนกับแก้ว
บนเรือนแหวนก่องเก็จด้วยเพชรแพรว
เพื่อเป็นแนวนำชนเป็นคนดี
ขอคำนิย “ดอกเตอร์ปวย” ด้วยเคารพ
ศิษย์น้อมนบปลื้มเปรมเกษมศรี
เกียรติคุณของท่านนั้นทวี
ถึงต่างสี่ต่างชาติก็อาจรู้
มิใช่เพียงเมืองไทยในมุมแคบ
แต่ว่าแทบทุกมุมโลกยกย่องอยู่
“ดอกเตอร์ปวย” คนดีที่เป็นครู
ท่านอดสูความชั่วกลัวบาปนัก
มาเถิดเราเหล่าศิษย์มิตรทั้งหลาย
มาเทิดชายชาตรีรักศรีศักดิ์
ถึงจะจนทนได้ด้วยใจภักดี
มันจงรักเบื่องบาทราชย์ราชา
อันรางวัล “แม็กไซไซ” นั้นไม่มาก
แต่จะได้ลำบากยากนักหนา
ต้องเสริมสร้างเกียรติยศปรากฏมา
ทั้งรักษาความสัตย์เป็นฉัตรชัย
อยากจะให้โลกนั้นเป็นเช่นวันนี้
คนดีดีซื่อตรงจงอยู่ได้
ประเทศชาติก็มั่นคงคงเป็นไทย
เราเหล่าศิษย์พร้อมใจไซโยเทอญฯ

ท่านอาจารย์เป็นศิษย์เอกคนหนึ่งของภราดา ฟ.ฮีแลร์ และมีความสามารถในการแต่งกลอนด้วย ท่าน
รับบทกลอนจากผมไปพินิจดูครูใหญ่ประหนึ่งเป็นของมีค่าก็ไม่ปาน ท่านวางกลอนบทนี้ไว้บนโต๊ะทำงานของ
ท่านตลอดเวลาที่อยู่เมืองไทย กระทั่งถึงวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ท่านต้องเดินทางออกจากเมืองไทยอย่าง
กะทันหันไม่ทันได้เก็บไปด้วย

ราวปี ๒๕๑๑ เพื่อนร่วมรุ่นของผมจบไปเกือบหมดแล้ว ผมกับคุณกัมพล ชาติธรรมรักษ์ (บิกบอสส์
บริษัท รอสโซ่ จำกัด) ยังเหลืออีกวิชาในปีที่ ๕ ครั้ง ผมทำงานเป็นคนเดินตลาดให้บริษัทขายหนังสือของ
อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์

บ่ายวันหนึ่งผมเข้าไปในกระทรวงศึกษาธิการ เห็นประกาศเชิญชวนฟังปาฐกถาโดย ศ.ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ จัดที่หอประชุมคุรุสภา ผมรีบติดต่องานแล้วก็เข้าไปฟังบ้าง แต่ชั้นล่างคนนั่งเต็มหมดแล้ว ผมขึ้นไปชั้นบนก็เกือบเต็ม ยิ่งทำให้อากาศร้อนอ้าวเพราะหอประชุมนี้ไม่มีเครื่องปรับอากาศ ฟังปาฐกถาไปราวครึ่งชั่วโมงกำลังได้อรรถรส พัดลมบนเวทีก็พัดเอาแผ่นกระดาษที่ท่านเตรียมมาสัก ๑๐ แผ่นนั้น ปลิวห่างไปบนพื้นเวที

ผมใจหายวาบและรู้สึกร้อนวูบขึ้นในใจ รอดูสักครู่ใหญ่ว่าจะมีใครขึ้นเวทีไปเก็บเอกสารให้ท่านบ้าง เมื่อไม่มีใคร ผมก็รีบลงจากชั้นบน เดินอ้อมไปหลังเวที โชคดีที่ผมมีกล้องถ่ายรูปติดไปด้วย (เพราะผมต้องคอยหาภาพประกอบสารคดีที่ผมเขียนเลี้ยงชีพอีกอย่างหนึ่งด้วย) จึงทำที่ว่่าขึ้นไปถ่ายภาพ และเก็บกระดาษ ๓ แผ่นจากพื้นขึ้นไปส่งให้ท่านอาจารย์ โดยไม่ทำให้การพูดชะงักเลย

แม้ท่านอาจารย์จะมีได้บอก “ขอบใจ” ผม แต่สายตาสที่สบกันในเสี้ยววินาทีนั้น ใจผมสัมผัสได้ว่า ท่านให้คะแนนจริยธรรมแก่ผมเต็มร้อย ปานนั้น....

เวลาผ่านไปอีกหลายปี ผมรับราชการสังกัดกระทรวงพาณิชย์ จนกระทั่งต้นปี ๒๕๑๗ ได้ย้ายมาเป็นพาณิชย์จังหวัดสุพรรณบุรี มีโอกาสได้ร่วมงานโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง ที่ท่านอาจารย์ ดร.ป๋วย เป็นเจ้าของความริเริ่ม ทั้งนี้มีอาจารย์และบัณฑิตอาสาฯ ไปตั้งดำเนินโครงการหนึ่งอยู่ในเขตอำเภออู่ทอง สุพรรณบุรี มีอาจารย์หัวหน้าทีมชื่อ อาจารย์ศิโรช อังสุวรรณ และต่อมามีอาจารย์วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน เป็นหัวหน้าทีม ทั้ง ๒ ท่านนี้พร้อมด้วยลูกทีมได้มาปรึกษาหารือเนื่อง ๆ ผมได้ให้การสนับสนุนอย่างไร ท่านที่ผมออกนามย่อผมพูดได้ดีกว่าผมพูด

ผมย้ายมาเป็นพาณิชย์จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อกลางเมษายน ๒๕๑๙ ครั้นวันพุธที่ ๖ ตุลาคม ก็เกิดเหตุการณ์อันแสนสลดใจที่สุดเหตุการณ์หนึ่งขึ้นในบ้านเมืองและในประวัติศาสตร์ไทย ครอบครัวของผมต้องสูญเสียน้องชายและหลานชายไป แต่นั่นก็เป็นเพียงการสูญเสียของครอบครัวหนึ่ง เป็นการสูญเสียส่วนตัว แต่...ประเทศชาติต้องสูญเสีย ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ไปในเหตุการณ์ “บ้ำเลือด” ในวันนั้น เป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่เหลือเกิน ถ้าท่านยังอยู่เมืองไทย เราคงไม่ตกต่ำจน “เป็นเมืองขึ้นทางการเงินของต่างชาติ” เช่นที่เป็นอยู่

หลังเหตุการณ์ “ปฏิรูป” แล้วสัก ๒-๓ เดือน อาจารย์ศิโรช อังสุวรรณ พาเพื่อนฝรั่งอเมริกันที่พูดภาษาไทยคล่องคนหนึ่งไปเยี่ยมผมที่ทำงาน ในระหว่างสนทนากันนั้น อาจารย์ชาวอเมริกัน ถามว่า “....คุณศุภกิจ เป็นข้าราชการ คุณไม่กลัวหรือที่แสดงตัวเป็นลูกศิษย์ของท่านอาจารย์ป๋วย...” ผมตอบทันควันว่า “กลัวทำไม.. ผมเป็นลูกศิษย์ของคนดี มีความผิดด้วยหรือ”

ปลายเดือนกันยายน ๒๕๒๕ ผมในฐานะพาณิชย์จังหวัดชลบุรี ได้เป็นหัวหน้าคณะพาพ่อค้าโรงงานมันสำปะหลัง ไปศึกษาดูงานที่ยุโรป มี ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง เป็นที่ปรึกษาคณะไปด้วย

เย็นวันที่ ๒๒ กันยายน เสร็จจากภารกิจแล้ว ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง พาผมปลีกตัวนั่งรถไฟออกไปนอกกรุงลอนดอน เพื่อเยี่ยมคารวะท่านอาจารย์ ดร.ป๋วย เราไปหาท่านที่บ้านพัก ซึ่งที่จริงคือทาวน์เฮ้าส์เล็ก ๆ ๒ ชั้น แคบ ๆ เมื่อเรานั่งรออยู่ที่ห้องอเนกประสงค์นั้น ผมทำใจอยู่แล้วว่าท่านอาจารย์ ดร.ป๋วย ที่ผมกำลังจะพบนี้ ต้องมีรูปลักษณะเปลี่ยนแปลงไปจาก ดร.ป๋วย คนปกติที่สง่างามคนที่ผมเคยอ่านกลอนสดุดีอยู่ต่อหน้าเมื่อ ๑๘ ปีที่แล้วนั้นแน่

ครั้นลูกสะเ้าีประคองท่านอาจารย์ออกมา นั่งลงที่เก้าอี้ตัวใหญ่แล้ว ดร.เจิมศักดิ์ ก็ขยับเข้าไปนั่งขนานด้านซ้าย (ผมนั่งด้านขวา ดังที่เห็นได้จากภาพถ่ายที่ผมได้มอบให้ห้องสมุด ดร.ป๋วย ที่คณะเศรษฐศาสตร์ มธ.แล้ว) มือซ้ายของท่านยังปักติดอยู่จึงหยิบบันทึทักที่ท่านจดชื่อและที่อยู่ของเพื่อนและลูกศิษย์คนสนิทไว้ในนั้น

ท่านเปิดให้ ดร.เจิมศักดิ์ ดูและชี้ไปตรงชื่อของคนที่ท่านอยากจะทราบข่าวคราว ฝ่าย ดร.เจิมศักดิ์ ก็เล่าให้ท่านฟังถึงข่าวคราวคนนั้นคนนี้ ถ้าเป็นข่าวดีท่านอาจารย์ ก็แสดงอาการดีใจ ถ้าเป็นข่าวไม่ค่อยดีก็มีสีหน้าสลดลง แต่...ท่านอาจารย์ ดร.ป๋วย พุดไม่ได้เลยคือพุดไม่เป็นคำมีแต่เสียงอ้อ ๆ เอ้อ ๆ เหมือนคนใบ้พุด อีกทั้งแขนขาาก็ใช้การไม่ได้....

ผมพุดไม่ออกสักคำเดียว ต้องขอตัวไปห้องน้ำพักหนึ่ง เพื่อล้างหน้าเอาคราบน้ำตาออก ในใจนั้นกรุ่นด้วยความคับแค้นยิ่งนัก ถามตนเองว่านี่ละหรือ “รางวัลสำหรับคนดีของเมืองไทย” ผู้ปกครองบ้านเมืองตอบแทน ดร.ป๋วย คนดีของลูกศิษย์เช่นนี้หรือ...

ผมผิดหวังยิ่งนัก ผมไม่ภูมิใจเลยที่ได้เขียนบทกลอนว่า

“.....อยากจะทำให้โลกนั้นเป็นเช่นวันนี้

เมื่อคนดียึดถือความซื่อมั่น

มุ่ง “ธรรมะ” ตามครรลองผ่องโสภณ

มีของขวัญให้คนดีเช่นนี้แล้ว.....”

แม้จะเป็นกลอนที่มีสาระสอดคล้องกับหลักพระพุทธธรรม คือ “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ก็ตาม แต่ทำไมต้องยกเว้น ท่านอาจารย์ ดร.ป๋วย ด้วยหรือ

ศุภกิจ นิมมานนรเทพ

ศิษย์เศรษฐศาสตร์ รุ่นที่ ๑๕

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

RECOLLECTIONS OF DR.PUEY

I was deeply curious about the sources of Dr. Puey's mystique when I moved to Bangkok in the early 1960s to work at the National Economic Development Board. I had heard of his extraordinary technocratic achievements. Principal architect of the government strategy that sparked the country's impressive economic growth, he was responsible for the three primary stages in strengthening the financial system : the liberalization of the multiple exchange rate, the establishment of the budget bureau, and the introduction of national economic planning. He had skillfully mobilized the support of foreign aid donors as a powerful lever in the internal political effort to make these changes. Moreover, it was well known that Dr. Puey repeatedly declined cabinet positions and the great rewards attached to them in order to retain his independence as Governor of the Bank of Thailand.

But how had this brilliant technocrat become elevated into a symbol of integrity that inspired a generation of young officials in the government service? The mystery was compounded for me when newspapers carried stories that Dr. Puey had attempted to resign from the prestigious governorship of the Bank of Thailand in order to take up the bureaucratically insignificant position of Dean of the Faculty of Economics at Thammasat University.

I was frankly disappointed when we first met. He had parked the little Morris car that he drove himself in the compound of the planning board. Balding, stocky, nondescript, he was rushing, with a bundle of papers under his arm, into a meeting there. Could this be the person who had such magnetic appeal to the sophisticated economists in my office?

At the first meetings that we attended together, Dr. Puey appeared less concerned about the orthodox economic questions relating to the second Economic Development Plan than I had expected. Instead he wanted to know how the benefits of the plan were going to reach the poorer segments of the population. About a decade before equity-orientation became part of the conventional wisdom of economic planners, Dr. Puey was arguing that the fruits of economic growth should be shared more equitably by people in the urban slums and rural areas. I came to understand that Dr. Puey, son of a poor fishfarmer, had experienced the oppression of poverty and prejudice in his own life and he was morally committed to building a more just, more humane, and more rational society for all citizens.

In the course of work on the preparation of the new plan, I naturally heard a great deal about Dr. Puey and I began to appreciate the reasons for his charisma and to share in the widespread respect and admiration for him. First, there was his engaging modesty and good humor. The story of the newspaper reporter who went to his house to interview him

about receiving the Magsaysay Award, the Nobel Prize of Asia, was typical; the reporter asked the gardner working in the front of the modest house whether Dr. Puey was at home and the gardner responded, "Yes, what can I do for you?" Dr. Puey believed that he could be most effective if he avoided the political limelight and worked quietly within the system; he liked to say that "a Central Bank Governor should behave toward his Finance Minister as dutiful wife should toward her husband. She can praise him both in public and in private, but any wifely criticism should be offered in private." Paradoxically, the power of Dr. Puey's ideas and ideals had political impact far surpassing that of cabinet ministers. Except for an occasional social event honoring a close friend or colleague, he completely eschewed evening receptions, parties and the conventional formalities relating to his exalted rank, in order to share time and love with his wife and children and to whom he is completely devoted and who have sustained him in times of need.

Second, there was the integrity for which he was famous. This was commonly equated with his absolute incorruptibility and unswerving commitment to honesty in public service, in an atmosphere where those qualities were all too rare. But I think Dr. Puey's integrity had a deeper and more general meaning and a belief in consistent moral principles or ideals about how individuals and society should behave and the courage to risk everything for their realization. During World War II this meant risking his life with the Free Thai Movement in order to liberate the country from an alien, anti-democratic occupation. Among his guiding ideals is a stated belief in truth and its potency in a free and open society to contribute to the well-being of society. At a later stage of his life political turbulence would severely test but never blemish the courage of his commitment to this ideal.

By the time my assignment at the planning board was nearing completion, Dr. Puey and the Prime Minister had reached a compromise solution that permitted him to double up with two jobs, the Faculty of Economics at Thammasat in the morning and the Bank of Thailand in the afternoon. He genially told the banking community that he preferred to be addressed as Dean rather than Governor Puey. I knew enough about Dr. Puey then to understand that he turned to the university, in this case his own alma mater, because of the temporal limits of his own engagement with social issues; the next generation and successive generations thereafter had to be equipped with the knowledge and the ideals to assume the burden of the struggle for a better society. The brightest young faculty members rallied to support his efforts to reform the system of higher education, to free Thammasat and other universities from bureaucratic regulations, and to create an atmosphere conducive to free and critical inquiry about problems of national development. Although an intellectual, a lover of the arts, and an advocate of liberal education, Dr. Puey viewed the university primarily in instrumental terms, as a mechanism for training people to serve the kingdom and for producing knowledge useful for development.

The success of these initial efforts in the university attracted the attention of the Rockefeller Foundation which agreed to support Dr. Puey's plans to build modern undergraduate and graduate programs in economics. Dr. Puey suggested that I join the Foundation

staff and work with him on the project. The opportunity to remain in Thailand, which all my family loved, and to share with this heroic figure the task of pursuing a common vision of the university's potential was exhilarating indeed. I agreed to accept and devoted the next seven years to the cooperative project designed to implement his academic plans at Thammasat University.

With characteristic dedication and energy, Dr. Puey labored over every detail of his responsibilities at the university, particularly the selection of junior lecturers and graduate students. When some of my colleagues wanted him to focus on more general issues, he was frequently agonizing over the case of an individual, his concerns, potentiality and goals in life. In each teacher and student, he sought that precious sense of idealism that could be kindled into an understanding and compassion for the common man, especially the farmer. In his work at the university and development agencies, his energies were increasingly drawn to rural development. On sabbatical leave at Cambridge University, he studied and wrote about rural development and, when Prime Minister Sanya's government had been formed, he returned to direct a field research project to analyze the characteristics of rural poverty and plan development projects addressed to the real conditions in the countryside. Elections were being planned at that time and many supporters urged Dr. Puey to throw his hat into the political ring, but he sincerely felt that he could contribute more to society while maintaining his integrity by remaining outside the maelstrom of Thai politics, even if he could have been prime minister.

As Dean and Rector, Dr. Puey could not escape the turbulent politics of the 1970s, particularly when radical student politics became a national issue. Faithful to the principle that truth will result from the open and fair clash of ideas, he tried to moderate the ideological tempest. Although the appearance, the manners and the rhetoric of the radical students often were obnoxious to him, he defended their right to free expression at the cost of slanderous attacks on himself personally. His message was one of a peaceful and non-violent struggle for reform. Seldom complaining, he did unburden himself in writing an introduction to a series of essays in memory of his trusted associate, Khunying Suparb. He wrote: "Straight opposition, I welcome; crooked opposition saddens me. Pleas for freedom of conscience have been declared tantamount to cowardice, evasion, immoral and even treason. Academic freedom has been attacked as dangerous license.... In writing these lines, I do not intend to complain to make anybody, least of all, you, feel sorry for me. I just want to congratulate you, Suparb, for the fact that your struggle is now ended. Whether you will agree with me on these particular issues of freedom is of little consequence. What is more important is the fact that you and I have always agreed that ideals are worth fighting for."

The question frequently arose whether Dr. Puey could have accomplished more for his country if he had directly entered the political arena. Basically, I think, he is not a political creature. Perhaps he is too honest, too idealistic, too stubbornly committed to the three guiding ideals in his life: Truth, Beauty and Goodness. Some have criticized him for being native or unThai because of his courage in standing against the current. The cruelest

attacks came from those who charged that he was alienated from Thai values because of his Chinese lineage or his English wife and foreign education. Dr. Puey would brush aside such charges with the response that Truth, Beauty and Goodness are universal values-supported by both Buddhism and Christianity, they define what it means to be human.

Laurence D. Stifel

อาจารย์ป่วยของเรา

ผมมีโอกาสนพบกับอาจารย์ป่วยที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์น้อยมาก แต่โชคที่ได้ใกล้ชิดท่านในช่วงที่ท่านไปสอนที่ Princeton University สหรัฐอเมริกา เมื่อปี ๒๕๑๓ มีความประทับใจในตัวท่านอาจารย์ป่วยอย่างมาก อาจารย์มีอารมณ์รื่นเริง จะหัวเราะเสียงดัง คอยสนุก สมถะ เรียบง่าย เป็นกันเอง ทำให้ผู้ใกล้ชิดสบายใจไม่เคร่งเครียด

ผมมั่นใจว่า อาจารย์ป่วยเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปในฐานะปราชญ์ทางเศรษฐศาสตร์และมีความแว่แว่ในสิ่งที่ถูกต้องไม่หวั่นไหวต่ออิทธิพลใด ๆ ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริตเสียสละอุทิศตัวเพื่อส่วนรวม ยึดมั่นในหลักจริยธรรมคุณธรรม ความเป็นธรรมและเสรีภาพของประชาชน โดยมุ่งหวังให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ยากไร้ในชนบทเป็นสำคัญ

นอกจากงานด้านบริหารเศรษฐกิจการเงินแล้ว อาจารย์ได้อุทิศเวลาให้กับงานด้านการศึกษาของชาติอย่างจริงจัง และมีงานเขียนทางวิชาการมากมาย งานเขียนของอาจารย์ได้สะท้อนหลักวิชาการล้ำจະและแก่นของชีวิตอย่างลึกซึ้งเข้าใจง่าย เช่น งานเรื่อง “จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน”

อาจารย์ป่วยมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ซึ่งเป็นที่ประจักษ์ชัดในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการมุ่งขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงเสถียรภาพ การกระจายความเจริญสู่ชนบท การให้เอกชนทำงานโดยปราศจากการกำกับดูแลและแทรกแซงของภาครัฐ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการลงทุนด้านการศึกษา เป็นต้น

เหตุการณ์เมื่อปี ๒๕๑๙ ทำให้อาจารย์ป่วยของเราต้องเดินทางไปพำนักอยู่ที่อังกฤษนานมากกว่า ๒๐ ปี ผมได้มีโอกาสไปเยี่ยมท่าน ๒ ครั้ง รู้สึกสะเทือนใจอย่างที่สุดและได้เคยตั้งคำถามกับตัวเองหลายครั้งแต่ก็หาคำตอบไม่ได้ เช่น หากอาจารย์ได้อยู่บริหารประเทศต่อไปวันนี้ประเทศไทยจะเป็นอย่างไร อาจารย์ได้ทำแต่ความดีเสียสละอุทิศชีวิตให้กับบ้านเมืองอย่างจริงจังเหตุใดจึงตอบแทนอาจารย์บ้านปลายของชีวิตเช่นนี้

ผมจึงขอวิงวอนให้พวกเราทุกคนได้ช่วยกันสืบหาค้นเจตนาธรรมณ์และคุณงามความดีของอาจารย์ป่วยของเราต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

สมพล เกียรติไพบูลย์

ปลัดกระทรวงพาณิชย์

ระลึกถึงท่านอาจารย์ป่วย

ผมเข้าเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ในขณะนั้นการสอบเข้าธรรมศาสตร์ยังเป็นการสอบเข้ารวมกัน ปีแรกเรียนที่คณะศิลปศาสตร์ พอขึ้นปีที่สองจึงแยกย้ายไปเรียนในคณะอื่น นักศึกษาจะเลือกคณะใดก็ได้ ผมเลือกเรียนคณะเศรษฐศาสตร์ด้วยเหตุผลสองประการ คือ คิดว่าเศรษฐศาสตร์เป็นวิชาที่น่าสนใจ และในขณะนั้นอาจารย์ป่วยได้เข้ามาเป็นคณบดีแล้ว หลายคนจึงคิดว่าคณะเศรษฐศาสตร์จะมีการพัฒนาขึ้นอย่างแน่นอน

สิ่งที่ผมและเพื่อน ๆ คาดหวังไว้ก็กลายเป็นความจริง คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีการเปลี่ยนโฉมหน้าไปมาก จนกลายเป็นคณะเศรษฐศาสตร์ที่ทันสมัย และมีคุณภาพในช่วงที่อาจารย์ป่วยเป็นคณบดี ท่านริเริ่มโครงการหลายอย่าง เช่น การรับอาจารย์ประจำเพิ่มขึ้น การปรับปรุงหลักสูตร การสร้างห้องสมุด การเชิญให้อาจารย์ชาวต่างประเทศมาช่วยสอน และการริเริ่มโครงการเศรษฐศาสตร์ปริญญาโทภาคภาษาอังกฤษ ผมยังต้องเรียนในหลักสูตรเก่า เพราะไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรใหม่ เมื่อจบปริญญาตรีแล้วก็ไม่ได้เรียนต่อปริญญาโท ภาคภาษาอังกฤษ เพราะยังไม่เปิด

หลังจากจบชั้นปริญญาตรี ผมเลือกสอบเข้ามาเป็นอาจารย์ผู้ช่วยที่คณะเศรษฐศาสตร์ เพราะรู้ว่าจะมีโอกาสเรียนหนังสือเพิ่มเติมกับอาจารย์ชาวต่างประเทศ และสอบชิงทุนไปเรียนต่อต่างประเทศได้ อาจารย์ผู้ช่วยรุ่นเดียวกับผมมี อาจารย์รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ และ อาจารย์สวราช สัจจมารงค์ ในตอนสอบสัมภาษณ์ อาจารย์ป่วย เป็นกรรมการสอบท่านหนึ่ง (พร้อมกับกรรมการอาจารย์ฝรั่งอีก ๓ คน) ในระหว่างสอบสัมภาษณ์ อาจารย์ถามถึงพื้นเพผม พอท่านทราบว่าผมรู้ภาษาจีน อาจารย์ก็ดีใจ และถามว่าผมสนใจจะศึกษาเรื่องเศรษฐกิจจีนไหม ท่านคิดว่าเราจะชอบหรือไม่ชอบก็แล้วแต่ แต่ประเทศจีนจะเป็นประเทศที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจในเวทีโลกในอนาคต ผมก็ตอบว่าสนใจ

ระหว่างที่เป็นอาจารย์ผู้ช่วยสอนอยู่หนึ่งปี ผมมีโอกาสใกล้ชิดกับอาจารย์ไม่มากนัก แต่ก็มีโอกาสสังสรรค์กับอาจารย์ร่วมกับอาจารย์อื่น ๆ บ้าง และขอคำปรึกษาหารือจากอาจารย์เรื่องสอบทุนไปเรียนต่อต่างประเทศ มีอยู่ครั้งหนึ่ง ผมอยากสมัครสอบชิงทุนของกรมวิเทศสหการ ไปเรียนที่ประเทศอังกฤษ จึงเข้าไปปรึกษากับอาจารย์ป่วย ท่านบอกผมว่า ถ้าไปเรียนที่อังกฤษควรเรียนตั้งแต่ชั้นปริญญาตรี เพราะจะมีพื้นฐานที่แน่นกว่า ผมคิดว่าขณะนั้นผมก็มีอายุมากพอควรแล้ว ถ้าไปเรียนปริญญาตรีอีก ๔ ปี เมื่อเรียนจบก็มีอายุ ๓๐ ปี เข้าไปแล้ว จึงไม่ได้ไปสอบ

ต่อมาเมื่อสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA) เปิดรับสมัครสอบชิงทุน Ford ผมจึงไปสมัครสอบ ตอนสมัครผมไม่ได้รายงานให้อาจารย์ป่วยทราบ เพราะท่านกำลังประชุมที่ต่างประเทศ จนกระทั่งทาง NIDA แจ้งให้ผมทราบว่าผมได้ทุนแล้ว ผมจึงเข้าไปปรึกษาอาจารย์ป่วย ท่านแนะนำว่าถ้าอยากไปปีนี้ก็รับทุน Ford ไปเลย ถ้าจะรอทุน Rockefeller ซึ่งหลังจากเรียนจบแล้วจะกลับมาอยู่ธรรมศาสตร์ ก็อาจต้องรอปีหน้า และปีนี้ก็มีคนรอคิวอยู่แล้ว แต่ในเวลาอีกประมาณสองสัปดาห์ก่อนที่ผมจะตอบรับทุน Ford Dr.Stifel แห่งมูลนิธิ

Rockefeller ก็บอกผมว่าผมจะได้รับทุนในปีนั้น ผมจึงเข้าพบอาจารย์ป่วยอีกครั้ง ท่านแนะนำว่าถ้าจะรับทุน Rockefeller ก็ต้องตอบปฏิเสธทาง NIDA ไป เข้าใจว่าเขาคงมีตัวสำรองอยู่แล้ว ผมจึงทำตามที่ท่านแนะนำ เพราะอยากอยู่ธรรมศาสตร์อยู่แล้ว

ในระหว่างเรียนหนังสือที่อเมริกา ผมมีโอกาสนเขียนจดหมายติดต่อกับอาจารย์ป่วยหลายครั้ง เพราะท่านเป็นคนขบถ ผมจึงถือโอกาสรายงานความคืบหน้าเกี่ยวกับการเรียน และขอคำปรึกษาทางด้านอื่น ๆ จากท่านด้วย สิ่งที่ผมประทับใจมากที่สุดคือ ทุกครั้งที่ผมมีจดหมายถึงท่าน ท่านจะตอบมาทุกครั้ง จดหมายของท่านไม่ใช่เป็นการตอบแบบรวบรัด แต่มีข้อความสมบูรณ์และมักมีคำแนะนำที่มีประโยชน์

ตอนแรกถึงอเมริกา ผมมีโอกาสนแวะไปที่สำนักงานผู้ดูแลนักเรียนไทยของรัฐบาล (ก.พ.) ที่ Washington D.C. ในการพูดคุย ผมเล่าให้ฟังว่าจะเลือกเรียนวิชาเศรษฐกิจจีน เจ้าหน้าที่ ก.พ. บอกผมว่า ผมจะเลือกเรียนโดยพลการไม่ได้ จะต้องขออนุมัติจากรัฐบาลไทยก่อนจึงเรียนได้ เพราะเงินเป็นประเทศคอมมิวนิสต์ เฝอญมหาวิทยาลัย Duke ที่ผมเรียนอยู่ไม่ได้สอนวิชาเศรษฐกิจจีน คงมีแต่วิชาประวัติศาสตร์จีนเท่านั้น ผมจึงตัดสินใจไม่ศึกษาเศรษฐกิจจีน และเรียนเพียงประวัติศาสตร์จีนสองวิชา ช่วงนั้นผมจดหมายถึงอาจารย์ป่วยเรียนให้ท่านทราบถึงสถานการณ์ของผม ซึ่งท่านก็ไม่ว่าอะไร แต่แนะนำว่าถ้ามีโอกาสให้สนใจเรื่องเศรษฐกิจจีนบ้าง

ครั้งหนึ่ง อาจารย์ป่วยไปประชุมที่เมือง Williamsburg ในอเมริกา นักเรียนทุนที่เป็นลูกศิษย์ของอาจารย์ ทั้งนักเรียนทุนธนาคารชาติ และทุน Rockefeller ที่อยู่อเมริกา ได้นัดกันไปพบอาจารย์ที่นั่น พวกเรามีโอกาสอยู่ด้วยกัน และพูดคุยกับอาจารย์สองวัน จำได้ว่ามีตอนหนึ่งอาจารย์บอกพวกเราว่า พวกคุณบางคนอาจไม่อยู่รับราชการ และออกไปทำงานในบริษัทภาคเอกชน แต่ก็ไม่เป็นไร ขอให้ทำงานในประเทศไทยยึดมั่นในอุดมการณ์ ทำงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นใช้ได้ และควรมีการติดต่อไปมาหาสู่กัน เพื่อเตือนสติซึ่งกันและกันด้วย

อีกครั้งผมไปเที่ยวยุโรป ไปแวะที่ London ผมโทรศัพท์ไปหาท่านที่ Cambridge (ขณะนั้นท่านเป็น Visiting Professor ที่นั่น) ผมบอกว่าผมอยากไปเยี่ยมท่าน ถ้าท่านสะดวก ท่านบอกว่าพอดีท่านจะมา London ในวันรุ่งขึ้น จึงนัดผมไปทานข้าวที่ร้านอาหารจีนที่ Picadilly Circle ในระหว่างทานข้าว ท่านได้ไต่ถามถึงการเรียนของผม พอทราบว่าอาจเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องการกระจายรายได้ ท่านก็บอกว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่มีความสำคัญในเศรษฐกิจไทย เพราะการกระจายรายได้ยังไม่ค่อยมีความเป็นธรรม และแนะนำให้ผมติดต่อกับ Professor Bent Hanson ที่ University of California ที่ Berkeley แต่ในที่สุดผมก็ไม่ได้ศึกษาเรื่องนี้ เพราะมีปัญหาเกี่ยวกับ Advisor และหาข้อมูลไม่ได้

ผมมีโอกาสร่วมงานกับอาจารย์ป่วยอีกครั้งในช่วงสั้น ๆ เมื่อกลับจากอเมริกาแล้วในต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ตอนนั้นอาจารย์ป่วย เป็นอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านดำริตั้งคณะกรรมการการเงินศึกษา จึงเรียกผมเข้าไปเป็นกรรมการ ซึ่งมี อาจารย์ยุท ธักดีเดชยนต์ เป็นประธาน แต่ผมเป็นเพียงระยะเวลาสั้น ๆ ก็ต้องลาออก เพราะในเวลานั้นผมต้องรับภาระเจรจาหนี้ให้กับครอบครัว และต้องสอนหนังสือสองวิชาในเทอมแรกที่เข้าทำงาน จึงไม่มีเวลาทำอย่างอื่นได้ ด้วยสถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น คณะกรรมการชุดนี้ดูเหมือนว่าไม่มีกิจกรรมอะไร และต้องสลายตัวในที่สุด แต่ก็มีการริเริ่มวางหลักสูตรการเรียนวิชาเกี่ยวกับประเทศจีนขึ้นในธรรมศาสตร์

ในช่วงที่เป็นอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาจารย์ป่วยต้องพบกับอุปสรรครอบด้าน ทั้งการกล่าวหาจากบุคคลภายนอก และการห้ามปรามนักศึกษา ซึ่งกำลังคึกคะนองกับประชาธิปไตยและสิทธิเสรีภาพมาก แต่อาจารย์ยังมีเวลาแวะมาเยี่ยมพวกเราที่คณะเศรษฐศาสตร์อยู่เนือง ๆ บางครั้งอาจารย์ก็จะมาทานข้าวที่ห้องพักรวมของอาจารย์ที่คณะเศรษฐศาสตร์ และมีการปฏิสัมพันธ์ พูดคุยกับพวกเราอย่างเป็นกันเอง

หลังจากที่ท่านป่วยอยู่ที่ประเทศอังกฤษ ผมเคยไปเยี่ยมท่านที่บ้านพักของท่าน ชานเมือง London หนึ่งครั้ง ตอนผมไปประชุมที่ยุโรป ตอนนั้นท่านพูดไม่ได้แล้ว แต่ก็ยังมีสุขภาพแข็งแรง ผมจะเล่าให้ท่านฟังถึงเรื่องราวต่าง ๆ ในคณะเศรษฐศาสตร์ ท่านจะซีไปทีชื่อคนที่จดอยู่ในสมุดเล่มหนึ่ง ถ้าต้องการทราบถึงข่าวคราวของคนคนนั้น ผมก็จะเล่าให้ฟัง ท่านสามารถรับรู้ทุกอย่างที่ผมพูด เพียงแต่ไม่สามารถพูดออกมาได้เท่านั้น

ผมรู้สึกโชคดีที่มีโอกาสรู้จักอาจารย์ป่วย แม้ไม่ได้ใกล้ชิดกับท่านมากนัก แต่ท่านก็ให้ความเมตตากรุณา และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์แก่ผมตลอดมา ผู้ที่มีโอกาสรู้จักและสัมผัสกับอาจารย์ป่วย จะรู้สึกประทับใจท่านมาก ไม่เพียงแต่เคารพนับถือในตัวท่าน ในคุณูปการที่ท่านได้ทำให้แก่ประเทศไทยและคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เท่านั้น แต่ในความเป็นสามัญชนที่เรียบง่าย เป็นกันเอง เปี่ยมด้วยความเมตตาและความหวังดี ผมรู้จักอาจารย์ป่วย ไม่เพียงแต่จากงานเขียนของท่าน แต่จากการมีโอกาสดูคุย และรับคำแนะนำจากท่าน

ผมคิดว่าในประเทศไทยจะหาผู้ใหญ่ที่มีทั้งความรู้ความสามารถ ความซื่อสัตย์ สุจริต และความเมตตา กรุณา รวมอยู่ในคนคนเดียวกันอย่างท่านอาจารย์ป่วย ได้ยากมาก แม้ท่านอาจารย์จะจากพวกเราไป แต่คุณงามความดีของอาจารย์จะอยู่ในความทรงจำของพวกเราตลอดไป

สมศักดิ์ เต็มบุญเลิศชัย

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

งานสุดท้ายของอาจารย์ป่วย :

ก่อนจะถูกบังคับให้ขึ้นเครื่องบินไปนอกประเทศและกลับมาเป็นอัญ

**อาจารย์ป่วย ไม่รู้จักใช้คำสุภาพคิดว่า “รัฐชาติวรรคตเป็นยอดดี”
อะไรที่ถูกต้องและเป็นธรรม คือ สิ่งที่ท่านต้องทำ ชีวิตท่านจึงต้องเป็นเช่นนี้**

ในบรรดาลูกศิษย์ลูกหาผู้ได้บังคับบัญชา นักการเมืองผู้ร่วมงานต่าง ๆ ของ ดร. ป่วย ใครต่อใครก็ ยืนหยัดและยืนยันว่าเป็นลูกศิษย์ก้นกุฎิ เป็นลูกน้องสุดรักของท่านทั้งนั้น ท่านทำให้หน่วยงานนั้นดีสุด ๆ ท่านทำให้หน่วยงานนั้นเป็นเลิศ บางคนถึงกับบอกว่าถ้าอาจารย์ป่วยอยู่เมืองไทยเราคงไม่เป็น ไอ เอ็ม เอฟ อย่างนี้หรอก

ผมว่าอะไรมันจะเป็นก็ต้องเป็น อะไรมันจะพังก็ต้องพัง ดร. ป่วย ก็ต้องระหกระเหินตามชะตากรรม ของท่านกรรมัง ที่ผมจะเขียนต่อไปนี้ขอยืนยันว่าผมรู้จักอาจารย์หลังที่สุด ไม่มีอะไรเกี่ยวข้องเลยจนกระทั่ง เมื่อได้ทำงานสุดท้ายกับท่าน ก่อนท่านต้องไปจากเมืองไทยอีกครั้งหนึ่งและกลับมาแต่อัญ

เมื่ออาจารย์ป่วยลงเรือบินมาจากอังกฤษจะมาทำงานเมืองไทยเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ท่านก็บอกทุกคน ซึ่งดูจงง ๆ ว่าท่านจะมาทำงานเป็นผู้อำนวยการ **โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง** หลายคนเป็นห่วงว่า อาจารย์ป่วย น่าจะมาทำอะไรที่เป็นชิ้นเป็นอันมากกว่านี้ จริง ๆ แล้ว ไม่ว่าจะเป็นครบดี เป็นอธิบดี เป็น อธิการบดี หรือเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็องานระดับประเทศและนานาชาติ หรือ ระดับกระทรวงทบวงกรม ท่านก็เป็นมาหมดแล้ว

ธาตุแท้ของอาจารย์ป่วยที่ผมเห็น แต่คนจำนวนมากหาไม่รู้ไม่ ก็คือหัวใจของท่านอยู่ตรงที่จะทำให้คนจน มีอันจะกินขึ้น สร้างความเป็นธรรมในสังคม สิ่งที่ทำให้อาจารย์มีความรู้สึกเสมือนว่าเป็นความผิดอยู่ในใจ ตลอดเวลาคือ ถึงแม้จะทำอะไรให้ประเทศมากเพียงใดก็ตาม ประเทศก็ไปได้ดีพอสมควร เรื่องเงินเรื่องทอง ก็เข้าสู่เข้าทาง แต่ทำไมชาวชนบทไทยจึงไม่เจริญเท่าที่ควร มูลนิธิบูรณะชนบทฯ ท่านก็เคยแอบไปสร้างไว้ที่ ชัยนาท แต่ก็ไม่มีโอกาสไปดำเนินการอย่างจริง ๆ จัง ๆ

แต่โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง ดูจะมีอะไรต่ออะไรที่ไม่เหมือนโครงการอื่น ๆ เพราะมีการ สนับสนุนโดยยอดนายทุนนิยม คือ มูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ นำแปลกใจยิ่งใหญ่อีกคือไป ๆ มา ๆ มูลนิธิกลับถูก กล่าวหาว่าไปสนับสนุนโครงการที่ถูกหาว่าเป็นการปลุกระดมมวลชน หรือไม่ก็เลยเถิดไปเป็นคอมมิวนิสต์ไปนั่น อะไรจะขนาดนั้น แถมกรรมกรระดับนโยบายยังประกอบด้วย อธิการบดีทั้ง ๓ มหาวิทยาลัย คือ ม.จ. จักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธ์ ซึ่งภายหลังเป็นอาจารย์พี สาคริก จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อาจารย์ปรีดี เกษมทรัพย์ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาจารย์ป่วยเองเป็นตอน พ.ศ. ๒๕๑๘ ถึง ๒๕๑๙ ก่อนต้อง ไปนอกประเทศ และอาจารย์นายแพทย์ กษาน จาติกวณิช จากมหาวิทยาลัยมหิดล พวกเราอีก ๓ คน ที่เป็น ผู้ช่วยผู้อำนวยการก็มีจากธรรมศาสตร์ แรก ๆ มี อาจารย์ ดร. อัมมาร สยามวาลา และอาจารย์อื่น ๆ อีก

หลายคน แต่สุดท้ายก็เป็น ดร. ม.ร.ว. อคิน ระพีพัฒน์ ส่วนมหาวิทยาลัยมหิดลนั้น มีนายแพทย์มือสถิติ
ชั้นยอด คือคุณหมอคิริพัฒน์ วัฒนเกษตร ส่วนมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์นั้นก็ต้องเป็น ดร. สันหัต
โรจนสุนทร ผู้ซึ่ง ม.จ. จักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธ์ อธิการบดีในขณะนั้น ทรงขอให้ลงมาจากงานโครงการ
หลวงภาคเหนือให้มาทำงานนี้โดยเฉพาะ

ถ้าจะให้พูดเพิ่มเติมอีกก็คือพวกเราต่างก็มีเลขานุการของแต่ละผู้ช่วยผู้อำนวยการ ซึ่งก็เป็นสาว ๆ
ซึ่ง ๆ ทั้งนั้น แต่คนที่สำคัญที่สุดจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยเป็นเลขานุการของอาจารย์ ม.ร.ว. อคิน
นั่นก็คือ อาจารย์สุพัตรา มาศดิตถ์ ซึ่งถูกยืมตัวมาจากโครงการบัณฑิตอาสาสมัครของธรรมศาสตร์
สุดท้ายเราก็เลยตั้งให้เป็นหัวหน้าเลขาฯ หรือเลขาฯ ของโครงการฯ (อาจารย์คนนี้ก็เป็นคนเดียวกับคุณหญิง
รัฐมนตรีคนสวยประจำสำนักนายกรัฐมนตรีคนปัจจุบันนี้แหละ)

บรรดาผู้ที่เอ่ยนามมาเหล่านี้เกือบจะถูกกล่าวหาว่ามีพฤติกรรมเบี่ยงเบนแทบทุกคน คนเราจะทำความดี
หรือทำของแปลกใหม่นี้มักจะยากเสมอ เรามีประชุมกันทุกสัปดาห์ตามที่ต่าง ๆ ส่วนใหญ่ที่มหิดลเพราะเป็น
จุดศูนย์กลางดี บางครั้งก็เป็นแม่แต่ที่บ้านผมก็บ่อยเพราะอยู่กลางเมืองดีเช่นกัน

สำหรับตัวผมเองเห็นอาจารย์ป่วยเป็นคนแสนจะธรรมดา ปรีक्षाหรือกับพวกเราสนุกสนาน มีเรื่อง
คุยกันได้เรื่อย ๆ แล้วที่ผมพอใจเป็นที่สุด ก็คือท่านก็ดื่ม “เบียร์” เหมือนที่ผมชอบอยู่ด้วยเสมอ ๆ ในตอน
หลัง ๆ ก็มีอดีตปลัดเกษม สนิทวงศ์ มาร่วมวงไปบูญลย์ ช่วยการตัดสินใจ ท่านมาจากสิ่งแวดล้อมตอนนั้น
ทำดีทำต่อพอสมควร ร่วมงานกับพวกเราได้ดี รวมทั้งวงงานและวง “เบียร์”

ถึงตอนเราออกบ้านนอกกัน อาจารย์ป่วยแสนจะติดดิน ชาวบ้านเห็นท่านมาคนเดียวคงนึกว่านายห้าง
มาซื้อข้าวเปลือกอย่างแน่นอน แต่ท่านก็ร่วมวงกินข้าวกับชาวบ้านได้เป็นประจำอย่างสนุกสนานอยู่เสมอ มูลนิธิ
ร็อกกีเฟลเลอร์นั้นมองว่าเป็นโครงการที่น่าสนใจมาก เพราะมีคนอย่าง ดร. ป่วย เป็นผู้นำ ท่านรักชนบท

ดร.ป่วยในพื้นที่

รู้วิธีเข้ากับชาวบ้านได้ดี ท่านเป็นต้นกำเนิดของโครงการบัณฑิตอาสาสมัครของธรรมศาสตร์ ซึ่งก็เป็นแบบอย่างให้มหาวิทยาลัยอื่น ๆ ปฏิบัติตาม เป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องการมีส่วนร่วมของนิสิตนักศึกษาในการช่วยสังคม ชนบท และเศรษฐศาสตร์ชุมชน การลงทุน และอื่น ๆ ทางมหิตลก็ดูแลเรื่องหมอ การสาธารณสุขมูลฐาน และโรคจิตปาะ ส่วนเกษตรก็เข้ามาดูแลเรื่องอาชีพเกษตรต่าง ๆ ให้เป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม ร็อกก็เฟลเลอร์ ทุ่มเงินให้หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเป็นโครงการตัวอย่างระดับโลก เอาไปใช้ที่ไหนก็ได้ หากสำเร็จในเมืองไทย ซึ่งทุกอย่างจะสดใสไปหมด

ส่วนผู้เขียนเองนั้นพอลงเครื่องบินหลังจากเมื่อได้ปริญญาเอกแล้ว พอถึงเกษตรศาสตร์ก็ไปปฏิบัติถวายในฐานะอาสาสมัครกับโครงการหลวงที่ตามคำชักชวนของอาจารย์ปวิณ ปุณศรี ซึ่งก็เป็นตั้งแต่ตอนเริ่มแรกของโครงการบนที่สูงภาคเหนือ แต่แล้วก็ถูกท่านอธิการบดีทรงขอร้องให้มาทำโครงการนี้ เราก็คิดว่าโครงการนี้มีระยะเวลา ๕ ปี เป็นอย่างมาก เสร็จแล้วเราก็กลับไปทำงานถวายต่อได้

เวลาทำงานในท้องที่นั้นตามลักษณะประจำตัวของตัวอาจารย์ป่วยเอง ซึ่งมักจะตกเตียงและปรึกษาอยู่กับพวกเราในเรื่องต่าง ๆ ตลอดเวลา ช่วยประสานงานในจุดต่าง ๆ เดียวนี้เราก็มองเห็นจุดบกพร่องของพวกเรา ซึ่งมากพอสมควร ล้วนแต่เป็นเรื่องการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่รู้ระดับศักดิ์นาของมหาดไทยมากพอ ถึงแม้คุณพ่อผู้เขียนเองก็มหาดไทยเก่าวิ่งปราบเสียด้ายมาแล้ว เราประสานงานระดับรัฐมนตรี ปลัดกระทรวง อธิบดี ได้เป็นอย่างดี แต่ปรากฏว่าจุดที่พวกเขาไม่เล่นด้วยกับเรา และคิดว่าไม่เข้าใจเรา และสุดท้ายกลายเป็นเรื่องสำคัญ ๆ ไปได้อย่างไม่น่าเชื่อก็คือ พวกเราดูจะให้ความสนใจระดับผู้ว่า ปลัดจังหวัด นายอำเภอ น้อยไปหน่อย จนดูเหมือนว่าพวกเราทอดทิ้งเขา เด็กของเราเองเข้าไปทำงานได้เป็นอย่างดีในระดับท้องที่ ระดับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เข้ากับเขาได้เป็นปีเป็นขลุ่ย อาจจะเป็นได้ว่าเลยทำให้ดูเหมือนเกิดความกระตือรือร้น และในบางกรณีถึงกับมีคนมาอ้างกับผมว่ามีผู้ไม่ประสงค์ดีอาศัยชื่อโครงการฯ เข้าไปปลุกระดมมวลชนใน

อาจารย์ป่วยกับผู้ปฏิบัติงาน ชาวบ้านและผู้ให้ทุนวิจัยฯ

ชนบท จริงเท็จแค่ไหนผมก็ไม่รู้ ไม่อยากเชื่อและไม่คิดว่าเป็นจริง พวกเราไปทำงานกันจริง ๆ บางคนจริงไปจนถึงขนาดไปแต่งงานแต่งงานกับลูกสาวสวย ๆ ของชาวบ้านก็มี หรือไม่กี่แต่งงานกันเองก็มีระหว่างมหาวิทยาลัย

เมื่อเรื่องกำลังจะไปกันใหญ่ ทางรัฐบาลเห็นว่าโครงการของเราจะไม่ปลอดภัยจึงขอร้องไม่ให้เราเข้าไปในพื้นที่ แต่ผมมีลูกน้องทำงานอยู่หลายคนในหมู่บ้านเหล่านี้จะปล่อยให้ทอดยอกหรือมีปัญหาได้อย่างไร เมื่อได้คิดดังนั้นก็รีบแต่งชุดตรวจการชันพิเศษตามสิทธิที่แต่งได้แล้วก็เดินอาด ๆ เข้าพื้นที่โดยเฉพาอย่างยิ่งตรงไปเยือนอำเภอเขาย้อย ที่นั่นนายอำเภอซึ่งตอนนั้นเป็นแค่ชั้นเอกเท่านั้น แต่โชคไม่คืนยาอำเภอก็เพิกเฉยไม่ยอม ผมก็ได้แต่เดินอาด ๆ แสดงขีดชันพิเศษให้เห็นกันทั่วอำเภอ ที่ทำเช่นนี้ก็เพื่ออยากจะทำให้เขารู้ว่าเรามีตำแหน่งเหมือนกัน แต่เมื่อไปห้องที่ต้องแต่งธรรมดา ซึ่งจะเห็นเราแค่ใส่เกือกเตะน่องกางเกงขาสั้นขึ้นอำเภอเท่านั้น

เมื่อพยายามประพடுத்தินให้เป็นที่เกรงขามพอควรแล้ว ก็เดินทางต่อเข้าหมู่บ้านเขาย้อยเพื่อจะได้พบลูกน้องของเรา ซึ่งไม่รู้ว่าคุณจับตัวไปแล้วหรือยัง เพราะเหตุการณ์เริ่มสับสนพอสมควร ในหมู่บ้านผมก็ลืมบ้านที่ลูกน้องอยู่เพราะมันชอบอยู่หลายบ้าน พอไปถามชาวบ้านเขา เขาก็บอกว่าไม่รู้จัก เราก็กามคนที่สองอีก เขาก็บอกว่าไม่รู้จักอีก ผมก็ซัดใจว่าอะไรกัน ลูกน้องเราอยู่เป็นเดือน ๆ ไม่มีคนรู้จักได้อย่างไร แต่แล้วเราก็ตันตันไปหาจนเจอ ซึ่งความก็ปรากฏออกมาว่าไอ้หนุ่มของเราอยู่รอดปลอดภัยดีกว่าเราเสียอีกเพราะชาวบ้านปกป้องให้เป็นอย่างดี แม้เห็นเราแต่งตัวโก้ ๆ เข้าไปเขาก็ซัดไม่แน่ใจว่าจะมาทำอะไรลูกน้องผมซึ่งเป็นพวกเขาหรือเปล่า คนชนบทเขาน่ารักอย่างนี้แหละ ชาวบ้านบอกว่าจริง ๆ แล้วพวกเขาสงสัยว่าพวกอำเภอจะมาจับตัวก็เลยไม่บอกอยู่ที่ไหน

พวกเราเลยรู้สึกภูมิใจในการทำงานของคนของเราในท้องที่เป็นอันมาก และก็เป็นที่ยอมรับกันว่าในระดับหมู่บ้านเราทำได้ดี ไม่มีอะไรเป็นปัญหา เราเองก็ไม่ว่าว่ามีคนแอบอ้างว่าเป็นพวกเราเข้าไปปฏิบัติในพื้นที่จริงหรือเปล่า ผมถือว่าเป็นการทำงานพัฒนาชนบทที่สมจริงสมจัง จนถูกมองเป็นคนอื่น พวกเราทุกคนมั่นใจในความบริสุทธิ์ใจของชาว ๓ มหาวิทยาลัย ถึงแม้ธรรมศาสตร์จะโดนมากกว่าเพื่อนก็ตาม พวกเราพบกับความจริงใจของชาวบ้าน ทำให้เราเชื่อใจว่าเราน่าจะทำงานได้สำเร็จถ้าไม่เกิดเรื่องแบบที่เกิดขึ้น มูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ก็แสนจะเป็นนายทุนนิยมตัวจริงและต้องปวดหัวเมื่อต้องกลายเป็นผู้สนับสนุนนักปลุกระดมมวลชนไป

เราวางแผนไว้อย่างสวยหรูว่าเมื่อน้ำเข้ามาจากระบบชลประทานแล้ว ชาวบ้านก็จะได้มีโอกาสทำมาหากินตามอัตภาพได้เป็นอย่างดี พวกเราก็จะสร้างทฤษฎีพัฒนาชนบทให้เป็นที่ประจักษ์ชัด ชาวมหาวิทยาลัยนั้นหากไปทำงานติดดิน เราก็ทำได้ ที่อำเภอบางเลน เราเคยชวนอาจารย์หลาย รัศมีริ เข้าไปสอนวิธีดูแลและรักษาเครื่องยนต์ เช่น เครื่องสูบน้ำ เครื่องไถนา เป็นต้น อาจารย์หลาย จากวิเศษเกษตรของเราไม่พูดพาล่ามทำเพลง เมื่อไปถึงก็ให้ชาวบ้านยกเครื่องสูบน้ำมาขึ้นทุกคน ลัก ๒๐ คนได้ แล้วก็สั่งให้ถอดออกเป็นชิ้น ๆ ผมรีบแอบไปกระซิบอาจารย์หลายว่าเอาแน่หรือ เดี่ยวต้องซื้อเครื่องใช้เขา ๒๐ เครื่องเชียวนะ อาจารย์หลายบอกว่าเชื่อมือผมได้ แล้วเขาก็ถอดออกมาแล้วก็ใส่กลับเข้าได้เหมือนเดิม ก็กรรมนั้นสร้างความเชื่อถือที่ชาวบ้านมีต่อพวกเราแบบที่ผมไม่มีวันลืม จากนั้นไปเราจะทำอะไรก็ได้ เขาเชื่อเราหมด คนบางเลนเขาดีจริง ๆ ผมก็พลอยดีไปกับเขาด้วย เพราะในประวัติผมเกิดที่นั่นตอนคุณพ่อเป็นนายอำเภอมือปราบ

จากงานนี้ทำให้ผมมองชีวิตคนชนบทในรูปที่ดีขึ้นมาก เมื่อต้องกลับไปทำงานบนดอย ทำให้เรามีความคล่องตัว รู้ทางหนีทีไล่พอสมควร มีเรื่องแปลกเยอะ เราต้องพบกับผู้ใหญ่บ้านที่ไม่เอาไหน พบกับผู้หญิงที่เป็นผู้นำได้อย่างสบาย พอกับพระที่เป็นที่พึ่งของคน กับพระที่สนใจแต่จะนั่งรถเปิดประทุน รวมทั้งตั้งปั้มน้ำมันเองเสียด้วย แม้ตอนมีงานวัดยังดังถึงขนาดเอาเครื่องบินเล็กมาบินเก็บเงินข้าววัดอีกด้วย เราเคยเข้ากับผู้ใหญ่บ้านก้านไม้ได้ในบางจุดเพราะไม่เข้าใจกันจนถึงกับถูกไล่ออกมาจากหมู่บ้าน เหนื่อยพอดูว่าจะประสานรอยร้าวสำเร็จ เป็นประสบการณ์ที่ไม่เคยลืมเลย

ผมแน่ใจว่าตัวอาจารย์ป่วยเองก็มีความสุขในการทำงานนี้ เมื่อผมได้ไปอังกฤษก็พยายามอย่างยิ่งที่จะไปพบท่าน แต่เนื่องจากไม่ใช่คนสนิทดั้งเดิม ถึงจะอ้างอาจารย์ (คุณหญิง) สุกัตราแล้วก็ตาม ภรรยาท่านหายอมไม่ ก็เลยไม่มีโอกาสได้เยี่ยมท่าน

อาจารย์ป่วยเป็นคนมีเมตตาธรรมอยู่บนใบหน้า เห็นหน้าท่านแล้วอยากจะทำงานด้วยจริง ๆ แล้วท่านชอบทำหน้าเต๋อ ๆ เหมือนไม่รู้เรื่องอยู่เสมอ ๆ แต่เมื่อต้องตัดสินใจท่านทำได้เฉียบขาด พร้อมทั้งเหตุผลประกอบการตัดสินใจ

เมื่อปี ๒๕๑๗-๒๕๑๘ พวกเราเริ่มตั้งกันอย่างดี แต่ก็ไม่ได้แปลว่าจะจบด้วยดีเสมอไป โครงการนี้จะเป็นตัวอย่างระดับโลก ดังนั้นในระยะแรกเราจะเป็นผู้หาข้อมูลทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐศาสตร์ สาธารณสุข อนามัย สังคม พื้นที่ดิน น้ำ และอื่น ๆ ซึ่งมีรายงานอยู่อย่างดีหนึ่งเล่มในปี ๒๕๑๗ มีทั้งฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ระยะที่สอง ปี ๒๕๑๘-๒๕๒๐ พวกเราจะเข้าไปทดสอบปฏิบัติการในท้องที่ และได้เลือกหมู่บ้านต่าง ๆ กันไว้ ๖ แห่งด้วยกัน คือ เขาย้อย ยกกระบัตร วังมะนาว บ้านน้อย บางเลน และบ้านแพ้ว (ต่อมาเพิ่มอีก ๑ แห่ง คือ อู่ทอง) พวกเราวางแผนเข้าไปปฏิบัติการ เข้าไปทดสอบทดลองวิจัย แก้ปัญหาต่าง ๆ โดยหวังว่าจะมีการปรับโครงสร้างขึ้นเพื่อใช้ในท้องที่อื่น ๆ ต่อไปด้วย

ระยะที่สาม ตั้งแต่ปี ๒๕๒๐ เป็นต้นไป เมื่อทางการเห็นชอบด้วยแล้วก็จะได้นำวิธีการที่พวกเราได้คิดค้นทดสอบ ปรับปรุง แก้ไข และกำหนดเป็นรูปแบบแล้ว นำเอาไปดำเนินการต่อในบริเวณลุ่มน้ำแม่กลองซึ่งจะมีน้ำชลประทานเข้ามาเรียบร้อยแล้วตามกำหนดการ และมหาวิทยาลัยทั้งสามก็ลงมือปฏิบัติ ร่วมมือทางเทคนิคทุกด้าน และมีการประเมินผลเป็นระยะ ๆ ซึ่งเราก็พบว่าตามความเป็นจริงมันทำได้ง่ายดังข้อกำหนดไม่ ถ้าเขาไม่ได้ร่วมทำด้วยยากที่เขาจะรับไปทำ ซึ่งงานพัฒนาชนบทก็เป็นอย่างนั้น นั่นคือ การมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญมากที่สุด

ถึงตรงนี้มูลนิธิหรือที่เฟลเลอร์ก็จะนำไปตีฆ้องทั่วโลกว่าได้ทำโครงการที่ยอดเยี่ยม เพราะนำมหาวิทยาลัยที่เก่งเฉพาะทางมาทำงานแบบผสมผสานกัน (คำนี้ทำยากจังในประเทศไทย) นอกจากนั้น ยังนำนักเศรษฐศาสตร์ระดับโลกมาเป็นผู้อำนวยการโครงการอีกด้วย แต่เราก็ตายน้ำตื้นจนได้เช่นเคย เมื่อเกิดเรื่องทั้งหมดเมื่อ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

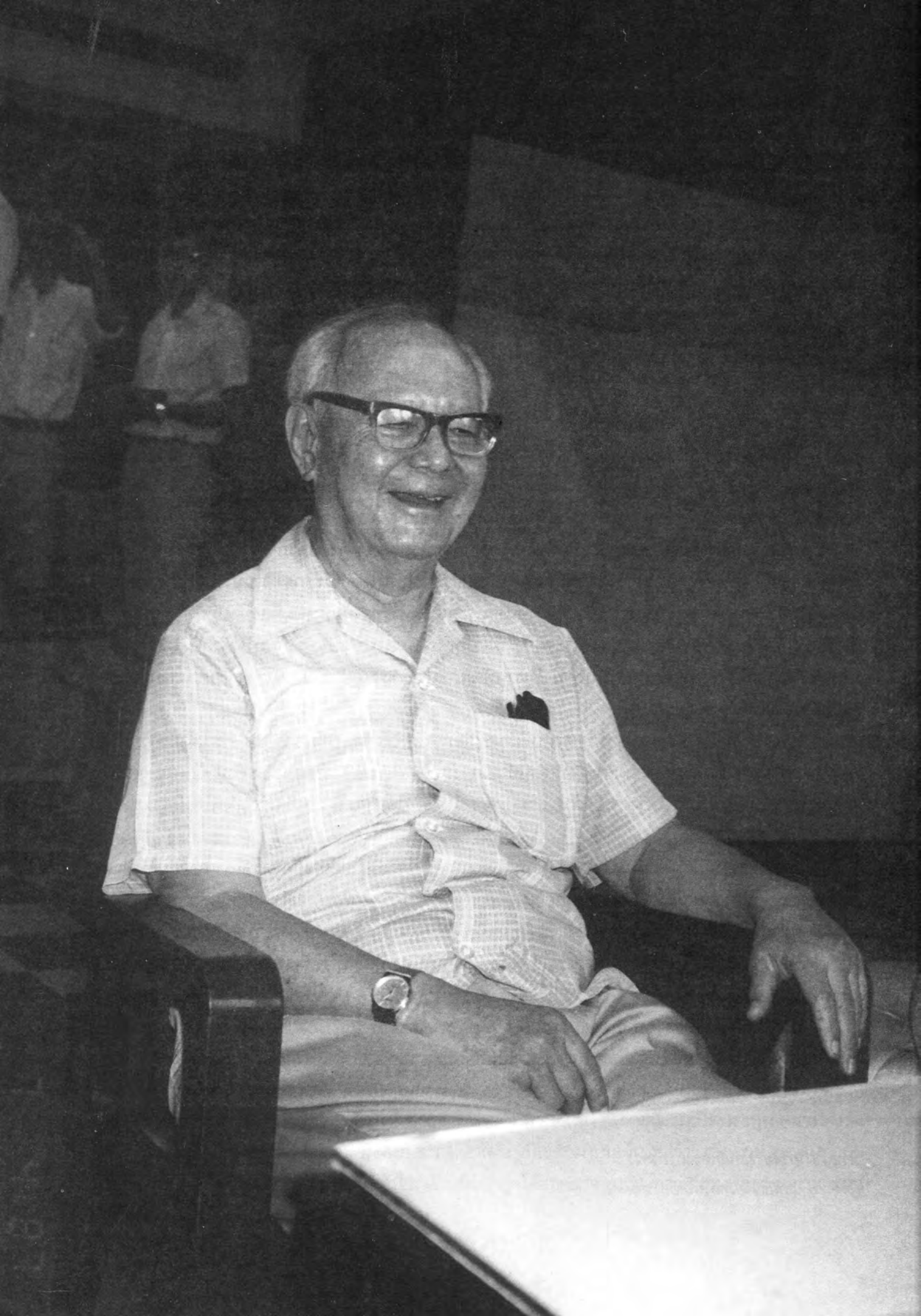
น้ำชลประทานก็เข้าลุ่มน้ำแม่กลองตามกำหนด การพัฒนายังเป็นไปอย่างอ้อยสร้อย และอ้อยก็มีปัญหาดังเช่นเคยของเมืองไทย ถึงแม้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จะตั้งวิทยาเขตกำแพงแสนขึ้นแล้วก็ตาม ก็ได้มีความพยายามสร้างโครงการพัฒนารอบ ๆ มหาวิทยาลัยอยู่ระยะหนึ่ง คิดว่าเขายังคงทำอยู่กระมัง อะไรที่จะไม่เกิดก็ไม่เกิด คนดัง ๆ ก็ทำงานไม่สำเร็จได้เหมือนกัน มันคงเป็นวิถีชีวิตที่เราคงต้องยอมรับ ชอบหรือไม่ก็ตาม

เมื่อวานนี้ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๔๒ ผมไปเคารพอัฐิอาจารย์ป่วย แล้วผมก็เขียนคำไว้อาลัยว่า “คนดีมักจะไม่มีโอกาสได้ทำความดีได้เสมอไป” ผมถือว่าเป็นสัจธรรมเหมือนกัน

ดร. สันทัด โรจนสุนทร

หัวหน้าฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง

ผู้จัดการ มูลนิธิวิจัยเทคโนโลยีสารสนเทศ

เมื่ออาจารย์ป่วยยอมเสี่ยงพัฒนานักอักษรศาสตร์ ให้เป็นนักเศรษฐศาสตร์

เมื่อดิฉันเรียนจบปริญญาตรีจากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยใหม่ๆ ดิฉันคิดว่าอนาคตของตัวเองคงจะเป็นอาจารย์สอนภาษาอังกฤษในคณะวิศวกรรมศาสตร์ หรือที่ NIDA เพราะดิฉันเลือก major ภาษาอังกฤษ และ minor คณิตศาสตร์ แต่ชะตาชีวิตก็ได้หักเหไปจากที่วาดไว้เมื่อคุณพ่อได้พบกับอาจารย์สิริ สมบัติสิริ ซึ่งท่านเป็นอาจารย์ประจำอยู่ที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในช่วงที่ท่านอาจารย์ป่วยเพิ่งมาเป็นคณบดีไม่นานนัก อาจารย์สิริเล่าให้คุณพ่อฟังว่า ที่คณะเศรษฐศาสตร์นั้น อาจารย์ป่วยมีโครงการพัฒนาคณะ และได้ทุนสนับสนุนจาก Rockefeller Foundation ในการส่งอาจารย์ไปศึกษาต่อปริญญาโท และปริญญาเอกจำนวนมาก ท่านบอกให้ลองมาสมัครเป็นอาจารย์ที่คณะฯ ดู คุณพ่อก็เห็นด้วยและสนับสนุนให้ดิฉันมาสมัคร เป็นเพราะความใจกว้างของท่านอาจารย์ป่วยที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่จบในสาขาวิชาอื่นนอกเหนือจากสาขาเศรษฐศาสตร์ได้มาทำงานเป็นอาจารย์ที่คณะฯ ท่านเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ไกล ท่านเข้าใจดีว่าการจะเรียนต่อระดับสูงในวิชาเศรษฐศาสตร์ได้ จำเป็นต้องมีพื้นฐานทางคณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษ ในรุ่นเดียวกับดิฉันนั้น ก็มีผู้จบคณะอักษรศาสตร์อีกคนที่ได้เข้ามาเป็นอาจารย์ คือ นิมิตร นนทพินธาวาทย ทั้งนิมิตรและดิฉันได้รับคัดเลือกให้รับทุนจากมูลนิธิฯ ให้ไปศึกษาต่อปริญญาเอกที่สหรัฐแต่ไม่ได้ไปพร้อมกัน อาจารย์ป่วยได้บอกดิฉันว่า ท่านยอมเสี่ยง (at stake) ที่ส่งนักอักษรศาสตร์ไปทำปริญญาเอกเศรษฐศาสตร์ โชคดีที่เราสองคนไม่ทำให้ท่านผิดหวัง หรือจะพูดอีกนัยหนึ่งก็คือ ท่านตาแหลม เลือกคนที่มี potential ในการพัฒนาได้ถูกคน

ในช่วงที่ท่านอยู่ที่คณะฯ ดิฉันไม่ได้ใกล้ชิดท่านอาจารย์ป่วยมากนัก เพราะไม่ค่อยกล้าเข้าไปใกล้ผู้ใหญ่ และอดรู้สึกไม่ได้ว่าดิฉันเป็นคนนอกเมื่อเทียบกับอาจารย์ที่จบเศรษฐศาสตร์โดยตรงจากคณะฯ แต่ก็สังเกตได้ว่า อาจารย์ป่วยท่านให้ความเป็นกันเอง ท่านปรานีต่อทุกคนเสมอๆ เมื่อพบท่านที่ New York ตอนที่ทางมูลนิธิฯ จัดการให้พวกเราที่กำลังศึกษาอยู่ในสหรัฐฯ ได้ไปพบท่านที่นั่นตอนท่านไปประชุม ท่านก็ทักทายอย่างจำได้ทั่วหน้าทุกคน

อาจารย์ป่วยออกจากประเทศไทยไปหลายปี แต่เมื่อท่านกลับมาเยี่ยมบ้าน และมาที่มหาวิทยาลัย ดิฉันรู้สึกยินดีมาก ได้มาราบท่านด้วยพวงมาลัยที่ตั้งใจให้ท่านเป็นพิเศษ อาจารย์ป่วยนั้นถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อดิฉันอย่างมากเพราะทำให้วิถีชีวิตของดิฉันเปลี่ยนไป เมื่อวันทีอัฐของท่านได้กลับมาที่ธรรมศาสตร์ ดิฉันก็ได้นำพวงมาลัยมาเคารพท่านอีก และจะจดจำท่านตลอดไป

สาวิตรี กาญจนกฤษ

อดีตอาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์ป่วย.....บางแง่มุมในความทรงจำ

สิ่งที่เขียนในบทความนี้เป็นการบันทึกความทรงจำในบางแง่มุมเกี่ยวกับอาจารย์ป่วยเท่าที่จะนึกออกในเวลา
นี้ ในฐานะที่เป็นอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์รุ่นแรกที่อาจารย์ป่วยรับเข้ามา จึงได้มีโอกาสทำงานใกล้ชิด
และได้ติดต่อกับท่านตลอดเวลาแม้จะไปเรียนต่อต่างประเทศ เพราะอาจารย์ป่วยไม่เคยมองข้ามจดหมายที่มี
มาถึงท่านแม้แต่เพียงฉบับเดียว ท่านจะหาเวลาตอบเสมอ อาจจะสั้นบ้างยาวบ้างตามแต่เวลาและเรื่องราวที่
เกี่ยวข้อง

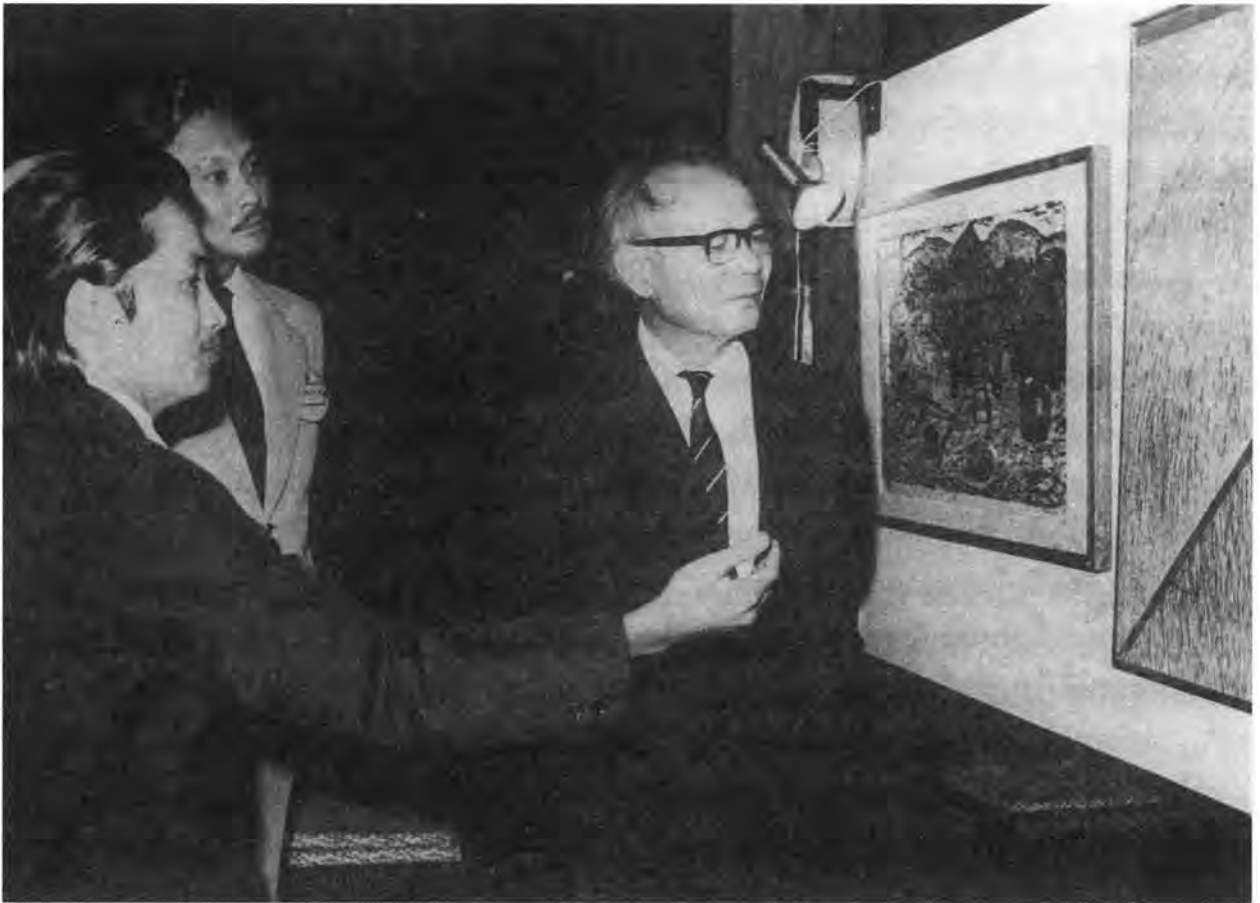
ดิฉันเชื่อว่าพวกเราอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์รุ่นที่อาจารย์ป่วยรับเข้า จะมีความรู้สึกตรงกันอย่างไร
ในความทรงจำเกี่ยวกับอาจารย์ป่วยคือ **ท่านไม่เคยบอกว่าไม่มีเวลาสำหรับพวกเรา ทั้ง ๆ ที่ท่านมีงานยุ่งมากมาย
กว่าที่พวกเรากำลังทำอยู่ในเวลานี้หลายเท่าตัว**

เมื่อพวกเรามาทำงานเป็นอาจารย์ผู้ช่วยใหม่ ๆ เชื่อว่าส่วนใหญ่ใจร้อน อยากไปเรียนต่อต่างประเทศ
ไว ๆ หลายคนไปสมัครทุนต่าง ๆ ดิฉันเองก็ได้ไปสมัครทุน ก.พ. ซึ่งให้ตามความต้องการของกรมสรรพากร
ในกรณีของข้าราชการต้องให้ผู้บังคับบัญชาเซ็นรับรองด้วย ดิฉันจำต้องเข้าไปหาอาจารย์เพื่อให้เซ็นในฐานะเป็น
ผู้บังคับบัญชา เมื่ออาจารย์ป่วยทราบเข้า ท่านแสดงความไม่พอใจ ดิฉันก็เรียนท่านไปตามประสาชื่อว่า
ตั้งใจไว้ว่าเมื่อจบกลับมาแล้วก็จะขอย้ายกลับมาสอนที่คณะ คราวนี้ดิฉันเลยได้รับฟังเทศน์กัณฑ์ใหญ่ ท่าน
บอกว่าหน่วยงานใดที่ขอทุนส่งคนไปก็ย่อมหวังว่าจะได้คนกลับมาช่วยทำงาน ไม่สมควรทำเช่นนั้น

หลังจากนั้น อาจารย์คนใดที่ได้ทุนหน่วยงานใดไป ก็ต้องทำเรื่องลาออกจากคณะ ท่านไม่สนับสนุน
การแย่งคนของหน่วยงานอื่น เมื่อท่านไปที่ใด ท่านจะไปสร้างคนใหม่ขึ้นที่นั่นเสมอ ผิดกับผู้ใหญ่บางคนเมื่อ
ไปรับตำแหน่งใหม่ที่ใด จะดึงพรรคพวกตัวเองไปด้วย ทำให้มีเรื่องบาดหมางใจกับคนที่ทำงานในหน่วยงานนั้น
เพราะมีปัญหาเด็กเส้น

พวกเราหลายคนที่ยื่นจบปริญญาโท ท่านจะขอให้กลับมาช่วยทำงานก่อน ทุกคนทำงานกันหนักมาก
เพราะท่านริเริ่มโครงการใหม่ ๆ หลายอย่าง เช่น โครงการปริญญาโทเศรษฐศาสตร์ ภาควิชาภาษาอังกฤษ
โครงการเศรษฐศาสตร์ภาคค่ำที่เปิดโอกาสให้ผู้ทำงานในตอนกลางวันได้มีโอกาสมาเรียนในตอนค่ำด้วย
โครงการบัณฑิตอาสาสมัคร เป็นต้น ภายในคณะเองก็มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตร และวิธีการสอน
มากมาย

ทั้ง ๆ ที่พวกเราทำงานหนักกันทุกคน แต่ในระบบราชการนั้น การให้สองชั้นก็มีโควตา ดังนั้น **ท่านก็
ไม่สามารถจะให้สองชั้นแก่ทุกคนได้ วิธีการของท่านคือ ท่านเลือกให้สองชั้นแก่ผู้ที่มีเงินเดือนน้อยกว่า** ใน
เวลานั้น ผู้ที่จบปริญญาโทจากสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฟิลิปปินส์ จะได้อัตราเงินเดือนแตกต่างกันตาม
กฎ ก.พ. แต่ท่านก็จะเรียกผู้ที่ไม่ได้สองชั้นเข้าไปบอกให้รู้ว่า ท่านเข้าใจดีว่าทำงานหนักสมควรจะได้สองชั้น
แต่ขอให้สละให้แก่เพื่อนซึ่งเงินเดือนน้อยกว่า คนที่ไม่ได้ก็รู้สึกภูมิใจที่เจ้านายเห็นความดีของตน แถมยังได้
ทำความดีด้วยการเสียสละให้แก่เพื่อนที่เงินเดือนน้อยกว่า ไม่เคยมีเสียงบ่นแสดงความไม่พอใจจากผู้ใด

อาจารย์ปวยได้รับเชิญไปเปิดงานแสดงภาพเขียน จากซ้าย : ดำรง วงศ์อุปราช อาจารย์ปวย

ภายหลังอาจารย์ปวยได้ต่อสู้จนผู้ที่จบปริญญาโทจากทุกประเทศ รวมทั้งที่จบจากประเทศไทยด้วย ให้ได้เงินเดือนเท่าเทียมกัน โดยเริ่มจากโครงการปริญญาโทเศรษฐศาสตร์ ภาคภาษาอังกฤษ ซึ่งถือว่าเป็นหลักสูตรที่เท่าเทียมกับหลักสูตรของมหาวิทยาลัยชั้นนำในสหรัฐอเมริกา

ในเรื่องเกี่ยวกับการเลื่อนขึ้นเงินเดือนอีกเหมือนกัน มีอาจารย์คนหนึ่งเล่าให้ดิฉันฟังว่า อาจารย์ปวยไม่เลื่อนขั้นให้อาจารย์คนหนึ่งเพราะอาจารย์ผู้นั้นไปทำงานพิเศษข้างนอก ท่านได้บอกอาจารย์ผู้นั้นว่าเพราะเหตุที่เขาทำงานข้างนอกด้วย จึงต้องขอเอาขั้นของเขาไปให้ผู้อื่น อาจารย์คนที่ไม่ได้รับการเลื่อนขั้นก็ไม่ขัดข้อง และเห็นว่าท่านยุติธรรมดี

ตอนที่ทำงานใหม่ ๆ เคยมีนักศึกษาเข้ามาขอให้ดิฉันเขียนบทความลงหนังสือที่เขาจัดทำกัน จำได้ว่าดิฉันเขียนบทความแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยเปิดให้แก่นักศึกษา ด้วยความไม่แน่ใจในความสามารถของตัวเอง ดิฉันได้ส่งบทความนั้นไปให้อาจารย์ปวยอ่านและวิจารณ์ก่อน ท่านอ่านให้และมีข้อคิดเห็นพร้อมกับมีบันทึกแนบท้ายมาว่า **“นี่เป็นการ comment ในฐานะเพื่อนร่วมงาน ไม่ใช่ผู้บังคับบัญชา เพราะอาจารย์ควรมีสื่อแสดงความคิดเห็นได้โดยเสรี”** หลังจากนั้น เมื่อท่านไปบทความ หรือหนังสือใด ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องมหาวิทยาลัยเปิด ท่านก็ส่งมาให้อ่าน

อาจารย์ปวยเป็นผู้ที่มีนักศึกษาอยู่ในหัวใจเสมอ ตัวอย่างหนึ่งที่จะขอยกขึ้นมาคือ ตอนที่อาจารย์ปวยทำการฝึกพวกเราซึ่งเป็นอาจารย์ผู้ช่วยรุ่นแรกที่ท่านรับเข้ามา ให้ลองทำการบรรยาย โดยแบ่งหัวข้อต่าง ๆ ในวิชาหลักเศรษฐศาสตร์ให้ และเชิญคนนอกมาฟังด้วย ท่านไปหา ‘ผู้ฟัง’ ซึ่งนอกจากตัวท่านแล้ว ยังมีเจ้าหน้าที่จากธนาคารแห่งประเทศไทย และจากสำนักงานเศรษฐกิจการคลังมาฟังด้วย เมื่อดิฉันขึ้นบรรยายนั้น

จำได้ว่าพูดค่อนข้างเร็ว ท่านได้กล่าวเตือนให้พยายามพูดให้ช้าลง โดยท่านบอกว่า “คุณจะต้องนึกอยู่เสมอว่า ผู้ฟังคือนักศึกษา ซึ่งต้องฟังด้วยจดไปด้วย” คำเตือนของท่านนั้น สะดุดใจดิฉันมาก เพราะนึกไม่ถึงว่าท่านจะรอบคอบและใส่ใจกับนักศึกษาถึงเพียงนั้น ดิฉันระลึกถึงคำเตือนนี้อยู่เสมอ เมื่อทำการบรรยายให้นักศึกษาจริง ๆ ฟัง ถ้ารู้สึกตัวว่าพูดเร็ว ดิฉันก็จะพูดไปด้วยเขียนกระดานหรือแผ่นใสไปด้วย โดยถือหลักว่า ถ้าดิฉันเขียนทัน นักศึกษาก็ควรจะจดทันด้วย

แต่มีใช้ว่าอาจารย์ป่วยจะเอาใจนักศึกษา ท่านเข้มงวดมากถ้านักศึกษาทำผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ เรื่องการทุจริต ท่านถือว่าเป็นเรื่องใหญ่มาก ท่านพูดเสมอว่า **ในขณะที่ยังเป็นนักศึกษาอยู่ก็ไม่ซื้อสัตย์แล้ว ต่อไปข้างหน้าเมื่อไปเป็นเจ้าของที่บ้านเมืองจะมียิ่งโกงมากขึ้นหรือ** ท่านเน้นย้ำมากตั้งแต่เมื่อท่านเป็นคณบดี คณะเศรษฐศาสตร์ จนกระทั่งเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัย เมื่อวันเปิดภาคแรกของปีการศึกษา ๒๕๑๘ ท่านเขียน ‘จดหมายจากอธิการบดี ฉบับที่ ๑’ เตือนนักศึกษาว่า อย่าทำการทุจริต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสอบไล่ หรือ เรื่องห้องสมุด หรือเรื่องอื่นใด เพราะท่านจะลงโทษสถานหนัก และจะไม่ปรานีอย่างที่ปฏิบัติกันทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ ลบชื่อแล้วก็กลับเข้ามาได้ หลังจาก ๒ - ๓ ปี ท่านจะไม่ยอมรับกลับเข้ามาใหม่

นอกจากนี้ ท่านจะเตือนนักศึกษาอยู่เสมอในเรื่องการประทุ้งต่าง ๆ ว่า **ให้ระวังตัวให้ดี อย่าประมาท ทำงานพลาดพลั้งไป จะเสื่อมความนิยมในหมู่ประชาชน แล้วจะเกิดความเสียหายได้**

อาจารย์ป่วยทราบว่าพวกเราแต่ละคนเงินเดือนน้อย ในสมัยก่อนพวกเราไม่มีโอกาสหารายได้เสริมจากการทำงานวิจัยหรืองานอื่น ๆ อาจจะมีการสอนภาคค่ำบ้าง ความจริงพวกเราส่วนใหญ่สมัยนั้นก็รู้สึกเดือนร้อนอะไรมากนัก เรายังมีเวลาไปโยนโบว์ลิ่งด้วยกัน ไปเที่ยวต่างจังหวัดด้วยกันทั้งหมดและออกเงินกันเองโดยไม่ได้ใช้เงินคณะด้วย ดูเหมือนจะมีความสุขมากกว่าอาจารย์รุ่นใหม่ที่เสียอีก

แต่อาจารย์ป่วยก็ไม่ปล่อยให้พวกเราใช้เวลาว่างโดยเปล่าประโยชน์ ท่านพยายามหางานพิเศษมาให้พวกเราทำ เป็นงานประเภทสรุปเอกสารให้ผู้บริหารธนาคารแห่งประเทศไทยบางท่าน ดิฉันจำได้ว่าต้องอ่านเอกสารตั้งใหญ่ ซึ่งเป็นเรื่องโครงการเขื่อนแห่งหนึ่งแถวอีสานเพื่อประเมินโครงการว่าคุ้มแก่การลงทุนหรือไม่ ทำให้ได้เรียนรู้วิธีวิเคราะห์โครงการ

พวกเราได้รับการดึงตัวเข้ามาช่วยในโครงการระดับชาติต่าง ๆ เช่น อาจารย์มาตี ก็ถูกส่งไปช่วยโครงการเงินกู้เพื่อก่อตั้งโรงเรียนมัธยมแบบประสมที่รัฐบาลแคนาดาให้ความช่วยเหลือผ่านกรมวิเทศสหการ ซึ่งช่วยฝึกวิชาชีพให้เด็กในโรงเรียนมัธยมในต่างจังหวัด เป็นต้น

ดิฉันเองก็ถูกใช้ให้ไปเข้าร่วมสังเกตการประชุมคณะกรรมการสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งได้มีโอกาสรับรู้การวางแผนเศรษฐกิจระดับชาติ ได้ดู “ของจริง” แต่ท่านไม่ให้นั่งฟังเฉย ๆ ท่านให้อาจารย์เฒะชิต บัณฑิตเยี่ยมรัฐ ใช้ดิฉันจดรายงานการประชุมด้วย ซึ่งรายงานการประชุมที่จดครั้งแรกก็ได้รับการแก้ไขอย่างมโหฬารจากท่านอาจารย์เฒะชิต ทำให้ได้เรียนรู้วิธีการจดรายงานการประชุมที่ถูกต้องว่าต้องทำอย่างไร

นอกจากนั้นท่านยังส่งดิฉันเป็นตัวแทนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ร่วมกับ ดร.เกษม ศิริสัมพันธ์ไปเป็นกรรมการในคณะกรรมการประสานงานระดับบัณฑิตศึกษา สภาการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งในที่ประชุมล้วนแต่ศาสตราจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิและวัยวุฒิทั้งนั้น ในขณะที่ดิฉันเพิ่งจบปริญญาโทมาใหม่ ๆ ทำให้รู้สึกอึดอัดใจมาก ไปประชุมได้คนเดียว ดิฉันก็ไปบอกท่านว่าดิฉันไม่ไปอีกแล้ว ขอลาออกจากกรรมการ แต่ท่านก็ให้กำลังใจอย่างมาก ถึงขนาดบอกว่าให้ดิฉันมา brief กับท่านก่อนไปทุกครั้งก็ได้ ทำให้ดิฉันต้องอดทนไปประชุมครั้งต่อ ๆ ไป และพบว่าแท้จริงแล้วท่านมีเหตุผลที่ต้องในการส่งดิฉันไป เพราะเวลานั้นคณะเศรษฐศาสตร์ได้เริ่มโครงการปริญญาโทเศรษฐศาสตร์ ศึกษาเป็นภาษาอังกฤษ เป็นโครงการระดับบัณฑิตศึกษาที่ได้มาตรฐานเป็นโครงการแรกของไทย และดิฉันถูกใช้ให้ทำหน้าที่เป็นประธานร่วมกับ Professor William L. Baldwin จึงต้องทำหน้าที่บริหารโครงการ ได้รับรู้ปัญหาต่าง ๆ มากมาย และในเวลานั้น ทางมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ได้ส่ง Professor James C. Ingram ซึ่งเป็นคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยจาก North Carolina University at Chapel Hill (ท่านผู้นี้คือผู้เขียน Economic Change in Thailand Since 1850 ซึ่งเป็นหนังสือเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจไทยที่มีชื่อ และถูกอ้างอิงมาก) ดังนั้น ดิฉันจึงเป็นประโยชน์แก่กรรมการชุดนั้นพอสมควร เพราะถูกใช้ให้ไปถาม Professor Ingram บ่อยครั้ง ในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับบัณฑิตวิทยาลัยในสหรัฐ

นอกจากนั้น เมื่อคณะกรรมการชุดนี้ได้มีมติให้ประหยัดทรัพยากรด้วยการไม่เปิดวิชาซ้ำซ้อนกัน คณะเศรษฐศาสตร์ก็ได้ให้ความร่วมมือด้วยการส่งนักศึกษาปริญญาโทของเราไปเรียนวิชา Agricultural Economics ที่เปิดสอนที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์โดย Professor Delane E. Welsh และยังโอนเงินค่าหน่วยกิตไปให้ด้วย จึงได้รับคำชมเชยจากท่านอาจารย์สง่า สรรพศรี ซึ่งท่านเป็นกรรมการผู้หนึ่งในคณะกรรมการชุดนี้

อาจารย์ป่วยเป็นผู้ที่ให้เกียรติแก่สตรีเป็นอย่างมาก ดิฉันได้รับความรู้สึกนี้เมื่อไปเยี่ยมท่านที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ในปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ซึ่งท่านไปเป็นศาสตราจารย์รับเชิญ ช่วงที่ท่านเขียนจดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง จนทำให้ผู้มีอำนาจไม่ยากให้ท่านกลับเมืองไทย ครอบครัวของท่านมีรถยนต์ออสตินเล็ก ๆ เพียงคันเดียว ท่านผลัดกันใช้กับภรรยาท่านคนละสัปดาห์ แม้ในสัปดาห์ที่ท่านมีฐานะจำเป็นจะต้องใช้รถ ถ้าเป็นสิทธิของภรรยาท่าน ท่านก็ไม่เคยละเมิด ในปีที่ดิฉันไปเยี่ยมท่านนั้น ในสหรัฐอเมริกากำลังเห่อค่านำหน้าสตรีที่คิดกันขึ้นมาใหม่ คือ Ms. ซึ่งใช้แทน Miss และ Mrs. เพื่อนผู้ชายไทยหนุ่ม ๆ หลายคนในเมืองที่ดิฉันอยู่พากันไม่เห็นด้วย เหตุผลของพวกเขาคือ แล้วทีนี้จะรู้ได้อย่างไรว่า ผู้หญิงคนนั้น ๆ แต่งงานแล้วหรือยัง ดิฉัน

เล่าให้อาจารย์ป่วยฟัง ท่านบอกว่าท่านก็ไม่เห็นด้วยกับคำนำหน้า Ms. ท่านว่าที่ถูกแล้วควรเปลี่ยนคำนำหน้าผู้ชายให้เป็นแบบเดียวกับผู้หญิง จะได้ไม่ทำให้สังคมสับสนรุ่นอายุ ท่านมีความคิดก้าวหน้าเกินกว่าคนหนุ่ม ๆ เสียอีก ทั้ง ๆ ที่ท่านเองก็มีแต่ลูกชาย

อาจารย์ป่วยกับงานศิลปะ ในสมัยที่ท่านเป็นคนบดตี พวกเราคงจำกันได้ว่าในห้องพักอาจารย์ที่เราเรียกกันว่า “ห้อง 403” จะมีภาพเขียนมาแขวนบ่อย ๆ ทราบว่า อาจารย์ป่วยไปหาซื้อมาเพราะท่านต้องการสนับสนุนจิตรกรใหม่ ๆ ให้มีกำลังใจในการสร้างผลงาน ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ช่วยจัดหาสถานที่ตั้งหอศิลป์ พีระศรี และท่านยังเป็นกรรมการมูลนิธิศิลปะ พีระศรี เมื่อท่านอายุครบ ๗๒ ปี คุณปัญญา วิจินธนสารซึ่งเป็นจิตรกรมีชื่อในปัจจุบัน (คุณปัญญาเป็นจิตรกรไทยคนหนึ่งที่เป็นผู้เขียนภาพให้วัดไทยที่ลอนดอน) ก็ได้มาเขียนแสดงความรำลึกถึงท่าน ซึ่งดิฉันอยากยกมาให้อ่านในที่นี้อีก สำหรับผู้ที่ไม่มีโอกาสได้อ่าน

คุณปัญญาเขียนว่า “ภาพที่ผมประทับใจที่สุดของท่านอย่างไม่มีวันเลือนลางและจางหาย เป็นภาพท่านเป็นประธานเปิดงานแสดงศิลปะของ Paul Jenkins & Anuskiewicz ที่หอศิลป์ พีระศรี กาลเวลาลุล่วงมา ๑๑ ปีแล้ว แต่ยังคงปรากฏอยู่ในความทรงจำผมเสมอมา สมัยนั้นผมเพิ่งจะอยู่เพาะช่างปี ๑ ขณะนั้นยังไม่เคยมีเด็กนักเรียนไปเปิดงานแสดงมากเช่นในปัจจุบัน ชาวซึ่งในน้ำใจของท่านมากที่เดินเข้ามาทักทายและพูดคุยกับเด็ก ๆ อย่างผม เกี่ยวกับผลงานของศิลปินทั้ง ๒” (จากหนังสือ ๗๒ ปี อาจารย์ป่วย หน้า ๒๓) อาจารย์ป่วยสนับสนุนให้นักศึกษาศรธรรมศาสตร์สนใจเรื่องศิลปะ วัฒนธรรมเสมอ ท่านเห็นว่าคุณมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าวิชาการแขนงอื่น ๆ

อาจารย์ป่วยกับตำแหน่งอธิการบดี เมื่ออาจารย์ป่วยออกจากประเทศไทยในช่วงก่อนเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ นั้น ท่านมีความประสงค์จะกลับมาทำงานที่เมืองไทยอีก ท่านได้ติดต่อท่านอาจารย์สัญญาธรรมศักดิ์ ซึ่งเป็นอธิการบดีในสมัยนั้นว่าท่านสนใจจะกลับมาเป็นอาจารย์ที่ธรรมศาสตร์ ท่านอาจารย์สัญญาได้ไปปรารภกับ ‘ผู้ใหญ่’ คนหนึ่งในเรื่องนี้ ‘ผู้ใหญ่’ คนนั้นได้ตั้งเงื่อนไขกับอาจารย์ป่วยว่า ถ้ากลับมาเมืองไทยต้องให้สัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรว่าจะไม่เล่นการเมือง พร้อมกับขยายความว่า การไม่เล่นการเมืองหมายความว่า พุดหรือตีเตี๋ยรัฐบาล อาจารย์ป่วยเลยตอบกลับมาว่า ถ้าการกลับมาของท่านทำให้ท่านอาจารย์สัญญาลำบากใจ ท่านก็ขอถอน ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ท่านได้กลับมาทำงานที่ธรรมศาสตร์เป็นผู้อำนวยการ โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง มีการเสนอให้ท่านเป็นอธิการบดี ท่านไม่ได้อยากเป็นเลย แต่อาจารย์และนักศึกษาเรียกร้องกันมากในเวลานั้น ซึ่งทำให้ท่านขัดไม่ได้ ท่านตั้งใจว่าจะรับเพียงเพื่อวางรากฐานให้ แล้วก็ให้อาจารย์ท่านอื่นเป็นต่อ ท่านเคยกล่าวว่า ถ้างานอธิการบดีทำให้ท่านไม่สามารถจะทำงานชนบทได้ละก็ ท่านจะไม่เป็น ท่านรักงานพัฒนาชนบทมาก จะเห็นได้ว่าแม้งานอธิการบดีมากเพียงใด ท่านยังหาโอกาสไปต่างจังหวัดเพื่อเยี่ยมเยียนโครงการต่าง ๆ ในชนบทเสมอ

มีเรื่องที่น่าเศร้าใจอย่างยิ่งคือ ในรายการเสวนาจัดขึ้นที่คณะเศรษฐศาสตร์ภายหลังอาจารย์ป่วยถึงแก่กรรมไม่นาน เป็นรายการพูดคุยระหว่างคณาจารย์กับนักศึกษาเกี่ยวกับอาจารย์ป่วย มีผู้ที่เคยถูกจับในเหตุการณ์ ๖ ตุลา ผู้หนึ่ง ได้มากกล่าวว่า **อาจารย์ป่วยดังเพราะเหตุการณ์ ๖ ตุลา ทั้ง ๆ ที่ท่านเป็นอธิการบดีเพียงช่วงเวลาสั้น ๆ** พวกเราที่รู้จักท่านดี จะทราบได้ว่าท่านเสียใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมากเพียงใด ถ้าให้ท่านแลกกับทุกสิ่งที่ท่านมีอยู่เพื่อไม่ให้เกิดเหตุการณ์เลวร้ายนี้ ดิฉันเชื่อแน่ว่าท่านยินดีที่จะแลก เมื่อท่านไม่สามารถจะอยู่เมืองไทยได้แล้ว ท่านไม่ได้อยู่นิ่งเฉย ท่านต่อสู้อยู่ภายนอกทุกทางอย่างสุดความสามารถของท่านเพื่อที่จะช่วยผู้ที่ยังตกระกำลำบากอยู่ในเมืองไทย ดิฉันเป็นผู้หนึ่งที่ได้รับการติดต่อจากท่าน ให้ไปติดตาม

ถามข่าวคราวคนบางคนที่ท่านเป็นห่วงว่าจะไม่ปลอดภัย ท่านพยายามหาทางช่วยเหลือถ้าเขาอยู่เมืองไทยไม่ได้ ท่านเดินทางไปพูดในที่ต่าง ๆ ในต่างประเทศ แม้แต่ในรัฐสภาอเมริกัน เพื่อสร้างแรงกดดันจากภายนอก ให้ผู้มีอำนาจในเมืองไทยต้องระมัดระวังในการปกครองอย่างไม่เป็นธรรม และเชื่อว่าเป็นสาเหตุหนึ่งที่ช่วยให้ผู้ที่ถูกจับกุมอย่างไม่เป็นธรรมในเหตุการณ์นี้ ได้รับการปล่อยตัวในที่สุด ในขณะที่นั้น ท่านทำงานอย่างไม่นึกถึงความเหน็ดเหนื่อย ไม่นึกถึงวัย และสังขารของท่าน ดิฉันได้ทราบว่าเป็นการเดินทางจากลอนดอนไปพูดที่อัมสเตอร์ดัม แทนที่จะบินไป ท่านไปทางเรือ “เพื่อประหยัดเงินไว้ให้คนอื่นที่อาจจำเป็นต้องใช้” ท่านนึกถึงคนอื่นตลอดเวลา แทนที่จะนึกถึงตนเอง นี่เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สุขภาพท่านทรุดโทรมลงอย่างรวดเร็ว จนล้มป่วยในที่สุด

อาจารย์เป็นคนที่มีมองผู้อื่นในแง่ดีตลอดเวลา บางครั้งที่ดิฉันได้รับข้อมูลบางอย่างเกี่ยวกับบางคนทีพูดไม่ดีเกี่ยวกับอาจารย์ หรือทำตัวผิดไปจากที่ควร ดิฉันเคยเล่าให้อาจารย์ทราบ ทุกครั้งอาจารย์จะอธิบายแก้ตัวแทนคนคนนั้น และพยายามหาเหตุผลต่าง ๆ ในแง่ดีมาช่วยอธิบายว่าเหตุใดเขาจึงต้องทำเช่นนั้น ดิฉันไม่เคยได้ยินอาจารย์พูดจาช้าเติมเลย

ดิฉันเสียใจที่ท่านจากไป แต่ก็อดดีใจไม่ได้ที่ท่านได้หลุดพ้นจากสภาพที่เป็นอยู่ที่นี่ ดิฉันเคยได้ยินท่านพูดบ่อยครั้งว่า ถ้าอยู่แล้วทำประโยชน์อะไรไม่ได้ ก็สู้ตายไปจะดีกว่า แม้ว่าการอยู่ของท่านจะเป็นกำลังใจอย่างมากให้แก่ลูกศิษย์และคนที่รักท่านทุกคน แต่พวกเราก็อดรู้สึกขมขื่นแทนท่านไม่ได้ ที่ท่านไม่มีโอกาสใช้ความสามารถในการพูดและการเขียนของท่านได้เหมือนเดิม ถ้าชาติหน้ามีจริง ดิฉันก็ขอให้ท่านโชคดีไม่ต้องมาเกิดที่เมืองไทยอีก

สุกัญญา นิธิกร

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภูมิใจที่ได้ทำงานกับอาจารย์ป่วย

ความประทับใจในอาจารย์ป่วยนั้น ดิฉันมีมาก่อนหน้าที่จะมาทำงานที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตั้งหลายปี เนื่องจากอาจารย์ป่วยเป็นเจ้านายของคุณพ่อที่ธนาคารชาติ ดิฉันจึงคุ้นเคยที่จะได้ยินคุณพ่อพูดถึง “ท่านผู้ว่าการป่วย” เสมอ ๆ ด้วยความชื่นชม เรื่องราวต่าง ๆ ที่คุณพ่อพูดถึง ทำให้ดิฉันที่นั่งในตัวท่านและพยายามยึดเป็นแบบอย่างเท่าที่จะสามารถทำได้ สิ่งที่ได้รู้จักอาจารย์ป่วย โดยคำบอกเล่าของคุณพ่อ คือ ท่านเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่ถือตัว มีความเป็นอยู่สมถะ ไม่รับของกำนัลจากใคร ๆ มีความเป็นตัวของตัวเอง เป็นคนเก่ง มีความสามารถทำงานหลายอย่าง แต่รับเงินจากแห่งเดียว มีน้ำใจ เอาใจใส่ ลูกน้อง และให้ความเอาใจใส่มาถึงครอบครัวของลูกน้องด้วย ท่านเคยถามคุณพ่อว่ามีลูกกี่คน กำลังเรียนหรือทำงานที่ไหนกันบ้าง เมื่อท่านทราบว่าดิฉันกำลังเรียนทางคณิตศาสตร์อยู่ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ท่านก็บอกว่าท่านสนใจคนเรียนด้านนี้ เพราะจะเรียนต่อทางเศรษฐศาสตร์ได้ดี ท่านอธิบายว่าเศรษฐศาสตร์จะใช้คณิตศาสตร์มากขึ้นเรื่อย ๆ ในการเรียนระดับสูง และท่านก็คาดว่าคนที่ถนัดทางด้านคณิตศาสตร์น่าจะได้เปรียบในการเรียนต่อ

เมื่อดิฉันได้มีโอกาสเข้ามาเป็นอาจารย์ที่คณะเศรษฐศาสตร์ ดิฉันก็ได้พบว่าสิ่งต่าง ๆ ที่ได้รับฟังเกี่ยวกับ “ท่านผู้ว่าการป่วย” นั้น เป็นความจริง ท่านเป็นคนบดขี้ที่พยายามส่งเสริมให้ลูกน้องก้าวหน้า ท่านพยายามหาทุนให้อาจารย์ในคณะได้ไปเรียนต่อ นอกจากนี้ ท่านยังช่างสังเกต วันหนึ่งท่านก็บอกกับคุณพ่อดิฉันว่า “คุณแม่ดีจ ลูกสาวมีแฟนแล้วนะ เป็นอาจารย์ที่คณะด้วยกัน” ซึ่งก็เป็นผลให้ดิฉันได้รับการสอต่อส่งจากคุณพ่อมากขึ้น และเป็นเหตุให้คุณพ่อตัดสินใจส่งดิฉันไปเรียนต่อต่างประเทศเร็วขึ้นโดยไม่รอให้สอบชิงทุน ดิฉันรู้สึกดีใจและภูมิใจที่ได้เป็นลูกน้องของอาจารย์ป่วย แม้ว่าจะไม่ได้เป็นลูกศิษย์โดยตรงของท่าน แต่ท่านก็เป็น “ครู” ทางอ้อมของดิฉัน เพราะจากการที่ได้รู้จักท่าน ได้พูดคุย ได้เห็นการปฏิบัติตนของท่าน และได้อ่านผลงานเขียนต่าง ๆ ของท่าน ดิฉันก็ได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่มีคุณค่ายิ่ง

สุกฤตา สัจจมารงค์

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

แรงดลใจจากแนวคิดอาจารย์ป่วย

ผมเป็นอาจารย์ที่คณะเศรษฐศาสตร์มาประมาณ ๒๙-๓๐ ปี และโชคดีที่มีโอกาสได้ทำงานกับอาจารย์ป่วยในช่วงสั้น ๆ ในปี ๒๕๑๓-๒๕๑๕ ซึ่งเป็นช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ในช่วงนั้น อาจารย์ป่วยยังคงเป็นคนบดีคณะเศรษฐศาสตร์ นอกจากนี้ ผมก็ได้มีโอกาสอ่านเรื่องราวและข้อเขียนต่าง ๆ ของอาจารย์ป่วยอีกด้วย ก็เช่นเดียวกับคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และบุคคลอื่น ๆ อีกจำนวนมาก ผมเห็นว่า อาจารย์ป่วยได้บำเพ็ญกิจต่าง ๆ อันเป็นคุณประโยชน์ใหญ่หลวงแก่องค์กร สถาบันต่าง ๆ และแก่ประเทศไทยในที่สุด

สิ่งหนึ่งที่ผมเห็นว่า มีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อส่วนรวม คือแนวคิดต่าง ๆ ของอาจารย์ป่วย อาจจะเรียกได้ว่าเป็นปรัชญาของอาจารย์ป่วยก็ได้ เช่นแนวคิดเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจ การบริหารเศรษฐกิจ แนวคิดด้านการปกครองตามแนวทางสันติประชาธรรม และเรื่องแนวทางการดำรงชีวิต เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ควรเป็นสิ่งที่คนยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนหนุ่มสาวที่จะลองศึกษาและวิเคราะห์ดู ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตของตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่ประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมได้ในที่สุด ผมเข้าใจว่า คนรุ่นผมและบุคคลอื่น ๆ จำนวนมากซึ่งรู้จักงานและชีวิตของอาจารย์ป่วยนั้น จะยังคงได้ประโยชน์ในเรื่องแรงดลใจในการปฏิบัติตนและปฏิบัติงาน ผมเองยังคงได้ประโยชน์ดังกล่าวนี้อยู่เสมอ แม้ว่าอาจารย์ป่วย อิงภาภรณ์ ได้จากเราไปสู่สุคติแล้วก็ตาม

สุพจน์ จุฬอนันตธรรม

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์ป่วย ที่เคยรู้จัก

นับตั้งแต่อาจารย์ป่วย อังภากรณ์ ได้มาดำรงตำแหน่งอธิการบดี เมื่อปี ๒๕๑๘ โดยมีคุณสาคร และคุณวิจิตร ลัจจะเวทะ เป็นเลขานุการ ข้าพเจ้า คุณอ่ำไพ คุณอรพรพรณ และคุณวันเพ็ญ ได้คุ้นเคยและทำงานร่วมกับเลขาทั้ง ๒ ท่าน เป็นอย่างดี ปกติอาจารย์จะทำงานอยู่ในห้องไม่ค่อยออกมานอกห้องนอกจากจะสั่งงาน และกลางวันมักจะไปรับประทานอาหารที่คณะเศรษฐศาสตร์ จากการทำงานที่เราได้ทำงานอยู่ที่งานสารบรรณนั้น จะสังเกตเห็นได้ว่าท่านเป็นผู้ที่มีลูกศิษย์และมีผู้ให้ความเคารพนับถือเลื่อมใสศรัทธาเป็นจำนวนมาก จะเห็นได้จากในเทศกาลต่าง ๆ เช่น วันสงกรานต์ หรือวันขึ้นปีใหม่จะมีผู้คนมารดน้ำอวยพร และส่งการ์ดมาให้เป็นจำนวนมาก และตลอดเวลาที่ได้มีโอกาสทำงานให้ท่าน ได้พบว่าท่านเป็นผู้ที่อุทิศตนให้แก่สังคมโดยส่วนรวมไม่มีความเห็นแก่ตัวแม้แต่น้อย คำหนึ่งถึงความเป็นธรรมและความถูกต้องเป็นหลัก ท่านจะดูแลเอาใจใส่ผู้ใต้บังคับบัญชา มีเมตตาและเข้าใจผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นอย่างดี บางครั้งท่านเดินผ่านมาเห็นคนงานทำงานอยู่ท่านจะให้กำลังใจพูดคุย ถามทุกข์สุขอยู่เสมอ ถ้ามีเรื่องเดือดร้อนท่านก็จะให้ความช่วยเหลือ ผลตอบแทนที่ท่านได้รับท่านก็จะแบ่งปันให้แก่ผู้ด้อยโอกาส ท่านเป็นผู้ที่รู้จักคำว่าพออยู่ในตนเองตลอดเวลา ดังเช่น การที่ท่านไม่รับเงินเดือนประจำตำแหน่งของท่าน แต่กลับนำมาเป็นสวัสดิการให้แก่ลูกจ้างชั้นผู้น้อยโดยหมุนเวียนสลับกันไป ซึ่งบ่งบอกถึงการเอาใจใส่แก่ลูกจ้างระดับชั้นผู้น้อยเป็นอย่างดี และใน

เทศกาลต่าง ๆ จะมีบริษัท ห้างร้าน นำของขวัญในราคาแพงมาให้ ท่านจะไม่ยอมรับสิ่งของกำนันนั้น เพราะท่านเคยพูดกับพวกเราว่า การให้ของกำนันในราคาแพง ผู้ให้มักจะมีจุดประสงค์และหาผลประโยชน์ในภายหลัง แต่ถ้าขัดไม่ได้ท่านก็จะให้แกะออกและรับไว้เพียงชิ้นเดียวเท่านั้น ส่วนที่เหลือก็จะให้นำกลับไปคืนผู้ให้

ในเรื่องการปฏิบัติงานท่านจะเป็นผู้บังคับบัญชาที่มีความรับผิดชอบและมีคุณธรรมสูงส่ง โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม คำนึงถึงความเป็นธรรม มีความละเอียดรอบคอบ ถ้าเห็นว่าผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องก็จะสรรเสริญ ดังเช่น วันหนึ่งท่านขับรถจะผ่านเข้าทางประตูด้านถนนพระอาทิตย์ แต่รถของท่านไม่มีบัตรอนุญาตผ่านเข้า-ออก ภายในมหาวิทยาลัย ยามผู้หนึ่ง (นายอดุลย์ ท้าวโสม) ไม่อนุญาตให้ท่านผ่านเข้า ท่านถามด้วยความอารมณ์ดีว่า รู้จักท่านหรือเปล่า ยามตอบว่า รู้จัก แต่ท่านไม่มีบัตรอนุญาตจึงให้ผ่านเข้าไม่ได้ ท่านก็จอดรถไว้ภายนอกและเดินเข้ามา โดยไม่ถือโทษโกรธเคืองยามผู้หนึ่งแต่อย่างใด ท่านกลับมองเห็นว่ายามผู้หนึ่งปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้อง (ทั้ง ๆ ที่ยามผู้หนึ่งไม่มีวิจารณญาณแต่อย่างใดเลย) กลับเห็นอกเห็นใจในการปฏิบัติหน้าที่ของลูกจ้างชั้นผู้น้อยที่ด้อยการศึกษา วันรุ่งขึ้นท่านก็ให้เลขาฯ ของท่านขอทำบัตรอนุญาตให้ท่าน ซึ่งการกระทำของท่านนั้นพวกเราคิดว่าเราได้มีผู้บังคับบัญชาอย่างสมบูรณ์เป็นที่พึงและให้ความยึดเหนี่ยวทางใจและคุ้มครองข้าราชการและลูกจ้างได้เป็นอย่างดี

ในช่วงเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ช่วงนั้นเป็นช่วงที่มีเหตุการณ์ตึงเครียดมาก ท่านแสดงความเห็นห่วงมหาวิทยาลัยและนักศึกษาอย่างเห็นได้ชัด จากการที่นักศึกษาชุมนุมประท้วงที่บริเวณลานโพธิ์ ท่านจะลงไปยื่นดูเหตุการณ์ด้วยความเป็นห่วงทุกวัน ซึ่งพวกเราช่วยสอดส่องดูแลด้วย โดยผลัดเปลี่ยนกันออกไปดูสถานการณ์ภายนอกและกลับมารายงานให้ท่านได้ทราบ ท่านจะเรียกนาย ก อมธ. และนักศึกษาขึ้นมาบนห้องโดยจะสั่งสอนและเตือนให้ชุมนุมกันให้อยู่ในขอบเขต และในช่วงนั้น (วันที่ ๓-๕ ตุลาคม ๑๙) เหตุการณ์เริ่มตึงเครียดและมีที่ท่าว่าจะรุนแรงขึ้นเนื่องจากนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาอื่นได้เข้ามาใน มธ. เป็นจำนวนมาก จะมีลูกศิษย์และผู้ที่เกี่ยวข้องที่โทรศัพย์เข้ามาเพื่อบอกถึงเหตุการณ์ภายนอก แจ้งข้อมูลข่าวสารอย่างถูกต้อง ซึ่งพวกเราจะต้องคอยเฝ้ารับโทรศัพท์ตลอดเวลาเพื่อทราบสถานการณ์ว่ามีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นบ้าง และรายงานให้ท่านได้ทราบต่อไป แต่เนื่องจากมีนักศึกษาชุมนุมเป็นจำนวนมาก ท่านก็พยายามทุกวิถีทางที่จะช่วยเหลือนักศึกษา โดยขอเจรจากับทางรัฐบาล ในช่วงนั้นจะมีการประชุมสภามหาวิทยาลัยทุกวันเพื่อแก้ไขสถานการณ์ในมหาวิทยาลัย ซึ่งพวกเราต้องทำงานกันอย่างหนักมาก (ขณะนั้น ศ.คุณหญิงนงเยาว์ ชัยเสรี เป็นรองอธิการบดีฝ่ายบริหาร) เป็นผู้ควบคุมดูแลการปฏิบัติงาน พวกเราจึงต้องอยู่ทำงานกันจนดึกดื่น บางวันก็ไม่ได้กลับบ้าน ต้องอาศัยห้องอธิการบดีเป็นที่พักค้างคืน (๓-๕ ตุลา ๑๙) โดยจะเรียกกันว่า “ป่วย ไฮเต็ล” และในวันที่ ๖ ตุลา หลังจากประชุมสภามหาวิทยาลัยเสร็จแล้ว ประมาณ ๔ โมงเย็น ท่านออกมาจากห้องและบอกพวกเราว่า “ผมจะต้องไปก่อน” โดยพวกเราสังเกตเห็นว่าใบหน้าท่านเศร้าหมองอย่างเห็นได้ชัด บ่งบอกถึงความห่วงใยมหาวิทยาลัย และนักศึกษาเป็นอย่างมาก ซึ่งพวกเรา ยกมือไหว้ท่านเป็นครั้งสุดท้าย และท่านก็ออกจากห้องไปขึ้นรถ โดยมีนายอุดมพันธ์ ซึ่งเป็นพนักงานขับรถประจำตำแหน่งของท่านได้พาท่านออกไปทางถนนพระอาทิตย์ ซึ่งเหตุการณ์ในครั้งนั้นพวกเรารู้สึกสงสารและเห็นใจท่านมาก ในการที่ท่านได้เสียสละตนเองเพื่อมหาวิทยาลัยและนักศึกษาไม่ให้เสียเลือดเสียเนื้อ ทั้ง ๆ ที่ท่านได้สร้างแต่คุณงามความดีมาโดยตลอด แต่กลับอยู่ดูแลมหาวิทยาลัยและนักศึกษาไม่ได้ ซึ่งท่านก็ได้พยายามอย่างถึงที่สุดแล้ว จึงนับได้ว่าท่านเป็นบุคคลที่มีจิตใจอันประเสริฐ ควรแก่การยกย่องสรรเสริญ เป็นผู้มีคุณสมบัติของคนดีในสายตาของพวกข้าราชการและลูกจ้างของมหาวิทยาลัยเป็นอย่างมาก

สุพจน่า มีพันธ์

ขอเดสเกิ้ลดอจอรย์ป่วย

กระผมขอเล่าเกร็ดเล็ก ๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับอจอรย์ป่วยเพื่อบจกรึกไว้เป็นอนุสรณ์ในวาระการจากไปของท่านโดยประมวลจากควมทรงจำในจดหมายที่ท่านเขียนถึงกระผม และประมวลจากการพูดคุยกับคนที่รู้จักมักคุ้นกับอจอรย์ป่วยซึ่งพยายามเล่าประเด็นที่ไม่มีใครพูดถึงกัน

๑. ทำไมอจอรย์ป่วยจึงมีเมียบหม่ม?

จากการพูดคุยกับขุนประเสริฐศุภมาตรา (บิดาของ ดร.อมร จันทรสมบูรณ) ซึ่งเป็นอจอรย์ที่อจอรย์ป่วยเคารพรักใคร่ท่านหนึ่ง ท่านเล่าให้กระผมฟังว่าอจอรย์ป่วยเคยไปหาหรือกับท่านว่าอยากจะไปเรียนต่อที่อังกฤษแต่มีปัญหาคืออจอรย์ป่วยไม่มีควมเชี่ยวชาญภาษาอังกฤษหากแต่เชี่ยวชาญภาษาฝรั่งเศส จึงขอหาหรืออจอรย์ขุนฯ ว่าทำอย่างไรจึงจะเรียนภาษาอังกฤษได้อย่างรวดเร็วในระยะเวลาสั้นที่สุด ขุนประเสริฐศุภมาตราจึงถามว่า... “คุณป่วยมีควมชำชองภาษาฝรั่งเศสจนยากที่จะหาผู้ใดเทียบได้ ทำไมจึงไม่คิดไปต่อที่ฝรั่งเศสซึ่งทางรัฐบาลและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็มีทุนไปฝรั่งเศสจำนวนหลายทุน ทำไมจึงไม่เอาทุนเหล่านั้น”

อจอรย์ป่วยได้ตอบขุนประเสริฐศุภมาตราว่า เนื่องจากมีผู้ต้องการไปฝรั่งเศสเป็นจำนวนมาก เพราะไม่ต้องปรับตัวในเรื่องภาษาเพราะว่ามีผู้เชี่ยวชาญภาษาฝรั่งเศสมากกว่าภาษาอังกฤษ จึงอยากจะทำสักทางให้คนอื่นโดยตนเองยินดีที่มารับทุนไปอังกฤษซึ่งมีควมยากกว่า

ขุนประเสริฐศุภมาตราได้กล่าวชมอจอรย์ป่วยว่า “คุณเป็นผู้ที่มีจิตใจที่กว้างดุจมหาสมุทร” พร้อมเผยเคล็ดลับในการฝึกภาษาอังกฤษให้ได้อย่างรวดเร็ว มี ๒ ข้อด้วยกันคือ ข้อแรกให้ดูหนังสือที่มีเสียงเป็นภาษาอังกฤษทุกวัน ข้อที่สองคือหาเพื่อนชาวต่างประเทศที่ถูกคอกัน ยิ่งเป็นเพื่อนต่างเพคยิ่งดี จะได้ไม่แข็งและจะได้มีโอกาสคุยภาษาอังกฤษกันอยู่เสมอจะได้ไม่ลืม ข้อแรกอจอรย์ป่วยปฏิบัติตามหรือไม่ทราบ แต่ข้อที่สองอจอรย์ป่วยปฏิบัติตามจนได้ชาวอังกฤษที่ถูกใจมาเป็นคู่ชีวิตในที่สุด

๒. เรียนอย่างไรจึงได้คะแนนดี?

เมื่อกระผมอยู่ขึ้นปีที่ ๓ คณะเศรษฐศาสตร์ภาคค่ำผมรู้สึกว่ที่ผ่านมสอบได้คะแนนไม่ค่อยดี จึงไปหาหรือกับอจอรย์ ดร.ไตรรงค์ สุวรรณคีรี ซึ่งเป็นพี่ชายเพื่อนที่กระผมรักที่สุด (คุณธงไทย สุวรรณคีรี) กระผมจึงเคารพรักท่านเหมือนพี่แท้ ๆ ของกระผม จึงถามท่านตรง ๆ ว่ามีเทคนิคการเรียนอย่างไรจึงสอบได้คะแนนดี

ดร.ไตรรงค์ได้ตอบกับกระผมว่า คำถามที่ผมถามท่านนั้น ท่านเคยถาม ดร.ป่วยเมื่อสมัยเป็นนักศึกษาอยู่ ดร.ป่วยได้แนะท่านว่าเมื่อกลับมาถึงบ้านให้นำสมุดเล็กเชอร์มาเขียนเสียใหม่ด้วยตัวบรรจงโดยขยายควมที่จดโน้ตย่อไว้อย่างละเอียด จากนั้นก็มาเขียนโน้ตย่อแต่ละหัวข้อไว้ที่ขอบข้างสมุดที่เขียนใหม่นี้ เพื่อควม

สะดวกในการทบทวนเมื่อมีเวลาว่างหรือตอนใกล้สอบ ผมลองไปทำดูปรากฏว่าปีนั้นสอบได้เหรียญเรียนดีของมหาวิทยาลัยเป็นครั้งแรก และก็ได้นะนำให้ลูกสาวซึ่งเรียนที่คณะแพทยศาสตร์จุฬาฯ ซึ่งก็ได้รับผลดีเช่นกัน จึงไม่สงวนเทคนิคง่าย ๆ ที่ใช้ได้ผลให้ผู้อ่านไปบอกอนุชนรุ่นหลังต่อไป

หากนำคำสอนของ ดร.ป๋วยมาวิเคราะห์ก็จะพบว่าก่อนอาจารย์จะมาบรรยายวิชาต่าง ๆ นั้น ท่านมักจะเตรียมตัวด้วยการค้นคว้าตำราต่าง ๆ และเวลาบรรยายมีน้อยท่านจะมักเอาแต่เนื้อ ๆ ซึ่งเป็นสาระสำคัญของแต่ละวิชามาพูด และอาจารย์ที่ดีมักจะบอกด้วยว่าสาระที่ท่านบรรยายนั้นเอามาจากหนังสือเล่มใดบ้าง หากมีเวลาเราก็ไปอ่านหนังสือที่ท่านแนะนำเพิ่มเติมก็จะทำให้เข้าใจสาระที่ท่านบรรยายชัดเจนขึ้น ไม่ต้องเสียเวลาในการค้นคว้าหาหนังสือมากมายในห้องสมุด

๓. ทำงานอย่างไรจึงได้ดี?

อาจารย์ป๋วยได้เคยเขียนจดหมายสอนกระผมเรื่องการทำงานว่าจะต้องทำงานอย่าง **ไร้มลทิน** และทำงานทุกครั้งต้อง **ยกหลักการขึ้นตั้ง** แล้วจึงดำเนินการไปตามหลักการที่ตั้งไว้อย่างเคร่งครัด อย่าไปยึดติดอยู่กับบุคคลหรืออามิสใด ๆ ทั้งสิ้น

ดร.ป๋วยเคยซื้อหนังสือให้ผมเล่มหนึ่ง ชื่อหนังสือ “หลักและเทคนิคการประชุม” สมัยผมเรียนอยู่ อ่านแล้วก็ผ่านไป ไม่มีอะไรตื่นเต้นเป็นพิเศษ

ต่อมากระผมมาลองใคร่ครวญดูการทำงานของ ดร.ป๋วย ก็พบว่าท่านมัก **ใช้ที่ประชุมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ** ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ในที่ประชุมนั้น ดร.ป๋วยจะเป็นผู้ฟังมากกว่าผู้พูด และมีเทคนิคที่กระตุ้นให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง แล้วท่านจะฟังอย่างใจจดจ่อ

ปกติ ดร.ป๋วยเป็นคนชอบสูบบุหรี่

เวลาฟังการประชุม บางครั้งมีผู้พูดในประเด็นที่น่าสนใจบ้างเชิญตรงกับไปป์ของท่านไฟหมด แทนที่จะจุดไฟที่ไปป์ ท่านจะวางไปป์อันโปรดของท่านลง แล้วไปหยิบปากกาที่เลื้อมาเขียนโน้ตสั้น ๆ เกี่ยวกับประเด็นนั้นทันที

จึงอาจกล่าวได้ว่า ดร.ป๋วยเป็นนักล้วงกินจากที่ประชุมอย่างที่ทำตัวผู้อื่นจับยาก

ผลงานของอาจารย์ป๋วยจึงสะอาดบริสุทธิ์และรอบคอบ

กระผมสงสัยว่าทำไมอาจารย์ป๋วยถึงทำงานได้เก่งและได้มาก

จากการสอบถามกับอาจารย์ทวี หมิ่นนิกร ผู้ใกล้ชิดอาจารย์ป๋วยท่านหนึ่งก็ได้ความว่าอาจารย์ป๋วยจะจับหลักหรือหัวใจของงานแล้วมักให้เพื่อนร่วมงานไปทำในรายละเอียด เช่นเวลาจะไปกล่าวปาฐกถา หากท่านจะบอกคนใกล้ชิดเช่นคุณหญิงสุภาพ ยศสุนทร มาคุยถึงแนวความคิดที่จะพูดว่าจะเริ่มต้นอย่างไร และสาระสำคัญที่ต้องการเน้น และจะสรุปสุดท้ายอย่างไร แล้วจะให้คุณหญิงสุภาพช่วยหารายละเอียดเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ รวมทั้งช่วยขัดเกลาสำนวนภาษาเมื่อท่านตรวจร่างเสร็จแล้ว

อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคืออาจารย์ป๋วยทำงานให้หลายองค์กร แต่จะล้งเกตได้ว่ามักไม่ค่อยมีงานค้าง

จากการสังเกตดูกระผมเห็นว่า อาจารย์จะใช้เวลาในวันหยุด คือวันเสาร์อาทิตย์มาที่ทำงานที่คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ท่านจะมาเคลียร์งานที่ค้างอยู่ให้เสร็จเป็นอาทิตย์ ๆ ไป ด้วยความขยันขันแข็งและทำงานโดยแทบจะไม่มีวันหยุด งานในความรับผิดชอบของท่านจึงเสร็จตามเวลา

อาจารย์รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ เคยกล่าวกับกระผมเมื่อยี่สิบปีกว่าที่ผ่านมาว่า “อาจารย์ป่วยเป็นผู้ที่มีความขยันขันแข็งในการทำงานแม้ท่านจะอายุมาก แต่หนุ่ม ๆ อย่างพวกเราก็คงขยันสู้ท่านไม่ได้”

๔. เทคนิคง่าย ๆ แต่ชนะใจลูกน้อง

อาจารย์มีเทคนิคในการชนะใจผู้ใต้บังคับบัญชาโดยการดูแลแม้จะเป็นเรื่องส่วนตัวเล็ก ๆ น้อย ๆ ท่านจะดูแลเป็นอย่างดี ที่กระทรวงการคลังเมื่อท่านทราบว่า ดร.อรรถ ธรรมโน จะแต่งงาน ท่านก็ช่วยจัดแจงโดยมอบหมายให้คุณไกรศรี จาติกวณิช เป็นผู้จัดหาซองตัดเสื้อมาวัดตัวให้ ท่านติดต่อ คุณพิสุทธิ์ นิมมานเหมินทร์ จัดการเรื่องที่พักสำหรับไปพักหลังเสร็จพิธีแต่งงาน รวมทั้งจัดการเดินทางให้เสร็จสรรพ

ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านทราบว่าภาวโรงจะบวชลูกชาย ท่านจึงปลีกตัวไปร่วมงาน แถมยังร่วมเป่าขลุ่ยกับวงมโหรีที่เจ้าภาพจัดมาในงานอย่างไม่เคอะเขิน

เมื่อครั้งท่านเป็นประธานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ได้มีการปรับโครงสร้างเงินเดือน พนักงานบางกลุ่มไม่พอใจจึงได้ส่งตัวแทนมาคุยกับท่านที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ขณะนั้นท่านกำลังคุยกับคุณสุวัฒน์ วรดิลก อยู่ เมื่อท่านทราบว่าพนักงานธนาคารจะมาขอพบ ท่านจึงรีบลงไปพบที่คอมมูนรูมทันที เมื่อทราบวัตถุประสงค์ ท่านเห็นว่าต้องใช้เวลาหารือกันนาน ท่านจึงหยิบสมุดพกมาให้พนักงานดูเวลาที่ท่านว่างว่ามีวันใดเวลาใดบ้าง และให้พนักงานเลือกวันเวลาที่สะดวกเพื่อจะได้ปรึกษาหารือกันอย่างเต็มที่

ในยามที่ท่านทราบว่าบุคคลอยู่ภายใต้การดูแลของท่านประสบภัย ท่านจะให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ กระผมเคยทำงานร่วมกับท่านโดยจัดตั้งโครงการห้องสมุดชุมชน เพื่อรวบรวมหนังสือที่มีผู้บริจาคจัดส่งไปให้

อาสาสมัครที่ปฏิบัติงานอยู่ในชนบท หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ท่านทราบว่ากระผมถูกคุกคาม ท่านได้สั่งให้ อาจารย์ประยงค์ เนตยารักษ์ ตามหาผมให้พบ และให้เดินทางออกนอกประเทศทันทีและแจ้งให้ทราบว่าท่านได้หาทุนและสถานศึกษาต่อที่ประเทศอังกฤษไว้เรียบร้อยแล้ว ต่อมาท่านทราบว่ากระผมได้หลบไปบวชที่จังหวัดระยองซึ่งปลอดภัยพอควรท่านจึงเบาใจลง

๕. ดร.ป่วยขอรับการผูกขาดหรือไม่?

คนทั่วไปนึกว่าอาจารย์ชอบการแข่งขันเสรี แต่ความจริงแล้วอาจารย์ป่วยชอบผูกขาดอยู่อย่างหนึ่ง คือผูกขาดการหาสปอนเซอร์ อาจารย์ป่วยมักจะย้านักย้าหนาห้ามนักศึกษาและข้าราชการไปเรียไรหาความช่วยเหลือจากภาคธุรกิจ ในช่วงแรกผมก็ไม่เข้าใจทำไมดร.ป่วยจึงทำเช่นนั้น

เมื่อมานึกไตร่ตรองดูก็พบว่าอาจารย์ป่วยทราบดีว่านักศึกษาไปเรียไรจะได้เงินมารายเล็กรายน้อย มาทำเป็นกิจกรรมได้เล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น ได้ประโยชน์ไม่คุ้มค่า รังแต่ทำให้เกิดความรำคาญแก่ภาคธุรกิจตรงกันข้าม หากท่านไปคุยกับผู้บริหารในภาคธุรกิจเองท่านจะได้เงินก้อนใหญ่มาพัฒนาการศึกษาซึ่งส่วนใหญ่ท่านจะให้ในรูปของทุนการศึกษา จึงไม่น่าแปลกใจเลย ทำไมคณะเศรษฐศาสตร์สมัยท่านจึงมีทุนการศึกษาอย่างมากมาย จนเป็นคณะแรกที่สามารถหาทุนให้นักศึกษาเรียนชั้นปริญญาโทภาคภาษาอังกฤษให้เรียนได้เต็มเวลา ไม่ต้องกังวลเรื่องค่าใช้จ่ายในระหว่างที่ศึกษาอยู่

ในพิธีมอบทุนการศึกษา แทนที่ท่านจะมอบให้เอง ท่านจะเป็นประธานในพิธี แต่ผู้มอบจะเป็นผู้ที่เป็นสปอนเซอร์ทุนนั้น ๆ

เรียกได้ว่าท่านมัดใจทั้งผู้ให้ทุนและผู้รับทุนไปพร้อม ๆ กันทีเดียวเลย

๖. ดร.ป่วยขอการต่างประเทศแบบไหน?

หลายท่านคงทราบแนวความคิดเรื่องการเมืองการปกครองภายในประเทศที่ท่านเน้นให้ยึดหลักสันติประชาธรรม แต่กระผมเชื่อเหลือเกินว่าหลายท่านคงไม่ทราบว่า ดร.ป่วยต้องการให้รัฐดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยยึดหลักการอะไร?

จากจดหมายฉบับหนึ่งที่ท่านเขียนถึงกระผม ท่านอยากให้รัฐดำเนินนโยบายการต่างประเทศโดยยึด **หลักปัญญาศีล*** อันเป็นผลจากมติที่ประชุมของผู้นำแห่งเอเชียหลายประเทศประชุมร่วมกันที่เมืองบันดุง แห่งประเทศอินโดนีเซีย เมื่อเดือนมิถุนายน ปี ๑๙๕๔ ซึ่งในที่ประชุมครั้งนั้นมีมหาบุรุษแห่งเอเชียหลายท่าน อาทิ เช่น ท่านเนรูห์แห่งประเทศอินเดีย ท่านจวนโซลแห่งประเทศจีน ท่านชูการ์โนแห่งอินโดนีเซีย และท่านเสด็จในกรมฯ ของไทย ได้เห็นชอบร่วมกันอันจะทำให้ประเทศต่าง ๆ อยู่ร่วมกันอย่างสันติ

สุรชัย ณ ป้อมเพชร์

*Dr. Vishanath PasadVarmma ได้อธิบายไว้ในหนังสือ Indian Political Thought หน้า ๕๖๓: ว่าหลักปัญญาศีล ประกอบด้วย

๑. จะเคารพในอำนาจอธิปไตยและบูรณภาพเหนือดินแดนของกันและกัน
๒. จะไม่รุกรานกัน
๓. จะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวหรือแทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน
๔. มีความเสมอภาคและมีผลประโยชน์ร่วมกัน
๕. อยู่ร่วมกันอย่างสันติและให้ความร่วมมือกันในทางเศรษฐกิจ

อาจารย์ป่วย อิงภากรณ์ ที่ผมรู้จัก

ผมได้รู้จักอาจารย์ป่วย อิงภากรณ์ ครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๐๓ ขณะที่ผมเรียนอยู่โรงเรียนเตรียมอุดม สามพราน (ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำ) ซึ่งเป็นสาขาของโรงเรียนเตรียมอุดมพญาไท กรุงเทพฯ เวลานั้นเสาร์-อาทิตย์ ผมมากับเพื่อนสนิทชื่อ คุณสาทิส ปทุมานนท์ มาหาคุณอาของสาทิส ชื่อคุณอาประเสริฐ ปทุมานนท์ ท่านพักอยู่บ้านพักของอาจารย์ป่วย ที่ซอยอารีย์ คุณอาประเสริฐท่านเป็นเพื่อนนักเรียนอังกฤษและเพื่อนเสรีไทยกับอาจารย์ป่วย ท่านพักอยู่บ้านไม้ชั้นเดียวทาสีเขียว อยู่อย่างเรียบง่ายและสมถะ ผิดกับข้าราชการผู้ใหญ่ท่านอื่น

พอปี ๒๕๐๖ ผมได้เข้าศึกษาที่คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี ๒ ผมได้เริ่มมาเป็นลูกศิษย์ของอาจารย์ป่วย เพราะท่านมาบรรยายวิชาเศรษฐกึณ์เบื้องต้น ให้นักศึกษาคณะศิลปศาสตร์ ปี ๒ ฟังในห้องประชุมใหญ่ มีนักศึกษาประมาณ ๑,๐๐๐ คนเศษ ซึ่งผมจำได้ว่า ท่านสอนวิชาเศรษฐศาสตร์นั้น ท่านจะย้ายอยู่เสมอว่า นักเศรษฐศาสตร์ที่ดีต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรม ไม่ว่าจะป็นข้าราชการ พ่อค้าหรืออาชีพอื่นใดก็ตาม ก็ต้องใช้วิชาเศรษฐศาสตร์อย่างมีคุณธรรมและมีศีลธรรมกำกับอยู่เสมอ ถึงจะทำให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข พออย่างปี ๒๕๐๗ ผมขึ้นปี ๓ ผมได้เลือกเรียนคณะเศรษฐศาสตร์ (เนื่องจากสมัยก่อนนั้นนักศึกษาทุกคนต้องสอบเข้าและเรียนคณะศิลปศาสตร์ (รุ่นที่ ๑) ก่อนเป็นเวลา ๒ ปี แล้วจึงเลือกเรียนคณะที่ต้องการได้ แต่รุ่นถัดมาเรียนศิลปศาสตร์แค่ ๑ ปีเท่านั้น

ขณะนั้นอาจารย์ป่วยมาเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์พอดี โดยทำงานควบกับตำแหน่งผู้ว่าแบงก์ชาติด้วย ในสมัยก่อนตามหลักเกณฑ์การรับราชการเท่าที่ผมรับฟังมา ถ้าหากข้าราชการท่านได้รับราชการ ๒ ตำแหน่งจะได้รับเงินเดือนตอบแทนในตำแหน่งที่ ๒ แค่อีกหนึ่ง ในความเป็นจริงแล้วจะเห็นว่าตำแหน่งผู้ว่าแบงก์ชาติมีเงินเดือนมากกว่าตำแหน่งคณบดีเศรษฐศาสตร์อยู่หลายหมื่นบาท แต่อาจารย์ป่วยก็ยังยินดียรับเงินเดือนคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ ในอัตราเต็มเพียง ๘,๐๐๐ บาท และรับเงินเดือนตำแหน่งผู้ว่าแบงก์ชาติเพียงครึ่งเดียว แสดงถึงคุณธรรมของท่านที่ยอมเสียสละและไม่เห็นแก่ได้

ต่อมา ผมได้รับแต่งตั้งเป็นตัวแทนนักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ปีที่ ๓ พร้อมเพื่อนมีคุณประศาสตร์ กาญจนบัตร คุณเกรียงไกร อิสสระยังยืน คุณศรีวิไล สุทธิธรรม ซึ่งจะจัดงานร่วมกับนักศึกษาปี ๒ และปี ๔ เป็นงานต้อนรับเพื่อนใหม่ โดยนักศึกษาปี ๔ มีพี่สุชาติ พิพิธแสงจันทร์ พี่สมพล เกียรติไพบูลย์ พี่พร กุศล พี่บัณฑิตย์ ไวถนอมสัตว์ ร่วมเป็นกรรมการ ส่วนนักศึกษาปี ๒ รุ่นน้องที่ร่วมเป็นกรรมการมีคุณทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ คุณศุภกิจ นิมมานนรเทพ คุณเปรมฤดี จาติกวณิช ร่วมเป็นกรรมการ คณะกรรมการตัวแทนนักศึกษาปี ๒ ปี ๓ และปี ๔ มีความคิดกันว่า จะไปหาทุนการจัดเลี้ยงงานต้อนรับเพื่อนใหม่ครั้งนี้ จากนักศึกษารุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จ เช่น อาจารย์ไสว สุทธิพิทักษ์ อาจารย์เอื้อ บัวสรวง เป็นต้น ความนี้ทราบถึงอาจารย์ป่วย ท่านเรียกตัวแทนนักศึกษาที่เป็นกรรมการจัดงานต้อนรับเพื่อนใหม่ไปพบท่านถามว่าจะต้องใช้เงินในการจัดงานครั้งนี้เท่าไร โดยที่ให้เรียบง่ายและประหยัด และไม่จำเป็นต้องไปรบกวนใครทั้งสิ้น และท่านก็ออกค่าใช้จ่ายงานเลี้ยงนั้นให้เอง เป็นเงิน ๘,๐๐๐ บาท (ค่าเลี้ยงอาหารและเครื่องดื่มไม่มีแอลกอฮอล์เลย)

ในปี ๒๕๐๘ เมื่อผมอยู่ชั้นปี ๔ พวกผมได้รับความปลาบปลื้มใจเป็นอย่างยิ่ง คืออาจารย์ป่วยได้รับรางวัลแมกไซไซ สาขาบริหารราชการดีเด่น พวกผมตัวแทนนักศึกษาปี ๔ คือ คุณประศาสตร์ กาญจนบัตร คุณเกรียงไกร อิสสระยังยืน คุณศรีวิไล สุทธิธรรม และตัวแทนนักศึกษาปี ๓ คือ คุณทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ คุณศุภกิจ นิมมานนรเทพ คุณเปรมฤดี จาติกวณิช ได้นำผลไม้ไปแสดงความยินดีท่าน โดยคุณศุภกิจ นิมมานนรเทพ เขียนคำกลอนบรรยายความที่อาจารย์ป่วยได้อุทิศตัวทำงานราชการด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต

อันเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติอย่างใหญ่หลวงได้เพราะจับใจมาก ตอนที่ท่านเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ ปี ๒๕๐๗ มีอาจารย์ประจำคณะเพียง ๖ ท่านเท่านั้น คือ อาจารย์เดือน บุญนาค อาจารย์สิริ สมบัติศิริ อาจารย์ ร.ต.อ.วิโรจน์ ไอสถานุเคราะห์ อาจารย์ตรีรัตน์ พรหมศิริ อาจารย์ชัย กาญจนาคม อาจารย์มนตรี บริสุทธิ์ ท่านก็พยายามเพิ่มอาจารย์ประจำให้มากขึ้น โดยปี ๒๕๐๘ ก็ได้รับอาจารย์ผู้ช่วยมาเป็นอาจารย์ประจำคณะ คือ อาจารย์สุกัญญา นิษฐกร อาจารย์วรวรรณ ศุภจรรยา อาจารย์อภิชัย พันธเสน อาจารย์ลี โกศัยยานนท์ อาจารย์เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม เป็นอาจารย์รุ่นแรก ๆ

มีอีกเหตุการณ์หนึ่ง ขณะที่ผมอยู่ชั้นปี ๔ ปี ๒๕๐๘ มีนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ได้ไปทำร้ายร่างกาย ตีนายเพิ่มศักดิ์ นิลวัฒนา ซึ่งเป็นประธานนักศึกษาปี ๓ คณะนิติศาสตร์ เนื่องจากกระทบกระทั่งกันในการเชียร์กีฬาภายใน ทำให้คณะต่าง ๆ มีความโกรธแค้นแทนนักศึกษาคณะนิติศาสตร์ด้วย เพราะรุ่นพี่คณะรัฐศาสตร์เป็นคนยุยงให้นักศึกษาในคณะของตนมีระบบอาวุโส และมีสปริต รักพวกพ้องอย่างมาก ซึ่งคณะอื่น ๆ ไม่มีระบบเช่นนี้ เพราะถือคติคำขวัญของมหาวิทยาลัยในการมีภราดรภาพ เสรีภาพ เสมอภาค จึงรวมกันไป ขว้างปานักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ และถือไม้อัดไปตีนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ที่คณะรัฐศาสตร์ นักศึกษา คณะเศรษฐศาสตร์ก็ไปร่วมกับเขาด้วย ทางคณะจึงแจ้งให้อาจารย์ป่วยซึ่งอยู่ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยทราบ ท่านอาจารย์ป่วยจึงรีบเร่งมาที่มหาวิทยาลัย ท่านบอกว่าใครเป็นลูกศิษย์คณะเศรษฐศาสตร์ให้กลับคณะตามผมมา ซึ่งนักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ทุกคนต้องหันหลังกลับเดินตามอาจารย์ป่วย ส่วนคณะอื่น ๆ อาจารย์ของตนออกมาห้ามก็ไม่ฟัง แสดงให้เห็นว่า นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ ทุกคนให้ความเคารพศรัทธาในตัวอาจารย์ป่วยเป็นอย่างมาก

ท่านอาจารย์ป่วย พยายามเร่งปรับปรุงหลักสูตรคณะเศรษฐศาสตร์ และเพิ่มอาจารย์ประจำคณะ สนับสนุนอาจารย์เพื่อให้ไปศึกษาต่างประเทศ โดยในระยะ ๘-๙ ปีที่ท่านมาเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ ได้ขอทุนจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ และทุนมูลนิธิฟอร์ด เพื่อสนับสนุนอาจารย์เหล่านั้น ทำให้อาจารย์ประจำ คณะเศรษฐศาสตร์เป็นดอกเตอร์และจบปริญญาโทต่างประเทศเกือบ ๑๐๐ ท่าน คณะเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ เลยเป็นคณะเดียวที่มีอาจารย์เป็นดอกเตอร์มาสอนมากที่สุดกว่าทุกคณะของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ท่านมีวิสัยทัศน์ ที่กว้างไกล ในปี ๒๕๐๘ ท่านได้ริเริ่มโครงการให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่รังสิต เป็นมหาวิทยาลัยเต็มรูปแบบ ในเนื้อที่ ๒,๐๐๐ ไร่ และให้นักศึกษาอยู่ประจำเป็นเมืองมหาวิทยาลัย เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยใน ประเทศอังกฤษ ท่านรักชีวิตการเป็นครูบาอาจารย์ มากกว่าข้าราชการอย่างอื่น จะสร้างบัณฑิตที่ดีให้ออกไป รับใช้สังคมและประเทศชาติ โดยที่ท่านทำตัวเองเป็นแบบอย่างที่ดี

เมื่อปี ๒๕๑๒ ผมจบการศึกษาแล้วและได้ทำงานอยู่ที่บริษัท เอสโซ่ เป็นผู้แทนฝ่ายขายได้ไปอ่านพบ ข้อความในหนังสือต้อนรับเพื่อนใหม่ของคุณเศรษฐศาสตร์ อาจารย์ป่วยได้เขียนคุณสมบัติของบัณฑิต เศรษฐศาสตร์อันพึงปรารถนาไว้ ซึ่งผมอ่านแล้วประทับใจมาก จึงได้ลอกข้อความนั้นไว้และนำไปให้อาจารย์ ป่วยเซ็นชื่อกำกับเก็บไว้เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตัวของผม อาจารย์ป่วยได้ให้คุณสาคร เลขานุการส่วนตัว ของท่านซึ่งมาจากธนาคารแห่งประเทศไทย พิมพ์ให้ในหัวกระดาษของคุณเศรษฐศาสตร์พร้อมลายเซ็น ท่าน และให้โรเนียวมาเพื่อแจกเพื่อนฝูงและมิตรสหายได้รับทราบ ผมได้เก็บข้อความเศรษฐศาสตร์บัณฑิต อันพึงปรารถนาไว้ในกระเป๋าเป็นเวลา ๖ ปีเศษ เมื่อมาทำงานอยู่ที่บริษัท ธารน้ำทิพย์ จำกัด ผู้ผลิตธาราวีสก็ ทำให้ผมรู้สึกขัดกับคุณธรรมของคุณเศรษฐศาสตร์บัณฑิตอันพึงปรารถนา เลยไม่ได้เก็บข้อความนี้ไว้อีก

เมื่อประมาณปี ๒๕๓๙ ดร.นริศ ชัยสูตร เป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ ผมได้บอก ดร.นริศ ให้ ค้นหาค้นหาบันทึกข้อความที่อาจารย์ป่วยเขียนข้อความเศรษฐศาสตร์บัณฑิตอันพึงปรารถนาค้น ในหนังสือต้อนรับ เพื่อนใหม่ระหว่างปี ๒๕๑๐-๒๕๑๒ และให้อาจารย์พาณี กิตติกุล ซึ่งเป็นหัวหน้าห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์

อาจารย์ลีลี โกศัยยานนท์ อาจารย์สุกัญญา นิังกร ช่วยกันหาด้วย ก็ไม่สามารถหาพบ ผมมาได้ข้อความนี้ จากเพื่อนรักคือคุณประศาสตร์ กาญจนบัตร ส่งแฟกซ์มาให้ผม ผมจึงได้มอบให้อาจารย์นริศ เพื่อไปพิมพ์ แจกให้บัณฑิตศึกษาศาสตร์ที่จบไปเป็นแนวทางในการประพฤติตัวในการทำงาน

เมื่อปี ๒๕๒๙-๒๕๓๐ ผมได้เป็นกรรมการสมาคมเศรษฐศาสตร์ โดยมี ดร.อรุณ ธรรมโนเป็นนายกสมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ ได้ไปร่วมจัดสร้างสวนเพื่อวางรูปแบบของอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ ไว้ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต เมื่อคราวทำบุญครบ ๕๐ วันที่อาจารย์ป่วยเสียชีวิต ผมได้ไปร่วมงานที่บริเวณอนุสาวรีย์อาจารย์ป่วย ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ซึ่งคุณชวรัตน์ ชาญวีระกุล ศิษย์เก่าคณะเศรษฐศาสตร์ได้ปรับปรุงบริเวณสวนนี้ให้ดูสวยงามดียิ่งขึ้น มีพระสงฆ์ที่มาร่วมพิธีบำเพ็ญกุศล ได้บรรยายชีวิตของอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์และอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ให้ผู้ที่ไปร่วมงานทำบุญรับทราบ ว่า อาจารย์ป่วยและอาจารย์ปรีดี เป็นศิษย์และอาจารย์คู่บุญบารมีด้วยกัน มีความรักใคร่กันเป็นอย่างดี และทั้งสองท่านได้ทำคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อย่างอเนกอนันต์ อาจารย์ปรีดี เป็นผู้สร้างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ โดยมีอนุสาวรีย์อาจารย์ปรีดี พนมยงค์อยู่ที่นั่น ส่วนอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ซึ่งเป็นลูกศิษย์รักของอาจารย์ปรีดี เป็นผู้ริเริ่มสร้างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต จึงมีรูปแบบอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ซึ่งท่านทั้งสองนี้จะดูแลปกป้องมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์และศูนย์รังสิต ให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ในโอกาสที่ผมได้เขียนบทความบรรยายความรู้สึกที่ผมได้จาก**อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์** ผมใคร่ชักชวนศิษย์เก่าคณะเศรษฐศาสตร์ทุกรุ่น ทำความฝันของอาจารย์ป่วยให้เป็นจริง คือยึดถือข้อความเศรษฐศาสตร์บัณฑิตพึงปรารถนา ของอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์

เสรี เวชโช

ศิษย์เก่าคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เลี้ยวหนึ่งของการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ในช่วงสุดท้ายของชีวิตเตี้ย

ท่านศาสตราจารย์ ดร.ปวย อึ้งภากรณ์ อาจจะมีภาพสำหรับสังคมที่หลากหลายในฐานะลูกจีนที่มีเชื้อไทยที่มีความรักชาติและพร้อมเสียสละสูง ยอมเสี่ยงชีวิตโดดร่มลงในประเทศไทย ในฐานะเป็นนายทหารอังกฤษที่ทำหน้าที่ประสานงานกับเสรีไทย ที่มีท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้าดำเนินการลับ เนื่องจากมีตำแหน่งเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในขณะนั้น อีกภาพหนึ่งที่สังคมรู้จักท่านคือ นักการเงินการธนาคารที่มีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรม ในฐานะผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ และผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยตามลำดับ รวมทั้งเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่มีความสนใจแก้ปัญหาการศึกษาของชาติ โดยมีส่วนสำคัญในการทำงานของคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

แต่สำหรับผมและพวกเราที่เป็นอาจารย์ในคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รุ่นแรก ซึ่งเป็นรุ่นที่ท่านอาจารย์เป็นผู้สอบสัมภาษณ์คัดเลือกพวกเราเข้ามาเป็นอาจารย์ผู้ช่วย (Tutor) ด้วยตัวท่านเอง ท่านอาจารย์ในฐานะคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ และอธิการบดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านคือ “เตี้ย” ของพวกเรา ผมไม่อาจจะอธิบายแทนเพื่อนอาจารย์ร่วมรุ่นหรือรุ่นใกล้เคียงของผมได้ว่า แต่ละคนมีความรู้สึกอย่างไรต่อคำว่า “เตี้ย” แต่สำหรับผมนั้น ผมมีคุณพ่อของผม ดังนั้น “เตี้ย” ก็คล้าย ๆ กับพ่ออีกคนหนึ่ง แต่ไม่ใช่พ่อที่ให้กำเนิด แต่เป็นพ่อที่เมตตาแก่พวกเรา และแนะนำพวกเราให้ดำเนินชีวิตไปในทางที่ดีงาม “เตี้ย” เป็นคำที่พวกเรายกย่องเรียกท่าน ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นกันเองที่ท่านให้ต่อพวกเรา ขณะเดียวกันก็รู้สึกว่าคุณพ่อใจกับการที่พวกเราเรียกท่านว่า “เตี้ย” มากเช่นกัน และเชื่อว่าคงจะมีเฉพาะพวกเราที่นั่นที่เรียกท่านว่า “เตี้ย” เพราะท่านก็เป็น “คุณพ่อ” ของลูกชายทั้งสามของท่าน และก็ไม่ปรากฏว่าที่ธนาคารแห่งประเทศไทยหรืออาจารย์ รวมทั้งบัณฑิตอาสา รวมทั้งอาจารย์คณะอื่น ๆ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ให้ความเคารพนับถือท่านจะเรียกท่านว่า “เตี้ย”

สิ่งที่ผมจะเขียนต่อไปนี้เป็นเพียงแง่มุมเล็ก ๆ ในชีวิตของ “เตี้ย” ซึ่งจะสะท้อนภาพของเตี้ยในลักษณะใดก็ได้แล้วแต่จินตนาการของแต่ละบุคคล หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ซึ่งเป็นช่วงที่สังคมไทยมีสภาพความขัดแย้งอย่างรุนแรง เพราะฝ่ายที่มีอำนาจปกครองใช้อำนาจในลักษณะที่เป็นเผด็จการ ฝ่ายที่คัดค้านไม่เห็นด้วยซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นฝ่ายที่ต้องการเห็นความเป็นธรรมในสังคม และมีกติกากการปกครองบ้านเมืองที่สร้างความเป็นธรรม ได้รับการตราหน้าว่าเป็นพวกที่ฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ จนไม่มีที่ยืนในสังคมไทย “เตี้ย” เป็นบุคคลที่สังคมตั้งความหวังให้เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม จึงไม่มีที่ยืนในสังคมไทยที่ถูกครอบงำโดยผ่านอำนาจนิยมและไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากต้องออกจากประเทศไทยไปอยู่ที่ประเทศอังกฤษ เนื่องจากภรรยาของเตี้ยเป็นชาวอังกฤษ และมีหลักฐานบ้านช่องอยู่ในนครลอนดอน

ผมเองไม่มีความเกี่ยวข้องกับใครนอกประเทศไทย แต่ได้รับการช่วยเหลือจากกลุ่มนักเรียนไทยในออสเตรเลียสมัยนั้น ที่ช่วยให้ได้มีโอกาสไปประกอบอาชีพที่มหาวิทยาลัยเมลเบิร์น ประเทศออสเตรเลีย จึงไม่อยากจะอยู่ในประเทศไทยในฐานะประชาชนชั้นสองที่จะต้องก้มหน้าดูดินและไม่ค่อยมีปากมีเสียงตามสภาพเหตุการณ์ของยุคนั้น

ขณะที่เทียบหลักอยู่ในอังกฤษ ก็ได้ก่อตั้งกลุ่มมิตรไทยในอังกฤษ ซึ่งหวังจะให้ เป็นเครือข่ายของกลุ่มมิตรไทยทั่วโลก วัตถุประสงค์หลักก็เพื่อช่วยเหลือคนไทยที่ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมจากผู้ปกครองบ้านเมืองในยุคนั้น ได้มีที่ยืนบ้างเล็กน้อยถึงแม้จะเป็นเพียงชายขอบของสังคมไทย หรือได้มีโอกาสเริ่มต้นชีวิตในต่างแดนที่มักจะประสบปัญหาทางเศรษฐกิจในช่วงแรก เมื่อมีโอกาส “เทียบ” ก็จะเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ ตามที่ได้รับเชิญจากรัฐบาล สถาบันการศึกษา หรือแม้แต่องค์กรทางศาสนาในประเทศนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีชาวไทยพำนักอยู่จำนวนมากพอสมควร เพื่ออธิบายให้คนชั้นนำในประเทศเหล่านั้น รวมทั้งคนไทยในต่างแดนได้เข้าใจสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ในขณะนั้นในสังคมไทย เพื่อที่จะเป็นส่วนหนึ่งที่จะสร้างแรงกดดันให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นในสังคมไทยในช่วงนั้น จากการประสานกำลังใจกำลังความคิดของคนไทยในประเทศไทย คนไทยในต่างประเทศ และชาวต่างประเทศที่รักความเป็นธรรม ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมก็คือ มีการเปลี่ยนรัฐบาลในประเทศไทยในที่สุด จากอนุรักษนิยมและอำนาจนิยมสุดขั้วของ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร มาเป็น พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และรัฐบาลประชาธิปไตยครึ่งใบของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในที่สุด

ในส่วนที่ผมได้มีโอกาสเกี่ยวข้องกับ “เตี้ย” โดยตรงในช่วงนั้นก็คือ ได้มีการปรึกษาหารือร่วมกับเพื่อนคนไทยและชาวต่างประเทศ เชิญให้ “เตี้ย” ไปบรรยายในภูมิภาคนั้น คือ ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ซึ่งทำให้ “เตี้ย” ต้องเดินทางไปหลายแห่งด้วยกัน โดยเริ่มจากที่มหาวิทยาลัย New South Wales แล้วมาที่มหาวิทยาลัย Melbourne ประเทศออสเตรเลีย หลังจากนั้นต้องบินข้ามไปที่มหาวิทยาลัย Victoria และ Christchurch ประเทศนิวซีแลนด์ แล้วกลับมาที่มหาวิทยาลัย Queensland ประเทศออสเตรเลีย และจะต้องไปสิ้นสุดที่ Western Australian University ที่เมืองเพิร์ธ ประเทศออสเตรเลีย เป็นที่สุดท้าย

เนื่องจาก “เตี้ย” เองมีเวลาค่อนข้างจำกัด ในขณะที่มีความต้องการในหลายพื้นที่ ทำให้รายการบรรยายของ “เตี้ย” ค่อนข้างจะแน่นขนัดสำหรับผู้ที่มียุมากแล้วในขณะนั้น (๖๒ ปี) ผมเองต้องสารภาพเช่นกันว่าถึงแม้ในขณะนั้นผมจะมีอายุเพียง ๓๖ ปี ถ้าหากใครจัดรายการเดินทางและต้องปราศรัยมากขนาดนั้นคงจะลำบากมาก แต่เตี้ยก็มีได้บ่นหรือแสดงความไม่พอใจ ผมเชื่อว่าสิ่งที่มียูอยู่ในใจของ “เตี้ย” ในขณะนั้นก็คือ สิ่งใดที่ “เตี้ย” ทำไปแล้วมีผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่จะมีส่วนช่วยแก้ไขให้สังคมไทยดีขึ้นเตี้ยก็ยินดีที่จะทำ

หลังจากเตี้ยเดินทางจากอังกฤษมาถึงออสเตรเลีย และได้บรรยายที่มหาวิทยาลัย New South Wales แล้วก็มาที่มหาวิทยาลัย Melbourne ทุกครั้งที่เจอกันในต่างแดนและมีเงื่อนไขที่ทำได้ “เตี้ย” จะขอให้ทอดปลาตัวโต ๆ มาให้เพื่อรับประทานร่วมกัน หลังจากการบรรยายที่มหาวิทยาลัย Melbourne ให้สัมภาษณ์กับสถานีวิทยุ ABC และบรรยายให้คนไทยในนครเมลเบิร์น ได้รับฟังสถานการณ์เกี่ยวกับประเทศไทย รวมทั้งข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในช่วงเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ แล้ว “เตี้ย” ก็เดินทางไปบรรยายต่อที่ ประเทศนิวซีแลนด์ แล้วกลับมาที่มหาวิทยาลัย Queensland ตามลำดับ

หลังจากมหาวิทยาลัย Queensland แล้ว “เตี้ย” บินมาจากเมือง Brisbane ถึง Melbourne แต่เช้าคือถึงสนามบิน Melbourne ประมาณ ๘.๓๐ น. เช้าวันนั้น “เตี้ย” มีอารมณ์ดีเป็นพิเศษ ประกอบกับวันนี้ก็เป็นวันที่อากาศดี แดดออกสดใสแต่เช้า ผมไปรับ “เตี้ย” ที่สนามบิน และมีหน้าที่จะต้องส่งเตี้ยขึ้นเครื่องบินเพื่อไปเมืองเพิร์ธ ประมาณบ่าย ๓ โมง เพื่อไปบรรยายที่นั่นเป็นแห่งสุดท้ายในประเทศออสเตรเลีย

ผมก็ตั้งใจว่าวันนี้ควรจะให้เตี้ยพักผ่อนแบบสบาย ๆ คือพาขับรถออกไปชมภูมิประเทศที่เป็นภูเขานอกนครเมลเบิร์น หลังจากขี่รถออกพ้นเขตเมือง บรรยากาศเริ่มสวยงามขึ้น และเมื่อผ่านเมืองเล็กทุกแห่งก็จะมี Public House หรือร้านจำหน่ายเครื่องดื่มแบบอังกฤษ เนื่องจากเป็นวันเสาร์ เตี้ยมักจะชวนเข้าไปใน “พับ” ดื่มเบียร์กันคนละแก้วพร้อมเพื่อนคนไทยที่ไปด้วยกันบอกว่า “One for the Road” หลังจากนั้นก็พากันไปภัตตาคารบนภูเขาสั่งปลาอย่าง Rainbow Trout มารับประทานกัน ซึ่งเป็นอาหารที่นิยมกันในบริเวณนั้น สิ่งที่พวกเราไม่ทราบล่วงหน้าในวันนั้นก็คือ มีการนัดประท้วงหยุดงานของคณานรธรางและรถเมล์ทั้งหมด ทำให้ทุกคนต้องขับรถไปเอง เกิดปัญหาจราจรติดขัดมาก

เมื่อเราลงมาจากภูเขาจะเดินทางไปสนามบินจึงเจอสภาพจราจรติดขัดดังกล่าว ทำให้มีปัญหาวาจะพาเตี้ยไปไม่ถึงสนามบินทันเวลา พาหนะที่เราใช้ในวันนั้นคือรถ Vauxal Viva ที่เก่ามากแต่ยังวิ่งได้ เพื่อนชาว

ออสเตรเลียให้ผมมาซ่อมไว้ใช้ เตี้ยนั่งคู่กับผมซึ่งทำหน้าที่เป็นคนขับอยู่ข้างหน้า เตี้ยไม่พูดอะไร สิหน้าเป็นปกติ แต่ดูตบหูตลอดเวลา เมื่อมีโอกาสหลุดออกมาจากรถติด ผมก็พยายามขับอย่างรวดเร็วเพื่อที่จะให้ไปถึงสนามบินทันเวลา ซึ่งดูเตี้ยจะไม่ค่อยสบายใจนัก แต่ไม่พูดอะไร ได้แต่ตบหูหรืออย่างเดียว

แล้วในที่สุดพวกเรา ก็ไปถึงสนามบินด้วยความโล่งใจของทุก ๆ คน เตี้ยมีโอกาสสูดอากาศหายใจเข้าปอดแรง ๆ หลายครั้ง แต่โชคไม่ดีคือพวกเราไปสาย เครื่องบินออกไปแล้ว เตี้ยบินเครื่องต่อไปที่จะไปเฟิร์ธออก ๓ ท่า หลังจากเปลี่ยนตัวเครื่องบินให้เตี้ยเรียบร้อยแล้ว ผมบอกเตี้ยว่า เตี้ยควรจะกลับไปพักก่อนที่บ้านผมก่อนดีกว่า เตี้ยคงจะเข็ดบอกว่า “ผมขออนอกรอบเครื่องบินที่นี่ดีกว่า” ว่าแล้วเตี้ยก็เอากระเป๋าเดินทางใบเล็กมาวางบนม้ายาวที่พักคนโดยสารใช้หนุนีร์ระ และนอนเหยียดยาว

นั่นเป็นภาพครั้งสุดท้ายที่ผมเห็นเตี้ย เมื่อเรามีโอกาสพบกันที่ออสเตรเลียก่อนที่เตี้ยจะล้มป่วยลง และเป็นอัมพาตในที่สุด เพราะไม่นานหลังจากที่เตี้ยกลับอังกฤษ ผมก็ทราบข่าวว่าท่านล้มป่วยด้วยปัญหาเส้นเลือดในสมองแตก และมีผลทำให้ท่านไม่สามารถพูดหรือเขียนได้ตามปกติ ผมเองยังเสียใจมากจนถึงปัจจุบันที่ไม่ทราบว่ามีส่วนทำให้ท่านเป็นอย่างนั้นหรือไม่ เพราะมีส่วนที่จัดรายการให้ท่านแน่นมากเกินปกติอีกทั้งยังมีส่วนทำให้ท่านตกเครื่องบินในวันสุดท้าย

แต่สิ่งที่ช่วยให้ผมภูมิใจร่วมกับเตี้ย แม้แต่เพียงเล็กน้อยก็คือ ในสมัยที่เรายังมีปัญหาคู่ต่อสู้กับรัฐบาลอำนาจนิยมในประเทศไทย “เตี้ย” เคยปรารถนาให้ผมฟังว่า “ในช่วงชีวิตของผม คงไม่ได้เห็นประชาธิปไตย” แต่สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ เตี้ยได้มีอายุยืนยาวจนได้รับทราบว่า รัฐธรรมนูญ ฉบับปี ๒๕๕๐ ที่ประชาชนชาวไทยได้มีส่วนร่วมร่างและใช้บังคับอยู่ในขณะนี้ ถึงแม้จะไม่ใช่อะไรที่ดีที่สุดสำหรับประเทศไทย เนื่องจากจะต้องใช้ฉันทานุมัติร่วมของผู้คนเป็นจำนวนมาก แต่ก็ถือได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่ได้สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมมากที่สุดในโลกฉบับหนึ่ง โดยที่ก่อนที่จะมาเป็นรัฐธรรมนูญฉบับนี้ “เตี้ย” ได้มีส่วนร่วมต่อสู้ผลักดันตั้งแต่ครั้งเขียนจดหมาย “นายเข้ม เย็นยิ่ง” ถึงนาย “ทัญ เกียรติกิจ” ให้ช่วยสร้างกติกากลับบ้านเมืองโดยเร็ว อีกทั้งต้องเสี่ยงชีวิตและจากการถูกทำร้ายในช่วงก่อนและหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๔ เรื่องที่ผมเล่าจึงเป็นเพียงส่วนเสี้ยวเดียวในชีวิตการต่อสู้ของท่าน แต่ก็เป็นการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่ง “สันติประชาธรรม” ด้วยน้ำพักน้ำแรงของท่านเอง

ขอให้ “เตี้ย” ได้พักผ่อนอย่างมีความสุข สิ่งใดที่ “เตี้ย” ได้ริเริ่มและเป็นประโยชน์ต่อคนไทยและสังคมไทย คนรุ่นหลังที่รับรู้และเข้าใจถึงชีวิต ความใฝ่ฝันของเตี้ย ซึ่งเป็นชีวิตและความใฝ่ฝันร่วมกับผู้คนเป็นจำนวนมากในประเทศนี้ ผู้ที่มีโอกาสได้ทำหน้าที่คงจะช่วยสานต่อในเส้นทางที่ “เตี้ย” ได้ถากถางทางเอาไว้แล้ว

อภิชาติ พันธเสน

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

